

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

INSTITUTIO LOGICA, 4

Dat is/

Reden-konstigh
O N D E R - W Y S,

25e-ghzeepey in 166e Boeken; ;

Door

FRANKBURGHERS-DYK,
In zijn leven *Professor* tot Leyden,

Uit last der Hoogh-mooghende Heeren Staaten
van Hollandt en West-Fries-landt / tot dienst der
Schóólen van haar Landt-schap/

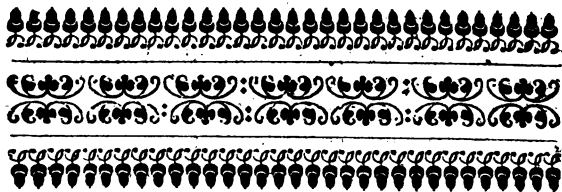
Uit de Reghelen van *Aristoteles* met een nieuw Be-leedr
en Wijs ghe-vórm en uit-ghe-gheeven.

En nu ten besten van alle Lief-hebbers
in Neder-duitsch ver-taalt.

' Amsterdam, Ghedruckt by *Nicolaes van Ravesteyn*.

Door *Gerrit Willemsz. Boek-verkooper* / in de nieuwe
Gast-huys Moelen-steegh in 't groot Kantoor-boek. 1646.

Den Door-luchtighsten en Moghensten Heeren

DEN HEEREN STAATEN

Van Hollandt en West-Fries-landt.

We dingen zijn 'er, *Door-luchtighste en Moghenste Heeren*, welke bôven andere de ghróótste nuttigheid brengen an het menschlijk gheslacht, en een onsterflijke eer an die gheene, welke de kunde

der zelve verkreeghen hebben, de Wapenen naamlijk en de Letteren. En wy zouden 't ghebruik der Wapenen wel lichtlijk derven', zó de menschen zó leefden, dat zy met het haare te vreden, anderer lieden ghoederen nócht in-namen, nócht zóchten. Maar nu, wijl 't zó gheleghen is, dat veele Vórsten, haar gheluk in de ghróóte en óvervloedt van haar ghebiet stellende, dicht op de Landt-paalen van anderen an-dringen, en de zelve dikwijls om de minste, meenighmaal óók om gheenighe óorzaak, de wettighe óverheid verdrijvende, met ghe-wapender handt en óvervallen en in-neemen; zó wordt de er-vaarentheid der Wapenen en de órlóghs-tucht met ghoedt

D E D I C A T I E .

recht ghe-preezen , als een zaak in alle ghe-meenten ten hóoghsten nóódig, om haar paalen, outers en haerden , dat is , haar Ghodts-dienst , vryheid, ouderen , vrouwen en kinderen , teghen 't uiterste ghe-weldt te be-schermen. Oók óordeel ik dat gheen eeren-lóbn beter be-steet is , als welk vereert wordt an die gheene , welke de ghe-vaaren des dóóds met een on-ghe-bróke ghe-moedt anghaan , en dulden , om haarer burgheren hóófden van ghe-vaar te be-vryden , en teghen der Vyan-den ghe-weldt te be-schermen. Maar de Weeten-schap der Letteren is niet door der menschen bóósheidt, maar door haar eighen treflijkheid an 't menschlijk ghe-slacht ver-óorzaakt : en de eer, die hier ver-kreeghen wordt, is mooghlijk niet min moeylijk , maar nóchtans on-nóózeler en zekerer, als die uit de oeffening der Wapenen spruit. En hoe-wel deze twe oeffeningen zeer ver-scheiden zijn, en zelden, en niet als in de ghróófte Mannen, t'zaam-ghe-voeght ghe-vonden worden ; Zó zijn zy nóchtans baide zeer nut tót de ghe-lukzaligheid van 't Ghe-meen, en ver-eischt de een des anderen hulp. Want de letteren bloeyen niet lichtlijk , als in ledigheid en ghe-ruste staaten. Ende ledigheid en ghe-rustheid van 't Ghe-meen kan niet ghe-duurigh be-houden worden, zonder 't behulp der wapenen. Nu is in teghen-deel de uit-komst der Wapenen on-zeker , en meenigh-maal on-ghe-lukkigh , zó zy zonder raadt en voor-zichtigheid ghe-handelt worden. En hoe-wel de voor-zichtigheid meest van 't ghe-bruik en de er-vaarenheit

D E D I C A T I E.

renheit ghe-teelt wordt, zó wort zy nóchtans zeer veel van de letteren ghe-vórdert. En om deze óorzaak heeft Plato ghe-óordeelt, dat de Ghe-meenten ghe-lukkigh zijn zouden, in-dien oft *Wysf-Philosofen. ghieren*, dat is Ghe-leerden, en die in de ghe-meene dienst er-vaaren, de zelve heerschten, óft in-dien zy, die de zelve heerschten, zó veel tijds in de ghe-meene dienst óverigh hielden, dat zy haar óók in de *Wysf-gheerte* moghten oefenen. *Philosophy.*

Want voor-waar onbillijk en on-gheleerd zijn de óordeelen van die gheene, welke achten dat de Ghe-leerden tót gheenighe zaak be-quaaam zijn, als om de jueghdt te onder-wijzen: daar zy ghróót be-hulp van de letteren tót de voor-zichtigheid zouden hebben, zó zy haar ghe-moedt tót het ghe-meen en den ghe-meenen dienst be-ghaven. Of 't zy dat iemant mooghlijk meent, dat door de oefening der letteren de ver-standen der menschen verftompt worden. Dit hebben de letters nóch daar en bóven, dat zy de eer der treflijkste mannen, door eeuwighe ghe-denck-tekenen tót de Na-kómelingen óver-draaghen. Het welk de ghróóte Alexander zó hóoghachte, dat hy Achilles ghe-lukkigh prees, om dat Homerus ghe-bóóren was, die door zó treflijk een dicht zijn daaden be-schrijven, en zijn naam an de Eeuwigheid heilighen zoud. Maar de letters zijn den ver-ftorvenen niet alleen dienstigh tót haar eer, maar óók den Na-kómelingen tót haar ghe-bruik. Hoe veel uit-muntende daaden zijn van de Grieken en Romeinen voor-treflijk uit-ghe-voert, die wy ghe-lukkighlijk na-vólghen.

Hoe veel wetten zijn van de zelve in-ghe-stelt, hoe veel konsten ghe-vonden, die den menschen zeer nut zijn? 't welk wy alles niet zouden weten, zó 't niet door 't be-hulp der Letteren tót ons voort-ghe-spróóten was. Baide deze oeffeningen hebt ghy, *Doorluchtigste en Moghenste Heeren* in uw Ghe-meente zeer ghe-lukkighlyk t'zaamen ghe-voeght. Want de eer der wapenen en het lóf van de Krijghs-tucht hebt ghy an uw ghe-meente zó eighen ghe-maakt, dat alle Vórsten, zelfs uw vyanden, óft opentlyk be-kennen dat zy in dit deel van u óver-wonnen worden, óft ten minsten dat stil-zwijghens te kennen gheeven, ter-wyl zy uwe krijghs-oeffening, als een voor-beeldt na-vólghen. Oók heeft het gheluk an zó braave opzetten niet ont-bróken. Want ghy hebt uwe landschappen, het on-draaghlyke jok der Spanjaarden af-ghe-worpen hebbende, teghen den maghtighsten Vórst van de ghanse Werldt, niet alleen ghe-lukkighlyk be-schermt, maar óók de Landtpaalen uit-ghe-breit, en uw vyandt ghe-dwongen voor-waarden van stil-standt der Wapenen te verzoeken. Ter-stondt heeft van die tijdt af, als ghy uw ghe-meente eerst in vórm ghe-stelt hebt, de eer der Letteren hier zó hóogh uit-ghe-steeken als elders. Want in deze Hóoghe Schóól zelf, welke den Leyenaars ver-ghunt is ghe-weest tót een lóón voor de zeer harde be-leghering, by haer kloeklyk uit-ghe-staan, hebben de oeffeningen van alle lóflijke leeringen, zelf terstondt na de eerste beginselen zó be-ghoft te bloeyen, dat deze eene al

óver-

D E D I C A T I E.

óver-lang alle andere hóoghe Schóólen verre te bóven ghe-ghaan heeft: zó dat de Zang-Ghóddinnen zelve hier fchijnen haar wóoning ghe-veft te hebben. Hoe veele en hoe treflijke mannen zijn uit deze plaatsfen der goede verftanden voort-ghe-kómen, de welke en de ghe-meene ftaat en Chriftus kerck, welke in de zelve ver-ghadert wordr, uit-neemende dienften ghe-daan hebben, en nóch ghe-trouwlijk doen? Het meefte deel van u fchaamt zich niet te be-lijden, dat ghy niet veel min an de hóoghe Schóól ver-plicht zijt, als 't ghe-meen an uw voor-zichtigfte en heel-zaamfte raadt-flaghen. En op dat óók an dit deel niets ghe-breeken zoud, als ghy ver-ftondt, dat de ver-fcheide in-ftellingen der Schóólen de juecht ten hóoghften fchaadlijk was in 't ver-krijghen der ghe-leertheit, zó hebt ghy zeer lóflijk en heel-zaam be-flóóten, dat alle Schóólen van uw Landt-fchap op de zelfde wijs zouden ghe-heerfcht, en de zelfde Schrijvers der Taalen en Kunften al-daar ghe-leezen worden; op-dat, in-dien 't mooghlijk nóódt-zaaklijk zy de kinderen tót andere Schóólen te ver-zenden, de ver-fcheidenheit der in-ftellingen en boeken haar voort-ghang, 't welk tót nóch toe ghe-fchiet is, niet ver-hindere. Dies hebben de Leeraers van deze Hóoghe Schóól u ver-tóónt de Orde en in-ftellingen der Schóólen, en de Naam-rye der voor-te-leezene boeken, door haar *Ver-kóórenen* be-fchreeven, en door aller óór-Ghe-depu-
teerden.deel onder-zócht. En, op-dat deze her-vórming min on-ghe-max met zich braghte, zó hebt ghy

D E D I C A T I E.

Curatoren. den edelen en hóoghden Heeren *Vóór-standers* der
 Hóoghde Schóól, en den Borghe-meesteren der
 Stadt Leiden be-vólen, dat zy de *Ver-kóórenen*
Synodus. van baide de *kerklyke ver-ghaderingen* en de
Scholarchen *Schóól-heeren* van alle Hóllandtíche Schóólen, na
oft Gymna-
síarchen. Leiden zouden be-roepen, en haar óórdeel, te
 ghe-lijk met de hóoghde Leeraars, tót die zaak
 van den raadt der Hóoghde Schóól be-stemt,
 hóóren en onder-zoeken, op-dat zy uit al die
 dingen, welke óft van de ghe-machtighde Lee-
 raars, óft van de Ver-kóórenen der Kerklyke
 Ver-ghaderingen, óft van de Schóól-heeren
 waar-ghe-nómen waren, een al-ghe-meene ór-
 de zouden op-neemen, welke alle Schóólen
 na-maals in 't onder-wijzen der kinderen zouden
 vólghen. Het heeft toen óók by ghe-val den
 Heeren Ver-zórghers, Borghe-meesters en ver-
 kóóre Leeraars belieft, dat ik óók mijn óórdeel
Logica. zoude zegghen, van de *Reden-konst*, welke voort-
 an in alle Schóólen zoud moghen ghe-leert wor-
Organum. den; en als ik veel van Aristoteles *Werk-tuigh*, van
 de *Reden-konst* van Ramus, Crellius, Bertius, Hun-
 neus, Molineus, Kekkerman en andere, met veel
 wóorden mijn goedt-dunken ghe-zeit, en in
 elk iet an-ghe-merkt had, waar-om ik ze min be-
 quaam achtete om in de Schóólen voor-ghe-lee-
 zen te worden, zó is my op-ghe-leght, dat ik een
 Reden-konst zoud maaken na die wijs, welke ik
 óórdeelen zoud den Schóólen bequaamst te zijn.
 Ik heb der-halven deze twe boeken der Reden-
 konstighe onder-wijzingen by een ghe-braght,
 waar

D E D I C A T I E .

waar in ik al de reghelen van deze leere, welke wel eenigh nut en ghe-bruik hebben, zó be-ghreepen heb, dat de ver-zóchten niets verders (schijnen te be-gheeren, als de oeffening. En op-dat ik óók de Nieuwelingen ver-zórghde, zó heb ik uit deze Onder-wijzingen een kort-be-ghrijp ghe-trókken, om den Be-ghinners voor te houden. Deze boeken der Reden-konstige Onder-wijzingen draagh en wy ik u, Doorluchtighste en Moghenste Heeren, met een nederigh ghe-moedt op: en bid u van harten, dat ghy deze vrucht van mijn verstandt en vlijt, welke ik, door u last en an-zienlijkheid ont-fangen en ghe-vórmte hebbende, het ghe-meen ten besten baare en in 't licht gheef, ghoeder-tierenlijk ont-fangt. En voor-waar, wijl ik voor-zagh, dat deze vrucht veeler on-billijke be-rispingen, ja óók lasteringen onder-worpen zoud zijn, zó óordeeld ik dat zy ghe-vaar liep van zelfs in de wiegh onder-drukt te worden, zó zy niet met uw an-zien voor-zien voort-quam. Óók twijfel ik niet, óft ghy zult om de zelve redenen, waar door ghy be-woghen zijnde, be-slóóten hebt in alle Schóólen de zelfde Onder-wijzing waar te neemen, óók deze mijne Reden-konstige Onder-wijzingen ten besten neemen, en goed-wilghlijk dulden, dat zy onder uwe be-scherming ver-zekert zijn, welke ghy zelve an de Schóólen en an 't licht be-stemt hebt. Ter-wijl ik met dit ver-trouwen my zelve onder-stut, zó bid ik den Hóóghsten en Machtighsten Ghódt óórmoedighlijk, dat hy u en uw ghe-meente met zijn wel-

D E D I C A T I E .

daaden over-vloedighlijk ver-zórghe, en de zelve reghen der Vyanden ghe-weldt en list be-scherme, en uwer aller Raadt-slaghen be-stiere tót opbouwing zijns ríjx, en tót uwer aller eeuwighe zalicheidt. Te Leiden den 15 September 1626.

*Vwer Doorl. en Moghen. Heerlijk-
heden met ghe-hóórzaambeidt
ghe-neghenste*

FRANK. BVRGHERSDYK.

VOOR-

V O O R - R E D E N

An den

L E E Z E R.

Et is een zaak dol angstighe ende bekommerde pdeghen / goedit-willighe en ghe-leerde Leezer / dooz die de ghe-leerde ghedenk-rekenen haars verstandts ver-spreepen / dat zp het ghe-meene nut achter rugh stellende / de eer/

dooz 't dōzdeel des ghe-meenen bōlx hun licht-baerdighlyk op-ghe-draaghen / achten het volkōmen loōn te zyn dooz haar arbeit en blyt. Want en de eer is in zich zelfs pdel / zō zp dooz de eerlyke nuttigheyt / welke uit de dueghdt en wijsheit boozt-spuit / niet onder-stut is: en de dōzdeelen zyn zō ver-scheiden en on-zeker van de schyften / welke daglyx uit-ghe-gheeben worden / dat-men niets zō ellendighlyk en loōm be-ghyft / welk niet van beelen ghe-preezen wordt : En in teghen-deel niets zō ghe-leert en scherp-zinnigh / welk niet zyn be-risps vindt. Want meest alle die van anderen met een op-ghe-fronst an-zicht dōzdeelen / meēr dooz zucht als dooz reden ghe-dreeben zynde / pzyen niets / als 't welk oudt is / en 't welk zp zelbe oft van haar meesters ghe-hōyt / oft dooz haar eighen blyt ghe-leert hebben. En ver-doemen ter-stondt met een booz-dōzdeel al / wat slechts een naghel hreedt wylt oft van haar ver-kreeghen onder-wijs / oft van dat padt / welk zp in haar oeffeningen ghe-bōlght hebben / niet met de Reden / maar met haar harts-tōchten te rade ghaande. De Ghroot-hartighe schyfters ver-achten wel de eere niet / (want zp zyn gheen meēr on-ghe-boelighe blōkken als andere) maar zp zoeken ze niet / zō zp van de dueghdt en 't ghe-meenen nut af-ghe-scheiden is. Om dat zp gheen eer booz eer achten / als welke haar dooz erbaare waerdeeters om de dueghdt toe-ghe-schreeven wordt ; boozts van wegghen 't lichtbaerdigh dōzdeel van den ghe-meenen man on-be-kommert zynde. Dezer menschen wijs heb ik na-ghe-bōlght in 't toe-rusten van deze boeken der Reden-konstighē onder-wijzingen , En heb myn best ghe-daan / dat zp eēr tōt nut der Lezers en leerlingen / als tōt eer-gierigheyt dienstigh zyn moghten. Het welk of ik ver-kreeghen heb / laat ik u / ghe-leerde en goedit-hartighe Leezer / ghaern dōzdeelen. Het welk nōchtans /

tans / op dat te wiffen en naauwer van u ghe-ſchieden magh / zo zal ik u met wainigh woorden in deze booz-reden verklaaren / welk de Reden van mijn be-raadt ghe-weeft is / in 't maaken en uit-gheeben van deze boeken der Reden-konſtighe onder-wijzingen. Want het zal u buiten twiffel wonder dunken / dat in zo ghzoot een meenichte van ghe-leerde mannen / de welke haar Reden-konſtighe Onder-wijzingen na-ghe-laaten hebben / niemant bequaam ghe-bonden is / om in alle Schóolen booz-ghe-leezen te worden: En dat my alleen/on-be-kent en booz-waar niet ver-maardt zijnde/dit op-ghe-leght is / dat ik een nieuwe Reden-konst zoud maaken / de-welke / met het ver-dijffen van de an-ghe-nóme Schryffers / óber al na-maals zoud plaats ghijpen. Ik ver-troude / dat-men nauwlijc een oft twee binden zal / die de gansche handel (om hier van an-te-bangen) van de her-bózing der Schóol-leeringen be-lastert : Wyl die zaak der Maerſtighe jueghdt zeer nut zal zyn tót de kennis der taalen en konſten/en den Meesters zelbe een zeer ghzoot te ver-kózing van haar arbeit / als zy die nieuwe inſtellingen eens ghe-went zyn. Wyl 't dan be-ſóóten was / dat-men de zelfde Be-schryffers der Taalen en Konſten óber al zoud booz-leezen/en wyl 'er gheen Reden-konst van een zelfde Schryffer (om van de andere boeken niets te zegghe) óber-al an-ghe-nómen was/maar dat-men op d'ene plaats August. Hunneus oft Fót. Crel-lius leerde ; op een andere Ramus oft Bertius : en op niet wainighe plaats en Molineus oft Bekkermannus ; zo moest men óber-weeghen / wiens Reden-konst óben alle andere ghe-acht zijnde / óber al zoud an-ghe-nómen worden. En hoe-wel de Onder-wijzingen der booz-noemde Schryffers gheen-zins te ver-achten zyn / zo acht ik nóchtans / dat niemant an eenighe der zelbe zo ver-plicht zal zyn / dat hy niet ópdeele / iet in de zelbe te zyn / 't welk ver-betert kan worden. En hoe-wel 't byzemdte van mijn natuur zy/anderer schryfften / met een booz-nemen om te be-rifpen / te onder-zoeken / en eér haar ghe-breken en dwaalingen/als dueghden en eeren te ver-haalen ; zo hóóp ik nóchtans nu / wyl 't de ghe-meene zaak be-treft / lichtlyk ver-schóoning te zullen ver-werven / zo ik bylyk en op-rechtyk ver-klaaren zal / wat ik meen in der zelber Reden-konstners onder-wijzingen / welke ik ghe-

V O O R - R E D E N .

ghe-zeit heb / dat in de Schóólen ghe-wóontlyk booz-
ghe-leezen worden / te ghe-bzeken. Het welk / in-dien ik
n klaarlyk booz óoghen stel / zó zult ghy niet on-willigh
toe-flaan / dat het met ghoede booz-dacht ghe-schiet is /
dat gheentghe van alle de zelve / an de Schóólen be-stemt
wierd / als zó ghybuldighlyk en naauw óberzien zjnde. Al-
le by-zondere Reden-konsten ten toets te be-roepen / is
gheen werk van een booz-reden / maar van een ver-klaa-
ring en an-tekening: Men zal dies booz de hóópen
ghaan / de welke in Einde en Schjffens op-zet ver-
schillen. Want alle Schjffers van Reden-konsten kon-
nen by na onder by hóópen be-trokken worden. Want
zommighe bólghen Aristoteles voet booz voet in alles
na-ver-koyten zjyn VVerk-tuigh , schikken en stellen de
Reghels / van daar ghe-haalt / met het zelve Be-leedt / en
ber-klaaren ze met be-quaame booz-beelden. Onder de-
zen hóóp moghen Hunneus / Crellius / Bertius / Poli-
neus en veel andere ghe-rekent worden. Welker Reden-
konstige boeken veel eér blytighe en zeer nutte In-lei-
dingen zjyn om Aristoteles leer be-knoptlyker te be-
ghjppen / en zjyn VVerk-tuigh te lichtlyker te verstaan /
als ghe-heele t'zaamen-stellingen der Reden-konstige
Onder-wjzingen. Aristoteles by-zondere boeken houd
ik wel in ghzóóter waerde; Maar nóchtans zal nie-
mande lichtlyk van my ver-krjghen / dat ik ghe-lóóben
zal / dat de ghe-heele Reden-konst in die boerkens / waar
uit het VVerk-tuigh t'zaamen-ghe-stelt wordt / be-ghzee-
pen is. Want eerstlyk houd ik dit booz zeer ghe-wis / dat
de Reden-konstige boeken / welke tót ons ghe-komen
zjyn / van Aristoteles in die óyde niet de-schreeven en uit-
ghe-gheeben zjyn / als zy nu ghe-stelt zjyn ; nócht óók met
dat op-zet / dat zy de ghansche Onder-wjzing der Reden-
konst zouden vol-einden. Want om-dat de achterste boe-
ken in de eerste an-ghe-trokken worden / en dooz gheent-
ghe zaamen-hechting an elkanderen hangen / zó is 't an
ieder / die de zaak naauwer óber-weeght / kennelyk en
open-baar / dat het boek van de Zegh-wóóorden, van 't Be-
diedt : als óók van de Ont-knóópingen en Plaatsen, en het
boek van de Nucs-wijze weér-legghingen, eenighe by-zon-
dere Werckens zjyn / de welke van Aristoteles by ver-
scheide ghe-leghentheid / tót ver-scheiden einde en op
ver-scheide tyden zjyn uit-ghe-gheeben. In-zonderheid /
wyl

Organon,
al-zó
wordt de
Reden-
konst, by
Aristoteles
beschree-
ven, ghe-
noemt.

V O O R R E D E N .

wijl 't by Aristoteles zeer ghe-bzuiklijk is/ zijn boeken/die hy ghe-wilt heeft dat van een zelbigh werk zouden zijn/ dooz be-quaame wijzen van Ober-tredt an een te berch-ten. Dies hebben wy de Dit-legghers dat werk te wijten/ de welke alle boeken van Aristoteles/ tot de Reden-konst be-hoóyende/ ber-zaamelt/ en in een boek uit-ghe-gheeben hebben/ en dat met dat Be-leedt/ welk niet met de órde der uit-gheebing/ maar met de Natuur der Reden-konst meest ober-een-quam. Hier by komt noch/ dat 'er veel d'ingen in het VVerk-tuigh ghe-byecken/ de welke nochtans tot een vol-kóme t'zaamen-stelling der Reden-konst noodigh zijn. Want daar 'er hier Reden-konstige Werk-tuighen zijn/ naamlijk Vit-beelding, Schifting; Sluit-reden en Be-leedt, zo handelt Aristoteles nochtans maar alleen van Sluit-reden. Van 't Be-leedt leert hy ghanschlijk niet met al/ daar hy nochtans de wetten van 't Be-leedt zeer naauw onder-houdt. Van Vit-beelding stelt hy wel iet/ maar ten anderen einde/ en dooz zo veel zo een zetel is der Plaatsighe óft Be-roóghighe Be-wijs-reden; Maar niet dooz zo veel zo de byaagh löst/ waar dooz ghe-byaaght wordt/ wat een zaak zo. Van de Schifting handelt hy veel te schaars/ en noemt ze meér/ als hy ze ver-klaart. Hier-om is 't ghe-schiedt/ dat die/ welke Aristoteles voert-stappen zo naauw na-bólghen/ de Natuur en 't ghe-bzuik der Reden-konst alleen met de leer der Sluit-reden be-paalen: uit de an-merking der Sluit-reden de uit-beelding en ver-deeling der Reden-konst haalen/ als óft de Sluit-reden en het maaken der zel-be an de ghansche Reden-konst, als haar eben-ghelíjk Onder-werp en Ende/ paste. En dit is wel recht zo/ by die/ welke dooz-ghe-nómen heeft Aristoteles Werk-tuigh te ver-klaaren/ óft een koyt-be-ghijp van 't zelfve doozt-te-bryngen: Maar die een vol-kómene t'zaamen-stelling der Reden-konstige leeringen maaken wil/ die moet noodt-zaaklijk van dit op-zet een wainigh wijken: om-dat een vol-kóme Reden-konst en Aristoteles VVerk-tuigh niet de zelbe Be-paalingen hebben. Ja zelf de leere der Sluit-reden is in Aristoteles VVerk-tuigh niet vol-kómen. Want daar is niets ghe-leert van de t'zaam-ghe-zette/ óft voor-waardighe en Schiffighe Sluit-redenen; óok niets van de t'zaam-ghe-zette Voor-stellen, waar uit die Sluit-redenen ghe-maakt worden. Het welk Boe-tius

V O O R - R E D E N .

thius ziende / de welke Aristoteles V Verk-tuigh eerst in
 't Latyn ver-klaart heeft / zo heeft hy een ver-handeling
 gemaakt van de t'zaam-ghe-zette Sluit-redenen / en
 van de konst van uit-beelden en Schiften / en heeft al-zo
 de Reden-konst met deze hy-boeghselen vol-komener
 ghe-maakt. Wat zal ik boozts zeggben van zeer beele
 Reghels van Aristoteles V Verk-tuigh, de welke wel / hoe-
 wel zy niet on-nut zyn te be-kennen en te weeten booz
 de ver-zochten ; nochtans on-noédigh zyn booz de be-
 ghinnende / om de welke men de Onder-wyzzingen be-
 knóptelyk be-schryben moet. Hoe veel dingen zyn 'er in
 de voorste en achterste ont-knóopingen, de welke beiligber
 booz-hy ghe-ghaan / als den kinderen in-ghe-stamt wo-
 den ? Men kan de Zelf-standigheid en noéd-t'zaaklyke
 reghelen dezer boeken in wainigh hooft-stukken be-
 ghrypen. De Plaatsighe boeken zyn wel van ver-schei-
 de ghe-leertheid / en met veel nutte en noédighe leeringen
 booz-zien : Maar zy hebben nochtans zeer veel ober-tol-
 lighe dingen : En de nutte dingen / die ons in de zelbe
 booz-komen (de welke booz-waar wel veele zyn) kosten
 met een be-knópter en klaarer Be-leede booz-ghe-stelt
 worden. Het zelfde magh men woordeelen van het boek
 der Nues-wyzzze oft Be-dyeghlyke Weer-legghingen.
 Nochtans moet-men dit niet Aristoteles / maar de tyd
 wiffen. Want toen ter tyd he-stond de Reden-konstghe
 Oeffening booz-neemlyk in t'zaamen-kouningen en
 Twe-spraaken / (Aristoteles noemt ze Enteuxeis Egku-
 klious) al-waar men van ver-scheide dingen / en in-zon-
 derheid van der Secten oft Kóttten ver-scheide onder-stel-
 lingen en ghe-boelens ten weder ; yden met kleine bzaa-
 ghen en ant-woorden twist-rede / en dat tót waan / ja
 tót boogging en pronk meér / als tót wys-heidt en waar-
 heid. En tót dezen einde slaan booz-neemlyk de boeken
 der Plaatsen en Nues-wyzzze V Vêr-legghingen. Want in
 de Plaatslingen worden booz-ghe-stelt de Reghels om te
 twiffen uit die dingen / de welke met der daadt waar-
 schynlyk zyn ; In het boek der Be-dyeghlykeden / uit die
 dingen / de welke de waar-schynlykheidt met een be-dekte
 schyn na-boótsen. In de Ont-knóopelingen wordt booz-
 ghe-stelt de wys van Ernstighe dingen te be-twiffen / en
 waare wysheidt te ver-krýgghen. Hier-om is 't / dat de
 Ont-knóopighe wys van twist-reden meentgh-maal

Topics, zo worden de boeken van Aristoteles ghenoeemt, de welke van de Plaatsen der Vinding handelen. Analytica, dat zijn de boeken des zelfden, handelende in

van de
Ont-knóo-
ping der
Be-tóógh-
lijke Sluit-
redenen.

Syste-
ma.

in zóódanigher boeghen der plaatsighe te-ghen-ghe-
stelt wordt / ghe-lyk alle be-blyghde dingen ghe-stelt
worden teghen die dinghen / de welke slechts lichtlyk
óber-loópen zyn. In 't boek van 't Be-diedt is hy na alles
nóódt-zaaklyk. In 't boek der Zegh-wóórdén zyn wai-
nighe dingen niet nóódt-zaaklyk / welke naamlyk in 't
14 en 15 hóóft-stuk staan / al het andere be-hóóft tot de
Reden-konst / maar nóchtans moet het niet met die órde
hooz-ghe-stelt worden / in-dien men een t'zaamen-stel van
de Reden-konstige leeringen hooz-stellen wil. Want wyl
dit boek pleeght ghe-deelt te worden in Prothectoria, Theo-
ria, en Hypothectoria, ghe-meenlyk in Ante-prædicamenta,
Prædicamenta, en Post-prædicamenta, zó be-ghyppen deze
deelen een zó ber-scheide leere / dat zy hooz de wetten van
Be-leedt, en een wettigh t'zaamen-stel niet kunnen t'zaa-
men hangen. uit welk alles klaarer als het middagh-
licht blykt / dat de Reden-konstige Onder-wijzingen niet
wel kunnen ghe-maakt worden van die gheene / de welke
het Be-leedt en de wys van Aristoteles VVerk-ruigh op
de hoet bólghen. En hoe-wel deze on-ghe-makken van
ber-scheide ghe-leerde Mannen / en in-zonderheit van
den ver-maarden Molineus ver-betert zyn / de welke
het óber-tóllighe be-snoept / en het na-ghe-laatene her-
stelt / en de órde ver-schikt heeft ; Niet te min schynt hy
nóchtans dat nóch niet ver-kreeghen te hebben / waar in
eens blyghen menschen ghe-moedt be-rusten kan.
Want op-dat ik hooz-by-gha / dat hy de leer der Zeghly-
ke wóórdén en Zegh-wóórdén van de Reden-konst af-
scheidt / hy beeldt de Reden-konst uit en Schift 3e al-30 /
dat men in de zelve niets anders an-merken moet / als
de Sluit-reden. Waar hooz 't ghe-schiedt / dat hy de leer
van Vit-beelding, Schifting en Be-leedt, al-30 by de Re-
ghels der Sluit-reden in-boeght / óft in een an-hangsel
an-becht / als óf zy op sich zelve geen plaats ver-dien-
den : daar nóchtans deze vier Werk-ruighen onzer Re-
den hier by-zondere en onder-scheide deelen stellen moe-
ten. Daar toe is hy in het Ghe-meene deel / al-waar hy
van de Sluit-reden in 't ghe-meen / en van Vit-spraak, als
van de ghe-meene Stóf der Sluit-reden handelt / zó kort /
dat dit deel het andere zeer on-ghelyk zy / waar in hy de
reghels stelt van Sluit-reden, in zekere ghe-leghenthe-
den der Stóf an-ghemerkt / welke ghe-deelt wordt in
Plaatsighe,

V O O R R E D E N .

Plaatfighe, Ont-knópighe en Be-drieghlijke. **Ik gha ober** tot het tweede Rót der Reden-konsteners, waar in Petrus Ramus / een man met een trefflijk en ghe-slepen óóndeel be-ghaast / de booz-tócht heeft. De welke / als hy met recht de wijs van twist-reden en VVijs-gheren, nu eenigen tódt an-ghe-nómen / ver-achte / waar dooz þp / die van de VVijs-gherte haar werk maakten / niet alleen op Aristoteles woóden ; woeren / en als een dwaaling / ja een schuldt hy na van ketterp achten / van zyn Welusten ; zels een naghel byedt te wijken ; Maar óók de offening der VVijs-gherte tot eenige scherp-zinnighe en dóórnighe ghe-schillen ver-andert hadden / waar van þp met Bastard-taal en met de gróóste twe-spalt des ghe-moedts / niet anders / als óf-men van 't ghe-heele Beghyþ der Ghodts-dienst handelde / in de hóoghe Schóólen twist-redeben / ver-laatende onder-tusschen het beelboudigh ghe-bryuk / welk daar uit tot het menschlyk leben ont-staan moest / om deze ver-durde wijs te ver-betere ; zó is hy ter-wyl hy 't waater wilde myden / in 't buur / ghe-lyk men zeght / ghe-ballen. Want ter-wyl hy daar in be-zigh is / dat hy dat al te bype mis-bryuk van twist-reden moght be-tómen / en de bastardt-taal uit hóoghe en Laeghe Schóólen / booz-waar met een lóóflijk be-staan en op-zet / ver-bannen ; zó heeft hy de VVijs-ghierighe leer-ingen / en in-zonderheidt de Reden-konst. met al te naauwe Eindén be-paalt. Want ter-wyl hy póóghyt kort te zyn / zó woódt hy wel niet duister / maar kruipel / 't welk slijmer als duisterheidt is. En hy is niet alleen Aristoteles niet al te naauw en zórgb-vuldighlyk na ghe-bólghet / 't welk toen van anderen ghe-schtede ; maar heeft óók zyn schryften / de zelve daar hy kost óft moght ver-bólghende / ghe-tracht in ver-achting en haat te byngen. Roepende dat 'er niets in Aristoteles was / als een pdel ghe-snap / wainighe Epghe en natuurlijke reghels / ghe-nigh Be-leedt. Met dit ghe-moedt en deze Aeghing heeft hy een Reden-konst toe-ghe-rust (om van zyn andere onder-wýzigen booz dees tyd niet te spreekén) niet uit de regels van Aristoteles / maar veel eér uit Cicero / en andere / die de Stoici meér ghe-bólghet hebben / als de Peripatetici. En hier in heeft hy ghe-bólghet de boet-stappen van Laurens Dalla / Rudólf Agric. Luidwíjk Vibes en andere / de welke al-ré te boozen de Peripatetische leer ver-

Topicus,
Analyticus,
Sophisticus,

Philoso-
pheren.
Philoso-
phy.

Philoso-
phy.

Philoso-
phische.

Dit zijn
naamen
van ver-
scheidelyk
ghe-voelen
de Philo-
sopen,
van welke
de eerste
na-vól-
ghers wa-
ren van
Zeno, de
laatste van
Aristote-
les.

V O O R R E D E N .

acht / en de Reden-konst na een andere wijs en Be-leedde ghe-stelt hadden. Maar Ramus heeft het zelve met ghysoeter moedt en ghe-lukkigher uit-konst ghe-daan : Ja hy schijnt eenigh-zins uit-ghe-voert te hebben / t' gheen de andere ver-zocht hebben. Doch twee dingen zijn 'er in Ramus Reden-kabeling / welke niemandt berispen kan / als diens ghe-moedt door Een-zpdigheidt te zeer ver-blinds is / naamlijk een bligtigh Be-leedde en ghe-bzuiklykheidt. Want deze twee dingen heeft hy bōden al na ghe-tracht / naamlijk dat alle Reghels onder elk-anderen moghten t'zaamen-hangen / en elk op zyn be-hōd-lyke plaats ghe-stelt worden ; en hy niets in zyn onder-wijzingen plaatste / welc ghe-bzuik en nut hy niet hy kloekmoedighe Schryffers onder-bonden had. Maar ter-wijl hy op deze dingen te veel achte- / zō heeft hy veel na-ghe-laaten / welc tōt vol-maaktheidt der konst zeer nōddt-zaaklyk was. Want in de Reden-konst moeten tweer-ley leeringen booz-ghestelt worden. Want zommighe hebben haar ghe-bzuik op zich zelf om de dingen te be-kennen/en de kennissen des ghe-moedts / oft door de stem oft door ghe-schryft an andere te ver-taalen. Zōdaanigh zyn die dingen / welke van Uit-beelding , Schifting , Sluit-reden en Be-leedde ghe-leert worden. Andere dienen daar alleen toe / dat-zp de Stōf zyn / waar uit deze Werk-tuigen onzer reden ghe-maakt worden. Deze worden in alle ghoede Schryffers te ver-gheeffsch ghe-zōcht / als die niet van de konst / maar uit de konst schryffen. De dingen nu / welke in de Reden-kaveling van Ramus ghe-bzeken / zyn onder veele deze de booz-neemste. Eerstlyk heeft hy zyn Reden-kabeling hy een ghe-bzaght uit blōote Uit-beeldingen en Schiftingen. Waar in hy booz-waar zeer rijklyk mist. Want / ghelyk ik de Reghels booz-ōver-tōs-lyg hōpdeel / welke in de uit-beeldingen ver-bat worden : zō acht ik oōk dat-men nōddt-zaaklyk onder de uit-beeldingen voegghen moet / welc t' ghe-bzuik der konst be-ghijpt / en nōchtans van de leeringen niet be-quaaamlyk ghe-noegh uit de uit-beeldingen kan be-slōoten worden. De Leer van de Be-tōoghende Sluit-reden wischte hy met een veegh uit ; In de Ghe-wrōchten der Sluit-redenen stelt hy gheen onder-scheidt : daar nōchtans zommighe eert vaste / zommighe een losse toe-stemming / en hy-na niet als ver-moeden baaren. In de leer der Dinding stelt en

ber-

ber-klaatt hy in 't dooz-by-ghaan alleen de op-schryften der Be-wijs-redenen: en ghaat de Reghels des Oordeels dooz-by / waar dooz het Ghe-bólgh van de Be-wijs-redenen / welke uit de Plaatsen ghe-haalt worden / be-vefligt wordt / en waar dooz het onder-schryft der vaste en on-vaste Be-wijs-redenen ber-klaatt wordt. Van de Be-drieghlyke en Aues-wijze Weer-legghingen leert hy niets: Welker leer zo: zo den Erbaarensten niet noodigh is / den Leerlingen nochtans nut is. Want schoon de Eerste de Be-drieghlykheden pleegghen niet on-ghe-lukkinghlyk zonder de Reghels van de Be-drieghlyke Sluit-redenen te lossen: zo hebben de on-er-vaarene nochtans een ghroot be-hulp in de Plaatsen der Be-drieghlykheden zelve / welke de groot-zaaken der zelve ontdekken. Van de Zegh-wóorden en andere kleinigheden wil ik gheen twiſt op-haalen: Dit acht ik van meerder ghe-wicht; dat hy het tweer-lep ghe-bruik der Vit-beelding niet onder-scheiden heeft. Want als de Vit-beelding om zich zelf by-ghe-braght wordt / zo löst zy de Dyaagh / waar dooz ghe-braaght wordt / Wat een zaak zy: Waar als zy ghe-nómen wordt als een Middel der Sluit-reden, zo löst zy de dyaagh / waar dooz men braaght / Of een zaak zy / oft / of zy als of zo-daanigh zy. Welke Ghe-wróchten dooz-waar zeer ver-scheiden en ghansch-lyk te onder-scheiden zyn. Eind-lyk / ter-wyl Ramus al te zo: gh-buldighlyk de Twe-Dichotomia. deeling bólghet / zo be-;waart hy het ghe-huegghen der Leerlingen meêr / als hy het zelve vóórrt. Hoe veel beter was 't dooz een dyp- oft vier-ledighe Schifting / de noodt-zaaklykheid van veel Onder-deelingen wegh te neemen. Om deze redenen dan sechen het on-ghe-raaden / dat oft Ramus oft iemandt van zyn Na-bólghers / de Schóólen dooz-ghestelt wierd. Hy is noch óberigh de derde hóop / waar in ik Kerkerman en veel anderen stel / die de leer van Aristoteles en van Ramus vermengt hebben / en uit haider onder-wijs een Reden-konst by-een-ghe-braght; van Aristoteles de Stóf / en van Ramus het Be-leedt ont-leenende / en 't gheen haer in den enen schozte / uit den ander ver-bullende. Deze wijs van een Reden-konst te be-schryben / ghelyk zy alle andere te hóben ghaat / zo heeft hy / die dit op-zet ghe-bólghet zyn / Kerkerman alle en in haerfigheid

V O O R R E D E N .

heidt en in vol-komenheidt van Be-leedt ober-wonnen/
 en heeft dat ver-kreeghen / dat veele zijn Reden-konst,
 als een booz-beeldt der konst ghe-bólghyt zijn. Want hy
 heeft in de treflykheidt van een wel-ghe-schikt Be-leedt
 en de nuttigheidt der Reghelen Ramus ghe-bólghyt / en
 't gheen in Ramus ghe-bzak / heeft hy uit anderen ghe-
 haalt / oft van 't zyne daar hy ghe-boeght. Maar óók
 ont-breeken/nóchtans an veele/die eben-wel zijn gansch
 op-zet en be-raadt pýzen en booz ghoedt kennen / veele
 dingen. Want booz eerst be-let die ghzóote meenichte
 der Onder-deelingen / waar uit hy zijn roem schýnt ghe-
 zócht te hebben / den leerlingen méér als te moeplýk zijn-
 de/zeer veel het ver-standt der dingen. Ten tweden bue-
 zelt hy niet zelden in de uit-beeldingen der Reden konst/
 (want zijn andere leerlingen raak ik niet) ghe-lyk wan-
 neer hy Óó-z;zaak uit-beeldt / waar van 't ver-óó-z;aaakte
 hangt; 't ver-ooz;aaakte / welk van de Óó-z;zaak hangt;
 het heel / welk deelen heeft: daar hy onder-tusschen
 veel blptrygher uit-beeldingen van Aristoteles booz hy-
 ghaat. Ten darden is hy al te ober-bloedigh in 't by-
 ren-zoeken der Reghels / waar in wy ghe-zeit hebben
 dat Ramus al te spaarigh is. Want hy schýnt des Lee-
 zers leedighe tydte te mis-bzuiken / als welke zó-daanighe
 Regeels stelt / welke in de uit-beeldingen der zaaken
 spentlyk be-ghzeepen worden / oft ghe-wis-lyk moesten
 be-ghzeepen worden; oft welke uit de Al-ghe-meene Re-
 ghels van zelfs bólghen. En schoon Bekkerman zeer
 treflyk zijn blýt an-ghe-went heeft in 't ver-zaamelen en
 stieren van de Eighenschappen oft An-doeningen der
 Enkele Ghe-stellen , en in de zelbe an-ghe-merkt / dat zy
 niet alleen tót dien einde in de Reden-konst te be-schou-
 wen en te ober-weeghen waren / op-dat zy Middelen
 der Sluit-redenen zijn moghten / als van Ramus ghe-
 schiet was / maar óók om andere ghe-bzuiken; zó heeft
 hy de zelbe nóchtans niet naauw-kuerigh ghe-noegh
 booz-ghestelt. Hy zeght dat de Kennissen en An-doe-
 ningen der Enkele Ghe-stellen dienstigh zijn om de eer-
 ste werkingen des verstandes te stieren / welke is een
 naakte be-ghzýping der dingen zonder Be-vestighing
 en Be-neening; 't welk wel zeer waar-achtigh is: Maar
 als hy ver-klaart/hoe de eerste werking des ver-standes
 in deze kennissen ghe-stiert wordt; zó wordt hy in 't zelbe
 be-

Affecio-
 n: s.

V O O R - R E D E N .

be-droeghen. De zaak heeft / mijns bedunkens / zich al-zo. Wyl ons ver-standt dooz-neemlijk op twee wyzen in het be-ghyppen der Enkele dingen kan af-dwaalen / dat zj naamlijk oft het wezen der zaak niet vat / maar alleen de uiterlijke tekenen der zaak ; oft dat zj het zelve ver-werdelijk be-ghypt / en als ghe-beel / 't welk zj moest onder-scheidelyken dooz-deelen be-ghyppen : zj moest ook de Reden-konst , welke een konst is van ons ver-standt te stieren / teghen deze twee ziekten twee Ghe-nees-middelen stellen naamlijk de Uit-beelding en Schif-ting. Want de andere Reden-konstige kennissen stie- ren die eerste werking des verstandes niet anders / als dooz zj beel zj tot deze twee Werk-tuighen kunnen be- trokken worden / als de Stof / waar uit zj ghe-maakte worden. Want ik zie niet / wat de kennis van Ghe-slacht, Ghe-daante , Onder-scheidt , Heel oft Deelen , Oor-zaaken en Ghe-wrochten , Onder-werp, By-voeghen, Een-stemmi-ghen, Strijdighen, Teghen-stellighen, Eerderen, Laateren, en welke daar meer moghen zyn / an 't verstandt / om de dingen wel te be-ghyppen / kunnen baaten / als op-dat het der zelve uit-beelding / oft wat zj zyn / en Schifting verstaan magh. Onder de be-noeming van uit-beelding ver-sta ik ook de Be-schrybing en de uit-beelding des Naams: en onder de Schifting be-ghypt ik ook de On-der-scheiding. De dooz-zeide kennissen maaken wel / dat het eene dooz het andere niet ghe-nomen werde / maar dars ook de Plicht van uit-beelding. Want de Ghe-schillen van het zelve en 't ver-scheidene be-hooren tot uit-beelding. Als tot een dooz-beeldt / in-dien iemande de kennis der Konst an Weetenschap toe-schreef / die dwaalde anders nergens in / als in de uit-beelding van Konst en Weetenschap. Maar zj iemande dooz waar stelde dat Kunst en Weetenschap was / die dwaalde niet in 't be-ghyppen / maar in 't oordeelen / om welke dwaal- ling te ver-beteren de Sluit-reden ghe-bonden is. In de Reden-konst moet van de reden en het op-zicht der uit-beelding en Schifting beel anders zyn / als van an- dere kennissen : Want de uit-beelding en Schifting stie- ren op zich zelve al-zo wel het ver-standt / als de Sluit- reden en de leeringen van 't Be-leedt : De andere ken- nissen doen 't niet berder / als dooz zj beel zj tot uit- beelding / Schifting / Sluit-reden en Be-leedt be-trok- ken

V O O R - R E D E N .

ken worden. Welk onder-scheidt zeer ghe-wichtig is om 't ghe-bruik der Reden-konstige leerlingen te verstaan / en om een t'zaamen-stel der Reden-konst, na de natuur der konst/ te maaken. Hier by voegh ik ten laaststen/ dat/ als Bekkerman de Sluit-reden onder-scheidt in Topische, Dichtische, en Apodictische, en van de selve in 't by-zonder handelt / by de reghels en leer-stukken zonder noodt-zaaklijckhejde ver-meerdert. Ik twyfel wel niet / of de Reden-kabelighe plaats en ver-leenen somtijds vaste bewijs-redenen / welke veele gheen Weeten-schap te weegh brengen/ maar nochtans een zekere kennis; en zom-tijts zeer on-vaste/ en de welke naauwlijck ghe-noegh zijn om waan oft achter-docht te baaren; Maar nochtans moest men de selve niet van een scepden. Want men kan dat onder-scheidt / oft in de reghelen zelfs in-voeghen / oft met bequaame booz-beelden oft ander-zins ver-klaaren. Dit zijn de booz-neemste dingen/ ghoedt-hartighe Leren/ welke ik in Bekkerman anghe-merkt heb. Want van elk in 't by-zonder te spreken/ zoud te moeplyk zijn. Welke dingen na dat ik in de verghadering der eedelfte en wijdt-lustighe Heeren boozstanders der Hooghe School/en Burgher-meesteren der Stadt Leyden / welke met eenighe Hooghe Leeraars/ van de ghantsche raadt der Hooghe School tot die Zaak be-stemt zijnde / van de onder-wijzing en orde der Schoolen raadt sloeghen / Mijn gheboelen ghe-bzaagt zijnde/ wijt-lustigh booz-ghe-stelt had / zo is my op-gheleght / dat ik eenighe Reden-konst maaken zoud / waar in ik alle die on-ghe-maaken zoud ont-blieden / welke zy oordeelden van my in anderen niet te ver-gheefs waarghe-nomen te zijn / en de welke vol-komen / maar nochtans niet te lang zoud:ijn. Het welk/ schoon ik oordeelde dat my zeer moeplyk zijn zoud / (want het is beelicht-doenlyker in andere an te merken / 't gheen verbetering eischt / als andere zo te ver-beteren / dat niemandt u oordeelt ghe-dwaalt te hebben) zo heb ik nochtans deze Last op my ghe-nomen; maar met die booz-waarde/ dat zy alle/welke onder de Hooghe Leeraars van de Hooghe School / tot de school-handel ghe-stelt waren / te zaamen met my ver-ghadert zouden toetsen 't gheen ik ghe-schreeven had; en zo zy iet oordeelden niet naauw-kuerighlyk ghe-noegh ghezept te zijn / dat ik

Ik het zelbe ter-stondt;oud ver-anderen oft uit-wisschen/
 met dit be-raadt dan heb ik deze onder-wijzinge ghe-
 maakt; en in de zelbe deze wijze ghe-volgt. Ik heb
 de reghelen booz-neemlijk uit Aristoteles ghe-haalt / en
 de zelbe / zo veel mooglijk was / met zijn eighen woór-
 den boozt-ghe-bzaght: ook heb ik de zelbe niet alleen
 ghe-trokken uit zijn VVerk-tuigh, maar uit al zijn an-
 dere boeken / waar in wy iet ghe-moete / dat Reden-
 konstigh was. En op-datter niets aan ghe-bzak / zo
 heb ik de booz-neemste Reden-konstenaars / en met de
 zelbe / mijn ober-denkingen by een ghe-bzaght / om daar
 uit te haalen / 't gheen in Aristoteles schozte. Boozts
 heb ik mijn best ghe-daan / om alles zo klaar / als
 mooglijk was booz te stellen. Ik heb booz-beelden
 ghe-bzuikt / welke ghe-meen zijn / en de zelbe oft ber-
 dichte / oft uit ghoede Schryvers ghe-trokken / als in de
 zelbe de reden der Reden-konstigh reghels klaarljk
 ghe-zien wierd. Want hoe-wel het ghe-bzuik van alle
 reghels uit ghoede Schryvers kan ver-klaart worden;
 zo is het nochtans ghe-boeghlijker tot het be-ghypp der
 leerlingen / de reghels met bloote booz-beelden te ber-
 klaaren als booz ghe-tuighnissen van die Schryvers /
 in welke het de ghrootste eer is / de kunst te be-dekken.
 Wy zullen nochtans te eenigher tydt / zo 't Ghodt be-
 lieft / een ver-klaaring uit-gheeben / waar in wy en de
 natuur der Reden-konst / en de waarheid der reghelen
 zullen be-bestighen; en 't ghe-bzuik der zelbe uit eenighe
 zeer ghoede Schryvers / ten dienst der ver-zochte / be-
 toonen. Het Be-leedt hebben wy uit de natuur der konst
 zelbe ghe-trokken. Waar in ik nochtans ten deele
 ghe-volgt heb / het op-zet van de zeer dooz-luchtighe
 Man Markus Dunkanus, zeer treffelijke Leeraar der
 VVijs-gheerte in de Hooghe School van Saumur, en
 eer-tyts mijn zeer ghoede met-ghe-zel / wiens naauw-
 kueringhe onder-wijzing der Reden-konst wy in 't wel-
 schikken van mijn onder-wijzingen / meer hulps ghe-
 gheeben hebben / als eenighe andere. :

Deze dingen zijn 't / ghoedt-willighe Leezet / welke
 ik wilde dat ghy wist / al eer ghy u stelde om deze
 onder-wijzing te leezen en te toetsen : De welke zo
 ghy ober-leght na het snoet der reden / zo werp ik
 wy ghaern onder uw hoerdeel. En hoedaanigh ook de

V O O R - R E D E N .

uit-komst ; p / ik twyfel niet ofc ghy zult mijn op-zet-ten
wil in 't Ghe-meen dienst te doen ten besten neemen :
Daart wel.

DE

DE VERTALER

an den zelfden.

Ik zoud u to ghe-dult niet langer mis-bruiken/
 ghoede Leezer / waar my niet een slach van
 Menschen ghe-moet / welke roemen rijk te
 zijn / en nochtans niets doen als trogghele
 booz ghe-bzeklijker Luiden dueren / en welker
 lange bozen te teer zijn / om eenighe zaak in haar Moeder-
 taal an te hooren / klaaghende dat zy de zelve niet
 ber-staan / daar hun in 't kort Be-ghijp van dit zelfde
 werk wijt-lööpighe ver-klaaringen van de zelve an-ghe-
 richte zijn / 't welk ik nu niet weder-om doen zal / om u
 ghe-dult / be-leefde Leezer / niet in on-ghe-dult te ver-an-
 deren / die ze be-gheert / kan ze daar binden : Ik heb / om
 niet te honts te willen schijnen / dan ook die Bastaart-
 duitsehen en On-natuurlijke kinderen van onze ghe-
 meene Moeder / daar in be-liest / dat ik haare ghe-woone
 woorden / die zy immers zo wel ber-staan als een Pape-
 ghaap die zijn Meester om een Snyken bidt / op de kant
 ghe-stelt / op-dat zy immers al-zo de zaak zelve ('t welk
 hun / o schandt ! in ghoedt duitseh te batten on-moo-
 ghlijk scheen) als met leepels in slurpen ; Maar 't is
 wel eer ghe-huert / dat een quadt Werk-man de schulde
 op de ghe-reedtschappen leide ; doch 't ver-dyct u buiten
 twijfel langer na my te wachten / en my u op te houden /
 ik zal eindighen / en tot een Toe-ghift u de zaak in 't kort-
 ste booz-stellen met dat on-waerdeerlijk ghe-dicht by de
 Kamer in Liefd Bloepende uit-ghe-gheeben / het welk te
 edel is om ver-lözen te ghaan /

't Is schan-
 de dat een
 mensch
 een vrem-
 deling
 schijnt in
 dat landt,
 daar in hy
 ghe-boó-
 ren is.
 Erasim.

En al is 't niet na ons ghe-woone trant/
 Zo boecht het nochtans wel op onze standt en schant.

REVIEREIN.

En oudt inghetwoztelt misbzuik doet my nu bez-
zen/
d' Anstaande verwoefting die tót noch toe belet// is
Misschien verwondert u/ wat dattet magh wezen
't Is/ dat de Nederduitsche spraak aldus besmet// is
Met menigh uitheems onduits wóóde datter inghe-
zet// is

Diemen alle daagh noch veerboudigh ziet vermeren/
Zó dat onze moeders taal by naast verplet// is
Dit 's een beklagghlyk ding dat elk wel mag deren/
Dat wy Nederlanders die al ander sprakē konnen leeren
Ous eighen anghebozen taal zó onhebbelyk spreken
Als wy een duits hoor groete met *bon jour saluterem*
En scheiden met *bon soir*. is dit gheen teken

Bastaard-
wóorden.

Van verwantheit of waantme dat ons wóóde ontbzekē
Om eighentlyk in duits die zin te verklaren?

Neen/onze spraak is rijk ghenoech dit heeft ghebleken
Datmen wel ghoet duits sprak eer dees ander talē warē
Ja men heeft die uit het duits en latyn ghaan bergharen
Nu zietmen ons na bypl. setten uit dien misdōp spozen

Dus doende ghaat het Nederduits gheheel verlozen.
Van de uchtent totte avond waar ik koom waar ik gha
Ik hoor nieters duits spreken zonder blek of tempelen
Maar men spreekt my beeltst toe dat ik niet en versta:

Gha ik ter kerken die heeten zom tempelen
Daar allegeert een minister, veel ghoede exempelen
Vol parabelen, misterien, glosen en secreten
Dat heet dan een devoot sermoon by den sempelen
En zó men my ieters noodt ten eten

Daar krijg ik een Serryet als ik ben ghezeten
En 't is Cousin of frere hebt *loyeuse couragie*
Dan leeft men de benedyt zó elk van u wagh weten

Alsmen Ghod wil dankken/ oók schafmer *poragie*
Hoor potspijs/ vóórt *renaisoen* en zult na *dusagie*
Marmolaad en *sucaten* by boter en kaas
Excellente drank en delicate spijs/ berdyjft daar *quellagie*

En dan is 't *tibi, amoy, avous, profaas*.
In 't leest leestmen de *gracy*, is dit duits? neen 't eplaas
't Sijn distelen die 't ghoede zaad verfmoozen
Dus doende ghaat het Nederduits gheheel verlozen.

Onder

Onder hōghe en laeghe in ambachtē handel en neringhe
 Het is ghants nodelōōs datter enigh byedet bewijs // zj
 Die spreekter al quaat Duits byzonder in slants regeringe,
 Daar ballen executien, apointementen en compositi
 Men procedeerter en appelleerter booz de justici
 Booz den officier, magistraet of gecommiteerde
 Onder kōoplup/ sprektnen van expresse conditi
 Van assureantien, compromissien en 't geconquesteerde
 Van abus, calculati, different en 't geacordeerde
 Van negotiatiens, conquesten en zō booztaan
 Van Creditours, debiteurs en 't verobligeerde
 Dat haar naulijt een gheleerde // somtijds kan verstaan
 Dā komē bond-schrijvers booz sprakē en taallup ter baan
 Die willen Notarisen, advocatē en procureurs zjyn ghenoeemt
 Heet een stad-schryber Secretaris of 't is qualijk ghedaan
 En ghy word met een edict of mandement van hen verdoet
 Ja dat meer is/ menigh hem van die mis-hyuk beroemt
 Dat hy als magnifyk na lust heeft verkozē
 Dus doende ghaat het Nederduits gheheel verlozen.

P R I N C E .

Wy Rijmers die Ghōd wouts Retorijkers genaamt // zjyn
 Ghebruiken mede booz welsprekentheit zulk' eloquentie
 Ziet hier een verwacring/ als wy verstaamt // zjyn
 Wy hebben een blason met ons advys of sententie
 Wy spreken van Compositie en van inventie
 Van elocutie, termen, soluti en disputatie
 Hōort dit relas pronunceren gheeft audientie
 Het wort Poëtelyk gemoveert tōt recreatie
 Dit 's een redyt, dat 's de conclusi, dit 's d'arguatie
 En solveert dit propoost op het facondste.
 Dan doet onze factoor een proloogh of narratie.
 Wat dunkt u ghy heeren: ik zeg behoudens u Jonste
 't Zjyn grobe fauten, (in zulk Duits ghezeit op 't rondste)
 Dus wilt u niet die schandblekken niet meer quellen
 Gessent een zupbere spraak zō verwerfop ghonste
 En leert booz de Letterkunst wel boegghen en spellen
 Booz Redenkaveling vaste bewijs-redenen stellen
 En wilt alzō Rederijks Iteffykheit oorbozen
 Werende dat 't Nederduits niet gheheel gha verlozen.

An-wijzer der Hoófdt-stukken, en op-
schriften, welke in dezebaide boeken be-
ghreepen worden.

Des Eersten Boex.

- I. Hoófdt-stuk. Van de Natuur en Schifting der Re-
den-konst.
- II. Van 't Enkel en 't Zaam-ghe-boeghdt: Al-ghe-
meen en Op-zonder Ghe-sfel.
- III. Van de Zegh-woóyden in 't ghe-meen.
- IV. Van Zelf-standigheidt.
- V. Van Hoe-ghróóthheidt.
- VI. Van Hoe-daanigheidt.
- VII. Van de Be-trekkighen.
- VIII. Van Doening en Lyding.
- IX. Van de vier laatste Zegh-woóyden.
- X. Van de Zeghlyke woóyden in 't ghe-meen.
- XI. Van Ghe-nacht en Ghe-daante.
- XII. Van Onder-scheidt.
- XIII. Van Eighen en Toe-bal.
- XIV. Van Heel en Deel.
- XV. Van Obj-zaak en 't ber-bóyzaakte in 't ghe-meen.
- XVI. Van Stóf en Dóym.
- XVII. Van Werkende Obj-zaak.
- XVIII. Van Einde.
- XIX. Van Onder-werp en Op-boegh.
- XX. Van Ober-een-konst der Dingen.
- XXI. Van Ver-scheidenheidt óft Onder-scheiding der
dingen.
- XXII. Van Teghen-sfel der dingen.
- XXIII. Van Op-de/en van 't gheen Eerder/ óft Laater
óft te Ghe-lyk ghe-noemt wordt.
- XXIV. Van Be-dicdt in 't ghe-meen: en van Naam
en Werk-woóydt.
- XXV. Van Obj-spronklikkeheit en de Een-aartighen.
- XXVI. Van Een-naaming en Ghe-lyk-naaming en
der woóyden ver-scheide Aemingen.
- XXVII. Van Uit-spraak in 't gemeen / en van En-
kele en t'zaam-ghe-zette uit-spraak in 't Op-zon-
der,
- XXVIII. Van

- XXVIII. Van Zuivere en Wijzige uit-spraak.
 XXIX. Van Al-ghe-meene / Zonderlinge / Bp-zondere
 en On-be-paalde uit-spraak.
 XXX. Van Be-vestighe en Be-nende / Eindighe en
 On-eindighe uit-spraak.
 XXXI. Van Waare / Dalsche / Hoódt-zaaklijke / Ghe-
 buerlijke uit-spraak / en der zelve Crappen.
 XXXII. Van der uit-spraaken Om-keer / Ghe-lyk-
 maghtigheid / en Onder-buertigheid.
 XXXIII. Van der uit-spraaken Teghen-stel.

Destweden Boex.

- I. Hoóft-st. Van uit-beelding in 't ghe-meen / en van
 Naamighe uit-beelding.
 II. Van Vol-maakte uit-beelding.
 III. Van On-holmaakte uit-beelding.
 IV. Van de Wijs om een uit-beelding na te bý-
 schen.
 V. Van Schifting / en der zelve Ghe-daanten en Wet-
 ten.
 VI. Van der Sluit-reden uit-beelding en deelen.
 VII. Van der Sluit-reden byp Ghe-stalten / en der zel-
 ve Wijzen.
 VIII. Van der Sluit-redenen Reghelen / Wetten en
 Eighen-schappen.
 IX. Van de ver-klaaring van de Tweede en Darde
 Ghe-stalte tot de Eerste dooz Her-leiding en uit-leg-
 ghing.
 X. Van de binding des Middels ghe-past tot de Wijzen
 en Ghe-stalten.
 XI. Van In-drang / Denk-reden en Bp-spel.
 XII. Van Dooz-waardighe / Schiftighe en Be-trekki-
 ghe Sluit-reden.
 XIII. Van ver-striking / Dooz-sluit-reden en Op-
 stapeling.
 XIV. Van Wijzige en Abe-rechte Sluit-reden.
 XV. Van Reden-kabelighe Sluit-reden.
 XVI. Van de binding der Reden-kabelighe Be-wijs-
 redenen / oft van de Plaatsen en plaatsighe Reghe-
 len.

XVII. Van

- XVII. Van de Reghelen tot de Een-stemmighe plaatsen be-hoörende.
- XVIII. Van de Reghelen tot de Strijdighe / ver-ghe-leeke plaatsen en Ghe-tuighnissen be-hoörende.
- XIX. Van de ver-ghe-leeke Reghels.
- XX. Van Be-toöghing.
- XXI. Van de Vooz-kennissen.
- XXII. Van 't Be-toöghlijk Ghe-schil / en het Middell der Be-toöghing.
- XXIII. Van de vooz-waarden van de Be-ghinselen der Be-toöghing *Waarom een Zaak zy.*
- XXIV. Van Be-toöghing dat een Zaak zy, en van Weer-keer.
- XXV. Van Aues-wijsheldt oft Be-driegghlijkheidt.
- XXVI. Van de Aues-wijsheden oft Be-driegghlijkheden in het woöydt.
- XXVII. Van de Aues-wijsheden oft Be-driegghlijkheden in de dingen.
- XXVIII. Van Be-leedt.

Reden-

Reden-konstigh
O N D E R - W Y S ,

't Eerste Boek.

I. Hóófdt-stuk.

Van de Natuur en Schifping der Reden-konst. Logica.

I. REGHEL.

Reden-konst is een konst / maakende Logica
Werk-tuighen óft ghe-reedt-schap-
pen / en dooz de zelve het ver-standt
stierende in de kennis der dingen.

VER-KLAARING.

§. 1. Op dat de Natuur der Reden-konst te naamer Logica
bekent werde / zo moet men eerst de naamen / waar
mè zo ghe-noemt plaght te worden ; daer na de de-
len der Vit-beelding ober-weeghen. Reden-konst (op
dat ik hier van be-ghin) by de Latynen Logica, is
ghe-noemt van 't Grieksche Logos, dat is / Reden.
Logos is by Aristoteles tweer-ley / in-wendighe en uit-
wendigh. D'in-wendighe reden noemt by / die in de Ziel
is: Plutarchus, Damascenus en andere noemen d'in-
wendighe reden een reden binnen in 't be-ghrip; en d'uit-
wendighe reden / een reden van buiten voort-ghebraght, óft
uit-ghe-sproken. Logos Endiathetos óft In-wendighe
reden is niets anders / als de reden óft ghe-dachtis / dat
is / de Doening des Ver-standts / de vooz-ghe-woorde din-
gen en der zelve naamen be-ghrijpende. Want het ver-
standt be-ghrijpt en ver-staat niet alleen die dingen zelve /
maar be-denkt sók be-quaame wóorden / om sijn be-
ghrijpen

ghyppen anderen te be-dieden en ber-klaaren / en al-36
 spreekt het eenigh-zins in zich zelven. Logos prophori-
 kos, oft uit-wendighe reden / is een tólk van d'in-wendi-
 ghe reden en Ghe-dachten / en ghelíck Damascenus zeght/
 in 't boek van 't op-recht Ghe-loóf/21. Hóóft-st, Angelos
 tou noēmatos, dat is / een bóode des ghe-dachts. Van
 heider-lepe reden is Reden-konst ghe-noemt / om-dat 3p
 beide redenen stiert en heerscht : maar wordt booz-neem-
 líck van de in-wendighe / welke wy ghe-zeit hebben dat
 niet anders is / als de reden oft ghebachtenis des ber-
 standts/ghe-beeten : van d'outerlyke reden oft van de re-
 dening alleen min booz-neemlíck oft booz ghe-bólgh.
 Want de Reden-konst stiert de ghe-dachten onzes ghe-
 moedts booz zich / maar de Redening niet booz zich
 (want dit boeght der Letter-konst) maar 36 bér slechts/
 als 3p onzer redenlykheidt oft ghe-dachten Tolk is.

Logica.

Logica.

Gramma-
tica.

2. De Reden-konst oft Logica wordt met een andere
 Naam Dialectica ('t welk wy Reden-kabeling moghten
 der-taalen) ghe-noemt apo tou dialgesthai, dat is / van
 Reden-kabelen. Deze twe wóórdén worden ghe-meen-
 líck van Aristoteles ghe-nómen booz de Plaatsing/welke
 een deel dezer konst is/alleen boozstellende de reghels om
 van ieder ghe-schil uit de Ghe-meene en be-wíjlyke Be-
 ghínsels ten weér zjden te twíff-reden / booz welk ken-
 teken 3p van de Out-knóópingen Ondercheiden worden/
 als 't een deel van 't ander/ en worden der zelbe recht te-
 gen ghe-stelt. De Reden-konst wordt booz Plaatsing
 ghe-nómen in 't 1. Bo. der achter. 22. Hóóf. 5. 153. 24. Hóóf.
 170. 5. 2. Bo. 8. Hóóf. 38. 5. 1. Bo. der Plaatsf. 14. Hóóf.

Logica.

Dialectica.

3. Bo. der Nat. 3. Hóóf. de Reden-kaveling, 1. Bo. der
 achter. 11. Hóóf. 38. 5. 19. Hóóf. 136. 5. 1. Bo. der
 Plaatsf. 1. 2. 10. 11. 18. Hóóf. Nues. weerl. 8. 9. 11.
 Hóóf. en dik-wíjls elders. Op andere Plaatsen schijnen
 nochtans deze wóórdén booz de ghansche kunst der Re-
 den ghe-bzuikt te worden / in-zonderheidt Reden-kave-
 ling : als 1. Reden-ryk, 2. Hóóf. 14. Bo. der óber-nat.
 4. Hóóf. en mooghlyk elders. Maar 't 3p van Aristote-
 les wat wil / 't ghe-bzuik heeft by de Peripatetischen nu
 behouden / dat Reden-konst booz de ghansche konst ghe-
 nómen wordt ; en Reden-kaveling booz de Plaatsing. En
 booz-waart die Be-tekening schínt met de Óóz-spronk-
 lykheidt

Logica.
Dialecti-
ca.
Topica.

Ighheid beter oöber-een te kömen. Want 't is naaulix/
dat *dialogestai*, dat is / Reden-kavelen , töt alle deelen der
Reden-konst kan uit-ghe-strekt worden. Want die Vit-
beeldt, Schift öft Schikt , reden-kabelt eigbentlijk niet/
maar die alleen/die *Sullogizestai*, dat is/ Sluit-reedr. Will
nibchtans iemandt de naam van Reden-kaveling met Red-
den-konst ber-mengen / en töt de ghanfche konst van
Denken uit-strekken/ ik zal 'er niet teghen-strijden.

3. Doozts schuilt in de zelbe woöyden eenighe andere
dubbel-zinnigheidt. Want zp worden öft booz 't natuur-
lijk ber-mooghen van Reden-kavelen ghe-bruikt (want
de on-ghe-leerden be-zighen / als Aristoteles ghetuight/
de Reden-kaveling, en pöogghen eenigh-zins te vraaghen *Dialectica.*
en een Twist-reden staande te houden) öft booz de Heb-
lijkheid booz reeghels en dik-wijlighe oeffening ber-kree-
ghen : öft Eindlijk booz de ber-zameling en t'zamen-
stelling der Reden-konstige reghels / ghe-lijk als men
zeght ; de Reden-konst van Aristoteles öft Ramus. In de
booz-ghe-stelde uit-beelding / op-dat niemandt dwaale/
wordt Reden-konst ghe-nömen booz de Heblijkheid,
die als 't eindt is / töt welk de Reghels bestemt worden.
En dit zp van de woöyden.

4. D'uit-beelding der Reden-konst be-staat in 't Ghe- *Logica.*
slacht en Onder-scheidt der zelbe. Het Ghe-slacht van
Reden-konst hebben wy ghe-stelt Konst te zyn. Want
de-wijl 'er öff ber-standighe heblijkheden zyn/na 't ghe-
tuighnis van Aristot. 5. Bo. der. red. 3. Hoöf. naamlijk
Konst , Weetenschap , Ver-standigheidt , Wijsheid en Voor-
Zichtigheidt ; zö moet de Reden-konst buiten twijfel
töt een der zelber be-trokken worden. Maar de Re-
den-konst is gheen Weetenschap ; om dat Weetenschap
dier dingen is / die zich niet anders hebben können als
ghe-leert wordt 1. Bo. der acht. 8. Hoöf. Bo. 6. der Red. 3.
Hoöf. en in welker kennis 't Ghe-moedt rust : maar de
Reden-konst ber-keert on-trent die dingen/ welke in on-
ze maght zyn / en op dee ; öft die wijs van ons ghe-daan
öft öök niet ghe-daan können worden : welker kennis
wy zö zeer be-gheeren / dat het ghe-moedt in de zelbe niet
rust/ maar die töt het ghe-bruik en een berder eindt öber-
dzaaght/als be-slöten wordt in 't 1. Bo. der Plaats. 11.
Hoöf. en zeeke wijl de Reden-konst een wijs van Wee-
tenschap zp / zo kan zp gheen Weetenschap zyn ; na
dien

Inductio.

dien 't on-gheſchikt is/de Weetenſchap en wijs van weetenſchap ghe-lyk te zoeken / dooz de zelve Redeneering kan ook be-ſtooten worden / dat de Reden-konſt gheen Ver-ſtandigheidt noch V Vijſheid is. Want Ver-ſtandigheidt is van de eerſte be-ghinſelen / welke dooz In-drang be-kent worden ; en uit welker kennis de Weetenſchap bloept : in 't 1. Bo. der achter. 19. Hoof. en V Vijſheit is een Weetenſchap der booz-tredijſte dingen / met Ver-ſtandigheidt t'zaam ghe-boeght zynde / in 't 6. Bo. der Zede. 7. Hoof. zj kan ook gheen Voor-zichtigheidt ghe-heeten worden : om-dat Voor-zichtigheidt tot de zeden be-hoort / en noodt-zaaklyk met de dueghdt ghe-boeght is / 6. Boek der Zede. 14. Hoof. Maar de Reden-konſt is niet noodt-zaak-lyk met de dueghdt ghe-boeght. Zo blijft dan overigh dat Reden-konſt een konſt is.

Logica.

5. Dat eenighe zegghe / dat de booz-neemſte Heblijkheden atleen by Ariſtoteles in 't ghe-zeide boek verhaalt worden ; en dat dies-halven de Reden-konſt , wijs zj een Werk-tuighighe oft ghe-reedt-ſchappighe Heblijkheid is / in dat ghe-tal niet be-gheepen wordt , dat is ghanſch on-waarachtigh. Want het onder-ſcheidt der booz-neemſte en Werk-tuighighe Heblijkheden wordt op die plaats niet in-ghe-zen. Zo wordt ook de be-naaming van Konſt die Heblijkheden mē toe-ghe-ſchreeven/die/als eenighe Werk-tuighen/tot andere booz-nee-me Heblijkheden be-trokken worden. Want hoe-wel de Coom- en Zadel-konſt tot de Rid-konſt be-trokken worden / en die als Werk-tuighen oft ghe-reedt-ſchappen be-dienen ; zo worden zj nochtans niet te min konſten ghe-noemt van Ariſtoteles in 't 1. Bo. der Zede. 1. Hoof. en dit zjn ook gheen on-be-ſtendighe dingen/Een Konſt en een VVerk-tuighighe Heblijkheid te zyn , ghe-lyk deele meinen en oordeelen ; maar Onder-ſchikte. Want VVerk-tuighigh te zyn , is het onder-ſcheidt/waar dooz konſt in twe ghe-daanten ghe-ſchift wordt.

Ghe-sub-
ordineer-
de.
Species.

6. Nu wordt Konſt uit-ghe-beelt/ een Heb-lijk-heid met waare reden werkende. Welke uit-beelding op een dyaabt der Reden-konſt boeght. Want de Reden-konſt wordt ghe-zeit Sluit-redenen, Vit-beeldingen, &c. te maaken. Ook is 't niet waat / dat zommighe zegghe / dat Poicin maaken/al-tijt eenighe doening be-teikent/waar dooz uit taſt-lyke ſtof eenigh werk ghe-maakt wordt / 't welk

't welk ook na de daadt ver-blijft. Want de dicht-konst/ in 't Latijn Poëtica, is ghe-noemt van poicin, dat is/ maaken, de welke nöchtans gheen tastelijke stoff han-delt/ nöcht een werk/ duur-zaamer als de ver-ziering des dichters/maakt. Want dat de ghe-dichten in weezen blij-ven / ghe-schiedt niet van de daadt / waar dooz 3p ghe-maakt worden/ maar van 't be-schrijven. En dit 3p van 't Ghe-slacht.

7. 't Onder-scheide der Reden-konst is ghe-nomen Differen-
tia.
van haar Einde / Plicht en Stof oft Dooz-werp. Het dooz-neemste en laatste eindt der Reden-konst is de ken-nis der dingen / oft de kennis van ieder ding oft dooz-ghe-stelt Ghe-stel te ver-kriggen. Met dit dooz-neemste eindt/kan noch een tweede en min dooz-neem' Einde ghe-boeght worden/ naamlijk zijn kennis en be-ghrippen oft ghe-dachten an anderen dooz een be-quaame redening te be-dienen.

8. De Plicht der Reden-konst moet an-ghe-merkt worden oft ten op-zicht der leering / oft ten op-zicht des ge-bruyt. Hier uit is de Schifting der Reden-konst, in lee- Logica.
Logica.
rende en ghe-bruikende ghe-sproeten. De leerende Re-den-konst wordt ghe-noemt/die de Reghels dooz-schrijft; de Ghe-bruikende/die de Reghels ghe-bruikt. De Plicht der leerende Reden-konst is / dat 3p de reghels en wijs van de Werk-tuighen / waar dooz 't ver-standt in de kennis der dingen ghe-stiert wordt / te maaken / dooz-schrijft / en de natuur der Werk-tuighen be-schrijft. De Werk-tuighen der Reden-konst zijn hier / uit-bereding/ Themata.
Affectio-
nes.
Schifting / Sluit-reden en Be-leedt. Dezer Werk-tui-ghen stof zijn ver-scheide Ge-stellen, en d'An-doeningen oft tweede kennissen / die uit de ver-ghe-lyking der Ghe-stellen spuiten. Ver-halben be-hoort ook dit tot de Plicht der leerende Reden-konst, dat 3p van de Ghe-stel-len zelbe handele / en dier An-doeningen uit-legghe / 36 veel het zelbe nöddigh is om de wijs van het maaken der Reden-konstige Werk-tuighen te verstaan. En hoe-wel de tweede kennissen/ als Ghe-slacht, Ghe-daante, Oor-zaak, &c. die wy ghe-zeit hebben der Reden-konstige Werk-tuighen stof te zijn / 't ver-standt niet weinig hel-pen in 't ver-kriggen van de kennis der dingen; om-dat 3p nöchtans de ghe-zelbe Werk-tuighen/ en het maaken der zelbe be-dienen / en tot dien einde in de Reden-konst

Instrumeta. booz-ghe-schreeven worden; zó zal 't niet wan-schik-lyk zyn/ indien men die alleen/ die 'k ghe-zelt heb (Vyt-beelding naam-lyk / Schifing, Sluyt-reden en Be-leedt) **Werk-tuighen** heet; en de overighe / tweede kennissen, der Ghe-stellen An-doeningen, en der ghe-zeide **Werk-tuighen stóf** noemt. De plicht der ghe-bruikende Reden-konst is / de VVerk-tuighen, als 't noodigh is / te maaken / en daar booz 't ver-standt te stieren / op dat het in 't zoeken van de kennis der dingen niet dwaalt.

Objectum. 9. Hier uit blykt / wat van de Stóf oft Voor-werp der Reden-konst te besluiten zyn. Want ghelyk de plicht / zó moet óók 't Booz-werp der Reden-konst an-ghe-merkt worden oft ten op-zicht der Leer / oft ten op-zichte des ghe-bruik. 't Voor-werp der leerende Reden-konst zyn wel booz-neem-lyk de Reden-konstige VVerk-tuighen, die ik bóven ver-haalt heb. Maar nochtans om dat de Reden-konst niet leeren kan / hoe die VVerk-tuighen ghe-maakt moeten worden / 't zyn eerst de ver-scheide An-doeningen der dinghen / oft Ghe-stellen / en de tweede kennissen ont-bouwt / en om-dat deze kennissen uit de ver-ghe-lyking zelf der dinghen oft Ghe-stellen spruiten / zó is ghansch noodt-zaaklyk / dat de leerende Reden-konst eerst van de Ghestellen zelf / en van der zelve An-doeningen en tweede kennissen handele; eer zyn kan tot de VVerk-tuighen zelf toe-treedden. Het Booz-werp der ghe-bruikende Reden-konst schijnt wederom twe-houdigh; 't een Maast / 't ander Ver-schóóben. 't Maaste Booz-werp is 't Ver-standt / oft de werkingen des Ver-standts / de kennis der booz-ghe-stelde dinghen booz-snuffelende. Het ver-schóóbe Booz-werp / zyn alle dinghen / welke an 't ver-standt / om te be-kennen / kunnen booz-ghe-stelt worden.

**Themati-
ca.
Organica.**

II. De deelen der Reden-konst zyn twe / Ghe-stelligh en Werk-tuighigh.

III. Ghe-stelligh wordt ghe-noemt / 't welk handelt van de Ghe-stellen, en der zelve ver-scheide An-doeningen / en tweede kennissen / als van de Stóf der Reden-konstige Werk-tuighen.

IV. Werk-tuighigh wordt ghe-heeten / welk han-

handelt van de Werk-tuighen oft ghe-reedt-
schappen zelve / waar dooz het ver-standt de Ghe-
stellen handelt / en der zelve kennis / zō veel als
mooghlyk is / verkrijght.

1. 5. De Schifing der Reden-konst magh nergkens Divisio.
anders uit ghe-nōmen worden / als uit de Natuur / dat
is / uit de Plight oft het Dooz-werp der leerende Reden-
konst. Want het ghe-bjuik is laater als de leering zel-
ve. Der-halven / zō iemandt an-dachtlyk ober-tweeght
't gheen wop wainigh te doozen van de Plight en 't Dooz-
werp der leerende Reden-konst ghe-zeit hebben / die zal
lichtlyk verstaan / dat het ghanesch nōddt-zaaklyk is /
dat 'er twe deelen der Reden-konst zjn / van welke 't dooz-
ste handel eerst-lyk van de Ghe-stellen, oft van de dingen
zelve / en van der zelve schikking en Schōkken ; daar na
van der Ghe-stellen An-doeningen / oft tweede kennissen /
welke uit de verscheide ber-ghe-lyking der dingen onder-
elkanderen / en upt de wijs van zjn beghippen te ber-
taalen ghe-bōymt worden / als van de Stōf der
VVerk-tuighen, dooz welke 't ver-standt in de kennis
der dingen ghe-stiert wordt: 't Laatste de VVerk-tuighen
zelve dooz-stelle / en leere met wat dooz-waarden die uit
de zelve kennissen moeten te weegh-ghe-braght worden.

2. En schōōn 'er beele konsten zjn / die niets van de
Stōf / ontrent welke zp ber-keeren / leeren / maar alleen
de reghels en de wijs van werken dooz-schryben ; zō eischt
nōchtans de eighe en by-zondere natuur der Reden-
konst, dat men van de onder-worpe Stōf handele alēcr
de reeghels om te werken dooz-ghe-schreeven kunnen
worden. Want de epghe werking van de Reden-konst
is / de nu dik-wijs verhaalde VVerk-tuighen ; Vit-beel-
ding, Schifingh, Sluyt-reden en Beleedt te maaken. Maar
hoe zal zp de wijs van upt-beelden dooz-schryben / zō niet
eerst verklaart zp / wat Ghe-slacht, wat Onder-scheydt, Genus,
wat Onder-werp, wat Oōr-zaak, &c. zp. Waar uit de Differenzia
Vit-beeldingen t'zaam ghestele worden ? Oft hoe zal zp Subiectum.
leeren / Wat en hoe-meentigh-boudt Schifing zp / zō Causa.
men niet weet / wat heel zp / wat Deel / en welke d' onder-
scheiden der deelen zjn ? En zō oōk van Sluyt-reden en
Be-leedt.

II. Hóófdt-ftuk.

Van't Enkel en 't zamen-ghe-voeght, Al-ghe-meen en by-zonder Ghe-ftel.

I. REGHEL.

Thema.

GHe-ftel is / al wat an 't ber-standt om te be-kennen kan booz-ghe-ftelt worden.

VER-KLAARING.

1. 5. **B**e-kennen is het be-ghypp/óft de kennis van een booz-ghe-ftelde zaak/bóymen. Kennis is een Voor-beelding van een zaak in 't ber-standt. Kennis is d'eerste en tweede. **E**erste Kennis is / die de zaak / zó als zj in zich zelf is / on-middelíjk booz-beeldt. **T**wede Kennis is / die / de eerste kennissen onder elk-ander ber-ghe-leeken / de wijs booz-beeldt / wat dooz 't ber-standt eenighe zaak ver-staat / óft / ber-staan zjnde / anderen be-diedt. **W**ant de tweede kennissen worden ghe-bóymt / óft uit de wijs van de zaaken zelbe te ver-staan / als ; Ghe-flacht, Ghe-daante, Onder-werp, Ghe-zegh, &c. óft uit de wijs van zjn be-ghyppen van de zaaken anderen te be-dieden/als Naam, V Verk-wóordt, Een-aartighe, &c. **W**elke wóóden in de ghe-meene spraak / meest iet anders be-takenen / als in de Schóólen ; ber-mits zj be-dacht zjn / op-dat dooz haar be-hulp de ghe-meene spraak / en de be-ghyppen des ghe-moedts te beter ghe-bóymt werden.

2. **D**e Twede Kennissen worden uit d'Eerste, onder elk-ander ber-gheleeken zjnde / ghe-bóymt. **W**ant als ons ber-standt dooz 't be-hulp der zinnen eenighe zaak be-ghypt / neemt de Menschlyke natuur / zó bóymt het een Eerste Kennis, welke het dooz 't wóódt van Mensch uit-dyukt. **A**ls het daar na / de menschen, onder elk-ander ber-ghe-leeken/an-merkt / dat de menschlyke natuur in ieder by-zonder mensch is / zó bóymt het een Twede Kennis, welke het met het wóódt van Ghe-daante uit-dyukt.

dzukt. En deze Kennis beeldt de menschlijke natuur niet booz / maar de wijs / waar dooz 't ver-standt de menschlijke natuur be-ghypt / als het an-merkt dat die met ieder by-zonder mensch over-een-komt : welke wijs an alle dingen toe-ghe-past kan worden / die onder zich eenighe On-deelighen be-ghyppen. Want ghe-lyk de mensch een Ghe-daante ghe-noemt wort / om-dat hy de natuur / die Socrates / Plato en andere On-deeligh ghe-meen is / be-tekent : alzô wordt Paerdt ook een Ghe-daante ghe-noemt / om dat het de Natuur / die Bucefalus / Sillarus en andere Paerden ghe-meen is / be-tekent. Ins-ghe-lyk Recht-vaerdigheit, om-dat zy be-ghypt de Recht-vaerdigheit van Aristides / Socrates en andere menschen. Daar-en-hoben / als 't ver-standt an-merkt / wat het wooydt Mensch in de ghe-meene spraak be-tekent / zô bymt het een eerste kennis : maar als het boozts an-merkt dat dat wooydt zonder rjdt be-tekent / zô bymt het een Twede Kennis, en zeyt dat Mensch een Naam is.

Individua.

Species.

Notio prima.

Notio secunda.
Nomen.
Simplex.
Complexum.

II. De Ghe-stellen zijn enkel oft t'zamen-ghe-voeghd.

III. Enkele Ghe-stellen zijn / die zonder t'zaamen-boeghing van Kennissen be-ghreepen worden ; als ; *mensch, loops.*

IV. t'Zaam-ghe-voeghde Ghe-stellen zijn / die be-ghreepen worden dooz twe oft meerder kennissen, dooz be-vesting oft be-neening ghe-koppelt ; als / *een mensch loops.*

1. 5. Aristoteles in 't 2. boesot-st. der Zegh-wooyden noemt de Enkele Ghe-stellen, die zonder t'zaamen-voeghing ; de t'zaam-ghe-voeghde, die na de t'zaamen-voeghing ghe-noemt worden. De t'zaamen-boeghing der Kennissen is niets anders / als Be-vesting oft Be-neening in 't ver-standt oft in de redening. Dooz dit onderscheidt worden de t'Zaam-ghe-voeghde Ghe-schillen van d'Enkele onderscheiden / niet dooz veel-heidt oft t'zaamen-boeghing der wooyden. Want het Enkel Ghe-stel wort meenigh-maal dooz een ghe-lascht wooydt uit-ghe-

Quaestio nes.

spöken; als / 't Ghe-meene best, Harte-bok. **Dik-wijls** ook door veel woorden; als / de liefde der ouders teghen haar kinders. **Zom-tijds** wordt een t'zaam-ghe-vocghdt Ghe-stel met een enkel woordt uit-ghe-spöken; als / het reeghent, het sneeuwt, men ghaat, men staat, en al d'andere on-persoonlijke VVerk-woorden. **Want** als men zeght / het Reeghent / so wordt'er op ver-staan / de Heemel, Locht, een VVolk, oft iet dier-ghelijc.

Verba in-
per-sona-
lia.

Vniversale. V. Enkel Ghe-stel is Al-ghe-meen oft Byzon-
Singulare. der.

2. 5. **Aristoteles** heeft in 't Boe. van. **Bediedt** 7. hooft. deze **Schifting** aldus boort-ghe-braght. De dingen zijn zommighe al-ghe-meene, zommighe By-zondere. **Doort** wordt Al-ghe-meen op vijf wijzen ghe-zeit / welke de **Schööl-ghe-leerden** dus onder-scheiden. **Eerst-lijk** zegghen; p wordt iets ghe-zeit Al-ghe-meen in zijn, als de **Dörmen** oft **Idcën** na 't ghevoelen van **Plato**. **Ten** tweeden Al-ghe-meen in ver-oorzaaken; als / **Shödt** / de **Heemel**. **Ten** darden in 't be-teekenen / als de ghe-lijk-naamighe woorden. **Ten** vierden in 't uit-sprecken, als / mensch, dier. **Ten** vijfden in 't Voor-beelden, als de **Be-ghrippen** dier dingen / die Al-ghe-meen zijn in 't uit-sprecken. **D'Al-ghe-meene** worden ook onder-scheiden in Al-ghe-meene Voor-veelen, na veelen, en in veelen. **Al-ghe-meen** boort beelen is het zelve / met het gheen; p noemen **Al-ghe-meen** in zijn: **Al-ghe-meen** na beelen is een **Al-ghe-meen** in 't Boort-beelden; **Al-ghe-meen** in beelen is een **Al-ghe-meen** in 't uit-sprecken. **Van** dit **Al-ghe-meen** staat hier te handelen / en 't zelve wordt alzö van **Aristoteles** uit-ghe-beeldt in 't 7. hooft. van **Bediedt**.

Vniversale. VI. Al-ghe-meen noem ik / dat door zijn eigen **Natuur** bequaamt is van beelen uit-ghe-spöken te worden; als / Mensch, Paerdt, Plant.

1. 5. **Al-ghe-meen** wordt ghe-zeit **Van Veelen** uit-ges-
spöken te worden / die / oft in der daadt zijn / oft; so; p
niet

niet zijn / ten minsten zijn kunnen. Zo was de Mensch Al-ghe-meen, toen Adam alleen was / om dat Mensch niet van Adam alleen / maar van alle menschen / die ghe-bóózen zouden worden / dooz zijn eighe Natuur bequaam was uit-ghe-spróken te worden. Zo óók schóón de Zon in der daadt eenigh 3p / nóchtans kan 3p Al-ghe-meen ghe-noemt worden / om dat 'er méér Zonnen ghe-maakt kunnen worden / van een Een-zelbigh wezen met deze onze Zon.

2. Al-ghe-meen wordt ghe-zelt / door zijn eighe natuur bequaam te zijn om van veelen uit-ghe-spróken te worden / op dat niet iemandt meene / dat Ghe-lyk-naamige wóózen / veel Een-boudighen óft Enkelen van de zelve ghedaante op-ghe-leit (ghe-lyk als veel menschen píeter ghe-noemt worden) Al-ghe-meene zijn. Want Ghelijk-naamighe, dooz zo veel als 3p Ghelijk-naamighe zijn / worden slechts na de Naam alleen / en niet dooz haer eighe natuur uit-ghe-spróken.

3. Al-ghe-meen wordt óók uit-ghe-beeldt / dat dooz zijn eighe natuur bequaam is veelen in te zijn. Deze uit-beelding scheelt van d'eerste in woorden / maar komt met de zelve in de 3 in óber een. Want van iemandt uit-ghe-spróken worden en semant in-zijn / zijn met der daadt een-zelbighe / in opzichte óoch verschillen 3p / om dat wy / het in iemandt zijn / be-ghýpen als een óó-zak / waar uit / eben als een ghewócht / bólght dat het van 't zelve kan uit-ghe-spróken worden.

VII. By-zonder is / dat van een slechts dooz Singularis. zijn eighe natuur bequaam is uit-ghe-spróken te worden ; als / Plato, Sokrates.

VIII. By-zondere worden On-deelighe ghe- Individua. noemt : om-dat 3p in gheen méér van de zelve Naam en Natuur kunnen ghe-deelt worden.

1. 5. Zo kan Plato / hoe-wel hy kan ghe-deelt worden in lichaam en ziel / óft óók in 't hóóft / Buik / Woest / Armen / Doeten en d'andere Leden : nóchtans niet ghe-deelt worden in méér Platoos.

2. *Positivus* in 't 2. hooft. zeght / dat de By-zondere daarom On-deelighe ghe-noemt worden / om dat ze bestaan uit Eighen-schappen / welker ver-zaameling nooit in een ander de zelfde kan zijn.

IX. De On-deelighe zijn oft Bepaalde, oft Zwervende.

X. d' On-deelighe worden vier-houdigh bepaalt: 1. Dooz een Eighe Naam; als / Alexander, Bufefalus. 2. Dooz een Gemeene Naam / welke / dooz Dooz-treflijkheid / dooz een Eighe ghenomen wordt; als de Wijs-ghier dooz Aristo-teles. 3. Dooz een an-wijzende Dooz-naam; als / deze mensch. 4. Dooz Om-spraak; als / de Ghodts-ghezant der heidenen, dat is / Paulus.

XI. Zwervend On-deelig is / 't welk upt-ghe-sproken wordt dooz een zonderlinge Dooz-naam; als / iemand, eenig mensch. By den Grieken / *hōdēna*.

III. Hóófdt-stuk.

Categoryz. *Van de Zegh-wóorden in 't ghe-meen.*

I. REGHEL.

Przdica-
menta.
Affectio-
nes.

Interpre-
tatio.

In d' Enkele Ghe-stellen zijn an te merken / Ieerst-lyk de Zegh-wóorden, en d'An-doeningen, welke spzuiten uit der dingen / die in de Zegh-wóorden ghe-schicht zijn / ver-scheide hebbingen tot elk-ander / en uit de wijs / waar dooz 't Ver-standt de zelfde be-ghrijpt. Daar na 't Bediedt, en d'An-doeningen, welke 't ver-standt den Wóór-den op-dicht / uit de wijs van haar be-ghrippen te be-dieden.

VER-

VER-KLAARING.

1. 5. De Andoeningen der dingen zijn twee-boudigh: Eenighe boegen den dingen dooz zich en dooz haar natuur / gheleijk als men zeght / dat de mensch lachlijk is / een op-gherecht aanzicht, handen heeft: andere boegen den dingen / dooz zo beel zo ons verstandt dooz-geworpen worden. So boeght den mensch een Ge-daante, oft Onderwerp te zijn. De Andoeningen van 't eerste Ghe-slacht zijn waare dingen / en / gelyckmen ghe-meenlijk zeght / daadlyke weezens: de andere zijn ver-zierde dingen / oft weezens der Reden / dat is / zodaantighe weezens / die dooz de beziering onzes Verstandts te weegh ghebracht worden, welker Wezen niets anders is / als verstaan worden. De Andoeningen van 't eerste Gheslacht behöoen tot de VVijs-gherte, en andere boozneeme leeringen; en kunnen derhalven in de Reden-konst niet an-ghe-merkt worden / dan als Ghe-stellen: maar die van 't tweede Gheslacht zijn / die behöoen tot de Redenkonst / en andere Werktuighighe konsten / als de Letter-konst, oft Reden-rijk-konst, die sük haar An-doeningen niet minder hebben als de Reden-konst, welke zo de dingen toeschryben om te onder-wyzen: als Buighing, Vervoeghing, Vallen, Tyden, VVyzen, VVaalingen, Ghestalten, &c.

Philosofia.
Grammatica.
Rethorica.
Themata.
Affectio-nes.
Philosoficz.
Affectio-nes Logice.
Entia Rationis.
Prædicamenta.
Prædicamentum
ost Categori-
a.

2. Als ons ver-standt de Ghe-stellen, oft wijs-ghierighe Andoeningen der Ghe-stellen ver-staat / zo vormt het de eerste kennissen: Als het de Reden-kavelighe Andoeningen der Ghestellen verstaat / (op dat ik van de Letter-konstige en Reden-rijke niet zegge) zo vormt het de tweede kennissen. Van beide staat in de Reden-konst te handelen; maar van de Ghe-stellen slechts ter loöp / en dat tot dien einde / op dat uit der zelve ver-scheide ver-gelijking de VVezens der Reden, en tweede kennissen ghe-vormt werden. Van de Ghe-stellen en eerste kennissen, wordt zo beel / als ghe-noegh is / ghehandelt in de Zegh-wóorden: van der Ghe-stellen An-doeningen en tweede kennissen, in de öberige deelen der Reden-konst.

II. Zegh-

II. Zegh-woordt is een rjē der dingen / dewelke traps-wijs onder 't zelfde hōōghste Gheslacht ghe-stelt zijn.

1. 5. Zegh-woordt noemen de Latijnen Categoriae apou Categoriais, Van beschuldighen. Want het zelve is een Rechts-wōōrdt: maar van de Recht-bank in de Schōōlen ober-ghe-vraecht zijnde / be-rekent het ter bare eenigh ding zeggghen / oft be-vestigen; de Schōōl-gheleerden zeggghen predicare, dat is / uit-spreken. Dooxts wordt Categoria ghe-nōmen oft doox de Bevestiging zelve / oft doox een rjēng en schik van die dingen / die onder een zelfde Gheslacht van andere be-vesticht konnen worden. Zōdanigh een rjēng noemt Boētius Prædicamentum; het welk wop Zegh-woordt ber-taalen.

III. De Zegh-woorden zijn tien; Zelf-standigheit, Hoe-ghrōōtheit, Hoe-danigheit, Betreking, Doening, Lyding, Waar, Wanneer, Standt, en Heblijk-heit.

IV. Van deze is een der Zelf-standigheden, d'ōberighe zijn der Toevallen.

1. 5. Dit ghe-tal is ghe-nōmen uit de Verscheidenheit der vraaghen / welke van de eerste en on-deelighe Zelf-standigheden ghe-schieden konnen. 't Welk blijkt upt de be-noeming der Zegh-woorden. Want hoe-ghrōōt / hoe-danigh / waar toe / waar / wanneer / zijn wōōrden van vraaggingen: daar toe wordt de Zelf-standigheit zelve gezeyt to tiesti, V Wat het is, in 't 1. Bo. der plaats. 9. Want al wat van de eerste on-deelighe Zelf-standigheit, neemt Socrates, kan ghezeit worden / als 'er ghe-vraecht wordt / wat Socrates is; als / een mensch, dier, levendigh lichaam, Zelf-standigheit: en al wat onder de zelve be-ghreepen wordt / als Beest, Plant, Steen, Dier, Heemel, Gheest, &c. wordt ghe-stelt in 't Zegh-woordt van Zelf-standigheit. Al wat van d'eerste Zelf-standigheden ghe-zeit wordt / als men vraecht / hoe-ghrōōt, hoe lang, oft hoe-veel zy is; als / een el, miel, dagh, jaar, vier, tien, &c. Behōōren ist het Zegh-woordt van Hoe-ghrōōtheit. En zō van al
d'ant

d'andere Zegh-wóorden. Van ieder Zegh-wóordt wordt een booz-beeldt uit-ghe-drukt met dit tweeling Waers.

Een boom, verkoelde, zes, door hit, ghebrande, slaaven, 'k Sal mórgen, staan, op d'hoef, en in geen rók be-graaven.

2. **Booys** staat op deeze plaats an te merken/ of/ wijs de Leer van de Zegh-wóorden van de Pitaghoristen bedacht is/ in dit tien-boudigh ghetal / niet iet van 't Pitaghorisch over-gelóóf ver-bojgen; ghelyk óók in de tien Sufoi-chieais der beghinselen/welke Aristoteles ver-haalt in 't 1. Boeck der óber. nat. 5 hoof. Dat 'er af; / ik acht niet dat dit ghetal in de Reden-konst te veranderen; / eens-deels om-dat het dooz de oudtheit Cer-waardigh is / dan óók / om-dat het dooz gheen te verachte redenen bebesticht zoud' kunnen worden / boozneemijck in de Reden-konst, welke in de Zegh-wóorden niet anmerke de wijs van te zyn de Ghestalte der uit-spreking / als Aristoteles spreekt in 't 4. Boeck der óber-nat. 6. hoof. In de óver-natuur-weet is niet de zelve reden.

Metaphysica.

3. Iemandt moght vraghen / waarom 'er niet een Zegh-woordt van alle dingen; / wiens hóoghste Gheslacht; / VVeezen, Ding, óft iet diergelyks van deeze zaak kan men veels óózaaken verhaalen. D'eerste óózaak is / om dat VVeezen óft Ding gheen vragh ont-kínóopt / buiten de vragh / waar dooz men vraght / óf het zy. Want; ó iemandt vraghende / VVat is Socrates? Men hem ant-wóódt / hy is een VVeezen óft eenigh ding, die ant-wóódt niet anders / als dat Socrates is, 't welck men ant-wóóden moest op de vragh waar mé men vraght / óf hy zy. De tweede óózaak is / dat VVeezen van Zelf-standigheid en Toe-val on-even-ghelyk uit-ghe-sproken wordt. Want Zelf-standigheid is een VVeezen dooz zich zelf: maar de Toe-vallen; zyn gheen VVeezen, als booz; ó veel; / íet; zyn van een ephentelijck ghe-noemde VVeezen, dat is / van een Zelf-standigheid. Gelyck Aristoteles leert in 't 7. Boeck der óber-nat. 1. Hoofst. Hier om wordende Toe-vallen ghe-noemt Zódanigh iet, dat weinigh verschilt van gheen VVeezen, in 't zelve werk. 5. Boe. 2. Hoofst. De derde óózaak is / om dat VVeezen gheen Gheslacht zyn kan. Want Gheslacht wordt dooz Onder-scheiden geschift in Ghe-daanten: Maar VVeezen heeft gheen schiftende Onder-scheiden, want Onder-scheit, is zyns Gheslachts niet deel-achtigh.

achtigh / als gheleert wordt in 't 6. Boeck der Plaats. 2. Hoof. Dat is / 't Ghe-slacht wordt van Onder-scheidt niet uit-ghe-sproken / ghelyck de Wijs-ghier zich zelven verklaart in 't 6. Boe. 6. Hoof. Want men zeght niet Redenlijckheit is een dier. En daar is niets / waar van VVezen en ding oft zaak niet kunnen uit-ghe-sproken worden / 't welk van zich zelven openbaar is / en van Aristoteles gheleert wordt in 't 4. Boe. 1. Hoof. des zelveoer werx. Der halben kunnen VVezen oft ding gheen Ghe-slacht zyn.

Categorye.

V. In dese tien Zegh-woorden worden alle dingen ghestelt / welke van iet uit-ghe-sproken worden ; maar zommighe Rechts / zommighe Overrechts.

Categorye.

VI. Wat rechts in de Zegh-woorden ghe-stelt wordt / ver-epscht deze vijf Dooz-waarden : 1. 't Moet een bepaaldt Weezen zyn. 2. 't Moet een waar en stel-baar Weezen zyn. 3. Der-vult en vol-maakt. 4. Een dooz zich. 5. Al-ge-meen.

1. 4. Bepaaldt.) Dooz deze doozwaarde wordt Ghódt uit de Zegh-wóorden uit-ghe-slóten. Schóon Ghódt een Zelf-standigheit zy : zo wordt hy nochtans niet in 't Zegh-woordt van Zelf-standigheit ghe-stelt. Want die in dit Zegh-wóordt rechts gheplaatst worden / Bestaan niet alleen van zich zelven / maar onder-staan óók den Toeballen / als wy namaals zeggen zullen : welk Ghóds loos is van Ghódt te denken. Daar toe moet het zelve zyn / het eigentlijk ghe-noemde Ghe-slacht van die dingen / welke rechts in 't zelve Zegh-wóordt ghe-stelt worden. Maar nocht Zelf-standigheit, nocht tet anders / kan 't eighe ghe-noemde Ghe-slacht zyn der eindighe en on-eindighe dingen. Ghódt dan / wij hy on-eindigh zy / kan onder 't Ghe-slacht der Eindighe Zelf-standigheden niet be-gheepen worden. Nochtans wordt hy tót dit Zegh-wóordt ghelyk-naamighlyk betrokken / om-dat Zelf-standigheit het Gbelijk-naamigh Ghe-slacht is van Ghódt / en de Eindighe Zelf-standigheden.

2. 5. VVaar

2. 3. VVaar en Stel-baar) teghen 't waare weezen wordt ghestelt; eerstlyk/ het wezen der Reden; als Ghe-slacht, Ghedaante, &c. die geens zins in de Zegh-wóorden zyn. Ten tweeden/ de berzerde Weezens: als / Chimæra, Centaurus, welk uit Onderstelling tót de Zegh-wóorden behózen. Want zó Centaurus dat was / dat het ber-ziert wordt te zyn / zó zoud het met der daadt ghe-stelt worden onder 't Zegh-woordt van Zelf-standigheidt. Ten derden/ de Schynende oft (ghe-lyk men ghe-meenlyk zeght) de booz-gebeelde weezens: als / Reghen-bóogh, schijnende verw, de ghe-daanten der zinnen en des Ver-standts, en andere / welker weezen alleen in de Verschyningh ghestelt is. Die alle tót de Zegh-wóorden behózen door ghe-lykenis. Want het zyn ghe-lykenissen van waare Weezens. Hier toe betrek óók de geschilderde beelden der waare dingen / booz zó beel zó beelden zyn. Teghen 't Stel-baar weezen wordt beróbbing ghe-stelt: als Blintheidt/ Dwisternis / etc. Welke tót de Zegh-wóorden beroepen worden dooz de teghenstellighe heblykheiden.

3. 4. Ver-vult en Vol-maakt.) Dooz deze booz-waarde worden uit-ghe-slóten / Eerstlyk de Beghinselen der dingen: als / Een-heidt / Strip / Ooghen-blik / etc. Ten tweeden/ aller-lepe deelen. Ten darden/ d' on-bol-maakte Weezens/ (en ghelyk men ghe-meenlyk zeght) in woorden: als / een eerst ont-fange kindt, een Be-weghing, &c. Ten vierden de Wijzen en Ver-bullinghen van andere weezens. Al deze worden in de Zegh-wóorden ber-zel-lyk ghe-stelt / uit-genomen de Onder-scheiden, dewelke schóon zó deelen der Ghedaanten zyn / zó worden zó nochtans ghe-zet mé-zpdyghlyk in de Zegh-woorden ghe-stelt te worden / om-dat zó naamlyk de Ghe-daanten an de zóde hanghen.

4. Een door zich.) Dooz deze booz-waarde worden ge-weert / eerstlyk de t'zamen-ghe-stelde weezens; als / do mensch lóopt: Ten tweeden de t'zaam-ghe-ghroepde; als / VVit, Rechte-vaerdigh: Ten derden de ber-zamelde; als / Hóóp, Heir. Deze alle worden dooz Corval be-trokken tót de Zegh-wóorden van die dingen / daar uit zó t'zamen-ghe-smolten zyn.

5. Al-ghe-meen.) Dooz deze booz-waarde worden ber-woopen / eerst-lyk de óber-klimmende; als / VVezen, Ding, Een, VVaar, Ghoedt, die dooz haar ghe-meenhetoe
alle

alle trappen der Zegh-woorden te bōben ghaan: daar na de By-zondere, detwelke / om-dat 3p natuurlyk niet uit-ghe-sproken / maar alleen onder-wozpen worden / in de Zegh-wóórdn niet zjn / maar be-needen de Zegh-wóórdn, als een ghyont-best.

Categoria.

VII. 't Eerste en booz-neemste ghe-bzuik der Zegh-wóórdn is / dat de dingen / die booz haar natuur on-eindigh zjn / tot zekere Schōkken ghe-braght zijnde / ons ver-standt alles met een op-zicht booz-zien kan / en merken / hoe 't een met het ander ver-gheleeken moet worden.

Philosophia.

1. 5. Dit ghe-bzuik bōdert niet alleen tōt de kennis der Reden-konst, maar óók van de ghe-beele V Vijs-ghic-righeidt, en alle andere Leeringen.

VIII. Uit dit eerste ghe-bzuik / spruiten d'ze andere: Want 1. bōdert de Schikking der dingen in de Zegh-wóórdn veel om de Andoeningen der Enkele Ge-stellen te beschryben / en de Twede kennissen uit d'Eerste te bōzmen.

2. Uit de zelbe Schik blijkt óók / Wat dooz zjn natuur be-guaam is onder-wozpen / wat uit-ghe-sproken te worden.

Categoria.

3. Daar is gheen ghyōter behulp / om wel uit-te-beelden / te Schiften en Schikken: 'k boegh 'er óók by / om wel te Sluit-reden / als de wel-ghe-schikte rije der Zegh-wóórdn.

1. 5. Deze d'p ghe-bzuiken be-bōzen alleen tōt de Reden-konst: t'Eerste be-bōzt tōt de leering van d'Andoeningen der Enkele Ghe-stellen: d'ander tōt de leering van het t'Zamen-ghe-zet Ghe-stel, óft van Vit-spraak; het derde be-bōzt tōt de VVerk-tuighen, en tōt het ghe-bzuik óft oeffening der Reden-konst. Waar uit blijkt / dat die zwaarlyk dōlen / die de Reden-konst van dit zō nōdigh en nut een deel ver-minken. Anders hebben Aristoteles en Porfirius ghe-bōzdeelt. Want Aristoteles

les heeft deze Leer zo hoogh ghe-acht / dat hy niet ghe-
 twijfelt heeft: de zelve in een by-zonder boek te ver-klaa-
 ren (zo 't slechts Aristoteles boek 3p) en in de Overna- Metaphy-
 tuurwect wederom in te stampen / daar toe heeft hy van sca.
 dezelve in de Reden-konstige Reghels zeer dikwijls
 ghe-wagh ghe-maakt. Ja in 't 1. Boe. der Plaats.
 9. hoof. bebeurt hy haar ghebruik niet duisterlijk. 't Welk
 ook Bozifirius ghedaan heeft in syn In-leiding.

IV. Hóófdt-stuk.

Van Zelf-standigheid.

I. REGHEL.

Zelf-standigheid is een Weezen/ dooz zich zelf Substantia.
 bestaande / en den Toe-vallen onder-staande.

VER-KLAARING.

1. 5. 't Gheen wy in 't duitsch Zelf-standigheid hee-
 ten / wordt in 't Latijn Substantia, in 't Ghyex Ousia
 ghe-noemt Apo tou Einai van zijn oft Vveezen. Nu wort
 Ousia ghe-nómen oft booz ieders dings Weezen als in 't
 1. hóóf. van de Zegh-w. en dikwijls elders; oft booz dat
 gheen / 't welk de Latijnen Substantia en wy Zelf-
 standigheid noemen / en 't gheen den Toe-ballen teghen-ghe-
 stelt wordt / in 't zelve Boe. 5. hóóf. en in 't Boe. der
 Plaats. 9. hóóf. En 't is gheen wonder / dat de Zelf-
 standigheden volstrektlyk Ousiai oft Weezens ghe-
 noemt worden. Want to Einai het zijn boeght der
 Zelf-standigheden dooz eenigh booz-recht / als Aristoteles
 leert in 't 7. Boe. der óber-nat. 1. en 4. hóóf.

2. Door zich zelyen bestaan, is anders niet / als / niet in
 eenigh ding syn / als in een Onder-werp. Op dat dan Subjeetum
 Zelf-

Zelf-standigheit ghe-zeit werde / dooz sich zelven te be-
staan / zo is 't niet noodigh / dat zy niet van een ander
hange : Maar dit wordt slechts ver-eischt / dat zy niet
van een ander hange als van een Onder-werp. Dooz sich
zelven be-staan voeght an alle Zelf-standigheden, oók an/
an Ghódt. Den Toe-vallen te onder-staan / alleen an
de be-paalde óft eindighe. Want Ghódt onder-staat
gheen Toe-vallen, als dooz ghe-zeit is.

II. Zelf-standigheit is óft Eerste, óft Twede.

Substantia
prima.

III. Eer-ste Zelf-standigheit is een By-zon-
dere Zelf-standigheit ; óft een Zelf-standigheit,
die van gheen Onder-werp uit-ge-sproken wort ;
als / *Alexander, Busfalus.*

Substantia
secunda,

IV. Twede Zelf-standigheit is een Al-ghe-
meene Zelf-standigheit ; óft een Zelf-standig-
heit die van een Onder-werp ghe-zeit wordt ;
als / *Mensch, Paerd.* Want *Mensch* wordt ghe-zeit
van *Alexander en Philippus* / en *Paerd* van *Busfe-
falus en Sillarus.*

Substantia
Immate-
rialis.

1. 5. d'Eerste Zelf-standigheit wordt som-tijts ghe-
nómen dooz een On-stólijke Zelf-standigheit , welke
Aristoteles in 't Boek van *Bediend* 13. hóof. noemt een
Be-drijf zonder ver-moghen. Maar op deze plaats be-
tekent zy een by-zondere Zelf-standigheit , ghe-lyk ghe-
zeit is. De *Schóol-ghe-leerden* noemen ze een Onder-
stel ; en zo zy met reden be-ghaaft is / een Persóon. Maar
om-dat de Ghódt-ghe-leerden dit wóórdt ghe-bzuiken
in 't nit-leggghen van de *h. Dyr-enheid* / zo is 't ghe-
schiet / dat Persóon van *Boëtius* vol-kómelyker uit-ge-
beelt zy / Een Eerste Ver-slaande Zelf-standigheit , gheen
deel van een ander, en van gheen ander onder-stut.

Supposi-
tum
Theologi

2. Maar op-dat de dooz-ghe-stelde *Schifting* en ver-
scheidenheit der Zelf-standigheit beter ver-staan wer-
de / zo móet men anmerken 't gheen *Aristoteles* leert in 't
2. hóof. van de *Zegh-w.* dat eenighe dingen van een On-
der-werp ghe-zeit worden / en niet in een Onder-werp ; zijn ;
dat andere wel in een Onder-werp ; sijn / en van gheen
Onder-werp ghe-zeit worden : dat andere en van een
Onder-werp ghe-zeit worden / en in een Onder-werp sijn :
dat

dat zominighe nöcht van een Onder-werp ghe-zeit worden / nöcht in een Onder-werp zijn : In een Onder-werp te zijn worden ghe-zeit / dewelke wijl 3p erghens in zijn niet als een deel / niet kunnen bestaan zonder dat / daar 3p in zijn. En op deze wijs worden de Toe-vallen ghe-zeit te zijn in de Zelf-standigheden. Van een Onder-werp ghe-zeit worden is niets anders / als na de Naam en na de uit-beelding an eenigh ding toe-ghe-schreeven worden. En aldus worden de Al-ghe-meenen an de Ondeetighen toe-ghe-eighent. Van een Onder-werp ghe-zeit worden en niet in een Onder-werp zijn wordt dan an de Tweede oft Al-ghe-meene Zelf-standigheden toe-ghe-schreeven ; In een Onder-werp zijn / en van gheen Onder-werp ghe-zeit worden / an de 3p-zondere Toe-vallen ; Van een Onder-werp ghe-zeit worden en in een Onder-werp zijn / an d'Al-ghe-meene Toe-vallen : Niet ghe-zeit worden van een Onder-werp nöcht in een Onder-werp zijn / an de Eerste en ondeetighe Zelf-standigheden.

3. De tweede Zelf-standigheden worden dan van de Eerste ghe-zeit als van een Onder-werp / dewijl / als 3p en d'Eerste toe-ghe-schreeven worden / niet alleen haar Naam / maar ook haar uit-beelding an de Eerste Zelf-standigheden toe-ghe-eighent wordt. Want als Alexander een Mensch ghe-noemt wordt / zo boeght an Alexander niet alleen de Naam / maar ook de uit-beelding zelf van Mensch. De Eerste oft 3p-zondere Zelf-standigheden worden van gheen Onder-werp ghe-zeit / vermits 3p niemandt kunnen toe-ghe-eighent worden. Want Alexander kan van niemandt / als van zich zelf ghe-zeit worden. De Toe-vallen worden ook niet van de Zelf-standigheden , als van een Onder-werp ghe-zeit : om dat schoon de Naam der Toe-vallen an de Zelf-standigheden toe-ghe-schreeven kan worden / daar 3p in zijn / als men Druyteling woorden booz handen heeft : zo kan 't nöchtans niet ghe-schieden / dat hun de uit-beelding toe-ghe-eighent werde. Want witheid / als 3p in een lichaam is / kan na de Naam an 't lichaam wel toe-ghe-eighent worden (want eenigh lichaam wordt wit ghe-noemt) maar de uit-beelding van Witheid kan an 't lichaam niet toe-ghe-eighent worden. Ja ook de Naam zelfs van een Toe-val kan an de Zelf-standigheid niet toe-ghe-schreeven worden / als 'er Af-nocmighe oft spruyteling-woor-

den ghebreken. Zo worden by de Grieken van Arete Spoudaioi, en by de Latijnen van Virtus Probi ghe-noemt (want Virtuofus is een Bafwaardt-wóórd) die wy van dueghdt / dueghdtzaam oft dueghdelijk heeten. Hier uit volgt dat / de eerfte Zelf-ftandigheden wegh-ghe-nómen zijnde / niets ter wereldt kan óver-righ blijven. Want de Eerfte Zelf-ftandigheden wegh-ghe-nómen zijnde / zo worden óók de tweede Zelf-ftandigheden, welke hun toe-ghe-schreeven worden / wegh-ghe-nómen: en de Zelf-ftandigheden, zo Eerfte als Tweede / wegh-ghe-nómen zijnde / zo worden óók de Toc-vallen, welke in hun / als in een Onder-werp / zyn / wegh-ghe-nómen.

V. d'Eerfte Zelf-ftandigheden zijn de meeste Zelf-ftandigheden: en onder de tweede Zelf-ftandigheden is elk zo veel te meer een Zelf-ftandigheidt, als zo d'Eerfte nader is.

1. 6. Dit booz-recht der Eerfte Zelf-ftandigheden, is niet te ver-ftaan van d'Vit-beclding zelve der Zelf-ftandigheidt (want die komt met alle Zelf-ftandigheden, van wat órde dat zo óók zijn / eben-gheljk óver-een) maar van de Órde van 't be-ftaan. Want met alle Zelf-ftandigheden komt óver een / door zich zelve te Be-ftaan, dat is / niet in 't Onder-werp te zijn: Maar de Tweede Zelf-ftandigheden be-ftaan door zich zelve / door be-hulp van d'Eerfte, in welke zo zijn / niet als Toe-vallen in een Onder-werp, maar als deelen des Weezens in 't heel. Om deze Óbz-zaak is 't ghe-fchiet / dat de By-zondere Zelf-ftandigheden ghe-noemt zijn Eerfte Zelf-ftandigheden. Want zo de Órde der Natuur an-ghe-merkt wordt / zo zijn de Algh-meene Zelf-ftandigheden eerder als de By-zondere.

VI. De Ken-tekens der Zelf-ftandigheden zijn zes. 1. Zelf-ftandigheidt is niet in een Onder-werp,

VII. 2. De

VII. 2. De Zelf-standigheden worden van andere Een-naamighlyk ghe-zeit.

1. 5. 't Eerste ken-teken boeght an alle Zelf standigheden, en an de zelbe alleen. Van 't zelbe is ghe-noegh ghe-zeit in d' Uit-beelding van Zelf-standigheidt. Het tweede ken-teken boeght alleen an de Twede Zelf-standigheden. Want d'Eerste worden niet ghe-zeit van een Onder-werp: De Twede worden van d'Eerste ghe-zeit Een-naamighlyk, dat is/ na de Naam/en na d' Uit-beelding. 't Welk óók met de Onder-scheiden der Zelf-standigheden óber een komt. Want 3p: sijn deelen der Ghe-daanten, en worden van de zelbe en met de naam/en met de Uit-beelding ghe-zeit. Waar uit volgt/ dat de Onder-scheiden der Zelf-standigheden niet behóózen tót het Zegh-wóórd van Hoedaanigheidt, maar tót Zelf-standigheidt, ten minsten her-leidelijk.

VIII. 3. Zelf-standigheidt be-tekent dit iet.

1. 5. Dit iet be-tekenen is niet anders / als iet by-zonders sijn / dat met de vinger an-ghe-weezen kan worden. Dit ken-teken boeght alleen an d'Eerste Zelf-standigheden. Want schón de Twede Zelf-standigheden, door de ghe-stalte van Uit-spreeking schijnen dit iet te be-tekenen/ met der daadt nóchtans be-tekenen 3p / Hoe-danigh iet; niet wel doo; zich zelven eerst-lyk / maar om de wil der Onder-scheiden, daat doo; 3p ghe-stelt worden. Want de Twede Zelf-standigheden be-tekenen een Naam met Onder-scheidt an-ghe-daan / welke niets anders is/ als eenighe wezentlyke Hoe-danigheidt.

IX. 4. Zelf-standigheidt heeft gheen Teghen-strýdigh.

1. 5. Dat is/ de Zelf-standigheidt is der Zelf-standigheidt niet teghen-strýdigh: naam-lyk doo; zich zelven en ten op-zicht van Zelf-standigheidt: want dat Zelf-standigheidt

digheid der Zelf-standigheid dooz Hoe-danigheden teghen-strjydigh is / hindert niets. Zó zijn VVater en Vuur teghen-strjydighe / niet ten op-zicht van Zelf-standigheid, maar dooz Hoe-daanigheden, dooz VVarmte en Koude, Dróoghte en Vochtheid.

X. Zelf-standigheid ont-fangt gheen meêr en min.

1. 5. Dat is / 3p wordt niet Ver-stijft en ber-slapt / die ken-teken wordt van een en de zelve Zelf-standigheid verstaan / welke dooz ber-lóop van tijdt niet meêr een Zelf-standigheid, nócht in Ghe-slacht, nócht in Ghe-daante, wordt / als 3p te bozen was. Zó kunnen Mensch en Steen niet meêr een Zelf-standigheid, óft niet meêr een Mensch óft Steen worden / als 3p zijn.

2. Dit ken-teken kan óók ver-scheide Zelf-standigheden toe-ghe-schreeven worden / als 3p slechts van de zelve de 3de zijn. Zó is de eene Eerste Zelf-standigheid, niet meêr een Zelf-standigheid, als d'andere; nócht d'eene Ghe-daante meêr / als d'andere. Hoe de Eerste Zelf-standigheden meêr Zelf-standigheden zijn / als de Twede, en de Ghe-daanten meêr / als de Ghe-slachten, is bóven ghe-zeit.

XI. 6. De eene en de zelve Zelf-standigheid in ghetal ont-fangt Teghen-strjydighen.

1. 5. Deze regel schijnt teghen Heraklitus ghe-stelt. Want dit was zijn leer-stuck. *Alles Vloeyt, en niets blijft*: met welke wóorden hy te kennen ghas / dat / als Zelf-standigheid teghen-strjydighen ontfangt / 3p een andere Zelf-standigheid wordt / en niet de zelve in 't Ghetal blijft. Aristoteles heeft het teghendeel ghe-stelt / dat schoon Zelf-standigheid teghen-strjydighen ontfangt / 3p noehrans de zelve Zelf-standigheid in 't ghetal is. Zó wordt koudt water met zijn verandering warm / 3p wordt gheen andere Zelf-standigheid, maar blijft t'eene-maal de zelve / en wijkt van haar Natuur niet.

V. Hóóft-

V. Hóófdt-ftuk.

Van Hoe-ghróót-heidt.

I. REGHEL.

TOe-val is ten Weezen der Zelf-ftandigheids in-hangende.

VER-KLAARING.

1. 6. Der Zelf-ftandigheids in-hangen is in de Zelf-ftandigheids zijn als in een Onder-werp. In 't Onder-werp zijn noem ik / zegt Aristoteles in 't 2. hóóft. der Zegh-w. Dat, wijst in ict zy, niet als een deel, nóchtans niet kan zijn, zonder dat, in 't welk het is. Zo is Witheide in Sneeuw / Melk / Dertis / als in een Onder-werp ; om-dat *z*p niet is een deel van die dingen / en niet kan beftaan / *z*p van die dingen ghe-fcheiden wordt. Hier uit volgt.

1. Dat Toe-val niet kan beftaan Zonder Onder-werp.

2. Dat het niet kan verhuizen van Onder-werp in Onder-werp.

3. Dat het gheen ander Toe-val kan in-hangen. Waar van volkómenet in de Overnatuurweet staat te wijs-ghceeren. Philosopheren.

II. Hoe-ghróót-heidt is een Toe-val, 't welk dooz zich zelven een deel heeft buiten een deel.

1. 6. Hoe-ghróót-heidt (by Aristoteles to Pofon) heeft d'Erste plaats onder de Toe-vallen: 1. Om dat *z*p on-middeljk uit de Stóf bloeyt / daar d'andere Toe-vallen óft van de Vórm bloeyen / óft van de ghe-bóymde Stóf: 2. Om-dat de Stóffighe Toe-vallen der lichaamslike Zelf-ftandigheids, dooz middel van Hoe-ghróót-heidt, in-hangen.

2. In de booz-schreebe uit-beelding worden der Hoeghróótheid drie dingen toe-ghe-schreeben: 1. Deelen te hebben. Der-halven zijn / Ghóót / de Gheesten / menschlyke zielen / Drippen / Eenigheit / etc. Nocht Hoeghróótheid, nocht Hoeghróóte: Om-dat \exists p gheen deelen hebben. 2. Een deel buiten een deel te hebben, dat is / Deelen te hebben / niet alleen dooz Weezen / maar óók dooz Standt en Ruimte verschildende. Want de Deelen zijn van twe-erley ghe-slacht; Eenighe zijn te ghe-lyk / en dooz-dyngen elk-andere; als / Stóf en Vórm: andere zijn niet te ghelyk / maar ver-schillen in Standt; als / Hoóft, Borst, Buyk, Leden: Dus-daanighe Deelen worden in Hoeghróótheid; ver-eischt. 'k heb liever ghe-zeit een deel *Buiteneendeel*, als *Buiten deelen*. Om-dat Hoeghróótheid slechts twee deelen hebben kan / als in een twe-boudigh ghetal. 3. Een deel buiten een deel te hebben door *Zich Zelfen*. Want lichaamlýke Zelf-standingheid, en ieder Toc-val der lichaamlýke Zelf-standingheid in-hangende / heeft een deel buiten een deel / maar dooz Hoeghróótheid, niet dooz zich/zelfen: Maar Hoeghróótheid (als / Ghróótheid, Ghetal, Tijd) hebben dooz zich zelve een deel buiten een deel.

3. Aristoteles in 't 4. Boe: der óber-nat. 13. hóof. heelt Hoeghróótheid op deze wyjs uit. Hoeghróót wordt ghe-zeit dat deel-baar is (te weeten dooz zich zelve) in die dingen, die 'er in zyn (dat is / in deelen) welker beide (zó 'er maar twee deelen zyn) óft elk-een (zó 'er méer als twee deelen zyn) eenigh iet, en dit iet bequaam is te zyn; dat is / an-ghe-weezen kan worden in een heel buiten ieder ander deel ghe-stelt. Deze uit-beelding valt na de zyn in d'onze / is nochtans duisterer van woorden.

III. Hoeghrootheid is Ver-knocht óft Ver-deeldt.

Quantitas
Continua.

IV. Ver-knochte Hoeghróótheid is / diens deelen met een ghe-meen Merk-teken ghe-kómpelt worden.

Discreta.

V. Ver-deelde is / wiens deelen dooz gheen ghe-

ghe-meen Merk-teken ghe-koppelt worden; en is niets anders/ als een Ghe-tal.

1. 5. Merk-teken, als een **Merk-teken** / is on-deel-Terminus,
baar. Der-halven is het gheen Hoe-ghróótheid, nóche
een deel van Hoe-ghróótheid. 'k heb ghe-zett / als een
Merk-teken: want Lijn en Vlake zijn Merk-tekenen,
en zijn nóchtans Ghedaanten van Hoe-ghróótheid,
maar met een ander op-zicht. Want Lijn en Vlake
zijn eenigh-zins deel-baar / eenigh-zins on-deelbaar:
hooz; 36 deel 3p deel-baar zijn / zijn 3p Ghe-daanten: hooz
36 deel 3p on-deel-baar zijn / Merk-tekenen van Hoe-
ghróótheid. Maar wyl Stippen, en Oóghen-blikken
alzins on-deelbaar zijn / 36 zijn 3p slechts Merk-tekenen,
en gheen deelen óók van Hoe-ghróótheid. Dies wordt
Ver-knóchte Hoe-ghróótheid niet t'zaamen ghe-stelt
uit Merk-tekenen, maar uit deelen: Lijn uit Lijden,
Vlake uit Vlakten, Lichaam uit Lichaamen.

2. Een Merk-teken doet twe dingen/ het sluit de Ver-
knóchte Hoe-ghróótheid, en koppelt de deelen der zelve.
Deelen te koppelen wordt ghe-zett / 't gheen het beghin
van 't ene deel is / en 't eindt van 't andere. Ver-deelde
Hoe-ghróótheid, óft Ghetal, heeft gheen ghe-meen Merk-
teken / om-dat 3p uit eenigheden t'zaamen-ghezet wordt.
En eenigheid is gheen Ghetal/maar een be-ghin/en deel
van Ghetal/en ghelijc *Pellus* spreekt / d' *Ontel-baare Bron*
der Ghetallen. Gheen Eenigheid kan dies in Ghetal zijn/
welke twe deelen t'zaamen boeght. Want dat de deelen
t'zaamen boeght/ kan zelf gheen deel zijn.

3. Ghe-tal wordt ghe-deelt in Tellend en ghe-telde.
Tellend Ghe-tal is niets anders / als een Ghe-tal in 't
af-ghe-trokke / óft de ver-zameling der Eenigheden zel-
be; als / *Twe, Dry*. Ghetelde Ghe-tal is een Ghe-tal
in het t'Zaam-ghe-ghoepde / óft de dingen / die ghe-telt
worden; als / *Twe, Dry, Menschen, Paerden*.

VI. Ver-knóchte Hoe-ghróótheid is Ghróór-Quantitas
heid óft Tijdt. Continua.

VII. Ghróót-heid is een Ver-blyvende Hoe-Magnitu-
ghróótheid. do

VIII. Tijdt is een bloepende Hoe-ghróótheit. Tempus.

IX. Diens Merk-teken is to nun (het nu)
oft een Ooghen-blik.

1. 6. Ver-blyvende Hoe-ghróot-heidt wordt ghe-zeit welke bestaat uit deelen / die een stelling onder elk-andere hebben / oft Diens deelen te ghe-lyk be-staan / en van welke ieder ghe-tóont kan worden / waar 't ghe-legbert is / en wien 't van d'andere deelen an-hangt. En de deelen van Ghróot-heidt be-staan te ghe-lyk / en ieder kan ghe-tóont worden / waar 't ghe-leggen is / en wien 't van de Oberighe deelen anhangt. Maar de deelen van Tijd hebben gheen Standt : Dewyl 3p in een ghe-duurighe bloedt be-staan. Ook de deelen van Ghe-tal hebben gheen Stelling / om-dat 3p nócht ergbens ghe-leggen zijn / nócht t'zaamen-hangen. Nochtans hebben de deelen van Tijd en Ghe-tal een schik onder elk-andere / waar door zommighe eerder ; jin als d'andere.

2. Tijd wordt van Aristoteles in 't 4. Boe. der nat. 12. hóof. uit-ghe-deelt / Een Ghe-tal der be-weeghing ná eerder en laater. In welke uit-beelding ghe-zeit wordt / dat Tijd een Ghe-tal is ; niet om-dat het iet Verdeeldts is / maar om-dat het deelen heeft / waar door men de deelen der be-weeghing telt / 36. be-staat de dagh in 24 uren / 't Jaar in 12 Maanden.

X. Ghróot-heidt is oft Lijn, oft Vlake, oft Lichaam.

Linea.

XI. Lijn is een Ghróot-heidt op een Wijs deel-baar.

XII. Diens Merk-teken is Stip.

Superficies.

XIII. Vlake is een Ghróot-heidt op twee wijzen deel-baar.

XIV. Diens Merk-teken is Lijn.

Corpus.

XV. Lichaam is een Ghróot-heidt op drie wijzen deel-baar.

XVI. Diens Merk-teken is Vlake.

1. 6. Lijn wordt ghe-zeit op een wijs deel-baar / om-dat 3p een loutere langte is / zonder breedte / oft diepte ; als /

als / *El. Myl*: Vlake op twee wijzen / om-dat zij is een langte en Breedte zonder diepte; als / *Een Marghen Landts*: Lichaam op drie wijzen / om-dat het een langte met een breedte en diepte is; als / *een Vier-kant*, klóót. En hoe-wel Lichaam anders zins be-tekent een Zelf-standigheid t'zaamen ghe-zet uit Stóf en Vórm, zó be-diedt het nochtans op deze plaats niets anders / als een Ghróót-heidt, óft Hoe-ghróót-heidt alzins deel-baar in 't Af-ghe-trokken.

2. Men moet óók gheen-zins meenen / dat langte zonder Breedte / óft Breedte zonder Diepte ghe-bonden wordt. Want deze zijn met der daadt niet ghe-scheiden / maar door 't Ver-standt slechts onder-scheiden. Hier uit volgt nochtans niet / dat *Stippen, Lijnen, Plakten* alleen in de Ver-ziering des ver-standts bestaan. Want men kan met zeer zekere Be-róóghingen óber-tuighen / dat al deze in ieder lichaam zijn. Want het *Blak* wordt ghe-raakt van de *Klóót* in de *Schip*, van een *Rol-steen* in de *Lijn*: *Twee Plakken* naaken elk-ander in *Vlake*.

XVII. Tót Vlake wordt Plaats be-trokken.

1. 5. Want *Plaats* is / na 't uit-beelden van *Aristoteles* / in 't 4. Boek der nat. 4. hóof. *De naaste Vlake van een Be-ghrypend Lichaam*. Redening en Be-weeghing zijn gheen Ghe-daanten van Hoe-ghróót-heidt, maar eenighe Hoe-ghróóten door Toe-val.

XVIII. De ken-tekens van Hoe-ghróót-heidt zijn drie: 1. Hoe-ghróót-heidt heeft gheen teghen-strýdigh.

1. 5. Naamlyk door zich zelven. Want zó Hoe-ghróót-heidt der Hoe-ghróót-heidt teghen-strýdigh ghe-zeit wordt / dat ghe-schiedt om de by-ghe-boeghde Hoc-danigheden: ghelyk als de *Winter-tydt* den *Zomer* teghen-strýdigh ghe-zeit wordt ten op-zicht van *koud* en *Warmte*.

XIX. 2. Hoe-

XIX. 2. Hoe-ghróótheid ont-fangt niet meêr en min.

1. 5. Dat is / 3p woꝝdt niet ber-stijft oft ber-slapt ;
maar uit-ghe-rekt en in-ghe-trokken.

XX. De dingen woꝝden van Hoe-ghróótheid ghe-noemt Eben oft On-eben.

1. 5. Want Eben-en On-ebenheit zijn Be-trekkingen / die an de dingen boeghen ten op-zicht van Hoe-ghróótheid.

2. En tót hier toe van Eighentlijk ghe-noemde Hoc-ghróótheid, welke óók Hoc-ghróótheid der Klont, oft Zegh-wóórdighe Hoc-ghróótheid pleeght ghe-noemt te woꝝden. Daar is óók eenighe andere on-eighentlijk ghe-noemde Hoc-ghróótheid, welke niet be-staat in d' uit-trekking der deelen / maar in ieders dings vol-maakt-heit en kracht : Waar van 3p óók pleeght Hoc-ghróótheid der Vol-maakt-heit, en Hoc-ghróótheid der kracht ghe-noemt te woꝝden. Want de Weezentlijke vol-maakt-heit en krachten der dingen woꝝden uit ber-scheide trappen t'zaam ghestelt / ghelyk Hoc-ghróótheid der Klont t'zaam ghe-stelt woꝝdt uit ber-scheide deelen. Hoc-ghróótheid der kracht woꝝdt schier dooꝝ alle Zegh-wóórden ber-spreit / waar van 3p óók óber-klim-mende Hoc-ghróótheid pleeght ghe-noemt te woꝝden.

3. Hier kan by-ghe-boeght woꝝden / t'ghen Aristo-teles vooꝝ-schryft. 4. Met. Cap. 12. Hoc-ghróóte zijn zom dooꝝ zich / zom dooꝝ Toe-bal. Hoc-ghróóte dooꝝ zich woꝝden ghe-noemt / in welker uit-beelding Hoc-ghróótheid ghe-stelt woꝝdt. En deze zijn oft Hoc-ghróóte na 't Weezen; als / Lijn, Vlake, en d' Andere / die wy tót noch tóe ber-haalt hebben; oft 3p zijn / Andoeningen van die dingen / welke Hoc-ghróóte ghe-noemt woꝝden na 't weezen : als / Veel, Wainigh, Ghróóte, Klein, en dier-ghelyke / zó 3p op Zich zelven en vol-strekt ghe-nómen woꝝden. Want zó 3p / onder elk-ander ver-ghe-leeken ghe-nómen woꝝden / zó behóózen 3p tót het Zegh-wóórde van Betrekking.

Hoc-ghróóte dooꝝ Toe-bal woꝝden ghe-noemt / eens-deels /

deels / die Hoe-ghrôot ghe-noemt worden / Om-dat dat Hoe-ghrôot is, daar Zy in zyn : 't zj zj uit-ghe-strekt zjn dooz de uit-strekking van 't Onder-werp: als / Wisheid in een muur : 't zj zj niet uit-ghe-strekt zjn; als de Zang-konst in de mensch: anders-deels sôk die / welker deel-baarheid spzuit uit de Deelbaarheid van anderen / als / Be-weeghing.

VI. Hóófdt-stuk.

Van Hoe-daanigheidt.

I. REGHEL.

HOe-daanigheidt is een Toe-val, van welk het Qualitat. Onder-werp alleen Hoe-daanigh ghe-noemt wordt.

VER-KLAARING.

1. s Aristoteles in 't Boe. van de Zegh-w. 8. hóóf. beelt Hoe-daanigheidt op deze wijs uit. Hoe-daanigheidt is / Waar van zommighe Hoe-daanigh ghe-noemt worden. Deze uit-beelding is te ruim / en dat in tweer-lep op-zicht. Want eerstlijk be-ghijpt zj sôk de Onder-scheiden der Zelf-standigheden, die van de Ghe-daanten uit-ghe-spziken worden in de bzaagh / waar dooz ghe-bzaaght wordt / hoe-daanigh zj zjn: ofte van welke de Ghe-daanten Hoe-daanigh ghe-noemt worden: welke Onder-scheiden noch-tans tót dit Zegh-wóórde niet be-hóózen: schön zj Aristoteles in 't 5. Boe. der nat. 2. hóóf. en 4. Boe. der ober-nat. 14. hóóf. en elders / niet een-maal Hoe-daanigheden noemt. En op dat wy deze Onder-scheiden uit-hóóden / hebben wy Hoe-daanigheidt uit-ghebeelt / Een Toe-val, &c.

2. Daat na worden alle Toe-vallen na 't ghe-tuit

zuighentis van Porfirius in 't 10. hoof. der In-leid. ut-
ghe-sproken in de bzaagh / daar dooz ghe-bzaaght wordt
hoe-daanigh een ding 3p: Maar op eenighe al-ghe-mee-
ne wijs: Buiten welke de oberighe Toe-vallen zich een
andere Eighe en Bp-zondere wijs an-neemen. Maar
Hoe-danigheidt wordt niet alleen op een al-ghe-meene
wijs uit-ghe-sproken in de bzaagh daar dooz ghe-bzaaght
wordt / hoe-daanigh een ding 3p: Maar ook op een
Wijs / die haar Bp-zonder en Eighe is. En dat hebben
wy uit-ghe-drukt / als wy ghe-zet hebben / Dat van
Hoe-daanigheidt 't Onder-werp alleen hoe-daanigh ghe-
naamt wordt / en niet op eenighe andere wijs / ghelyk de
andere Toc-vallen.

II. De Ghe-daanten van Hoe-daanigheidt
zijn vier / Heblijckheidt en Schik, Natuurlijk
Ver-moghen en On-vermoghen, Lijdljke Hoe-
daanigheidt en Lyding, Vorm en Ghe-stalte.

1. 5. Elke Ghe-daante worden twe naamen toe-ghe-
schreeven / om de Hoe-danigheden, eer in trap / oft Tjdt /
oft andere Toe-ballighe Om-standigheidt / als in ghe-
daante / oft weezen ber-scheiden / te be-tekenen. Want
Heblijckheidt en Schik, Ver-moghen en On-vermoghen
her-schillen in Trap: Lijdljke Hoe-daanigheidt en Ly-
ding in tjdt: Vorm en Ghe-stalte in op-zicht oft Wijs.

Habitus.

III. Heblijckheidt is een an-komstighe Hoe-
daanigheidt om te werken met Licht-doenlijck-
heidt.

Dispositio.

IV. Schik is een on-bolmaakte Heblijck-
heidt.

1. 5. Heblijckheidt in 't Ghyer Hexis, wordt zom-
tijds ghe-nomen dooz aller-lepe Vorm / welke van 't
Onder-werp kan af-ghe-scheiden worden / als wanneer
3p teghen Beróoving ghe-stelt wordt. Zó wordt 3p ghe-
nomen in 't 10. hoof. van de Zegh-w. Zomtijds booz
kleding / als in 't 4. Boe. der ober-nat. 20. hoof. Zom-
tijds booz een ghoede oft quade Heblijckheidt des lic-
baams:

baams: waar van *z*p ghe-noemt wordt *Eucxia* / dat is een *Daste ghe-staltens* des lichaams / hoe-daanigh eertijds by de *Schermers* en *Kamp-bechters* was. *Zomtijds* eindlijk dooz d'eerste *Ghe-daante* van *Hoe-daanigheid*, welke wy upt-ghe-beelt hebben.

2. *Heblijckheit* wordt ghe-noemt een *An-komstighe* *Hoe-daanigheid*, om-dat *z*p niet bloept van 't *Werzen* des *Onder-werps*, oft van de *Be-ghinselen* des *Werzens* / maar van elders an-komt: en oft van *Ghòdt in-ghe-stort* wordt; als / *Ghelóof*, *Hoop*, *Liefd'*, *Voor-zegghing*, de *ghaaf der Tongen*, &c. oft dooz *dikwylighe handelingen* ver-kreeghen wordt. De *Ver-kreeghe* *Heblijckheden* zijn oft in 't *Lichaam*: als / *Ghoede ghe-steltens* des lichaams dooz *wakkerheit* ver-kreeghen; oft in 't *ghe-moedt*. En deze zijn oft in 't *Ver-stand*; als / *Wetenschap*, *Ver-standigheit*, *Wijshheit*, *Voor-zichtigheit* en *Konst*: oft in de *Begheerte*; als de *Zedighe dweghden* en *on-dweghden*.

3. *Schik*, in 't *Ghyer* *Diathesis*, betekent oft d'*Orde* van dat / welk deelen heeft als in 't 4. *Boe. der ober-nat.* 13. *hóof.* oft ieder *Hoe-danigheid*, welke de *Stóf* dooz-bereidt om een *Zelf-standighe* *Dijn* te ontfangen: ofte ieder *Hoe-daanigheid* van d'*Eerste Ghe-daante*; In welken *z*m van den *Wijsh-ghyer* in 't 8. *hóof. der Zegh-w.* al-waar hy van *Hoe-danigheid* *twist-reede* / ghe-zeit wordt / *Dat alle Heblijckheit Schik is*, en niet alle *Schik Heblijckheit*. Oft eindlijk een *be-ghoste* en *on-bolmaakte* *Heblijckheit*: Welke de *Betekening* van deze plaats is.

4. *Heblijckheit* ber-schilt van *Schik*, dat *wijl* *z*p het *Onder-werp* dieper in-hangt / *z*p *duuriger* en *ver-blijvender* *z*p als *Schik*. *Mant* ghelijck *Schik* *haastigblijck* gheschiedt / also wordt *z*y *lichtlijk be-wóogen*; en *haastlijk* *Ver-andert*. Als *Aristoteles* spreekt op de *an-getóoghe* plaats.

V. *Naturlijk* *Ver-moghen* is een *Hoe-daanigheid*, den *zinnen* niet ghemoetende / *Waar* dooz 't *Onder-werp* dooz *zijn* *eighe* *Natuur* *bequaam* is om te doen oft te *Lijden*.

VI. *On-ver-moghen* is een *ver-mindert* *Ver-moghen*.

Naturalis
potentia.Impoten-
tia.

1. §. Natuur-lijk Ver-moghen in 't Ghier / *Dunamis* Philice ber-schilt van de derde Ge-daante van Hoc-daanig-heidt, dat 3p den zinnen niet ghemoetende is / als die. De zelve ber-schilt van Heb-lijkheid, eens-deels / om-dat 3p van Natuuren is / en Heb-lijkheid van Elders ; anders deels / om-dat 3p 't Onder-werp alleen be-quaam maakt om te doen oft te lijden / daar Heb-lijkheid het Onder-werp s6k ghe-neeghen maakt / en dat om baerdighlyk en met licht-doenigheit te doen.

2. Natuurlijk Ver-moghen is na de Schifting van Aristoteles in 't 4. Boe. der over-nat. 12. h6of. oft Doenigh, oft Lydigh. Doenigh Ver-moghen woꝝdt uit-ghe-beelt / *Een Beghin van Be-weeghing oft Verandering in een ander, voor z6 veel 't een ander is; als / 't Ver-moghen van teelen / van plaatslyk be-weeghen / van ber-wermen / van timmeren / etc.* Lydigh Ver-moghen woꝝdt uit-ghe-beelt / *Een beghin van be-weeghing oft Ver-andering van een ander, voor z6 veel 't een ander is. Z6 is week-heidt een Lydigh Ver-moghen t6t de siffding.*

3. Hier kan by-ghe-boeght worden eenigh ber-mengde Ver-moghen / 't welk / om-dat het een Be-ghin is in zich zelden / te ghe-lyk Doenigh en Ljdigh is ; als / *Ver-standt, Wil, &c.* Van dit Ver-moghen bloepen de In-blyvende Doeningen ; als / *Ver-staan, Willen.* Van het doenigh Vermoghen de over-ghaande Doeningen.

4. Daar-en-boven is Natuurlijk Ver-moghen oft Eerste / oft Tweede. Het eerste is / welk on-middeljik bloept van de Vorm des Onder-werps : De Tweede is anders niets / als een Schik der st6ffe, en Toe-bereiding der Werk-tuighen / dooꝝ welke 't Eerste Ver-moghen zijn Amten oeffent. Als by Dooꝝ-beelde : Het ver-moghen van zien is / dooꝝ z6 beel het bloept van de ghe-boelende Ziel / een Eerste Ver-moghen : Maar dooꝝ z6 beel het be-staat in 't ghe-bouw en matigging des 6gghs / is 't een Tweede Ver-moghen. Het Eerste Ver-moghen kan van 't Onder-werp nocht af-ghe-n6men / nocht ver-mindert worden : Het Tweede kan en ver-mindert en af-ghe-n6men worden. Als van 't On-ver-moghen een Ver-min-dert Ver-moghen ghe-noemt woꝝdt / z6 moet men het Tweede Ver-moghen ber-staan.

5. T6t het Tweede Ver-moghen moeten betrokken worden alle ghaaben der Natuur / z6 wel des ghe-moers ; als /

als / *Verstand, Aart, Ghe-huegen*; als 66k des lichaams :
als / *Starkte, Ghe-zontheit, &c.* Dus-daanighe ghaa-
ben / indien *z*p zeer on-bol-maakt; *z*ijn / ghe-lijk *z*o iemande
bot van ber-standt / *z*wak van ghe-hueggen is / worden
On-ver-moghens ghe-noemt. Indien *z*p t'eenemaal af-
*z*ijn / *z*o *z*ijn *z*p gheen Hoe-daanigheden, maar loutere Be-
roóvingen.

Privatio-
nes.

VII. Lijd-lijke Hoe-daanigheid is / welke
een lijdning in een *z*in maakt.

Patibilis
Qualitas.

VIII. De welke / *z*o *z*p haastlijk ber-dwojnt /
Lyding ghe-noemt wordt.

Passio.

1. 5. Lijd-lijke Hoe-daanigheid wordt in 't *Ghyter*
Pojotes *Pathetike* ghe-noemt / niet om-dat het Onder-
werp, dien *z*p in is / iet van haar lijd; Maar om-dat *z*p
een *l*pden te weegh brenge in de *z*innen. Hier be-hoóren
al de eighe Voor-werpen der *b*iff uiter-lijke *Zinnen* /
Licht, Warmte, Ghe-luydt, Smaak, Ruck, en de *Ghe-voelijke*
Hoe-daanigheden, ghelyk als *z*ijn de vier *Eerste* Hoe-
daanigheden, *Warmte, Koude, Vochte, Droóghte.* En die
hier uit-spruiten; als / *Zwaarte, Lichte, Dante, Dikte, &c.*
Van deze Hoe-daanigheden doet elk by-zondere *z*innen
an / de *Derw* het *Ghe-zicht* / 't *Ghe-luydt* het *Ghe-hóór* /
de *Warmte* het *Ghe-raak* / etc. Waar in *z*p van *Vórm*
en *Ghe-stalte* ber-schillen / welke een *l*pden in deel *z*innen
te weegh brenge.

Objecta.

2. *Z*o Lijd-lijke Hoe-daanigheid haast-lijk ber-ghaat /
als *Bleekheid* uit *hrees* / *róódtheid* uit *Schaamte* / *z*o
wordt *z*p *Lyding* ghe-noemt / om-dat *z*p naam-lijk met
*l*pden an-komt. En al-*z*o ghe-schiedt het / dat / op-*z*icht
ghe-nómen eér op 't *l*pden / als op d' *Hoe-daanigheid*, die
uit het *l*pden spruit / *z*p *z*o zeer niet *Hoe-daanighe* / als iet
gheleeden te hebben ghe-zeit worden / die met *z*o *daanighe*
Hoe-daanigheden an-ghe-baan worden / als *Aristoteles*
spreekt in 't 13. hóóf. dezes *Boer*.

IX. *Ghe-stalte* is een *Hoe-daanigheid* ghe-
spróóten uit de bepaaling van *Ghybóót*-heidt.

Ⓔ

X. *Vórm*

X. Vórm is een Ghe-stalte met Verw.

1. 5. Vórm wordt in 't Ghriet Morfe en Eidos ghe-noemt : Ghe-stalte, Schema, Vórm is zommighe Zelf-standigh, zommighe Toc-valligh. Zelf-standighe Vórm be-hóóft tót het Zegh-wóórdt van Zelf-standigheidt. Toc-vallighe Vórm is in 't ghe-meen niets anders / als een Toc-val, 't welk als een Vórm zijn Onder-werp in-hangt. Op deze plaats wordt niet alle Toe-vallighe Vórm ber-staan / maar alleen *die Vórm, die ontrent ieder ding be-staat, óft / welke in de blakte des lichaams an d'Goghen en 't Ghe-boel blykt.*

Mathema-
tische.

2. Hoe-wel nu Ghe-stalte en Vórm meenigh-maal ber-mengt worden / zó pleeghen zó nóchtans op deze plaats zó onder-scheiden te worden / dat Ghe-stalte den VVis-konstighen dingen / daar in niets anders als de Ghzóót-heidt ghe-zien wordt / toe-ghe-schreeben werde : Vórm den Natuurlijke dingen / waar in óók Verw ghe-zien wordt. Tót Ghe-stalte be-hóóft / *Dry-hoek, Om-ring, Vier-kant, Klóót, Ról-steen,* en alle d'andere be-noemingen der VVis-konstighe Ghe-stalten, en An-docningen der Ver-knóchte Hoe-ghróótheidt : tót Vórm be-hóóft / *Schóón-heidt, Lelyk-heidt, &c.*

XI. De ken-tekens van Hoe-daanigheidt zijn dzy : 1. Hoe-daanigheidt heeft Teghen-strýdigh.

1. 5. Zó is Dueghdt der on-dueghdt teghen-strýdigh / en warmte der koude. De Teghen-strýdigheidt wordt alleen in de Eerste en derde Ghe-daante ghe-bonden / niet in de tweede en vierde : 't zó dat Schóón-heidt en Lelijk-heidt Teghen-strýdighe schýnen / welke nóchtans tót Vórm behóóren.

XII. 2. Hoe-daanigheidt ontfanght Meêr en Min.

1. 5. Dat is / zó wordt ber-stýft óft ber-slapt. Want het een is Warmer en min warm; Kouder en min koude als 't ander. Deze Andoening óft ken-teken der Hoe-daa-

daanigheden spijuit oft uit de Teghen-strijdigheide / oft uit de Schikking der Stof. De Heblijkheid en Lijdlijke Hoc-daanigheden ont-fangen Meer en Min van de Teghen-strijdigheide. Want 3p worden ver-slapt / als 3p met het Teghen-strijdighe ghe-mengt worden, en 3p worden ver-stijft / als 3p van 't teghen-strijdighe ver-loft worden. Hier van wordt licht uit-ghe-nomen / het welk / schoon 't een Lijd-lijke Hoc-daanigheide 3p / nochtans ver-stijft oft ver-slapt wordt / om d'on-ebene Schik des Onder-werps, om-dat het gheen Teghen-strijdighe heeft. Op de zelbe wijs worden de Natuurlijke Ver-moghens ver-stijft en ver-slapt / dien niets teghen-strijdighe is / daar 3p me ver-mengt kunnen worden.

XIII. 3. De dingen worden van Hoc-daanigheide ghe-lijck en on-ghelijck ghe-noemt.

1. 5. Want Ghe-lijck oft on-ghelijckheide zijn Be-trekkingen, die an de dingen om de Hoc-daanigheiden doe-ghen.

VII. Hóófdt-stuk.

Vande Betrekkighen.

I. REGHEL.

BE-trekkighen worden ghe-noemt / die dat zel- Relata-
 be dat 3p zijn / anderer te zijn ghe-zeit worden /
 oft op alle andere wijzen tot een ander Be-trok-
 ken worden.

VER-KLAARING.

1. 5. Betrekkighen worden in 't *Spies* ta Pros ti, dat Pluralls
 is / die tot een ander zijn, in 't Meer-voudigh ghetal ghe- Numerus.
 noemt;

Relatio. noemt; Om-dat Betrekking zoodanigh een Toe-val is/ dat niet alleen in iemandt is / als in een Onder-werp: maar ook tot een ander betrokken wordt.

Genitivus Casus. 2. Deze uit-beelding staat in 't begin van 't 7. hoof. der Zegh-wóorden. De Be-trekkighen worden *anderer ghe-zeit* / dat is / worden tot een ander betrokken in het Barnd gheval: als/ Vader is des Zoons Vader. *Oft op alle andere wijzen*, dat is / in een ander ghe-bal: als / Ghelijk is den ghelijke ghelijk, Ghróóter is ghróóter als 't kleinder. 't *Zelve dat zy zijn*, dat is/ met die zelfde Naam/ daar zj mē ghenoeemt worden: Zó wordt Vader/ des Zoons Vader, ghe-noemt: Heer/ des Slaafs Heer. De duifternis wordt wel des lichts ghe-zeit / dóch niet des lichts Duifternis, maar des lichts Be-róóding. En derhalven is Duifternis gheen Be-trekkigh, om-dat zj/ 't zelve dat zj is / niet eens anders te zijn ghe-zeit wordt. Deze uit-beelding is Alghemeen / en be-hóóft tot veelen/ die niet van dit Zegh-wóordt zijn/ ghe-lijk uit de volghen- de Deelingen bliken zal.

Relatum.

**Pradica-
mentum.**

I I. De Be-trekkighen zijn zommighe na ghe-zeit worden, zommighe na zijn.

**Relata Se-
cundum
dici.**

III. Be-trekkighen na ghe-zeit worden zijn Vol-strekte dingen/welke een Be-trekking insluiten oft *Mē-betekenē*/derhalven worden zj niet na't Wee-zen/maar alleē na de naam tot een ander betrokke

**Relata Se-
cundum
esse.**

IV. Be-trekkighen na zijn zijn / Dien het weezen 't zelfde is als zich op eenighe wijs tot een ander hebben / oft / welker ghansche Wee-zen ghe-stelt is in 't op-zicht tot een ander.

I. 5. De Be-trekkighen na ghezeit worden en na zijn, ver-scheelen niet in de Natuur der Be-trekking, maar in de Naamen. Want de Naamen/ welke de Betrekkighen na ghe-zeit worden hoeghen/ be-tekeneen door zich eerstlijk een Vol-strekte zaak / en ten tweeden ber-vólghens beteke-kenen zj mede een Be-trekking, welke in die volstrekte zaak ingheslōsten wordt: Maar den Be-trekkighen na zijn zijn zulke Naamen toegheschreeven / welke door zich eerst-lijk een Be-trekking betekenen / en een vol-strekte zaak *Mē-betekenen* / welke die Betrekking, als haar Onder-werp booz-onder-stelt. Zj boozb. *Weetenschap en Weetlyk* worden ghenoeemt Be-trekkighen na ghezeit wor- den,

den, om-dat weetenschap een naam van een Hoedaanigheid is / welke het op-zicht tot het weetlijk Voorwerp in-sluit. Der-halven is het ghanfche weezen van weetenschap niet ghestelt in 't op-zicht van 't weetlijk Voorwerp: Ja het weezen van weetenschap is een vol-strekte Hoedaanigheid / welk nochtans ghezelt wordt tot een ander betrokken te worden / om dat het een Be-trekkighen me-betekent. Maar *Vader en Zoon* zijn Be-trekkighen *na Zyn*, om dat die wóórden door zich eerstlijk een Be-trekkighen óft onderling op-zicht betekenen: dies is het ghanfche weezen des *Vaders* / booz zó beel hp een *Vader* is / ghestelt in 't op-zicht tot den *Zoon*: en 't weezen des *Zoons* in 't op-zicht tot den *Vader*. Want wat is een *Vader* zyn anders / als een *Zoon* hebben: en een *Zoon* zyn / als een *Vader* hebben?

2. Van de Be-trekkighen *na ghe-zeit* worden ver-schillen niet óft weinigh de Over-klimmende Be-trekkighen, zó ghe-noemt / om-dat zó de paalen der Zegh-wóórden óber-springen / óft óber-klimmen. Want daar is gheen ding / an welk, zó-daanighe Be-trekkighen niet boeghen. Zó wordt Toeval be-trokken tot het Onder-werp, Doening tot Voorwerp, Deel tot Heel, Oorzaak tot Ver-bóorzaak, &c.

Relata
Transcendia.

V. De Be-trekkighen worden ook ghe-deelt in Daadlijke Betrekkighen en Betrekkighen der Reden.

Relata Re-
alia & Re-
lara Ra-
tionis.

VI. Daadlijke Be-trekkighen zijn / die booz haar natuur / en zonder behulp des verstandts tot een ander betrokken wordē; als / *Vader en Zoon, Man en Vrouw*.

VII. Be-trekkighen der Reden zijn / die alleen booz Werking des Ver-standts tot een ander Be-trokken worden; als / *Rechts en Slink*.

Relata ra-
tionis.

1. 5. Zó booz *Vader en Zoon, Man en Vrouw*, en dier-gheijkte andere / zijn Daadlijke Be-trekkighen, om-dat / dat een *Vader* des *Zoons* *Vader* zó / en een *Man* der *Vrouwen* *Man* / niet hangt van de ghe-dachten on-zes Ver-standts: Maar *Rechtsch* en *Slinksch* zijn Be-trekkighen der Reden: om-dat / dat het tusschen twe stýlen staande / dit eér *rechtsch* / en dat *slinksch* zó / als 't re-gheendeel / van de Schikking des Ver-standts is. In dezen zin schryft men óók den *Heemel Rechtsch* en *Slinksch* / booz en achter / en andere Onder-scheiden

der Stellingen toe. Maar dat de Eene handt rechtsch de ander linksch ghe-noemt wordt / schijnt niet der Reden / maar der Natuur te wijten. Tot de Be-trekkingen der reden moet ook Tautotes oft Een-zelvigheidt be-trokken worden. Want als eenigh ding met zich zelven alzô ber-gheleeken wordt / dat het ghe-noemt wordt het zelve met zich zelf / zô wordt die eene zaak van 't ver-standt alsô ghebruikt / als of 3p twee zaaken wâren. Hier toe betrek ook de VVezens der Reden, welke tót elk-an-der betrokken worden: als / Gheslacht en Ghedaante, Onderwerp en Ghezegh, &c.

Entia
Rationis.

VIII. In alle Betrekking wordt ber-eischt een Onder-werp en Merk-teken.

Subjeetum

IX. Onderwerp wordt ghe-noemt / dien de Betrekking toeghe-eighent wordt / oft dat tót een ander be-trokken wordt.

Terminus.

X. Merk-teken; daar 't Onderwerp toe be-trokken wordt.

Relatum
& Corre-
latum.

XI. 't Onder-werp wordt Betrekkigh en Merk-teken Mê-betrekkigh ghenoemt / als 3p met Betrekking anghedaan zijn / en met de zelve an-ghe-merkt worden.

XII. 't Betrekkigh en Mê-betrekkigh worden tót elk-ander betrokken: en dat niet dooz een / maar dooz een tweeboudighe Betrekking.

XIII. In welke Weêr-keering / 't gheen 't Onderwerp van d'eene Betrekking is / dat is 't Merk-teken van d'andere / en weêr-buertigh.

XIV. Ghelijc ook dat in d'eene Betrekking het Betrekkigh is / dat is in d'andere het Mê-be-trekkigh, en Weer-buertigh.

I. s. Op dat ghy dit verstaat / zô denkt dat tusschen Vader en Zoon twee Betrekkingen kômen: van welke d'eene waar dooz de Vader tót de Zoon betrokken wordt / ghe-meenlijk Vader-lijkheidt ghe-noemt wordt; de an-dere / waar dooz de Zoon tót den Vader betrokken wordt / Zooning oft Zoonlijkheidt ghe-noemt wordt. En de Vaderlijkheidt en Zooning zijn gheen een / maar twee

Be-

Betrekkingen van elk-ander ver-scheiden: om-dat de Va-
der zich anders heeft tot de zoon / de zoon zich anders tot
de Vader. Deze twee Betrekkingen ver-eischen twee On-
derwerpen en twee Merk-tekenen, welke twee Menschen
zijn / neemt *Filips* en *Alexander*. *Filips* is 't Onderwerp
der Vaderlijkheid / *Alexander* het Merkteken. Daar te-
ggen is *Alexander* het Onderwerp der Zooning: *Filips*
het Merkteken. *Jns-ghelijc* is *Vader* het Betrekkigh
in Vaderlijkheid: *Zoon*, het Me-betrekkigh: daar te-
ggen in de zooning is *Zoon*, het Betrekkigh: *Vader*, het
Me-betrekkigh.

2. Doozts pleeght het Onderwerp der Betrekking ghe-
meenlijk onderscheiden te worden in 't Onderwerp der
inhangen en 't Onderwerp der afnoeming. Het Onder-
werp der Inhangen zeggen 3p een Zelf-standigheit te zijn
der welke de Betrekking / na de wijs van d'andere Coe-
ballen inhangt. 't Onderwerp der afnoeming heeten 3p/
dien de Betrekking toe-ghe-eighent wordt / oft 't gheen
tot een ander ghe-zeit wordt be-trokken te worden.
't Welc 3p zeggen oft een Zelf-standigheit / oft een
Coebal te zijn. Deze twee Onderwerpen willen 3p dat
zomtijds t'zaamen in-ballen / als in de Vaderlijkheid:
welke in die zelfde / naamlijk in *Filips* / is / die Vader
ghe-noemt wordt. Zomtijds / zeggen 3p / dat 3p ver-
schillen: ghelijc / wanneer twee lijnen eben ghe-
noemt worden: want de Betrekking der eben-ghedoo-
heid wordt den Lijnen wel toe-ghe-schreeven / zeggen
3p / maar de selve hangt in eenighe ghe-lijnde oft lange
Zelf-standigheit. Dit heeft meer scharp-zinnigheids
als waarheids. Want Betrekking is niets anders / als
een opzicht van d'eene zaak tot een ander / en tot een an-
der Betrokken worden is niets / als *Tot een ander zich op
eenighe wijs hebben*: en derhalven hangen de Betrekkingen
eenigh Onderwerp niet 3o zeer in / als an. En dat / dien
3p anhangen / is niets anders / als dat Onderwerp, dat
ghe-zeit wordt tot een ander betrokken te worden / oft dat
van de selve af-ghe-noemt wordt: 't welc of 't een Zelf-
standigheit / oft een Coebal 3p / daar an is niets ghe-
leggen.

Subjeetum
Inhæren-
tia.

Subjeetum
Denomina-
tionis.

XV. Zommighe Be-trekkingen worden ghe-
stelt / het Onder-werp en Merk-teken ghe-
stelt zijnde / andere ver-eischen daar toe een Ghrondt.

Fonda-
mentum.

XVI. Ghrondt is dat / door welk middel de
Be-trekking an 't Onder-werp voeght.

1. 5. By voorb. als een ep een ander ghelyk ghe-
noemt wordt / de Betrekking der Ghelykheidt / welke tus-
schen de twe eperen komt / spzuit in ieder ep / zo haast
als 't andere ep be-ghint te zyn / en daar wordt niets tot
die Betrekking ver-eischt / buiten het t'zaamen-weezen
van die twe eperen / 't welk de Ghrondt van de zelve kan
zyn. Maar de betrekking der Heerschappp spzuit niet in 't
Onderwerp, zo haast het Merk-teken in weezen is / maar
daar behoort iet anders tusschen te komen / waar op de
Be-trekking den Heerschappp en Slaabernp stuent
Want die iemandts heer is / is daarom een heer /
om-dat hy hem / in den Gelygh ghèbangen zynde / be-
houden oft ghe-kóft heeft: En een slaaf is daarom iem-
andts slaaf / om-dat hy van hem behouden / oft ghe-
kóft is. Zo is de ghrondt der Vaderlykheidt / iemandt ghe-
teelt te hebben; en der Zooning / van iemandt ghe-
teelt te zyn.

Synonyma.

Heterony-
ma.

XVII. De Be-trekkighen zyn oft Een-naa-
migh oft van de zelve Naam / oft Ander-naa-
migh oft van een verscheide Naam.

Relata
Equipa-
rantia.
Relata
Disquipa-
rantia.

1. 5. De Een-namighe Be-trekkighen worden ghe-
meentlyk Be-trekkighen der even-ghelykheidt ghe-noemt ;
als / *Vriendt, Mé-vryer, &c.* Ander-naamighen worden
Be-trekkighen der on-evenghelykheidt ghe-noemt ; als /
Vader en Zoon, Heer en Slaaf, &c. In-dien de Be-trek-
king, welke an Ander-naamighen voeght / een Naam
heeft / zo wordt een van beiden het Be-trekkighe ghe-
noemt / naamlyk dat / waar van Betrekking den Naam
heeft ; het ander wordt het Mé-betrekkihgh ghe-noemt.
Indien de Be-trekking gheen Naam heeft / ghelyk als
een *Kóóper* tot een *Ver-kóóper* be-trokken wordt / zo hangt
de on-verscheiding van 't Betrekkighen Mé-betrekkihgh
an ons : als óók in de Een-naamighe Be-trekkighen.
Want

Want daar is gheenighe reden / waarom de Rööper eër Be-trekkigh gheuoemt woÿdt als Me-betrekkihgh: oft van twe vrienden deze eër / als de ander.

XVII. De ken-tekens der Be-trekkighen zijn vijf. 1. Be-trekkighen hebben Recht-strÿdigh.

1. 5. Het Be-trekkigh is zijn Me-betrekkihgh niet teghen-strÿdigh: maar 't eene Be-trekkigh is het andere Be-trekkigh teghen-strÿdigh. Dit ken-teken voeght de Be-trekkighen niet dooz zich zelven / maar ten op-zicht van de Ghzondt oft Onder-werp. En derhalben voeght zÿ niet an alle Be-trekkigh (want niets is Vader oft Zoon, Twe-vonds oft half teghen-strÿdigh) maar an die alleen / die op teghen-strÿdighe Ghzonden stuenen / oft an teghen-strÿdighe Onder-werpen voeghen. Zó zijn Vriendt en Vyandt teghen-strÿdighe / om-dat de Ghzonden van Vriendtschap en Vpandtschap / naamlyk Schoedt-en Quaadt-willigheidt/Recht-strÿdigh zijn. Als zó zijn óók Ghelyk en On-ghelyk, Even en On-even, Recht-strÿdighe. Om-dat de dingen zelbe / oft de Onder-werpen Recht-strÿdigh zijn. Want Ghelykheidt is tus-schen de zelve hoe-daanigheden / en Ebenheidt tusschen de zelve hoe-ghzóchteden: Maar on-ghelykheidt is tus-schen verscheide hoe-daanigheden: en on-ebenheidt tus-schen verscheide hoe-ghzóchteden.

XIX. 2. De Be-trekkighen ontsangen meër Relata en min.

1. 5. Dit ken-teken be-hóort an de Be-trekkighen óók ten opzicht des Onder-werps oft der Ghzondt: En komt derhalben niet alle Be-trekkighen toe (want de eene Vader en Heer is niet meër een Vader en Heer als een ander) maar die alleen / die op een ver-anderlyke Ghzondt oft Onder-werp stuenen. Want als de Ghzondt oft 't Onder-werp berandert woÿdt / zó woÿdt de Be-trekking ver-styft oft ver-slapt. Als by Voorb. Die on-eben zijn woÿden on-ebenet oft min on-eben als de hoe-ghzóchtheidt/welke

welke 't Onberwerp der On-evenheid is / in een van tweeën ghyóóter óft kleiner wordt. En die on-ghelyk zijn / worden on-ghelyker óft min on-ghelyk / wanneer de Hoe-daanigheid in een van tweeën ver-styft óft ver-lapt wordt.

XX. De Betrekkighen zijn weer-keerigh.

1. 5. Dat is / Alle Betrekkigh wordt betrokken tot een weer-keerigh *Mé*-betrekkigh; als / *Heer is des Slaafs Heer, en Slaaf des Heeren Slaaf: Tweroud is des helfts tweroud, en helft des twerouds helft. Doch 't gheschiedt dikwijls / by ghebrek van wóórdén / dat deze weer-keering niet blijkt. Want Hóóft is iemands Hóóft / en Vlueghel iemands Vlueghel: Nóchters past op deze gheen be-quaam *Mé*-betrekkigh. Want Hier kan gheen be-quaam *Mé*-betrekkigh van Hóóft zijn / om-dat niet alle dieren een Hóóft hebben: nócht vlueghel kan het be-quaam *Mé*-betrekkigh van vlueghel zijn / om-dat óók *Vliegghen, Wespen, Vleer-muiszen, &c.* vlueghels hebben / en nóchtans gheen vlueghels zijn. Der-halven is 't dan nóódig (zegt Aristoteles) Onomatopojie, dat is / woorden te verziere, schóón is niet zeer ghe-bruiklijk zijn. Op dat dan in de Ghezeide Betrekkighen de Weer-keering blijke / is moet men zegghen / *Hóóft is des Ghehóófden Hóóft, en Vluegel des Ghevlueghelden Vlueghel.**

Dit ghrijpt
inzonder-
heid plaats
in de La-

tijnsche Taal, daar *Capitatum* en *Alatum* niet ghebruiklijk zijn. Daar teghen zijn de wóórdén in dit ghe-stelde Voor-beelt ghansch ghe-bruiklijk: de Leezer magh een duitfch voor-beelt (kan hy) vinden, daer 't ins-ghelijx plaats ghrijpt, my is 'er nóch gheen voor-ghékómen.

XXI. 4. De Betrekkighen zijn te ghelyk in Natuur.

1. 5. Naam-lyk booz is veer by Betrekkighen zijn. Want schóón *Filips* eer is dan *Alexander*, is nóch-tans *Filips* gheen Vader / booz *Alexander* een Zoon is.

XXII. 5. De

XXII. 5. De Betrekkighen zijn te ghelyk in kennis.

I. 5. Om-dat naamlyk 't eene der Betrekkighen booz zo veel 't een Betrekkigh is / zonder 't ander niet kan bekend worden. Want schoon hy / die zoon is / bekend kan worden / hoe-wel die/die zijn Vader is / niet bekend wordt ; zo kan nochtans niet bekend worden / dat iemandt een Zoon is ; 't zy bekend werde / dat hy een Vader heeft : Ook kan niet bekend worden / wiens Zoon iemandt zy / zo men niet weet / wie zijn Vader is.

VIII. Hóófdt-stuk.

Van Doening en Lyding.

I. REGHEL.

Doening is / waar van men ghezeit wordt te Actio.
doen.

II. Doen is iet te weghe brengen óft wer- Agere.
ken.

III. Lyding is / waar van men ghezeit wordt Passio.
te lyden.

IV. Lyden is / des Doeners ghe-wócht out- Pati.
fangen.

VER-KLAARING.

I. 5. Doening en Lyding zijn zo zeer gheen dingen / als een wegh tot de dingen / óft een wys / waar op óft waar dooz de dingen ghe-schieden / en een bloedt van dat / dat ghe-zeit wordt te ghe-schieden.

V. In

Agens, Pa-
tiens, Ter-
minus à
quo, Ter-
minus ad
quem.

V. In de Doeningen zijn te onder-scheiden/
de Doener, de Lyder oft Onder-werp, 't Merk-
teken *Waar van*, en 't Merk-teken *Waar toe*.

I. s. Als by hoorz. In de Ver-warming/ is het buut/
oft de Zon de Doener: de Lyder oft 't Onder-werp / by
die ghe-warmt wordt: 't Merk-teken waar van / de
koude: 't Merk-teken Waar toe / de warmte. Want
die ghe-warmt wordt/wordt van koudt warm. 't Merk-
teken Waar toe is altydt eenigh waarachtigh ding:
Waar 't Merk-teken Waar van is zomtyts wel een
waarachtigh ding/strydigh teghen 't Merk-teken Waar
toe / als in de Ver-warming: (want koude en warmte
zijn waare hoe-daanigheden / en elkander teghen-stry-
digh) zomtyts is 't nochtans niets anders / als een lou-
tere Be-rôoving van 't Merk-teken waar toe: ghelyk/
als iemandt uit ongheleerdte ghe-leert ghe-maakt wordt.
Want wyl niets teghen 't Merk-teken Waar toe stry-
digh is / zó wordt het Merk-teken waar van hem be-
rôofdelijk teghen-ghe-stelt.

VI. In alle Doening wordt noodt-zaaklyk
ver-eischt de Doener, 't Merk-teken *Waar van*,
en 't Merk-teken *Waar toe*.

VII. En/zó 't Merk-teken *Waar toe* niet door
zich zelven be-staan kan / zó wordt óók 't Onder-
werp oft de Lyder ver-eischt.

VIII. Zó 't Merk-teken *Waar toe* van zich zel-
ven be-staat/zó be-staat de Doening zonder Lyder.

I. s. Want wyl Doening niets anders zj / als een
bloedt des ghe-wychts / oft des Merk-tekens Waar
toe/ in 't worden, ghe-lyk men spreekt/ zó 't Merk-teken
Waar toe een Onder-werp ver-eischt / ghelyk in alle
Doening ghe-schiedt / uit-ghe-nomen de Scheypping / zó
ver-eischt óók de Doening een Onder-werp. En wyl
't Ghe-wycht oft 't Merk-teken Waar toe van de
Scheypping een ghansche Zelf-standigheit zj / zó ghe-
schiet het dat de Scheypping gheen Onder-werp oft Ly-
der heeft. Want Scheypping is niets anders / als een
boort-bzenghing van een ding uit niets / dat is uit gheen
onder-worpe Stof.

In Ficti.

IX. Als

IX. Als Doening een Onder-werp oft Lyder heeft/zo is zo niet in den Doener maar indē Lyder.

1. 5. Want Doening (als ghe-zeit is) is een bloede des ghe-wychts: En der-halven moet zo in dat Onder-werp zijn / daar 't Ghe-wycht in is. En 't ghe-wycht is in den Lyder; der-halven moet ook de Doening in den Lyder zijn.

X. Ja Doening en Lyding ver-scheelen in der daat niet / maar alleen in 't op-zicht tot Ver-scheide.

1. 5. Want de bloedt van een Ghe-wycht is niet meêr / als een / delwelke booz zo veel zo van den Doener boozt-komt/Doening ghe-noemt wordt; booz zo-beel; zo in den Lyder ont-fangen wordt / Lyding ghe-heeten wordt. Want ghelyk de wegh / die van Amsterdam na Haarlem leidt; en die van Haarlem na Amsterdam leidt / slechts een wegh is tot ver-schelde paalen oft Merk-tekenen ghe-bragt en ver-gheleeken / gelyk ook 't op-ghaand' en neerdaalende van een bergh alleen in op-zicht ver-schillen: Also ver-schillen Doening en Lyding ook alleen op deze wyjs / dat die be-trokken wordt tot den Doener/ deze tot den Lyder.

XI. De Doening is zom In-blyvende, zom Over-ghaande.

XII. In-blyvende Doening is / Wiens Ghe-wycht is in den Doener; als / Ver-staan, Willen. Actio Im-manens.

XIII. Over-ghaande Doening is / Wiens Ghe-wycht is in een ander; als / Branden, Slaan. Actio Tran-siens.

XIX. In d'In-blyvende Doening is de Doener en Lyder een-zelvigh; in d'Over-ghaande ver-scheelen zo in de zaak zelve.

XV. Over-ghaande Doening wordt ghe-deelt na de ver-scheidenheid van 't Merk-teken Waar toe, in vier Ghedaanten.

De Eerste tot Zelf-standigheit; als de Teeling; dien teghen-ghestelt wordt de Verderving.

De tweede tot Hoe-ghrôotheid; als de An-ghroeing; dien teghen-ghestelt wordt de Ver-minding.

De

De derde tót Hoc-daanigheidt ; als *Ver-wis-seling.*

De vierde tót Plaats óft Waar ; als de plaats-lyke *Be-weeghing.*

Physica. 1. 5. Deze dingen worden van Aristoteles by-ghe-braght in 14. hóof. der Zegh-w. Maar volkómenet moet daar van ghe-handelt worden in de Natuur-weer.

Actio Vni-voca. XVI. Doening kan óók ghe-deelt worden in Een-naamighe en Ghelijk-naamighe.

XVII. Een-naamighe Doening is / Daar dooz de Doener een ghewócht voort-bzengt van zyn eighe ghe-daante.

Actio Equivo-ca. XVIII. Ghelijk-naamighe Doening, die een ghe-wócht voort-bzengt van een ver-scheide ghe-daante.

1. 5. Ghelijk / wanneer een muts een muts teelt / óft warmte warmte / dat is een Een-naamighe Doening ; maar als de Zon muizen teelt / óft het licht warmte / dat is een ghe-lyk-naamighe Doening.

XIX. Eind-lyk wordt Doening ghe-deelt in Vol-maakende en Ver-dervende.

Actio Perficiens. XX. Vol-maakende Doening is / daar dooz iet vol-bzaght wordt / zonder de ver-nieling van eenigh ding.

Actio Cor-rumpens. XXI. Ver-dervende Doening, daar dooz iet te weeghe ghebzaght / en een ander vernielt wordt.

1. 5. Als by booz-beelde: De ver-lichting is een Vol-maakende Doening, om-dat als de lucht ver-licht wordt / zy dooz het licht vol-maakt wordt / zonder ver-nieling van eenigh ding óft bóym. Maar de Teeling en Ver-warming / zyn ver-derbende Doeningen ; om-dat / als een dier / óft zó iet ghe-teelt wordt / te ghe-lyk iet anders ver-dozen wordt : En die ghewarmt wordt / ontfangt de warmte / de koude ver-liezende. De sózzaak van dit ber-

ber-schil is/ dat de Vol-maakende Doening verkeert tus-
schen be-róófdelijk teghen-ghe-stelde paalen / óft merk-
tekenen; De Ver-derbende tusschen Recht-strýdighe
óft Ver-scheelende merk-tekenen.

XXII. De ken-tekenen van Doening zyn
twe. 1. Doening heeft Recht-strýdigh.

XXIII. 2. Doening ontfangt meêr en min.

1. 5. Als by voorb. De Ver-warming is der Ver-
houwing teghen-strýdigh : en andere ver-warmen óft
ber-kouden meêr/ andere min. Meêr ver-warmen is op
deze plaats niet haastigher / maar stýber ver-warmen/
dat is / een stýber warmte boort-bzengen. Baide ken-
tekenen boeghen der Doening ten opzicht van 't merk-
teken waar toe. Ver-halben past gheen van baide an alle
Doeningen / maar an die alleen / welker merk-tekenen
recht-strýdigh zyn / en ver-stýbing en ber-slapping ont-
fangen. Dies hebben Teelen / Ver-beelden / etc. gheen
Recht-strýdigh / 3p worden óók niet ver-stýft óft ver-
slapt : om-dat de Zelf-standigheide óft Ghe-stalte gheen
teghen-strýdigh heeft/ noch ver-stýft óft ver-slapt wordt.

2. En al deze dingen / die wy van Doening ghe-zeit
hebben / boeghen óók der Tpding. Want baider Schif-
tingen/ en baider ken-tekenen zyn de zelve.

IX. Hóófdt-stuk.

Van de vier laatste Zegh-wóórdén.

I. REGHEL.

VV Aar is een Wýs / maar door Eindighe yd-
dingen erghens te zyn ghe-zeit worden.

VER-

VER-KLAARING.

1. 5. Waar ber-schilt van plaats / dat plaats als 3p beknópt ghenómen wordt / alleen den lichaamen / Waar óók d'onlichaamlyke Zelf-standigheden / 3ó 3p eindigh 3ijn / boeght (Ghódt / die on-eindigh is / wordt niet erghens: maar óber al ghe-zeit te 3ijn) want d'on-lichaamlyke Zelf-standigheden worden ghe-zeit in een plaats te 3ijn / Be-paaldelijk , dat is 3p worden 3ó ghe-zeit erghens te 3ijn / dat 3p wel niet elders 3ijn / maar nóchtans / dat 3p gheen plaats in-neemen / en andere Zelf-standigheden / t 3p lichaamlyke óft on-lichaamlyke / uit die plaats uitsluiten ; t welk on-eighenlyk is in een plaats 3ijn : maar de lichaamlyke Zelf-standigheden worden ghe-zeit in een plaats te 3ijn / Om-schreeven , dat is / 3p worden ghe-zeit een plaats te be-ghrypen / en andere lichaamlyke Zelf-standigheden uit die plaats uit te borsen ; t welk eighenlyk is / in een plaats 3ijn.

Definitive.

Circum-
scriptive.

2. Waar is óók een ander onderscheidt tusschen plaats en Waar. Want plaats behóóft tót de bjaagh / daar dooz ghe-bjaaght wordt / hoe-ghzóót een ding 3p / óft / hoe veel plaats het be-ghrypt ; Waar 3tet óók op de bjaagh / daar dooz ghe-bjaaght wordt Waar , óft / Van Waar een ding 3p ; Waar heen ; óft Waar door het gheghaan 3p. En die dingen / die op deze bjaaghen ghe-antwoódt worden ; als / t'Huis , Buiten , op't Landt , in de Kerk , Van hier , Van daar , Her-waarts , Der-waarts , Hier door , Daar door , &c. worden in dit Zegh-woódt ghe-stelt.

Quando.

II. Wanneer is een Wijs / Waar dooz Eindighen dingen zom-tyts te 3ijn / ghe-weest te 3ijn / óft te zullen 3ijn ghe-zeit worden.

1. 5. Wanneer ber-schilt van Tijdt / eighenlyk en beknópt ghenóemt / ghe-lyk Waar van plaats. Want Tijdt wordt eighenlyk toe-ghe-schreeven de ber-bólggende dingen / en die in een ghe-duurighe be-weeghing en bloede der deelen be-staan. Want 3p wordt uit-ghe-beelt / Een ghetal der be-weeghing na eerder en laeter , in 't Wo. der nat. 11. hóóf. Waar Wanneer wordt óók de Ógghen-blikkighe

ghe en Ver-blijvende dingen toe-ghe-schreeven / zo zo eindigh zijn. Want die on-eindigh en eeuwig zijn / worden niet *Zomtyds*, maar *Altijd* te zijn ghe-zeit.

2. Daar toe be-hoopen de woorden van *Tydt* tot *Hoeghboortheit* / en tot de *Vraag* / welke gheschiedt door *Hoe-lang*, als *Vur*, *laar*, *Eeuw*, &c. Maar de woorden die tot dit *Zegh-woordt* be-hoopen / be-antwoorden de *Vraag* / welke ghe-schiedt door *Wanneer*; als / *Heden*, *Morghen*, *Ghisteren*, te *Zomer*, in de *Lente*, den *Eersten*, den *Zevenden* dezer *Maandt*, als *Manlius Burgber-meeſter was*, &c.

III. Standt is een Schik der deelen onder *Sina*, *Elk*-anderen.

1. 5. Want *Standt* boeght alleen den lichaamen. Want de *Schik* der deelen in *Tydt* oft in *Ghe-tal* / pleeght gheen *Standt* ghe-noemt te worden. En schoon *Standt* niet ver-andert kan worden / zonder plaats-lyke be-wegging / welke een be-wegging is tot *Vaar*; zo magh nochtans *Standt* met *Vaar* niet ver-mengt worden / zelfs niet in de lichaamen. Want *Waar* kan ver-andert worden zonder ver-andering van *Standt*: *Ghelyk*; zo iemandt; onder eenighe be-wegging der deelen ghe-boert wierd van de ene plaats in d'ander.

2. *Standt* is zom *Natuurlyk* / als de *Standt* des *Erms* an het *Schouder-bladt* / oft der *handt* an de *Stomp*; zom *Vrij-willigh*; als / *Zitten*, *Staan*, *Ligghen*, *Voor* oft *achter* over *bukken*, &c.

VI. *Heblykheit* is een *Wijs* / waar door een kleeft / oft iet een kleeft ghe-lyk / het lichaam om-ghe-stelt / an-ghe-hangen / oft op eenighe andere *wijs* an-ghe-boeght is.

1. 5. Hier toe be-hoopen de woorden / de welke der klederen / wapenen / en dier-ghelyke dingen t'zamen-boegging met het lichaam be-tekēnen; als / *Ghe-kleet*, *Ghe-wapent*, *Ghe-rókt*, *Ghe-helm*, *Ghe-spiest*, *Ghe-baart*; met *Tapyten* oft *kloeden* bedekt oft be-hangen te zijn; &c.

Deze en dier-ghelyke wóóden be-tekenen gheen kleedt/ óft wapenen; maar des kleedts óft der wapenen t'zaamen-boeghing met het lichaam. 't Welk Aristoteles te kennen ghe-gheven heeft/ als hy in't 4. Boe. der óver-nat. 20. hóof. Ghebljckheit ghezeit heeft te zyn *Een daadt des Hebbers*, en van 't gheen, dat ghe-houden wordt; En een Ghebljckheit te zyn / tusschen die, die een kleedt heeft; en het kleedt, dat ghehouden wordt. En zó veel van de Zegh-wóóden.

X. Hóófdt-stuk.

Van de Zeghlijke Wóóden in 't ghemeen.

I. REGHEL.

Thematum
Simplicium
Affectio-
nes.
Prædica-
menta.

L Mat ons nu spzeeken van der Enkele Ghe-stel-
len An-doeningen, óft tweede kernissen / die/
ghelyk wy ghe-zeit hebben/ uit de Ver-ghelijking
der dingen / die in de Zegh-wóóden ghe-schike
zijn/ en der eerste kernissen/ spzuiten.

II. De zelve zyn Enkele óft t'Zaam-ghe-
voeghde.

Affectiones
Simplicis.

III. Enkele An-doeningen zyn / die met elk
ding by-zonderlijk óver-een kómen.

IV. En zyn óft Zeghlijke woorden, óft
Heel en Deel, óft Oór-zaak en 't Ver-óór-zaakte,
óft Onder-werp en By-voegh.

Affectiones
Conjun-
ctiz.

V. De t'Zaam-ghe-voeghde An-doeningen
zyn/ die met veel dingen ghezaamenlijk óver-een-
kómen.

VI. En zyn óft Over-een-komst, óft Verschei-
den-heit, óft Teghen-stel, óft Orde.

VER-

VER-KLAARING.

1. 5. Schoon Ghe-slacht tót Ghe-daante be-trokken
wozdt/ Heel tót Deel / Gó-zaaik tót Der-gó-zaaik / On-
der-werp tót Bp-boegh / en 't Een zónder 't ander niet
be-staat; isder ding nóchtans kan bpszonderlijk Ghe-
slacht / Heel / Gó-zaaik / Onder-werp / etc. ghe-noemt
wozden; maar een bpszonder ding / booz; zó veel 't een is/
kan gheen Over-een-komst / Der-scheidenheid / Teghen-
stel / óft Gzde toe-ghe-schreeven wozden.

VII. Zeghlijke Wóorden zijn / die van beelen / Prædica-
bilia.
Maar-lijk / Eighen-lijk / Natuurlijk / en on-mid-
delijk be-bestight wozden.

1. 5. Zeghlijk VVóordt (in 't Ghriet Kategoroume-
non) en Al-ghe-meen / schoon zp met der daadt niet ber-
schillen (want alle Al-ghe-meen kan uit-ghespróken
wozden / en alle Zeghlijk Wóordt moet Alghemeen zjn)
zó zjn zp nóchtans in op-zicht ber-scheiden. Want Al-
ghe-meen / booz; zó veel 't Al-ghe-meen is / wozdt van lae-
ghere dingen uit-ghe-spróken in de bzaagh / daar booz
ghe-bzaaght wozdt / wat zp zjn. Maar een Zeghlijk
Wóordt / booz; zó veel 't een Zeghlijk Wóordt is / wozdt
óok van Ghelijk-schikkighe uit-ghe-spróken / en dat in
de bzaagh / waar in ghe-bzaaght wozdt / hoedaanigh zp
zjn. Der-halven wíjl 'er dýf Zeghlijke Wóorden zjn / zó
zjn 'er nóchtans maar twe Alghemeene; Ghe-slacht en
Ghe-daante. Want Onder-scheidt / Eighen en Toe-bal/
booz; zó veel zp zó-daanighe zjn / zjn zp gheen Al-ghe-
meene / maar alleen / booz; zó veel zp Ghe-slachten / óft
Ghe-daanten zjn van die dingen / die onder de zelve be-
ghrepen wozden. Als bp booz; b. 't ghe boel is een Ei-
ghenschap van Dier / maar 't is gheen Al-ghe-meen/
booz; zó veel 't als een Eighen / van Dier uit-ghe-spróken
wozdt; maar booz; zó veel 't uit-ghe-spróken wozdt van 't
Ghezicht / 't Ghehóoz en d'andere zinnen óft ghe-boelen/
als een Ghe-slacht.

Co-ordi-
nata.

2. **De Zeghlyke Woorden** worden ghezeit bevestight te worden. Want de be-neende uit-spraakken be-hooren tot de Zeghlyke woorden niet; eens-deels/ om-dat zy niet ver-klaaren wat oft hoedaanigh een zaak zy / maar wat oft hoedanigh zy niet zy: anders-deels / om-dat de Be-neende toe-schrybvingen on-eindigh zijn. Daar wordt by-ghevoeght *Van Veelen*, op dat het On-derligh uit-ghesloten werde / 't welk van zich zelf alleen uit-ghesproken wordt / dies dient het niet tot de ver-klaaring van een andere zaak. *Waarlijk*) want die valschlyk be-vestighht worden / zijn verschilligh van 't onder-werp / waar van zy be-vestighht worden / en der-halven on-eindigh. *Eigentlyk*) want ook een on-eighen Ghe-zegh is ver-schilligh met zijn On-der-werp / 't zy 't in een eighen woordt verandert werde. By voorb. in deze on-eighe uit-spraak / *De ghranschap is de wetsteen der Starkte*, zijn 't *Onder-werp Ghranschap*, en 't ghe-zegh *Wetsteen*, *Ver-schilligh* / en 't een ver-klaart des anderen *Natuur* niet; dies moet deze on-eighe uit-sprekking be-roepen worden tot deze eighe uit-spraak / *De ghranschap vermeerct de Starkte*, en dan is 't een uit-sprekking van een *Eighen*. *Natuurlyk*) *Natuurlyke* uit-sprekking wordt ghe-noemt/ waar in onder-woyren en uit-ghe-sproken wordt/ dat dooz zijn *Natuur* moet onder-woyren en uit-ghe-sproken worden: 't welk ghe-schiedt/ als 't hooghert van 't laegher uit-ghe-sproken wordt; als / *de Mensch is een Dier*: oft het *Coeval* van de *Zelf-standigheit*; als / *Hoönigh is gheel*: oft 't t'zaam-ghe-ghroeyde van 't *Af-ghetrokke*; als / *Wellust is ghe-nueghlyk*. *De uit-sprekking* zal der-halven teghen de *Natuur* zijn / wanneer oft 't *Nedryghert* van 't hooghert uit-ghe-sproken wordt; als / *Een Dier is een Mensch*: oft de *Zelf-standigheit* van 't *Coeval*; als / *Gheel is Hoönigh*: oft *Eindlyk* 't *Af-ghetrokke* van 't t'zaam-ghe-ghroeyde; als / *Ghe-nueghlyk is wellust*. *Ten laastten* wordt 'er by-ghe-boeght *On-middelikh*: om-dat de Zeghlyke Woorden ver-gheleeken worden met het naaste *Onder-werp*. Dies kan deze uit-sprekking / *De mensch ghe-voelt*, niet tot eenigh Zeghlyk Woordt be-roepen worden. Want *Ghevoelen* is nocht 't *Ghe-slacht* / nocht de *Ghe-daante* / nocht 't *Onder-scheidt* / nocht 't *Eighen* / nocht 't *Co-*

't **Toe-bal** van *Mensch*: **Naamlijk** / om-dat **Mensch** niet is het **Naaste** **Onder-werp** van 't **Ghe-voelen** / maar *Dier*. **Dies** moet deze uit-spraaking / een *dier ghe-voelt*, **ghe-nomen** worden / en de **zelbe** be-hoort toe **Eighen**.

VIII. **De Zeghlijke Wóorden zijn vijf** / Prædica-
bilia.
Ghe-slacht, **Ghe-daante**, **Onder-scheidt**, **Eighen**,
en **Toe-val**.

1. 5. Dit **ghe-tal** wordt dus be-slóten : al wat van een ander op die wijs / als **ghe-zeit** is / be-vestigte wordt / óft wordt be-ghreepen in 't weezen van zijn **Onder-werp** / óft wordt in 't weezen des zelfs niet be-ghreepen. Dat in 't weezen des **Onder-werps** be-ghreepen wordt / óft wordt uit-ghe-spróken in d'uit-spraak / waar dooz **ghe-zeit** wordt / wat het **Onder-werp** **zp** / óft in die / waar dooz **ghe-zeit** wordt / hoe-daanigh het **zp**. Dat uit-ghe-spróken wordt in d'uit-spraak / waar dooz **ghe-zeit** wordt / wat het **zp** / óft drukt het weezen des **Onder-werps** on-bol-maakt-lijk uit / en is **Ghe-slacht** ; óft bol-maakt en bol-hó-meljk / en is **Ghe-daante**. Dat in 't weezen des **Onder-werps** be-ghreepen wordt / en uit-drukt hoe-daanigh het **zp** / is **Onder-scheidt**. Dat in 't weezen des **Onder-werps** niet be-ghreepen wordt / wordt van zijn **Onder-werp** óft noódt-zaaklijk uit-ghe-spróken / en is **Eighen**, óft **ghe-buertlijk** / en is **Toe-val**.

2. Dit **ghe-tal** ber-meert **Vit-beelding** niet om-dat **uit-beelding** gheen **Zeghlijk Wóord** is / maar r'zamen-ghezet uit **Ghe-slacht** en **Onder-scheidt** / nócht sók stelt **Ghe-slacht** twe **Zeghlijke Wóorden** / hoe wel 't van de **Ghe-daanten** en der **zelbe** **On-deelighen** uit-ghe-spróken wordt ; nócht sók **Onder-scheidt** / óft **Ghe-slachtighe Eighenschap** / hoe-wel **zp** niet alleen van de **Ghe-slachten** / maar sók van de **Ghe-daanten** en **On-deelighen** uit-ghe-spróken worden : om-dat de **Zeghlijke Wóorden** ver-gheleeken moeten worden met het naast / en on-middelligh **Onder-werp** / 't **Ghe-slacht** met de **Ghe-daanten** niet met de **On-deelighen** ; en

Onder-scheidt oft ghe-slachtighe Eighen-schap met Ghe-slacht niet met de Ghe-daanten/ oft met de On-deelighen/ als wainigh te bozen ghezeit is.

3. Dat eenighe zegghe/dat óók Deel van Heel uit-ghe-sproken wordt/ Óó-zaaik van Ghe-wócht/ uit-wendighe Bp-boegh van Onder-werp / en dat 'er der-halben méer/ als byf Zeglijke Wóórdén zyn: is ghansch van geen ghe-wicht. Want Deel wordt niet uit-ghe-sproken van Heel in een rechte Val / nócht óók Óó-zaaik van Ge-wócht/ nócht uit-wendighe Bp-boegh van Onder-werp: maar alleen in een ghebóóghen Val. Want men zeght niet / Een dier is een Hóófdt, maar / is Ghe-hóóft, oft zó iet : óók zeght men niet/ Taaning is een tusschen-stelling der aarde (als oneighenlijk) maar / gheschiedt door de tusschen-stelling der aarde; nócht óók / Een Zóldaat is een Zwaert, maar / is ghezwaert. En dier-ghelijke uit-spraakén moeten ghebraght worden tót Onder-scheidt/ Eighen/ oft Toe-val.

Prædicabilia.

IX. 't Ghe-bzuik der Zeghlijke Wóórdén is Ghe-meen/ oft Eighen.

X. 't Ghe-meene Ghe-bzuik is / dat zó het Wóórdén der Uit-beeldingen / Schiftingen/ Sluit-reden/ en des Beleedts be-dienen.

XI. 't Eighen Ghe-bzuik is tweer-ley. 1. Te Verklaaren wat in ieder Zegh-wóórdt, 't opperst/ Wat het onderst / Wat eerst / Wat laatst zó; en Der-halben Wat door zyn natuur bequaam is Onder-worpen en uit-ghe-sproken te worden.

XII. Dit Ghebzuik hebben Ghe-slacht, Ghe-daante en Onder-scheidt.

XIII. 2. Te toonen/ Hoe de Toe-vallen uit-ghe-sproken worden van de Zelf-standigheidt.

XIV. Dit doen Eighen en Toe-val.

1. 6. Walde ghe-bzuiken heeft Posirius an-ghe-wezen in 't 1. Hóófdt-stuk van zyn In-leiding. Daarom zyn zó niet te hóózen/die ont-kennen dat Eighen en Toe-val tót deze plaats be-hóózen.

XI. Hóófdt-

XI. Hóófdt-stuk.

Van Ghe-slacht en Ghe-daante.

I. REGHEL.

GHe-slacht is / dat van beelen / en in Ghe-Genus
daante ber-schillende uit-ghe-sproken wordt
in de Vzaagh / daar dooz ghe-vzaaght wordt / Wat
een zaak is ; als / *Wat is een mensch, óft beest ? Een
Dier.*

VER-KLAARING.

1. 5. Ghe-slacht / in 't Ghyer Genos apo toe Genes-
thai, *Van Teelen ghe-noemt / wordt / na 't ghetuighnis van
Doxfirius / in 't ghemeen ghe-bruik der spraak ghe-nó-
men booz een meenigte van menschen / die uit een zelfde
Stam haar óf-sprong trekken / ghe-lijk als men zeght
het Ghe-slacht der Herakliden ; óft booz de Stam zelve /
óft booz de Dooz-ouders / van welke zó-daanighe mee-
nigte ghe-spróten is : ghelyk wanneer de Edelheid
van Aristoteles / in de óber-gebleeve stukken van d' Edel-
heid / uit-ghe-beeldt wordt / *De dueghdt des Ghe-slachts*, dat
is / de dooz-luchtigheit der Dooz-ouders. In de Wijs-
ghierigheit wordt Ghe-slacht ghe-nómen booz dat /
dien de Ghe-daanten onder-wozpen zijn / dooz ghelyk-
nis van die Ghe-slachten alzó ghe-noemt. Want ghe-
lyk de dooz-ouders het de-ghin zijn van haar Ma-komst /
en gelyk de Ma-kómelingen dooz eenige Ver-wantschap
elk-ander ghe-raaken / die van den zelfden Teeler ghe-
spróten zijn : Alzó óók is Ghe-slacht eenighzins 't be-
ghin van zijn Ghe-daanten / en die onder-ghe-wozpe
Ghe-daanten komen booz zó beel met elk-ander óber een /
als is in Ghe-slacht eens zijn.*

2. Als Ghe-slacht ghe-zett wordt van *Teelen* uit-
ghe-

ghe-sproken te worden / zo wordt het onder-scheiden van d'On-deelighen : Als het ghe-zett wordt van veelen in Ghe-daante Ver-schillende uit-ghe-sproken te worden / zo wordt het onder-scheiden van de Ghe-daanten / de welke van veelen / in ghetal vershillende / uit-ghe-sproken worden. In Ghe-daante te ver-schillen worden ghe-zett / die weezenlijk ver-scheelen onder een zelfde Ghe-slacht : als / Mensch en Beest. Als Ghe-slacht ghe-zett wordt uit-ghe-sproken te worden in de vraagh, daar door ghe-vraacht words, wat een zaak zy, zo wordt het Onder-scheiden van Onder-scheidt / Eighen en Toebal. Want schoon Ghe-slacht wel niet loft de vzaagh van / Wat is. (Want dat komt uit-beelding toe) zo ant-wórdt zo noch-tans be-quaaamlyk op de zelve.

Species.

II. Ghe-daante is / welke onder Ghe-slacht ghe-stelt wordt. Oft waar van Ghe-slacht uit-ghe-sproken wordt / in de vzaagh / waar door ghe-vzaacht wordt wat een ding zy.

1. s: Ghe-daante wordt in 't Latijn ghe-noemt Species van het oude en on-ghe-bzuiklyke wórdt Specio, dat is / ik zie : waar van komen Aspicio, Respicio, &c. In 't Griex wordt zo Eidos ghe-heeten van Eido ik zie : Want Ghe-daante be-tekent in de ghemeene taal de uiterlyke bym des dings / waar door het Zien-lyk is. Welk Porfirius met dit baers bewijst.

Eerstlyk is hy wel door Ghe-daante des rijx waerdigh.

Dit baers schryben Stobaeus in zyn reden van de Schoonheid / en Atheneus in Deipnosophistis 14. Boe. Euripides toe : Maar 't wordt heeten by Euripides niet ghe-bonden.

2. Wy hebben twee uit-beeldingen van Porfirius ghe-stelt / alleen ver-schillende in wórden. Beide zyn zo an alle Ghe-daanten ghe-meen. In beide moet ver-staan worden Naastlyk. Want Ghe-slacht wordt ook uit-ghe-

ghe-spyken van d' On-deelighen/en d' Ondeelighen worden hem onder-wozpen ; maar dooz middel der Ghe-daante/ niet aller-naast en on-middelligh,

III. Ghe-slacht is zommigh Algemeenst oft Hooghst ; zommigh Onder-buertigh oft Middellaar.

IV. Ins-ghelijc is oock Ghedaante zommighe Byzonderst, oft Nederighst ; zommighe Onder-buertigh,

V. Algemeenst Ghe-slacht is / 't welk / wijl 't een Ghe-slacht is / gheen Ghe-daant is. Oft als welk gheen ander hooghst Ghe-slacht is. Genus Generalissimum.

VI. Byzonderste Ghe-daante is / welke / wijl zy een Ghe-daante is / gheen Ghe-slacht is. Oft als welk gheen andere nederighst Ghe-daante is. Species Specialissima.

VII. Onder-buertigh Ghe-slacht en Ghe-daante worden ghe-noemt / die tusschen 't hooghste Ghe-slacht, en de Nederighste Ghe-daante tusschen ghewozpen / ten op-zicht der Nederighst / Ghe-slachten ghe-noemt worden ; en ten op-zicht der hooghst / Ghe-daanten. Genus & Species Subalterna.

1. 9. Van deze zaak zeit Bozsius. En op dat deze onder-schikking der Ghe-slachten en Ghedaanten verstaan werde / zo zy tot een booz-beeldt het Zegh-woorde der Zelf-standigheden : daar in is Zelf-standigheit zelve het hooghste Ghe-slacht / Mensch de Byzonderste Ghe-daante. Die tusschen Zelf-standigheit en Mensch in-ghe-wozpen zijn / als Dier, Lebendigh / Lichaam / zijn Onder-buertighen. Want Dier is 't Ghe-slacht van Mensch / en de Ghe-daante van Lebendigh ; Lebendigh is 't Ghe-slacht van Dier / en de Ghe-daante van Lichaam ; Lichaam is 't Ghe-slacht van Lebendigh / en de Ghe-daante van Zelf-standigheit.

2. d' Onder-buertighe hebben twee Be-trekkinghen. Want *z*p. zijn Ghe-slachten en Ghe-daanten ten ver-scheiden op-zicht. De hoogste en nederigste hebben maar een Be-trekking. Want het hoogste Ghe-slacht is niets anders als een Ghe-slacht; en de Nederigste Ghe-daante is niets anders als een Ghe-daante. d' Onderste Ghe-daante kan wel oft met Ghe-slacht / oft met d' On-deelighen ver-ghe-leeken worden (want *z*p. wordt het Ghe-slacht onder-woopen en van d' On-deelighen uit-ghe-sproken) maar door beide Ver-ghe-lijkingen is *z*p. een Ghe-daante ten op-zicht van Ghe-slacht wordt *z*p. ghe-noemt Onder-woope / oft / ghe-lijk men Gemeenlijk spreekt / Onder-werplijke Ghe-daante: ten op-zicht der On-deelighen wordt *z*p. ghe-heeten uit-ghe-sproke / oft / Vit-sprekelijke Ghe-daante. En deze alleen stelt het tweede Zeglijk Woordt / en wordt alzò uit-ghe-beelt van Porfirius.

Species.

VIII. Ghe-daante is / Welke van Deelen / en in ghe-tal Ver-schillende uit-ghe-sproken wordt in de Vraag / daar door ghe-braacht wordt / wat een Zaak *z*p.

1. 5. Want als 'er ghe-braacht wordt / Wat is Plato oft Socrates? Zò wordt 'er wel ghe-ant-woordt / hy is een mensch. Ghe-daante ver-schilt van d' On-deelighen / omdat *z*p. Van Veelen uit-ghe-sproken wordt: Van Ghe-slacht / om-dat *z*p. van die uit-ghe-sproken wordt / die in Ghe-tal ver-schillen. In ghetal te ver-schillen worden die ghe-zeit / welke / wyl *z*p. van een wezen; zijn / als veele ghetelt kunnen worden: Ghe-lijk d' On-deelighen van een zelfde Ghe-daante. Ghe-daante ver-schilt ook van Onderscheide / Eighen en Toe-bal: om-dat *z*p. uit-ghe-sproken wordt in de Vraag, Waar door ghe-vraacht wordt, Wat een zaak *z*p.

IX. Ghe-slacht wordt ook ghe-deelt in Een-naamigh en Ghelijk-naamigh.

Genus Synonymum.

X. Een-naamigh Ghe-slacht is / dat Eben-ghe-lijk van zijn Ghe-daanten uit-ghe-sproken wordt.

XI. Ghe-

XI. Ghelijk-naamigh, 't welk on-eben-ghelijck van zijn Ghe-daanten uit-ghesproken wordt. Æquivo- cum,

1. 5. On-eben-ghelijck van zijn Ghe-daanten uit-ghesproken worden / is niets anders / als met d'eene Ghe-daante meêr / met d'andere min ôber een kômen / oft met d'eene on-middeligh / met d'ander dooz een andere. En dat gheschiedt / als d'eene Ghe-daante van d'andere hangt. Als is *Wezen*, zo 't een Ghe-slacht is / een Ghelijck-naamigh Ghe-slacht / om-dat Zelf-standigheit meêr een wezen is / als *Coëbal*: Ja *Coëbal* is gheen *Wezen* / als om-dat / en dooz zo veel 't van Zelf-standigheit hangt. Maar *Dier* is een Een-naamigh Ghe-slacht / om-dat *Mensch* niet meêr een dier is / als *Beest*; en *Beest* niet meêr als *Mensch*.

2. Ghe-lijk-naamigh Ghe-slacht is dooz een on-bolmaakte wijs een Ghe-slacht; en wordt van *Aristoteles* in 't 3. Boe. der ôber-nat. 2. hooft. gheen Ghe-slacht ghe-noemt; maar dat een op-zicht heeft tót eenen en tót een eenighe *Natuur*, ins-ghelijc in 't 1. Boe. der *Zede-b.* 6. hooft. Dat van eenen is. 't Welk / schoon 't niet Een-naamigh is / zo ont-kent nôchtans *Aristoteles* / dat het Gheheelijck Ghe-lijk-naamigh is / als hy in 't 3. Boe. der ôber-nat. 3. hooft. zeght; Dat *Vvezen* wel veel-voudighlijck ghe-zeit wordt. maar met op-zicht tót eenen, en tót een eenighe *Natuur*, niet Ghelijck-naamighlijck. Op ghelijcke wijs spreekt hy elders in 't 1. Boe. van den *Heemel*. 3. hooft.

3. Dit is 't gheen op deze plaats van Ghe-slacht en Ghe-daante ghe-meenlijck pleeght ghe-leert te worden. Maar om-dat *Aristoteles* in de *Plaatselingen*, beele zeer nutte reghels booz-stelt. Waar van zommighe tót de *Sluit-redighe* zaak en tót de wijs van 't *Middel* te binden be-hoôzen / andert tót de leer van 't *Een-boudigh Ghe-stel*: zo zal 't niet buiten de maat van ons booz-needmen zijn / zo wy uit beele / de byzonderste van die uit-kiezen / welke be-hoôzen tót *Ver-lichting* van de *Een-boudighe Ghe-stellen* / en de zelve op haar plaats in-boeghen: de ôberighe ver-schuibende tót de leer der *Sluiterden*.

Topica, also ghe-noemt, om dat die Boeken beghripen de leerin-gen van de ghemeene plaatsen.

XII. De

Species.

XII. De Ghe-daanten zijn haarer Ghe-slachten deelaghtigh; De Ghe-slachten niet ins-ghe-ljks haarer Ghe-daanten.

1. 5. *Deelaghtigh zijn, is / na d'uit-beelding van Aristoteles in 't 4. Boe. der Plaats. 1. hooft. niets anders / als ontfangen d'uit-beelding van 't gheen Me-ghe-deelt wordt. En Ghe-daante ontfangt de uit-beelding des Ghe-slachts: Maar Ghe-slacht ontfangt niet de uit-beelding van Ghe-daante. Want al / wat is in de uit-beelding des Ghe-slachts / als des Diers, dat wordt ook gheslōoten in 't Weezen der Ghedaante / naamlijk van Mensch en Beest, maar niet buertwijs.*

XIII. Ghe-slacht wordt van Ghe-daante Een-naamighlijk ghezeit / en in Wat / niet Af-noemighlijk / ook niet Ghelijc-naamighlijk oft door Over-draght.

Metapho-
ra.

1. 5. *Een-naamighlijk van het ghe-zeit worden / is anders niet / als na de naam en na de uit beelding ghe-zeit worden / als te booren aen ghe-weezen is uit Aristoteles 5. hooft. der Zegh-w. En Ghe-slacht wordt van Ghe-daante na de naam en na d'uit-beelding ghe-zeit / om-dat het an de Ghe-daante me-ghe-deelt wordt: dies wordt het van Ghe-daante een-naamighlijk ghe-zeit. En dit wordt gheleert in 't 2. Boe. der Plaats. 2. hooft. En Ghe-slacht wordt niet alleen Een-naamighlijk van Ghe-daante ghe-zeit / maar ook in de bzaagh / waar door ghebzaaght wordt wat ꝑ ꝑ. Want al / wat gheantwoōrdt wordt op de bzaagh / Wat is, wordt Een-naamighlijk uit-ghe-spreken / maar niet buert-wijs. Want ook het Onder-scheidt der Zelf-standigheden wordt Een-naamighlijk van de Ghedaante uit-ghe-spreken / als hōben ghe-zeit is / maar ꝑ kan niet gheantwoōrdt worden op de bzaagh / Wat is. Afnaamighen worden ghe-noemt / die van een ander na de Naam alleen / en niet na d'uit-beelding ghe-zeit worden: En dat niet in de bzaagh /*

bjaagh / daar dooz ghe-bjaaght woꝝdt / wat een zaak zꝝp /
 maar daar dooz ghe-bjaaght woꝝdt / Hoedaanigh zꝝp is /
 oft in een ghe-hooghen Val. Waar uit volghet / dat dat
 gheen Ghe-slacht van eenighe zaak zyn kan / t gheen van
 de zelbe af-naamighlyk ghe-zeit woꝝdt. Dies is *Wit-*
heidt niet het Ghe-slacht van *Sneeuw*, om-dat *Sneeuw*
 niet *Witheidt* / maar *wit* ghe-noemt woꝝdt. Ziet het
 4. Boe. der Plaats. 1. hoof. *Ins-ghelyc* woꝝden ook
 de Ghelijc-naamighe, onder welke ook de *V Vaal-sprue-*
ken, oft die / als *Aristoteles* spreekt / dooz *Overdracht*
 ghe-zeit woꝝden / beghrepen woꝝden / alleen na de naam / Tropi
Metapho-
ra.
 en niet na de uit-beelding van deelen ghe-zeit. En om
 deze *Obz-zaak* konnen zꝝp gheen Gheslacht zyn. Zo kan
Hondt niet ghe-zeit woꝝden het ghemeen Gheslacht van
 een *Wassend dier* en het *Ghe-sternte*, om-dat het een *Ghe-*
lyknamigh woꝝdt is : En *Brandt* niet het *Ghe-slacht*
 van *Min* : Om-dat *Min* een *Brandt* der *Be-gheer-*
lykheidt ghe-noemt woꝝdt / dooz *Overdracht*. Ziet het
 4. Boe. der Plaats. 3. hoof.

XIV. Wat eens dings Oor-zaak, oft Deel,
 oft An-doening, oft Onder-werp is / dat kan des
 zelfs Ghe-slacht niet zyn.

1. 5. Deze *Reggel* staat in 't 4. Boe. der Plaats.
 9. hoof. en stuent op deze reden / om-dat al deze ghebbo-
 ghen uit-ghe-sproken woꝝden / en niet in een rechte Val /
 oft in *Wat*. Also / om-dat zyn de *obz-zaak* van *Gham-*
schap is / zo kan zꝝp het Gheslacht der zelbe niet zyn. *Ins-*
ghelyc kan *Lichaam* het Gheslacht niet zyn van *Dier* /
 om-dat het des zelfs deel is. *On-sterflijckheit* kan
 't *Ghe-slacht* niet zyn des *Euwigghen Leevens* ; om-
 dat het een *An-doening* des zelfs is : *Lucht* is niet
 het *Ghe-slacht* van *windt* / om-dat zꝝp des zelfs *On-*
der-werp is. *Want* *windt* is niet een be-wooghe *lucht* /
 maar een *Beweghing* des *luchts* / oft ghe-wislyk van
 een lochtighe *Damp*.

XV. Ghe-

XV. Ghe-slacht en Ghe-daante, zijn onder 't zelfde Ghe-slacht, en zō 't Coe-ballen zijn/ in een zelfde Onder-werp.

1. 5. 't Eerste lidt dezes reghels staat in 't 4. Boe. der Plaats. 1. hōōf. 't ander in 't 5. hōōf. En stuenen beide op deze reden / om-dat Ghe-slacht in Ghe-daante begheepen wordt. Zō is *Wil* niet het waare Ghe-slacht van Recht-baerdigheid / om-dat zp een Natuurlijk vermooghen is / daar Recht-baerdigheid een Gheblijkheid zp. Zō is *Weetenschap* niet het Ghe-slacht van zedighe Dueghde / om-dat zp in 't Ver-standt is / Dueghde in de Be-gheerte.

XVI. 't Ghe-slacht is eêr/als zijn Ghe-daante, en Ghe-daante als On-deeligh.

1. 5. Deze reghel wordt booz-ghestelt in 't 4. Boe. der Plaats. 2. hōōf. En wordt ver-staan / Eêr na 't verbōlgh van Vveezen. Want die Eerheid heeft hier plaats. Want Ghe-daante ghe-stelt zijnde / zō wordt Ghe-slacht ghe-stelt ; maar niet buertrwys. Ver-halven kan Ghe-daante niet zijn/sonder Ghe-slacht : maar Ghe-slacht kan zijn zonder eenighe haarer Ghe-daanten / niet zonder beide te ghe-lijk. Een-naamigh Ghe-slacht kan zijn zonder een van beide Ghe-daanten : Ghelyk-naamigh Ghe-slacht kan niet zijn zonder een van beide Ghedaanten / maar alleen zonder de min-booz-neeme. Als by boozb. *Dier* kan zijn zonder *Mensch*, oft zonder *Beest* : maar niet zonder *Mensch* en *Beest*. Maar *Weezen* kan niet zijn zonder *Zelf-standigheid* / maar alleen zonder *Coe-val*. Dat is dan een Een-naamigh Ghe-slacht / dit een Ghelyk-naamigh. En ghelyk 't Ghe-slacht zich heeft tōt de Ghe-daante / zō heeft zich de Ghe-daante tōt de On-deelighen.

XVII. Ghe-

XVII. Ghe-slacht wordt van Meer uit-ghe-sproken/ als Ghe-daante : Ghe-daante van Meer als On-deeligh.

XVIII. En al-hoe-wel Ghe-daante be-houden kan worden in een On-deeligh ; zo kan nóch-tans Ghe-slacht niet be-houden worden in een Ghe-daante.

1. 5. Dat Ghe-slacht zich wijder uit-strekt als zijn Ghe-daante / en Ghe-daante als 't On-deeligh / en dat der-halven Ghe-slacht van meerder uit-ghe-sproken wordt als Ghe-daante / en Ghe-daante van meerder als 't On-deeligh / volgt uit haider uitbeelding / en wordt van Aristoteles gheleert in 't 4. Boe. der Plaats. 1. hooft. En dat Ghe-daante in een On-deeligh behouden kan worden / daar nóch-tans 't Ghe-slacht niet kan in een Ghe-daante behouden worden / daar van is óorzaak / dat Ghe-daante na 't Vveezen volmaakter is als Gheslacht / daar nóch-tans het On-deeligh na 't Vveezen , niet volmaakter is als zijn Ghe-daante. Want de Ghe-daante sluit haar Gheslacht in / en behalven 't Ghe-slacht / het weezenlyk Onder-scheidt : Maar 't On-deeligh heeft gheenlyk weezenlyk Onder-scheidt der Ghe-daante by-ghe-boeght / maar de Ghe-daante voltrekt des zelfs weezen ; alleen heeft het de Toe-ballen van noden / waar door 't van andere On-deelighen der zelfde Ghe-daante onderscheiden werde. Wyl dan Ghe-daante / etc. ghe-stele wordt van Ghe-slacht / en van Weezenlyk Onder-scheidt / en wyl alle Weezenlyk Onder-scheidt een meenighte ber-eischt / zo volgt / dat een Ghe-daante niet ghe-noegh is om een Ghe-slacht te stellen. De On-deelighen hebben gheen weezenlyk Onder-scheidt / waar door zy onder elk-ander ber-schillen. Want zy kómen in 't ghansehe weezen óber een : en der-halven worden 'er niet veel On-deelighen ber-eischt om een Ghe-daante te stellen.

XII. Hoófdt-stuk.

Van Onder-scheidt.

I. REGHEL.

Differentia. **O**nder-scheidt is / Waar dooz een ding van een ding ver-schilt.

I I. En *z*p is oft Toe-valligh, oft Weezentlijk.

Differentia III. Toe-valligh Onder-scheidt is /. Waar
Acciden- dooz de dingen in Toe-vallen ver-scheelen / oft
talls, van Anderen/ oft van zich zelven.

Differentia IV. Weezentlijk Onder-scheidt is / het welke by
Essentialis, 't Ghe-slacht ghe-voeght zijnde / een Ghe-daante stelt/en de zelve van andere Ghe-daanten Weezentlijk Onder-scheidt.

VER-KLAARING.

1. s. Onder-scheidt (in 't *Gh*lyx Diaphora) is by *Posirius* dyp-boudigh: Gemeen, Eighen en Eighenlijxt ghe-noemt. Gemeen ghe-noemd' Onder-scheidt is / als een zaak ver-schilt dooz een Scheidlijk Toeval: oft van een ander ding: ghelyk wanneer men zeght / dat de een van den ander ver-schilt / om dat de een *Zitt* de ander *Staat*: deze *Zwijght* die *Spreekt*: Oft van zich zelve; Zo heeft *Hektór* an *Aneas* / als by hem in de slaap ver-scheen / ghe-scheenen te ver-schillen van die *Hektór*, Die Trojaan, Die keerde met *Achilles* kled'ren an-ghedaan. Eighenlijxt Ghe-noemd' Onder-scheidt is / als een ding van een ding ver-schilt dooz een on-scheidlijk Toe-val / oft dooz Eighen-schap / als een Raaf van een Zwaan, dat deze wit / en die zwart *z*p. Beide is het een Toe-balligh Onder-scheidt. Het Eighenlijxt ghe-noemd' Onder-scheidt is by *Posirius* het zelfde / dat by ons Weezentlijk Onder-scheidt is. Ghe-lyk wanneer een

ren *Mensch*, om-dat hy met reden be-ghaaft is/ ghe-zet
wordt te ver-schillen van de stomme dieren.

2. Alle Onder-scheiden, zeght *Positivus* / an ict ghe-
voeght, maaken, dat de dingen op allerleye *VVij*s ver-
scheiden zijn: De *Toe-vallighe*; dat zy onghelijk, oft an-
ders an-ghe-daan zijn: De *VVezenlijke*, dat zy andere
zijn: Waar van zy Ghe-daantighe ghe-noemt worden. *Specificz.*

V. De *Plichten* van *Weezenlijk Onder-
scheidt* zijn twee / een *Ghe-slacht schiften* / en een
Ghe-daante stellen.

1. s. *Dooz* zo beel't het *Ghe-slacht schift* / wordt het *Schif-*
tigh Onder-scheidt ge-noemt: *dooz* zo beel't het de *Ghe-*
daante stelt / wordt het ghe-heeten *Stelligh* oft ook *Ver-*
vulligh, om-dat het d'uit-beelding van *Ghe-daante* ber-
hult / als 't met *Ghe-slacht* wordt zaamen-ghe-boeght. *Differentia*
Divisiva.
Constitu-
tiva.
Completi-
va.
Ver-halben zijn het *Schiftigh* en *stelligh* *Onder-scheidt*
gheen twee ver-scheide *Onder-scheiden* / maar des zelfden
Onder-scheidts verscheide *plichten*. De *hoochste* *Ghe-*
slachten hebben gheen *stelligh* *Onder-scheidt* / om-dat
zy eerstlijk en on-middeljk ver-scheiden zijn; En de *he-*
dzigste *Ghe-daanten* hebben gheen *Schiftigh* *Onder-*
scheidt / om-dat d'*Ondeelighen* in 't ghe-sche *weezen*
over-een-komen. *Dooz* be-hooren de *Toe-vallighe*
Onder-scheiden tot de volghende *Zeghlyke* *Woorden*:
alleen *Weezenlijk* *Onder-scheidt* be-hoort tot deze
plaats / en wordt als zo uit-ghe-beelt.

VI. *Onder-scheidt* is / dat van *veelen* / oft in *Differen-*
tia.
ghe-tal / oft in *Ghe-daante* ver-schillende / *Wee-*
zenlijk uit-ghe-sproken wordt / in de *vraagh* /
waar *dooz* ghe-vraaght wordt hoe-daanigh een
ding zy.

1. s. De *Onder-scheiden* der *Medzigste* *Ghe-daan-*
ten worden van *veelen* in *Ghe-tal* ver-schillende uit-
ghe-sproken: als / *Redenlyk* van *Plato* / *Socrates* / etc.
De *Onder-scheiden* der *Onder-huertighe* *Ghe-daanten* /
van

van beelen in Ghe-daante ver-schillende: als / Met Ghevoelen oft Zinnen be-ghaast te zijn, van Mensch en Beest. Onder-scheidt wordt ghe-zeit uit-ghe-sproken te worden in de vraagh, daar door ghe-vraaght wordt, Hoe-daanigh een ding zy. Om-dat het eenighe Hoe-daanighheid des Ghe-slachts is. Want Ghe-slacht/ wyl 't dooz zijn Natuur on-be-paalt zy / wordt van Onder-scheidt be-paalt / en / op dat ik 't alzö zegghe / ghe-boedaanigh. Want iemandt bzaaghende Hoe-daanigh een Dier is een Mensch. Dien wordt be-quaaamlyk ghe-antwooydt / Een Redenlyk. Onder-scheidt wordt ghe-zeit weezenlyk uit-ghe-sproken te worden / om-dat het ghe-siet wordt in d'uit-beelding van een Ghe-daante/ en van de zelve Een-naamighlyk/ dat is / dooz de Naam en uit-beelding / uit-ghe-sproken wordt. In deeze zaak ver-schilt Onder-scheidt van Eighen en Toe-val.

2. Posirius in 't 3. hooft-st. van zijn In-leid. beeldt Onder-scheidt met deze woorden uit: Onder-scheidt is, dat van veelen, en in Ghe-daante ver-schillenden, uit-ghe-sproken wordt in de vraagh, daar door ghe-vraaght wordt Hoe-daanigh een ding zy. Maar / wyl deze uit-beelding oök Eighen en Toe-val toe-ghe-past kan worden / zö zeght hy zelf/ dat men der uit-beelding by bregghen moet/ Dat be-quaaam is töt het weezen, en töt d'uit-beelding, en dat een deel des dings is, oft zö het. Maar oök zö zal 't gheen wetlyke uit-beelding zijn: om-dat zy niet öber-een-komt met d'Onder-scheiden der Redyghste Ghe-daanten/ die van beelen in ghe-tal / en niet in Ghe-daante ver-schillende uit-ghe-sproken worden. Waaron Posirius niet schijnt de Een-boudighe Onder-scheiden der Redyghste Ghe-daanten ghe-kent te hebben. Want altyd boeght hy twe Onder-scheiden der Onder-buerrighe Ghe-daanten t'zaamen/ om een Onder-scheidt van een Redyghste Ghe-daante te maaken. Zö zeght hy / Redenlyk / Sterfelyk / het Onder-scheidt des menschen te zijn.

Differentia. VII. Onder-scheidt is laater als Ghe-slacht,
en eerder als Ghe-daante.

1. 5. Deze Reghel wordt ghe-stelt in 't 6. Boek der Plaats. in 't 6. hooft-st. en de reden der zelve is openbaar. Want Onder-scheidt deelt/en be-paalt Ghe-slacht/en stelt Ghe-daante. Der-halven is het in Ghe-daante met der daadt/en in 't Ghe-slacht door Der-moghen.

VIII. Onder-scheidt moet Be-vestight oft Stelligh zijn.

1. 5. Deze Reghel staat op de zelve plaats: welke nochtans van de zaak eër / als van de woorden te verstaan is. Want vaak ghe-schiedt het om 't ghe-brek der woordē/dat een Stelligh oft be-vestighdt Onder-scheidt/door een Be-neendt woordt uit-ghe-drukt wordt; ghe-lyk / als On-redenlyk ghe-zeit wordt te zijn het Onder-scheidt van een Beest. Nochtans moet men in 't be-rekenen van zommighe Onder-scheiden een Be-neening ghe-bruiken; als in de Be-robbighen.

IX. Alle Onder-scheidt is 't Onder-scheidt teghen-ghe-stelt / daar meē ver-deeldlyk van 't Ghe-slacht ghe-zeit wordt.

1. 5. Deze Reghel staat in 't zelve. Zo zijn Redenlyk en On-redenlyk teghen-ghe-stelde Onder-scheiden van Dier / en worden van Dier ver-deeldlyk be-vestight. Want Dier is oft Redenlyk oft On-redenlyk.

X. Onder-scheidt wordt niet van Ghe-slacht; nocht Ghe-slacht van Onder-scheidt uit-ghe-sproken.

1. 5. Deze Reghel bindt men ins-ghelyc in 't zelve; en moet ver-staan worden van Onder-scheidt in 't af-ghe-trokken. Want wy zegghe niet/ Een Dier is Redenlykheit, oft Redenlykheit is een Dier. De reden van deze zaak is/om-dat Onder-scheidt des Ghe-slachts niet deel-achtigh is/ in 't 4. Boek der Plaats. in 't 2. hooft-st.

XI. *Alle* Onder-scheidt brengt het *Eighen* Ghe-slacht in : der-halven is 't *Nooddt-zaaklyk* / dat die/welke in Ghe-slacht ver-schillen/verscheyde Onder-scheiden hebben.

1. 5. Deze dingen worden ghe-leert in 't 3. hooft. van de *Reghl. Woorden* en in 't 6. *Boek der Plaats.* in 't 6. hooft-st. De reden der *reghel* is deze : *Onder-scheidt* is weer-keerigh met *Ghe-daante* : *Waarom* / ghelyk de *zelve* *Ghe-daante* niet zyn kan onder ver-scheide *Ghe-slachten* / alz6 kan ook *Onder-scheidt* niet. Zo der-halven 't *zelve* *Onder-scheidt* in ver-scheide *Ghe-slachten* ghe-bonden wordt / z6 is 't *nooddt-zaaklyk* / oft dat 'er *Ghelyk-naamigheid* in 't *Woord* is / oft dat het *Onder-scheidt* niet wezenlyk is.

XIII. Hooft-stuk.

Van Eighen en Toe-val.

I. REGHEL.

Proprium. **E** *Eighen* is / dat niet ver-klart wat een ding zy / en dien nochtans alleen in is / en met het zelve *Weer-keerigh* is.

VER-KLAARING.

1. 5. *Eighen* wordt by *Positivus* op vier wyzen ghe-zeit. *Eerstlyk* / dat met een *Ghe-daante* alleen / maar niet met alle d' *On-deelighen* der zelve *over-een-komt* ; z6 komt met *mensch over-een* / dat by *Een Zanger* is. *Ten tweden* / dat met alle de *On-deelighen* van een *Ghe-daante* *over-een-komt* / maar niet alleen ; z6 komt met *Mensch over-een* / dat by *Twee-voetigh* is. *Ten darden* /

datden / dat alleen met eenighe Ghe-daante / en met alle On-deelighen der zelve óber een komt / maar niet altyt ; zó komt met mensch óber een / *Hes lachen.* Ten vierden / dat met eenighe Ghe-daante alleen / en met alle d'On-deelighen der zelve / en al-tijt óber-een-komt. Zó komt met mensch óber een dat hy *Lacchen kan.*

2. 't Eighen op de vierde wijs / zeght *Positivus* te zyn een Eighenlijk Eighen : *Aristoteles* noemt het Een-voudighlijk en Vol-komelijk Eighen. Want de óberighe zeght hy Eighen te zyn / ten op-zicht van een ander , óft Eighen voor een Tijd. Want de dyp eerste wijsen van Eighen zyn Toe-ballen / en be-hóózen rós het býfde Zegghlyk Wóórd.

3. De uit-beelding van Eighen is ghe-stelt in 't 1. Boek der Plaats. in 't 5. hóóft-st. Eighen zeght hy / Ver-klaart niet wat een ding zy , dat is / het woórd niet be-ghreepen in 't Weezen des dings / maar hóóghet diens weezen. 't Is VVeér-keerigh met dat , dien 't alleen in is. Dat is / met het Eerste en Naaste Onder-werp / niet met die / die onder 't naaste Onder-werp be-ghreepen woóden. Want de Eighens zyn zommighe der Ghe-slachten / zommighe der Ghe-daanten. De Eighens der Ghe-slachten moeten met de Ghe-slachten / niet met de Ghe-daanten ; en de Eighens der Ghe-daanten met de Ghe-daanten / niet met d'Ondeelighen ber-ghe-leeken woóden en weér-keerigh zyn. Zó is / *Hoe-ghóót zyn*, weér-keerigh met het Natuurelijk lichaam / niet met den heemel / met een Hóóft-stóf, óft met een Steen. En *Lach* Elemen-tum. ach-tigheid is met de mensch weér-keerigh / niet met *Sokrates* óft *Plato*. Als Eighen des Ghe-slachtes van Ghe-daante uit-ghe-spreken woórd / ghelyk wannóer d'heemel hoe-ghóót ghe-zeit woórd / óft Eighen der Ghe-daante van d'Ondeelighen / ghe-lyk als *Plato* lach-achtigh ghe-zeit woórd / zó is wel d'uit-spraak niet des Toe-bals van 't Onder-werp / maar óók niet des Eighens. Want het ghe-tal der Zegghlyke Wóóden spuit uit de ver-ghelyking des Ghe-zegghs met het naaste Onder-werp. Want die met het ver-schóóben Onder-werp ber-ghe-leeken woóden / be-hóózen tór des plaats niet als hóben ghe-zeit is.

II. De Eighens bloepen oft van het Weezen des Onder-werps, oft van d'uit-wendighe Oor-zaak,

a Oft Verduistering, van de oorsprong en eighenschap delzes woórds be ziet het kort Beghriep van dit werk.

Hypothesis.

I. 5. De Eighens bloepen oft on-middeljk van 't Weezen des Onder-werps : zo bloept *Lachachtigheids* van de rebelijke Ziel ; *Hoe-ghróótheids* van 't Weezen des Natuurljken lichaams : oft dooz middel van een andere Eighenschap ; zo bloept / *In een plaats Zyn* , van 't weezen des lichaams dooz middel van *Hoe-ghróótheid*. Maar de a Taaning , welke een Eighenschap der Maan is / bloept niet van 't weezen der Maan / maac van de uit-wendighe Oo-zaak / naamlijk van d'aarde / tusschen de Zon en Maan in-ghe-stelt. Deze zijn volkomelijk gheen Eighens / maar alleen uit Onder-stelling der uit-wendighe Oo-zaak : de welke nochtans ghe-stelt zijnde / zijn zo noodt-zaaklijk in haar Onder-werp.

III. De Eighens, welke van 't weezen des Onder-werps bloepen / zijn zo noodt-zaaklijk in haar Onder-werp / dat zo met de Ghe-dachten zelfs van de zelbe niet konnen af-ghe-scheiden worden.

I. 5. Eighen / recht Aristoteles / in 't 1. Boek der plaatsl. in 't 4. hóofd-st. Is altijd noodt-zaaklijk in. Deze Noodt-zaaklijkheid is zo ghróót / dat hy teghen-zeglijke dingen spreekt / die Eighen zeght van zyn Onder-werp af te zijn. Want die zeght / dat lichaam niet hoe-ghróót is / oft dat vuur niet warm is / zeghe eben zo veel / als of hy zeide / dat een lichaam gheen lichaam / oft vuur gheen vuur is.

IV. De Eighens konnen niet ghe-meen ghe-maakt worden an Onder-werpen / die in Gedaante ver-scheiden zijn.

I. 5. Die

1. 5. Niemandt noemt Eighen / zeght Aristoteles in 't 1. Boek der Plaatsl. in 't 5. hooft-st. Dat in een ander zijn kan. Want / wyl de Eighens van 't wezen des Onder-werps bloepen / zo de Eighens ghe-meen-ghe-maakt wierden / zo zoud' het noodt-zaaklijk zijn / dat ook het wezen ghe-meen-ghe-maakt wierd. Daerom / zo Lachachtigheids an 't Paerdt ghe-meen-ghe-maakt wierd / zo zoud het Paerdt een mensch zijn; zo Hoe-ghrootheid eenen Gheest ghe-meen-ghe-maakt wierd / zo zoud de Gheest een lichaam zijn: zo / Over al zijn, een Schepsel ghe-meen-ghe-maakt wierd / het Schepsel zoud Ghodt zijn.

V. Ghelijc zich de Eighens, die van 't wezen des Onder-werps bloepen / vol-komelijc tot haar Onder-werp hebben; alzö hebben zich de Eighens, die van d'uit-wendighe Oöz-zaak bloepen / tot het Onder-werp / die Oöz-zaak ghe-stelt zijnde.

1. 5. Alzo / hoewel de Maan alstijt gheen Taaning lijdt: de aarde nochtans tusschen de Zon en Maan ghe-stelt zijnde / zo is het zo noodt-zaaklijk / dat de Maan Taaning lijde / als het noodt-zaaklijk is / dat het lichaam hoe-ghroot / oft dat het buur warm is.

VI. Toe-val is / dat ieder Een-zelfde kan in- Accidens
zijn / en niet in-zijn.

VII. Oft zo / Toe-val is / 't welk by en af is
zonder des Onder-werps Onder-ghang.

1. 5. d'Erste uit-beelding staet in 't 1. Boek der Plaatsl. in 't 5. hooft-st. d'Andere in Porfirius In-leiding in 't 5. hooft-st. Dat By en Af is, dat is / 't welk by en af-zijn kan / wel niet te ghelijc / maar op een ver-scheide tijdt. Zonder des Onder-werps Onder-ghang, dat is / zonder Teghen-zegghing. Want het eene deel der Teghen-zegghing ver-delght het ander. Dit is dan de zin van de vooz-ghe-schreebe uit-beelding: Toe-

val is, dat zonder Teghen-zegghing van zijn Onder-werp kan oft be-vestight, oft be-neent worden.

VIII. Toe-val is zommigh Scheidlijk, zommigh On-scheidlijk.

Accidens Separabile. IX. Scheidlijk Toe-val is / dat met der daadt van 't Onder-werp ghe-scheiden kan worden; als / *Staan, Zitten.*

In Separabile. X. On-scheidlijk is / dat niet met der daadt van 't Onder-werp ghe-scheiden kan worden; als / *de Zwartheit in een Raaf.*

1. 5. Alle Toe-ballen kunnen van 't Onder-werp ghe-scheiden worden door het ghe-dacht / de Teghen-zegghing niet be-bangende: En hoor zo veel zijn zo Toe-ballen; en worden daar in van de Eigens onder-scheiden / als die door het ghe-dacht zelfs niet ghe-scheiden kunnen worden / buiten Teghen-zegghing. Want die denkt dat een Raaf niet zwart is / schoon hy valschenkt / zo denkt hy nochtans niet / dat een Raaf gheen Raaf is; oft dat / waar uit volght / dat een Raaf gheen Raaf is. Maar die be-ghijpt dat vuur niet warm is / die be-ghijpt dat / waar uit volght / dat vuur gheen vuur is.

2. Scheidlijk Toe-val dan wordt ghe-noemt / dat met der daadt ghe-scheiden kan worden / en niet door 't ghe-dacht alleen; oft / zonder welk het Onder-werp natuurlijk zijn kan: On-scheidlijk / zonder welk het Onder-werp natuurlijk niet zijn kan. Want Ghode kan ook on-scheidelijke Toe-ballen van 't Onder-werp scheiden; om-dat hy al doen kan / wat sieh zelven niet om-keert / oft dat gheen Teghen-zegghing be-bangt.

XIV. Hoofd-

XIV. Hóófdt-ftuk.

Van Heel on Deel.

I. REGHEL.

Heel is / dat uit beeler dingen ober-een-kóm- Totum.
ftighe ver-eening be-ftaat.

II. Die dingen/ welke/ ver-eenight/ het Heel Partes.
ftellen/ worden Deelen ghe-noemt.

VER-KLAARING.

I. 5. In heel dan zijn deelen/ en der deelen bereening.
Daarom / als Ghódt ghe-zeit wordt ober al Heel te
zijn / óft als de menschlyke ziel ghe-zeit wordt te zijn
Heel in 't Heel, en Heel in ieder deel des lichaams, zó wordt
het woórd van Heel on-eighenlyk ghe-nómen/ en/ ghe-
lyk men ghe-meenlyk zeght / Be-neenlyk. Want dat Negative.
Ghódt ober al Heel is / be-tekent niets anders / als dat
Ghódt niet ober al is dooz deelen / maar op eenighs on-
deel-baare wys. Ins-ghelyk dat de ziel is Heel in 't
Heel, en Heel in ieder deel des lichaams, is niets anders/
als dat de ziel niet in 't lichaam is dooz deelen / alzó dat
de deelen der ziel met de deelen des lichaams ober-een-
kómen.

III. Heel ver-scheelt met der daadt niet van
zjn Deelen, te ghelyk-ghe-nómen en ver-eenight
zjnde.

I. 5. Heel ver-schilt zonder twíffel van de by-zondere
deelen. Want ter anders is een Mensch / iet anders li-
chaam óft ziel. Het ver-schilt óók van alle Deelen wel te
ghelyk ghe-nómen / maar niet ver-eenight. Want li-
chaam

Syllaba.

Chaamlijke Zelf-standigheide is ber-scheiden van Stof en Dôym/ ghelyk gheleert wordt in 't 2. Boek van de Ziel. in 2. hooft-st. en in 't 7. Boek van d'Over-nat. in 't 3. hooft-st. En een Ghreep is niet het zelfde / dat de Letters zijn / daar zj uit be-staat / ghelyk blykt uit het 6. Boek van d'Over-nat. in 't 17. hooft. Zo wordt ook heel ghe-zeit ghe-test/ be-dorven te worden/ etc. 't Welk van de Deelen niet ghe-zeit kan worden. En de Deelen worden ghe-zeit het heel te stellen; Maar heel stele zich zelven niet. Doch zo alle Deelen te ghelyk en verenight waat-ghenomen worden / zo zijn zj t'eene-maal 't zelfde / dat heel is. Want in heel kan niets ber-ziert worden / dat niet in de ber-eende Deelen zj / en niets in de ber-sende Deelen / dat niet in 't heel zj.

IV. De Deelen zijn van Natuuren Eer en Gen-boudighlyk be-kender als Heel: Maar Heel is ons be-kender.

1. 5. Dat Eer van Natuuren is / is een-boudighlyk be-kender / dat is / wordt eer door een onder-scheide en vol-maakte kennis be-ghreepen. Want die vol-maakte kennis volgt de Gide der Natuur. Dat van Natuuren Laater is / is ons be-kender / dat is / wordt eer door een ver-mengde en on-vol-maakte kennis be-ghreepen. Want de kennis van ons ber-stande is eerst ver-mengt / om-dat zj haar ooz-sprong van de Zinnen trekt. De Deelen dan zijn een-boudighlyk be-kender als Heel: Heel is ons be-kender als zijn deelen / ghelyk be-voeten wordt uit het 1. Boek der Natuur-wet. 1. hooft.

V. Heel is zom door zich, zom door Toe-val.

VI. Heel door zich is / dien de Deelen door zich in-zijn.

VII. Heel door Toe-val, dien de Deelen door Toe-val in-zijn.

Totum
per se.Totum
per Acci-
dens.

1. 5. De

1. 5. De Deelen worden ghe-zet door zich in te zijn / wanneer óft 't Heel zelve an de Deelen weezenlyk is / óft als de Deelen be-hóózen tót het Weezen / óft ten min-sten tót de Heeling des Heels : Door Toe-val , als 't te-ghendeel is. Als by hoorb. Dier is een Heel dooz-zich ten op-zicht van Mensch en Beest / om-dat het an beide weezenlyk is. 't Is óók een Heel dooz-zich ten op-zicht van Ziel en Lichaam ; om-dat het uit Ziel en Lichaam r-zaamen-ghe-stelt wordt. Maar als de Menschen ghe-deelt worden in Vyjen en Slaaben / zo is de Mensch een Heel dooz Toe-val / om-dat Slaaf en Vry te zyn den mensch niet dooz-zich zelven boeght / maar dooz Toe-val / en ten op-zicht van zyn staat / die by in de Verzoger-schap heeft.

VIII. Heel door zich , is vierer-ley : Want zommigh is Al-ghe-meen , óft Reden-konstigh Heel ; zommigh Vórmlyk , óft Over-natuurlyk ; zommigh Weezentlyk , óft Natuurlyk ; zommigh eindlyk Heeligh , óft Wis-konstigh.

Logicum
Metaphy-
sicum.
Physicum
Mathema-
ticum.
Totum
Vniuersale.

IX. Al-ghe-meen Heel is niets anders / als een Ghe-slacht ten op-zicht der Ghe-daanten , óft een Ghe-daante ten op-zicht der On-deelighen.

1. 5. Al-ghe-meen (zeght Aristoteles in 't 1. Boek der Nat. 1. hóof.) is eenigh Heel : om-dat het veelen be-ghypt als Deelen. Zo is Dier , ghe-lyk wy ghe-zet hebben / een Heel ten op-zicht van Mensch en Beest : Mensch , ten op-zicht van Sokrates en Plato en andere menschen. En om-dat Al-ghe-meen de onder-woyde Ghe-daanten en On-deelighen niet met der daadt / maar dooz ver-móghen be-ghypt : zo is 't ghe-schiet / dat dit Heel ghe-noemt ; p Moghelyk Heel , daar de andere Ghe-daanten van Heel ghe-noemt worden Daadlyk Heel , om-dat ; p haer Deelen met der daadt be-ghyppen. Het wordt óók Reden-konstigh Heel ghe-noemt / om-dat het de plicht der Reden-konst is / van de Al-ghe-meenen te twist-reden.

Totum
Potentiale.
Totum
Actuale.

X. Vorm-

Totum
Formale.

X. Vormlijk Heel is niets anders / als een Ghe-daante ten Op-zicht van Ghe-slacht en Onder-scheidt, daar door zy uit-ghe-beelt wordt.

1. 5. Zó is Mensch een Heel; en diens deelen zijn/ Dier en Redenlijk. Deze Deelen worden alleen door de Reden onder-scheiden: der-halven is de t'zaamen-stelling uit Ghe-slacht en Onder-scheidt / gheen waare t'zaamen-stelling; Maar een t'zaamen-stelling der Reden/ dat is / zó-daanigh een t'zaamen-stelling/ waar door 't ver-standt een ding door twe kennissen ver-staat / van welke 't eene 't ander be-paalt. Dit Heel pleeght ghe-noemt te worden Over-natuurlijk Heel, om-dat de Ober-natuur-weet by-kans ontrent die dingen ver-keert / die niet zó zeer in der daadt zelve / als in reden verscheide zijn. Waar van ook der zelve Deelen Vormlijke Deelen ghe-noemt worden / als of-men zeyd / die alleen door reden/ die men Vormlijkheid noemt / onder-scheiden worden.

Totum
Metaphy-
sicum.

Formali-
tas.

Totum
Essentiale.

XI. Weezenlijk Heel is/ dat uit Stóf en Dóym be-staat.

1. 5. Hier toe be-hoózen eerst en booz-naamlijk de Li-chaamlyke Zelf-standigheden. Daar na worden door ghelykms hier toe ghe-braght de Toe-vallen in 't an-ghe-ghroepde: als Recht-vaardigh, Wit; &c. Waar in 't Onder-werp als de Stóf is / en de Toe-val in 't af-ghe-troffen / als de Dóym. In dit ghe-tid zijn de werken door kunst ghe-maakte. Daar-en-hoben be-hoózen tot deze plaats alle dingen / daar 't Stófflyk en Dóymlyk in Onder-scheiden worden / oft in welke iet is / dat der Stóf / en iet anders / dat der Dóym ghelyk-bóymigh is. Zó zijn de reghels de Stóf der leeringen; het Be-leedt / de Dóym: De Stóf des Be-diers is de stem; de Dóym / de Be-tekening. Dit Heel pleeght Natuurlijk ghe-noemt te worden / om-dat de Natuur-wyzen zich d'Over-weghing der dingen toe-eighenen / die in Stóf en Dóym be-staan. Ghe-meenlyk wordt het ghe-noemt VVezentlijk Heel.

Totum
Physicum.

XII. Hee-

XII. Heeligh Heel is / 't welk een deel heeft buiten een deel. Totum
Integrale.

1. 5. De Weezenlijke Deelen ver-schillen wel in der daadt (want iet anders is de Stóf / iet anders de Dóym) maar 't eene deel is niet buiten 't andere. Want de Dóym door-ghaat de stóf / en be-vóymt alle deelen der zelve. Maar de Heeligh Deelen / om-dat elk in 't bp-zonder met zyn hoe-ghzóórhéid be-ghaaft is / zó ver-schillen zó niet alleen met der daadt zelve / maar zó zyn óók in stande / óft ten minsten in Schik ver-scheiden / zó dat gheen van de zelve in een ander be-ghzeepen wordt. Want dit is een Deel buiten een Deel hebben. Als bp voorb. De Deelen des Menschlijken lichaams zyn / 't Hoóft, de Borst, de Buik, de Leden, van welke gheen het ander be-ghzjpt. Zó zyn óók de Deelen des ghe-tals ver-scheiden / en 't een wordt in 't ander niet be-ghzeepen. Dit Heel wordt VVis-konstigh ghe-noemt / om-dat hoe-ghzóórhéid van een Wis-konstigh op-merking is : ghe-meenlyk wordt het Heeligh : dóch beter Ghe-heelt ghe-heeten. Mathema-
ticum.

XIII. Ghe-heeld' Heel is óft Ver-knócht, óft Ver-deelr. Totum
Integra-
tum.

XIV. Waide wordt het ghe-deelt in Ghelijk-slachtigh en Anders-slachtigh, óft in Ghe-lijk en On-ghelijk.

XV. Ghelijk-slachtigh Heel is / dat Deelen heeft van de zelve Naam en Natuur. Totum
Similare.

XVI. Anders-slachtigh Heel, dat Deelen heeft van een ver-scheide Naam en Natuur. Totum
Dissimila-
re.

1. 5. De ver-deeling van Heeligh Heel in ghelijk en on-ghelijk / staat in 't 1. Boek van de Ghe-sch. der die- ren. 1. hóof. 2. Boek van de deelen der Ziel 1. hóof. En in 't 1. Boek van de Ceel. der Ziel. 1. hóof. Als bp voorb. De ziel-loóze Zelf-standigheden / als / Waater, Wijn, Fleisch, ins-ghelijc Ghróótheid, Be-weeghing en Tijdt, zyn Ghelijk-slachtighe ver-knóchte heelen. De Lichaamen der ziel-looze Zelf-standigheden zyn Anders-slachtighe ver-knóchte heelen. De Ghe-tallen als / als
Dryling.

Dryling, Tienling, zyn Ghelyk-flachtighe ver-deelde Heelen: Heir, Ghe-meente, Werldt, &c. zyn Anders-flachtighe ver-deelde Heelen.

XVII. Anders-flachtigh Deel is Voor-neem oft Min-voor-neem.

Pars Principalis. XVIII. Voor-neem Deel wordt ghe-noemt/ dooz welx wegh-neeming / 't Heel ver-ghaat.

Pars minus Principalis. XIX. Min Voor-neem Deel is / dooz welx be-rooving 't Heel wel niet ver-ghaat / maar verminkt wordt.

1. 5. Als op doorb. 't Hoóft, de Harsens, 't Hart, de Lever, zyn Dooz-neeme Deelen van de Mensch / om-dat / de zelve wegh-ghe-nómen zijnde / het nóódt-zaaklyk is / dat de Mensch ver-ghaat; De Voet, Handt, het Oór, &c. zyn Min Dooz-neeme Deelen; om-dat / de zelve wegh-ghe-nómen zijnde / het niet nóódt-zaaklyk is / dat de mensch ver-ghaat.

Totum per Accidens.

XX. Heel door Toe-val wordt dooz-neemlyk ghe-zeit op vier wijzen. 1. Een Oór-zaak van Ver-scheide Ghe-wróchten. 2. Een Ghe-wrócht van Ver-scheide Oór-zaaken. 3. Een Onderwerp van Ver-scheide By-voeghen. 4. Een By-voegh van Ver-scheide Onder-werpen.

1. 5. Een Oór-zaak van ver-scheide Ghe-wróchten) Zo kan een Plant heel ghe-noemt worden / om-dat; zommighe Planten ver-warmen / zommighe ver-kouden / zommighe ber-droóghen / zommighe be-bochtighen. Een Ghe-wrócht van Ver-scheide Oór-zaaken) Oft Werkende; als / Muizen, van welke zommighe van de Zon / zommighe van Muizen worden ghe-zeit ghe-teelt te worden: oft Eindighe; als Huis-raadt, 't welk oft tót Pronk / oft nóódt-zaaklykheidt is: oft Stóffighe; als Beelden, van welke zommighe van Marmer zyn / zommighe van koper / etc. De Dózmighe Oór-zaaken stellen ver-scheide Ghe-daanten/en be-hóózen der-halven tót heel dooz zich ghelyk

ghelyk ook de Een-boudighlyk naaste Werkende en Eindighe Oorzaken de Eighe Toe-ballen. Een Onderwerp van ver-scheide By-voeghen) als de Menschen, van welke zommighe Slaaven zijn / zommighe Dijen : zommighe Goede zommighe quaaden. Een By-voegh van ver-scheide Onder-werpen) als de Ziekten, van welke zommighe des ghe-moedts zijn / zommighe des lichaams : En de ziekten des lichaams zijn oft der Harfenen / oft der Ooghen / oft der Longeren. In de Eighe Toe-ballen stelt het Onder-werp ver-scheide Ghe-daanten / ghelyk de Dijn in de Zelf-standigheden.

XV. Hóófdt-stuk.

Van Oór-zaak en Ver-óór-zaak in 't Ghe-meen.

I. REGHEL.

O Or-zaak is / dooz wiens kracht een ding zp. *Causa.*

VER-KLAARING.

1. 5. Arche, Stoicheion, Aitia, dat is / Be-ghin Hóófdt-stóf, Oór-zaak, zijn woórdten van een na-buurighe be-tenking. Be-ghin wordt oft ruim / oft be-knópt ghe-nómen. Ruim-ghe-nóme Be-ghin wordt uit-ghe-beelt in 't 4. Boek. der Ober-nat. 1. hóófdt. 't Eerste, daar uit iet is, wordt, oft be-kent wordt. 't Woórdt van Beghin wordt be-knópter ghe-nómen in 't 1. Boek der Natuur-wet. 5. hóófdt. als de Be-ghinsels uit-ghe-beelt worden. Die niet uit elk-ander zijn, nócht uit anderen, en waar uit alle dingen zijn. In deze zin worden alleen dyp Be-ghinsels ghe-telt / Stóf, Vórm en Be-róóving. D'uit-beelding van Hóófdt-stóf wordt ghe-bonden in 't 4. Boek. der Ober-natuur-w. 3. hóófdst. en de zelbe heeft zich alsó : Hóófdt-stóf is dat, waar uit iet eerst ghe-

ghe-maakt wordt, dien 't in is, en dat door zijn Ghe-daante On-deel-baar is in een andere Ghe-daante.

2. *By Aristoteles wordt gheen al-ghe-meene uit-beelding van Oó?-zaak ghe-bonden. Waarom ik de an-ghe-nóme uit-beelding be-houden heb. Oó?-zaak wordt ghe-noemt; door wiens kracht een ding is, dat is / welke iet by-bjengt tót het weezen des dings. Der-halven kan We-róóbing / schön 3p onder de Be-ghinsels ghe-telt wordt / gheen Oó?-zaak ghe-noemt worden / om-dat het niets tót het weezen des dings by-bjengt / maar alleen tót de Ver-andering.*

Causatum. I I. Ver-óórzaakt is / dat van zijn Oór-zaaken ghe-stelt wordt. .

Met het zelve be-hóórden zich óók te laten ghe-noe-ghen, dien onze wóórden niet vol-kómeljk be-haa-ghen, welke nóchtans an 't ghe-meen Ghe-bruik niet vreemd zijn.

1. 5. *'t Gheen de Ghrieken aitiaton noemen / dat hee-ten de Schóol-ghe-leerden Causatum. En hoe-wel Causare, Causatum, Causalitas, gheen Latijnsche wóórden in die be-tekening zijn / als 3p op deze Plaats van de Wijs-ghieren ghe-byikt worden / 3ó zijn 3p nóchtans 3ó nóódig in de leer der Oó?-zaken / dat m' er zich niet van ont-houden kan.*

III. Oór-zaak is eer in Natuur en Kennis als zijn Ver-óórzaakte.

1. 5. *Eer in Natuur, om-dat het Ver-óórzaakte van Oó?-zaak hangt. Eer in Kennis, dat is / Be-kender, naam-lijk een-boudighjk / en na d'on-derseide kennis / welke de Orde der Natuur vólght. Want ons is 't Ver-óór-zaakte be-kender / om-dat het de Zinnen na-buurigher is. Want van de Zinnen moeten wy alle kennis putten.*

IV. De Oór-zaaken zijn vier / Stóf, Vórm, Werker en Eindt.

1. 5. *Deze Deeling staat in 't 2. Boek der achterste Ont-knopingen. 11. hóóft-st. in 't 2. Boek der nat. 3. hóóft. 1. Boek der over-nat. 3. hóóft. en in 't 4. Boek 2. hóóft.*

2. hooft. en de zelbe stuent op zeer ghoede redenen. Want al / wat ghe-schiedt / ghe-schiedt van een ander : mits niets van zich zelven ghe-schiedt. Der-halven wordt 'er een VVerkende Oórzaak ghe-gheeben. Gheen eindigh ding kan tet uit niets boozt-bzengen. Dies wordt 'er Stóf ghe-gheeben/waar uit de dingen worden/ en Vórm. Die in de Stóf ghe-bzagt wordt / als eenighe dingen boozt-ghe-bzagt worden. Eindlijk werkt niets te ver-gheeffsch. Daarom wordt 'er Eindt ghe-gheeben / om wotens wil de Werkende Oó-zzaak be-dryft. 't Voor-

Exemplar.

V. 't Ver-óórzaakte der Stóf en Vórm wordt het 't Zamen-ghe-zette ghe-noemt ; des Werkers 't Ghe-wrócht ; des Eindts, 't Middel óft 't Bestemde. En deze ver-schillen niet in der daadt/ maar in op-zicht.

Compositum.
Effectum.
Medium.
Sive Destinatum.

1. 5. Want wyl tót de t'zaamen-zetting des Ver-óó-zakten vier óó-zaken t'zamen lóopen (als in de Li-chaamljke dingen ghe-schiedt) zo moet het niet wonder schijnen / zo een en de zelfde zaak ghe-noemt wordt t'zaamen-ghe-zet / Ghe-wrócht en Middel / na dat zo met ver-schelde Óó-zakken ver-ghe-leeken worden.

VI. De Oór-zakken zijn dooz haar plichten/ óft Oór-zaaklijkheden zo onder-scheiden / dat d'eene d' Óó-zaklijkhed van d'andere niet oef-fenen óft 't ghe-bzek dooz eighe Óó-zaklijkhed niet ver-bullen kan.

Causalitates.

1. 5. Dat is / De Werker kan dooz zijn werking de plicht der Dóym niet doen / óft kan de Stóf op die wijs/ als de Dóym / niet be-bóymen : schoon hy de Dóym uit-werken

werken kan / die de Stof be-vóymt. Ook kan de Werker dooz sijn Werking 't amt der Stof niet doen / dat is / hy kan de Vóym niet ont-fangen en onder-houden. En / zó de Werker by ghe-bal eenighe Vóym ont-fangt / zó is hy dooz zó bét gheen Werker / maar een Onder-werf óft Stof.

VII. In elk Ghe-slacht is eenighe onder-schikking der Oór-zaaken.

Causæ Sub-ordinatæ.

VIII. Onder-schikte Oór-zaaken zijn / van welke d'een van d'ander hangt.

1.3. Naamlíjk óft na weezentlíkheid; zó hangt de Zoon van den Vader / de Vader van de Ghóót-vader : óft na d'Oó-zaa-klíkheid : zó hangt de Pen in 't schryven van de handt : óft na Waide; zó hangen de Tweede Oó-zaa-ken van d'Eerste / óft de Schepsels van Ghóót den Schepper.

IX. De Oór-zaaken zijn óft weezenlík / óft Toe-vallík Onder-schikt.

X. Weezenlík Onder-schikte Oór-zaaken zijn / van welke d'eene van d'andere hangt wan-neer en vooz zó veel zy Oó-zaa-kt.

XI. Dooz Toe-val onder-schikte zijn / van welke d'eene wel van d'andere hangt / maar niet wan-neer / óft niet vooz zó veel zy Oó-zaa-kt.

1.5. Oó-zaa-kt wordt twe-zins ghe-zeit an een ander dooz Toe-bal onder-schikt te worden. Eerstlík / als zy wel van een hóogher Oó-zaa-kt hangt / maar niet *wanneer zy Oór-zaakt*: 't welk ghe-schiet / als zy van de zelve na weezentlíkheidt alleen hangt / en niet na de Oó-zaa-klíkheidt. Op deze wijs wordt de Vader ghe-zeit; sijn Dooz-ouders onder-schikt te worden in de Teeling des Zoons / en elke nabuurige Oó-zaa-kt / an de ver-schóobener Oó-zaa-ken. Ten Tweden / als zy óók / wanneer zy Oó-zaa-kt / óft na d'Oó-zaa-klíkheidt van een hóogher Oó-zaa-kt hangt / maar niet vooz zó veel zy Oó-zaa-kt / óft niet op die wijs / als zy Oó-zaa-kt. Op deze wijs wordt een Beelot-hou-wer

wer den heemel onder-schikt in 't maaken van een beeldt. Want om-dat de Beeldt-houtwer de kracht des heemels ghe-brek heeft om te werken / zo kan hy ghe-zeit woorden van den heemel te hangen na zyn Oor-zaaklykheide. Doch om-dat hy niet van den heemel hangt / vooz zo veel hy een beeldt maakt maar vooz zo veel hy leeft ; zo wordt hy ghe-zeit van den heemel dooz Toe-bal te hangen / en den zelven dooz Toe-bal onder-schikt te worden in 't maaken van 't beeldt. Ins-ghelijc wanneer een paerdt / van den Be-rijder voozt-ghe-dreeben / dooz een ghe-quetst been hinkt ; zo is 't ghe-quetste been / Oor-zaak der hinking / den Be-rijder dooz Toe-bal onder-schikt. Want het been / oft het paerdt wordt vanden be-rijder tot beweeghing ghe-dreeben / niet tot een ghe-brekighe beweeghing. Deze twe-boudighe onder-schikking / wordt niet alleen in Werkende Oor-zaak / maar ook in de Eindigen ghe-zien / ghelijc wy zeggghen zullen in 't 18. hooft. 15. s. 3. Niet alzoo in Stof en Doym.

XII. In de Onder-schikking der Oor-zaaken wordt gheen voozt-ghang tot het On-eindigh ghe-gheeben.

I. s. Deze reghel staat in 't 1. Bo. der Ober-n. 2. hooft. Want de on-eindigheide weer-streeft der Schik / om-dat zy gheen eerste / midden en laast heeft. Maar d'Onder-schikking is eenighe Schik. Daar na kunnen d'on-eindighen niet over-ghaan worden , ghelijc ghe-zeit wordt in 't 1. Boek der acht. 3. hooft. Waaron de reden en plicht der Oor-zaaken zoud wegh-ghe-nomen worden / en de weetenschap / die uit de Oor-zaaken is / zo de Onder-schikking der Oor-zaaken on-eindigh ware.

XIII. In zodaanighe Onder-schikking wordt een Naaste Oor-zaak ghe-gheeben : de andere zyn ver-schooben.

XIV. De Naaste Oor-zaak is / die 't Ver-oor-zaakte on-middeljk stelt. Causa Proxima.

XV. Ver-schoove Oor-zaak, de welke dooz middel van een andere Oor-zaak haars Ghe-slachts t'zamen-loopt om 't Ver-oor-zaakte te stellen. Causa Remota.

1. 5. De Naaste Oor-zaak wordt op twee wijzen ghe-zeit / naamlijk oft in haar Ghe-slacht / oft vol-strektlyk. Vol-strektlyk Naaste Oor-zaak wordt ghe-noemt / die niet alleen on-middeljk / maar ook doo; haar Weezen 't Ver-oor-zaakte stelt ; en der-halven / de zelve ghe-stelt zijnde / noodt-zaaklyk 't Ver-oor-zaakte ghe-stelt wordt. De naaste Oor-zaak in haar Ghe-slacht hebben wy nu uit-ghe-beelt / en hebben ghe-zeit de zelve On-middeljk, dat is / gheen andere van haar Orde tusschen-komende t'zamen te loopen om 't Ver-oor-zaakte te stellen. Een zaak kan beel oor-zaaken / naaste in haar Ghe-slacht hebben ; maar alleen een / die Vol-strektlyk de Naaste is : welke in de Zelf-standigheden de Dórm is ; In de Toe-ballen de Werker en 't Eindt. Zó als an den mensch de Naaste Stóf is het menschlyk lichaam ; de Naaste Werker / de Vader ; 't naaste eindt / wel te zyn ; de naaste Dórm / de redelyke Ziel : zó is nochtans alleen de redelyke Ziel de Vol-strektlyk naaste Oor-zaak.

XVI. Eindlyk zyn in ieder Ghe-slacht / eenige ghe Oor-zaaken Heeligh eenighe Deeligh.

XVII. Heelighé Oor-zaak is / die alleen in haar Ghe-daante / 't heele Ver-oor-zaakte ver-oor-zaakt.

XVIII. Deelighe Oor-zaak is / die met andere Oor-zaaken van haar Ghe-daante ghe-boeght zijnde / 't Ver-oor-zaakte ten deele slechts Ver-oor-zaakt.

1. 5. In ieder Ghe-slacht zyn beel Ghe-daanten der Oor-zaaken / en de zelve zyn oft onder-schikte / als de Eerste en Tweede / de Naaste en Ver-schoobe / de Dooz-neeme en Werk-tuighighe Oor-zaak ; oft t'zamen-schikte / van welke de eene van d'andere niet hangt. Heelighe Oor-zaak wordt ghe-zeit Alleen 't Ver-oor-zaakte te stellen / om-dat ;p van gheen andere Oor-zaaken van haar Ghe-daante ghe-holpen wordt. Als by doozb. het schyft hangt van de pen en van de handt/maar van Bai-de / als van een Heelighe Oor-zaak. Want de pen is een Heeligh Werk-tuigh ; de handt een Heelighe Dooz-nee-me

Causa
Totalis.

Causa
Partialis.

me **óó**-zaak. **In**-ghelijc als **Shódt** de **zon** en de **mensch** **ghe**-zeit worden een **mensch** te teelen : **zó** is ieder van die **óó**-zaaken een **heelighe**. **Shódt** is een **heelighe** **Eerste** **óó**-zaak / de **zon** óft de **heemel** is een **heelighe** **Al**-ghe-meene **óó**-zaak / de **mensch** een **heelighe** **Tweede** óft **Wp**-zondere **óó**-zaak. **Maar** als **twe** paerden een **waghen** **trekken** / **zó** zijn **3p** **Deelighe** **óó**-zaaken : om-dat **3p** van een **Ghe**-daante zijn.

XIX. Van een ding kunnen niet veel **Heeli**-ghe **Oór**-zaaken van de zelfde **Ghe**-daante zijn : **maar** daar kunnen veel zijn / **zó** **3p** in **Ghe**-daante **ver**-schillen / en **Onder**-schikt zijn.

1. 5. **Zó** veel **óó**-zaaken / niet **onder**-schikt / 't **zamen**-**lúpen** tót 't zelfde **Der**-**óó**-zaakte / **zó** moeten **3p** **nóóde**-**zaaklijk** **Deelig** zijn. **Want** **heelighe** **óó**-zaak **ber**-**óó**-zaakt de **ghansche** zaak. **Daarom** / **zó** 'er veel **heeli**-**ghe** **óó**-zaaken zijn / óft **zó** **ber**-**óó**-zaaken de **andere** **niets**/en zijn als **ó** **gheen** **óó**-zaaken : óft **3p** **doen** 't **gheen** **alre** **ghe**-daan is. **Zó** de **óó**-zaaken in **Ghe**-daante **ver**-**schillende** **onder**-schikt zijn / **zó** kan 't **ghe**-schieden / dat het zelfde **Der**-**óó**-zaakte van veel **heelighe** **óó**-zaaken **hange** : **zó** hangt het **ghansche** **schrijf** van de **pen** en van de **hand** : de **ghansche** **mensch** van **Shódt** / van de **Zon** / en van de **Ouders**.

XVI. Hóófdt-stuk.

Van Stóf en Vórm.

I. REGHEL.

Van de vier **Oór**-zaaken zijn 'er **twe** **In**-wen- Internz
dighe, als **Stóf** en **Vórm**; en **zó** veel **Uit**- Externz
wendighe, als / **Werker** en **Eindt**.

¶ 3

II. In-

Caufz
Internæ.

I I. In-wendighe Oór-zaaken worden ghe-
noemt / die in 't weezen des Ver-óór-zaakten in-
ghaan / als Deelen.

VER-KLAARING.

1. 5. Schön de Dóym beel edeler 3p als de Stóf / en
meêr by-bjengt om 't Ver-óór-zaakte te stellen ; 3ó is
nóchtans niet te twifelen / óf Stóf 3p óók een deel des
weezens / en niet een krep-waghen alleen / óft Schuyt-
plaats.

Materia.

III. Stóf, in 't Ghier Hule, wordt uit-ghe-
beelt / uit het welk in-zijnde iet wordt.

1. 5. Deze uit-beelding staat in 't 2. Boek der Natuur.
3. hóof. en in 't 4. Boek der Ober-nat. 2. hóofdr. Wóch
Stóf kan óók vol-komelijker en klaarer uit-ghe-beelt
worden op deze wijs: Stóf is een in-wendighe Oór-zaak,
waar uit iet wordt óft be-staat, waarom ik 'er Be-staat by-
hoegh / zal uit de 9. Reghel ghe-noegh ber-staan worden.
Stóf wordt óók uit-ghe-beelt in 't 2. Boe. der Acht.
11. hóof. maar duisterer / 't VVelk, eenighe dingen ghe-
stelt zijnde, nóódt-zaaklijk moet zijn.

2. Doozts wordt Stóf ghe-meenlijk ghe-deelt in
Stóf / Waar uit, waar in, en waar ontrent. Stóf waar uit,
is een eigenlijk ghe-noemde Stóf / welke top nu uit-
ghe-beelt hebben: Stóf waar in, is een Onder-werp:
Stóf waar ontrent, een Dooz-werp: van welke op haar
plaats.

IV. De plichten van Stóf zijn twee: de Vór-
men ont-fangen / en de zelve onder-houden: en
met Vórm het t'Zaam-ghe-zette stellen.

1. 5. Als Stóf d'eerste plicht vol-bjengt / 3ó wordt 3p
ghe-zeit de Dóymen zelve te ver-óór-zaaken: als 3p de
andere plicht oeffent / 3ó wordt 3p ghe-zeit het t'zaamen-
ghe-zette te ver-óór-zaaken.

V. Stóf

V. Stóf is Eerste óft Twede.

VI. Eerite Stóf is een on-ghe-bóznde Stóf.

VII. Twede Stóf is een ghe-bóznde Stóf.

Materia
Prima.
Materia
Secunda.

1. 5. Schóón 'er gheen Stóf is zonder Dózm ; om-dat
nochtans de Stóf niet ghanfch niets is / nócht óók het
zelfde dat Dózm / waatom zoud men ze / de Dózm niet ver-
staan zijnde / niet door zich zelven ver-staan kunnen ? en
dit is de Eerste Stóf / welke Aristoteles in 't 1. Boe. der
Nat. 9. hóof. op deze wijs uit-beeldt : Ik noem Stóf het
eerste Onder-werp , waar uit iet wordt , alzó dat het niet
door Toc-val in zy , en, als 't ver-dorven wordt , in dit aller-
laaft ghe-lóft wordt. En men moet óók niet meenen / dat
Eerste en Twede Stóf twee ver-scheide Stóffen zyn ;
ja een en de zelfde Stóf worde Eerste óft Twede ghe-
noemt / na dat ze dus óft zo an-ghe-merkt wordt.

VIII. Daar-en-boven is Stóf óft der na-
tuurlyjke / óft der konstighe lichaamen.

1. 5. Als by voorb. De Hóofdt-stóffen zyn de Stóf
der Ghe-mengden : 't zaadt der levendighen : Ghóude
óft Zilver / de Stóf des Bekers ; hout des Banx.

a Materia
Composi-
tionis.
b Materia
Generatio-
nis.

IX. En Beide zyn ze óft der t'Zaamen-zetting,
óft der Teeling.

X. De a Stóf der t'Zamen-zetting is / daar uit
een ding Be-staat.

XI. b Stóf der Teeling , daar 't uit wordt.

c Meteora.
Alzo zyn
die dingen
ghe-noemt
die boven
der aarde
in de lucht
ver-schij-
nen, waar
van breder
ghe-han-
delt worde
by de Na-
tuur-wij-
zen.

1. 5. Als by voorb. 't Lichaam is de Stóf der t'zamen-
zetting in een Bier : 't zaadt de Stóf der Teeling. In de
dingen / van de kunst voort-ghe-kómen / is de Stóf der
Teeling en t'Zaamen-zetting by-kans de zelfde.
Ghe-lyk óók in de c Ver-heyclingen. Want een Bank
wordt en be-staat uit hout ; een wolk uit damp ; ps uit
waater,

water. Als de Stóf der t'zamen-zetting en Teeling verscheide zijn / zó wordt die Verschoóbe / en deze Naaste Stóf ghe-noemt.

2. Aristoteles deelt de Stóf óók in 't 8. Boek der Ober-nat. 6. hóof. in Ver-standighe en ghe-boelighe. Ver-standighe Stóf is / wanneer 't ver-standt in de Toeballen en andere Een-voudighe dingen het Stóffigh en Dóymigh onderscheidt. Zó worden de Letters de Stóf der wóórden ghe-noemt ; de wóórden der reden : zó zijn de Reghels de Stóf der onder-wijzingen ; het Be-leede de Dóym. Op deze wijs wordt het Dóymigh en Stóffigh onderscheiden in de Onder-werpen der Leeringen. 't Stóffigh is de zaak zelbe / die an-ghe-merkt wordt : 't Dóymigh / de wijs van an-merken. Zó is het Stóffigh Onder-werp der Natuur-wet *Het Natuurlijk lichaam ;* het Dóymigh / *voor zó veel 't Natuurlijk is.*

Forma.

XII. Vórm wordt uit-ghe-beelt / 't welk ver-klaart wat een zaak is : óft de reden van dat / waar doo; ver-klaart wordt wat een zaak is : óft eindelijk de reden des Weezens.

1. 5. Dóym wordt in 't Ghiez Morfe ghe-noemt / óft óók Eidos, dat is / Ghe-daante / óft Paradeigma, dat is / Doo;-beeldt : zomtijds óók Entelechia, dat is / na de uitlegging van Hermolaus Barbarus / Perfecti-habia, Vol-komen-hebbing. De dyp uit-beeldingen van Dóym / die wy ghe-stelt hebben (van welke d'eerste staat in 't 2. Boe. der acht. 11. hóof. De Tweede in 't 2. Boe. der Nat. 3. hóof. en in 't 4. Boe. der Ober-nat. 2. hóof. De derde in 't 1. Boek van de Ceel. der Ziel. 1. hóof.) kómen in de zin óber een / en reiken hier toe / dat Dóym een in-wendighe Óz;zaak is / waar doo; een zaak dat is / dat is. Want een ding is óft ont-staat óók doo; Stóf / maar doo; Dóym is 't dat / dat het is / dat is / van deze óft die Ghe-daante. Als hy doo;h. Dat een mensch be-staat óft is / is zó wel van de Stóf als van de Dóym : Maar dat hy beel eér een Mensch / als wat anders is / is van de Dóym alleen.

XIV. De

XIV. De Plichten van Vórm zijn twee: de Stóf Vórm; en / met Stóf het t'zaam-ghe-zette stellen.

1. s. En deze plichten ber-scheelen zó zeer niet in der daadt als in op-zicht. Want als Stóf / uit zich zelven on-ghe-bozmt en on-be-paaldt de Vórm ontfangt / zó wordt zó be-paalt om met Vórm een zekere Ghe-daante van het t'zaam-ghe-zet te stellen. Waide stellen zó der-halven het t'zaamen-ghe-zette / de Stóf dooz de Vórm te ont-fangen / en de Vórm dooz de Stóf te be-paalen en te Vórm: en dat dooz de tusschen-komende Ver-eenig-ghing. Want zonder de Ver-eenigging der Vórm met de Stóf / wordt het t'zaamen-ghe-zette niet ghe-stelt.

XV. Vórm wordt op vierer-ley wijs ver-deelt. En eerstlijk in Stóffighe en On-stóffighe Vórm.

XVI. Stóffighe Vórm is / welke boozt-ghe-Forma Materialis.braght wordt uit het ber-moghen der Stóf, óft welke van de Stóf hangt in dat zelfde Ógghen-blik en daadt / als zó wordt.

XVII. On-stóffighe Vórm is / welke niet boozt-ghe-Forma Immaterialis.braght wordt uit het ber-moghen der Stóf, óft welke in dat ógghen-blik en die daadt / als zó wordt / niet van de Stóf hangt.

1. s. uit het ber-moghen der Stóf boozt-ghe-braght worden / is niets anders / als van de Werkende óz-zaak in de Stóf boozt-ghe-braght worden / en dat alzó / dat de Stóf dooz haar Oór-zaaklijkheid die daadt doozdere. Op deze wijs worden de Stóffighe Vórm boozt-ghe-braght. De On-stóffighe Vórm worden van de Werkende óz-zaak wel in de Stóf boozt-ghe-braght / maar niet dat de Stóf die daadt doozdere. En dit wordt elgghenlijk *Scheppen* ghe-noemt. De Stóffighe Vórm hangen van de Stóf niet alleen als zó worden / maar óók als zó ghe-maakt zijn; de On-stóffighe op Ghe-nerley wijs.

wijs. Hier uit is 't / dat die Ver-derflijk / deze on-ber-derflijk zijn; Alle Dóymen der Natuurlijke dingen zijn Stóffigh / uit-ghe-nomen de Menschlijke Ziel / de welke alleen on-stóffigh is.

Forma
Substan-
tialis, &
Accidenta-
lis.

XVIII. Ten Tweeden wordt Vórm ghe-deelt in Zelf-standighe en Toe-vallighe: Van welke die een Zelf-standigheidt stelt / deze eenigh Toe-val in t'zaam-ghe-ghoeide.

1. 5. Als by voorb. De Zelf-standighe Dóym van een Zang-konstenaar / door zo veel by een Mensch is / is de redenlijke Ziel: De Toe-vallighe Dóym / waar door by een Zang-konstenaar is / is de Zang-konst. In-ghelyk is de Zelf-standighe Dóym van een Beeldt de Dóym; zelf van Körper oft Marmer: de Toe-vallighe Dóym / waar door 't een Beeldt is / is de Ghe-staete.

XIX. De tien-tekens van Zelf-standighe Vórm zijn vier. 1. Zy loopt niet in onze zinnen. 2. Zy wordt niet met trappen ver-andert. 3. Zy is iet Ghoedts en Vol-maakts. 4. En 't be-ghin der Eighen-schappen / en Werkingen.

1. 5. Zy loópt niet in onze zinnen, naamlijk door zich. Want dat zy door Toe-val ghe-voelt werde / hindert niets. Hier uit ghe-sehiet het / dat de Zelf-standighe Dóymen ons by-na on-be-wust zijn. Want al onze kennis leidt haar óór-spzong van een Zin.

2. Zy wordt met trappen niet ver-andert. Want ghelyk Ghe-tal / zeght Aristoteles in 't 8. Boe. der Over-nat. 3. hóof. niet meér en min ont-fangt (want een Eenheidt meét by-ghe-daan oft af-ghe-nómen zijnde / zo is 't zelfde niet meér een Ghe-tal / maar een Ver-scheide Ghe-tal) alzo óók kan niet De Zelf-standigheidt, die na de Vórm is, oft de Zelf-standighe Dóym / met trappen ver-meert oft ver-mindert te worden.

3. Zy is iet Ghoedts en Vol-maakts, en der-halven an-ghe-naam: en dat niet alleen ten op-zicht der Stóf / welke in 't

in 't 1. Boe. der Nat. 9. hooft. de Vórm ghe-zeit woꝛdt te be-gheeren/ ghelyk een vrouw den man/ óft ghelyk 't leestijke de schoonheid: maar óók ten op-zicht des Doeners/ dien de Vórm het Eindt is / ghelyk ghe-zeit woꝛdt in 't 2. Bo. der Nat. 8. hooft. en in 't 4. Bo. der Over-n. 4. hooft.

4. En 't be-ghin der Eighen-schappen. Want de Stóf is gen ghe-meen be-ghin / en een en de zelve Stóf kan de Stóf van ver-scheide dingen zijn. Maar de Eighen-schappen zijn niet ghe-meen / der-halben zijn ʒp niet van de Stóf / maar van de Vórm. Daar bóven is de Stóf alleen 't be-ghin van Iyden / in 't 2. Boe. van de Ceel. en Der-derb. 7. hooft. waar uit volghet / dat de Vórm de bron is der werkingen / en niet de Stóf / en dies volghens óók der Eighen-schappen.

XX. Ten darden woꝛdt Vórm ghe-deelt in Natuurlijke en Konstighe.

XXI. Natuurlijke Vórm is / die van de natuur; Konstighe, die van de konst boozt-spruit.

Forma Naturalis. Artificialis.

1. 5. Als by boozb. De Ziel is de Natuurlijke Vórm van 't levendighe. De andere Natuurlijke Vórmen hebben gheen Naam / en zijn ons by na on-be-kendt. De Ghe-stalte is de Kunstighe Vórm van een Beeldt / booz ʒó beel het Beeldt een kunstigh ding is / niet booz ʒó beel 't een natuurlijk ding / als Marmer óft Róper / is. Want de Kunstighe Vórmen zijn hoe-daanigheden der Natuurlijke dinghen / en gheen Vórmighe Óbz-zaaken : ʒp zijn nóchtans Vórmighe Óbz-zaaken der dingen / die dooz konst ghe-maakt zijn / booz ʒó beel ʒp dooz konst ghe-maakt zijn ; om-dat de dooz-konst-ghe-maakte dingen zijn eenighe Toe-ballen met de Zelf-standigheden t ; aamen-ghe-ghoept.

XXII. Ten vierden eindlijk woꝛdt Vórm ghe-deelt in Voor-neeme en Schikkende.

XXIII. Voor-neeme Vórm is / die de Ghe-daante booz ʒich zelven stelt.

XXIV. Schikkende Vórm is / die de Stóf he-guaam maakt om een Voor-neeme Vórm te ontfangen.

Forma Principalis. Formae Dispositivae.

1. 5. De

1. 5. De Dooz-neme Dóym is altijd een Zelf-standighe Dóym. De Schikkende Dóym is oft Toe-ballighe oft Zelf-standighe. De Toe-ballighe Schikking wordt in alle dingen ver-zicht / die een Zelf-standighe Dóym hebben ; De Zelf-standighe alleen in ghe-zieldedingen. Als by voorb. Wanneer hout ver-bjandte wordt / zó wordt het eerst ver-warmt en ghe-dróóght ; en op deze wijs be-quaaam ghe-maakt / om de Dóym van 't buur te ont-fangen. Ins-ghelijc als uit een Balk een Beelde wordt / zó moet die allenkens ghe-schikt / en ghe-bóymt worden tót de Ghe-stalte van een Beelde. Maar als uit het zaadt een Dier ghe-teelt wordt / zó wordt het zaadt niet alleen dooz hoe-daantigheid / maar óók dooz zyn Zelf-standighe Dóym ghe-schikt / en be-quaaam ghe-maakt / om de ziel te ont-fangen. Welke Zelf-standighe Dóym wel / ten op-zicht van 't zaadt / de Dooz-neme Dóym is ; maar ten op-zicht van de ziel oft van dier / is zó niets anders als een schikkende Dóym.

2. Dóym kan óók ghe-deelt worden in Ver-standighe en Ghe-boelighe. Maar van deze deeling is ghe-noegh ghe-zeit in de Leer van de Stóf.

3. Zommighe deelen de Zelf-standighe Dóym in Gheslachtighe en Ghe-daantighe, maar qualijk. Want daar is gheen Zelf-standighe Dóym / welke niet Ghe-daantighe zó. Want het ghe-boelen is niet de Gheslachtighe Dóym des menschen / maar de Ghe-daantighe van Dier. 't Is der-halven een werk des Ver-standes / de Gheslachtighe en Ghe-daantighe Dóym te onder-scheiden / in der daadt zyn zó niet ver-scheiden.

4. Niet beter is de Deeling der Dóym in Op-staande en Be-bóymende. Want de Op-staande Dóym is dat zelve an de zaak / diens Dóym zó ghe-zeit wordt te zyn / als een Schipper an een schip. Want zó gheeft het werzen niet / maar de be-weeghing alleen. Maar óók is Dooz-schijft gheen Dóymighe Góz-zaak / maar een Werk-tuigh ; en moet daarom tót Werkende Góz-zaak ghe-bjaght worden.

XVII. Hóófdt-ftuk.

Van Werkende Oór-zaak.

I. REGHEL.

Uit-wendighe Oór-zaaken zijn / die niet in 't Causa
weezen des dings in-gaan: als Werker en Externus.
Eindt.

II. Werkende Oór-zaak is een Uit-wendighe Causa
Oór-zaak, waar van het ding door waare Oó- Efficiens.
zaaklijkheid voort-komt.

VER-KLAARING.

1. 5. Bp Plato was de Werkende Oó-zaak / Dat,
Vvaar van een ding is, gheelyk Plutarchus ver-haalt
in 't 2. Boe. van de Wille-ku. der Wjs-gh. II. hóóf.
Hier uit is de ghe-meene uit-beelding ghe-trokken /
VWerkende Oór-zaak is, waar van een zaak is. Maar de
zelve schijnt niet vol-kómen ghe-noegh / wyl 3p óók
't Eindt toe-ghe-past kan worden. Want schoon een
ding om 't eindt 3p / 3ó hindert nóchtans niets / waarom
het óók Van Eindt min kan ghe-zeit worden. Waarom
ik der uit-beelding deze woorden bp-ghe-boeght heb / door
waare Oór-zaaklijkheid, waar door de Werker van 't
Eindt onder-scheiden wordt. Want een ding komt wel
voort van 't Eindt / maar door Over-drachtighe Oór-zaak-
lykheid, als Aristoteles leert / wanneer hy in 't 1. Boe.
de Teel. en Ver. der. 7. hóóf. zeght / dat Eindt gheen waa-
re kracht heeft om te werken, maar alleen een Over-dragh-
tighe.

Causalitas
Metapho-
rica, be-
ziet hier
van wijdt-
loopigher
in 't Kort
Be-ghrijp
van dit
Werk.

III. De

III. De Werkende Oór-zaak strekt zich zeer wijdt uit / en der zelve Ghe-daanten zijn zeer verscheiden: de welke wy alle in acht Schiftingen zullen pōōghen te ver-klaaren.

IV. Eerstlijc wordt Werkende Oór-zaak ghe-deelt in Doenighe, de welke het Ghe-wrócht ver-dōz-zaakt dooz middel van een Doening. En in die / van welke een ding on-middeljik uit-bloept / en zonder eenighe doening doozt-spruit.

Causa
Activa.

a Causa
Emanativa.
b Laat dit
die Laste-
raars over-
weghen, de
welke de
zaak zon-
der op-
merking
ver staan-
de, altijd
op de
wóorden
in 't duitsch
hekelen;
en in-
dien 't by
den Latijn-
nen ghe-
óórloft is
niet alleen
wóorden
te ver-zie-
ren, daar
zy ze ghe-
brek heb-
ben, maar
óók zó-
daanighe
zelfs,

1. 5. 't Ghe-schiet zom-tijds / dat Dōz-zaak 't Ghe-wrócht ver-dōz-zaakt dooz middel van eenighe doening; welke der zelve Dōz-zaaklijcheit te zijn ghe-zeit wordt in 't Ver-dōz-zaaken van 't Ghe-wrócht: dus-daanighe Dōz-zaak noemen wy Doenighe. Zom-tijds ghe-schiedt het / dat Werkende Dōz-zaak 't Ghe-wrócht ver-dōz-zaakt / dooz haar eighen weezentlijcheit / zonder eenighe Dōz-zaaklijcheit / welke van haar weezentlijcheit on-der-scheiden; p. Deze wordt van zommighen a Vit-vloeyighe Oór-zaak ghe-noemt / en in 't Latijn Emanativa, b welk wóordt / schön 't ber-ziert; p teghen de Ghelijc-bōymgheid der Latijnsche Taal strydende / zó moet het nōchtans in deze zaak ghe-bzuikt worden / tót dat 'er een be-quaamer dooz hande; p. Als by doozb. het buur is de uit-bloepighe Dōz-zaak van haar eighe warmte; maar 't is een Doenighe Dōz-zaak der warmte in een ander. Want de eighe warmte volght de weezentlijcheit des buurs nōddr-zaaklijk en on-middeljik: maar het buur werkt de warmte niet in een ander dooz; sijn weezentlijcheit / maar dooz sijn werking. Waar uit blijkt / dat uit-bloepighe Dōz-zaak / wel min eighenlijk een werker ghe-noemt wordt als Doenighe: maar wordt nōchtans ghe-boeghlijker tót Werkende Dōz-zaak ghe-braght / als tót eenigh ander Ghe-slacht van Dōz-zaak. Tót uit-bloepighe Dōz-zaak be-hōzst alle Zelf-standighe Dōzm / ten op-zicht der Eighenschappen / die de zelve inde zelve zaak volghen.

V. Ten welke niet al te Latijnsch zijn, als niet alleen hier, maar óók elders nu ghe-bleeken heeft, wat zal ons hinderen in dier-ghelijke zaak onze vryheid te ghe-bruiken? daar wy nooit zó-daanighe be-hoeven te ghe-bruiken, welke met de naam van quadt duitsch zouden kunnen be-kiat worden: 't zy wy als die halve Waalen altijd krom-tongden met ghe-zochte Latijnsche wóorden: Maar wat ghaat men een Be-delaar ver-wijten, dat hy ghe-lapte klederen draaght?

V. Ten tweeden wordt Werkende Oór-zaak ghe-deelt in In-blyvende en Over-ghaande.

VI. In-blyvende Oór-zaak is / die 't Ghe-wrócht in zich zelven voort-bzengt. Causa Immaneres Transi-res.

VII. Over-ghaande, die 't Ghe-wrócht bui-ten zich voort-bzengt.

1. 5. Als by voorb. Wanneer een Timmer-man een huis bouwt / oft wanneer iemandt een steen wegh-werpt / zó worden zj beide een ober-ghaande Oór-zaak ghe-noemt: Maar als onze Ziel ver-staat oft iet be-gheert / zó wordt zj een in-blyvende Oór-zaak ghe-noemt van haar be-ghrippen oft be-gheerten / welke zj in 't Ver-staan oft in 't be-gheeren bymt. Aristoteles schijnt al-leen de Ober-ghaande Oór-zaak / met de naam van VVerker, ver-staan te hebben / als by de Werkende Oór-zaak in 't 2. Boe. der nat. 3. hóof. en in 't 4. Boe. der Ober-nat. 2. hóof. uit-beeldt / VVaar van 't Eerste Be-ghin der Ver-andering en Rust is: oft in 't 2. Boek der Aether. 11. hóof. Die eerst be-wóoghen heeft.

VIII. De Dooz-waarden van Over-ghaande Oór-zaak zijn twee: 1. Dat zj met den Lijder t'zaamen-ghe-boeght zj. 2. Dat zj den Lijder On-ghelijc zj.

1. 5. De eerste Dooz-waarde wordt ghe-leert in 't 7. Boe. der Nat. 3. hóof. De Tweede in 't 1. Boe. van de Ceel. en Der-d. 7. hóof. De Werkende Oór-zaak wordt ghe-zeit op twee wijzen den Lijder by-ghe-boeght te zijn / naamlijk oft dooz wezenlijkheid / (ghe-meenlijk zrght-men dooz Onder-stel) oft dooz kracht. Als by voorb. Als het vuur hout brandt / zó wordt het met het hout dooz zjn wezenlijkheid t'zaamen-ghe-boeght; als het de Bp-zitters verwarmt / zó is het den Bp-zitters toe-ghe-boeght niet dooz zjn wezenlijkheid / maar dooz zjn kracht.

Supposi-tum.

2. De Doener wordt óók op twee wijzen den Lijder on-ghelijc te zijn ghe-zeit: oft na de Ghe-daante / oft na de Crap. Op de eerste wijs wordt het warm het kou-

de

de on-gheleijk ghe-zeit ; op de laatste wijs / dat warmer is / het min warme. Die op gheen van beide wijsen on-gheleijk zijn / van die kan 't een in 't ander gheen-zins doen / oft van de zelbe tijden.

IX. Ten darden wordt Werkende Oór-zaak ghe-deelt in Vrije en Noódt-zaaklijke.

X. Vrije Oór-zaak is / die Dooz-be-dachtlijk Oó?-zaakht.

XI. Noódt-zaaklijke , die niet dooz-dachtlijk / maar dooz Noódt-zaaklijkheidt der Natuur Oó?-zaakht.

Causa
Libera.

Necessaria.

I. 5. Vryheidt in 't ghe-meen is de maght om te doen na lust. Der-halven is / die vol-kómelijc byp is / be-lyst van slaverny / van de wet zich van anderen ghe-gheeben / van de dwang / en van natuurlyke noódt-zaaklijkheidt. Maar als de wil byp ghe-zeit wordt / en als de byje oó?-zaak der noódt-zaaklyke oó?-zaak teghen-ghe-stelt wordt / so wordt dooz de Naam van Vryheidt niets anders ver-staan / als be-lyping van dwang / en van natuurlyke noódt-zaaklijkheidt en be-paaling. Want die een slaaf is / oft eens anders wet on-der-daan / ghe-niet de vryheidt zijner wil / als hy zich oó?-deelt na zijns heeren wint oft wet te moeten leeben : Maar de Natuurlyke noódt-zaaklijkheidt en dwang ver-nieten de vryheidt. Waarom wordt dan Be-dwonge Oór-zaak in deze deeling niet be-ghyeepen ? om-dat hy / die ghe-dwongen wordt / van een ander so an-ghe-dreeben wordt / dat hy tot het Ghe-wyócht zelbe niets by-lyngt / en der-halven onder de Werkende Oó?-zaaken niet kan ghe-telt worden.

2. Natuurlyke Noódt-zaaklijkheidt is by ons niet alleen die / waar dooz Ziel-lóóze dingen oft planten doen / maar óók die / waar dooz de Reden-lóózen en Spraak-lóózen , booz 't ghe-bruik der reden / doen. Want de doeningen der reden-lóózen en spraak-lóózen spruiten by-kans op de zelve wijs van de Natuurlyke in-gheebing / en van de Zinnen / als de doeningen der planten spruiten van de natuur zelbe. In dezen Zin worden de Deelen der Schyfting elk-anderen on-middeljik teghen-ghe-stelt ; en

Infantes,
oft kleene
kinderen,
die noch
niet sprec-
ken kon-
nen.

en in de zelbe worden alle Ghe-daanten der Oor-zaaken be-gheepen.

XII. Vrye Oor-zaak, kan doen / en niet doen / al wat / zo veel / en wanneer 't haar lust.

XIII. Noódt-zaaklijke Oor-zaak is tot een eenigh doen be-paalt / en doet wanneer / en zo veel zo kan.

I. s. Als hy boozb. Daarom wordt iemandt byp te twist-reden / óft te schryben ghe-zeit / om-dat hy met zyn wil óft booz-be-dachtlyk twist-reedt óft schryft : en derhalben om-dat hy kan twist-reden / en de be-ghoste twist-reden / als 't hem lust / af-bzeeken / óft iet anders doen kan die dingen / die ghe-zeit worden te zyn in onze maght. Want daar toe strekt zich alleen de bypheidt der wil. De Noódt-zaaklijke Oor-zaaken zijn tot een ding be-paalt, dat is / zo konnen doen / maar zo konnen niet niet doen : en zo konnen dat alleen doen / dat zo doen / en niet anders ; en zo doen zo veel / als zo konnen. Zo kan het vuur een be-quame Stof niet niet warmen / en het doet ieder ding zo veel warmte an / dat het niet meér kan.

XIV. Een vierden wordt Werkende Oor-zaak ghe-deelt in Oor-zaak door zich, en Oor-zaak door Toe-val.

XV. Oor-zaak door zich is / die / booz zo veel ^{Causa per} zo zo-daanigh is / een Ghe-wrócht boozt-bzengt ^{sc.} niet haar be-raadt / óft natuurlyk ghe-neghen ober-een-homstigh.

XVI. Oor-zaak door Toe-val is / die gheen ^{Causa per} Ghe-wrócht boozt-bzengt / booz zo veel zo zo-daanigh is ; óft / Die een Ghe-wrócht boozt-bzengt / ^{Accidens,} buiten 't be-raadt óft neighing haarer Natuur.

I. s. Op dat Werkende Oor-zaak een Oor-zaak booz zich zo / daar toe worden twe booz-waarden ver-eischt ;

De Eerste is / dat het ghe-wyócht óber-een-kome met des zelfs beraadt / óft natuurlíkh ghe-neghen : met het beraadt / zó 't een bype Óó2-zaak zp ; met het ghe-neghen / zó 't een Abódt-zaaklyke zp. De andere Doo2-waarde is / dat de Werker het Ghe-wyócht booyt-byenge / booy zó beel hp ; zó-daanigh is. Zó een van beide deze booy-waarde af-zp / zó wooyt de Óó2-zaak dooy Coe-bal ghe-zeit. Zó de Eerste booywaarde af-zp / zó wooyt de Óó2-zaak dooy Coe-bal ghe-zeit / om-dat eenighe uit-komst óft ghe-wyócht / dooy Coe-bal t'zaamen-hangt met dat Ghe-wyócht / dat van de Werkende Óó2-zaak dooy zich zelden booyt-ghe-byaght wooyt ; ghelyk / wanneer iemandt de aardt op-ghyaabende / een schat bindt. Want het op-ghyaaben der aarde is een Ghe-wyócht van de Ghyaaber dooy zich / met dit Ghe-wyócht wooyt de Binding der Schat dooy Coe-bal / dat is / buiten 't beraadt des ghyaabers en de natuur der ghyaabing / t'zamen ghe-boeght. Ins-ghelyk als een Dier een wan-schepsel teelt / zó is het de óó2-zaak van 't Wan-schepsel dooy Coe-bal ; om-dat de Ceeling van 't Wan-schepsel met de Natuurlíke Ceeling dooy Coe-bal / en buiten 't wit der natuur / ghe-boeght wooyt. Zó de laatste booy-waarde af is / zó wooyt de Óó2-zaak dooy Coe-bal ghe-zeit / om-dat het Ghe-wyócht zyn Óó2-zaak niet toe-ghe-schreeben wooyt / maar an dat / dat der Óó2-zaak toe-balt : ghelyk / wanneer Polpkletus óft een Zanger / de óó2-zaak van een Beeldt ghe-zeit wooyt. Want nócht Polpkletus maakt een beeldt booy zó beel hp Polpkletus is / óft een Zanger / booy zó beel hp een Zanger is / maar booy zó beel hp een Beeldt-houtwer is. Mits het den Beeldt-houtwer toe-balt / dat hp Polpkletus / óft dat hp een Zanger zp. Zie het 2. Boe. der Nat. 2. hóof. Doozts als de eerste booy-waarde in de Werkende Óó2-zaak ont-byeekt / zó is het door Toe-val in 't Ghe-wyócht ; als de tweede ont-byeekt / zó is 't in de Óó2-zaak zelve.

Fortuna
Casus.

XVII. Tót de Oór-zaak door Toe-val wooyt he-roepen 't Avondt-uur en Ghe-val.

1. 6. Naamlyk tót de Eerste Ghe-daante / de welke dooy Coe-bal ghe-zeit wooyt ten op-zicht des Ghe-wyóchts. Abondt-uur (in 't Ghyez Tuche) wooyt van
Aristo-

Aristoteles uit-ghe-beelt in 't 2. Boe. der Nat. 5. hooft. met deze wóórden: 't Is der-halven open-baar, dat het Avondt-uur een óór-zaak door Toe-val in die dingen is, die erghens om ghe-schieden, en voor-be-dachtlijk op-ghe-nómen worden. Maar dooz Chemistius wordt in de om-schrijving dezes plaats het avondt-uur vol-komelijker uit-ghe-beelt / Een Oór-zaak door Toe-val van die dingen, die niet nóódt-zaaklijk, nócht dikwijls, maar die zelden ghe-schieden, en in die alleen, die erghens om met voor-dacht op-ghe-nómen worden.

2. Ghe-bal / in 't Ghyter Automaton, is een Óór-zaak dooz Toe-bal van die dingen / die zelden ghe-schieden / en dat in al / die erghens om op-ghe-nómen worden. Want Ghe-bal strekt zich wyder uit als Avondt-uur. Want wyl 3p beide een Óór-zaak dooz Toe-bal zijn / die om eenighs eindts wil doet / en in de zelden ghe-buerende dingen ver-keert; 3b is 't Avondt-uur alleen ghe-stelt in die dingen / die booz-dachtlijk doen; Ghe-bal óók in die / die uit nóódt-zaaklijkheid der Natuur doen: als in de Spreek-lóózen / Reden-lóózen / Planten / en óók in de Ziel-lóóze dingen zelve / waar in het Avondt-uur gheen plaats heeft. Als by boozb. Als iemandt ghyzabende / een schat vindt / 3b zeght men dat het zelve dooz ghe-bal / óft by Avondt-uur ghe-schiet is: Maar wanneer een pan / van een dak af-ballende / den booz-by-ghaande quetst / dat is dooz ghe-bal / niet dooz Avondt-uur ghe-schiet. Alle Avondt-uur is der-halven Ghe-bal / maar niet buert-wijs / ghelyk ghe-zelt wordt in 't ver-haalde Boe. 6. hooft. hoe-wel deze wóórden dikwijls ver-mengt worden.

XVIII. Ten bysden wordt Werkende Oór-zaak ghe-deelt in Voor-neeme en Min-voor-neeme

XIX. Voor-neeme Oór-zaak is / die dooz haar eigne kracht 't Ghe-wrócht boozt-bzengt.

XX. Min-voor-neeme Oór-zaak is / die der Voor-neeme Oór-zaak be-dient om 't Ghe-wrócht boozt te bzengen.

XXI. Voor-neeme Oór-zaak is / óft Eben-gelyk / óft edeler / nooit slechter als 't Ghe-wrócht: Min-voor-neeme Oór-zaak is / booz 3b veel 3p óór-zaakt / altijd slechter als zijn Ghe-wrócht.

Causa
Principa-
lis.
Causa mi-
nus-Prin-
cipalis.

1. 5. Als men 't Ghe-wyócht met de Óóy-zaak be-ghelíkt / zó moet Óóy-zaak worden an-ghemerkt / booz zó doet zó een Óóy-zaak is / dat is / na die kracht / waar booz zó Óóy-zaakt. Als de kracht der Óóy-zaak zó ghóóft is / dat in de zelve be-ghrepen wordt / wat in 't Ghe-wyócht is / zó wordt zó booz-neeme Óóy-zaak ghe-noemt. 't Ghe-wyócht wordt ghe-zet in zyn Óóy-zaak óft Dóym-lyk / óft uit-stekighlyk be-ghrepen te worden. Als 't Ghe-wyócht van de zelve natuur met zyn Óóy-zaak is / zó wordt zó Een-naamigh ghe-noemt / en zó is eben-ghelyk met haar Ghe-wyócht ; ghelyk / wanneer de Warmte Warmte / en een Muis een Muis boozt-byengt. Als 't Ghe-wyócht uit-stekighlyk in zyn Óóy-zaak be-ghrepen wordt / óft als de Óóy-zaak booz eenighe edeler kracht het Ghe-wyócht boozt-byengt / zó wordt zó Ghelyk-naamigh ghe-noemt / en is daar booz booz-treflyker als haar Ghe-wyócht ; ghelyk / wanneer het licht Warmte / óft een Bou-meester een huis te weghe byengt. Als 't Ghe-wyócht in haar Óóy-zaak / nócht Dóymlyk / nócht uit-stekighlyk be-ghrepen wordt / zó wordt zó Min-booz-neeme Óóy-zaak ghe-noemt : en de zelve werkt wel zó zeer niet / als zó de booz-neeme Óóy-zaak bedient om 's Ghe-wyócht boozt te byengen.

XXII. Min-voor-neeme Oór-zaak wordt onder-deelt / in Be-ghinnende , Voor-ghaande , en Werk-tuigh.

Causa Pro-
catarctica.

XXIII. Be-ghinnende Oór-zaak is / die de Voor-neeme Oór-zaak van buiten an-íókt om te doen.

Causa
Proëgu-
mens.

XXIV. Voor-ghaande Oór-zaak, die de Voor-neeme Oór-zaak in-wendigh schíkt / óft óókt tergh / om te doen.

1. 5. De An-bangende óft Be-ghinnende Óóy-zaak (in 't Ghyer Prokatarktike óft Prokatarchomene ghe-noemt) is óft booz-werp / óft Ghe-legghenheid / óft Stichter / óft Der-dienst. Het booz-werp wordt booz zó veel een Be-ghinnende Óóy-zaak ghe-noemt / als zó de booz-

Dooz-neeme Oo2-zaak op-wekt oft be-weeght. Ghe-
 ghenheid is een ghe-schiktheid en be-quaamheid van
 Tijdt en Plaats om te doen / wat ghy wilt: de welke
 ook zelve eenighe kracht heeft om tot het doen te be-wee-
 ghen / vooz zo veel zp de ver-hinderingen van het doen
 wegh-neemt. De Strichter wordt op deze plaats ghe-
 noemt / die de Dooz-neeme Oo2-zaak met vooz-ghe-stelde
 redenen tot het doen an-pozt / oft van het doen af-raadt.
 Zp wordt ook Zedighe Oor-zaak ghe-noemt. De ver-
 dienst / oft Ver-dienstghe Oo2-zaak wordt ghe-noemt /
 die den Doener be-weeght om ghelyk met ghelyk te
 ver-ghelden: en dat zo wel in 't ghoede als in 't quaede.
 Endeze zijn alle buiten de Dooz-neeme Oo2-zaak. Waar
 in zp van de Dooz-ghaande Oo2-zaak onder-scheiden
 worden / als die in de Dooz-neeme Oo2-zaak zelve be-
 staat. Als hy vooz. Zo iemandt / hy nacht om-wan-
 delende in zyns Opandts / van welke hy te voozen eenigh
 on-ghelyk ont-fangen had / open huis veel kostlyke din-
 gen waar-neemt / dat zp on-acht-zaamlyk be-waart wo-
 den / en de zelve / een ander hem an-radende / steelt / zo zul-
 len de kostlyke dingen / de gherigheide des diefs terghen-
 de / de Dooz-werpighe Oo2-zaak der diefery zijn; De
 duisterheid des nachts / en het open huis / die het vooz-
 stel des diefs al een wainigh helpen / zijn de Ghe-leghen-
 heid; die hem op-ghe-bist heeft / de Strichter oft Zedi-
 ghe Oo2-zaak; het ont-fangen on-ghelyk / waar om
 het ghe-moedt des Diefs ghe-neighder is om te steelen /
 is de Ver-dienstghe Oo2-zaak. De Dooz-ghaande Oo2-
 zaak is des Diefs eigher gherigheide. Voozso heeft
 de Strichter oft Zedighe Oo2-zaak alleen plaats in de
 Dooz-willighe Oo2-zaaken: het Dooz-werp / de Ghe-
 ghenheid / de Ver-dienstghe en Dooz-ghaande Oo2-
 zaak / hebben ook plaats in de anderen. De Ghe-leghen-
 heid wort zom-tijds vooz een Ver-dienstghe Oo2-zaak
 ghe-nomen: Ghelyk / wanneer een an-ghe-daan on-
 ghelyk ghe-noemt wordt de Ghe-leghenheid des
 Kamps / Oo2loghs / oft doo2t-slaghs. En in dezen zin
 wordt de Ghe-leghenheid / zo zp ver-ziet is / Profasis,
 Proschema, en in 't Latyn Prætextus, dat is / Schyn oft
 Dexel ghe-noemt. De Dooz-ghaande Oo2-zaak / oft
 Schikt alleen de Dooz-neeme Oo2-zaak; ghelyk / wan-
 neer de Matighing des lichaams de Oo2-zaak der Zeden
 ghe-

Causa
Moralis.

ghe-noemt wordt: oft ook 3p Tergh 2e; ghelijck / wan-
neer de ghzamschap de Oor-zaak der wraak; oft Ghe-
righeid / der dieberp is.

Medicina
Medici.

2. De Be-ghinnende en Vooz-ghaande Oor-zaak heeft
een ghroot ghe-bruik in de Ghe-nees-konst. Want de Ar-
ten hengen by-kans alle ziekten tot by Oor-zaaken / tot
de Be-ghinnende / Vooz-ghaande / en Sunctike, oft Be-
ghrjpende. De Be-ghinnende Oor-zaak is by hun / een
uit-wendighe en schijn-baare Oor-zaak; de andere twee
zijn in-wendighe en ver-bozghhe. De Vooz-ghaande is
een Oor-zaak / die vooz-ghaat; de Be-ghrjpende is een
Oor-zaak Homogenos, en te ghelijck met de ziekte be-
staande / en met de zelve on-middeljk t'zaamen-hangen-
de. Deze zal by ons de Naaste Oor-zaak zijn. Als by
vooz. De Be-ghinnende Oor-zaak der kooz is de kou-
de oft de Stoppende Baden; de vooz-ghaande / het ver-
stoppe vel / oft de ver-hinderde uit-waassering; de Be-
ghrjpende Oor-zaak / de ver-röttende vochtigheid / en
ont-steeking.

Instru-
mentum.

XXV. Werktuigh is / dat det Voor-neeme
Oor-zaak in 't uit-werken ghe-hoor-zaamt.

1. 5. Niet alle Werk-tuighen ghe-hoor-zaamen der
Vooz-neeme Oor-zaak op de zelve wijs. Want eenighe
Werk-tuighen zijn met de Vooz-neeme Oor-zaak in 't doen
t'zaamen-ghe-boeght; eenighe zijn van de zelve in 't
doen af-ghe-scheiden. De t'zaamen-ghe-boeghde Werk-
tuighen zijn / welke de Vooz-neeme Oor-zaak in de uit-
werking der zaak zelf ghe-bruikt. En deze zijn oft Doe-
nighe / als de warmte in 't Duur; oft Lpdighe / als een
Mes / een Zwaert / etc. Af-ghe-scheide Werk-tuighen
zijn / die in de plaats en sté van de Voor-neeme Oor-zaak doen.
Zo is een Ghe-zant het Werk-tuigh van een Oor: en
het Zaadt schijnt veelen het Werk-tuigh des Teelers;
maar qualijk. Want de af-ghe-scheide Werk-tuighen
hebben gheen plaats in de Natuurlijke; maar alleen in
de Zedighe dingen.

XXVI. Het weezen der Werk-tuighen is ghe-
stelt in de be-guaamheid tot het ghe-bruik.

1. 5. De

1. 5. De Werk-tuighen / zeght Aristoteles in 't 2. Boe. van de Ziel. 4. hooft. worden onder elk-ander onderscheiden oft kómen met elk-ander óber een in amt en ghebruik. Want ieder Werk-tuigh is dat / dat het is / omdat en boozt; zo veel het be-quaam is tot een zeecker ghebruik. Zo is een hyl / boozt; zo veel een Wyl / als zp boozt de hoe-daanigheid der Stof en Wyzm / be-quaam is om te klieben: En een Oogh is boozt; zo veel een Oogh / als het be-quaam is om te zien. Want het Oogh / de handt / en d'andere Werk-tuighighe deelen van een doódt mensch oft beest / zijn gheen Oogh oft handt / als Ghelyk-naamighlyk / ghelyk Aristoteles leert / in 't 4. Boe. der Wet. kebel. 17. hooft.

XXVII. Ten zefsten wordt Werkende Oór-zaak ghe-deelt in Eerste en Twede.

XXVIII. Eerste Oór-zaak is / die van niemandt hangt. Causa Prima.

XXIX. Twede Oór-zaak is / die van d'Eerste hangt. Causa Secunda.

1. 5. Oór-zaak wordt op twee wyzen de Eerste ghe-noemt / naamlyk oft vol-kómelyk / oft in haar Ghelacht. Vol-kómelyk eerste Oór-zaak wordt ghe-noemt / waar van alle dingen hangen / en als zp worden / en als zp zijn / en als zp werken / oft / als men ghe-meenlyk spreekt / in worden, in zyn, en in werken. Vol-kómelyk eerste Oór-zaak is maar een / naamlyk Ghódt. Want alle dingen hangen van Ghódt, en boozt; zo veel zp worden / en boozt; zo veel zp zijn / en boozt; zo veel zp werken / na 't zegghe van Paulus / in de handel. in 't 17. hooft. In hem leeten wy, zyn wy, en worden wy be-wóoghen. Doozts worden alle dingen ghe-zett van Ghódt te hangen / boozt; zo veel zp worden / oft in woorden / ten op-zicht der Scheping; en dat oft naastlyk / oft her-schoóvelyk: als zp zijn / ten op-zicht der be-houding: als zp werken / ten op-zicht der Dooz-zienigheid / oft der Ghe-wóónlyke / oft der on-ghe-wóónlyke.

2. Eerste Oór-zaak in zijn Ghelacht wordt ghe-noemt / waar van de andere Oór-zaaken des zelfden Ghelachts

slachts hangen. Zo-daanigh een Eerste Oorz-zaak wordt niet alleen ghe-gheeben in ieder Ghe-slacht der Oorz-zaaken/ maar ook in elke Onder-schikking. Zo is Adam de Eerste Oorz-zaak der menschen in zyn Ghe-daante/ om-dat hy van gheen ander mensch ghe-reelt is / ghelijck de andere / maar on-middeljk van Ghodt ghe-schaapen. Zo is ook de Heemel de Eerste Oorz-zaak der Be-wee-ghing/ niet vol-komelijck / maar in 't Ghe-slacht der Na-tuurlijke Oorz-zaaken. Ghelijck be-slooten en ver-staan wordt uit het 1. Boe. der ver-hebel. 1. hoof. Op de zelfde wijs kan de Ziel ghe-noemt worden de Eerste Oorz-zaak der levendighe werkingen; en ieder dooz-neeme Oorz-zaak kan de Eerste ghe-noemt worden ten op-zicht der Werk-tuighen.

XXX. Ten zebenden wordt Werkende Oorz-zaak ghe-deelt in Al-ghe-meene en By-zondere.

Causa Vni-versalis.

XXXI. Al-ghe-meene Oorz-zaak is/die/dooz de zelfde Werklijckheid / met andere Oorz-zaaken t'zamen-loopt tot veel Ghe-wrochten.

Causa Par-ticularis.

XXXII. By-zondere Oorz-zaak is / die dooz haar werking een Ghe-wrocht alleen doozt-bringt.

1. 5. Al-ghe-meene Oorz-zaaken zyn Ghodt en d'Heemel, Ghodt loopt t'zamen met de By-zondere Oorz-zaaken tot alle Ghe-wrochten : de Heemel alleen tot natuurlijcke en Stoffighe Ghe-wrochten. In dezen zin wordt in 't 2. Boe. der Nat. 2. hoofdt. De Zou en de Mensch (ik voegh 'er ook Ghodt by) ghe-zeit den mensch te reelen : de Zou / als een Al-ghe-meene Oorz-zaak / (want met de zelfde Werking loopt sy t'zamen tot de Ceeling van alle dingen) de Mensch als een By-zondere Oorz-zaak. Zo kan een Ras-ruijscher ook een Al-ghe-meene Oorz-zaak ghe-noemt worden / als hy een kudde Paerden drijft / om-dat hy op de zelfde wijs / en dooz de zelfde kracht / al de Paerden / ghe-zonde en knupele / doozt-drijft.

XXXIII. Eind

XXXIII. Eindlijk ten achtsten wordt Werkende Oór-zaak ghe-deelt in de Naaste en Verschóóve.

XXXIV. Naaste Oór-zaak is / die 't Ghe-wrócht on-middeljk boozt-bzengt.

Causa
Proxima.

XXXV. Ver-ichóóve Oór-zaak is / die dooz middel van een nader Oór-zaak het Ghe-wrócht boozt-bzengt.

1. 5. De Werkende Oó-zaak wordt op twe wijzen de Naaste ghe-zeit / naamlijk óst al-ghe-meenlijk / óst by-sonderlijk. In 't ghe-meen wordt Naaste Oó-zaak ghe-noemt / al die met het Ghe-wrócht / óst dooz Weezentlijkheidt (ghe-meenlijk zeggghen 3p dooz Onder-stel) óst dooz kracht r'zamen-ghe-boeght wordt. Want wyl zó-daanighe kracht een Werk-tuigh der Dooz-neeme Oó-zaak 3p / zó wordt 3p met de Dooz-neeme Oó-zaak alleen een Oó-zaak ghe-acht. Ver-halben als de Dooz-neeme Oó-zaak dooz haar kracht met het Ghe-wrócht ghe-boeght wordt / zó wordt 3p zelf ghe-acht met het Ghe-wrócht ghe-boeght te zyn. En daar is niets an ghe-legghen / óf die kracht een r'zamen-ghe-boeght óst af-ghe-scheiden Werk-tuigh 3p. Als by boozb. Het buur wordt ghe-noemt de Naaste Oó-zaak van Brand : de Ouders / van haar kinderen : hoe wel het buur werkt dooz middel der warmte / en de Ouders dooz middel van het Zaadt. Want om-dat de warmte en het zaadt / Werk-tuighen zyn / zó bzengen 3p dooz haar ruffchen-komst niet te weegh ; dat de dooz-neeme Oó-zaak niet kan de Naaste an het Ghe-wrócht ghe-noemt worden. De Ver-schóóve Oó-zaak zal der-halben in dezen Zin ghe-noemt worden / die nácht dooz Weezen / nácht dooz kracht met het Ghe-wrócht ghe-boeght is ; ghelijck wan-neer de Ghzóót-bader ghe-noemt wordt de Oó-zaak des Heefs.

2. Werkende Oó-zaak wordt in 't By-sonder de Naaste ghe-noemt / die dooz haar Weezentlijkheidt met het Ghe-wrócht ghe-boeght is / en dat zonder middel van eenighe kracht. Zó-daanigh een Naaste Oó-zaak wordt niet ghe-gheeben in de Zelf-standigheden / maar

alleen in de Coe-ballen ; by-zonder in de Eighe. Want de Zelf-standigheid maakt gheen Zelf-standigheid zonder middel van eenighe Werk-tuigighe kracht. En dit is de Oor-zaak / die Vol-komelijk Naaste ghe-noemt wordt : en de zelve is oft In-wendig / oft uit-wendig. In-wendighe wordt ghe-noemt / die in 't Onder-werp is van dat Coe-bal / diens Oor-zaak 3p is. Zo wordt de Ziel / en alle Zelf-standighe Dijn / de naaste Oor-zaak ghe-noemt van haar Eigen-schappen. Hier toe behooft de uit-bloepighe Oor-zaak : Ins-gheelyc de Beghyppende oft Synctike Oor-zaak der Artsen. De uit-wendighe Oor-zaak is / die niet in 't Onder-werp is van dat Coe-bal / diens Oor-zaak 3p is. Zo wordt de Tusschen-stelling der aarde ghe-noemt / de naaste Oor-zaak der Taaning. 't Ghebruik dezer Oor-zaak is in de uit-beelding en Be-toghting der eighe Coe-ballen by het ghydoest.

XVIII. Hoofd-stuk.

Van Einde.

I. REGHEL.

Finis.

Einde wordt uit-ghe-beelt / dat / om wiens wil een ding is.

VER-KLAARING.

1. 5. De uit-beelding staat in 't 2. Bo. der Nat. 3. hoof. in 't 1. Boe. der Ober-nat. 3. hoof. en in 't 1. Boe. 2. hoof. in 2. Boe. der Nchter. 11. hoof. De zin is deze : Eindt is een Oor-zaak, die door Zijner liefde de Werkende Oor-zaak aan port om te doen, en tot zijner ver-werving. 't Welk / op dat beter ver-staan werde / zo moet waar-ghe-nomen worden / dat Eindt twee-zins kan an-ghe-merkt worden ; naam-

naamlijk / oft door zo veel 't den doener door-ghe-stelt / en van de zelve na-ghe-traght wordt / oft door zo veel het nu ver-kreeghen wordt: ghe-meenlijk / in op-zet, en in uit-voering. Eindt in op-zet is een Oor-zaak / om-dat het den Werker tot doen be-weeght: In uit-voering is 't het Ghe-wyocht van den Doener zelve. Ver-halven zijn Werker en Eindt Oor-zaaken van elk-anderen / ghelyk door-ghe-stelt wordt in 't 2. Boe. der Nat. 3. hoof. en in 't 6. Boe. der Ober-nat. 2. hoof. Want Eindt be-weeght den Werker tot doen / en het zelve wordt ins-ghelijc door deze doening des Werkers door-ghe-braght. Als by voorb. De goede Ghe-steltis des lichaams is by de Schermers de eindighe Oor-zaak der Oeffeningen / en de zelve wordt ook door de Scherm-komstighe oefeningen ver-kreeghen.

2. 't Eindt wordt ghe-zet den Werker te be-weeghen tot doen / om-dat het den zelven zijn liefde en be-gheerte op-werpt. Want alle ghoedt is *Be-gheerlyc*, en alle Eindt is ghoedt / oft schijnt ten minsten ghoedt / ghelyc de Wys-ghier in de naast an-ghe-toghe plaatsen leert. En niet alleen be-gheeren die dingen 't Eindt / die *uis Voor-dacht* doen / als de menschen; maar ook / die uit noodt-zaaklykheit der natuur doen / als de Ziel-lóoze dingen. Dezeer dingen be-gheerte wordt natuurlijk oft in-ghe-hóoyen ghe-noemt / en is anders niets / als een natuurlijke ghe-neghenheit tot het Eindt / zich van de Al-ghe-meene Natuur / dat is / van Ghódt door-ghe-becht. Deze be-gheerte den Werker van 't Eindt op-ghe-worpen / is des Eindts Oor-zaaklykheit: de-welke / op dat; p van Werking onder-scheiden werde / pleeght Over-draghtighe Be-weeghing ghe-noemt te worden: niet / dat het niet; p een eigenlyk ghe-noemde be-weeghing / maar om-dat; p niet zo-daanigh een Be-weeghing; p / als Werking is / welke de Oor-zaaklykheit des Werkers is. En alsó onder-scheidt Aristoteles zelve 't Eindt van den Werker / als by in 't 1. Boe. van de Teel. en Ver-der. 7. hoof. zeght / Eindt heeft gheen kracht van Werken; 't zy door Over-draght.

Motio Metaphorica.

I I. Eindt ver-oor-zaak de middelen / tot het Eindt be-stemt / en alle Doeningen der Werken-de Oor-zaak ontrent de middelen.

1. 5. 't Eindt /

1. 5. 't Eindt/den Doener dooz-ghe-djaaghen/ wordt eerst be-kent/ daar na be-gheert en na-ghe-tracht. Ten op-sicht dezer doeningen is Eindt'gheen Eindighe Oo-zzaak/ maar een Dooz-werp/ oft een Dooz-werpighe Oo-zzaak / welke een Ghe-daante is van Be-ghinneende Oo-zzaak. Als nu 't Eindt op-ghe-zet is / zo be-wreegt het den Werker om te over-Denken van de Middelen / om uit veele de beste middelen te kiezen / om de ghe-kooze mid-delen te ber-krigghen/ en om 't Eindt dezer middelen dooz-be-hulp te ber-werden. Deze doeningen hangen van 't Eindt/ niet als van 't Dooz-werp / maar als van de Ein-dighe Oo-zzaak. En hier uit blijkt / wgl een en de zelfde zaak een Be-ghinneende Oo-zzaak/ en een Eindighe Oo-zzaak ghe-noemt wordt/ hoe de eene van d'andere moet onder-scheiden worden. Want zy wordt een Dooz-werpighe oft Be-ghinneende Oo-zzaak ghe-noemt ten op-zicht van die werkingen / die on-middeljk van de zelve ghe-oeffent worden ; Een Eindighe Oo-zzaak / ten op-zicht van de andere werkingen / die van de zelve dooz tuf-schen-koming der eerste zjn. Als by voorb. Zo iemandt de Ghe-leertheit ooz-deelt een dooz-treffjke zaak te zjn/ en die liefst/ wenscht/ en ook na-tracht/ van alle deze wer-kingen is de Ghe-leertheit een Dooz-werpighe Oo-zzaak : Maar zo by ter Schóolen ghaat / de lessen hóort/ de boeken dooz-leest / etc. Van deze werkingen is de Ghe-leertheit een Eindighe Oo-zzaak.

III. Einde Stelt den Middelen Wijs en Maat.

1. 5. Dit Leer-stuk is ghe-nomen uit het 1. Boe. der Bozger-stier. 9. h66f. Al-waar de Wijs-gheer zegt/ dat het Eindt zonder eindt be-gheert wordt / de Middelen niet zonder eindt / maar dooz zo beel ghe-noegh is om 't Eindt te ber-krigghen : en dat het Eindt de be-paaling der middelen is. Als by voorb. Die spys be-gheeren al-leen om der ghe-zontheid wil / die be-gheeren alleen die spys/ die ghe-zont/ en dooz zo beel zy ghe-zont is : Maar die spys alleen om de wet-lust be-gheeren / die zoeken die spys alleen/ die Zoet is / en zo ber oft dooz zo beel zy Zoet is :

is: De ghe-zontheid oft Wel-lust zelbe / be-gheeren 3p alle zonder maat.

I V. 't Eindt ber-werft oök den Middelen Liefde.

1. 5. Dat is / het Eindt is Ghe-zaaik / dat de Middelen / die niet dooz zich zelven ghoedt zyn / ja die dikwils quaadt zyn / nöchtans ghe-lieft werden / en om 't Eindt te ber-krigghen be-gheert werden. Als by doozb. Hoe-wel alle ghe-zonden de middelen der artsen ber-achten / als die der smaak en 't ghe-boel on-anghe-naam zyn ; de zieken nöchtans be-gheeren die meestendeel / en ghe-bzuiken ze ghaern / zo'er zekere hoop 3p om de ghe-zontheid dooz haarer ghe-bzuik weer te krigghen.

V. Einde woordt dyp-zins ghe-deekt. Eerstlijck in Einde *Wiens* en in Einde *Wien*.

VI. Einde *Wiens* is / welck de Werker be-gheert.

VII. Einde *Wien* is / om *Wiens* wil / oft *Wien* de Werker iet / als een Eindt, be-gheert.

1. 5. Deze Ver-deeling stelt de *Wijis-ghier* in 't 2. Bo. van de Ziel. 4. hōf. Als by doozb. Einde *Wiens* van de Ghe-nees-konst is de Ghe-zontheid ; 't Einde *Wien*, de kranke. 't Einde *Wiens*, be-weeght den Werker dooz liefde van be-gheerlijckheit ; 't Einde *Wien*, dooz liefde der ghoedt-willigheit.

2. 't Einde *Wiens*, is / na 't ghe-tuighnis van *Aristoteles* in 't 1. Boe. der *Zeden-r.* 1. hōf. oft een werking / oft eenigh werk buiten de werking. By doozb. 't Einde der *Zang-konst* / is ver-standighlijck te zingen ; 't Einde der *dueghd* / een *Goede* en *Bybbome* *Wierking* : maar het Einde der *Am-bachten* / is niet zo zeer het werken / als eenigh werk ; als een *Huis* / een *Schip* / een *Becker* / oft zo iet.

VIII. Ten

VIII. Ten tweeden woꝝdt Einde ghe-deelt in Voor-neem en Min-voor-neem.

Finis Principalis.

IX. Voor-neem' Eindt is / 't welk de Doener eerst oft ook booz-neemlijck be-tracht.

Finis Secundarius.

X. Min-voor-neem Eindt is / 't welk de Doener be-tracht / op-dat hy 't zelfs met het Booz-neeme ver-krighe / oft op dat hy 't zelve verwerbe / zo hem 't booz-neeme Eindt ont-balt.

1. s. Als hy boozb. Het Booz-neeme Eindt der kleberen is / dat zy ons lichaam be-schermen tegghen de strafheid des heemels : het tweede oft Min-boozneeme Eindt / welk met dit Booz-neeme Eindt ghe-boeght is / dat zy het lichaam ver-sieren. Ins-ghelijc het Booz-neeme Eindt / waarom Ghode zich in de Scheypping der Werlde ghe-open-baart heeft / is / op dat de menschen met Ghods kennis en Ghode-buychtigheid ver-bult werden : het tweede en na-bolghende Eindt / dat hy de zelve On-ber-schoonlijck maake / die de waarheid in on-ghe-rechtigheid be-houdende / in de Ghode-lesshheid volhardten.

XI. Ten darden Eindlijck woꝝdt Eindt ghe-deelt in Onder-schikt en Laaft.

Finis Subordinatus.

XII. Onder-schikt Einde is / 't welk be-troffen woꝝdt tot een verder Einde.

Finis Vltimus.

XIII. Laatste Eindt is / waar toe alle andere Einden be-trokken woꝝden / en zelve tot gheen verder Eindt be-trokken woꝝdt.

1. s. Daar is dikwijls een lange rijning der Onder-schikte Einden / waar in het Onder-schikte Einde het middel is ten op-zicht van het bolghende Eindt. Als hy boozb. Iemandt ghaaft d'aardt op / om 'er pzer uit te haalen : het pzer woꝝdt uit-ghe-haalt / op dat 'er eenigh Werk-tuigh af werde / dat tot ons ghe-buyck dien-stigh zy / neem een Vlijm : de Vlijm be-dient den Arts tot het ader-laaten : de ader-slagh om het ober-tolligh bloede te ver-minderen : oft het ghe-buyckigh af te tappen : het bloede-laaten ghe-schiedt tot be-houding oft weer-krigging

ghing der ghe-zontheydt. De ghe-zontheydt is doo; zeh-
 zelven wel wenschlyk / maar wo;dt no;chtrax daer toe
 be-trokken / op dat onze Doeningen by en ont-ber-hin-
 dert zyn. Wederom wo;den zommighe Doeningen toe
 de Wel-lust / zommighe tot de heerlykheyt en roem / an-
 dere tot de Eer-baarheyt / en andere elders be-trokken.
 In deze onder-schikking der Eindten kan niet tot het On-
 eindigh ghe-ghaan wo;den / ghelyk wy boven uit Aristo-
 oteles / 1. Boe. der Ober-nat. 2. hooft. ghe-leert hebben.
 Want anders-zins zoud de be-gheerte te ver-gheefs en
 puel zyn / die de Natuur allen dingen in-ghe-sto;rt heeft/
 ghelyk de Wys-ghier zelf be-sluit in 't 1. Boe. der Zede.
 1. hooft. der-halven wo;dt 'er eenigh laatste en hoo;gste
 Eindt ghe-gheeben/waar in de Be-gheerte be-paalt wo;-
 den en rusten kan.

2. Het Eindt wo;dt twe-zins 't laatste ghe-noemt/
 naamlyk / oft in zyn Ghe-slacht / oft vol-komelyk. 't Laas-
 ste Eindt in zyn Ghe-slacht wo;dt ghe-noemt dat onder
 die Eindten het Laatste is / die van den zelfden Doener
 be-tracht wo;den. Zo zyn in die Rytting / die 'k ver-haalt
 heb / veel laatste Eindten in Ghe-slacht. Want het p;zer
 uit-haalen is het laatste Eindt der Metaal-werkers ;
 De Dlym / der Smeden ; de ghe-zontheydt der Artsen :
 Maar daar is alleen een vol-komelyk laatste Eindt/
 naamlyk / de Ghe-luk-zaligheyt.

3. Het Eindt / dat in zyn Ghe-slacht onder-schikt is/
 wo;dt toe een verder Eindt be-trokken doo; zich zelven :
 maar dat in zyn Ghe-slacht het laatste is / wo;dt toe een
 Verder Eindt be-trokken doo; Toe-bal. Als by voo;rb.
 Een Smidt maakt het p;zer weck doo; vuur / hy leghe
 het op 't am-beest / hy slaat het / bylt het / wet het / toe dat
 hy 'er een dlym af ghe-maakt heeft. Al deze zyn doo;
 zich zelven / en ten op-zicht des zelfden Doeners / naam-
 lyk des Smidts / onder-schikte. Want de Dlym is het
 Eindt van al de Smitsche Toe-rusting. Maar dat de
 Dlym den Arts ghe-dienstigh is omen ader te laaten/
 dat be-zo;ght de Smidt niet ; der-halven al / wat de
 Smidt doet om de Dlym te maaken / is dit Eindt der
 Artsen doo; Toe-bal onder-schikt.

XIV. Als 't Eindt ghoedt is / zo is 't Noo;dt-
 zaak:

zaaklijkh / dat hoe 't verder is / hoe 't beter is. Derhalven is 't laatste Eindt het beste / en het hoogste Ghoedt zelve.

1. 5. Dit Leer-stuk staat in 't 1. Boe. der Zede. 5. hooft. Dat het Eindt ghoedt is / is boven ghezeit : want anders zins zoud het den Werker niet be-wreeghen. En het is ook niet ghe-noegh / dat het ghoedt zy / maar het moet ook dooz zich zelven ghoedt zyn : daar de Middelen niet ghoedt zyn / als dooz zo veel zy ghe-dienstigh zyn om 't Eindt te ver-krigghen. Waar uit volght dat het Eindt beter is als de Middelen. En het onderschikte Eindt is een Middell ten op-zicht van 't na-hoelghende of verder Eindt. Derhalven is het laatste Eindt het / dat best is / om-dat het niet ten op-zicht van een ander een middel is / als welk het slechter kan zyn. En het roert niet / of het Eindt ghoedt zy in der daadt / dan of het ghoedt te zyn schijne / als ghe-zeit wordt in 't 4. Boe. der Ober-nat. 2. hooft-st. Om-dat het Eindt den Werker niet anders be-wreeghet / als dooz zo veel het ghoedt te zyn ghe-deelt wordt.

XV. Hoe 't Eindt laater in uit-voering is / hoe 't eer in 't op-zet of Be-trachting is / en buert-wijs.

1. 5. Dit Leer-stuk wordt van Aristoteles aldus uit-ghe-sproken / in 't 3. Boe. der Zede. 3. hooft. *Das laatste is in ont-knooping, is eerst in Teeling.* Want Teeling betekent hier vol-hyenging of uit-voering ; ont-knooping Be-trachting of op-zet. 't Zelfde is ook Aristoteles ghe-boelen in 't 2. Boek der Mel. 3. hooft. Daar hy alzoo spreekt : *Het Be-ghin des ghe-dachts, of des op-zets, is het Eindt, het Be-ghin des bedriffs, is de be-paaling des ghe-dachts.* Alwaar dooz Be-paaling ver-staan wordt / dat in 't ghe-dacht of op-zet het laatste was.

2. Eindt wordt ook ghe-deelt in innerlijk en uiterlijk. Maar deze deeling heeft gheen plaats in alle dingen / maar alleen in Raamighe Ver-moghenheden en Konsten ; in welke 't Innerlijk Eindt ghe-noemt wordt / dat de

de Konfiter der-kriggt; jō baak als hy wyl; 't uiterlyk/
dat hy niet altjot der-kriggt. Als is het Innerlyk einde
der Reden-rijk-koest. ver-werdelyk en be-quamlyk zegghe Rethorica.
om te over-reden; het uiterlyk Ende is / Over-reden.

3. De deeling van Ende/ in Ende doo; sich/en Ende
doo; Toe-bal / die ghe-meenlyk an ghe-nomen te / is
niet by van ghe-lyk / 't jz jz be-quamlyk ver-staan
werde. Want Ende doo; Toe-bal is gheen Eindighe
Oz-zak. Om-dat Eindighe Oz-zak gheen Oz-
zak is / als doo; jō deel jz be-tracht woerd: Maar het
Ende doo; Toe-bal woerd niet be-tracht / maar ghe-
huert buiten 't op-jet. Der-halven als Ende doo; Toe-
bal ghe-nome woerd / jō woerd 'er de uit-komst oft het
ghe-wyche doo; Toe-bal by ver-staan. Want indien
iemande een akker tot dien Ende op-ghyaende / op dat
hy den zelven ducht-baarer maake / by ghe-bal onder
't ghyaben een Schat vindt / de Binding der Schat
zal niet een Ende / maar een Ghe-wyche oft een uit-
komst doo; Toe-bal jyn.

XIX. Hóófdt-stuk.

Van Onder-werp en By-voogh.

I. REGHEL.

Onder-werp is dat / dien iet buiten 't Weezen Subjectum.
by-ghe-boeght woerd.

II. By-voegh is / dat iemandt buiten 't Weezen Adjun-
zen by-ghe-boeght woerd. tum.

VER-KLAARING.

1. 5. Ghe-meenlyk pleeght onder-scheiden te worden
tusschen Onder-werp der In-hanghing, en der uit-spre-
king, oft Af-noeming. 't Onder-werp der In-hanghing
is

is niets anders / als een Zelf-standigheit ten op-zichte der Coe-ballen / die haar in-hangen. Zo is de Sneeuw een Onder-werp der witheid / die haar in-hangt. Het Onder-werp der uit-spraak is of af-noeming wordt oft ruim / oft be-knopt ghe-nomen. Ruim wordt het ghe-nomen door ieder ding. (Oft 't een Zelf-standigheit oft Coe-bal 3p / hindert niets) waar van iet ghezeit kan worden / door allerley uit-spraak / oft wezenlyke oft Coe-ballighe: oft In-wendighe oft uit-wendighe: oft Vol-strekte oft Be-paalde. En in dezen Zin kan alle Onder-werp der In-hanging ghezeit worden / een Onder-werp der Af-noeming te zyn: Om dat alle Coe-bal van zyn Onder-werp ghezeit kan worden: oft door een Af-noemigh woórdt: gelyk als Sneeuw wit ghe-noemt wordt van de witheid / die haar in-hangt: oft door een woórdt van elders ghe-nomen: gelyk als iemandt byóm ghe-noemt wordt om de dueghot. Maar niet alle Onder-werp der uit-spraak is een Onder-werp der In-hanging. Want veele worden van 't Onder-werp ghezeit / die niet in 't Onder-werp zyn. In dezen Zin wordt het Onder-werp der uit-spraak ghe-nomen in de leer van de Zegghlyke Woórdten / en van de uit-spraak.

2. Als 't Onder-werp der uit-spraak oft af-noeming be-knopt ghe-nomen wordt / zo wordt het het Onder-werp der In-hanging teghen-ghe-stelt; en dat twe-zins. Want oft het wordt ghe-nomen door dat waar van iet wezenlyk uit-ghe-sproken wordt: neemt Ghe-nacht / Ghe-daante / oft Onder-scheidt. Zo wordt het ghe-nomen in 2. en 5. hooft. van 't Boek der Zeggh-woórdten / al-waar In 't Onder-werp zyn, en van 't Onder-werp ghezeit worden, teghen elk-ander ghe-stelt worden. Oft het wordt ook ghe-nomen door dat / waar van iet ghezeit wordt door een uterlyke oft be-paalde uit-spraak; als / Een Zoldaat is ghe-wapent: Een Mór is wit: de mensch is on-sterflijk. Want de wapening hangt niet in een Zoldaat / schoon hy een Zelf-standigheit 3p: ook hangt de witheid niet in den ghanschen Mór / maar alleen in de tanden: ins-gelyc ook niet de on-sterflichheit in den ghanschen mensch / maar alleen in de Ziel.

3. Op deze plaats staat niet alleen an te merken het Onder-

Onder-werp der in-hanging / maar ook alle Onder-werp der uit-spreking / oft der af-noeming / waar van tet uit-ghe-sproken wordt dooz een toe-ballighe uit-spreking / t'z p innerlijke oft uiterlijke / oft vol-strekte / oft be-paalde. En die op die wijs van 't Onder-werp ghe-zeit konnen worden / worden ver-staan onder de naam der By-boeghen. Die van tet wezenlijk uit-ghe-sproken worden / be-hoogen hier niet / ghelyk uit de uit-beelding van Onder-werp en By-boegh ver-staan wordt.

4. En nochtans wordt deze leer niet ver-mengt met die dingen / die wy van de Zeghlyke woorden ghe-leert hebben. Want in de Zeghlyke woorden worden an-ghe-merkt de Eighe en ghe-meene By-boeghen / booz zo veel z p met het Onder-werp t'zamen ghe-hecht zijn in 't uit-spreken / 't welk een Reden-konstige t'zamen-hechting is / endie in de her-ziering der reden / niet in de dingen zelf ghe-stelt is. Op deze plaats worden de By-boeghen an-ghe-merkt / booz zo veel z p met het Onder-werp Ghe-hecht zijn in Wezen / 't welk een Natuurlijke t'zamen-hechting is / en in de dingen zelf ghe-leghen.

III. De By-voeghen konnen dyp-zins ghe-deelt worden. En Eerstlyk in Eighe en Ghe-meene.

1. s. Van de Eighe Toe-ballen is ghe-noegh ghe-zeit in de Zeghlyke woorden. De Ghe-meene Toe-ballen sijn niets anders / als vol-strektlyk ghe-noemde Toe-ballen / welke de Eighe teghen-ghe-stelt worden.

IV. Ten tweeden worden de By-voeghen ghe-deelt in Vol-strekte en Be-paalde.

V. Vol-strekt By-voegh is / dat met het On-der-werp een-boudighlyk en vol-strektlyk over-een-komt.

Adjun-
ctum Ab-
solutum.

Limita-
tum.

IV. Be-paaldt, dat met het Onder-werp over-
een-komt na het.

1. 5. Na het, dat is / na eenigh zeker deel oft natuur ;
oft op eenigh zekere tijd / plaats / oft op zigt. Als by
voorb. De Serechtheid is een Vol-strekt Sp-boegh
van de mensch ; de On-serechtheid, een Be-paaldt :
om-dat de mensch niet vol-streketijk / maar alleen na de
Ziel / on-streketijk is. Zo is de Witheid een Be-paaldt
Sp-boegh van een Moeriaan ; om-dat een Moeriaan
niet vol-komeijk / maar alleen na de tanden / wit is.

VII. Ten darden worden de By-voeghen ghe-
deelt in Innerlijke en Uiterlijke.

Adjuncta
Interna.

VIII. Innerlijke By-voeghen zijn / die 't On-
der-werp in-hangen.

Externa.

IX. Uiterlijke, die tót het Onder-werp van
buiten ghe-schikt worden.

1. 5. Het Onder-werp ont-fangt de Innerlijke Sp-
boeghen in zich ; als Sneeuw / de witheid ; de Ziel / de
weetenschap : De uiterlijke Sp-boeghen tót zich ; als
het Ghe-zicht / de Dertw ; een Zolmaat / de Wapenen. De
In-wendighe gheeben 't Onder-werp een in-wendighe
af-noeming ; de uit-wendighe / een uit-wendighe. Want
als Sneeuw wit ghe-noemt wordt van haar witheid /
dat is een In-wendighe af-noeming ; maar als een Zol-
maat ghe-zet wordt ghe-wapent te zijn / oft dat het hóghe
de Dertw ziet / dat is een uiterlijke af-noeming : ghe-
meenlijk wordt zj Denominatio intrinseca & Extrinseca
ghe-noemt.

2. De In-wendighe Sp-boeghen zijn Coe-ballen /
als hoe-ghyótheit / hoe-daanigheit / oft zó tet ; en
haar Onder-werp is altydt een Zelf-standigheit. De
uiterlijke Sp-boeghen zijn oft Zelf-standigheiden / oft
Coe-ballen / en zj worden oft by Zelf-standigheiden / oft
by Coe-ballen ghe-boeght. Want oft Zelf-standigheit
kan by Zelf-standigheit / oft Coe-bal by Coe-bal / oft
Coe-bal by Zelf-standigheit / oft Zelf-standigheit by
Coe-

Toe-bal ghe-voeght worden / als uit het volgende blyken zal.

X. Uiterlijk By-voegh is oft Voor-werp, oft Teken, oft Om-standigheidt.

XI. Voor-werp is / waar ontrent een ding *Objectum*, met werken op-ghe-houden wordt.

1. 5. Dooz-werp wordt nocht van Aristoteles met een Eighe en by-zondere naam ghe-noemt / want als hy van Dooz-werp spreekt / zo noemt hy 't oft Teghen-stel, als in 't 1. Boe. van de Ziel. 1. hoof. Oft Ghe-slacht, Onder-worpe Ghe-slacht, Ghe-slacht waar ontrent; als in 't 1. Boe. der Ardyer. 7. hoof. Hier zyn 'er / dien 't Dooz-werp pleeght toe-ghe-schreeden te worden / Zelf-standigheidt / Ver-moghen / Heblykheidt / Werking. Zo wordt het Dooz-werp der Ziel / des Ver-standts / der Weetenschap en Be-schouwing / ghe-zeit te zyn alle Weezen. De Werking ver-eischt het Dooz-werp ten op-zicht van zich zelf; de Zelf-standigheidt / 't Ver-moghen / en d'Heblykheidt / ten op-zicht haarer werking. Want Weezen is gheen Dooz-werp van de Ziel / Ver-stande oft eens ghe Weetenschap / als dooz zo veel de Ziel oft 't Ver-standt het zelve dooz de ghe-lerde weetenschap be-schouwt. Want de Be-schouwing is een werking der Ziel / des Ver-standts en der Weetenschap.

2. Het Dooz-werp en Onder-werp worden in de Onder-wyzyngen by-kans; onder Onder-seheidt ghe-trykt. En ghe-wyllyk heeft een en de zelve zaak in de Eighenlyk ghe-noemde weeten-schappen baider op-zicht. Want dooz zo veel 't Ver-standt de zelve be-schouwt / zo wordt zy 't Dooz-werp ghe-noemt: de zelve kan ook het Onder-werp ghe-noemt worden / ten op-zicht der Eighen-schappen / die van de zelve dooz Oby-zaaken an-ghe-weezen worden. Als kan het Natuurlyk Lichaam 't Dooz-werp der Natuur-wet ghe-noemt worden / en het Onder-werp van tijdt / plaats / be-weghing / en andere Andoeningen / die van 't Natuurlyk Lichaam an-ghe-weezen worden. Buiten deze an-werking magh het Dooz-werp niet licht-baerdighlyk met het Onder-werp ver-

mengt woorden. Want deze kennissen hebben zeer onderscheide op-zichten.

3. In de Dooz-werpen der Onder-wijzingen pleeght onderscheiden te worden het Stöffighe en 't Dözmighe. Het Stöffighe is de zaak zelf / die an-ghe-merkt wordt / het Dözmighe is de wijs van an-merken. Als by doozb. het Stöffighe Dooz-werp der Natuur-weet / is het Natuurlijk lichaam ; het Dözmighe / voor zó veel 't Natuurlijk is. Want daar veel onder-wijzingen ontrent het Natuurlijk Lichaam ver-keeren / als de Wis-konst / Ghe-nees-konst / en d'Ambachten : zó an-merkt noch tans alleen de Natuur-weet het Natuurlijk lichaam / voor zó veel 't Natuurlijk is.

Disciplinaz
Theoretica.

4. In de Be-schouwighen Onder-wijzingen wordt slechts een Dooz-werp ver-eischt / in welc be-schouwing en be-denking / de ghanse onder-wijzing be-staat : 't zj dooz de naam van Dooz-werp niets anders ver-staan werde / als 't Onder-werp / waar van de Eigenschappen dooz de Eighe Be-ghinselen an-ghe-weezen worden ; In welken zjn wy ghe-zeit hebben dat het Natuurlijk lichaam het Dooz-werp der Natuur-weet is ; 't zj bök de Eigenschappen ey Be-ghinsels self onder de Naam van Dooz-werp komen. In de Oeffnighe Onder-wijzingen wordt een twe-boudigh Dooz-werp ver-eischt : 't een der Leer / 't ander des Ghe-buix oft der Oeffening. 't Dooz-werp der Leer wordt ghe-noemt / dat dooz uwe beeldingen en Schiftingen in de ghanse Onder-wijzing ver-klaart wordt. 't Dooz-werp des ghe-buix oft der Oeffening wordt ghe-heeten / daar ontrent de Oeffening der Onder-wijzing zelf ver-keert. Als zjn in de Zede-böyming de dueghden en ghe-breken het Dooz-werp der Leer ; de Ziel is het Dooz-werp der Oeffening. Want deze ver-hult de Zede-böyming met dueghden. In de stierende Onder-wijzingen / is het Dooz-werp der Oeffening meest twe-boudigh ; 't Eene / dat van de Onder-wijzing zelf ghe-stiert wordt ; 't ander / waar in dat / dat ghe-stiert wordt / werkt. Zó hebben wy ghe-zeit / dat de Reden-konst / ten op-zicht des Ghe-buix / ver-keert ontrent alle Ghe-stel / en ontrent het ver-standt zelf / bezigh zjnde in de kennis der Ghe-stellen te zoeken. 't Naaste Dooz-werp / dat ghe-stiert wordt ; dat / waar in dat / dat ghe-stiert wordt / werkt / kan het ver-schöbe / ter böz-zaak

Disciplinaz
Practica.

66-zaak van 't leeren / ghe-noemt worden. In de Am-
bachten blijkt het Dooz-werp der leer niet / om-dat 3p al-
leen dooz oeffening het-kreggen worden / zonder regels
en Onder-wijs.

XII. Voor-werp is zom door zich, zom door
Toe-val.

XIII. Voor-werp door zich is / dat en der
zaak / booz zó beel het zó-daanigh is / booz-ghe-
wozpen wordt / en waar ontrent de zaak / booz zó
beel 3p zó-daanigh is / ver-keert.

XIV. Voor-werp door Toe-val is / dat óft der
zaak niet booz-ghe-wozpen wordt booz zó beel het
zó-daanigh is / óft waar ontrent de zaak niet ver-
keert booz zó beel 3p zelf zó-daanigh is.

I. 6. Het Dooz-werp door zich ver-eischt twe booz-
waarden / d'eene ten op-zicht van zich / de andere ten
op-zicht van 't Onder-werp / dien 't booz-ghe-wozpen
wordt. Ten op-zicht van zich / dat het der zaak booz-
ghe-wozpen wordt / voor zó veel het zó-daanigh is. Zó
is het ghoede, 't Dooz-werp der wil door zich; Het
quaade, door Toe-val. Want de wil be-gheert het ghoede
de dooz haar natuur; het quaade be-gheert 3p niet dooz
haar natuur / ja 3p be-gheert het quaade niet booz zó
beel het quaadt is / maar booz zó beel het schijnt ghoedt
te zyn. 3. Boek der Rede. 4. hooft-st. Ins-gheleyc
is de Verw het Dooz-werp door zich des Ghe-zichts;
't Dooz-werp door Toe-val is / Diaris Zoon. 2. Boek
van de Ziel. 6. hooft-st. Want Diaris Zoon wordt niet
ghe-zien booz zó beel hy Diaris Zoon is / maar booz
zó beel hy ghe-berwt is : en het ghe-buert / dat dat / dat
ghe-berwt is / Diaris Zoon 3p. De tweede Dooz-waard-
de / die wy ghe-zet hebben in Dooz-werp door zich ver-
eischt te worden ten op-zicht des Onder-werps / is /
dat de zaak ontrent het zelve ver-keert / Voor zó veel
zy zelve zó-daanigh is. Als hy boozb. Als een Tim-
mer-man een huis timmert / de Stof / waar uit het
Huis wordt / is 't Dooz-werp dooz zich des Timmer-
mans / om-dat hy / booz zó beel hy een Timmer-man

is / ontrent de selve ber-keert : Maar de zelfde *Stof* zal het *Wooz-werp* van een *Zang-konstenaar* zijn door *Toe-val*, zó de *Zang-konstenaar* ghe-zeit wordt te timmeren : Om-dat hy niet timmert / *wooz* zó beel hy een *Zanger* / maar *wooz* zó beel hy een *Timmer-man* is.

XV. Voor-werp door zich, is óft *Eighen*, óft *Ghe-meen*.

Objectum
Proprium.

XVI. *Eighen* Voor-werp is / dat een zaak alleen *wooz-ghe-wozpen* wordt.

Commune.

XVII. *Ghe-meen*, dat beel dingen *wooz-ghe-wozpen* wordt.

1. s. Zó is de *Verw* het *Eighen Wooz-werp* van 't *Ghe-zicht*, 't *Ghe-luidt*, des *Ghe-hórs*; de *Smaak-lijkheid*, der *Smaak* / etc. *Ghróotheid*, *Ghe-tal*, *Ghe-stalte*, *Be-weeghen*, *Rust*, zijn 't *ghe-meene Wooz-werp* der *zinnen* : om-dat ieder van de selve *wooz* beel *zinnen* ghebat wordt.

XVIII. *Wasde* zijn zy *Middeligh* óft *On-middeligh*.

Objectum
Media-
tum,

XIX. *Middeligh* Voor-werp is / dat *wooz* *mid-
del* van een ander iemandt *wooz-ghe-wozpen* wordt.

Immedia-
tum.

XX. *On-middeligh* dat *wooz* *middel* van gheen ander iemandt *wooz-ghe-wozpen* wordt.

1. s. Zó zijn de *Zinnighe* óft *Ghe-hoedijke* *Hoe-daanigheden* het *On-middelighe Wooz-werp* der *Zinnen*; de *Zelf-standigheid* / met deze *Hoe-daanigheden* be-keert / het *Middelighe*. Zó beel van *Wooz-werp*.

Signum.

XXI. *Teken* is / dat zich zelf an de *Zinnen* / en dat / wiens *teken* het is / an 't *Der-standt* *wooz-draaght*.

1. s. 't *Teken*

1. 5. 't Teken is een Op-boegh / de be-rekende zaak een Onder-werp. Het Teken doet deze twee dingen: Eerstlijch dyaaght het zich zelf den Zinnen voor; daar na be-meeght het het ver-standt / dat het van de be-rekende zaak denkt.

XXII. Teken wordt ver-scheidelijck ghe-deelt. En Eerstlijch in Natuurlijk en Ghoedt-dunkigh.

XXIII. Natuurlijk Teken is / dat door zijn natuur be-tekent. Signum Naturale.

1. 5. Zó is de Dagh-raadt een teken van dat de Zon op ghaan zal; de Voet-stap, van de voet; d' Af-beelding in een Spiegel / des an-ghe-zichts. 't Natuurlijk teken be-hoóft by-kans tot de leer van de Gó-zaken. Want alle Natuurlijk Teken is óft een Gó-zaak van de be-tekende zaak / óft een Ghe-wócht: óft 't is halde een Ghe-wócht van een zelve Gó-zaak.

XXIV. Ghoedt-dunkigh Teken is / dat door In-stelling be-tekent. Signum Arbitrarium.

1. 5. Óft door menschlijcke; ghelijc wanneer 't op-ghe-hange klim-op een teken is van beide wijen: óft door Ghódelijcke; ghelijc wanneer de Sacramenten, óft Eedt-bonden ghe-noemt worden tekenen der Ghódelijcke ghe-nade.

XXV. Ten treden wordt Teken ghe-deelt in Vormigh en Stófgh.

XXVI. Vormigh Teken is / dat een zaak door-deeldt. Signum Formale.

1. 5. Zó is een Schildery een Teken van een gheschilderde zaak; de Voet-stap, des Voets; het be-ghijn der dingen: dit wordt by Aristoteles Homojoma, dat is / Ghelijknis ghe-noemt / in 't 2. bók. van Be-diedt.

Signum
Materialc.

XXVII. Stóffigh Teken is / dat een zaak
wel an-wijst / maar niet booz-beeldt.

1. 5. Zó is de Reghen-bóogh een teken van de Reghen,
de Róók, van de Dlam; de bleeke Maan, een teken der
Winden; de Róode, van Mooy Weder.

Signa An-
teceden-
tia.
Conse-
quentia, &
Conjun-
ctia.

XXVIII. Ten dardent worden de Tekens
ghe-deelt in Voor-ghaande, Na-vólghende, en
t'Zaam-ghe-voeghde.

1. 5. Booz-ghaande Tekenen: als / de Dagh-raadt,
van d'op-ghang der Zon; de t'zaamen-dringing der Wolken,
van de Reghen. Na-vólghende: als / het droeyen der Plan-
ken, van On-weder; de Bleekheid, van ziekte. t'Zamen-
ghe-voeghde: als / de on-even-ghelijkheid der ader-slagh,
van de kóóts; de haerizhe huidt, van Ghelligheidt. Hier
be-hóózen de Ver-heven-redighe en Natuur-raamighe
tekenen.

Meteoro-
logica,
Physio-
gnomica.
Signa Ne-
cessaria, &
Contin-
gentia.

XXIX. Ten vierden Eindlijk worden de
Tekens ghe-deelt in Nóódt-zaaklijke en Ghe-
buerlijke: van welke die een zekere; deze een on-
zekere an-wijzing van een zaak doen.

1. 5. Als by booz. De Morghen-standt booz-bóódt
zeekerlijk der Zonnen op-ghang; en de on-even-ghelijke
ader-slagh; maakt een zekere an-wijzing van de kóóts:
Maar de bleekheid is een ken-teken der liefde: en de
t'zaamen-dringing der Wolken, des reghens / maar be-dyegh-
lijk: het teken dóch be-dyeght / als 't niet nóódt-zaaklijk
met de zaak t'zaamen-hangt / óft als 't beelen dingen ghe-
meen is. De Nóódt-zaaklijke tekens worden by de
Ghyeken ghe-noemt Tecmeria, de andere Eikora, dat is /
VVAar-schijnlijke. Hoe-wel 3p dan eindlijk Eikora schyn-
neu ghe-noemt te worden / als uit de zelve waar-schijn-
lijke booz-stellen ghe-maakt worden: als / Wanneer de
Wolken t'zaamen-ghe-dreeyen worden, zó zal 't haast reghenen:
Die bleek is, liefst.

XXX. Om-

**XXX. Om-standigheid is / dat ontrent de
zaak is/ der zelve by-light/ oft by-ghe-stelt is.**

**I. 5. Hier toe be-hoóyt Plaats, Tijd, Kleeding, Wapen-
twigh, en dier-ghelyke andere. En dit zy van de Een-
voudighe An-doeningen.**

XX. Hóófdt-stuk.

Van der dingen Over-een-komst.

I. REGHEL.

ND volgen Over-een-komst, Ver-scheidenheid,
Teghen-stel, en Orde, welke by ghe-zeit heb-
ben t'zaam-ghe-boeghde An-doeningen te zyn.

VER-KLAARING.

**I. 5. Van Over-een-komst en Ver-scheidenheid han-
delt Aristoteles in 't 1. Boe. der plaatsl. 7. hóóf. en in 't
7. Boe. in 't 1. en 2. hóóf. Ins-ghelyc in 't 4. Boe. der
Over-nat. 6. en 9. hóóf. en in 't 6. Boe. der plaatsl.
18. hóóf. be-wijst by/ dat haider op-merking niet weinigh
hulps by-hyngt om wel uit te beelden/en te sluit-reden.
Van Teghen-stel en Orde handelt by in 't einde van 't
Boe. der Zegh-woozden.**

II. Over-een-komst is/ waar dooz beelen/ óft Conve-
ghelyk als beelen/ onder zich ver-eent woorden. nientia.

III. En zy is óft Daadlijke, óft der Reden.

IV. Daadlijke Over-een-komst, is een Over- Conve-
een-komst van een zaak met zich zelve. nientia

V. Over- Realis.

Conve-
nientia Ra-
tionis.

V. Over-een-komst der Reden, is een Over-een-komst van deelen in een Begrip.

1. 5. Deze Ver-deeling der Over-een-komst wijst de Wys-gheer an als hy in 't 4. Boe. der Over-nat. 7. Hoof. zegt / dat Een-zelvigheid eenighe eenigheid is des wezens, óft van veelen, (dit is Een-zelvigheid der reden) óft van die, welke, als veelen, ghe-bruikt worden van ons ver-stand: 't welk daadlyke Een-zelvigheid is. Want die met der daadt veel sijn / worden ver-eenicht in 't ghe-meen begrip van haar Ghe-lacht. Zo worden Mensch en Beest ghe-zeit over-een-te kómen in 't ghe-meen begrip van Dier. En dat met der daadt Een is / wordt dooz 't ver-stand van een ghe-trokken / en ghe-bruikt als veelen; ghelyk / wanneer Pieter / een oudt man sijnde / ghe-zeit wordt de zelfde te sijn / die hy was / een jonge sijnde; óft wanneer de Ghódyke Eighen-schappen ghe-zeit worden de zelfde te sijn met het Ghódyk Weezen. Die is een Over-een-komst der Reden / de; een daadlyke. En hoe-wel Aristoteles alleen van Een-zelvigheid spreekt / zo is 't nochtans gheen Obj-zak / waarom die Ver-deeling niet al-ghe-meenlyk ver-staan kan worden van ieder Over-een-komst der dingen. Doozt wordt de plaats / die 'k an-ghe-weezen heb / niet recht ghe-leezen in den Inhoudt: de op-rechte leezing is op de Kant an-ghe-schreeven / in de Kafaubonische Dyk. De selbe heeft alzo: Een-zelvigheid is eenighe Eenigheid des Vveezens, óft van Vveelen, óft van die als Vveelen ghe-bruikt worden.

VI. Over-een-komst wordt ook ghe-deelt in Een-voudighe en Ghelyk-vórmighe.

VII. Een-voudighe Over-een-komst is een Over-een-komst van 't Een met het ander in een zelfde dardie.

VIII. Ghelyk-vórmighe Over-een-komst, óft Ghelyk-vórmigheidt, is een Over-een-komst van Deelen met Deelen in een zelfde Hebbing.

Conve-
nientia
Simplex.

Conve-
nientia
Analogica,
Sive Ana-
logia.

1. 5. Ghe-

1. 5. *Ghelyk-bôymigheid* (in 't *Ghelyc* Analogia, in 't *Latijn* Proportio) wordt van *Euklides* uit-ghe-heest in 't 5. *Boe*. der *Ghelyk*-maat. 4 *boef*. Een *Ghelykheid* der redenen. Reden is, *By* den zelfden *Schryffer* / Van twee *ghroot*-heden des zelfden *Ghe*-slachts eenighe *onderlinge* *Heblijckheid* na de *Hoe*-*ghrootheid*. *Der*-*halven* / *wyl* reden twee *Merck*-tekenen / en *Ghelyk*-*bôymigheid* ten minsten twee redenen heeft / zo *vôlgt* / dat *Ghelyk*-*bôymigheid* ten minsten in vier *Merck*-tekenen be-*staat* / van welke het *Eerste* zich alzo tot het tweede heeft / als het derde zich heeft tot het vierde : als in deze *ghe*-tallen te zien is / 4. 8. 6. 12. Want *ghelyk* vier zich hebben tot acht / zo hebben zich zes tot twaalf.

2. En hoe-wel de *Wis*-konstenaars de *Ghelyk*-*bôymigheid* alleen in *hoe*-*ghrootheid* stellen / en in de *Heb*-*ding* van *heel* tot *Deel* / oft *huert*-*wijs* : zo is 'er noch-*tans* *gheen* *oôz*-*zaak* / waarom *Ghelyk*-*bôymigheid* niet allen *dingen* in 't *ghe*-*meen* mach toe-*ghe*-*schreeven*. worden / die door *onderlinge* *hebbing* onder zich *oever*-*een*-*kômen* : 't 3p die *hebbing* 3p van *heel* tot *Deel* / oft van *oôz*-*zaak* tot *Der*-*oôz*-*zaakt* / oft van *Onder*-*werp* tot *By*-*voegh* / oft in 't *teghen*-*deel* / oft van 't *Teghen*-*stellighe* tot het *Teghen*-*stellighe*. Want *ghelyk* 4. en 6. *Ghelyk*-*bôymighe* *Deelen* 3p / hebbende de reden van de helft tot 8. en 12. Alzo ook 3p de *Zon* en een *Muis* / *Ghelyk*-*bôymighe* *Werkende* *oôz*-*zaaken* / als *meenti*-*ghen* *oôz*-*deelen* / van die *muisen* / die uit *ber*-*roete* stôf en uit *Zaad* *ghe*-*vôzen* worden : en de *Wondt* en een *Woz*-*tel* / 3p *Ghelyk*-*bôymighe* *nidd*-*len* / tot de *voeding* der *dieren* en *planten* *ghe*-*stemat*. De *Ghelyk*-*maatigheid* der *Doctrigheden* en de *Middel*-*maatigheid* der *Harts*-*rochten* / *Ghelyk*-*bôymighe* *Dôymen* der *ghe*-*zondtheit* en *dueghdt* / het *lichaam* en de *ziel* *Ghelyk*-*bôymighe* *Onder*-*werpen* der *ghe*-*zondtheit* en *dueghdt* / oft der *ziekten* en *on*-*dueghden* : De *ghe*-*zondtheit* en *dueghdt* / de *ziekten* en *on*-*dueghden* / *Ghelyk*-*bôymighe* *By*-*voeghen* des *lichaams* en der *ziel* ; en de *ghe*-*zondtheit* en *dueghdt* *zelve* 3p *Ghelyk*-*bôymighe* *Teghen*-*stridighen* *teghen* de *ziekten* en *on*-*dueghden*. *De* *Ghelyk*-*bôymigheid* moeten *ghe*-*braght* worden / de *Ghelyk*-*nissen* / *Der*-*sie*-*ringen* / *Dier*-*spreek*en / en *dier*-*ghelyke* andere.

Conve-
nientia
Essentialis.
Identitas.

I X. Een-voudighe Over-een-komst is oft Weezenlijk oft Toe-valligh. Weezenlijke Over-een-komst wordt ghe-noemt Tautotes, als oft men zeide/ Een-zelvigheidt.

X. Een-zelvigheidt is een Eenigheidt des Weezens.

X I. Een-zelvighe zijn/ welker Weezen een is.

1. 5. D'Erste van deze uit-beeldingen wordt ghe-leezen in 't 4. Boe. der Ober-nat. 9. hooft. de Laatste / in 't zelfde Boek 15. hooft.

X II. Een-zelvigheidt is oft Onder-schikt oft t'Zaam-ghe-schikt.

Identitas.
Subordi-
nata.

X III. Onder-schikte Een-zelvigheidt is/waar dooz de Hooghere met de Laeghere / die hun onder-wozpen zijn/ over-een-komen.

1. 5. Naamlijk 't Ghe-slacht met de Ghe-daanten/ en de Ghe-daanten met de On-deelighen / hun onder-wozpen / en Buert-wijs. Zo zijn een-zelvighe/ Dier en Mensch, Mensch en Sokrates, Witheidt en Verw, en zo van d'andere zjd.

2. Deze Een-zelvigheidt der Onder-schikten / is een daadlijke Een-zelvigheidt / om-dat het hoogher is van 't weezen des laeghers : als Dier is / van 't weezen van Mensch en Beest ; Verw, van 't weezen der Witheidt en Zwartheit. Der-halven is 't een werk des Verstandts / tusschen Dier / en Mensch oft Beest ; oft tusschen Verw/ en Witheidt oft Zwartheit/ te onder-scheiden. En hoe-wel die / die onder een zelfden darden over-een-komen / ook onder elk-ander over-een-komen / zo volghet nochtans niet / dat de Over-een-komst der Ghe-daanten daadlijk is / hoe-wel de Ghe-daanten selve met der daadt Een-zelvig zijn met het Ghe-slacht. Want nocht Ghe-slacht / nocht eenigh al-ghe-meen is met der daadt een/ maar alleen dooz onze be-grijping des Verstandts. En der-halven / die in eenigh ghe-meen op-
zicht

zicht des Ghe-slachts over-een-komen / als Mensch en
Beest in het ghe-meen op-zicht des Diers / die worden
onder zich ook ver-eenight / niet met der daadt / maar
dooz 't be-ghrip des Ver-standts.

XIV. t'Zaam-ghe-schikte Een-zelvigheidt is Identitas
Coördina-
ta.
oft Ghe-talligh, oft Ghe-daantigh, oft Ghe-slach-
tigh.

XV. Ghe-tallighe Een-zelvigheidt, is een Een-
zelvigheidt van een On-deeligh met zich zelven. Identitas
Numerica.

XVI. Een-zelvighe in Ghe-tal worden ghe-
noemt / welker Stof een is.

1. 5. Deze uit-beelding is ghe-trokken uit het 4. Boe.
der Ober-nat. 15. hooft. Doozts ver-staat de Wijs-ghier
met de Naam van Stof de Ver-zaaming der Eighen-
schappen / die nimmer in een ander de zelve zijn kan.
Alzo wordt Pieter met zich zelven / en niet met een ander
ghe-zet Een-zelvig te zijn. En dit is ook een daadighe
Een-zelvigheidt: want de Ghe-tallighe Eenigheit is
in de dingen zelf / buiten eenighe werking des Ver-
standts.

2. Doozts worden van Aristoteles in 't 1. Boe. der
Plaatsl. 7. hooft. vier wijzen ver-haalt van die / die Een-
zelvig in 't ghe-tal ghe-noemt worden. 1. De Een-
naamighe Worden: als / Zwaerd en Deghen. 2. d'uit-
beelding en 't uit-ghe-beelde: als / Mensch en Redenlyk
Dier. 3. Onder-werp en des zelfs Eighen: als Mensch
en Lachachtigh. 4. Onder-werp en des zelfs Ghe-meen
Co-e-val: als / Sokrates, en hy, die in de Hooghe School twist-
reedt, wanneer 't zeker en open-baar is / dat Sokrates
alleen twist-reedt. Hier wordt de vijfde wijs by-ghe-
boeght / in 't 4. Boe. der Ober-nat. 6. hooft. als Een-
zelvighe in ghe-tal ghe-noemt worden al / die ver-knochte
zijn / oft dooz een Natuurlyke / oft dooz een Kunstighe
ver-knochting: als / Een Paal, Een Huu, &c.

XVII. Ghe-

Identitas
Specifica.

XVII. Ghe-daantighe Een-zelvigheid, is een Een-zelvigheid van veel On-deelighen onder de zelfde Ghe-daante.

XVIII. Een-zelvighe in Ghe-daante zijn/welker weezens reden een is/ oft die/wijl zo veel zijn/ in Ghe-daante niet ver-schillen: als / *Sokrates en Plato, Busefalus en Hirpinus, Zwart-voet en Wachter.*

1. 5. De Eerste dezer uit-beeldingen wordt ghe-stelt in 't 4. Boe. der Ober-nat. 6. hoof. de laatste in 't 1. Bo. der Plaatal. 7. hoof.

Identitas
Generica.

XIX. Ghe-slachtighe Een-zelvigheid, is een Een-zelvigheid van veel Ghe-daanten, oft On-deelighen onder 't zelfde Ghe-slacht.

XX. Een-zelvighe in Ghe-slacht zijn / die onder 't zelfde Ghe-slacht zijn: en dat / oft onder 't Naaste; als / *Mensch en Beest*, en der selve On-deelighen, onder *Dier*. Oft onder 't Ver-schoobe; als / *Lichaam en Gheest*, en der selve Ghe-daanten en On-deelighen, onder *Zelf-standigheid*.

XXI. Onder 't zelfde hooghste Ghe-slacht worden ghe-zeit ober-een te komen al / welker Ghe-stalte van uit-spraaking Een-zelvig is.

XXII. Al / die Een-zelvighe in ghe-tal zijn/ zijn ook Een-zelvighe in Ghe-daante; en die in Ghe-daante, ook in Ghe-slacht: niet Buert-wijs.

1. 5. Al dit is ghe-trokken uit het. 4. Boe. der Ober-nat. 6. hoof. nu ecr an-ghe-weezen.

Differen-
tia Acci-
dentalis.
Interna
Externa.

XXIII. Toe-vallighe Over-een-komst is oft In-wendig oft Uit-wendig: In-wendighe is/ oft Evenheid oft Ghe-lijkheidt.

XXIV. Even-

XXIV. Evenheidt is een Over-een-komst in Paritas.
Hoe-ghróótheidt,

XXV. Evene worden ghe-noemt/welker Hoe-ghróótheidt een is.

1. 5. Dit leeft men in 't 4. Boe. der Ober-nat. 15. hoo.
By recht/ VVelker Hoe-ghróótheidt Een is, naamlijk óft
Der klont / óft der kracht óft dol-maaktheidt. De ken-
kens van Evenheidt zyn: Even, Even-ghelyk, Even als,
Even-ghelyk als, Zó zeer als, Zó ghróót als, Zó veel als, Niet
min dan: als/

*Z'Is zó ghe-veet om 't quaad en loophens te ver-breiden
Als vaerdigh om het ghoedt en waarheidt uit te spreiden.
Het is gheen minder duoghdt, het Zijne te be-waaren.
Als Schatten op een nieuw te hóópen en ver-ghaaren.*

XXVI. Ghelijckheidt is een Over-een-komst similitudo.
in Hoe-daanigheit óft Lyding.

XXVII. Ghelijke worden ghe-noemt / die
't zelfde ghe-leeden hebben / en die meer 't zelfde/
als ver-scheide / ghe-leeden hebben / en welker
Hoe-daanigheit een is.

1. 5. uit het 4. Boe. der Ober-nat. 9. hoo. by recht;
Die 't zelfde ghe-leden hebben) waarom die óók niet / die
't zelfde ghe-daan hebben? Óft is 't om-dat de Doening/
dooz zó veel zyn een Doening is/ niet in den Doener/maar
in den Tyder is: VVelker Hoe-daanigheit een is) naam-
lijk óft in Crap / óft in Ghe-daante. Hier toe zult ghy
niet quaalijk byngen de Ober-een-komst in Standt.
Zó is 't een Ep 't ander ghelyk om de Dertw en Ghe-
stalte. De ken-tekens van Ghelijckheidt zyn / Ghelyk,
als, na de wijs, ghelyk als, ins-ghelyx, ghelyker wijs, zó als,
niet anders, niet anders dan, &c. Als de Ghelijckheidt dooz
dooz-stelling en ver-klaring ont-foutwt wordt / zó wordt
zyn een Ghelyk-begymigheit.

XXVIII. Uit-wendighe Over-een-komst, is een Over-een-komst in zo-daanighe uit-wendighe Oor-zaaken, Ghe-wrochten, Onder-werpen, oft By-voeghen, die niet tot het Weezen be-hoozen.

1. 5. Also komen twee volle broeders over een in Werkende Oor-zaak: een kleedt en een huis / komen over een in Eindt; want beide zijn zo om de strafheidt des Heemels te weeren. Hier toe kunnen ook be-roepen worden / die in Stof over-een-komen; als Sneeuw en Haghel / Windt en Hardt-beebing. Want schoon Stof een In-wendighe Oor-zaak zo / zo doet zo nochtans niet tot het Ghe-daantigh Weezen. Die in Oor-zaak over-een-komen / komen in Weezen over-een. Doozts komen twee Konstenaars van een zelfde Ambacht over een in Ghe-wrochten: de Dueghden en Ghe-breken / in Onder-werpen; want zo zijn beide in 't ghe-moedt. De Over-een-komst der dingen in By-voeghen is ver-scheiden. De Over-een-komst in d' In-wendighe By-voeghen / behoozt tot Ebenheidt en Ghelykheidt. Hier toe moet alleen ghe-braght worden de Over-een-komst in Dooz-werpen / Tekenen / en Om-standigheden. Zo Werken-de oft Eindighe Oor-zaak / Onder-werp oft By-voegh / ghe-stelt wordt in de Weezenlijke uit-beelding der dingen / dan / zo 'er iet in de zelve over-een-komst / is de Over-een-komst niet uit-wendig / maar Weezenlijk te achten.

XXI. Hóófdt-ftuk.

*Van Ver-fcheidenheid óft Onder-
fcheiding der dingen.*

I. REGHEL.

Ver-fcheidenheid is / waar dooz de dingen *Diverfitas.*
van elk-ander onder-fcheiden worden

II. En zy is óft Daadlijk , óft der Reden , óft
Wijzigh.

III. Daadlijke Ver-fcheidenheid is waar dooz *Diverfitas*
een zaak onder-fcheiden wordt van een andere *Realis.*
zaak / óft van haarer Be-neening.

VER-KLAARING.

I. s. Daadlijke Onder-fcheiding wordt ghe-deelt in
Onder-ling en niet onder-ling : en onder-linge in Stel-
lighe en Be-neenighe. Stellighe wordt ghe-noemt/
waar dooz een zaak onder-fcheiden wordt van een andere
zaak : als *Pieter van Paulus , Witheid van Zwartheit , Stóf*
van Vorm , &c. Be-neenighe Onder-fcheiding wordt
ghe-heeten/waar dooz het Weezen onder-fcheiden wordt/
van 't niet Weezen / zich teghen-ghe-stelt / óft van haars
zelfs Be-neening / óft Be-roóbing : als / *Ghe-zicht van*
Blindtheit ; Licht van Duifternis , &c. Niet Onder-linge
Onder-fcheiding is / waar dooz heel van Deel onder-
fcheiden wordt : als *Mensch van Hóófdt.*

IV. Ver-fcheidenheid der Reden is / waar *Diverfitas*
dooz de dingen onder-fcheiden worden alleen dooz *Rationis.*
be-ghrippen.

1. 5. 't Welk ghe-schiedt / als een en de zelfde zaak / niet met een be-ghyp ver-staan wordt. De ver-schei- denheid oft Onder-scheiding der Reden / deelen de School-ghe-leerden na haar wijs / dat is / met Bastaard-spraak in Onder-scheiding Rationis Ratiocinantis & Rationis Ratiocinatae , dat is / der redende reden, en der ghe-redende reden. Want Logos oft reden is een ghe-meene Naam / en komt over een met het ver-stand en met het weezen der dingen / welke dooz uit-beelding ont-foont worden: zo noemen 't ghe-meenlijk VVatheidt. 't Ver-stand heeten zo een Redende Reden, de Watheidt een Ghe-redende Reden. Ver-halven is de Onder-scheiding der redende reden. By de School-ghe-leerden / die van 't ver-stand zelf ghe-stelt wordt / 't welk ghe-schiedt / als een en de zelfde zaak dooz twe oft meer / en dat dooz ghe-lyke be-ghyppen / onder-scheiden wordt. Onder-schei- ding der ghe-redende reden wordt ghe-noemt / als in een zaak een andere en andere Watheidt / oft uit-beelding be-bonden wordt: 't welk ghe-schiedt / als een en de zelfde zaak an on-ghelyke be-ghyppen booz-ghe-woopen wordt. Ghelyke Be-ghyppen worden ghe-noemt / die een en de zelfde zaak / en t'eenemaal op de zelfde wijs / booz-beelden: On-ghelyke / die de zelfde zaak ver-schei- denlyk booz-beelden. Als by boozt. Zo iemande be-ghypt dat Pieter de zelfde met sich zelf is / dien is 't noodt-zaaklyk / dat hy Pieter twee-maal be-ghypte / en dat wel ghanschlyk op de zelfde wijs. Maar zo iemande be-ghypt / dat Pieter een Mensch oft een Dier is / dien is 't ook noodigh dat hy Pieter twee-maal be-ghypte / maet op een ander en andere wijs. Want het be-ghyp / waer dooz Pieter be-ghyepen wordt / als Pieter / is dat be-ghyp on-ghelyk / waer dooz de zelfde Pieter be-ghyepen wordt als een Mensch / oft als een Dier. En 't sijn nochtans gheen ver-scheide dingen / Pieter als Pieter / en Pieter als een Mensch / oft als een Dier.

2. De Onder-scheiding der redende reden en der ghe-redende reden kan dooz dit teken onder-scheiden worden. Die dooz redende reden onder-scheiden worden / die worden van elk-ander uit-ghe-sproken dooz een Een-zelbighe uit-spraak : Die onder-scheiden worden dooz een ghe-redende reden / van die kan het een van 't ander niet uit-ghe-sproken worden / oft zo het uit-ghe-

Quidditas.

Ghe-sproken wordt / zo is de uit-spreking niet Een-zel-
digh.

V. Wijzighe Ver-scheidenheidt is / waar door ^{Diversitas}
de dingen door haar wijzen onder-scheiden wor- ^{Modalis.}
den.

1. 1. Daar is tet in de dingen / dat nocht de zaak zelf
is / nocht een andere zaak / ook niet ghausch niets ; maar
tet Middelligs tusschen de Zaak en het Pleets. En dat
pleeght ghe-normt te worden de Wijs der zaak. Als by
voorb. De trap van hoe-daanigheidt is gheen hoe-daa-
nigheidt / en ook niet ghausch niet met al ; Maar een
wijs van hoe-daanigheidt. Der halven als hoe-daa-
nigheidt ber-stijft oft ber-slapt wordt / zo wordt het gheen
andere hoe-daanigheidt / maar een hoe-daanigheidt van
een andere wijs. En als hoe-daanigheidt / oft eenighe
andere zaak / op die wijs ber-andert wordt / zo wordt ze
ghe-zeit VVijziglijk van zich zelf onder-scheiden te ^{Modality.}
worden. Zo wordt Warmte in de eerste trap onder-schei-
den van zich zelf in de tweede / oft derde trap ; en de Ont-
fautwe handt / van zich zelf / ghe-slooten zijnde.

2. Aristoteles be-roept alle Ver-scheidenheidt tot twee
Ghe-daanten. Want die by Aristoteles ber-scheiden zijn /
zijn Ver-scheiden / oft in Onder-werp / oft in Reden : Van
welke / die in Onder-werp ber-schillen / in der daadt zelf
ber-schillen ; de andere alleen in reden. Der Wijzighe
Onder-scheiding ghe-denkt by uerghens. Nochtans
schijnt ze niet buiten noodt be-dacht. Want de Wijzighe
Onder-scheiding is ghrooter als de Onder-scheiding der
reden / en minder als de Daadlijke Onder-scheiding ; en
te ghe-bruik der zelbe komt dik-wils voor.

VI. Ver-scheidenheidt kan ook ghe-schift
worden in Weezentlijke en Toe-vallighe.

VII. Weezentlijke Ver-scheidenheidt is / waar ^{Diversitas}
door de dingen in Weezen onder-scheiden wor- ^{Essentialis.}
den.

VIII. En 3p is óft Onder-schikte óft t'Zaam-ghe-schikte.

Diversitas
Subordi-
nata.

IX. Onder-schikte Ver-scheidenheid is / waar dooz de hóoghre van haar onder-ghe-wozpe laeghere ver-schillen.

I. s. Naamlyk Ghe-slacht van de Ghe-daanten / en Ghe-daante van d'On-deelighen / die hun onder-wozpen zyn en dat buert-wijs. Zo ver-schilt Dier van Mensch / Mensch van Sokrates / Dertw van Witheid / en zo van d'andere 3hd. Deze Ver-scheidenheid der Onder-schik-ten / is een Ver-scheidenheid der reden. Want om-dat de Onder-schikte met der daadt een-zelbigh zyn / zo is t'Hoódt-zaklyk / dat 3p dooz de reden alleen onder-schei-den worden.

Diversitas
Coordi-
nata.

X. t'Zaam-ghe-schikte Ver-scheidenheid is óft Ghe-talligh, óft Ghe-daantigh, óft Ghe-slachtigh.

Diversitas
Numerica.

XI. Ghe-tallighe Ver-scheidenheid is / waar dooz de On-deelighen van de zelve Ghe-daante onder-scheiden worden : als / *Plato en Sokrates.*

Diversitas
Specifica.

XII. Ghe-daantighe Ver-scheidenheid is / waar dooz de Ghe-daanten des zelve Ghe-slachts, en der zelve On-deelighen onder-scheiden worden : als / *Mensch en Beest, Alexander en Buseval.*

Diversitas
Generica.

XIII. Ghe-slachtighe Ver-scheidenheid is / waar dooz de Ghe-slachten zelve / zo Hóoghste als Onder-buertighe / en der zelve Ghe-daanten en On-deelighen onder-scheiden worden : als *Zelf-standigheit en Hoe-ghróótheit, Lichaam en Gheest, Dier en Plant, Sokrates en deeze Peer-boom.*

XIV. De Hóoghste Ghe-slachten zyn in haar ghanse Weezen ver-scheiden ; De Onder-buertighe / alleen in een deel des Weezens.

1. 5. De Hooghste Ghe-slachten hebben gheen gemeen Ghe-slacht / nōcht Stellighe Onder-scheiden. Waer uit volght / dat zy in haar ghe-scheide Weezen ver-scheiden zijn. De Onder-buerrighe Ghe-slachten komen over een in een gemeen Ghe-slacht / en der-halven zijn zy niet in haar heele Weezen / maar alleen in een deel des Weezens ver-scheiden / naamlijk in 't stelligh Onder-scheidt.

XV. Die in Ghe-slacht onder-scheiden worden / worden ook in Ghe-daante onder-scheiden / en die in Ghe-daante, oōk in Ghe-tal ; niet buert-wijs.

XVI. Toe-vallighe Ver-scheidenheid is oōst In-wendigh oōst Uir-wendigh : en In-wendighe is oōst On-evenheidt, oōst On-ghelijckheidt.

Diversitas
Accidental-
is, In-
terna &
Externa.
Imparitas,

XVII. On-evenheidt is een Ver-scheidenheidt in Hoe-ghrōotheidt.

XVIII. On-evene zijn / van welcke 't een ghrooter oōst kleiner is als 't ander.

1. 5. Naamlijk / oōst dooz Hoe-ghrōotheidt der klont / oōst der kracht en vol-maaktheidt. Zo worden Zilver / Ghoudt en de Dueghden on-even ghe-schat met die rijn :

*Het Zilver slechter is als Ghoudt,
Het welk men min als dueghden houdt.*

En in Matth. 7. hōōf. wordt het lichaam met het kleedt / als het Meerder met het Minder / ver-ghel-ken: En de Voghelen des Heemels en de Leljen der Dalen met den Mensch / als het Minder met het Meerder.

XIX. On-ghelijckheidt is een Ver-scheidenheidt in Hoe-daanigheit oōst in Lyding.

Diffimilitudo.

1. 5. In Hoe-daanigheit; naamlijk oōst van ver-scheide Ghe-daante; als Wit en Roodt: oōst ten minsten van ver-scheide Cray: als / Meer en Min wit. Want die in Cray /

niet in Ghe-daante/ber-schillen/ zyn ten deel ghelyk/ten deel on-ghelyk. Hier toe kan oök de Ver-scheidenheid in Standt ghe-blyght worden.

XX. Uit-wendighe Ver-scheidenheid is/waar dooz de dingen dooz zo-daanighe uit-wendighe Oór-zaaken, Ghe-wróchten, Onder-werpen, en By-voeghen, die tot het Weezen des dings niet be-hoozen/ber-schillen.

1. 5. Zó worden de Muisen / van de Zon uit ber-rótte Stóf / als men ghe-meenlyk ghe-lóoft/ onder-scheiden in Werkende Oó-zzaak van die Muisen/ die uit Zaadt ghe-teelt worden: zó worden 't óógh en óóz onder-scheiden in Eindt. Hier toe be-hoozen oök / die in Stóf ber-schillen; als Marmere en Kópere Beelden. Die in Dórm ber-schillen / ber-schillen in Weezen. Doozt ber-schillen Water en Duur in Ghe-wróchten: de Zedighe en Ver-standighe Dueghden in Onder-werp; Want die zyn in de Be-gheerte / deze in 't Ver-standt. De Ver-scheidenheid der dingen in de In-wendighe By-voeghen / be-hoozt tót On-ebenheidt óft tót On-ghelykheidt. Hier toe worden alleen ghe-blyght die ber-schillen in Dooz-werpen / Tekens / óft Om-standigheden. Zó Werkende óft Eindighe Oó-zzaak / Onder-werp óft By-voegh/ be-hoozen tót des zaak Weezen óft uit-beelding / dan / zó 'er eenighe dingen in de zelve ber-schillen / zó moet die Ver-scheidenheidt niet uit-wendig / maar Weezenlyk ghe-schat worden.

XXII. Hóófdt-stuk.

Van Teghen-stel der dingen.

I. REGHEL.

TEggen-stel is een Strijdt der dingen.

II. Die dingen worden ghe-zeit te stryden/
die nócht van elk-ander/ nócht van een zelve dar-
de / na 't zelve / tót het zelve / op de zelve wijs/
en tijdt/ waarlijk be-vestigt konnen worden.

Opposita.

VER-KLAARING.

1. 5. Die by Aristoteles Antikeimena ghe-noemt
worden/ die heet Cicero Contraria, en by Opposita, dat
is Teghen-stellighen. Teghen-stel is zommighe in de
dinghen/ zommighe in Be-vesting en Be-neening: die
is een An-doening der Enkele / deze der t'Zaam-ghe-
boeghde Ghe-stellen. Van de Teghen-stelling der din-
gen/ die tót deze plaats be-hóózt/ handelt Aristoteles in 't
10. hóóf. der Zegg-woorden. Van d'andere in 't Boek
van Be-diedt. In beide de Teghen-stellen worden vier
Dooz-waarden ber-eischt / welke dooz-ghe-schreeben
worden in 't 5. hóóf. des Boex van de Russ-wijzige
Wêér-legghingen. De Eerste Dooz-waarde is / dat Te-
gghen-stel ghe-schiede Na 't zelve, dat is / na 't zelve deel
óft natuur. De tweede is dat het ghe-schiede Tót het
zelve, dat is / ten zelfden op-zicht. De derde / dat het
ghe-schiede op de zelve wijs. De vierde / Op de zelve
Tijdt. Zó deze dooz-waarden ghe-stelt zijnde / de Te-
gghen-stellighen van elk-anderen uit-ghe-sproken wor-
den/ zó zal de uit-spreeking valsch zijn: als / de Mensch is
een Paerdt, Blindtheid is Ghe-zicht: óft zó zy beide van
een zelve darde uit-ghe-sproken worden / zó zal een van
I 5 (beide

baide uit-spraakken valsch zyn : als / *Sokrates ziet , Sokrates is blindt.* Zó de Teghen-stellighen van elk-anderen / óft baide van eenighe darde waarlijk be-vestigt worden / zó is 't noodigh / dat 'er eenighe van de ghe-zeide booz-waarden ont-breeke. Als by voorb. *Davidts Heer, en Zoon te Zyn*, voeght den zelfden Christus / maar niet na 't zelfde. Want Christus is *Davidts Heer* na de Ghodlijke : *Davidts Zoon* / na de Menschlijke natuur. *Ins-ghelijc* is een Vier-tal een Twe-boudigh en een Helft / maar niet tót het zelfde. Want het is het Twe-boudigh van een Twe-tal / en de Helft van een Acht-tal. Daar-en-hoven is 't baide waar / dat de Werldt een be-ghin, en gheen be-ghin heeft : Maar niet op de zelfde wijs. Want de Werldt heeft een be-ghin der duuring / niet der Ghrootheid. Eindlijk is 't baide waar / *Eertijds waren de Miletiers stark, en Eer-tijds waren de Miletiers niet stark* : Maar niet op de zelfde Tijd.

2. Doozts / schön de Teghen-stellighen niet konnen van een zelfde uit-ghe-sproken worden / als deze booz-waarden onder-houden worden : zó hindert nochtans niets / waar dooz dat zelfde te min van de Teghen-stellighen kan uit-ghe-sproken worden ; als / *Vertw van Witheid en Zwartheid: Een Vier van Beest en Mensch.*

Opposita.

III. De Teghen-stellighen zyn te ghelijc in Natuur.

IV. Der Teghen-stellighen is de zelfde weetschap.

1. 5. De eerste dezer spzucken staat in 't 6. Boe. der Plaatsl. 4. hooft. de laatste in 't 1. Boe. der Plaatsl. 14. hooft. en 2. Boe. 2. hooft. 6. Boe. 6. hooft. en dooz-ghaans. De zin van de laatste reghel kan twe-boudigh zyn : de Eerste / dat 'er be-tekent werde / dat baide teghen-stellighen tót de zelfde Weetschap be-hoopen ; en dat de zelfde Weetschap / die / by booz-beeldt / van de dueghdt ver-klaart / oók van de ghe-breken ver-klaart : en die van de ziekten / oók van de ghe-zondtheit. De andere Zin is / dat be-tekent werde / dat de eene der Teghen-stellighen be-kent zynde / de andere oók be-kent werde.

V. De

V. De Teghen-stellighen neben elk-ander ghe-stelt zijnde/ schijnen te meêr.

1. 5. Dit is die ghe-meene Reghel / welke booz-ghe-schreben wordt in 't 3. Boe. der Reden-ryk. 2. hooft-st. welk ghe-bruik ziet in 't 2. Boe. der Reden-r. alwaar de teghen-strijdighē Harts-torchten en Zeden der Gude Mannen en Jongelingen ;6 ber-ghe-leeken worden/ dat zo uit die onderlinge ber-ghelking zeer ver-klaart worden.

VI. De Ghe-daanten der Teghen-stellighen zijn vijf: Ver-schillighen, Recht-strijdighen, Be-trek-lijk Teghen-stellighen, Be-róófdelijk Teghen-stellighen en Teghen-zeghlijken.

1. 5. Het eene der Teghen-stellighen wordt oft beelen/ oft eenen teghen-ghe-stelt. Die / welker een beelen teghen-ghe-stelt wordt / worden Ver-schillighen ghe-noemt. Als een Enen teghen-ghe-stelt wordt / zo ver-keert de Teghen-stelling oft tusschen Weezen en gheen Weezen / oft tusschen Weezen en Weezen. Die als Weezen en Weezen teghen-ghe-stelt worden / zijn oft Vol-strekte / oft Be-treklijke : die worden Recht-strijdighē ghe-noemt ; deze Be-treklijke Teghen-stellighen. Die als Weezen en gheen Weezen teghen-ghe-stelt worden / oft hebben het zelfde Onder-werp / oft niet : die worden ghe-noemt Be-róófdelijk Teghen-stellighen / deze Teghen-zeghlijken. Aristoteles ghe-denkt de Ver-schillighen niet in de Reden-konst / daar hy de Ghe-daanten der Teghen-stellighen openlijk ver-haalt : nechtans ghe-denkt hy der zelve/ in 't 4. Bo. der Ober-nat. 10. hooft. en noemt ze daar Ver-scheiden in Ghe-daante, naamlijk/ Die met een Strijdighē wijs onder elk-anderen an-ghe-daan zijn, ten op-zicht des VVcezens.

VII. Ver-schillighen zijn / welker een beelen teghen-ghe-stelt wordt op de zelfde wijs. ..

1. 5. Zó zijn Mensch en Paerdt, Wit en Heemel-blaauw, ver-schillighen : om-dat de Mensch niet alleen het Paerdt/ maar óók den Hondt / Leeuw/ en d'andere Ghe-daanten van Beesten ; en Wit niet alleen het Heemel-blaauw / maar óók het Róódt / Ghyoen / en andere middele Berwen / teghen-ghe-stelt woýdt op de zelve wijs ; dat is / dooz 't zelve Ghe-slacht van Teghen-stel. Wit en Zwart zijn gheen ver-schillighen / schoon Wit niet alleen het Zwart/ maar óók den middel-berwen/ teghen-ghe-stelt woýdt ; want Wit woýdt anders-zins teghen Zwart ghe-stelt / anders-zins teghen de middel-berwen. Ins-ghelijc zijn óók Dyp en Slaaf gheen ver-schillighen / schoon Slaaf niet alleen teghen Dyp / maar óók teghen heer ghe-stelt woýdt / om-dat weder-zijds niet is het zelve Ghe-slacht van Teghen-stel : want heer en Slaaf zijn Be-treklijk Teghen-stellighen : Dyp en Slaaf/ Recht-strýdighen.

VIII. Recht-strýdighen zijn twee Vol-strekte / die onder 't zelve Ghe-slacht meest ver-schillen.

1. 5. Aristoteles in 't 6. hóóft. van de Zegh-wóórd. beelt de Recht-strýdighen uit / Die meest van elk-ander ver-schillen van die , die onder 't zelve Ghe-slacht ghe-stelt zijn. Maar die uit-beelding schýnt min vol-komen / om-dat zj óók den Ver-schillighen past / en die / die Be-treklijk teghen-stelligh zijn.

2. Recht-strýdighen zijn twee) dooz dit deel worden zj onder-scheiden van de Ver-schillighen / die méér als twee zijn / óft ten minsten hindert niets / waar dooz zj niet méér moghen zijn. Vol-strekte) hier dooz ver-schillen zj van die / die Be-treklijk teghen-ghe-stelt worden. Daar woýdt óók by-ghe-boeght / Onder 't zelve Ghe-slacht. Naamlijk óft onder 't Naaste ; als Witheid en Zwartheid ; onder Berwo : óft onder 't Ver-schóóben ; als Recht-baerdigheid en On-rechtbaerdigheid / onder Hebligheid. Dooz dit deel worden de Recht-strýdighen onder-scheiden van de Teghen-zeghlijke en van die / die be-róófoeljk teghen-ghe-stelt worden.

3. En

9. En 't hindert niet / dat Aristoteles / in 't 11. hooft. van de Zegh-woordten / zeght / dat Schoedt en Quaadt / die Recht-strijdighe zijn / niet onder 't zelve Ghe-slacht zijn / maar zelve Ghe-slachten zijn. Want Aristoteles schijnt zulx te zegghen na 't ghe-boelen der Pythagoristen / de welke twee hooft-stoffen der dingen stelden / d'ene der Schoeden / d'andere der Quaaden / als Aristoteles zelf ghe-tuigt in 't 1. Boe. der Ober-nat. 5. hooft. Want wyl Schoedt en Quaadt in alle Zegh-woordten bevonden worden / eben als Wezen / gheleijk ghe-leert wordt in 't 1. Boe. der Zede-b. 4. hooft. zo kunnen zo gheen hooftste Ghe-slachten zijn. Hier voegh ik by / dat het Quaadt niet recht-strijdig teghen het Schoedt in de Ober-natuurlijken / alwaar het an-ghe-merkt wordt als een ghe-meene An-doening van Wezen / maar het zelve Be-röofdelijk teghen-ghe-stelt wordt. In de Zede-börming zijn Schoedt en Quaadt wel Recht-strijdighen / maar zo worden ver-dat onder 't zelve Ghe-slacht / naamlijk oft onder Heblijckheit / oft onder de Zedighe Doening / welke Aristoteles pleeght Praxis te noemen. Ziet Ammonius en Simplicius op het 11. hooft. der Zegh-woordten.

4. Daar wordt boozts by-ghe-boeght / Meest Verschillen, naamlijk oft na de Vorm, oft na de Plaats. Want zo onderscheidt de Wijs-ghier de Recht-strijdigheit / in 't 5. Boe. der Nat. 2. hooft. en in 't 2. Boe. der Ver-hebe. 6. hooft. dat de eene zo in hoe-daanigheit / welke by Strijdigheit na de Vörm noemt; de andere in Waar / welke by heet Strijdigheit na de plaats. Strijdighen in hoe-daanigheit zijn / Wit en Zwart, Dueghdt en On-dueghdt, Recht en Krom, Slaaf en Vry, &c. Strijdighen in plaats worden ghe-noemt / die op een klobbe / oft in een Ronden elk-ander na de Middel-lijn teghen-ghe-stelt zijn: als / het Noorder en Zuider spits. Hier toe moet ghe-bjaght worden de Strijdigheit der Be-weeghingen / welke ghe-leegghen is in de Recht-strijdighe Hebbing der Merk-tekenen / alzo dat het Merk-teken waar toe van d'ene Be-weeghing / zo 't Merk-teken waarvan des anderen / en over-anderlijk. Thomas noemt het Strijdigheit des an- en VVegh-ghangs. Zo zijn Recht-strijdighen / Teeling en Ver-derving, An-ghroeuing en Ver-mindering, Ver-warming en Ver-kouwing, Op-raart en

en *Neder-daaling*, &c. Der-halven als de *Wijs-ghier* in 't *Boek der Zegh-woorden de Strijdigheid* in de *hoedaanigheden in-sluit* / en loochent / dat *3p* in *Zelf-standigheid* en *hoe-ghzoortheid* plaats heeft / *3o* moet men achten / dat *bp* 't *woorde van Teghen-strijdigheid* zeer *be-knópt* neemt.

I X. De *Recht-strijdighen* *ber-nielen* *elk-anderen* / en 't *eene* *woordt* *dooz* *des* *anders* *besmetting* *ber-slapt*.

1. 5. Aldus stelt het *Aristoteles* *booz* in 't 2. *Boe.* *van den Heemel.* 3. *hoóf.* Als *bp* *boozb.* Als het *water* *ber-warmt* *woordt* / *3o* *ont-ghaat* *het* *3o* *veel* *houde* / als het *warmte* *van* *elders* *in-ghedrukt* *woordt.* *Indien* *het* *Recht-strijdigh* *zomtijds* *van* *zijn* *Recht-strijdigh* *dooz* *Over-drang* *ber-slijft* *woordt* / dat *ghe-schiedt* *dooz* *Coel-bal.*

X. De *Recht-strijdighen* *konnen* *niet* *te* *ghe-lijkh* *zijn* *in* 't *zelfde* *Op-zonder* *Onder-werp.*

X I. *Nóchtans* *ber-keeren* *3p* *ontrent* *het* *zelfde* *Onder-werp* *óft* *in* *Ghe-dante* , *óft* *in* *Ghe-slacht.*

1. 5. *Deze* *Regghelen* *worden* *booz-ghe-stelt* *in* 't 11. *hó.* *van* *de* *Zegh-woorden.* *De* *Zin* *van* *baiden* *is* *openbaar.* Als *bp* *boozb.* *De* *zelfde* *kan* *niet* *te-ghelijkh* *rechtbaerdigh* *en* *on-recht-baerdigh* / *ziek* *en* *ghe-zondt* / *eben* *en* *on-eben* / *houdt* *en* *warm* *zijn* : *nóchtans* *zijn* *rechtbaerdigheid* *en* *on-recht-baerdigheid* *in* *des* *Menschen* *Ziel* ; *ziecte* *en* *ghe-zondtheit* *in* *des* *Diers* *Lichaam* ; *eben* *en* *on-eben* *in* 't *Ghe-tal* ; *houdt* *en* *warm* *in* 't *hóóft-stóffigh* *Lichaam.*

X II. De *Recht-strijdighen* *zijn* *óft* *Middeligh* , *óft* *On-middeligh.*

X III. *Mid-*

XIII. Middelighe Recht-strijdighen zijn tus- Contracta
Mediata.
schen welke een Middell / haider deelachtigh / tus-
schen ghe-wozpen is.

XIV. On-middelighe, tusschen welke niets
middelighs / haider deel-achtigh / tusschen-ghe-
wozpen is.

1. 5. Het Middell / 't welk in Teghen-stel ghe-zien
wordt (op-dat ik d'andere Neemingen booz-by-gba) is
tweertel / het eene der Döym / oft der deelachtighheids/
't ander des Onder-werps / oft der Be-neening. Het
Middell der Döym oft deelachtighheids wordt ghe-noemt/
dat deelachtigh is van beide d'uitersten. Zó is Larwote
het middell tusschen Warmte en Koude; Róódt / tusschen
Wit en Zwart. 't Middell des Onder-werps / oft der
Be-neening wordt ghe-noemt / van welk beide d'uiters-
ten be-neent worden. Zó is een Gheest het middell tus-
schen Warm en Koude / tusschen Ghysoot en Klein. Deze
Schifting der Recht-strijdighen moet ghe-nómen woz-
den van het middell der deelachtighheids. Eenighe Rech-
strijdighen hebben een middell der deelachtighheids; als/
Wit en Zwart / Warmte en Koude: eenighe hebben zó-
daanigh een middell niet; als Eben en On-eben / Rechte
en Krom. Het middell der Ont-kennning oft Be-neening
wordt ghe-bonden in alle Teghen-stel / be-halven in Tes-
ghen-zegghing. 't Ghe-schiedt dóch zomtydts / dat het
middell der deelachtighheids / een eighen wóódt derbende/
booz be-neening van zijn uiterste be-diedt wordt.

2. Een van beide On-middelighe Recht-strijdighen
moet nóódt-zaaklyk zijn in 't be-ghyppigh Onder-werp.
Zó is 't nóódt-zaaklyk / dat ieder Ghe-tal oft Eben oft
On-eben is. Der Middelighe is gheen van beide nóódt-
zaaklyk in 't be-ghyppigh Onder-werp / om-dat het mid-
dell 't Onder-werp be-bangen kan. Want 't is niet nóódt-
zaaklyk / dat een Lichaam oft Wit oft Zwart ;p: want
het kan oft Róódt oft Ghyoen zijn. Zó nóchtans een van
beide Middelighe Recht-strijdighen an 't Onder-werp
natuurlyk en Eighen ;p / zó is 't nóódt-zaaklyk / dat het
't Onder-werp in is. Zó is 't nóódt-zaaklyk / dat het
huur warm is.

XV. Be-

Relative
Opposita.

XV. Be-treklijk Teghen-stellighen zijn / die dat zelve / dat zy zijn / der Teghen-stellighen te zijn ghe-zeit worden / oft op eenighe andere wijs tot de zelve be-trokken worden.

1. 5. De Be-trekkighen kunnen twee-zins an-ghe-merkt worden: oft vooz zo veel zy an ver-scheidene toe-ghe-schreeben worden; en zo stellen zy elk-anderen: oft vooz zo veel zy den zelve toe-ghe-schreeben worden; en zo neemen zy elk-anderen wegh / en zijn niet der daadt Teghen-stellighen vooz-neemlijk / zo zy Be-trekkighen zijn van een ver-scheide naam. Zo moet / by vooz b. de Vader ghe-stelt zijnde / de Zoon wel ghe-stelt worden; maar die iemants Vader is / die kan des zelve Zoon niet zijn. In de Be-trekkighen van de zelve Naam blijkt de Teghen-stelling niet / om d' Een-zelbighede des Naams.

Privative
Opposita.

XVI. Be-róófdelijk Teghen-stellighen zijn Heblijkheid en der zelve Be-roóbing:

1. 5. Be-róóbing be-tekent zomtijds een af-weezen der Wozm / die in 't Onder-werp ghe-braght kan worden / (zo wordt in 't Zaadt ghe-noemt de Be-róóbing der Ziel; in 't koude water / de Be-róóbing der warmte) zomtijds een af-weezen der Wozm / die in 't Onder-werp zijn moet. Die wordt een Natuurlijke Be-róóbing ghe-noemt / en onder de be-ghinsels der Ceeling ghe-telt; deze wordt een Reden-konstige Be-róóbing ghe-heeten / en de zelve be-hóóft tot deze plaats. En ghelyk der Dingen Ghe-sachten ver-scheiden zijn / die niet de Naam van Heblijkheid op deze plaats moeten ver-staan worden / naamlijk Natuurlijk Ver-moghen, be-knóptlyk ghe-haemde Heblijkheid, Lijdljke Hoc-daanigheide, Vorm, VVerking, Heblijkheid in 't tiende Zegh-wóórdt / en / op dat ik 't met een wóórdt zegghe / een teghelyk Coe-bal / dat van 't Onder-werp ghe-scheiden kan worden: Zo is de Reden-konstige Be-róóbing óók ver-scheiden: Be-róóbing van Natuurlijk ver-moghen; als Blindtheide: Van be-knóptlyk ghe-noemde Heblykheid;

Strikt; als / *On-weetenheids*: van *Lijdelijke Hoe-daarig-*
heid; als / *Duisternis*: van *Dorm*; als / *het Vorm-love*,
 ghelyk 't *Chaos* ghe-weest is: van *Werking*; als *Slaap*,
Rust: van *Heblijckheid* in 't tiende *Zegh-woorde*; als /
Naaktheid, *Be-rôofdelijk Teghen-stellighen* ;ijn dan/
Ghe-zicht en Blindtheid, *Weetenschap en On-weetenheids*,
Licht en Duisternis. *Waak en Slaap*, *Be-weeghing en Rust*,
Ghe-kleet en Naakt ;ijn.

2. *Be-rôoving en Heblijckheid* ber-keeren ontrent het
 zelfde *Onder-werp*. Welk *Onder-werp* der *Heblijckheid*
be-ghijpigh ;ijn moet / dat is / *zô-daanigh* / *VVaar* in de
Heblijckheid moet in-zijn door *Natuur*, en wanneer zy
 moet in-zijn. *Der-halven* kan *Be-rôoving* niet ieder
Onder-werp toe-ghe-schreeven worden; maar dat alleen/
 dat door ;ijn *Natuur* / en door de *Tijdt* van de *Natuur*
be-paalt / *be-quam* is de *Teghen-ghe-stelde Heblijck-*
heid te ont-fangen. *Der-halven* kan een steen niet
 blindt ghe-noemt worden / om-dat hy door ;ijn *Natuur*
 on-be-quam is tot zien: sôk kan een nieuw ghe-bôoren
 kind niet *Candelôos* ghe-nemt worden / om-dat het
 van de ghe-bôorte gheen *Canden* hebben kan.

XVII. Van *Be-rôoving* tot *Heblijckheid* wordt gheen weder-keer ghe-gheeben.

1. 5. In *Be-rôoving* en *Heblijckheid* (zegt *Aristote-*
les) kan gheen ber-andering onder zich duert-wijs ghe-
 schieden. Want schôn 'er ber-andering van *Heblijck-*
heid tot *Be-rôoving* ghe-gheeben wordt. Van *Be-rôo-*
ving tot *Heblijckheid* kan nochtans gheen ber-andering
 ghe-schieden. Maar dit moet van de *Be-rôoving* des
Natuurlijken Der-moghens / welke de ghêoôrste *Be-*
rôoving is / ber-staan worden. Want een *Blinde* kan 't
 ber-loopen ghe-zicht niet *natuurlijk* weêr-krigghen. Van
 der andere dingen *Be-rôoving* / welke ik bôven ver-
 haalt heb / wordt zeer dikwijls weder-keer ghe-gheee-
 ven.

Contra-
dicentia.

XVIII. Teghen-zeghlijke zijn / Weezen en gheen Weezen elk-ander teghen-ghe-stelt.

1. 5. Als / Mensch, gheen Mensch; Wit, niet Wit; Zien, niet Zien. De Teghen-zeghlijke woorden ghe-zett teghen-ghe-stelt te worden als Be-vesting en Be-neening, niet dat het uit-spraakken zijn / maar om-dat / het Onder-werp 'er by-ghe-voeght zynde / zy uit-spraakken stellen / in Be-vesting en Be-neening stryvende; als / Sokrates is een Mensch, Sokrates is gheen Mensch: hy is wit, hy is niet wit.

Contra-
dictio.

XIX. Teghen-zegghing derst alle Middelen.

1. 5. Zó wel der Be-neening als der Deelachtigheid. Want niets is het Weezen en gheen Weezen ghe-meen. Hier toe be-hoóft de uit-beelding van Teghen-zegghing / de welke staat in 't 1. Boek, der Achter, 5. hooft. Teghen-zegghing is een teghen-stelling, die door zich een middel derst.

XX. Teghen-zegghing is der Teghen-stellen ghróófte / eerste / en maat der Oberighen.

1. 5. Ghróófte, om-dat het een middel derst. Eerste, om-dat het gheen ander Teghen-stel voor-uit-stelt. Maat der Oberighen, om-dat het Eerste in ieder Gheslacht de Maat der Oberighen is. Als by voorb. Wit en Zwart, Zien en Blindt zyn, zijn daarom waarlijk teghen-stellighen; om-dat Wit / is niet Zwart; en Zien / niet Blindt zijn.

2. Het staat te be-merken / dat zommighe Teghen-zegghing uit-ghe-drukt is / zommighe in-ghe-wikkelt. uit-ghe-drukte Teghen-zegghing is / als 't eene uiterste be-paalt is / 't ander on-be-paalt: als / Mensch, gheen Mensch. In-ghe-wikkelde Teghen-zegghing is / als zonder 't ledcken van Be-neening / 't eene uiterste van 't ander om-ghe-keert wordt. Ghe-meenlijk wordt zy ghe-noemt Teghen-zegghing in 't By-werp / oft Teghen-stel

stel in 't Wp-stel: ghelyk z6 iemandt zeght; Een on-bloedighe Offer-hande, Een Lichaam in veel plaatsen, Gft óver-al, en dier-ghelyke anderen.

XXIII. Hóófdt-stuk.

Van Orde en van dat, dat Eerder, Laater, óft te ghelyk ghe-zeit wordt.

I. REGHEL.

ORde is / waar na het eerder óft laater als het Ordo.
 anders / óft óók te ghelyk met het zelve ghe-
 zeit woꝝdt.

I. 5. Van 't gheen eerder óft laater is/en van der zelve
 wijzen handelt Aristoteles in 't 12. hó. van de Zegh-wóóꝝ-
 den. Van die / die te ghelyk ghe-zeit woꝝden / in 't 13. hó.

II. Eerder en Laater worden ghe-zeit op vijf
 wijzen: In Tijdt / Natuur / Schikking /
 Waerdighedot/ en Kennis.

III. Eerder in Tijdt wordt ghe-noemt/na 't welk 4 Dit zijn
 het ouder en broegher/ als 't ander ghe-zeit woꝝdt. baide

VER-KLAARING.

I. 5. 4 Pres byteron, zeght Simplifius/woꝝdt eighenlyk
 ghe-zeit van ghe-zielde dingen/en booz-neemlyk van men-
 schen. Zó noemt men Pitagoras 4 Pres byteron als Do-
 krates. Maar 4 Palaioteron woꝝdt ghe-zeit van on-ghe-
 zielde dingen / en van daaden. Zó noemt men de Cro-
 jaansche Óóꝝ-logh 4 Palaioteron als de Punische. 4 Dit zijn
 beide
 Ghrieksche
 wóóꝝden
 be-teke-
 nende in 't
 duitfch
 Ouder. Die
 in 't duitfch
 ins-ghelijc
 dit onder-
 fcheidt be-
 ghoert,
 noem' het
 eerste Ou-
 der, het
 laaste
 Vroegher.

IV. Eerder in Natuur woꝝdt ghe-zeit op twee
 wijzen: dooz Weezens ghe-bólgh / en Óóꝝ-zaak-
 lykheidt.

1. 5. Aristoteles zegt dat dat alleen Eerder in Natuur is / dat eerder in Oór-zaaklijkheid is. Maar ook dat schijnt eerder in Natuur ghe-noemt te moeten worden / dat Eerder is dooz Weezens ghe-vólgh.

V. Eerder door Weezens ghe-vólgh wordt ghe-noemt / van welk het ghe-vólgh des Weezens niet weér-keerigh is.

1. 5. Dit wordt van Simplifius alsó ber-klaart / 't welk, een ander ghe-stelt zijnde, ghe-stelt wordt: en dat ghe-stelt zijnde, wordt het ander niet ghe-stelt. Als by hoorb. Het ghe-tal van tweeën ghe-stelt; ynde / zó wordt Eenheid ghe-stelt; Maar Eenheid ghe-stelt; ynde / wordt het ghe-tal van tweeën niet ghe-stelt: en de mensch ghe-stelt; ynde / wordt Vier ghe-stelt; maar / vier ghe-stelt; ynde / wordt de mensch niet ghe-stelt. Der-halven is Eenheid Eerder als het ghe-tal van tweeën / en vier als mensch / en ghanstlyk het Ghe-slacht als; yñ Ghe-daante / en de Ghe-daante als het On-deeligh / na het ghe-vólgh des Weezens.

VI. Eerder door Oór-zaaklijkheid is / 't welk weér-keerigh is na 't ghe-vólgh des Weezens / en 't een al-zins een Oór-zaak is / waarom 't ander zp.

1. 5. Zó is de Zon eerder als haar licht; en de zaak is eerder als de waarheid der reden. Want hoe-wel de Zon en het Licht / de zaak en de waarheid der reden / weér-keerigh; yñ na 't ghe-vólgh des Weezens / en elk-ander onderling stellen oft wegh-neemen; nochtans is de Zon Oór-zaak van haar licht / en de zaak is Oór-zaak van de waarheid in de reden. Want om dat de zaak is oft niet is / wordt de reden waar oft valsch ghe-noemt. Dooz zó veel is van de Zon eerder als haar licht; en de zaak / als de waarheid der reden.

2. Eerder dooz Oór-zaaklijkheid / oft dooz de Oór-zaakende Natuur / na 't ghe-tuighnis van Aristoteles / in 't

in 't 2. Boe. van de Deel. der Ziel. 1. hooft. wordt twee-
zins ghe-zeit: oft doo; de Teelende Natuur / oft doo; de
Op-zettende Natuur. Doo; Opde der Teelende Na-
tuur wordt eerder ghe-noemt / dat Een-boudigher is;
als / de deelen zijn eerder als 't heel / de be-ghinsels en
hooft-stoffen als de dingen / die uit de be-ghinsels en
hooft-stoffen t'zamen ghe-stelt worden. Doo; Opde der
Op-zettende Natuur wordt eerder ghe-noemt / dat vol-
maakter is / en doo; wiens Oo;zaak de andere worden:
als / Heel is eerder als de deelen; dat uit de be-ghinsels
en hooft-stoffen t'zamen-ghe-stelt wordt / als de be-
ghinsels en hooft-stoffen zelbe / en t'eene-maal 't Einde
als de Middelen.

VII. Eerder in Schikking wordt ghe-noemt/
dat minst van be-ghin af is.

1. 5. Zo is d'an-bang in de reden eerder als het Doo;-
stel; het Doo;-stel / als de Ver-telling; de Ver-telling/
als de Be-hesting; de Be-hesting / als de Ver-werping;
de Ver-werping / als 't be-sluit. En in alle Leering is
dat Eerder / dat op eerder plaats ghe-stelt wordt.

VIII. Eerder in waerdigheid is / dat hoo;-
treffliker is.

1. 5. Zo is de Oberheidt Eerder / als de Onder-daa-
nen; de Vader / als de kinderen: de heer / als de Slaa-
ven: 't Ghoudt / als 't Zilver: de Dueghot / als 't
Ghoudt.

IX. Eerder in Kennis is / dat lichtliker be-
kent wordt.

1. 5. Dezer Eerderheidt ghe-denkt Aristoteles niet op
deze plaats; nochtrans ghe-denke hy der zelbe in 't 4. Bo.
der Ober-nat. 11. hooft. en in 't 6. Boe. der Plaatsl.
4. hooft. al-waar hy dat / dat Eerder in kennis is / noemt

Gnorimoteron, dat is/ dat Be-kender is / oft liebet/ dat/ op dat ik alzò spreekte / Beken-baarer is. Op twee wijzen wordt het Gnorimoteron (Beken-baarer) als 't ander ghe-zeit/ naamlijk oft Een-boudighlijk; oft by ons / dat is / ten op-zicht van ons. Een-boudighlijk wordt Be-kender te zijn ghe-zeit / dat na de reden, en an die, welker reden wel ghe-schikt is, be-kender is. Ons wordt be-kender te zijn ghe-zeit / 't welk na de Zinnen / en ghe-meenlijk be-kender is. Der-halven zijn Een-boudighlijk Be-kender / die door haat Natuur eerder zijn; als / dat de Al-ghe-meene eerder zijn als de Bp-zondere / oft min Al-ghe-meenen; de Deelen als 't heel: en de Be-ghinselen als die / die uit de Be-ghinselen worden: Maar ons zijn be-kender / die in de Natuur laater / en den Zinnen naast zijn. Doozts die Een-boudighlijk be-kender zijn/ zijn be-kender na een vol-kome en onder-scheide kennis. Want de Onder-scheide kennis volgt de Orde der Natuur / en is in die / die met een wel ghe-schikt verstande be-ghaast zijn. Maar die ons be-kender zijn/ zijn be-kender na de ver-werde en on-vol-maakte kennis/ welke haat Oòz-sprong van de Zinnen trekt.

X. Te ghelijc wordt op zò veel wijzen ghe-zeit / als eerder: Maar twee wijzen zijn ghe-bruiklijker als d'andere / te ghelijc in Tijdt / en te ghelijc in Natuur.

XI. Te ghelijc in Tijdt worden ghe-noemt/ die op de zelfde tijdt in Weezen zijn.

1. 5. Te ghelijc in Tijdt wordt op twee wijzen ghe-zeit / Een-boudighlijk / en Na ter. Een-boudighlijk te ghelijc worden ghe-noemt / die te ghelijc ont-spruiten; als Een-ghelijken. Te ghelijc na ter worden ghe-noemt / van welke d'een be-ghint / eèr d'ander op-ghehouden heeft; als / Een-tijdighen. Want Aristoteles en Plato worden Een-tijdighen ghe-noemt / schoon Plato door Aristoteles ghe-booren en ghe-storven is.

XII. Te

XII. Te ghelyk in Natuur worden ghe-noemt op twee wijzen: want eenighe worden Een-boudigh en Dol-strekligh; eenighe na iet / en ten op-zicht van eenighen darden / te ghelyk te zyn ghe-zeit.

XIII. Een-boudigh en Dol-strekligh worden Te ghelyk ghe-noemt / die wel weër-keerigh zyn na 't ghe-volgh des Weezens / maar zó / dat het een gheen Oo-z-zaak zy / waarom het ander in Weezen is.

1. 9. Zó zyn Be-trekligh en Me-be-trekligh te ghelyk in Natuur / en twee Ghe-wyſchten van de zelfde Naafte Oo-z-zaak hangende: als *Lachachtigh*, en *Be-ghrypigh* der *Leeringen te Zyn* in de mensch.

XIV. Te ghelyk na iet / en ten op-zicht van eenigh darde worden ghe-noemt / die in 't zelfde Ghe-flacht elk-ander in de Schifting teghen-ghe-stelt worden.

1. 9. Zó worden Mensch en Beest ghe-noemt *Teghe-lyk in Natuur*, niet Een-boudighlyk en dooz zich / maac ten op-zicht van Dier. Want Dier wordt van haar te ghelyk uit-ghe-ſproken / en niet van d'een Cerder / van d'ander Laater. Waar in Een-naamigh Ghe-flacht van Ghelyk-naamigh onder-scheiden wordt: om-dat dit niet Te ghelyk van zyn Ghe-daanten uit-ghe-ſproken wordt; maar van d'eene Cerder / van d'ander Laater. En dit zy van der Een-boudighe Ghe-stellen An-doeninghen / zó Een-boudighe / als t'Zamen-ghe-boeghde.

X·XIV. Hóófdt-stuk.

*Van Be-diedt in 't ghe-meen: en van
Naam en Werk-woordt.*

I. REGHEL.

NU is oberigh / dat wy spreekken van der Een-
voudighe Ghe-stellen Be-diedt en wóórden ;
en van d'An-doeningen , die ons ver-standt den
wóórden an-dicht uit de wijs van haar be-ghzip-
pen te be-dieden.

VER-KLAARING.

I. 5. Schön in 't ghe-bruik oft oeffening der Reden-
konst de wóórden eerst te over-wegghen zyn: in de On-
der-wyziug nóchtans en regghels der konst moet anders
ghe-schieden. Want ghelyk ver-staan Eerder is / als
zyn be-ghyppen te be-dieden / so moeten óók eer die
dingen ver-klart worden / die tot het ver-standt be-hóó-
ren / als die / die be-hóózen tot de wijs van de be-ghyppen
te be-dieden.

Interpre-
tatio.

II. Be-diedt is een ghe-leede Stem het be-
ghzip des ghe-moedts uit ver-dragh be-teke-
nende.

I. 5. Aristoteles heeft een by-zonder Boek ghe-schree-
ven / Van Be-diedt. Waar in / schön gheen al-ghe-
meene uit-beelding van Be-diedt booz-ghe-stelt wordt/
die nóchtans / die van ons booz-ghe-stelt is / uit des Wys-
ghiers wóórden lichtlyk ghe-trokken wordt. Be-diedt
wordt uit-ghe-beeldt Een Stem. Stem is een Be-teke-
nendt ghe-luidt (als uit Aristoteles 2. Boe. van de Ziel
12. hóof. be-klóóten wordt) des her-ademenden diers /
ghe-

ghe-maakt uit de slag der Lucht/ge-stóoten door uit-blasing der longen an 't Adem-tongskén. De Stém is zommighe Ghe-leedt, zommighe On-ghe-leedt. Ghe-leede Stém wordt ghe-noemt / die uit Ghreepen oft Letters / Syllaba. als uit Zeden / t'zamen-ghe-stelt is / zó dat 3p ghe-schreeven kan worden : als / Mensch, Dier. On-ghe-leede Stém is / die niet uit Ghreepen oft Letters be-staat / welke óók niet ghe-schreeven kan worden : als / Ghe-loey, Ghe-neg, Ghe-huil, Ghe-lach, &c. De Ghe-leede Stemmen be-tekenen de Be-ghrippen des ghe-moedts / te weteen Eerstlyk en On-middeljk. Want 3p be-tekenen óók de dingen / maar door middel der be-ghrippen. De On-ghe-leede Stemmen be-tekenen de Harts-tóghten des Ghe-moedts. Na 't Ver-dragh) dat is / na 't ghoedt-dunkigh ghe-bzuik der Menschen / die een ghe-zelschap ghe-bzuiken. Want sehóón 't den Mensch Natuurlyk 3p / Stémmen te uiten ; ja óók Ghe-leede Stemmen : zó is nóch-tans dat niet Natuurlyk / dat hy met deze Stemmen lieber / als met andere / zyn be-ghrippen zoud be-dieden ; dat is ghanschlyk van de Onder-wyzyng. Want de dingen / die Natuurlyk zyn / zyn altydt en by allen de zelve : als ghe-leert wordt in 't 2. Boe. der Zeden. 1. hóof. Maar de Stemmen / nécht óók de Letters zyn niet by allen de zelve / 1. hóof. Van Be-diedt. Ver-halben / dat Blictri ghanschlyk niets be-tekent / en dat Canis by den Latijnen een Bassend Dier / en by den Franssen niets be-tekent ; dat eindlyk een Ezel eér een Balkend Dier / als iet anders be-tekent / is van 't Onder-wijs en van 't ghe-bzuik :

By wie 't Ghoedt-dunken is, de kracht en schik van spreken.

Hier van magh ghe-leezen worden de twist-reden by Plato in Cratyllo.

2. In de hóbenste uit-beelding is Stém de Stóf / en de zelve wordt in de plaats van 't Ghe-slacht ghe-stelt : de Dóym is Be-tekening, oft de kracht van be-tekenen. 't Ghe-slacht kan zyn VVaar-teken, oft zó iet. Ver-halben kan Be-diedt op deze wijs uit-ghe-beelt worden : Be-diedt is een VVaar-teken uit de Ghe-leede Stém ghe-maakt, de be-ghrippen des ghe-moedts uit ver-dragh be-tekenende.

III. Be-dier moet klaar / dat is / onder-scheiden/ eighen en ghe-bzuiklijk zijn.

1. 6. De klaarheid zegt Aristoteles in 't 3. Boe. der Reden-rijk. 2. hooft. is een dueghde der Reden / en der zelve plicht is te maaken dat men haastigh leert. Der klaarheid wordt duisterheid teghen-ghe-stelt: de welke de zelve / als een ghe-bjek des be-diedts / te blieden leert in 't 1. Boe. der Doozste. 39. hooft. in 't 2. Boe. der Plaatsl. 4. hooft. en elders. Der zelve Dooz-neeme Oozaaken zijn Ghelyk-naaming / Ober-draght en On-ghe-woonheid / als ghe-leert wordt in 't 6. Boe. der Plaatsl. 2. hooft. Ghelyk-naaming baart duisterheid / om-dat al / wat niet tet eenighs be-tekent / niets te be-tekenen ghe-acht wordt: 2. Boe. der Ober-nat. 13. hooft. Over-draght, als oök alle VVaaling, baart duisterheid / om-dat Waaling een Ghe-daante van Ghelyk-naaming is. En der-halven zijn de Ober-draghten en Waalingen niet min te blieden in de twiist-redenen en uit-beeldingen / als de Ghelyk-naamingen / in 't 1. Boe. der Achter. 13. hooft.

2. En ghelyk wy ghe-zet hebben / dat het een be-ken-der als 't ander is oft na de Reden, oft na de Zinnen, zo wordt oök een reden anders an 't Der-standt / anders an de Zinnen klaar ghe-acht. Een Eighe Reden is klaar an 't ber-standt / en be-quaam om te leeren / oft onder-wijzen. Want

*Ver-siert te zyn de Zaak Zelf niet be-sheert,
Maar is te vreen, dat zy slechts werd ghe-leert.*

Ober-draghtighe reden is duister booz 't ber-standt / en niet zo be-quaam tot het onder-wijzen: om-dat zy booz de booz-ghe-woyde beeldenissen 't Der-standt van de booz-ghe-stelde Zaak af-trekt. Maar de zelve is klaar booz de Zinnen / en zeer be-quaam om 't ghe-moedt en de harts-töchten te be-weeghen. Waar uit vol-bzaght wordt / dat de Eighe Redening den Wijs-ghieren past: de ober-draghtighe en waaltighe den Redenaars en Rijmers.

3. De derde Oozaak der duisterheid / is on-ghe-woonheid. Een on-ghe-woon en on-ghe-bzuiklijk woordt

Metapho-
ra Tropus.

woordt wordt ghe-noemt / 't welk oft door oudheit ber-
 steeten is / oft om de nieuwigheid noch niet an-ghe-
 men. Want die zo oude woorden ghe-bruiken / dat zo
 niet met ons maar met d' Eerste Duitschen schijnen te
 spreken / oft zo nieuwe / die noch in 't ghe-bruik niet an-
 ghe-nomen zijn / wat doen zo anders / dan dat zo niet ber-
 staan worden / daar nochtans het eenigh einde der
 Spreek en des Be-diedts zo / van anderen ber-staan
 te worden? Aristoteles in 't 6. Boe. der Plaet. 2. hoof.
 ber-deelt Plato van Nieuwigheid / om dat hy het
 oogh ghe-noemt had Ophryokion, als of men zeit
 Braau-schaduw, en een Spinne-kop Saphidakes oft
 Vuil-bijster: wat zoud hy doen / zo hy de Nies-wijzen
 van d' Overighe Tijd hoorde / oft veel eer de Bastaard-
 spraak zelve? Nochtans stem ik niet met die / die in 't
 ver-kies der woorden zo angstigh en zo gh-vulbigh zijn /
 dat zo in de Onder-wijzingen en Schoólsche twist-rede-
 ningen zelve niet een eenigh Latjnsch woordt booz ghoede
 houden / als 't gheen in 't Róómsche Hof oft Raadt-huis
 booz duizendt en zes-honderdt jaaren ghe-bóózen is. Ik
 deelde alsó / dat men de Bastaard-taal niet te zeer moet
 zoeken / nocht dat óók de Leeraars der Wijsheid niet
 veel mis-doen / zo zo om der klaarheid wil, wóórd
 maaken. Waar van ziet de bylef van Plinius Mirand.
 an Herm. Barbarus. In 't ghe-bruiken der nieuwe en
 ber-oude woorden hebben de Dichters ernighe met-
 der bypheid:

*Dien 't altyt is ghe-óór-lóóft te be-kleeden
 Met een nieuw wóórdt haar op-ghe-pronkte reden.*

Meer is van de duidlykheid der spraak zeer ghe-leer-
 delijk ghe-schreeven van den Doozluetighen man Ser.
 Bossius. in 't 4. Boe. der Reden-t. Onder-w. 1. hoof.

IV. Be-diedt is oft wóórdt oft Redening.

V. wóórdt is een Enkel Be-diedt.

Diáio.

VI. Enkel Be-diedt wordt ghe-noemt / van
 welk gheenigh deel by-zonderlijk be-tekent.

VII. Redening. is een t zaam-ghe-zet Be- Oratio.
 diedt.

VIII. t'Zaam-

VIII. 't Zaaam-ghe-zet Bediedt wordt ghe-noemt / van welcke Eenigh deel by-sonderlyk be-tekent.

1. 6. De deelen van Wóórdt worden ghe-zeit niets / de deelen van Redening / iet te be-tekenen / by-sonderlyk : Naamlyk / booz zó veel het deelen zyn. De deelen van Wóórdt / zyn Ghyrepen / de Deelen van Redening / zyn Wóórdten. Nu de Ghyrepen / booz zó veel zyn Ghyrepen zyn / be-tekenen niets van die zaak / welke zyn in 't wóórdt ghe-zaamenlyk be-tekenen. Maar de wóórdten / booz zó veel zyn wóórdten zyn / be-tekenen by-sonderlyk iet van die zaak / welke zyn in de Reden ghe-zaamenlyk be-tekenen. Als by boozh. Valcbis is een wóórdt : diens deelen zyn Valc en Bis, de welke iet by-sonderlyk be-tekenen / doch booz zó veel zyn Ghyrepen / oft deelen zyn van die wóórdt Valcbis.

2. Redening is zonnighe hol-maakt / zonnighe on-hol-maakt. Hol-maakte Redening is / die een spruek vol-eindicht. En zyn oft van de Loonende Wijs / als uit-spraak / waar van na-maals ; oft van de Ghe-bies-dende / Roepende / Wenschende / oft eenighe andere Wijs. On-hol-maakte Redening is / die een Spruek niet vol-eindicht : en dat oft dooz ghe-brek des Werk-wóórdtes ; als / Een Sterflijck Voetigh twe-voetigh Dier : oft om-dat de Spruek ghe-schozft is ; als / Indien de Heemel riel : Die ik : maar, &c.

IX. Wóórdt is oft Naam oft Werk-wóórdt.

Nomen.

X. Naam is een Wóórdt ; het welck zonder tijdt be-tekent / en / met het zelf-standigh Werk-wóórdt is ghe-voeght zynde / waar oft valsch voort-brengh.

Verbum.

XI. Werk-wóórdt is een Wóórdt, 't welck tijdt mé-be-tekent / en altydt een teken is van die dingen / die van een ander ghe-zeit worden.

1. 6. Naam strekt zich zomtijdes zó wydt uit / als Wóórdt. Als in 't 2. hóof. der Zegh-wóórd. in 't 1. Boe. der

der plaats. 15. hooft. en elders. Ins-gheleke ook Werk-woordt. Maar op deze plaats zijn Naam en Werk-woordt Ghe-daanten van Woordt. Aristoteles Beeldt Naam aldus uit: Naam is een Stem uit ver-dragh be-tekenende, zonder Tijd, van welk gheenigh-deel by-zonderlijk be-tekent. En op-dat het onder-scheidt blyke tusschen Naam / en de Vallen van Naam / so voeght hy 'er by: En met het VVerk-woordt is, was, oft zal zijn, altijd waar oft valsch voort-brengt. Werk-woordt wordt alzoo uit-ghe-beeldt: VVerk-woordt is, dat een Tijd me-be-tekent, van welk gheenigh deel by-zonderlijk be-tekent, en altijd een ken-teken is van die dingen, die van een ander ghe-zeit worden.

2. Wy hebben Naam en Werk-woordt uit-ghe-beeldt dooz het naaste Ghe-naecht / dat beiden ghe-meent is / naamlyk dooz Woordt: met welk woordt wy alles begheepen hebben / wat in Aristoteles uit-beeldingh ghe-stelt is / en niet in d'onze / te weeten; dat Naam en Werk-woordt zijn Een Stem uit ver-dragh be-tekenende, van welk gheenigh deel by-zonderlijk be-tekent; 't welk wy by-ghe-dragt hebben / eens-deels in de al-ghe-meene uit-beelding van Be-diedt / eens-deels in de uit-beelding van Enkel Be-diedt / oft van Woordt. Dat doch / dat in de uit-beelding des Ghe-slachts ghe-stelt wordt / wordt quaalyk ver-haalt in de uit-beelding der Ghe-daante. Maar so nochtans d'uit-beelding des Ghe-slachts niet hoor-ghe-ghaan is / so moet het vaak om duidlykheids wil ghe-schieden / dat eenighe dingen in de uit-beelding der Ghe-daante uit-ghe-drukt worden / die tot de uit-beelding des Ghe-slachts de-hooren: 't welk op deze plaats van Aristoteles ghe-daan is.

3. Twee dingen zijn 'er dan oberigh / waar dooz Naam en Werk-woordt / so onder zich / als ook van haar Vallen onder-scheiden worden / welke wy ook in haar uit-beelding uit-ghe-drukt hebben. Want eerstlyk / Naam be-tekent zonder tyd / Werk-woordt me-be-tekent tyd. Tyd me-be-tekenen is niets anders / als be-neben de be-tekenende zaak / het onder-scheidt der tyd be-dieden / waar in de ghe-schiede zaak / te zijn / ghe-weest en te zullen zijn ver-staan wordt. De naamen be-tekenen wel een tyd / als Jaar, Maandt, Dagh, &c. Maar y me-be-tekenen gheen Tyd. Maar alle Werk-woordt me-be-tekent een

een tijdt / dat is / het be-tekent de zaak / en be-diet daar toe het onder-scheidt des tijds / waar in de ghe-schiede zaak is / ghe-weest is / oft weezen zal. Als by voorb. *Twist-redening* is een Naam ; *Hy twist-reedt* een Werk-wóódt. *Waide* be-tekenen *yp* het zelfde : dóch *Twist-redening* be-tekent de daadt zonder tijdt ; *Maar Hy twist-reedt* be-tekent de zelfde daadt / en gheeft daar-en-bóven te kennen dat die daadt in de teghen-wóódighe tijdt gheschiedt en ghe-houden woýdt.

4. *Daar-en-bóven* Naam met het zelf-standigh werk-wóódt *Is* , Brengt altijdt waar óft valsch voort. Dooz dit deel woýdt Naam onder-scheiden van zijn Wallen. Als by voorb. *Deze reden* / *Sokrates* is , dat is / is in Weezen / is nóódt-zaaklijk waar óft valsch : *Maar deze* / den *Sokrates* is , óft des *Sokrates* is , is nócht waar nócht valsch / 't *yp* 'er iet op ver-staan woýdt. *Sokrates* is der-halven een Naam ; des *Sokrates* , den *Sokrates* , &c. zijn ballen der Naamen. *Ins-gheelijc* woýdt *Werk-wóódt* onder-scheiden van zijn Wallen / dat is / van de *Werk-wóóden* der niet tónnende wijs. Want *Werk-wóódt* is als tijdt een teken van die dingen / die van een ander ghe-zett woýden / dat is / een teken des *Ghe-zeghs* ; en der-halven by Naam ghe-boeght zijnde / byngt een waare óft valsche reden voort. Want *deze Redening* / *Sokrates twist-reedt* , is nóódt-;aaklijk waar óft valsch. *Maar* de Wallen der *Werk-wóóden* byngghen gheen waare óft valsche *Redening* voort : want *deze Redening* / *Sokrates zoud twist-reden* , óft *zoud ghe-twist-reet* hebben , is nócht waar nócht valsch. Der-halven worden de *Werk-wóóden* buiten de *Tónnende wijs* / in de *Reden-konst* niet ghe-houden dooz *Werk-wóóden* / maar dooz Wallen der *Werk-wóóden*. *Aristoteles* schijnt óók de *Werk-wóóden* der tónnende wijs / van de *voorzede* óft toe-komstige tijdt / van de *Werk-wóóden* te scheiden / als by zeght ; *Hy heeft wel ghe-vaaren* , *hy zal wel-vaaren* , noem ik gheen *Werk-wóódt* / maar ballen van *Werk-wóódt*. *Maar* die woýden beter met de *Werk-wóóden* ghe-boeght / mits hun de uit-beelding van *Werk-wóódt* vol-kómen past.

5. Dooz dit zelfde *Onder-scheidt* / waar dooz *yp* ghe-zett hebben / dat Naam en *Werk-wóódt* van haar ballen ver-scheelen / zijn *yp* óók van elk-ander ver-scheiden. Want Naam be-tekent eenigh ding vol-streklíjk ; maar *Werk-*

Werk-wóórdt be-tekent een ding / booz zó beel 't van een ander uit-ghe-spróken woórdt / en dat wel met **Tjdt**. Der-halven / daar de plicht van Naam maar een **zp** / eenigh ding te be-tekenen / zó zijn daar teghen de plichten van Werk-wóórdt **dzp** / eenigh ding te be-tekenen / en 't zelbe met een ander / als met het **Onder-werp** / te voeghen / en **Tjdt** mē-be-tekenen.

6. Maar wat zullen wy van de óberighe redens deelen zegghe / die de Letter-wýzen ver-haalen? Voor-naam woórdt be-ghzeepen onder Naam. Decl-nehmung, schoon **Pro-nomen**. **zp** booz zich zelven nócht een Naam **zp** / om-dat **zp** **Tjdt** mē-be-tekent; nócht een Werk-woórdt / om-dat **zp** **hp** Naam ghe-boeght / een reden niet waar óft valsch maakt: In uit-spraak nóchtans be-dient **zp** de pliche van Naam / niet van Werk-wóórdt. De andere Redens deelen worden van de Reden-konstenaars niet booz deelen / maar booz **hp**-boeghzels en handen der deelen ge-houden. **Participium**.

XII. Waide / zó Naam als Werk-wóórdt, worden ghe-deelt in Be-paaldt en On-be-paaldt.

XIII. Be-paalde Naam sft Werk-wóórdt is / welk een be-paalde be-tekening heeft. **Nomen vel verbum finitum**.

XIV. On-be-paaldt is / wiens be-tekening het ken-teken van be-neenen on-be-paaldt maakt. **Infinitum**.

1. 1. Als **hp** boozb. Een Mensch is een be-paalde Naam / om-dat **hp** een be-paalde be-tekening heeft. Gheen Mensch is een on-be-paalde Naam; om-dat **hp** een on-be-paalde be-tekening heeft / en / als **Aristoteles** zeght in 't 2. hóof. des Boez van **Be-diedt** / Ghelijkelijk in ieder in is, zó **Veezen**, als gheen **Veezen**. Want en een **Steen** is gheen **Mensch** / en een **Daerdt** / en een **Chimera** / en al / wat ghe-zeit kan worden buiten mensch. **Ins-gheleyt** / **Twist-reedt**, is een be-paaldt Werk-wóórdt / **Twist-reedt** niet, on-be-paaldt. Hoe een on-be-paaldt Werk-wóórdt in uit-spraak moet onder-scheiden worden van een be-neenend Werk-wóórdt / zullen wy in 't 30. hóofdt. leeren.

XXV. Hóófdt-ftuk.

Van Oor-fpronklijkheid en Een-aartigheñ.

I. REGHEL.

In de Wóórden staat an te merken / **E**erftlijk
de Oór-fpronklijkheid en Een-aartigheid;
daar na de Een-naaming, Ghelijk-naaming, en
der Wóórden Reeming / óft / ghelijk de School-
ghe-leerden fpreeken / Suppositio, dat is / Onder-
ftelling.

Etymolo-
gia.

I I. Oór-fpronklijkheid is de reden des
Wóórdts in 't be-tekenen / ver-klaart uit d' Oó-
fprong.

VER-KLAARING.

I. 9. Etymologia ('t welk wy Oó-fpronklijkheid
noemen) van Erumos en Logos t'zaam-ghe-zet / wordt
ber-taalt in 't Latijn Veriloquium, dat is / Waar-fpraak /
óft Veriverbium, dat is / Waar-wóórding: maar / het
fchijnt eer VVaare Reden te be-tekenen / ghelijk Schal-
ligher leert in 't 3. Boe. der Dicht. 55. hóóf. Want de
Oó-fpronklijkheid gheeft de reden des wóórdes / óft lie-
ber der Be-tekening / welke op het wóórdt ghe-ftelt is.
En hoor zo veel helpt zo ons ver-ftandt zeer veel in 't
zoeken van de kennis der dingen. VWant ter-wijl du ziet
(op dat ik Ifidorus wóórden ghe-bruike) van waar
't wóórdt ghe-fpróóten is, zo ver-ftaatu eerder de krach-
ter zaak, die du be-gheert in te zien. Als by hoorb. Zo
lemandt met Schalligher meent / in 't 4. Boe. der Dicht.
16. hóóf. dat een menfch in 't Latijn ghe-noemt is Homo
van Homos, dat is / te ghelijk, flux zal by om-helzen
't geen van Aristoteles ghe-zet wordt in 't 1. Boe. der
Wozgher-ftier. 2. hóóf. dat de Menfch door zijn natuur
een

een dier is / 't welk zich in hogherlyke ver-zelling ver-
bueght. Ans-ghelyk / indien iemandt met Plato Agathon
trekt van Ago, dat is / ik leide, die zal terstondt de uit-
beelding der ouden pyÿsen / welke staat by Aristoteles
in 't 1. Boe. de Zede-b. 1. hooft. Ghoedt is, dat alle din-
gen be-gheren. En ook die van Seneka / Ghoedt is, dat
de kracht des ghe-moedts na de natuur tót zich be-weeght.
Ind' 118. Zed-bytief.

III. De Oór-spronklikheden worden ghe-troek-
ken uit de Oór-zaaken, Ghe-wróchten, Eighen-
schappen, Voor-werpen, en andere By-voeghen;
En brengen der zelve ver-staaning te weegh.

1. 5. Alsó wordt Gramma, dat is / een Letter, ghe-noemt
van Grafo, ik schrijf: om-dat de Letters dooz 't schryben
ghe-wrócht worden. En de mensch by den Eyzén
Adam, wordt ghe-noemt van 't Werk-wóódt Adam,
dat is / Róoden, waar van ook Adamah, dat is / Róode
aardt, van hoe-daanighe betw de ghe-boude aardt placht
te zyn: naamlyk om-dat de mensch van aardt ghe-schaas-
pen ghe-weest is. Ans-ghelyk is Consul van Consulen-
do, Burger-meester van Burgbers-meester en Engel van
Angello, dat is / ik bóodtschap, ghe-noemt; om-dat diens
zindt en Ghe-wrócht is het ghe-meene best te be-raaden;
dezes / Ghóds ghe-bóden den menschen hóode-schap-
pen. Zó wordt Sofrosunc, zeght Aristoteles / in 't 6. Boe.
der Zed. 5. hooft. ghe-noemt / als Sofousa teen Fron-
sin, de voor-zichtigheidt be-waarende. Want 't is een et-
ghenschap der maatigheit / het ghe-moede in wel-lust en
dzoefheidt te maatighen / op-dat het óódeel van de ghe-
bzuiklyke dingen niet ver-arghert werde. Zó is de
Arichmetika, dat is / Tel-kunst, ghe-noemt van 't ghe-
tal / om-dat zy ontrent het ghe-tal ver-keert. En zó in
anderen.

2. De Letter-wyzen leeren ook uit teghen-stellighen
óó-spronklikheden trekken / welke zy noemen Kar An-
cifralin, maar zó-daanighe óó-spronklikheden worden
met recht ver-woyden van den dooz-luchtighen Gher,
Doffius in zyn Red. Onder-wijs. 13. hooft. van 't 4. Boe.

IV. Een-aartighen (in 't *Ghryx* *Sufstoicha*) zijn / die dooz ver-wantschap des wóórds en der be-tekening t'zaam-ghe-boeght zynde / in uit-gang ver-schillen.

1. 6. *Als* / *Rechtvaerdigheit, Rechtvaerdigh, Rechtvaerdighlyk, Rechtvaerdighlyk doen.* Die niet in uit-gang ver-schillen / als wanneer *Grammatica* by de *Latijnen* dooz de *Letter-konst* en dooz een *Letter-wyze* byzout ghe-bruikt wordt / zyn gheen *Een-aartighen* / maar *Ghe-lyk-naamighen*. En deeze zijn vol-maakte *Een-aartighen*. Daar zyn óók andere *Een-aartighen* / die in 't wóórd wel óber-een-komen / maar niet in be-tekening : als *Een Dronkaart en Dronken*, *Somnus Somnolentus*. Want niet al die *dronken is*, is een *dronkaart*; en niet altijd is *dronken*, die een *dronkaart* is. Dit zyn by de *Letter-wyzen* *Een-aartighen*; de *Reden-konsteners* ber-werpen de zelve. Eindlyk zyn 'er andere / die in de be-tekening / maar niet in 't wóórd óber-een-komen : als / *Virtus en Probus*, by de *Latijnen* : *Arcte en Spoudajos*, by de *Ghryken*. Welke / schoon zy eighenlyk gheen *Een-aartighen* zyn / in de *Reden-konst* nóchtans de kracht der *Een-aartighen* hebben.

V. Een-aartigheit be-staat in een *Eersteling-wóórd*, een *Spruiteling*, en *Val*.

Vox Primiiva.

VI. *Eersteling-wóórd* is een af-ghe-trokken wóórd / dat van gheen ander wóórd af-ghe-noemt is.

Syllaben.

1. 6. In 't onder-scheiden van een *Eerstling* en een *Spruitling wóórd* / moet niet an-ghe-zien worden de weinichte óft veelheit der *Ghryepen*, 't welk de *Letter-wyzen* doen / maar de *Natuur* der dingen. Als by doozb. *Rechtvaerdigheit* wordt by de *Letter-wyzen* ghe-trokken van *Rechtvaerdigh* : om-dat dat by / dit twe-ghyepigh is. Maar by de *Reden-konsteners* wordt *Rechtvaerdigh* van *Rechtvaerdigheit* ghe-noemt / om-dat dat t'zaam-ghe-ghyoeit / dit af-ghe-trokken / en der-halven *Een-boudigher* is.

VII. Sprui-

VII. Spruiteling wóórdt is een t'zaam-ghe-ghroeit wóórdt / welk van een Ersteling wóórdt zó af-ghe-trokken is / dat het van 't zelve alleen in uit-gbang ver-scheelt.

Vox PARO-
nyma.

1. §. Hier toe be-hóózen alle t'zaam-ghe-ghroeyde wóórden / niet alleen die van *Toe-ballen af-ghe-trokken* wóorden; als / *Hoe-ghroot* van *Hoe-ghrootheid*, *Ghoedt* van *Ghoedtheid*, *Zuiver* van *Zuiverheid*, *Ghelijk* van *Ghelijken*, &c. Maar óók die van *Zelf-standigheden* ghe-trokken zijn: als / *Ghe-kleedt* van *Kleedt*, *Ghe-wapend* van *Wapen*, *Ghe-hoofdt* van *Hoofdt*, &c. En deze/ zegt *Aristoteles* in 't 5. hóóft. st. der *Zegh-w.* wóorden van 't *Onder-werp uit-ghe-spróken af-noemighlyk* / dat is / Na de naam alleen, niet na d'uit-beelding. Die na de Naam en na d'uit-beelding van 't *Onder-werp uit-ghe-spróken* wóorden / die wóorden by *Aristoteles* ghe-zeit / op de zelfde plaats / *Een-naamlyk uit-ghe-spróken te wóorden.*

2. §. *Aristoteles* beeldt de *Paronyma* (óft *Af-noemighe* óft *Spruitelingen*) uit in 't 1. hóóft. van de *Zegh-w.* op deze wijs: *Spruitelingen*, óft *af-noemighe* worden ghe-noemt die van iet, zó dat zy in val ver-schillen, de be-noeming van een Naam hebben. Welke uit-beelding van de onze een weinigh ver-scheelt: om-dat *Aristoteles* de dingen zelve / die de *af-noemighe* wóórden toe-ghe-schreeven wóorden / en wy de *af-noemighe* wóórden zelve uit-ghe-beelt hebben.

VIII. Vallen zijn *Bp-wóórden* van een naam óft *Werk-wóórdt* haarer *Een-aartigheidt* af-ghe-trokken.

Casus.

1. §. Als / *Wel* van *Ghoedt*, *Wijlslyk* van *Wijls zijn*, *Rechtvaerdighlyk* van *Rechtvaerdigheidt*, &c. Als neemt *Aristoteles* het wóórdt van *Val*, als by van de *Een-aartighen* spreekt. Zie 't 1. Boe. der *Plaatsl.* 15. hóóft. 2. Boe. 9. hóóft. 6. Boe. 10. hóóft. Anders-zins is *Val* by *Aristoteles* ieder uit-gbang der wóórden / ver-scheiden van haar óóf-sprong: als in de uit-beelding der *Af-noemighen* terstondt by-ghe-braght / en in 't 2. en 3. hóóft. van 't Boe. der *Be-diedt*.

XXVI. Hóófdt-stuk.

*Van Een-naamighen, Ghelijk-naamighen, en
der wóórden ver-scheide Neemingen.*

I. REGHEL.

Synony-
ma.

EEn-naamighe wóórden zijn / die dingen be-te-kenen / wien des Weezens reden de ghe-meene naam toe-ghe-past / de zelfde is.

Homony-
ma.

I I. Ghelijk-naamighe zijn / die dinghen be-te-kenen / wien de reden des Weezens / de ghe-meene Naam toe-ghe-past / ver-scheiden is.

VER-KLAARING.

1. 5. Synonyma (in 't Latijn Univoca, by ons Een-naamighe) zj by de Letter-wijzen wóórden van de zelfde be-tekening: als / *Zwaerd* en *Deghen*. In de zelfde Lin worden de Weeten-schappen Een-naamighe ghe-noemt in 't 1. Boe. der Achter. 13. hóóf. die de zelfde naam hebben / als de *Wis-konstige Zang-konst* / en die tóe 't ghe-hóóf be-hóóft. Van de Reden-konsteners worden de Een-naamighe óft be-knóptelyk / óft ruimlyk ghe-nómen. De Een-naamighe / be-knóptelyk ghe-nómen / worden ghe-noemt in 't 6. hóóf. der Zegh-wóórd. die op de zelfde wijs van veelen weezenlyk ghe-zeit worden / óft / na de naam en na d'uit-beelding: ghelyk / als *Oter* van *Mensch* en *Beest* ghe-zeit wordt. De *Aerming* is ruimer / als al die Een-naamighe ghe-noemt worden / die gheen Ghelyk-naamighe zijn. De eerste Be-tekening is zó be-knópt / dat zj óók de *Spzuitelingen* óft *Af-noemighen* uit-sluit: als die alleen *Toe-ballighlyk* uit-ghe-spzoken worden / óft na de Naam / en niet na de uit-beelding: de laatste Be-tekening be-ghzópt óók de *Spzuitelingen* / zó zj Ghelyk-naaming verben. Want *Wit* zj *Witte* woórd

woydt van Sneeuw en Melk op de zelfde wyſe ghe-zeit/
der-halven is *Wit* een Een-naamigh wooydt / ſchoon 't
van *Witheidt* af ghe-noemt 3p.

2. De Een-naamighe worden in deze laaſte be-teke-
ning / die tot deze plaats be-hooyt oft dooy de wooyden
zelf / oft dooy de dingen / die de Een-naamighe wooyden
toe-ghe-ſchreeben worden / ghe-nomen : van welke die
ghe-meenlyk Een-noemende Een-naamighen ; deze / Een- Vnivoca
ghe-noemde Een-naamighen ghe-beeten worden. Vnivo-
ghe-lyk worden ook de Ghe-lyk-naamighe (die de Ghe- cantia.
ken Homonyma, de Latynen Equivoca noemen) ghe- Vnivoca
deelt in Ghelyk-noemende Ghelyk-naamighen , en Ghe- Vnivocata.
lyk-ghe-noemde Ghelyk-naamighen : En dooy de Ghe- Æquivoca
lyk-noemende Ghelyk-naamighen / zyn de Ghelyk-naa- Æquivo-
mighe oft dubbel-zinnighe wooyden ; dooy de Ghelyk- cantia.
ghe-noemde Ghelyk-naamighen zyn de dingen / dooy Æquivoca
die dubbel-zinnighe wooyden be-noemt / te ver-ſtaan. Æquivo-
cata.

3. Ariſtoteles in 't 1. boof. der Zegh-wooyd. alwaar
hy met dooy-daght van de Een-naamighen en Ghelyk-
naamighen ſpreekt / beeldt de dingen zelf uit / oft de Een-
ghe-noemde Een-naamighen en Ghelyk-ghe-noemde
Ghelyk-naamighen : wy de wooyden / oft de Ghelyk-
noemende Ghelyk-naamighen en Een-noemende Een-
naamighen. En nochtans hebben wy de wooyden van
Ariſtoteles be-houden / dooy een klein be-andering tot
de uit-beelding der wooyden ghe-booghen. De Een-naa-
mighen beeldt de Wijs-ghier aldus uit / Een-naamighen
worden ghe-noemt, welcher naam ghe-meen is, en d'uit-
beelding, de ghe-meene naam toe-ghe-paft, de zelfde. De
Ghelyk-naamighen worden zo uit-ghe-beeldt : Ghelyk-
naamighe worden ghe-noemt, welcher naam alleen ghe-
meen is, en des Vveezens reden, de ghe-meene naam toe-
ghe-paft, ver-ſcheiden. De Naam alleen wordt den Ghe-
lyk-naamighen ghe-meen ghe-zeit / niet op-dat de Toe-
ballen der Naamen / als a Ghe-flacht / Buigging / Der- a Be-ziet
voegging / Ghe-blaas / Hoe-ghyoortheit / Toe-zang en van deze
dier-ghelyke / uit-ghe-ſtooten werden (want zo deze niet dingen in
Een-zelvighe zyn / zo zal 't de zelfde Naam niet zyn) maar de Letter-
alleen op dat dat uit-ghe-ſtooten werde / dat door de uit- konſt.
beelding be-klart wordt. En 't is niet ghe-noegh / dat
de reden des Vveezens den Ghelyk-naamighen be-ſchey-
den is / maar dit wordt ook be-eiſcht / dat zo ver-ſcheiden

3p na de ghe-meene Naam, oft booz; 36 beel 3p dooz de ghe-meene Naam over-een-komen. 3p boozb. Dier is een Naam den Mensch en 't Beest ghe-meen en is nochtans niet Ghelijk-naamigh. Want schoon de uit-beelding van Mensch anders 3p als van Beest / booz; 36 beel 3p in naamen ver-schillen; nochtans komen 3p in de eene uit-beelding over-een/welke den ghe-meenen Naam van Dier past. Maar 36 Dier tot een Lebendigh en Gheschildert be-trokken wordt / 36 is 't Ghelijk-naamigh / om-dat gheenighe uit-beelding an 't Lebendigh en Gheschilderde Dier ghe-meen is / die den ghe-meenen Naam van Dier past.

III. De Ghelijk-naamighen zijn oft by Ghe-bal / oft dooz be-raadt.

IV. Ghelijk-naamighen by Ghe-bal worden ghe-noemt / als 't zelfde woordt ver-scheiden dingen zonder reden op-ghe-leght is.

V. Van 't Be-raadt als 't zelfde woordt by-ghe-bzacht wordt met zekere reden om ver-scheidde dingen te be-tekenen.

VI. De reden van Ghelijk-naaming is oft in de dingen / oft in ons.

Tropis.

VII. In de dingen is Waaling, oft on-ghelijke Toe-schrijving.

VIII. Ten op-zicht van Waaling worden Ghelijk-naamighen ghe-noemt / die van haar eighe be-tekening zomtjids ghe-booghen worden tot een bzeemde / om de onderlinge Hebbing der dingen tot elk-anderen; oft Een-boudighe oft Ghelijkh-vormighe. En deze strekken zich 36 wijdt / als Waaling.

IX. Om de on-ghelijke toe-schrijving worden Ghelijk-naamighen ghe-noemt / al die een ghe-meene natuur be-tekenen / welke an d'onder-ghe-worpe Ghe-daanten on-eben-ghelijk mē-ghe-deelt wordt.

X. In

X. In ons is de reden der Ghelijk-naaming, als wy onzen kinderen een Naam gheeben / oft van een Persoon die ons ver-want oft lief is / om diens ghe-hueghnis te be-houden / oft van een dooz-luchtigh Persoon / om de hoop van Ghelijckheid / oft tot een Dooz-beeldt.

XI. Van deeze zijn de Ghelijk-naamighen van 't Ghe-val de aller-verdste van de Een-naamighen ; ins-ghelijc ook die de ooz-zaak van Ghelijk-naaming in ons hebben : Naader an de natuur der Een-naamighen komen de Ghe-waalde / en in-zonderheidt de Ghelijc-dozmighen : Maar aller-naast / die dubbel-zinnigh zijn om de on-ghelijcke Toe-schrijving.

1. 5. De doz-zaak der Ghelijc-naaming in 't ghe-meen / is de on-eindighe beelheidt der dingen / en wegnichte der woorden. Want om-dat 'er veel minder woorden zijn / als dingen / so is 't noodt-zaaklijc / dat een woordt by-ghe-braght werde om veel dingen te be-tekenen. De Doz-zaak / waarom deze oft die woorden ghelijc-naamigh zijn / is oft gheenighe / als in de Ghelijc-naamighe van 't ghe-val : oft / so 'er eenighe Doz-zaak is / die een wijs man be-weeghen kan / dat hy 't zelve woordt by-bringt om ver-scheide dingen te be-tekenen / de zelve is / oft de buigting des woordts van zijn eighe be-tekening tot een byemde / als in de Ghe-waalde ; oft on-ghelijcke toe-schrijving / als in die / welke met de laeghere dingen niet even-ghelijc over-een-komen, oft sernandts ghe-dachtnis te be-houden / oft de hoop van Ghelijckheid / oft het Dooz-beeldt. Als by voorb. Als by den Latijnen jus ghe-noemt wordt / dat ghe-surpe kan worden / en dat der Rechtbaerdigheit teghenge-stelt wordt / so is de Ghelijc-naaming van 't Ghe-val. Want daar is gheen reden / waarom deze Naam ghe-stelt is op dingen / die gheen ghe-meenschap onder elk-anderen hebben.

2. Wat en hoe-beeler-kep VVaaling is / moet uit de Reden-rijk ghe-haalt worden. Maar de Waa-

ling maakt Ghelyk-naaming / om-dat een spyttek / met ghe-waalde woorden boort-ghe-braght / kan dubbel-zinnigh en be-driegghlyk zyn : ghelyk / wanneer een Vos ghe-stelt wordt boort een listigh mensch ; een Harder, boort een dienaar der Ghe-meente : de Ziel, boort de Mensch ; de Dichter boort 't Werk / etc. Want het kan on-zeeker zyn / of iemandt die woorden in haar eighe / oft in een over-draghtighe be-tekening ghe-bruikt. Ghelyk-naamingen om de on-ghelyke Toe-schryving zyn / by boort. Weezen, ten op-zicht van Zelf-standighert en Coe-bal / Sluit-reden ten op-zicht van be-knoptlyk ghe-noemde Sluit-reden / en de andere bewijs-redeningen / de welke ook zelbe Sluit-redenen ghe-noemt plaghten te worden. Ins-ghelyk Ghe-Zont, toe-ghe-schreeven an een Dier / Ghe-nees-middel / en Pis / etc.

3. En al deze dingen hebben wel een Oort-zaak haarer dubbel-zinnigheide in de dingen : daar zyn ook andere / die de Oort-zaak der dubbel-zinnigheide in ons hebben / en in ons ghoedt-duncken ghe-legghen ; ghelyk / wanneer men onzes Vaders Naam onzen Zoon gheeft / om zyn ghe-dachtinis te be-houden : oft van een Ghodt-huychtygh oft ghe-leerd man / hoopende / dat d'onze doort zyn boort-beelde op-ghe-wekt zal worden / en hem ghelyk worden. Die noemt Ammonius in zyn Ver-kl. op 't Boe. der Zegh-w. Ta kata Maemen : deze / Ta kata Elpida.

4. Aristoteles in 't 7. Boe. der Nat. 7. hoof. schryft de Ghe-daanten der Ghelyk-naaminghen op deze wyse boort : Eenighe Ghelyk-naamingen scheelen veel, zommighe hebben eenighe ghelijknis, zommighe zyn na-buurigh oft door Ghe-slacht, oft door Ghelyk-vormigheide. Die op deze plaats ghe-zeit worden beel te ver-scheelen / die worden in 't 1. Boe. der Zede. 4. hoof. ghe-zeit Van 't Ghe-val te zyn : want die doort Ghe-bal Ghelyk-naaming zyn / hebben gheenighe over-een-komst der dingen. De andere zyn Na-buurighe Ghelyk-naaminghen / ofte Ghelyk-naaminghen van 't be-raadt / en der zelbe worden d'op Ghe-daanten ghe-stelt : want zommighe zyn na-buurigh doort een Een-boudighe Ghelijknis / zommighe doort Ghelyk-bormigheide / zommighe doort Ghe-slacht. Die hier na-buurigh doort Ghe-slacht ghe-heeten worden / die worden in 't 6. Boe. van de Teel. en Ver-der. 1. hoof. ghe-noemt / Van welke de andere van anderen en

Ecr-

Eerdere zijn. 1. Boe. der Zede. 4. hooft. die van Een zijn ; en in 't 3. Boe. der Ober-nat. 2. hooft. Diet tot een , oft tot een Eenighe natuur be-trokken worden. Hoe wel 'er eenigh onder-scheidt schijnt te komen tusschen die van een, en die tot een zijn , 't welk van Ammonius op de an-ghe-toeghe plaats blyftighlyk ver-klaart wordt. De Ghelyk-naamighen van 't Ghe-tal / worden Een-boudighlyk Ghelyk-naamighen ghe-noemt : De andere/om dat 3p nader tot de natuur der Een-naamighen komen/ worden meenigh-maal van de Ghelyk-naamighen onder-scheiden / en in-zonderheid die / welke Ghelyk-naamighe zyn ten op-zicht der on-ghelyke Toe-schryving. Want als 3p met de Ghe-ballighe ver-ghe-leeken worden / zo schynen 3p gheen Ghelyk-naamighen. Men bezie de plaatsen / die weinigh te booren an-ghe-weezen zyn.

5. In deze dyp-deelighe Schifting der Ghelyk-naamighen van 't be-raadt / worden niet alle ghe-waalde woorden be-ghrepen / maar die alleen die Over-draght hebben ; daar nochtans in de andere Waalingen gheen minder plaats der Ghelyk-naaming 3p / als in Ober-draght. Daarom ik twe Oor-zaaken van de Ghelyk-naaming ghe-stelt heb / die van 't be-raadt is / de on-ghelyke toe-schryving des Ghe-slachts / en Waaling ; met welke naam ik niet alleen de Ober-draghtighe be-ghryp / welke Ghelyk-naamigh zyn om de Ghelykheit / oft Een-boudighe oft Ghelyk-bormighe / maar alle / die van haar eighe be-tekening tot een byemde ghe-booghen en ghe-waalt worden.

6. De School-ghe-leerden noemen alle Ghelyk-bormighen / die Ghelyk-naamighe van 't be-raadt zyn / en maaken van de zelve twe Ghe-daanten / Ghelyk-vormighe der Toe-schrijving (zo noemen 3p die / die Ghelyk-bormigh zyn om 't Ghe-slacht / oft om de on-ghelyke Toe-schrijving des Ghe-slachts) en Ghelyk-vormighe der Even-redenheid : Zo noemen 3p alle / die om de Ghe-lykheit Ghelyk-naamigh zyn. Maar / be-halven / dat door deze Schifting de Ver-vanging ; Over-naaming en Schars niet be-ghrepen worden / die wy ghe-zeit hebben niet min Zetels der Ghelyk-naaming te zyn / als Over-draght is ; Zo wordt ook het woordt van Ghelyk-bormigheit zeer on-be-quaaamlyk ghe-bruikt. Want in die/

Syne-
doche,
Merony-
mia, Iro-
nia.

die on-ghelyk toe-gheschreeven worden / is gheen Eben-redeheidt / als ook niet in die / die door een-boudighe Ghe-lyknis onder elk-ander over-een-komen. Op dat ik nu die tót ghe-dachtis en die tót hoop zijn achterlaate / waar van Ammonius op de Zegh-wóórd. van Arist. als ik te voozen ghe-zeit heb.

7. En zo veel van de Ghelyk-naamighen. Doch op dat der wóórden Ghelyk-naaming onder 't twist-reden be-ghreepen mach worden ('t welk in-zonderheid noodzaaklyk is) zo zyn an te merken eenighe Reghels / die Aristoteles booz-schryft in 't 1. Boe: der Plaatsl. 15. hō. van welke wy de booz-naamste hier zullen ver-haalen. Al die wóórden zyn Ghelyk-naamigh: 1. Die veel Teghenstrydighen hebben; als / Zwaar, waar teghen strydt Licht en Scharp. 2. Die zomtjds een teghen-strydigh hebben / zomtjds niet: als Philcin beminnen, waar teghen zomtjds strydt Miscin, Haaten, zomtjds niet met al / als 't naamlyk Ghe-wennen be-tekent. 3. Die zomtjds een middel hebben / zomtjds gheen middel hebben: zo zyn Helder en Donker Ghelyk-naamighen: om-dat / als men van Berwo spreekt / Bleekheidt en andere middele Berwen tusschen Helder en Donker in-ghewoopen zyn: Maar als de Stem Helder oft Donker ghe-noemt wordt / zo is 'er niets tusschen ghe-woopen. 4. Dien tet teghen-ghestelt is / dat dubbel-zinnigh is: zo is Scharp dubbel-zinnigh / om-dat Bot dubbel-zinnigh is. Want een Bijl wordt bot ghe-noemt / en de Stem / en het Ver-standt. Ins-ghelyk is Kwade dubbel-zinnigh / der-halven ook Harder. En zo in de andere Gheslachten der Teghenstellighen / uit-ghenōmen de Ver-schillighen. 5. Welker Een-aartighen Ghelyk-naamigh zyn: zo / om-dat Ghezonde Ghelyk-naamigh is (want en 't dier wordt ghezonde ghe-noemt / en de Artsen / en Dis) is Ghezondeheidt ook Ghelyk-naamigh. 6. Die dingen van verscheide Gheslachten be-rekenen: zo is Ghoeds ghelyk-naamigh / om-dat het in alle Zegh-wóórden is: En Onos, om-dat het een ^a Ezel be-tekent / en een Molensteen. 7. Die de dingen toe-gheschreeven worden / die niet zyn zódaanighe, dat zy ver-ghelcken kunnen worden, en dat het eene meêr zódaanigh ghe-zeit kan worden

^a En Ezel, om-dat het een lang-óó-righ beeft, een werktuigh der Schilders en een wan-weetigh mensch be-tekent.

den als 't andere, oft even-zódaanigh. Verhalben is Zuiver Gheijk-naamigh / om-dat het en der Stem / en een kleedt toe-ghe-schreeben wordt / daar nochtans de Stem niet Zuiverer als een kleedt / nocht eben Zuiver ghe-noemt kan worden. 8. Die onder-scheiden der niet onder-buertighe Ghe-slachten be-tekenen : als / Scharp, 't welk een onderscheidt is van de Stem en Gheóóthheidt. 9. Welke ver-scheide Onder-scheiden hebben : als by de Latijnen het woórdt Jus. Want anders zijn de Onder-scheiden van Jus, als 't het Recht be-tekent / en waar van de Rechts-ghe-leerden Jurisconsulti ghe-noemt worden / dan wanneer 't Sop be-teekent. 10. Die nu een Ghe-daante / nu een Onder-scheidt be-tekenen : als / Helderheidt, welke een Ghe-daants van Dertw / en een onderscheidt der Stem is.

XII. Der Woorden ver-scheide Deemin-gen / welke de School-ghe-leerden Bastaardlijk Suppositiones, dat is / Onder-stellingen noemen / maaken gheen Gheijk-naaming.

XIII. De Woorden worden oft Stóóflijk oft Dóórmlijk ghe-nómen.

XIV. Stóóflijk worden zy ghe-zeit ghe-nómen te worden / als zy boóó zich zelven ghe-nómen worden.

XV. Dóórmlijk / als zy ghe-nomen worden boóó de be-tekende dingen.

1. s. Als by boóób. Als ik zegh / Dier is Een-ghreepigh, van 't gheenerley Ghe-slacht, de darde Buighing; Mensch is Een-ghreepigh van 't Manlijk Ghe-slacht; Zó worden de Woóóden / Mensch en Dier, ghe-nómen Stóóflijk / dat is / doóó zich / en boóó zich zelven / niet anders / dan óf zy heel niets be-tekenen.

kenden. Maar als ik zegh / *de Mensch is een Dier* ; zo worden *Mensch* en *Dier* ghe-nomen *Wormlyk* / dat is / booz de dingen / die zo uit ver-dragh be-tekenen.

XVI. De *Wormighe* *Reeming* is in de by-zondere woorzen slechts van een wijs : in de *Al-ghe-meene* *Woorzen* is zo oft *En-boudigh* / oft *t'Zaam-ghe-ghzoeidt*.

XVII. *En-boudighe* *Reeming* is / als een *al-ghe-meen* woorzt ghe-nomen wordt booz de *Ghe-meene* *Natuur* van de laeghere *af-ghe-trokken*.

XVIII. *t'Zaam-ghe-ghzoelde* *Reeming* is / als een *al-ghe-meen* woorzt ghe-nomen wordt booz de *Ghe-meene* *Natuur* in de *Laeghere*.

1. 5. Als by boozb. Wanneer ik zegh / *Dier is 't Gheslacht van Mensch* , zo wordt het woorzt *Dier* *een-boudighlyk* ghe-nomen booz de *Natuur* des *Diers* in 't *Af-ghe-trokken* *an-ghe-mecht* / booz zo veel zo booz de kennis des ghe-moedts van de laeghere booz-*af-ghe-sneden* is. Maar als ik zegh / *De Mensch is een Dier* , zo wordt het woorzt *Dier* ghe-nomen in *t'Zaam-ghe-ghzoelde* / booz zo veel 't be-staat in de *Menschelyke* *Ghe-daante*. De *t'Zaam-ghe-ghzoelde* *Reeming* wordt by de *School-ghe-leerden* ghe-noemt *Perfoonlyk* , die zeer wijdt-*loospigh* *twist-reden* van der *worzen* *Reemingen* / oft / als zo spreekken van de *Onder-stellingen*. Waar uit wy dit *weinighe* ghe-koozen hebben ; 't welk om 't booz-trefflyk ghe-byulk / dat het in de *twist-redeningen* heeft / niet kost zonder schade booz-by-ghe-ghaan worden. 't *Oberighe* dient meer tot de *pronk* en *Ver-rooning* des *ver-standts*. En dit zo van 't *En-boudigh* *Ghe-stel* / van des zelfs *Zegh-worzen* / *An-doeningen* en *Be-diedt*.

XXVII. Hóófdt-ftuk.

Van Uit-fpraak in 't Ghe-meen; en van Enkele en t'Zaam-ghe-zette Uit-fpraak in 't by-zonder.

I. REGHEL.

NU volgt het t'zaam-ghe-boeghdt Ghe-ftel, en des zelfs Be-diedt, 't welk Uit-fpraak ghe-noemt wordt.

VER-KLAARING.

1. 5. In de Leer van 't Enkel Ghe-ftel hebben wy der dingen en wóóyden An-doeningen onder-fcheidlyk an-ghe-merkt. 't Zelve is op deze plaats niet nóódygh. Want in 't t'Zaam-ghe-boeghdt Ghe-ftel is niets an te merken / 't welk niet met uit-fpraak óók óber-zen-komt: óók niets in uit-fpraak / dat niet met het t'zaam-ghe-boeghdt Ghe-ftel past.

2. uit-fpraak wordt in 't Ghyer ghe-noemt Apofan-fis, van 't Werk-wóóydt Apofaino, dat is / ik ver-tóón, draagh voor. Zy wordt óók Protalis, dat is / Voor-ftel ghe-noemt. Hoe-wel Dooz-ftel van uit-fpraak / indien niet in der daadt / ten minften in op-zicht en Ghe-bzuyk fchijnt te ver-fchillen. Want Protalis wordt ghe-noemt / welke in de Sluit-reden booz 't Be-fluit ghe-ftrekt en ghe-hecht wordt / van 't wóóydt Proteino, dat is / ik strek óft VVeef voor an: Maar uit-fpraak wordt op zich zelf an-ghe-merkt / en zonder op-zicht tót Sluit-reden. Daar na fchijnt Voorftel óók in 't Ver-ftandte te zyn, Maar uit-fpraak is alleen in de wóóyden en boozt-ghe-bzaghte redening. Van Cicero en Varro wordt zy ghe-noemt Pronunciatum, Pronunciatio, Effatum, Profatum: Zy de Stoifchen Axioma, van Axioo, dat is / ik Eifch.

Maar

Maar by Aristoteles is Axioma een uit-spraak / door
 aller Oordeel waarachtigh / als of 't af-ghe-trokken
 is van Axiōs, dat is / Waardigh. Om-dat alle Axioma
 is Axiopiston, dat is / Waerdigh dat men 't ghe-loof gheeve,
 oft / a Ghe-loof-waerdigh. Ziet in 't 1. Boe. der Achter.
 2. hōōf.

En daar-
 om by ons
 ghe-
 noemt een
 Ghe-loof-
 spruck in 't
 2. Boek
 23. hōōf.
 9. en 10.
 Reghel.

II. Uit-spraak is een Reden / waar in tet van
 een ander waarlijk oft valschlyk uit-ghe-sproken
 wordt.

1. 5. De waarheid is zommighe van een Enkel Ghe-
 stel / zommighe van een t'zaamen-ghe-boeghdt. Van de
 waarheid des Enkelens Ghe-stels spreekt Aristoteles
 in 't 1. Boe. der Min. Ober-nat. 1. hōōf. alwaar by
 zeygt / Ieder ding heeft zō veel waarheids, als VVezens.
 De waarheid van 't t'zaam-ghe-boeghdt Ghe-stel is
 niet in de dingen / maar in 't oordeel des ghe-moedts / oft
 in de Redening. Het oordeel des Ghe-moedts wordt
 waar ghe-noemt / als het t'zaamen-stelt / die met der
 daadt t'zaamen-ghe-boeght zijn ; oft scheidt / die met der
 daadt ver-scheiden zijn. Een waare Redening wordt
 ghe-noemt / en als is met de dingen over-een-komt / en
 als is over-een-komt met het oordeel des Ghe-moedts /
 schoon is van de dingen ver-scheelt. De over-een-komst
 der Redening met de dingen / wordt ghe-noemt een Re-
 den-konstighe waarheid, de over-een-komst met het oordeel
 des Ghe-moedts / een Zedighe V Waarheid.

III. In Uit-spraak zijn waar te neemen de
 Ghe-daanten en An-doeningen.

IV. De Ghe-daanten van Uit-spraak zijn
 eerstlijck / Enkel en t'Zaam-ghe-zet : daar na Zui-
 ver en Wyzigh.

Enun-
 ciatio Sim-
 plex.

V. Enkele Uit-spraak is / die niet in beel Uit-
 spraaken kan ghe-lost worden.

VI. t'Zaam-

VI. t'Zaam-ghe-zette Uit-spraak is / welke be-staat uit veel Uit-spraakken onder elk-ander Ghe-koppelt. Enun-
ciatio
Composi-
ta.

1. 5. Of een uit-spraak Enkel oft t'zaam-ghe-zet 3p / kan best uit het Werk-woordigh Koppelt ghe-bat worden. Want die maar een Werk-woordigh Koppelt heeft / is Enkel: als / *De Mensch is een Dier, Sokrates zit. Welke twee / oft meer Koppels hebben / oft uit-ghe-brukt oft ver-staan / zijn t'zaam-ghe-zette: als / De Dichters willen en ver-vord'ren en ver-maaken: De Oost en Zuide-windt uit-borsten te ghelyk. t'Welk eben zo veel is als of'er ghe-zeit was / De Ooste-windt borst uit, en de Zuide-windt borst uit. En 't is niet ghe-noegh om een t'zaam-ghe-zette uit-spraak te stellen / dat het veel Werk-woordighe Koppels hebbe; maar dit worde 'er ook ver-eischt / dat de Enkele uit-spraakken / waar uit de t'zaam-ghe-zette t'zaam-ghe-stelt is / onder zich Ghe-koppelt worden: oft dooz een Letter-konstighe Koppeling; als / *Indien 'er een Ghodt is, zo is 'er gheen avonds-uur; oft 't is dagh, oft nacht: oft dooz be-trekking der deelen; als / Zo lang ghy lukkigh zyt, zo selt ghy veele vrienden.**

VII. Enkele Uit-spraak be-staat in Onder-werp en Ghe-zegh.

VIII. Onder-werp is / dien iet in een Enkele uit-spraak toe-ghe-schreeven wordt. Subje-ctum.

IX. Ghe-zegh is / dat iemandt in de Enkele Uit-spraak toe-ghe-schreeven wordt. Predi-
c-
tum.

X. Het Ghe-zegh be-staat uit het Koppelt / en de Ghe-koppelde zaak.

1. 5. Als by voorb. In deze uit-spraak / *De Mensch is een Dier, de Mensch is 't Onder-werp; is een Dier, 't Ghe-zegh; Is, 't Werk-woordigh Koppelt. 't Koppelt is zomtijds ver-scheiden van de Ghe-koppelde*

pelde zaak / als in 't booz-ghe-bzaghte booz-beeldt: en dan wordt het een dyp-werbighe uit-spraak ghe-noemt: *Zomtijds* wordt het met de Ghe-koppelde zaak in een en 't zelfde Werk-woordt in-ghe-slooten: als / *Sokrates twiſt-reedt*: en dan wordt het ghe-noemt een twe-werbighe uit-spraak. Als 't Zelf-ſtandigh Werk-woordt Is, een twe-werbighe uit-spraak stelt / als / *Homerus is niet*, dat is / is niet in Weezen / zo wordt het ghe-noemt van 't tweede By-werp: *Maar* als 't een dyp-werbighe uit-spraak stelt / als / *Homerus is de Vader der wijsheid*, zo wordt het Van 't derde By-werp ghe-noemt. Is van 't tweede By-werp / be-dient alle plichten van een Werk-woordt: want het be-tekent een Weezen / het mē-be-tekent een tijdt / en het wijsf an de kracht / waar dooz 't de Onder-wozpe Naam an zich ver-bindt. Is van 't derde By-werp ver-lieft zjn be-tekening / en koppelt het be-tekende van een ander woordt met het Onder-werp. Want als ik zegh / *Een Chimera is een ver-zierfel*, zo be-tekent het koppelt Is, gheen Weezen / maar het koppelt de kennis des Ver-zierfels met de Chimera. En der-halben is het Is van 't derde By-werp gheen Werk-woordt / maar een Werk-woordigh koppelt / en een mē-be-diedigh woordt.

2. Hier uit wordt niet ghe-wyſcht / dat Is van 't derde By-werp gheen deel der uit-spraak zp: ja hier dooz wordt te weegh ghe-bzaght / dat het zp een deel / en daar toe de Oghm / en de Ziel des Ghe-zeghs. Want zo 't Werk-woordt Is, als 't in een ander Werk-woordt in-ghe-slooten wordt / een deel des Ghe-zeghs zp / waarom zal 't gheen deel des Ghe-zeghs zjn / als 't op zich zelf ghe-stelt wordt. Als ik zegh / *Ghōds erbarmt zich over de Zondaars, die boete doen, deze wōrdē* / *Erbarmt zich over de Zondaars, &c.* zjn 't Ghe-zegh. Als ik dan zegh / *Ghōdt is barmhartigh teghen de Zondaars*, zo zal dat is barmhartigh, het Ghe-zegh zjn / 't welk ober-een-komt met het woordt *Erbarmt zich*: en der-halben moet Is booz een deel des Ghe-zeghs ghe-acht worden. Daar-en-bōben / 't gheen in-om-ſtel in des Onder-werps plaats ghe-stelt wordt / dat is 't Ghe-zegh: en niet alleen de Ghe-koppelde zaak / maar ook het koppelt zelf moet in om-ſtel in de plaats des Onder-werps ober-ghe-dzaaghen worden: der-halben is 't koppelt ook een deel des Ghe-zeghs. Als
bp

Op hoorb. Deze uit-spraak / *Alle Oudt-man is een kindt ghe-weest, wordt dus om-ghe-keert: Iemandt die een kindt ghe-weest is, is een oudt-man.*

XI. Het Onder-werp en 't Ghe-zegh zijn niet uit de Standt / maar uit de Zin der Uit-spraak t'onderscheiden.

1. 5. Want dikwijls blijkt het niet / welk van beiden het Onder-werp oft 't Ghe-zegh is: In-zonderheit in een dyp-werbigh uit-spraak. Want het Onder-werp wordt niet altijd op de eefste/en 't Ghe-zegh op de laatste plaats ghe-stelt. Als in deze uit-spraak / *Alleen is Edelheid de Een' en een'ghe dueghdt, Edelheid is 't Ghe-zegh/ Dueghdt het Onder-werp: en dat wordt nergens / als uit de Zin en der dingen natuur be-sloóten.*

XII. t'Zaam-ghe-zette Uit-spraak is bijderley / Kóppeligh, Voor-waardigh, Schiftigh, Weer-streevigh en Be-trekkigh.

XIII. Kóppeligh uit-spraak is / diens deelen t'zaamen-ghe-hecht worden door een bindend kóppel-wóórdken. Enun-
ciatio Co-
pulative.

1. 5. Zódaanighe zijn / *En, Ende, Oók, Ins-ghelijx, Nóch, Nóch óók, en dier-ghelijke; als*

*De Oóft en Zónde-wind uit-barsten te ghelijck
Met 't norsche Nóórdtsch ghe-blaas, in 't stórmén mildt en rýk.*

*Abram heeft Ghódt ghe-lóóft, en 't is hem ter rechtvaer-
digheid ghe-rekent ghe-weest.*

XIV. Voor-waardighe uit-spraak is / diens deelen t'zaamen-ghe-boeght worden door een doo?-waardigh kóppel-wóórdt. Enun-
ciatio Hy-
pothetica.

1. 5. Zulx

Antecedens, Consequens.

1. 6. Zulz is het Bedeken Indien, zó, by zo ver: als / zo 'er gheen voor-zichtigheid in de Koning is, zo u' er gheen rust in 't Volk. 't Doozste deel der Dooz-waardighe uitspraak / wordt ghe-nomt het Voor-ghaande: 't laatste / 't Ghe-volgh. In dezer hechting be-staat de waarheid; niet in de waarheid van 't dooz-ghaande oft 't ghe-bóigh zelf. Als by doozbeeldt / hoewel 't niet waar zy / dat een Ezel vlieght / oft dat een Ezel vlieghels heeft / nochtans is dit waar / Zó een Ezel vlieght, zó heeft hy vlieghels.

XV. Zó de dooz-waarde on-moghelijk is / zó is de Voor-waardighe Uitspraak ghelyk-maghtigh / als de Enkele, Een-boudighlyk en zonder dooz-waarde be-neenende.

1. 6. Want als Ghode tot Abraham zeght / Zó 't Stof der aarde ghe-telt kan worden, zó zal wy Zaadt ghe-telt worden, is eben zó veel / als of hy zeide / dat Abzams Na-komelingen zó on-telbaar worden zonden / dat zy niet ghe-telt zouden kunnen worden. En de Rechts-ghe-leerden leeren / dat deze wijs van be-lóben / Ik zaldy mijn dóchter gheeven; zo du den Hemel raaktst, niet ber-bindt / om-dat het een Be-neenende ghelyk is.

Enunciatio disjunctiva.

XVI. Schiftighe Uitspraak is / diens deelen dooz een Schiftende koppeling t'zaam-ghe-hecht worden.

1. 6. Hoe-baanighe zyn / of, oft, en dies-ghelyke: als / wy worden oft door 't ghe-loof, oft door de werken ghe-rechtvaerdigh: het is oft dagh, oft nacht.

XVII. De deelen der Schiftighe Uitspraak moeten elk-ander on-middelikh teghen-ghe-stelt zyn.

1. 6. Want zó zy niet teghen-ghe-stelt / maar Onder-schikt zyn / zó wordt 'er een buezelachtighe uitspraak uit; als / 't is oft een Mensch, oft een Dier. Zó zy niet on-middelikh

middelstik teghen-ghe-stelt zyn / zo zal de uit-spraak valsch zyn : als / *oft 't is vrè , oft Oórlógh* , want daar kan wel een be-standt zyn. Zomtydes heeft een Middellighe uit-spraak de kracht van een on-middelghe ten op-zicht van eenigh be-sluit / *oft booz-ghaande Booz-stel* : ghelikh wannert Leander by Obidius zeyt :

*Oft myne Stoutheid zal my dienen tót ghe-luk,
Oft wel de doodt tót 't Eindt van al myn minne-druk.*

Leander had wel ghe-kost nócht zyn liefde ghe-nien / nócht sterben ; maar een van beiden moest ghe-schieden / om-dat het nu be-slooten was.

XVII. Weer-streevighe Uir-spraak is / Enunciatio Adver-
wiens deelen t'zaam-ghe-hecht worden / fativa.
Weer-streevighe Köppel-woorden.

1. 5. Ghelikh zyn / *Al-hoe-wel , Hoe-wel , Schoon , Nóch-*
tans , Echter , Even-wel ; Niet dit , Maar dat ; Wel , maar ;
en dier-ghelike / als / Al-hoe-wel Ghódt al-maghtigh is , by
kan nóchtans niet lieghen.

Ulfes was niet schoon , maar vloeyende ter taal.

't Is zwaar , ik ken 't , maar dueghát pooght steeds na 't moeyelyk.

XIX. Be-trekkighe Uir-spraak is / Enunciatio Relati-
len dooz Be-trekking t'zaam-ghe-hecht wor- tiva.
den.

1. 5. Het deelen Be-trekking wordt dooz Naamen /
Dooz-naamen / Bp-woorden / en andere deelen der Res-
den / een Der-gheliking be-tekennende / an-ghe-weezen ;
als / *Hoe-daanigh de Overheid is , zodaanigh zyn de Onder-*
daanen : Wat niet t'zaam-ghe-zet is , is onsterflijk : Waar 't aas
is , daar ver-ghaären de arenden : Terwyl ik aassem ; Zo hoopt ik.

XXVIII. Hóófdt-stuk.

Van Zuivere en Wijzighe Uit-spraak.

I. REGHEL.

Enun-
ciatio Pu-
ra.

Zuivere Uit-spraak is / waar in niet uit-ghe-
dzukt wordt / door wat wijs de deelen t'zaa-
men-hangen.

Modalis.

II. Wijzighe, waar in uit-ghe-dzukt wordt /
door wat wijs de deelen t'zaamen-hangen.

VER-KLAARING.

I. §. Als by voorb. *Deze uit-spraak / De Mensch is een Dier, de Mensch is gheen Steen, is zuiver; om-dat 3p slechts uit-spreekt dat het Ghe-zegh Dier, met den mensch óber-een-komt / en Steen strjdt / niet uit-dzukkende de Wijs van deze óber-een-komst óft strjdt. Van Aristoteles wordt 3p in 't 1. Boe. der Achter. 2. hóóf. ghe-noemt Vit-spraak be-rekenende in te zijn. Maar deze uit-spraak / 't Is noodt-zaaklyk, dat een Mensch een Dier is; 't Is on-mooghlyk dat een Mensch een Steen is, is Wijzig; om-dat 3p niet alleen uit-spreekt / dat het Ghe-zegh met het Onder-werp óber-een-komt / óft strjdt; maar óok uit-dzukt / op wat wijs het met 't Onder-werp óber-een-komt / óft hoe 't met 't zelve strjdt.*

Modi
Necessæ,
Imposibile,
Possibile,
Contingens.

III. De Wijzen zijn vier / Noodt-zaaklyk,
On-mooghlyk, Mooghlyk, Gebuerlyk.

I. §. De Wijzen zijn zonnighe Stóffighe / zonnighe
Dóymigh. De Stóffighe wijzen doen an de Stóf der
uit-spraak / het onder-werp óft 't Ghe-zegh. By voorb.
In deze uit-spraak / *De Ghoede Harder stelt zijn Ziel voor
de Schaapen, het woordt Ghoedt, is de Wijs des Onder-
werps.*

werps. In deze / De Reden-ryker zeght sierlyk en over-
vloedighlyk, de Bp-woorden Sierlyk en Over-vloedigh-
lyk, zyn wyzen des Ghe-zeghs. De Dóymighe Wyzen
doen an de Dóym / óft Schikking der uit-spraak. Deze
hebben wy ghe-zeit hier te zyn. In 't Ghier worden zó
ghe-noemt Anagkaión, Adunaton, Dunaton, en Ende-
chomenon. Bp deze boeghen zómmighe VVaar en
Valsch; maar zeer on-be-dachtlyk. Want VVaar en
Valsch doen niet an de Be-vesting en Be-neening. Want
die zeght / 't Is waar, dat de Mensch een Dier is; 't Is Valsch,
dat de Mensch een Steen is, zeght niets meêr / als / de Mensch
is een Dier, de Mensch is gheen Steen.

IV. Wijzighe Uit-spraak be-staat in de Spruek Diktum &
Modus.
en Wijs. De Spruek is als 't Onder-werp, de
Wijs als 't Ghe-zegh.

1. 6. Wijzighe uit-spraak wordt óft Bp-wóórdighlyk
boort-ghe-braght / óft Naamighlyk. Bp-wóórdighlyk;
als / De Mensch is noodt-zaaklyk een Dier: naamighlyk;
als / 't Is noodt-zaaklyk, dat de Mensch een Dier is. Als zó
Bp-wóórdighlyk boort-ghe-braght wordt / zó scheelt zó
in Ghe-daante niet van Zuivere uit-spraak. Als zó
Naamighlyk uit-ghe-braght wordt / zó stelt zó een nieuwe
Ghe-daante óft wijs van uit-spraak / waar in de Spruek
boort het Onder-werp is / en de wijs boort het Ghe-zegh
is. De Spruek is een reden / be-staande uit een Naam-
woort / daer het wóórdaken dat boort-ghaat / en een be-
paaldt Werk-wóórdt: als in deze uit-spraak / 't Is noodt-
zaaklyk, dat Ghódt Ghoedt is, de Spruek is / dat Ghódt Ghoedt
is; de Wijs / Noodt-zaaklyk. Dat de Wijs in een Wijs-
zighe uit-spraak 't Ghe-zegh / óft ghelyk als 't Ghe-
zegh zó / wordt be-slóten uit het kóppel. Want het
kóppel is een deel des Ghe-zeghs / der-halven is dat het
Ghe-zegh / dien 't kóppel an-hangt. En het kóppel
hangt an de Wijs. Der-halven heeft de Wijs het op-
zicht des Ghe-zeghs. 't Zelfde blykt uit de Der-ande-
ring van een Wijzighe uit-spraak in een Zuivere. Want
deze uit-spraak / 't Is noodt-zaaklyk dat het vuur warm is,
wordt in een Zuivere uit-spraak om-ghe-keert / op deze
wijs / De warmte is an 't vuur noodt-zaaklyk.

Enuncia-
tiones
Exclusivz,
Exceptivz,
& Restrictivz.

V. **Tot de Wijzighe Uit-spraakken moeten ghe-
braght worden / de Uit-sluitighe, Uit-neemighe en
Ver-bindighe Uit-spraakken,**

1. §. **Uit-sluitighe uit-spraak wordt ghe-noemt / in
welke het uit-sluitende ledcken / alleen, slechts, oft dier-
gheljk / by 't Onder-werp oft Ghe-zeggh ghe-voeght
wordt: als / alleen de uit-verkoorene worden be-houden: de
Dwivelen doen alleen quadt. Uit-neemighe uit-spraak is/
waar in ghe-stelt wordt het uit-neemend ledcken / be-
halven, 't zy, oft dier-ghelijke: als / Alle Menschen Zyn
door de Zondt-vloedt ver-ghaan, be-balven Noach met zyn
Huis-gherzin. Ver-bindighe is / waar in ghe-stelt wordt
een ver-bindend oft be-paalend ledcken / na, ten op-zicht,
en dier-ghelijke: als / de Mensch ghe-vaelt, voor Zo veel hy
een Dier is; Christus is over al na Zyn Ghodlyke Natuur.
Dus-daanighe uit-spraakken moeten in de Sluit-reden
verandert / en dooz eenighe klaarer wys van spreekken
uit-ghe-leght worden. Hier van worden 3p by de
School-ghe-leerden Uit-leghlyke ghe-noemt. En 3d
deel van de Ghe-daanten der uit-spraakken.**

Exposi-
tionz.

XXIX. Hóófdt-stuk.

**Van Al-ghe-meene, Zondetlinge, On-be-paal-
de, en By-zondere Uit-spraak.**

I. REGHEL.

DE An-doeningen der Uit-spraakken zyn oft
Vol-strekte, oft Be-trekkighe.

Affecio-
nes Abso-
lutz.

II. **De** Vol-strekte An-doeningen zyn Hoe-
ghróótheidt en Hoe-daanigheidt.

III. **Ten** op-zicht van Hoe-ghróótheidt wordt
Uit-spraak ghe-deelt in Al-ghe-meene, Zonder-
linge On-be-paalde en By-zondere.

IV. Al-

IV. Al-ghe-meene Uit-spraak is / waar in 't al-ghe-meen Onder-werp al-ghe-meenlyk ghe-nomen wordt : 't welk ghe-schiedt als by 't al-ghe-meen Onder-werp ghe-boeght wordt het ken-teken van al-ghe-meenheid / alle, Gheens-ghe, &c.

Enuncia-tio univer-salis.

V. Zonderlinge Uit-spraak is / waar in het al-ghe-meen Onder-werp alleen in een deel ghe-nomen wordt : 't welk ghe-schiedt / als by 't al-ghe-meen Onder-werp ghe-boeght wordt het ken-teken van een on-zeker deel / oft van Zonder-lingheid / Eenighe, Zommighe.

Enuncia-tio Parti-cularis.

VI. On-be-paalde Uit-spraak is / wiens al-ghe-meen Onder-werp dooz gheen ken-teken van Hoe-ghzootheid uit-ghe-beelt wordt.

Enuncia-tio Inde-finita.

VII. By-zondere Uit-spraak is / wiens On-der-werp Bp-zonder is.

Enuncia-tio Singu-laris.

VER-KLAARING.

I. s. Aristoteles stemt in 't 7. hoof. van Bedie. deze vier-leedighe Schifting toe / op deze wijs ; Het Ghe-zegh der uit-spraak wordt uit-ghe-sproken oft van 't al-ghe-meen Onder-werp, oft van 't By-zonder Onder-werp. Zo 't Ghe-zegh van 't Al-ghe-meen Onder-werp uit-ghe-sproken wordt al-ghe-meenlyk / dat is / met het ken-teken / Waar dooz uit-ghe-beelt wordt dat het Ghe-zegh in allen oft gheenighen deele met het Onder-werp over-een-komt / zo is de uit-spraak Al-ghe-meen : als / *Alle Mensch is een Dier : Gheenigh Mensch is een Steen.* Zo 't Ghe-zegh van 't Al-ghe-meen Onder-werp uit-ghe-sproken wordt ber-deeldelyk / dat is / met het ken-teken / waar dooz uit-ghe-beelt wordt / dat het Ghe-zegh alleen ten deele met het Onder-werp over-een-komt / zo is de uit-spraak Zonderling : als / *Eenigh Mensch is recht-vaerdigh ; niet alle Mensch is recht-vaerdigh.* Zo 't Ghe-zegh van 't Al-ghe-meen Onder-werp op gheenerlei wijs uit-ghe-sproken / en dooz gheenigh ken-teken van Hoe-ghzootheid uit-ghe-beelt wordt / of het Ghe-zegh

met het ghanfche Onder-werp / oft maar ten deele over-
een-komt / Zó is de uit-fpraak. On-he-paaidt : als /
*De Rechtraardigheidt is de Schönste dwegdat. Zó 't Ghe-
zegh van een By-zonder Onder-werp' uit-ghe-fproken
wordt / zó wordt de uit-fpraak By-zonder ghe-noemt:
als / Sokrates is een Wijs-ghier.*

2. In uit-fpraak kan tweertlep hoe-ghzootheit an-
ghe-merkt worden ; de Eene des Onder-werps / welke
een hoe-ghzootheit des Ghe-tals is ; de andere des
Ghe-zeghs / welke een hoe-ghzootheit van Plaats /
Tydt en Wijs is. De hoe-ghzootheit des Ghe-tals
wordt dooz deze ken-tekenen an-ghe-weezen : Alle , Al
wie , Een ieder , Een ieghelijk , Zó veel als , Gheenighe , Nic-
mandt ; ins-ghelijc Iemandt , Eenighe , Het meestendeel ,
Zommighe , VVeinighe , Niet gheenighe , Niet alle , &c.
Van welke die een al-ghe-meene / deeze een zonderlinge
uit-fpraak maaken. De hoe-ghzootheit van Plaats
wordt dooz deze ken-tekens be-fpuert ; *Over-al, Al-waar,
Nergens , Nieuwaarts , Ergens , Elders , &c.* De hoe-
ghzootheit van Tydt heeft deze ken-tekens ; *Dewyl,
Altyt , Nimmer , Zomtydts , Ghe-meenlyk , &c.* De hoe-
ghzootheit der wijs heeft deze ; *Hoe , Op wat wijs , Al-
zins , &c.* hoe-wel de hoe-ghzootheit des Ghe-zeghs in de
Sluit-redenen vaak in de zelfde plaats is / daar de hoe-
ghzootheit des Ghe-tals is ; Zó wordt nochtans de zelfde
hier niet an-ghe-merkt. Want deze hier-ledighe Schif-
ting is ghe-nómen uit de hoe-ghzootheit des Onder-
werps / niet uit de hoe-ghzootheit des Ghe-zeghs.

Synctate
goremata.

3. De Mè-be-diedighen , *Alle , Ieder , Ieghelijk ,* en dier-
ghelijke worden oft Ghelijkelijk oft Ver-deelbelyk ghe-
nómen. Ghelijkelijk worden zj ghe-zeit ghe-nómen te
worden / als 't Ghe-zegh nocht van de Ghe-daanten
nocht van de On-deelighen zjns Onder-werps by-zon-
derlyk uit-ghe-fproken kan worden : als in deze uit-
fpraak / *Alle Zweef-sterren zjyn Zeven : Alle Deelen zjyn
't zelfde , dat Heel is.* Ver-deelbelyk worden zj ghe-zeit
ghe-nómen te worden / als 't Ghe-zegh óók al die toe-
ghe-schreeben kan worden die in 't Onder-werp be-ghzee-
pen worden ; en zó het des zelfs Ghe-daanten alleen toe-
ghe-schreeben kan worden / zó worden zj ghe-zeit in de
Ghe-flachten der By-zonderen ver-deelt ghe-nómen te
worden : als / *Alle dieren zjyn ghe-weest in Noachs Ark.*

Christus

*Christus heeft alle Ziekten ghe-neezen: dat is alle Ghe-
 slachten / oft lieber Ghe-daanten / der Ziekten en Dier-
 ren. Zó 't Ghe-zegh óók de Bp-zondere On-deelighen
 des Onder-werps toe-ghe-schreeven kan worden / zó
 worden zþ ghe-zeit ghe-nómen te worden ver-deelt in de
 Bp-zonderen der Ghe-slachten: als / *Allé Mensch is een
 Dier.* Als de *Mé-be-diedighe* ver-deelt in de Bp-zondere
 der Ghe-slachten ghe-nómen worden / zó is de uit-spraak
 een-boudighlyk al-ghe-meen: als zþ ghe-nómen wor-
 den ver-deelt in de Ghe-slachten der Bp-zonderen / zó is
 zþ al-ghe-meen na iet: als zþ *Ghelijcklyk* ghe-nómen
 worden / zó schijnen zþ een on-be-paalde uit-spraak te
 waaken. De reden van deze Zaak is deze: als het
 wóórde *alle* ver-deeldelyk ghe-nómen wordt / zó is 't
 niets anders / als een *Mé-be-diedigh*: Maar als 't
Ghelijcklyk ghe-nómen wordt / zó is 't een deel des On-
 der-werps.*

VIII. Het ken-teken van Al-ghe-meenheidt
 moet niet by 't Ghe-zegh ghe-voeght worden.

I. 5. Alsó leert *Aristoteles* in 't 3. hōof. van *Be-diedt.*
 de *Reden* is / om-dat het de *Hoe-ghzōotheid* des *Ghe-
 tals* be-tekent / welke een *Hoe-ghzōotheid* des *Onder-
 werps* is / als wy ghe-zeit hebben / en niet des *Ghe-
 zeghs*. *Der-halven* wordt waarlyk ghe-zeit / *Dat alle
 Mensch een Dier is*, maar men kan niet waarlyk zegghen
dat de Mensch alle Dier is. Zó nochtans het wóórde al niet
 on-middelýk met het *Ghe-zegh* t'zaamen-hangt / maar
 met eenigh wóórde dat het *Ghe-zegh* om-schryft en be-
 paalt / zó: al de uit-spraak niet valsch zyn: als / *Ghōdt wil
 dat alle Menschen Zaligh worden: Christus heeft alle Ziekten
 ghe-neezen.* In deze uit-spraakken is 't *Ghe-zegh* niet/
Menschen, Ziekten; maar / *Wil, heeft ghe-neezen.*

IX. De *Hoe-ghzōotheid* der *Wijzighe* *Uit-
 spraak* wordt booz-neemlyk ghe-schat uit de
 spruék. *Uit de Wys / slechts by Ghe-vólgh.*

1. 5. De Hoe-ghyboetheit der Spruek is de zelve / met de Hoe-ghyboetheit van een Zuivere uit-spraak. Want of ghy zegt / 't Is noodt-zaaklyk, dat alle Mensch een Dier is, oft / alle Mensch is een Dier, 't is beide al-ghe-meen. De Hoe-ghyboet der wys is een Hoe-ghyboetheit van plaats en tyd. Want de Wys van Noodt-zaaklyk sluit in zich de Bp-woozden / *Altijt en Over-al*; On-moogblyk sluit in de Bp-woozden / *Nimmer en Nergens*: waar van die de kracht hebben van al-ghe-meenlyk te be-vestighen; deze van al-ghe-meenlyk te be-neenen. Moogblyk en Ghe-huerlyk sluiten in de Bp-woozden / *Zomtjids, Zelden, Ghe-meenlyk*, welke de kracht hebben van zonderling te be-vestighen. En zo veel van de Hoe-ghyboetheit der uit-spraaken.

XXX. Hoofd-stuk.

Van Be-vestighde, Be-neende, Eindighe en On-eindighe Uit-spraak.

I. REGHEL.

T En op-zicht van Hoe-daanigheidt wordt Uit-spraak ghe-deelt / eerstlyk in Be-veittighe en Be-neenende; daar na in Waare en Valsche.

Enun-
ciatio
Affirmans.
Negans.

II. Be-vestighende Uit-spraak is / die de deelen t'zaamen-boeght.

III. Be-neenende, die de deelen schift.

VER-KLAARING.

1. 5. Als hy voorbeeldt: Be-vestighe uit-spraaken sijn: *Alle Levendigh wordt ghe-roet*; Zo'er een Ghode

is, Zó wordt de werlts ghe-stiert door Voor-Zienigheit: 't Is noods-Zaaklyk, dat het vuur warm is: welker Be-neeninge deze zijn / Niet alle Levendigh wordt ghe-voet, niet Zó 'er een Ghódt is, Zó wordt de werlts ghe-heerscht door Voor-Zienigheit: 't Is niet noods-Zaaklyk dat het vuur warm is.

IV. **Beide** deze Uit-spraaken worden ghe-deelt in Eindighe en On-eindighe.

V. Eindighe Uit-spraak is / die be-staat in een Eindigh Onder-werp en Ghe-zegh. Enun-
ciatio Finitiva.

VI. On-eindighe, de welke be-staat uit een On-eindigh Onder-werp, óft Ghe-zegh, óft alle-baide. Infinitiva,

i. s. Eindighe uit-spraaken sijn: Alle Lichaam is in een plaats: Gheenigh Lichaam kan in twe plaatsen te ghelyk sijn. On-eindighe uit-spraaken: Gheen Weezen wordt van de Zegh-woorden uit-ghe-slooten: Eenigh Mensch is niet on-ghelcerdt: Eenighe niet Zó Zeer ryke, sijn minst ghierich.

VII. **Indien** in een Enkele Uit-spraak het ken-teken van be-neening ghe-stelt wordt naast booz 't ken-teken van Hoe-ghróótheid, óft zó 't in 't ken-teken van Hoe-ghróótheid be-ghzee-pen wordt / óft ook zó 't ghe-stelt wordt achter 't Kóppel / óft achter 't Woordt / dat de kracht des Kóppels heeft / zó zal de Uit-spraak be-neent sijn; be-halven dat twe be-neeningen ghe-acht worden te be-vestighen.

VIII. **Maar** zó 't elders ghe-stelt wordt / naamlyk on-middeljk booz 't Onder-werp óft een deel des zelven / óft booz het Kóppel / óft Werk-woordt / zó zal de Uit-spraak on-eindigh sijn.

1. 5. *Be-neende uit-spraak* zijn: *Niet alle Mensch is Ghe-leert: Gheenighe Plant ghe-voelt: Eenighe Menschen zijn niet uit-ver-kóoren: De Steenen Leeven niet. Maar deze / Gheenighe Mensch leeft niet, wordt be-vestight ghe-acht om de twee Be-neeningen. On-be-paalde uit-spraak* zijn / *Eenighe niet Plaats-rijk kan rijk zijn; Alle Dier niet redelijk is een beest: Niet schoon was Ulysses; Aeneas heeft ghe-kost Turnus niet ver-winnen. Op de zelfde wijs wordt het Onder-scheidt be-kent tusschen een Eindighe en On-eindighe uit-spraak in de Wijzighe. Als by voorb. 't is niet noodt-zaaklijk, dat een Mensch ghe-leert zy, dit 's een be-neenende uit-spraak: Niet noodt-zaaklijk is 't, dat een Mensch Ghe-leert zy, is een On-eindighe: Om-dat in deze be-neening ghe-stelt wordt voor 't kóoppel; in die acht ter 't kóoppel. a.*

• Die van deze zaak eenigh breeder onderwijs be-gheeren, moghen het kort be-ghrijp hier van nazien.

2. *Goe-wel de on-eindighe be-vestigende uit-spraak / en de Eindighe be-neenende / in beelen 't zelfde be-tekenen: als / Niet schoon was Ulysses, Ulysses was niet schoon: Niet on-recht-vaerdigh is Ghódt, Ghódt is niet on-recht-vaerdigh: (want deze zien op 't zelfde) zo is nochtans in beelen óók ghóórt Onder-scheidt: als / Adam heeft ghe-kost ook niet Zondighen, Adam heeft niet kunnen Zondighen, Aeneas heeft Turnus ook niet ver-winnen ghe-kost, Aeneas heeft Turnus niet kunnen ver-winnen.*

IX. *De t'Zaam-ghe-zette Uit-spraak wordt be-neendt ghe-acht / als de Be-neening met de handt / waar door twee Enkele Uit-spraakken ghe-hecht worden / t'zaamen-hangt.*

1. 5. *Laat ons een voorbeeldt van een be-vestigende uit-spraak in ieder Ghe-daante neemen: Sokrates is en wijs en vroom ghe-weest: Indien ghy be-looft zo zijt ghy schuldigh: 't is Krijgh, oft Vre: Als de Vader is, zo is de Zoon. Deze uit-spraakken worden zo be-neent. Sokrates is niet en wijs en vroom ghe-weest: Niet indien ghy be-looft, zo zijt ghy schuldigh, dat is / schoon ghy be-lóoft / ghy zijt nochtans niet schuldigh: 't is niet oft Oorlog oft Vre: Niet als de Vader, zo is de Zoon, dat is de Zoon is niet zo-daanigh als de Vader. Wét-strebighe uit-spraak ontfange gheen be-*

be-vesting oft be-neening ten op-zicht der bandt / maar ten op-zicht der Bp-zondere deelen: als / *Hy is niet gheleert, maar vroom. Want deze uit-spraak wordt zo be-neent: Hy is ghe-leerd, maar niet vroom.*

X. De Uit-sluitighe en Ver-bindighe Uit-spraaken worden be-neendt ghe-acht / als het ken-teken van Be-neenen ghe-stelt wordt vooz de uit-sluitende en ver-bindende Ledekens.

1. 5. *Als / Niet alleen de Mensch is een Dier: Cicero is niet alleen een Redener ghe-weest: Christus is niet na de Mensch-lyke Natuur over al, dat is / Christus is wel ober al / magt niet na de Menschlyke Natuur.*

XI. De Be-vesting is eerder en be-kiender als de Be-neening.

1. 5. Deze be-stemming is be-slooten uit het 25. hooft van 't 1. Boe, der Achter. en uit het 3. hooft van 't 2. Bo. van den Heem. Vooz is wordt Be-vesting eerder ghe-noemt als be-neening / om-dat het zyn eerder is als het niet zyn: Be-kiender, om-dat een Be-neende uit-spraak vooz een Be-vestighe be-kent wordt. Want ik ken daar uit / dat een Mensch gheen Steen is / om-dat ik be-kien en weet / dat hy iet anders is als een Steen.

XXXI. Hoófdt-stuk.

*Van Waare en Valsche, Nóódt-zaaklij-
ke en Ghe-buerlijke Uit-spraak,
en der zelve trappen.*

I. REGHEL.

Enuncia-
tio vera.

VVaare Uit-spraak is / welke die dingent
t'zaamen-boeght / die ghe-boeght zijn/
óft schift/ die ghe-schift zijn.

Falsa.

I. I. Valsche, welke die dinghen t'zaamen-
boeght/ die Ghe-schift zijn/ óft Schift/ die t'zaa-
men-ghe-boeght zijn.

VER-KLAARING.

I. 1. Op deze plaats wordt een Reden-konstighe
Waarheit en Valscheit ver-staan / welke wy ghe-zett
hebben een óver-een-komst te zijn der Redening met de
be-tekende dingen / óft een ver-scheeling van de zelve/
in't be-vestighen en be-neenen. Waare uit-spraak boeght
t'zaamen / dat t'zaam-ghe-boeght is / dat is / zy spreekt
uit en zeght te zijn / dat is : als / de Mensch is een Dier : óft
ber-deelt en schift / die ghe-schift zijn / dat is / zeght niet
te zijn / dat niet is : als / de Mensch is gheen Beest. Val-
sche uit-spraak boeght die Ghe-schift zijn / dat is / zeght
te zijn / dat niet is : als / de Mensch is een Steen : óft schift/
die ghe-boeght zijn / dat is / zeght niet te zijn / dat is : als/
een Plant leeft niet.

III. Waare Uit-spraak is óft Nóódt-zaaklijk
óft Ghe-buerlijk.

IV. Nóódt-

I V. Noodt-zaaklijke Uit-spraak is / die niet balsch kan zijn.

V. Ghe-buerlijke, die balsch kan zijn.

Enun-
ciatio Ne-
cessaria.
Contin-
gens.

1. 6. Noodt-zaaklijk in 't Ghe-meen wordt ghe-
noemt / dat niet kan niet zijn / oft zich anders hebben ;
Ghe-buerlijk / dat kan niet zijn / oft zich anders hebben.
Noodt-zaaklijk wordt ghe-zeit op twee wijzen / naam-
lijk oft Dol-strekt / oft Na iet. Dol-strekt Noodt-zaak-
lijk is / dat zonder teghen-zegghing niet kan ghe-stelt
worden niet te zijn / oft zich anders te hebben : Na iet
Noodt-zaaklijk / 't welk wel eenighe Dooz-waarde oft
op-zicht ghe-stelt zijnde / Noodt-zaaklijk is ; Maar die
Dooz-waarde wegg-ghe-nomen zijnde / oft dat op-zicht
berandert zijnde / zonder teghen-zegghing ghe-stelt zoud'
kunnen worden niet te zijn / oft zich anders te hebben.
Balde Noodt-zaaklijkheidt / en ook Ghe-buerlijkheidt/
worden an-ghe-merkt / oft in 't Weezen / oft in de Ooz-
zaaken / oft in-uit-spraak. En deze alleen be-hoort tot
deze plaats. De Noodt-zaaklijkheidt der uit-spraak is
niet anders / als een on-lösselijke knoop der deelen : de
Ghe-buerlijkheidt is een Lösselijke en Der-anderlijke
knoop der deelen. Als by voorb. Deze uit-spraak / *De
Mensch is een Dier*, is Noodt-zaaklijk / om-dat het niet
ghe-schieden kan / dat de Mensch gheen Dier zp. En
deze Noodt-zaaklijkheidt is Dol-strekt. Ins-ghelijc dez-
ze uit-spraak / *Een Raaf is Zwart*, is Noodt-zaaklijk / niet
Dol-strekt / maar na iet : om-dat het Natuurlijk wel niet
ghe-schieden kan / dat een Raaf niet Zwart zp ; maar
nochtans kan 't zelve ghe-schieden door Ghodts over-
natuurlijke kracht. Maar deze uit-spraak / *Krassus is
rijk*, is Ghe-buerlijk / om-dat het ghe-schieden kan / dat
Krassus niet rijk zp.

VI. De Noodt-zaaklijkheidt der Uit-spraak
wordt onder-scheiden door drie trappen : de eerste
trap der Noodt-zaaklijkheidt is / *Van Allen* : de
tweede door zich : de derde *Al-ghe-meen* Eerste.

VII. Uit-

VII. *Uit-spraak van allen is / waar in 't Ghe-zegh met alle Onder-werp, en altijdt ober-een-komt.*

I. s. Van de trappen der Hoofd-zaaklijkhed handelt Aristoteles in 't I. Boe. der *Achter*. 4. hoof. en van daar is deze en de Na-volgende uit-beeldingen ghe-vaalt. Doozts ver-eischt uit-spraak van allen, twe Dooz-waarden / dat het Ghe-zegh zy in allen Onder-werp, en altijdt. Als by vooybeelt. *De Mensch is recht-vaerdigh, is niet van alle / om-dat recht-baerdigh zyn / niet met alle Mensch ober-een-komt : als ook niet deze / Het Leven-digh Ghroeit, om-dat het niet altijdt ghroeit : Maar deze / Een Raaf is Zwart. Want alle Raaben zyn Zwart / en altijdt.*

VIII. *Uit-spraak door zich is / wofens Onder-werp en Ghe-zegh dooz een Weezenlyke knooyt zaa-men-hangen.*

IX. *En zy is van de Eerste / oft Tweede wijs.*

X. *Uit-spraak door zich van d'eerste wijs is / als 't Ghe-zegh be-ghzeepen wordt in d'uit-beelding des Onder-werps.*

XI. *Van de tweede wijs / als 't Onder-werp be-ghzeepen wordt in de uit-beelding des Ghe-zeghs.*

XII. *Teghen Uit-spraak door zich wordt ghe-stelt Uit-spraak door Toe-val.*

XIII. *Uit-spraak door Toe-val wordt ghe-noemt / waar in nocht het Ghe-zegh be-ghzeepen wordt in d'uit-beelding des Onder-werps, nocht 't Onder-werp in d'uit-beelding des Ghe-zeghs.*

I. s. Aristoteles be-schryft deze twee wijzen dooz zich op de an-ghe-toghe plaats met deze woorden : Door zich noem ik, welke den Onder-werpen in zyn in de Toe-schrijving, ver-klaarende wat zy zyn (Deze zyn van de eerste wijs) en die haar Toe-ghe-schreeven in-zyn in een reden, ver-klaarende wat zy zyn. Deze zyn van de tweede wijs.

2. Tot

2. **Tót de Eerste wijs be-hoózen byf Ghe-nachteri-
ban uit-spraakken.** 1. Als het Naaste Ghe-nacht uit-
ghe-sproken wordt van de Ghe-daante: als / *De Mensch
is een Dier.* 2. Als het Der-schoóbe Ghe-nacht uit-ghe-
sproken wordt: als / *de Mensch is een Zelf-standigherd.*
3. Als het naaste Onder-scheidt uit-ghe-sproken wordt:
als / *de Mensch is Redelyk.* 4. Als het ver-schoóben Onder-
scheidt uit-ghe-sproken wordt: als / *de Mensch heeft het
ver-moghen van te voelen.* 5. Eindlyk als de uit-beelding
uit-ghe-sproken wordt van 't uit-ghe-beelde: als / *de
Mensch is een Redelyk Dier.* **Tót de tweede wijs be-hoózen**
die uit-spraakken / in welke de Eigenschappen ghe-zeit
worden van haar Onder-werp: En dat oft elk by-zon-
derlyk; als / de Mensch is lachlyk: oft ver-deeldelyk; als /
't Ghe-tal is even oft on-even. **Maar deze uit-spraak / Een**
Raaf is Zwart, hoe-wel zo Hoódt-zaaklyk zo / nóchtans
dooz 't ghe-wagh van Zwartheit / nócht de Raaf
dooz 't ver-haal van de Raaf uit-ghe-beeldt wordt.

3. Hier by voeght Aristoteles de derde en vierde wijs /
Van dat door zich is: maar die hier niet be-hoózen. Want
de derde wijs is een wijs van Weezen / en leert niets
andere / als dat een Zelf-standigheit dooz zich is; een
Coe-bal niet dooz zich is / maar dooz Coe-bal / oft dooz
Zelf-standigheit. En de vierde wijs is een wijs van
Der-óó-zaaken / ver-klaarende het Onder-scheidt tus-
schen Óó-zaaken dooz zich / en Óó-zaaken dooz Coe-
bal / waar van wy ghe-handelt hebben in 't 16. hóof. Zó
dat / indien uit Óó-zaaken oft Ghe-wóchten dooz zich
uit-spraakken ghe-maakt worden / de zelve lichtelyk be-
zoepen konnen worden tót de twe nu ver-klaarde wijs-
zen. Want zó Óó-zaak dooz zich uit-ghe-sproken wordt
van 't Ghe-wócht / als / *Taaning ghe-schiedt om de tusschen-
stelling der aarde, zó zal de uit-spraak van d'eerste wijs
zyn: zó 't Ghe-wócht uit-ghe-sproken wordt van d'Óó-
zaak dooz zich / als / de Tusschen-stelling der aarde maakt Taan-
ing, zó zal zo van de tweede wijs zyn.*

XIV. Al-ghe-meen Eerste Uit-spraak is /
waar in 't Ghe-zegh met het Onder-werp ober-

D

een-

een-komt Voor zó veel 't zelve is dat / dat het is.

X V. Der-halven be-staat 3p uit Weêr-keerighe Merck-tekenen.

1. 5. Aristoteles zeght alzó : Al-ghe-meen noem ik, 't welk en allen in-is, en door zich, en voor zó veel 't zelve. Maar voor zó veel 't zelve was ghe-noegh. Want al/wat voor zó veel 't zelve is/ is óók van allen, en door zich. 't Ghe-zeggh wordt ghe-zeit met het Onder-werp óber-een te komen voor zó veel 't het-zelfde is, als 't met het Onder-werp óber-een-komt na die zelve reden/ waar dooz 't dat is/ dat het is. Tót die zaak wordt ver-eischt/ dat het Ghe-zeggh 3p Al-ghe-meen / en 't Onder-werp Cerst. 't Welk ghe-schiedende / zó is 't Ghe-zeggh weêr-keerigh met het Onder-werp / en komt met het zelve óber-een voor zó veel 't het-zelfde is. Dezes zaar teken is/ dat het Onder-werp met ver-dubbeling óft ver-dubbelt ghe-nómen kan worden. Als by voorb. Deze uit-spraak / *de Mensch is lachlyk*, wordt hier uit be-kent Al-ghe-meen eerste te zyn / om-dat ghe-zeit kan worden / *de Mensch, voor zó veel by een Mensch is, is lachlyk*, en dooz zó veel is alle en alleen de Mensch lachlyk.

XVI. Van deze trappen be-ghzjijpt de Tweede de Cerste / en de Darde de Tweede / niet buert-wijs.

1. 5. Dat is / alle uit-spraak dooz zich / is óók van alle : en alle Al-ghe-meen Cerste uit-spraak is óók dooz zich : maar niet buert-wijs. En dit moet ver-staait worden van uit-spraaken hebbende een Onder-werp/ dat Al-ghe-meen en Be-ghzjijpigh der Tekenen van Hoe-ghzóóthede is. Want zó 't Onder-werp by-zonder 3p / zó kan 't een uit-spraak dooz zich zyn / die nóchtans niet van alle 3p. Want deze uit-spraak / *Sokrates is een Dier*, is dooz zich/ nóchtans is 3p niet van alle / om-dat het Onder-werp niet Al-ghe-meen is.

2. De Noódt-zaaklijkheid der eerste Trap is de minste / en komt naast an Ghe-buerlijkheid; om-dat het gheen Vol-strekte Noódt-zaaklijkheid is. De Noódt-zaaklijkheid van de tweede en derde trap is wel Vol-strekt / maar nochtans on-ghelyk. Want om-dat de Noódt-zaaklijkheid der derde Trap onderling is / de Noódt-zaaklijkheid van de tweede trap niet onderling / zó is de Al-ghe-meen Eerste uit-spraak noódt-zaaklijker / als de uit-spraak dooz zich / welke niet Al-ghe-meen Eerst is. Bp voozb. Deze uit-spraak wordt noódt-zaaklijker ghe-acht / de Mensch is lachlyk , als deze / de Mensch is een Dier : om-dat schoon de mensch wel niet kan gheen Dier zyn / Dier nochtans kan óók gheen Mensch zyn. Maar de Mensch ver-magh niet niet lachlyk te zyn; en dat Lachlyk is / ver-magh niet gheen Mensch te zyn.

XVII. Van de Ghe-buerlijke Uit-spraaken zyn eenighe ghe-meenlyk waar / eenighe zelden / eenighe dooz twijfelachtighe natuur nu waar / nu valsch.

1. 5. Deze dingen staan in 't 9. hooft. van Bedi. en in 't 2. Boe. der Plaatsl. 6. hooft. Bp voozb. 't Is ghe-meenlyk waar / dat de Ouders haar kinderen lieben : Maar zelden / dat de Mensch twe-hooftdig ghe-bózen wordt. Van twijfelachtighe Natuur / en Nu waar / Nu valsch is / dat een dobbelaar wint. Van deze woorden / die zelden ghe-schieden / in 't Spier ghe-noemt Ta epi polu , die zelden / Ta ep Elatton , die op beide wyzen / Ta hopoter Etuche.

XVIII. Valsche Uit-spraak is óft Móghe-lijk , óft On-móghelyk.

Enunciatio falsa.

XIX. Moghelijke Uit-spraak is / welke valsch zynde / kan waar zyn.

Enunciatio possibilis.

XX. On-moghelijke , die / valsch zynde / niet kan waar zyn.

Enunciatio Impossibilis.

1. 5. **On-moghelyk** wordt op twee wijzen ghe-zett/ naamlyk oft vol-strekt / oft na iet. **Vol-strekt on-moghelyk is / dat Teghen-zegghing in-wikkelt :** als / dat de Mensch een Steen is. **On-moghelyk na iet is / 't welk/ gheen teghen-zegghing in-wikkelende/ van Ghodt wel ghe-schieden kan / maar niet van de Natuurlyke Ghy-zaaken: als / dat de Zon stil staat: dat het vuur niet brandt: dat een Maaghd baart.** **Ins-ghelyk** wordt ook **Moghelyk** op twee wijzen ghe-zett. **Want zommigh is Ghodt alleen / zommigh ook den Natuurlyken Ghy-zaaken moghelyk.** En dit ver seheelt in der daadt niet van 't gheen **Ghe-buerlyk is / maar alleen door op-zicht.** **Want Moghelyk** wordt ghe-noemt/ dat niet is/ maar kan zyn: **Ghe-buerlyk / dat is/ maar kan niet zyn.** Zo beel van de **Vol-strekte An-doeningen.**

XXXII. Hóófdt-stuk.

Van Om-keer, Ghelyk-maghtigheid en Onder-buertigheid der Uit-spraaken.

I. REGHEL.

Affectio-
nes rela-
ta.

B Ettekkighe An-doeningen worden ghe-noemt/ welke an de Uit-spraaken, onder elk-ander ver-ghe-leeken zynde/ boeghen.

I I. En deze zyn vier: Om-keer, Ghelyk-maghtigheid, Onder-buertigheid en Teghen-stel.

Conver-
sio.

III. Om-keer is een Ober-zetting des Ghe-zeghs in de plaats des Onder-werps, en des Onder-werps in de plaats des Ghe-zeghs, behoudens de waarheid.

VER-

VER-KLAARING.

1. 5. Om-keer wordt by Aristoteles Antistrofe ghe-
noemt. Van de zelve handelt hy in 't 1. Boe. der Dooz.
2. hooft. In Om-keer moet de waarheidt be-houden
worden / om-dat Om-keer uit de Om-keer-baare uit-
spraak volghen moet.

IV. Om-keer wordt ghe-deelt in Een-voudi-
ghe, in die/ welke dooz Toe-val is / en die/ welke
dooz Teghen-stelling is.

V. Een-voudighe Om-keer is / waar in de Conversio
Hoe-ghróótheidt en Hoe-daanigheidt der Uit- Simplex.
spraak be-houden wordt.

VI. En zy heeft plaats in een Al-ghe-meen
be-neenende / en zonderling be-bestighende Uit-
spraak.

1. 5. *Als/ Gheenigh Beest is een Mensch; daarom Ghee-
nigh Mensch is een Beest; Eenigh Mensch is Wit; dies is Een-
nigh Wit een Mensch.*

VII. Om-keer door Toe-val is / waar in de Conversio
Hoe-daanigheidt be-houden/ de Hoe-ghróótheidt per Acci-
ber-mindert wordt. dens.

VIII. En zy heeft plaats in een Al-ghe-
meen Be-bestighende. Uit- spraak.

1. 5. De Hoe-ghróótheidt ver-mindert wordt, dat is/
Een Al-ghe-meen, in een Zonderling ver-andert wordt :
als/ Alle Plant leeft; dies is eenigh Leevendigh-een Plant.

IX. Om-keer door Teghen-stelling is / waar in Conversio
in de plaats van 't Onder-werp en Ghe-zegh, per Con-
baider Teghen-zegghing ghe-stelt wordt. traposi-
tionem.

X. En 3p heeft plaats in een Al-ghe-meen Be-vestigende Uit-spraak.

1. 5. *Als / Al het Streflyke is ghe-teelt ; daarom dat niet ghe-teelt is , is niet Sterflyk.* Aristoteles laat deze Ghe-daante van Om-keer na in zijn Ont-knoópingen. Nochtans ghe-denkt hy der zelve in 't 2. Boe. der Plaatsl. 1. hooft. alwaar hy de zelve noemt Een weér-keerigh ghe-vólgh uit Teghen-zeghlijken.

XI. Een Zonderlinge Be-neende Uit-spraak wordt niet om-ghe-keert.

1. 5. *Want het vólght niet: Eenigh Dier is gheen Mensch; der-halven Eenigh Mensch is gheen Dier.* Zó nochtans een Zonderling Be-neende uit-spraak zomtijds om-ghe-keert wordt: als / Eenigh mensch is niet wit: daarom Eenigh wit is gheen Mensch: dat is by ghe-bal / en der Stófte wijten: als óók dat / dat een Al-ghe-meen bevestigende zomtijds om-ghe-keert kan worden be-houdens de hoo-ghwóótheid / naamlijk als 3p uit Weér-keerighe Merck-tekens Be-staat: als / *Alle Mensch is een Redelyk Dier; dies is alle Redelyk Dier een Mensch.*

XII. In der Uit-spraaken Om-keer moet het ghansch Ghe-zegh niet het ghe-heel Onder-werp in plaats ver-anderen.

1. 6. *Dat is / al / wat tót het Ghe-zegh be-hóózt / moet over-ghe-draaghen worden in de plaats des Onder-werps: en al / wat op het Onder-werp ziet / in de plaats des Ghe-zeghs.* By voorb. Deze uit-spraak / *Eenighe Kerk is in de Stadt*, moet niet om-ghe-keert worden in deze / *dies is eenighe Stadt in de Kerk*; Maar in deze / *Iet. dat in de Stadt is , is een Kerk*: om dat het Ghe-zegh der Om-keer-baare uit-spraak niet is de Stadt, maar te zyn in de Stadt. *Insghelijx 't Ghe-zegh dezer uit-spraak / alle oudt-man is een jongen ghe-weest , is niet een jongen , maar*

is een jongen ghe-weest. Der-halven is 3p niet Om-keer-
baar in deze uit-spraak / Eenighe jongen is een oudt-man
ghe-weest; maar in deze / Iemandt, die een jongen ghe-weest
is, is een oudt-man.

2. Der Wijzighe uit-spraakken Om-keer ghe-schiede
ten op-zicht der Spruek / de Wijs blijvende. De uit-
sprakaan der Noodt-zaaklijckheit worden om-ghe-keert
als Zuivere. De Al-ghe-meen Be-neenende / en Zon-
derlinge Be-vestighende / Een-boudighlijck; De Al-ghe-
meen Be-vestighende / dooz Toe-bal / oft dooz Teggen-
stelling; als / 't Is noodt-zaaklyk, dat alle Mensch een Dier
is, dies is 't Noodt-zaaklyk, dat eenigh Dier een Mensch zy,
oft / 't Is noodt-zaaklyk, dat 't gheen gheen Dier is, ook gheen
Mensch zy.

3. Eending is hier waar te neemen / dat de uit-spraak-
ken / hebbende een wijs van Noodt-zaaklijckheit / noodt-
zaaklyk zijn door zich. Want 3p deze Noodt-zaak-
lijckheit niet hebben / 3o is haat Om-keer be-drieghlijck /
als / 't Is noodt-zaaklyk dat alle oudt-man een kindt ghe-weest
zy, dies is 't noodt-zaaklyk, dat iemandt die een kindt ghe-
weest is, een oudt-man zy: 't Is noodt-zaaklyk dat alle Ghe-
leerde ghe-leert heeft; dies is 't noodt-zaaklyk dat iemandt,
die ghe-leert heeft, ghe-leerd zy, &c. Zodaanighe Om-
keeren hangen niet t'zaamen / om-dat het niet noodt-
zaaklyk is door zich, maar alleen van allen, dat een
oudt-man een kindt ghe-weest is; oft dat een Ghe-leer-
de ghe-leert heeft. Der Wijzighe uit-spraakken Om-keer
in de andere wijzen / kan dooz gheen zekere reghels booz-
ghe-schreeben worden. Want die Aristoteles booz-stelt
in 't 1. Boe. der Booz, 3. hooft, hebben meer moeplijck-
heids als nuts.

XIII. Ghelijck-maatigheit is der Uit-spraak-
ken / die in woorden ver-schillen / over-een-komst
in den zin. Equipol-
lencia.

1. 5. Ghelijck-maghtigheit wordt in 't Ghier ghe-
noemt Isodunamia. Wat van Ghelijck-maghtigheit
pleeght booz-ghe-stelt te worden / in-zonderheit van de
School-ghe-leerden / is meest on-nut booz die gheene /
die in de Letter-konst er-baaren zijn. Zo'er eenighe

zwaarigheidt is / die is ghe-legghen in de Ghelyk-maghtigheidt te be-kennen der uit-spraakken / die in Brandt ver-schillen / en in de Zin over-een-komen ; oft der Wyszighe uit-spraakken / die ver-scheide Wijzen hebben. Der zelve Ghelyk-maghtigheidt wordt in deze vaerzen be-gheepen.

Niet allè , gheldt zó veel als Eenigh :
 En Alle niet , zó veel als Gheenigh :
 Niet Gheenigh, Eenigh : Gheenigh niet,
 Zó veel in kracht als Alle hiet :
 Niet Eenigh , is als Gheenigh : Maar
 Niet Eenigh niet , als Al te ghaâr :
 Niet een van baiden , gheen van baiden :
 Gheen van baid' niet , alle baide.

2. Van de Ghelyk-maghtigheidt der Wyszighe uit-spraakken magh men dese vier reghels an-merken.
 1. Ghe-buerlijk en Moghelijk zyn Ghelyk-maghtigh / zó zo op de zelve wijs be-vesticht oft be-neent worden : als / Het Ghe-buert te zyn, oft niet te zyn ; en / 't is moghelijk te zyn, oft niet te zyn. 2. Noodd-zaaklijk en On-moghelijk zyn Ghelyk-maghtigh / zó de Spreek in 't een be-vesticht / in 't ander be-neent wordt : als / 't Is noodd-zaaklijk te zyn ; 't is On-moghelijk niet te zyn : oft / 't is on-moghelijk te zyn ; en , 't is noodd-zaaklijk niet te zyn. 3. Noodd-zaaklijk en Moghelijk zyn Ghelyk-maghtigh / zó in 't een de Spreek en Wijs be-vesticht / in 't ander be-neent worden : als / 't Is noodd-zaaklijk te zyn ; en / 't Is niet moghelijk niet te zyn : oft / 't Is moghelijk te zyn ; en / 't Is niet noodd-zaaklijk niet te zyn. 4. Moghelijk en On-moghelijk zyn Ghelyk-maghtigh / zó de Wijs in 't een be-neent / in 't ander be-vesticht wordt : als / 't Is moghelijk te zyn ; 't is niet on-moghelijk te zyn : oft / 't Is on-moghelijk te zyn ; en / 't Is niet moghelijk te zyn.

Subalter-natio.

XIV. Onder-buertigheidt is / waar door de Zonderlinge en Wp-zondere Uit-spraakken an de Al-ghe-meene onder-schikt worden / en uit de zelve Noodd-zaaklijk volghen / niet buert-wijs.

1. 9. Wp

1. 5. *By boozb. Zo alle Mensch Sterflijk is, zó zal ook eenigh Mensch, en deze óft die, Sterflijk zyn: en, zó Gheenigh Mensch Vier-voetigh is; zó is ook eenigh Mensch, en deze óft die niet Vier-voetigh.*

2. *In de Wyzighe uit-spraaken wordt de Onderbuertigheit niet alleen ten op-zicht der Spruek / maar óók ten op-zicht der Wijs an-ghe-merkt. De Onderbuertigheit der Spruek is in de Wyzighe de zelve / die in de Zuivere is. De Wyzen van Moghelyk en Shebuerlijk / zyn Onder-buertigh an de Wyzen van Hoódtzaaklyk en On-moghelyk. Hoódt-zaaklyk ver-bangt óók het *By-wóordt Altydt*, en On-moghelyk / *Nimmer*; welke wóorden de Al-ghe-meenheit des Tyds be-tekenen. Shebuerlijk en Moghelyk be-ghrypen *Zomtyds*; 't welk een ken-teken van Zonderlingheit is in de Tydt.*

XXXIII. Hoófdt-stuk.

Van Teghen-stel der Uit-spraaken.

I. REGHEL.

Teghen-stel der Uit-spraaken is óft *Na de waarheit*, óft *Na de wóorden alleen*. 2. Boe. der Booz. 15. hooft.

II. Waare Teghen-stel is een strydt der Uit-spraaken / in 't Be-vestighen en Be-neenen. Oppositio
vera.

III. De Uit-spraaken worden ghe-zeit te stryden / waar in 't zelve / van 't zelve / na 't zelve / tot het zelve / op de zelve wijs / en op de zelve tyd / be-vesticht en be-neent wordt.

VER-KLAARING.

1. 5. 't Onder-scheidt van Teghen-stel wordt gheleert in 't 2. Boe. der Dooz. 15. hooft. Waare Teghen-stel is oft Stöffigh / oft Dörmigh. Stöffigh Teghen-stel is / als Ver-schillighen / Recht-strijdighen / Be-trekkinghen / oft Be-röobighen / an 't zelfde Onder-werp toeghe-schreeven worden / na 't zelfde / töt het zelfde / op de zelfde wijs / en op de zelfde Tijdt. Deze / om-dat 3p een Teghen-stel der uit-spraakken is ten op-zicht des Ghe-zeghs / be-höoft töt de Enkele Ghe-stellen / en daar van is ghe-handelt in 't 22. hooft. alwaar ook ver-klaart zijn de Dooz-waarden van Wettigh Teghen-stel. Dörmigh Teghen-stel is een strijt in 't Be-bestighen en Be-needen : waar van Aristoteles handelt in 't 7. hooft. van Be-diedt.

IV. Waare Teghen-stel is oft Recht-strijdighheid, oft Teghen-zegghing.

Contrarie-
tis.

V. Recht-strijdighheid is een Teghen-stel tusschen twee Al-ghe-meene Uit-spraakken.

VI. Deze kunnen beide niet te ghelyk waar zyn / maar 3p kunnen te ghelyk valsch zyn.

1. 5. Als by voorb. Beide deze uit-spraakken / *Alle Mensch is recht-vaerdigh*, *gheenigh Mensch is recht-vaerdigh*, zyn valsch. Maar nöcht deze / nöcht eenighe andere Recht-strijdighen kunnen te ghelyk waar zyn. Want die te ghelyk waar zyn / zyn niet waarlijk teghen-gesteld.

Contra-
dicentia.

VII. Teghen-zegghing is een Teghen-stel tusschen een Al-ghe-meen en een Zonderling ; oft tusschen twee Bp-zonderen.

VIII. Dezer is een van beiden altijd waar / de andere altijd valsch.

1. 5. Als / *Alle Mensch is recht-vaerdigh*, niet alle Mensch is recht-vaerdigh : *Gheenigh Mensch is recht-vaerdigh*, *Eenigh*

nigh Mensch is recht-vaerdigh : *Aristides is recht-vaerdigh*, *Aristidis is niet recht-vaerdigh*. Van deze uit-spraakken is d'ene waar / de andere valsch : en in d'andere is de zelfde wijs. In de Bp-zondere uit-spraakken van **Toe-komstige Ghe-buerlijken** blijkt wel an de Mensch niet / welke van beiden waar / welke valsch zp : maar dit blijkt nochtans / dat zp beide niet te ghelyk waar / oft te ghelyk valsch zyn kunnen. Bp boorz. Een van beiden is waar / dat / die met de dobbel-steen speelt / oft wint / oft dat hy niet wint : maar of hy wint / oft niet / kan by den Mensch niet be-paalt worden ; dat nochtans by Ghodt be-paalt is.

IX. Teghen-stel na de woorden / oft Schijnen-de, is oft **Onder-strijdigheidt**, oft **On-be-paalde Teghen-stel**. Oppositio.
Apparens.

X. Onder-strijdigheidt is tusschen twee Zonderlinge : **On-be-paalde Teghen-stel tusschen twee On-be-paalde Uit-spraakken**. Subcontrarietas.
Oppositio
Indefinita.

XI. Beide kunnen zp te ghelyk waar / maar niet te ghelyk valsch zyn.

1. 5. Onder-strijdighe zyn / Eenigh Mensch is Recht-vaerdigh, *Eenigh Mensch is niet Recht-vaerdigh*. Deze zyn beide waar. Want *Aristides is Recht-vaerdigh ghe-weest* / *Verres is niet Recht-vaerdigh ghe-weest* : Maar zp kunnen niet beide valsch zyn. Want zo de **Onder-strijdighen te ghelyk valsch waren** / zo zouden de **Recht-strijdighen te ghelyk waar zyn** / omdat de **Recht-strijdighen en Onder-strijdighen / de Be-neening by-ghe-boeght oft wegh-ghe-nomen zyn** de / **teghen-spreken**. **On-be-paaldelyk teghen-ghe-stelde zyn / de Mensch is Recht-vaerdigh**, *de Mensch is niet Recht-vaerdigh*. In de **Weezentlyke oft Teghen-strijden** de **Merck-tekenen / worden On-be-paaldelyk teghen-ghe-stelde ghe-schat met de Teghen-zegghlyke** : als / *de Mensch is een Dier*, *de Mensch is gheen Dier* ; *de Mensch is een steen*, *de Mensch is gheen steen*. Want de **Eene is altijd waar**

waar/ de andere **Valſch**. Maar dit gheſchiedt niet om de **Worm** van **Teghen-ſtel** / maar om de by-zondere **Eigheſchap** der **Dof**.

2. **De Onder-ſtrijdighe** worden ghe-zeit na de wóorden teghen-ghe-ſtelt te worden/ en niet na de waarheid/ zó om-dat zy te ghelyk waar kunnen zyn / als om-dat zy niet 't zelfde **Onder-werp** hebben. Want als ik zegh/ *Eenigh Menſch is recht-vaerdigh*, *Eenigh Menſch is niet recht-vaerdigh*. zó verſta ik niet wéér-zijdes den zelfden menſch: óft zó ik den zelfden menſch verſta / zó zal 't een teghen-ſtel van by-zonderen zyn. Alzó is 't óók met de **On-bepaaldelyk Teghen-ſtellighen**.

XII. De Teghen-zegghing der Wijzighe Uit-ſpraak be-ſtaat in de **Be-beſting** en **Be-neening** der wijs in een zelfde **Spreek**.

1. 5. *Als / 't Is noodt-zaaklyk, dat de Menſch een Dier zy, 't is niet noodt-zaaklyk dat de Menſch een Dier zy. Zó worden teghen-ghe-ſtelt/ On-moghelyk, en niet On-moghelyk: 't Ghe-buert, en 't Ghe-buert niet.*

XIII. De Recht-ſtrijdigheit der Wijzighe Uit-ſpraak be-ſtaat ten deel in de **Spreek** / ten deel in de **Wijs**.

XIV. Ten op-zicht der Spreek zyn recht-ſtrijdig twee Uit-ſpraak hebbende de wijs van **Noodt-zaaklyk** / óft twee hebbende de wijs van **On-moghelyk** / zó in d'eene de **Spreek** be-veſtigt/ in d'andere be-neent wordt.

1. 5. *Als / 't Is noodt-zaaklyk dat de Menſch een Dier zy, 't is noodt-zaaklyk dat de Menſch gheen Dier zy: 't Is on-moghelyk dat de Menſch een Steen zy, 't is on-moghelyk dat de Menſch gheen Steen zy.*

XV. Ten op-zicht der Wijs zyn Recht-ſtrijdig een Uit-ſpraak hebbende de wijs van **Noodt-**

Noodt-zaaklijk / en een andere hebbende de wijs van On-moghelijk / zō haider Spzuek van de zelfde Hoe-daanigheit 3p.

I. 5. Als / 't Is Noodt-Zaaklijk dat een Mensch een Dier zy, 't is On-moghelijk dat een Mensch een Dier zy.

XVI. Onderstrjdighe zjn tve Wit-spraaken hebbende de wijs van Moghelijk, oft de wijs van 't Ghe-buert, zō de Spzuek in d'een be-vestight / in d'ander be-neent wordt.

I. 5. Als / 't Is moghelijk, oft 't ghe-buert, dat een dobbelaar wint; 't is moghelijk, oft 't ghe-buert, dat een dobbelaar niet wint.

XVII. De Wit-sluitighe oft Ver-bindighe Wit-spraaken ontfangen de Teghen-zegghing van de be-neening / ghe-boeght by de uit-sluiten- de oft ver-bindende Ledekens.

I. 5. Als / Alleen 't ghe-loof recht-vaerdicht, niet alleen 't ghe-loof recht-vaerdicht: de Mensch is Sterfsijk na de Ziel, de Mensch is Sterfsijk, maar niet na de Ziel.

XVIII. De Teghen-zegghing der t'zaam-ghe-zette Wit-spraaken is ghe-leghen in de Be-neening / welke be-hoozt tot de knoop van 't nabōlggende met het vooz-ghaande.

I. 5. Ver-halven wordt deze uit-spraak / Zō Sinon Ellendigh is, Zō is hy ydel en loghenachtigh, door zō-daanigh een Teghen-zegghing by Dirghilius ver-nieticht 2. En. Niet, zo my 't Avondt-wur Ellendigh heeft ghe-heeten, Zal zy my ydel ook en loghenachtigh weeten: 't welk ghy zō mooght ont-knōpen / Niet indien Sinon Ellendigh is, zo is hy ook ydel

en

en lofhenachtigh, dat is / Schön hy ellendigh ; y / hy is
 daarom nochtans niet lofhenachtigh. Deze uit-spraak /
 Die een Vrouw trouwt, trouwt oft een schóone, oft een lelyke,
 wordt alsó teghen-ghe-sproken / hy trout niet oft een schóo-
 ne, oft een leelyke. Ins-ghelyc ; yn dók deze Teghen-
 zeghlyke : Maria is en Christus Moeder, en on-be-smet van
 Zonden ghe-weest ; Maria is niet en Ghónts Moeder en be-
 vryt van zonden ghe-weest, dat is / die twee dingen zijn in
 Maria niet t'zaam-ghe-boeght. Zó dók deze / als de
 Koning is, Zó is 't Vólk ; niet als de Koning is, zó is 't Vólk.

Doopts om-dat het moeiljk is / in de Wjzighe uit-
 spraaken alle deze An-doeningen te ver-staan / zó hebben
 wy / om de Leerlingen te hulp te kómen / een Dooz-schjft
 hier onder ghe-stelt / waar in der Wjzighe uit-spraak
 Ghelyk-maghtigheid / Onder-buertigheid en Teghen-
 stel / met een in-zicht te be-schouwen dooz-ghe-stel wor-
 den.

Voor-

Voor-schrijf.

Ghelyk-maghtighen.

A. ma- bi- mus. 't 's niet nood- jaachtigh/ niet te sijn.

I.

Onder-afrydighen.

Tschon- x teghlyken

IV.

Pur- pu- re- a. 't 's niet moghelfyk/ niet te sijn. 't 's on- moghelfyk/ niet te sijn. 't 's nood- jaachtigh/ te sijn.

Recht-afrydighen.

Teghen- x teghlyken.

Ghelyk-maghtighen.

Ghelyk-maghtighen.

E. den. H. 't 's niet nood- jaachtigh/ niet te sijn. 't 's niet on- moghelfyk/ niet te sijn. 't 's niet nood- jaachtigh/ te sijn.

II.

III.

Ghelyk-maghtighen.

I. li- a. cc. 't 's niet moghelfyk/ te sijn. 't 's on- moghelfyk/ te sijn. 't 's nood- jaachtigh/ niet te sijn.

Uit-legghing des Voor-schrifts.

In dit Voor-schrifft worden ghe-zien vier hooopen van Wijsighe uit-spraakken/en in ieder hooop vier uit-spraakken/ na de vier wijsen. 1. De uit-spraakken van de zelfde hooop zijn Ghelyk-maghtigh. 2. De uit-spraakken van de eerste hooop / worden d'uit-spraakken van de vierde hooop onder-schikt ; en d'uit-spraakken van de tweede hooop/ d'uit-spraakken van de derde hooop. 3. De uit-spraakken van de Eerste en Derde / ins-ghelyk die van de tweede en vierde hooop / zijn Teggen-zeghlyke. 4. De uit-spraakken van de derde en vierde hooop zijn recht-strijdighe / oft ten op-zicht der Spruek/ oft ten op-zicht der wijs. 5. De uit-spraakken van d'eerste en tweede hooop zijn Onder-strijdighen. 6. De klinkers der woorde / welke booz elke hooop ghe-hecht zijn/ be-tekenen de Hoe-daanigheidt der Spruek en Wijs.

A	} be-tekent	{	De Spruek en Wijs be-bestight.
E			De Spruek be-neent/en de Wijs be-bestight.
I			De Spruek be-bestight/en de Wijs be-neent.
V			De Spruek en Wijs be-neent.

En zo beel van 't Ghe-stelligh oft Eerste deel der Reden-konst/ 't welk ghelyk als de Stof is / waar ontrent de Reden-konstige Werk-tuighen ber-keeren / en waar uit zo ghe-maakt worden. Want schoon de Reghels van dit deel 't Ver-stande wel een wainigh helpen in 't ber-krighen van de kennis der dingen ; zo zijn zo nochtans in-zonderheide nut tot het uit-werken der Werk-tuighen/ welke wy in 't tweede deel zullen booz-schryben.

't Eindt des Eersten Boex.

R E-

REDEN-KONSTIGH ONDER-WYS.

Twede Boek.

I. Hoófdt-stuk.

*Van Uit-beelding in 't ghe-meen, en van
Naamighe Uit-beelding.*

I. REGHEL.

Nadat in 't eerste Deel ghe-handelt is van de Ghe-stellen, welke door de Reden-konstighe Werk-tuighen ghe-handelt worden; en van der zelve Andoeningen, en tweede kennissen / waar uit de Reden-konstighe Werk-tuighen ghe-maakt worden; **Zó is nu overigh dat wy in 't tweede deel handelen van de Werk-tuighen zelve/ en van de Wys om de Werk-tuighen te maaken; welk Deel wy daarom in 't be-ghin Werk-tuighigh ghe-noemt hebben.**

I I. **De Reden-konstighe Werk-tuighen zijn vier; Uit-beelding, Schifting, Sluit-reden en Beleedt: van welke de Uit-beelding en Schifting dienen in 't ver-handelen der Enkele Ghe-stellen; Sluit-reden, der t'Zaam-ghe-voeghde; Beleedt, van beide.** Instrumenta Logica.

VER-KLAARING.

I. 1. **Ons ver-standt isdt een vier-boudigh ghe-bzek/ ter-wyl 't be-zigh is in 't zoeken van der dingen kennis. Want ofe 't ver-kright niet het Weezen der Doo-ghe-selde zaak / maar hangt alleen ontrent der zelve Coe-ballen**

ballen / en ghe-boelighe ken-tekenen : oft het be-grijpt het Weezen van de zaak alleen ver-werdelijk / en dooz een minst onder-scheide wijs : oft het be-vindt in twyfelachtighe dingen niet wat het stellen zal / oft het stelt ook dat valsch is : oft eindlijk houdt niet de schik in 't Ver-klaren / die met de Natuur der dingen oer-een-komt. Tegghen deze vier quaaden stelt de Reden-konst eben zo veel hulp-middelen / welke zijn die vier Werk-tuighen / die wy nu ver-haalt hebben. De uit-beelding vzaaght het ver-standt de kennis der dingen booz : Schifting maakt een Onder-scheide kennis : Sluit-reden neemt wegh de on-zekerheid des ghe-moedts / en de dwaaling ontkent de t'zaam-ghe-voeghde ghe-stellen : Be-leedt / de Ver-werring.

Definitio.

III. Uit-beelding is een Reden ver-klaren-
de wat dat zy / dat ghe-vzaaght wozyt.

1. 5. Deze uit-beelding staat in 't 2. Boe. der Achter. 10. hoof. en daar wozyt uit-beelding ghe-noemt Horos, dat is / een Merk-teken ; in 't 1. Boe. der Plaatsl. 5. hoof. op welke plaats zy ghe-noemt wozyt Horismos, dooz oer-dyacht / ghe-nomen van een boersche zaak. Want ghelikh de Merk-tekenen en paalen / die de Ghrieken Horous noemen / het Landt Horisoufi, dat is / af-merken / be-paalen / en van de na-burighe Landen onder-scheiden : Zo om-schryft uit-beelding ook de Natuur der Zaak / en onder-scheide ze van andere dingen / dooz tusschen-ghe-stelde Onder-scheiden.

2. uit-beelding wozyt ghe-noemt Logos, een Reden, naamlyk oft een in-wendighe / die alleen in 't ver-standt ghe-boymt wozyt / oft een uit-wendighe / die ook met de mondt uit-ghe-sproken wozyt : booz-necmlyk nochtans een In-wendighe : om-dat uit-beelding ghe-boymt kan wozyden zonder Redening / welke een uit-wendighe Logos oft Reden is / zonder 't ghe-dacht / welk een in-wendighe Reden is / kan zy niet ghe-boymt wozyden. Een Reden be-staat ten minsten uit twe wozyden. Ver-halben kan de Ver-klaring eens naams dooz een ander be-ken-
der

der Naam (gheljk indien iemandt een Dag zeght een
Zwaerd te zijn) eighenlijk gheen uit-beelding ghe-noems
worden: nochtans moet zy tot uit-beelding be-trok-
ken worden / als na-maals bliken zal. De Dör-zaak
waaron uit-beelding een Reden zijn moet / is deze. De
zwaakheit onzes Ver-standts is zodaanigh dat het dooz
een be-ghrip het Weezen der Zaak niet onder-scheidelyk
kan batten. Op dat uit-beelding deze zwaakheit te ghe-
moet come / zó schuert zy de zaak in deelen / en gheeft
dezelve zaak an 't ghe-moedt te ver-staan dooz veel
be-ghrippen / en noemt de by-zondere deelen by haar
Naamen.

3. Wöch in uit-beelding wordt by-ghe-braght (zeght
Aristoteles in 't 1. Boe. der Plaatsl. 5. hooft.) oft een
Redening booz een Naam / oft een Redening booz een
Redening / dat is / het uit-ghe-beelde wordt zomtydts
met een woordt booz-ghe-stelt; gheljk wanneer een
mensch, de Taaning, de Donder, oft zó iet uit-ghe-beelde
wordt: zomtydts met veel / oft dooz een Redening; ghe-
lyk wanneer uit-ghe-beeldt wordt / wat de Ghroot-magha-
tigheid ver-minderen, Een on-zekere be-zitter, Een daghing
des Ow-schuldighen, Een Hak-bosch, &c. 27.

IV. Uit-beelding is zommighe des Naams/
zommighe der Zaak.

V. Uit-beelding des Naams is / welke ver-
klaart wat dat zy / dat 'er ghe-zeit wordt: oft
wat de Naam be-tekent.

VI. En dat oft dooz Oör-spronklikheidt, oft
dooz een Een-aartigh-woordt / oft dooz een Een-
naamigh woordt.

1. 6. De Eerste dezer uit-beeldingen wordt ghe-bom-
den in 't 1. Boe. der Achet. 2. hooft. de tweede in 't
2. Boe. 10. hooft-st. Doozts ver-deelt Aristoteles de
uit-beelding in Naamighe, en Vveezenlijke. Maar Notina-
lis Essen-
tialis,
alle Ghe-daanten van uit-beelding schijnen in deze
twe leden niet be-ghreepen te worden. Want daar
zijn

zyn eenighe uit-beeldingen / die nōcht de Naam der zaak ver-klaaren / nōcht het Weezen uit-drukken : Naamlyk de Coe-ballighe uit-beeldingen.

2. Naamighe uit-beelding is dyp-boudigh. De Eerste is een uit-beelding na de Ooꝝ-spronklykheid / welke des naams be-tekening ver-klaart uit zyn Ooꝝ-sprong ; als / Een dry-hoek is , die dry hoeken heeft : Philosophia is Philia tes Sophias, dat is / liefde oft be-gheerte der wysheid. 't Gheschiedt; onttydts / dat uit het Gheslacht en des Naams Ooꝝ-spronklykheid de uit-beelding der zaak zelve ghe-maakt woꝝdt: als / De Tel-konst is een wetenschap der tallen. De tweede is een uit-beelding na de Een-aartigheide / welke de Naam ver-klaart dooꝝ een Een-aartigh woꝝdt: als / Hoe-daanigheide is , waar van eenighe Hoe-daanigh ghe-noemt worden ; Een Ghoedt man is , die met dueghdt be-ghaast is. De derde is een uit-beelding na het woꝝdt / wanneer een duister woꝝdt ver-klaart woꝝdt dooꝝ een / oft meêr be-kender woꝝden : zo legghet Shellius uit het woꝝdt Apluda , als het Zemel des Koꝝpens : en het woꝝdt Flocces by Cæcilus / booꝝ de Ghest des Wijn uit der Wijnbeꝝp kōꝝlen ghe-drukt / ghelyk Fraces uit de Oly-beꝝpen. En het woꝝdt Bovinator, 't welk by Lucilius ghe-bonden woꝝdt / woꝝdt ver-klaart een Woꝝden-kijver. Hoe-wel / wanneer een woꝝdt dooꝝ een Een-naamigh woꝝdt ontfoutwot woꝝdt / het on-eighenlyk ghe-noegh uit-beelding ghe-noemt woꝝdt / mits zo-daanighe ontfoutwing gheen Reden zy : nōchtans moet zy tōt uit-beelding be-trokken worden / als Aristoteles in-stelt in 't 1. Boe. der Plaatsl. 5. hōꝝf.

II. Hóófdt-ftuk.

Van Vol-maakte Uit-beelding.

I. REGHEL.

Uit-beelding der zaak is / welke ver-klaart wat de zaak zelf is.

I I. En is Vol-maakt oft On-vol-maakt.

III. Vol-maakte Uit-beelding is / welke het Weezen der zaak door Weezenlijke Toe-eigheningen vol-maaktelijk ver-klaart. Definitio perfecta.

IV. On-vol-maakte is / die de zaak niet door Weezenlijke Toe-eigheningen ver-klaart / oft ten minsten niet vol-maaktelijk ver-klaart. Imperfecta.

VER-KLAARING.

I. s. Zommighe ver-menghen de vol-maakte uit-beelding met de Weezentlijke; en d' On-vol-maakte / met de Toe-ballighe; maar on-be-dachtlijk. Want schoon alle Vol-maakte uit-beelding Weezentlijk is / en alle Toe-ballighe uit-beelding on-vol-maakt; nochtans is niet alle on-vol-maakte uit-beelding Toe-balligh. Want de uit-beelding / welke het Weezen des Eigenen Toehals ont-hout door 't Ghe-flacht en Onder-werp / zonder ghe-wagh van de Naaste Obj-zaak; ghelyk wanneer *Taaning* uit-ghe-beelt wordt / *Een ghe-brek destuchts in de maan*, wordt van Aristoteles in 't 2. Boe. der *Achter*. 10. hóof. ghe-houden voor een on-vol-maakte uit-beelding; nochtans is is niet Toe-balligh.

IV. De Wetten van Vol-maakte Uit-beelding zijn / voor-neemlijk zes. De eerste wet; de Uit-beeldingen moeten kort zijn.

Tautolo-
gia.Transcen-
dentia.

1. 5. Deze Wet wordt ghe-bodden in 't 2. Boe. der Achter. 13. hooft. en in 't 6. Boe. der Plaatsl. 3. hooft. Doozts worden hooft-uit-beeldingen ghe-hoemt / waar in nocht min ghe-zeit wordt / als noodigh is / nocht iet ydel is. En dat iet in de uit-beelding ydel is / ghe-buert hooft-neemlyk op dyy wyzen. Eerstlyk / als 'er Hateryng be-ghaan wordt. Hateryng wordt niet alleen be-ghaan / als 't zelve met een ander een-naamigh woordt ber-haalt wordt ; Ghelyk / inbien de mensch uit-ghe-beelt wordt Een Redenlyk Dier en met de maght van ver-staan be-ghaast : maar oock / wannere in de uit-beelding der Ghe-daante uit-ghe-drukt wordt / 't gheen men in de uit-beelding des Ghe-nachts stellen moet : ghelyk / in-bien blindheide uit-ghe-beelt wordt / Een be-rooving des ghe-zichts , 't welk noodt-zaaklyk moest in-zyn. Want dat / 't welk noodt-zaaklyk moest in-zyn , schiet 'er over / en wordt in de be-noeming van be-rooving dooz zich be-ghreepen. Een tweeden is ydel in de uit-beelding / 't gheen het uit-ghe-beelde niet onder-scheidt van eenighe andere zaak / als de Over-klimmende : ghelyk indien de dueghde uit-ghe-beelt wordt / Een zaak , waarom iemandt Eerlyk ghe-noemt wordt. Op deze wys zijn nochtans de hoochste Ghe-nachten uit te beelden. Een darden / wordt ydel in uit-beelding ghe-acht / 't welk wegh-ghe-nomen zyn-ge / de overighe uit-beelding niet min Eighen is / en het Weezen der zaak ont-boutwt : ghelyk / indien de Mensch uit-ghe-beelt wordt / Een Redelyk Dier , en der Leeringen be-ghrypigh. Want schoon dat / der Leeringen Be-ghrypigh , daar af-ghe-trokken waar / de overighe uit-beelding is nochtans den Mensch Eighen / en ont-boutwt zyn weezen.

VI. De Tweede / de Uit-beeldingen moeten duidlyk zyn.

1. 5. De duidlykheide der uit-beeldingen moet na 't ghe-tuighnis van Aristoteles in 't 6. Boe. der Plaatsl. 2. hooft. van waar deze Wet ghe-nomen is / zo ghroec zyn / dat terstondt blyke / wat dat is / dat uit-ghe-beeldt wordt : ja dat daar uit de uit-beelding des teghen-strij-dighen

dighen dings kan be-slooren worden. Dies moet in uit-beelding alles ghe-mijt worden / dat duisterheid in de woorden baart / als On-ghe-woonheid / Ghelyk-naaming / Over-draght. Zo'er nochtans gheen Eighen woordt door handen zo' oft zo' eenigh woordt ghe-bzuik-lyker is in de over-draghtighe als eighen be-tekening / zo' hindert niets dat een over-draghtigh woordt in uit-beelding by-ghe-draght werde. Ver-halven als de Reden-kabeling van beelen uit-ghe-beelt wordt / Ars bene disce-
 rendi, zo' wordt deze uit-beelding pdeelyk ver-worpen omde Over-draght / dewyl het woordt disserere veel zel-
 dener eigenlyk ghe-bzuikt wordt / als in deze over-draghtighe be-tekening. Maar 't is moghelyk iet anders / dat in die uit-beelding ghe-rechlyk moght be-
 rlyft worden.

Een konst van wel Reden-kavelen.

VII. De derde / de Uit-beeldingen moeten met het uit-ghe-beelde Weer-keerigh zijn.

1.5. Dat is / al wat in 't uit-ghe-beelde be-ghreepen wordt / moet in de uit-beelding ; en al wat in de uit-beelding / ook in 't uit-ghe-beelde be-ghreepen worden. Ver-halven als de Rechts-ghe-leerden het Natuurlyk recht uit-beelden / 't welk de Natuur alle Dieren ghe-leert heeft, zo' is de uit-beelding al te ruim. Want het recht be-staat onder de Menschen alleen / den beesten boeght het niet. Daar teghen als de Reden-konst uit-ghe-beelt wordt een Konst van Reden-kavelen oft van bewijs-reden, zo' is de uit-beelding al te Eng. Want de Reden-konst is niet alleen een Konst van wel te Reden-kavelen / maar ook van wel te Schiften / uit te beelden / en te Schikken : al welk door de kennis van wel bewijs-reden niet be-quaamlyk ghe-noegh be-ghreepen wordt.

VIII. De vierde / de Uit-beeldingen moeten be-vesticht zijn.

1. 5. Deze Reghel wordt ghe-stelt in 't 6. Boe. der plaatsl. 6. hooft, en de selve stuent op deze reden / dat de Be-neende uit-beeldingen niet zo zeer ver-klaaren wat een zaak is; als wat een zaak niet is. Der-halven / nadat Aristoteles twee uit-beeldingen van Toe-val vooz ghe-stelt had / in 't 1. Boe. der plaatsl. 5. hooft. zo acht hy de laatste boven d'eerste / om-dat die dooz de Be-neening van Ghe-slacht / Ghe-daante / Eiggen en Toe-val be-gheepen was. Nochtans worden wy dikmaals ghe-dwongen / oft om 't ghe-brek der woorden / oft om de zwakheit onzes ver-standts / oft om de on-vol-maaktheit der dingen / Be-neende uit-beeldingen by te brengen : ghelyk / wanneer men een Engel oft Ghodts hooft uit-beeldt / Een Eindighe Zelf-standigheit eens lichaams on-deelachtigh ; een beest / Een on-redenlyk Dier ; blindheit / Be-rooving des ghe-zichts. En dan zijn 't On-vol-maakte uit-beeldingen.

IX. De bysde / de Uit-beeldingen moeten zonder koppeling oft scheidung der deelen vooz-ghe-stelt worden.

1. 5. Want uit-beelding is een ver-klaaring van een Wezen : daarom moet is een en een Een-boudighe Redening zijn. Maar de bindende en ver-deelende Ledekens hechten veel te zaamen. By voozb. De Mensch moet niet uit-ghe-beelt worden Een aardisch en twe-voetigh Dier, als be-slooten wordt uit het 5. hooft. van Be-diedt. en uit het 4. hooft. des 2. Boe. der Achter. Ins-gheliff moet Ghe-tal niet uit-ghe-beeldt worden / Een Eve oft on-ere veelheid (want dit is de Schifting des Ghe-tals) maar Een ver-zaameling van Eenigheden. Dus-daantghe uit-beeldingen zijn nochtans meenigh-maal te dulden / niet om-dat is vol-maakt zijn / maar om dat 'er gheen vol-maakter ghe-gheeben worden. Ghelyk / wanneer in 't 2. Boe. der Nat. de Natuur uit-ghe-beelt wordt Het be-ghin en Oor-zaak der Be-weeghing en rust : En uit-spraak in 't 4. hooft. des Boe. van Bed. Een waar oft valsch uit-sprekende Reden.

X. De

X. De zeste / de Uit-beeldingen moeten bestaan uit eerder en Een-boudelyk be-kender; en voer zo veel uit On-be-tooghlyke Toe-righeningen.

I. s. Deze Reghel ver-klaart en be-beslycht de Wysghier met veel woorden in 't 6. Boe. der Plaatsl. 4. hoof. bykans in dezen zin. De uit-beelding wordt voer-ghe-stelt om te be-kennen: Maar wy be-kennen niet uit alles / maar uit de Eerder en Be-kender dingen. En de wyjl uit-beelding be-staan kan / oft uit die dingen / die ons be-kender zyn / oft uit die Een-boudighlyk be-kender zyn; zo moet men poeghen / dat men de achterste dingen liever ver-klaart uit de Eerder en Eenboudighlyk be-kender dingen / als het teghen-deel: Om-dat deze wys van uit-beelden tot de wetenschap meest ghe-schikt is. Nochtans by die gheene die zodaanighe uit-beeldingen niet vatten / is 't misschien nootd-zaaklyk uit-beeldingen te maaken uit die dingen / die haar be-kent zyn liever / als uit die Een-boudelyk be-kender zyn. Maar zodaanighe uit-beeldingen ver-klaaren het Wezen der zaak niet / en zyn der-halven On-vol-maakt / 't zy dat het zelfde ons be-kender zy / en ook Een-boudighlyk be-kender. 't Welk zo zynde / zo wordt lichtlyk ver-staan / dat nocht het zelfde voer zich zelf kan uit-ghe-beelt worden / nocht het Teghen-stellig voer 't Teghen-stellig / als alleen de Be-trekkighen. En Vol-maakte uit-beelding moet niet alleen be-staan uit be-kendere / maar ook uit On-be-tooghlyke. Want uit-beelding is een be-ghinsel van Be-toeghing / als ghe-zet wordt in 't 1. Bo. van de Ziel. 1. hoof. en in 't 1. Boe. der Achter. 1. hoof. wordt ghe-leert / dat de Be-ghinsels van Be-toeghing on-middeligh zyn; 't welk voerwaat niet zoud kunnen ghe-schieden / zo de deelen der uit-beelding voer Eerdere Oor-zaaken koften-be-tooght worden.

XI. Vol-maakte Uit-beelding be-staat uit het naaste Ghe-slacht, en 't Ghe-daantigh Onder-scheidt.

1. 5. Deze reghel wordt booz-ghe-schreeven in 't 6. Bo. der Plaatsl. 1. hooft. Zo nochtans het Naaste Ghe-nacht gheen Naam heeft / zo wordt in diens plaats by-ghe-braght het Der-schoone Ghe-nacht met het Onder-scheidt / welk het Der-schoone Ghe-nacht be-paalt / en daar van een Naast Ghe-nacht maakt. Alzo / wanneer Dier uit-ghe-beelt wordt / Een lichaamslike teyendighe ghe-voelende Zelf-standigheid, zo wordt in de plaats van 't Naaste Ghe-nacht ghe-stelt / Lichaamslike teyendighe Zelf-standighid, het Ghe-daantigh Onder-scheidt is / Ghe-voelende.

XII. Het Onder-scheidt der Zelf-standigheden wordt ghe-nomen van de Vorm, oft zo zy gheen Vorm hebben / oft dat de zelve on-be-kent zy / zo pleeght men de Eigenschap in plaats van de Vorm by te brengen.

1. 5. Alzo / wanneer de Mensch uit-ghe-beeldt wordt Een Redelyk Dier, is het onder-scheidt ghe-nomen van des Menschen Dyzm / welke de Redelyke Ziel is. Maakt om-dat de on-lichaamslike Zelf-standigheden gheen Dyzmen hebben / en der Lichaamslike Zelf-standigheden Ghe-daantighe Dyzmen booz ons ver-bozghen zijn / om-dat zy booz zich niet in onze zinnen loopen / zo moet men in de plaats der Dyzmen eenighe Eigenschap neemen : als / Een Engel oft Ghodts-bood is een on-lichaamslike Zelf-standigheid : Een Hondt is een Bassend Beest.

XIII. De Onder-scheiden der Toe-vallen worden niet ghe-nomen van haar Vorm oft Weezen / maar van 't op-zicht tot het Onder-werp, Voor-werp, Werkende oft Eindighe Oor-zaak, oft zo het / dat in haar Weezen niet be-ghreepen wordt.

1. 5. Dit is de Oor-zaak / waarom Aristoteles in 't 6. Boe. der Ober-nat. 3. hooft. ghe-zeit heeft / dat de Zelf-standigheden Een-voudigh en Eerflijc uit-ghe-beelt

beelt worden; de Toe-ballen Na jet, en Min-voor-nieem-lijk: en dat der Toe-ballen uit-beeldingen zijn Redenin- gen uit by-zetting: om-dat die dingen/welke by haar Ghe- slachten in de uit-beeldingen ghe-boeght worden/ buis- ten 't weezen en by-kans van een ander Zegh-woordt zijn.

XIV. De Eighenschappen worden uit-ghe- beelt dooz Ghe-slacht, Onder-werp, en Naaste Oór-zaak; en de zelve óft Werkende, óft Eindighe, óft allebaide.

1. 5. Dooz een Werkende Obj-zaak; als/ *Taning is een ghe-brek des lights in de Maan, om de aardt tusschen Zon en Maan na de Middell-yn tusschen-ghe-stelt, Donder is 't ghe- luidt van een ghe-bróke wolk, om 't ver-drukte vaar. Dooz een Eindighe: als/ 't Ghe-voelen is een Natuurlijk ver- moghen in een Dier, om te oordeelen van de by-Zonderen; Be- gheerte is een Natuurlijk ver-moghen in een Dier, om te ver- kryghen, dat zich ghoedt, óft te vlieden, dat zich quaadt schijnt, óft dooz haide: als/ de Her-aasseming is een Weer- keerigh in-trekking en uit-dryving der Lucht, ghe-maakt van de Longen, tót ver-koeling des harten. Het Eighen Onder- werp wordt zomtijds in de uit-beelding ber-zwegghen/ om-dat het óft in 't Ghe-slacht/ óft in d'óór-zaak be- ghzeepen wordt. Als/ 't ghe-hueghen is een in-wendighe Zin, be-waarende de Beelden der be-kende dingen. Hier wordt het Onder-werp van 't ghe-hueghen/ naamelijk Dier, niet uit-ghe-drukt/ om-dat het in 't woórdt Zin be-ghzeepen/ en in des zelfs uit-beelding uit-ghe-drukt wordt/ ins-ghelijc: Lachlykheidt is een Natuurlijk ver- moghen om te lacchen, ghe-spróten van de Redelyke Ziel. It heb niet ghe-zeit in de Mensch: om-dat men ghe-noegh ver-staat dat de lachlykheidt een ver-moghen in den Mensch is/ dewyl'er ghe-zeit wordt/ Ghe-sprooten van de Redelyke Ziel.*

XV. De niet Eighe Toe-vallen neemen be- neben het Ghe-slacht, in haare Uit-beelding, in plaats van 't Onderscheidt, óft het Onder-werp, óft het Voor-werp, óft Werkende óft Eindighe Oór-zaak, óft iet hier uit t'zaam-ghe-boeght.

1. 5. De

I. 5. De wijs van de niet Eighe Toe-ballen uit te beelden / kan naauwlyc in zekere reghels be-sloóten worden. Eenighe worden uit-ghe-beelt door Ghe-slacht en Onder-werp: als / *Bocchelnuez.igheids is een kromse der nues.* Eenighe door Ghe-slacht en Dooz-werp: als / *de Natuur-weet is een weetenschap des Natuurlyken Lichaams.* Op deze wijs worden uit-ghe-beelt de Be-schouwighc VVcc-tenschappen. Eenighe door Ghe-slacht en Eindt; als / *de Letter-konst is een Konst van wel te spreeken: oft óók door Ghe-slacht / Eindt en Dooz-werp: als / Reden-konst is een Konst maakende de Werk-twiggen, en daar door het verstand stierende in de kennis der dingen; Mildigheids is een dueghat be-waarende de middel-maat in 't gheeven en ont-fangen des gheldts.* Op deze wijs worden de Konsten en Zedighe heyligheden uit-ghe-beelt. Eenighe worden eindlyk uit-ghe-beelt door Ghe-slacht en Werkende Oo-zzaak: als / *Witheid is een Verw ghe-sprooten uit het voorrecht van 't door-zichtighe: Ghe-luidt is een Lydlyke Hoe-daanigheids ghe-sprooten uit de slag der lucht tusschen twee lichaamen ghe-morzelt zijnde.* Op deze wijs worden uit-ghe-beelt de Lydlyke hoe-daanigheden / zo zo niet Eighen zyn. Van de andere Ghe-slachten der Toe-ballen kunnen quaalijk zekere Reghels ghe-gheeben worden: Men moet hoe ieder uit te beelden zo / leeren door 't ghe-bruik / en vooz-beelden van vooz-ghoedt-ghe-kende Schrybers / welke de Lief-hebber en Oeffener tót dien einde ver-zaamelen zal.

XVI. De deelen der Uit-beelding moeten zo ghe-stelt worden / dat het Ghe-slacht gha vooz 't Onder-scheidt, en ieder na-vólghend' woordt het vooz-ghaande be-paale.

I. 5. Alzo leert Aristoteles in 't 2. Boe. der Achter. 13. hóof. Op vooz. Een Dier moet niet uit-ghe-beelt worden Een Ghe-voelend Ghe-zieldt Lichaam, maar / Een Ghe-zieldt ghe-voelend Lichaam. a.

Scientiz
Theoreti-
ca.

a Merkt,
dat Lich-
aam
zelfs zoud
moeten
voor an
staan, maar
de t'zaa-
men-stel-
ling onzer
taal lijde
niet dat
een Zelf-
standigh
wóórdt
voor een
by-voegh-
lijk ghe-
stelt wer-
de, want
men zeght
niet *Man
ghroot,
broodt VVit:
Maar, ghroot
Man. VVit
broodt.*

III. Hóofdt-

III. Hóófdt-ftuk.

Van On-vol-maakte Uit-beelding.

I. REGHEL.

ON-vol-maakte Uit-beelding, die met een Definitio Imperfecta. Descriptio. Eighen woordt Be-schrijving ghe-noemt wordt / is óft Noodt-zaaklijk óft Ghoedt-dunkigb.

II. Noodt-zaaklijke On-vol-maakte Uit-beelding is / als 't Uit-ghe-beelde niet be-ghrijpigh is van een Vol-maakte Uit-beelding, óft als wy / om de zwakhedt onzes ver-standts / het Weezen des uit-te-beelden dings niet konnen batten / óft Eindlijk als 'er be-guaame woorden ghe-breken / welk in een wel-ghe-schikte Uit-beelding vereischt worden.

III. De Vol-maakte Uit-beelding ver-werpen: 1. On-eindighe dingen: 2. Die gheen waar Weezen hebben: 3. Die gheen Vol-maakt Weezen hebben: 4. Die gheen Weezen hebben / welk Een door zich is: 5. Eindlijk / die niet on-middeljk onder eenigh Ghe-slacht ghe-stelt worden.

VER-KLAARING.

I. 5. On-eindighe dinghen:) als / Ghódt. Die gheen VVaar VVeezen hebben:) als / de Weezens der Reden, ver-Zierde dinghen, der dinghen Ghelijkenissen, Be-roovingen. Die gheen Vol-maakt VVeezen hebben: als / de Deelen, der dinghen be-ghinsels, de dinghen in Worden, óft de on-vol-maakte dinghen. Die gheen VVeezen hebben, welk eendoor zich is:)

is :) als / de t'zaam-ghe-ghroecide, an-ghe-wosse, en t'zaam-ghe-voeghde dingen. Die niet onder eenigh Ghe-slacht zijn :) als / de over-klimmende en hooghste Ghe-slachten : Oft ten minsten niet on-middeljik :) als / de On-deelighen. Want dese worden On-middeljik be-ghreepen onder Ghe-daante ; en doo; des zelfs middel onder Ghe-slacht.

IV. Om de zwakhede onzes ver-standts kunnen niet vol-maaktjik uit-ghe-beelt worden de on-lichaamlyke Zelf-standigheden, en de meeste nederighste Ghe-daanten der lichaamlyke Zelf-standigheden.

1. 5. Want de Onder-buertighe Ghe-daanten en Ghe-slachten kunnen alzins uit-ghe-beelt worden : als / *Een Dier is een Levendigh ghe-voelend Lichaam.* In de uit-beelding van de Nedriggste Ghe-daante der Lichaamlyke Zelf-standigheden wordt de Eigenschap in de plaats van 't Weezenlyk Onderscheidt by-ghe-braght/ghelyk wy wainigh te booren ghe-zeit hebben. Der on-lichaamlyke Zelf-standigheden Eigenschappen zijn ons oók on-be-kent. De Mensch nochtans / schoon by een Nedriggste Ghe-daante 3p / wordt wel ghe-noegh uit-ghe-beelt *Een Redelijc Dier.*

V. Als 'er een be-guaam Woordt ghe-breekt/36 worden in des zelfs plaats twe oft meêr woorden / doo; een Letter-konstighe Koppeling t'zaam-ghe-boeght.

1. 6. Dus-daanighe uit-beeldingen zondighen teghen de vijfde Wet van uit-beeldert / in de 9. Reghel des booz-gvaanden Hoofd-stux booz-ghe-stelt/ be-ziet die.

VI. Ghoedt-dunkighe On-vol-maakte Uit-beelding is / wanneer wy / de Vol-maakte Uit-beel-

beelding ver-werpente / de booz-ghe-stelde zaak-
ten ruighsten ont-werpen / oft tot ver-maak / oft
om onze Uit-beelding na 't be-ghzip van anderen
te maatighen.

VII. De Ghe-daanten van On-vol-maakte
Uit-beelding zijn ver-scheiden / van welke de
zommighe zo veel nader tot de Vol-maakte Uit-
beelding komen als andere / als zy met de Werten
van Uit-beelden / wainigh hier booz ghe-stelt /
meêr ober-een-komen.

VIII. De booz-neemste Ghe-daanten zijn
deze. De Eerste is / als een Eighen Toe-val
uit-ghe-beelt wordt alleen dooz een Uiterlijke
Oór-zaak.

*I. s. Als / Taaning is een tusschen-stelling der aarde tus-
schen de Zon en de Maan: de doods is een uit-blussching van
't levendigh warm. Deze wordt ghe-noemt Oór-zaaklijke* Definitio
Uit-beelding, in 't 2. Boe. der Achter. 10. hooft. *Causalis.*

IX. De Tweede / als een Eighen Toe-val
uit-ghe-beelt wordt dooz Ghe-slacht en Onder-
werp, zonder ghe-wagh van Oór-zaak.

*I. s. Als / Taaning is een Ghe-brek des Luchts in de Maan;
de doods is een onder-ghang van 't Levendigh. Uit deze uit-
beelding / ghe-boeght zynde met de Oór-zaaklijke uit-
beelding / wordt ghe-stelt een Vol-maakte uit-beelding
van een Eighen Toe-val: als / Taaning is een ghe-brek
des Luchts in de Maan, om de aarde tusschen de Zon en de Maan
va de Middel-lyn tusschen-ghe-stelt: De doods is een Onder-
ghang des Levendighen, om de uit-ghe-bluschte levendigha
Warmte.*

X. De

X. De derde / welke be-staat uit Ghe-slacht, en een óft meêr Eighen-schappen.

I. 5. Als / Een Hond is een Bassend Beest : De Mensch is een lacchelyk Dier : Een Zeil-steen is een yzer-trekkende Steen. Op deze wijs worden uit-ghe-beelt de Zelf-standigheden / welker Weezenlyke Onder-scheiden door ons ver-borghen sijn / als door dezen ghe-zeit is.

XI. De vierde / welke be-staat uit op-telling der Deelen óft Ghe-daanten.

I. 5. Als / de Reden-konst is een Konst van Vit-beelden, Schiften, Be-wys-reden en Schikken: Het Roomsche Borgher-recht is dat, 't welk uit Wetten, uit het be-sluit des Kaads, ghe-von-niste dingen, het an-zien der Rechts-ghe-leerden, en eindlyk uit de Zeeden en billykheid be-staat, als Cicero zeght in sijn plaatsl.

XII. De vyfde / welke be-staat uit de Wee-ning van 't Teghen-stelligh.

I. 5. Zódaanigh is dat van Horattus. 'T is dueghdt de zond te vliên, en d'alder-eerste wysheid de Zotheid missen.

XIII. De zeste / als een Be-trekkigh uit-ghe-beelt wordt door een Be-trekkigh, zonder ghe-wagh van 't Ghe-slacht óft den Ghzondt.

I. 5. Als / Een Heer is, die een Slaaf: Een Vader, die een Zoon; Een Leeraar, die Leerlingen heeft.

XIV. De zevende / welke be-staat uit op-hóo-ping der Om-standigheden / en Ghe-meene By-voeghen.

I. 5. En

1. 5. En dit is eigenlyk Be-schrijving: Schön nu het ghe-bzuik be-honden heeft / dat alle On-bol-maakte uit-beelding/Be-schrybing ghe-noemt werde. By voorb. De Mensch is een twe-voetigh, on-ghe-pluimdt, met een ver-heven an-ghe-zicht en handen be-ghaafdt Dier. Deze wijs van uit-beelden is ghe-bzuiklyk by de Ghe-schicht-schrybers en Dichters / in 't be-schryben van Parsonen/ Daaden/ Plaatzten/ en dier-ghelyke by-zondere dingen.

2. Boethius voeght hier by noch andere Ghe-daanten van on-bol-maakte uit-beelding. Ghelyk is/ 1. uit-beelding in over-draght: ghelyk / wanneer de Jonge-linschap uit-ghe-beelt wordt / de bloem der Eeuw: de On-derdom / de winter des Levens: de Slaap / het beeldt des Doodts. 2. In 't Lobben/waar toe be-hoopen de Lof-spraakken / welke den dingen tot lof oft laster toe-ghe-schreeben worden: Ghelyk / wanneer de Ghe-schicht-schrybing van Cicero / in 't 2. Boek van den Redener / be-schreeben wordt de ghe-tuighe der tyden, het licht der waarheid, 't leeven des ghe-hueghens, des leevens Meesterse, bood-inne der oudtheit: Als de Wijs-gheerte van Plato be-schreeben wordt / Een Ghe-lyknis met Ghódt, zo ghroot zy in den Mensch weezen kan: oft in 't teghen-deel / als de Wel-lust ghe-noemt wordt / het aas der quaaaden; de ghamschap / Een korte razery, oft / een willighe dolligheids; de Mensch, een waakende schaduw. 3. In Om-spraak: als / Homerus is de be-schrijver des Trojaanschen Oor-loghs. 4. In Onderscheidt: als / Haat is, dat ghe-duurigber is als Ghram-schap. 5. Als in Dooz-beeldt: als / Een Dier is, als een Mensch, een Paerdt. 6. In 't ver-minderen van beelen die onder 't zelfde Ghe-slacht zijn: als / Deunx is, dien een Uncia ont-breekt, om een Assis te zyn. Maar alle deze zijn zódaanigh / dat zy naaulijx / en wel naaulijx niet / de Naam van uit-beelding ver-dienen.

IV. Hóófdt-stuk.

Van de wijs om Uit-beelding na te vórschen.

I. REGHEL.

De Uit-beeldingen worden na-ghe-spoort óft dooz Schifting, óft dooz In-drang, óft dooz Be-tooghing, óft dooz Oór-spronklijkheid, óft dooz af-trekking / óft eindlijk worden zy be-slooten uit de Uit-beelding van 't reghen-strjdi-ghe.

VER-KLAARING.

I. 5. De uit-beelding wordt dooz Schifting na-ghe-spoort / als de Schifting des póóghsten Ghe-slachts gheschiet zijnde / als óók der onder-schikte Ghe-daanten / waar onder 't uit-ghe-beelde be-ghreepen wordt / tót op het uit-ghe-beelde zelve / alle de Weezentlijke Toe-eigheningen van 't uit-ghe-beelde ver-zaamelt worden / waar uit de uit-beelding ghe-bóymt moet worden. Men zoek dooz dit be-leedr d'uit-beelding des Menschen. De Mensch is een Zelf-standigheid: Maar om-dat óók een Gheest een Zelf-standigheid is; op-dat blyke / hoe de Mensch van een Gheest ver-schilt / zó moet Zelf-standigheid gheschift worden in Lichaamlyke en On-lichaamlyke. De Mensch is een Lichaam / een Gheest is On-lichaamlyk. Maar óók een Steen is een Lichaam: op dat dan de Mensch van een Steen onder-scheiden werde / zó moet men Lichaamlyke Zelf-standigheid Schiften in Ghe-zielde en On-ghe-zielde. De Mensch is een Lichaamlyke Ghe-zielde Zelf-standigheid / een steen een on-ghe-zielde. Maar de Planten zijn óók ghezield. Der-halven schift men de lichaamlyke ghezield Zelf-standigheid / in ghe-boelende / en des ghe-boelens on-dcelachtighe. De Mensch ghe-boelt / óoch een Planeet.

niet. Maar een Paerdt ghe-boelt sók / en alle andere beesten. Dies schift men 't Ghe-boelende in Redelyk en On-redelyk. Hier moet men nu stil-staan / dewyl het blykt / dat alle en alleen de Mensch Redelyk is. uit deze rep van Schiftingen / wordt deze uit-beelding des Menschen be-slooten: *De Mensch is een Lichaamlyke, Levendighe, Ghe-voelende, Redelyke Zelf-standigheidt*; óft / op dat in de uit beelding der Ghe-daante de uit-beelding des Ghe-slachts niet ghe-stelt werde / *Een Redelyk Dier.* Dit Be-leedt stelt Aristoteles in 't 2. Boe. der Achter. 13. hooft. en ver-maant daar / dat in deze rep der Schiftingen / gheenigh Weezenlyk Onder-scheidt magh booz-bp-ghe-gaan; ik boogh 'er bp / en gheenigh toe-ballygh bp-ghe-bzacht worden.

2. Dooz In-dzang wordt uit-beelding na-ghe-bózcht / als / de Weezenlyke Coe-eigheningen van die dingen / welke onder 't uit-ghe-beelde be-ghzeepen worden / verzamelt zynde / en die / welke de bp-zondere dingen eighen zyn / ber-wozpen zynde / de uit-beelding uit de óberighe ghe-maakt wordt / die allen ghe-meen zyn. Men zoche de uit-beelding van Dier. Onder Dier worden be-ghzeepen / Mensch, Paerdt, Leeuw, &c. De Weezenlyke Coe-eigheningen van Mensch / Paerdt / Leeuw / zyn *Lichaamlyke, Levendighe, Ghe-voelende Zelf-standigheidt.* Dese zyn allen ghe-meen. Des Menschen eighen is / *Redelyk te zyn*; *On-redelyk te zyn* is an 't Paerdt en an den Leeuw ghe-meen; des Paerds Eighen is / *Hebneyen*; des Leeuws / *Het briesschen*. Op dat men dan / de uit-beelding van Dier binde / zó moeten ber-wozpen worden *Redelyk, On-redelyk, Neyen, Briesschen*, als te Eng zynde. uit de óberighen wordt zó-daanigh een uit-beelding ber-zaamelt: *Een Dier is een Lichaamlyke Levendighe, Ghe-voelende Zelf-standigheidt.* Dit Be-leedt stelt Aristoteles op de plaats / welke nu de naaste reis an-ghe-róghen is.

3. De Be-toogging *Waarom een zaak zy ver-scheelt als leen in der Merk-tekenen stelling van de Dol-maakte uit-beelding des te Be-tooghene Coe-bals / als ghe-zeit wordt in 't 1. Boe. der Achter. 8. hooft. Der-halsben / schóón de Be-toogging niet zp Van wat is, zó wordt nochtans Het wat is dooz Be-toogging openbaat / ghelyk de Wys-ghier stelt in 't 2. Boe. der*

Achter. in 't 8. hooft. Want daar is niets licht-doentlijker / als de Be-roooghing *waarom een Zaak zy*, om te keeren in een uit-beelding van een te be-tooghene An-doening. 't Welk / hoe 't ghe-schieden moet / zal ghe-zeit worden in 't 23. hooft. dezès Boex / in de 14. Reghel.

4. Oog-spronklykheide be-schaft meenigh-maal het Onder-scheidt der zaak / 't welk met Ghe-slacht een uit-beelding t'zaamen-stelt. Als / om-dat de Tal-kunst ghe-noemt is van 't Ghe-tal / zo wordt be-slooten / dat *Tal-kunst is een weetenschap der Ghe-tallen*: en om-dat de Natuur-weet ghe-noemt is van Natuur / zo wordt be-slooten dat *Natuur-weet is een weetenschap der Natuurlyke dingen*.

5. Dooz Af-leiding wordt de uit-beelding be-slooten / als uit de uit-beelding van 't een' Een-aartighe / de uit-beelding van 't andere be-slooten wordt. *Meenigh-maal wordt de Heblykheide (zegt Aristoteles) bekent uit de Onder-worpe Stof: dikwijls ook buert-wijs. Zo be-sluit hy in 't 6. Boe. der Zeden. 10. hooft. de uit-beelding der Dooz-zichtigheide / uit de uit-beelding des Dooz-zichtighe.*

6. Uit de uit-beelding van 't eene Recht-strijdigh / wordt de Recht-strijdighe uit-beelding van 't ander be-slooten. Want der Recht-strijdighen Weetenschap is een-zelbig. Der-halven als Aristoteles in 't 3. Boe. der Zede. 1. hooft. Akouision uit-ghe-beelt had dat dooz ghe-weldt oft on-weetenheide ghe-schiedt / en als hy ghe-zeit had / dat dat dooz ghe-weldt ghe-schiedt / diens be-ghin uit-wendigh is, en Zo-daanigh, dat hy, die doet oft lydt, niets tot het Zelve by-brengt; zo be-sluit hy daar uit / dat Ekouision is / wiens be-ghin in dien is, die doet, en die van de om-standigheden der daadt niet on-be-wust is.

V. Hóófdt-stuk.

*Van Schifting, en de Ghe-daanten.
en Wetten der zelve.*

I. REGHEL.

S Chifting is zommighe des Naams / zommighe *Divisio*.
ghe der zaak.

II. Schifting des Naams is een op-telling
der be-tekeningen van een Ghelijk-naamigh
wóórd, óft der Zinnen van een dubbel-zinnighe
Redening.

VER-KLAARING.

I. s. Als indien iemandt ver-haalt de be-tekeningen
van *Recht, Vleisch, Brak, &c.* Óft zó iemandt deze reden
onder-scheidt / Ian lieft de Moeder zó zeer als de Dóchter.
Schifting des Naams is gheen eigenlijk ghe-noemde
Schifting / maar een Op-telling; en wordt méér *On-* *Distinctio*.
derscheiding ghe-noemt / als Schifting.

III. De Schifting des Naams / óft Onder-
scheidung, moet in 't begjin der *Twist*-reden by-
ghe-bzacht worden.

I. s. En dat / op dat teghen de Zaak, en niet teghen de
Naam, de *Twist*-reden in-ghe-stelt werde. Want het
ghe-schiedt dat die antwóórdt / en die bzaaght / haer ghe-
dacht niet na 't zelve richten / als 'er iet dubbel-zinnighe
in een Reden is / als *Aristoteles* zeght in 't I. Boe. der
Plaatsl. 8. hóóf.

IV. Schifting der zaak / oft Eighentlijk ghe-noemde Schifting , is een ont-bouwing van 't Heel door Deelen.

V. En zy is oft door zich, oft door Toe-val.

VI. Schifting door zich is / waar door 't Heel ghe-deelt wordt in de deelen / die hem door zich in-zijn.

VII. Schifting door Toe-val is / waar door 't Heel ghe-deelt wordt in Deelen / die hem door Toe-val in-zijn.

I. s. Bp hoorb. Als Dier ghe-deelt wordt in Mensch en Beest / oft in Ziel en Lichaam / zo is 't een Schifting door zich: om-dat Mensch en Beest door zich onder Dier be-ghreepen worden; en Dier uit Ziel en Lichaam door zich t'zaam-ghe-stelt wordt. Maar als de Menschen ghe-deelt worden in Slaaben en Vyjen / in ghoeden en quaaden / zo is 't een Schifting door Toe-val: om-dat niet de Mensch zelbe door zich ghe-deelt wordt / maar de Straaten oft Ghelegghen-heden der Menschen / oft andere Toe-ballen / die met de Menschen oer-een-komen.

VIII. Schifting door zich is vier-boudigh: want zommighe is een Schifting van een Al-gemeen Heel, oft van een Ghe-slacht in Ghe-daanten; zommighe van een Vormigh Heel, oft van 't Wit-ghe-beelde in de Wit-beeldende Deelen / welke zijn Ghe-slacht en Onderscheidt zommighe van een Weezenlijk Heel, oft van t'zaam-ghe-zette in de t'zaamen-zettende Deelen / welke zijn Stof en Vorm: zommighe is eindlijk van Ghe-heeldt Heel in de Heelende Deelen. En deze wordt met een bp-zondere Naam Deeling ghe-noemt.

Partitio.

I. s. Bp

1. 5. *By hoopb.* Als *Dier* ghe-deelt wordt in *Mensch en Beest*; oft *Hoofdt-stof* in *Vuur, Locht, Waater en Aards*; oft *de Zedighe dueghdt*, in *Recht-vaerdigheid, Starkheit, Maatigheids, &c.* Zó is 't een *Schifting* van een *Al-ghe-meen heel* / oft van 't *Ghe-slacht* in de *Ghe-daanten*. Als de *uit-beelding* des *Menschen* in *Deelen ont-knóept* wordt / oft als *Dier* en *Redelyk*, ghe-zeit worden *Deelen* te zijn des *Menschen* / oft der *uit-beelding* van 't *Menschlyke Weezen*; zó wordt het *Schifting* van 't *uit-ghe-beelde* oft *Wymighe heel* ghe-noemt. Als *de Mensch* ghe-deelt wordt in 't *Lichaam* en *de Redelyke Ziel*, zó is 't een *Schifting* van 't *zaam-ghe-zet* oft *Weezenlyk heel*. Hier toe moet be-trokken worden alle *onder-scheiding* der *dingen* in *Stoffigh* en *Wymigh*; ghelyk wanneer het *Stoffigh* des *woórdts* ghe-zeit wordt te zijn *de Stem*; het *Wymigh* / *de Be-tekening*. Eindlyk als *de Mensch* / oft 't *Menschlyk lichaam* / ghe-deelt wordt in *dry buiken*, en *de leden*: 't *laar* in *twaalf Maanden*; *Het rijk* in *zijn Landtschappen*; *Het ghybóter ghe-tal* in *veel minder ghe-tallen*; *De Reden-konst* in *Ghe-stellighe* en *Werk-tuighighe*; dat is een *Schifting* des *Ghe-beelden heels* / oft een *Deeling*.

IX. *Schifting door Toe-val* is *bier-boudigh* / naamlyk oft van een *Oór-zaak* door *Ghe-wróchten*, oft van een *Ghe-wrócht* door *de Werkende*, *Stoffighe* oft *Eindighe Oór-zaak*, oft van een *Onder-werp* door *By-voeghen*, oft van een *By-voegh* door *Onder-werpen*.

1. 6. Van een *Oór-zaak* door *Ghe-wróchten*: als / *zommighe Planten* *ber-warmen* / *zommighe* *ber-kouden* / *zommighe* *dyóóghen* / *zommighe* *be-bochtighen*: *zommighe* *luit-reden* *werkt ghe-lóóf* / *zommighe* *waan* / *zommighe* *weetenschap*. Van een *Ghe-wrócht* door een *VVerkende Oór-zaak*: als *zommighe* *ghe-tuighenissen* *zijn Ghóódyk* / *zommighe* *Menschlyk*. Door *Stoffighe Oór-zaak*: als / *zommighe* *Beelden* *zijn*

van Kóper / zommighe van Marmer / etc. Zommighe Lebendighen worden uit Zaadt ghe-teelt / zommighe uit ver-rótte Stóf. Door Eindighe Oór-zaak : als / zommighe Menschen zijn wellustigh / zommighe ghelbt-ghierigh / zommighe tót be-schouwvingen ghe-neghen / zommighe ghe-neghen om iet te doen. De Schifting des Ghe-wóchts dooz een Dózmighe Dóz-zaak / is een Schifting dooz zich : want de Dózm / zó zó ver-scheiden is / stelt verscheide Ghe-daanten. 't Is óók een Schifting dooz zich / als een Eighen Toe-bal ghe-deelt wordt dooz een naaste Werkende óft Eindighe Dóz-zaak. Zó ver-schillen de Ziekten in Ghe-daante / om-dat zó een verscheide naaste óft Be-ghyppende Dóz-zaak hebben : als Kóópts en Zijd-wee , etc. Van een Onder-werp door By-voeghen : als / de Menschen zijn zom Vyffe / zom Slaaben ; zom Ghe-leerdt / zom On-ghe-leerdt. Zommigh ghe-luidt is ; waer / zommigh scharp : zommigh ghe-tal is eben / zommigh on-eben : zommighe liefde is teghen Ghódt / zommighe teghen den Eben-naasten : zommighe bloemen zijn Lentigh / zommighe Zómer-sch : zommighe Dieren zijn Hardtsch / zommighe Waater-sch / zommighe van baldts. De Schifting van een Onder-werp dooz By-voeghen is niet zelden een Schifting dooz zich : als / een uiterlijke Zin ver-keert óft ontrent de Dertw / óft ontrent het Ghe-luidt / óft ontrent de Ruk / óft ontrent de Smaak / óft ontrent de Ghe-boelighhe Hoe-daanigheden. Van een By-voegh door Onder-werpen : als / de on-dueghden zijn zommighe des Ghe-moedts / zommighe des Lichaams : de dueghden zijn zommighe in 't Der-standt / zommighe in de Be-gheerte.

X. De Wetten van ghoede Schifting zijn booz-neemlijk zeven. De eerste Wet / de Deelen moeten in 't Heel t'zaamen stemmen.

1. 5. Der-halven is de Schifting der Menschen in Lebendighe en Dóóde / waare en ghe-schilderde / on-dueghend : om-dat de dóóde óft ghe-schilderde Menschen / gheen Menschen zijn / dan Ghelijc-naamighlijk. Ans-ghelijc dueghet de Schifting der Dieren / in Sterf-lyke

lijke en on-sterflijke niet; om-dat gheenigh Dier on-sterflijk is.

XI. De tweede / de Deelen moeten elk-ander teghen-ghe-stelt worden.

1. 6. Want door Teghen-stellighen, zeght Aristoteles in 't 1. Boe. van de Deel. der Dier. 3. hooft. Moet men Schiften. Der-halben is de Schifting ghe-bzekkigh/ als oft de deelen niet ver-schillen; ghelyk wanneer de Wellust ghe-deelt wordt in Der-maak en Druueghdt: oft als 't eene deel in 't ander be-ghreepen wordt: als/ zo Dier ghe-deelt wierd in Sterflijk en Redelyk. Die Schifting is wel de beste / die uit be-vestighe Deelen be-staat: dikwijls ghe-buert het nochtans om de zwak-heid onzes ver-standes / oft ghe-bzek der woorden / dat men door ghe-brek moet Schiften: ghelyk / wanneer li-chaam ghe-deelt wordt in Ghe-zieldt en On-ghe-zieldt.

XII. De derde / in Schifting moeten de naa-ste en on-middelghe deelen ghe-nomen worden.

1. 6. Bp hooft. 't Lebendigh moet niet terfonde ghe-schift worden in Plant / Mensch en Beest / maar eerst in Dier en Plant / daar na Dier in Mensch en Beest / en zo hooft / ziet het 2. Boe. der Achter. 13. hooft.

XIII. De vierde / elk bp-zonder Deel moet min be-ghrypen / als 't Heel.

1. 6. Want het Heel is ghrooter als zyn Deel. Zo een Deel het Heel even-ghelyk is / zo zal 't andere ober-schieten / en der-halben / oft 't zal van 't andere niet ver-scheelen / oft 't zal met het Heel niet ober-een-komen.

XIV. De vijfde / de al-ghe-meene Deelen moeten nōcht meêr nōcht min be-ghrypen / als 't Heel.

1. 5. Zō 3p meêr be-ghrypen / zō zal 'er in de Schif-ting iet zyn / dat ober-schiet / oft met het Heel niet ober-zen-komt : Indien min / zō zal de Schifting lam zyn : als / zō ghp de Ghe-wōonten deelt in Ghōdt-vruchtighe en on-ghōdt-vruchtighe. Want in deze Schifting wordt uit-ghe-laaten de ghe-wōonte van een middel-maatighe natuur / als dooz het ghe-luidt der klokken het vōlk tōt de heilighe Ver-ghaderingen t'zaamen-roepen / etc.

XV. De zeste / de Schifting moet be-staan / zō veel als 't de Natuur der zaak lyden magh / in de minste Deelen ; en / zō 't be-quaaamlyk ghe-schieden kan / in twee.

1. 5. Want hoe de Deelen minder zyn / hoe 3p meêr en openbaarer teghen-ghe-stelt / en beter ont-houden worden. Men moet nōchtans niet altijd de twee-ledighe Schifting zoeken. Want dikwyls ver-werpt de Natuur van 't te Schiften heel de twee-spalt. De Schifting van 't uit-ghe-beelde en t'zaam-ghe-zette Heel moet altijd twee-ledigh zyn. De Schifting des Gheslachts wordt dooz de weinigheidt der leden ghe-preszen / maar 3p kan niet altijd twee-ledigh zyn. In de Schifting van heeligh Heel / oft in de Schifting dooz Toe-bal / altijd de twee-spalt te zoeken / is maar naauw-kuerighe pdelheidt.

XVI. De zebende / men moet in 't Schiften maat houden / op dat het ghe-tal der onder-deeligen niet te zeer ghyroepe.

1. 5. Want een al te ghywōote Schifting heeft het zelfs de ghe-brek (zegt Seneka in de 89. Sendt-by.) dat gheenighe

gheenighe Schifting heeft: want het is het ber-werde ghelyk/ dat tót Stóf toe-ghesneeden is. En zo veel van uit-beelding en Schifting: Nu volgt Sluit-reden.

V I. Hóófdt-stuk.

Van de Uit-beelding en Deelen der Sluit-reden.

I. REGHEL.

Sluit-reden is een Reden/waar in eenighe dingen ^{Sylogif-} ghe-ghestelt zijnde / tet ver-scheiden van die ^{mus.} ghe-stelde dingen / om die dingen / die ghe-stelt zijn/ noodt-zaaklyk volgt.

VER-KLAARING.

1. 5. Deze uit-beelding staat in 't 1. Boe. der Voor. 1. hóóf. Sluit-reden wordt in 't Latijn met een Ghyer woordt ghe-noemt Sylogismus van Sylogisthai, dat in de Leering der Tel-kunst is ver-zaamelen/oft beelder ghe-tallen Zom maaken. Hier van is het door een be-quaame óber-draght óber-ghe-zet / om te ber-klaaren de wijs van bewijs-redening. Want by de Reden-konstners is Sylogisthai be-sluiten / dat is / uit eenighe voor-stellingen de Zom van 't be-wijs te weegh-brenghen.

2. 't Ghe-nacht van Sluit-reden is Logos, Reden, naamlyk óft de Innerlyke óft des Ver-standts / óft de uiterlyke óft des Mondts / meest nochtans de

de innerlyke : om-dat de Sluit-reden be-staan kan/ zonder de uiterlyke Redening / in 't ver-standt ; zonder d'innerlyke kan zy niet be-staan. Daar wordt by-ghe-boeght Eenighe dingen ghe-stelt zijnde , 't welk Alex. Aristofisti. in zijn Antek. op 't 1. hooft. van 't 1. Boek. der Dooz. ver-klart Sunchorctenton, Ghellius in 't 15. Boek. 26. hooft. Toe-ghe-stemde en Toe-ghe-staane : maar quaalijk. Want het komt niet met alle Sluit-reden over-een uit Toe-ghe-staane dingen te be-sluiten / maar alleen met de Reden-kabelighe. Be-toogging ver-eischt gheen Toe-stemming. Ghe-stelde dan is dooz-ghe-stelde oft dooz het be-sluit ghe-stelde. Eenighe , te weten Dooz-stellen.

3. Dooz ict ver-scheiden van de Ghe-stelde dingen. wordt ver-staan het Be-sluit. Want schoon niets in 't Be-sluit zy / dat niet in 't dooz-ghaande ghe-west is / zo is nochtans 't Be-sluit een Dooz-stel van de dooz-ghaanden ver-scheiden : om-dat het met elk van beide maar een Merk-teken ghe-meen heeft / in 't ander Merk-teken ver-scheelt het van beiden. Dooz dit Deel worden van d'uit-beelding der Sluit-reden uit-ghe-slooten / Om-keer/ Ghelyk-maghtigheyt / en Onder-buertigheyt der uit-spraakken / welke men ghe-meenlyk Ghe-volghen der Zin-spraakken noemt : om-dat een om-ghe-keerde uit-spraak van de Om-te-keerene niet ver-scheiden is / ghelyk ook niet de Onder-buertighe van de Onder-buertighende / nocht de Ghelyk-maghtighe van de Ghelyk-maghtighe. Want zy be-staan alle uit de zelfde Merk-tekenen.

4. Als 't Be-sluit ghe-zeit wordt Noodt-zaaklyk te volghen uit het dooz-ghaande / zo wordt niet ver-staan de Noodt-zaaklykheyt van het Be-sluit zelf / welke volghet / welke ghe-noemt wordt de Noodt-zaaklykheyt van 't Na-volghende / maar de Noodt-zaaklykheyt des Ghe-volghs / oft der Na-volghing. Want de Noodt-zaaklykheyt van 't Na-volghende Be-sluit / heeft alleen plaats in de Be-toogging : De Noodt-zaaklykheyt des Ghe-volghs / in alle wel-ghe-vormde Sluit-reden. Want deze Noodt-zaaklykheyt is de Ziel der Sluit-reden. Want de zelfde wegg-ghe-nomen zijnde / zo zal de Sluit-reden gheen Sluit-reden / maar een Dooz-reden zyn.

5. Eindlyk wordt 'er by-ghe-boeght / Noodt-zaaklyk volghet /

blijgt / 't welk in 't I. Boe. der Plaatsl. I. hooft. ber-
klaart wordt / door de kracht en werking der voor-ghaan-
den : Zó dat tót de Hoofd-zaaklijkhed des Ghe-volghs /
niets buiten de Sluit-reden te zoeken zy. By voorb.
Zó 't waar is / *Dat al, wat na de Natuur is, ghoedt is ;*
en / *dat alle wellust na de Natuur is : Zó wordt Hoofd-zaak-*
lijk uit-ghe-werkt / dat alle wellust ghoedt is : en dat
dooz kracht van die Merk-tekenen / die in beide de voor-
ghaanden be-ghreepen worden / zonder eenigh be-hulp
van andere Merk-tekenen.

II. Sluit-reden wordt óft Vol-streklíjk an-
ghe-merkt / óft met op-zicht tot ver-scheide Ghe-
wozchten / die zy voort-brengt om de Ver-schei-
denheid van de Hoe-daanigheden en Eighen-
schappen haarer Stóf.

I. s. Aristoteles handelt van de Sluit-reden vol-strek-
telijk / en zonder be-trekking tót de Eighen-schappen der
Stóf / in de twee Boeken der Voorste Ontknóópingen,
welke hy om die Góz-zaak de Boeken van Sluit-reden
noemt in 't I. Boe. der Achter. 3. en II. hooft. in de Boe-
ken der Achterste Ontknóópingen, der Plaatslingen, en
in 't Boek van de Nucs-wijze VVer-legghingen wordt
de Sluit-reden an-ghe-merkt met be-trekking tót de
Ver-scheide Eighen-schappen der Stóf / en tót de Ghe-
wozchten ; welke zijn *Waan, Weetenschap, Dwaaling*, als
na bliken zal.

Analytica
priora.

Analytica
posteriora,
Topica,
& Elenchi
Sophistici.

III. De eerste handeling zal be-staan uit dzy
leden : Het eerste zal zyn van de Teeling, óft van
de wijs om een Sluit-reden te maaken : Het twee-
de van de Vaerdigheid, óft van de wijs om 't
middel Merk-teken te binden : Het derde van de
Schifting der Sluit-redenen en de ver-scheide
Ghe-daanten der Bewijs-redenen.

IV. De Teeling wordt ver-staan dooz de ont-
bouwíng

Genesis.

bouwing der Stóf, zó ver-schoobe / als / naaste ;
en der Vórm.

V. De ver-schoobe Stóf zijn dyp Merk-tekenen : twe uiterste / het Meerder naamlijk / welk het Ghe-zegh is / en 't Minder , welk het Onder-werp des ghe-schils is : en een Middel , welk het Be-wijs is / dat van buiten an-ghe-nomen wordt om 't Ghe-schil te be-wijzen.

1. 5. Een Merk-reken (in 't Ghier Horos) beeldt Aristoteles uit / VVaar in een Vooftel ont-knoopt wordt. De Deelen des Ghe-schils worden ghe-noemt Ta Akra , dat is / uitersten , óft uiterste Merk-tekenen : en het Be-wijs To Mcison , dat is / Het Middel , óft het Middel Merk-teken : en dat niet om de standt (want alleen in de Eerste Ghe-stalte is het be-wijs het middel in standt) maar om de plicht. Want ghelyk / om menschen van twe-zinnighe wil te ver-zoenen / een Middelaar by-ghe-vraght wordt ; zó wordt óók het Be-wijs boort-ghe-haalt om het Ghe-zegh met het Onder-werp t'zaamen te boegheit / óft van 't zelve af te scheiden.

2. Het Ghe-zegh des Ghe-schils wordt van Aristoteles in 't 1. Boe. der Dooz. 4. hooft. ghe-noemt To Mcison Akron , dat is / Het meerder uiterste , en To proton Akron , dat is / Het Eerste uiterste , en To proton , vol-strektlyk. In 't 2. Boe. der Achter. 24. hooft. wordt het óók vol-strektlyk Akron ghe-noemt. Het Onder-werp wordt ghe-noemt To Elatton Akron , dat is / Het minder uiterste , en / To Eschaton Akron , dat is / Het laatste uiterste , en vol-strektlyk To Eschaton , als blykt uit het ghe-zeide 4. hooft. des 1. Boe. der Dooz. het wordt óók vol-strektlyk To Triton , dat is / Het derde ghe-noemt. De reden van deze Be-noeming is / dat het Ghe-zegh óft altydt ghóóter / dat is / al-ghe-meener / óft ghe-wislyk eben-ghelyk is als zyn Onder-werp : nóit minder óft Enger : óft dat het in een Sluit-reden op de eerste plaats met het Middel t'zaamen-ghe-boeght wordt. Want het Ghe-zegh des Ghe-schils moet in 't eerste Dooz-

Dooz-stel met het middel ghe-schikt worden; Het On-der-werp/ in 't tweede.

3. Het *Middel* / oft het *Be-wijs* / moet *Rechts* een *zyn*. Want dat *ber-eenight* / dat moet zelf *eenigh* *zyn*. Indien in een *Sluit-reden* / twee *Middelen* by-ghe-braght wierden / zo zoud 'er ook het *darde Middel* van nooden *zyn* / om die twee *Middelen* over-een-komst oft *strydt* te onder-zoeken: ghelyk wanneer twee *ghedot-beden* eben oft on-ebenheidt na-ghe-bōzcht werd dooz twee *ber-scheide maaten* / zo is de *darde maat* noodigh / om de eben oft on-ebenheidt van die maaten te onder-zoeken.

VI. De naaste *Stof* der *Sluit-reden* *zyn* de *dzy Voor-stellen*, welke uit de *dzy Merk-tekenen* / ghe-paart *zynde* / ghe-maakt worden.

VII. Van de *zelve* ghaan twee *booz* / en brengen in; het *darde* *vōlght* en wordt in-ghe-braght.

VIII. Het *Eerste* wordt ghe-noemt *Protasis*, dat is / *Voor-stel*, oft het *Meerder Voor-stel*: Major Propositiō.
 Het *tweede* / *An-neeming*, oft het *Minder Voor-stel*: Assumptio.
 Het *darde* *Sumperasma*, dat is / *Ver-zaameling* / oft *Be-sluit*. Minor Propositiō Conclusio.

1. 1. Het *Eerste Dooz-stel* wordt ghe-noemt *Protasis* van *Proteinein*, 't welk be-tekent *Voor-spannen*, om-dat het *booz* de *andere Dooz-stellen* in een *Sluit-reden* ghe-spannen dat is / ghe-stelt wordt. Het *zelve* wordt ook ghe-noemt *Het Meerder Voor-stel*, om-dat het uit het *Meerder* *uiterste* en het *Middel* t'zaam-ghe-zet wordt; ghelyk het *tweede* ghe-noemt wordt *Het Minder*, om-dat het t'zaam-ghe-zet wordt uit het *Minder* en *Middel*. Het *darde* wordt ghe-noemt *Be-sluit*, om-dat het de *Deelen* des *Ghe-schils* / in de *booz-ghaande* ghe-scheiden / *ber-zaamelt* en *be-sluit*.

2. uit deze twe-boudighe Stof wordt een Sluit-reden ghe-maakt op deze wys. Eerstlijk vzaaght zich eenigh Ghe-schil vooz / als by voozb. *Of de Reden-konst een Konst zy?* dit ghe-schil heeft twe Deelen / het Onderwerp / 't welk is *Reden-konst*, en 't Ghe-zegh / 't welk is / *Konst*. Om te be-wijzen / dat Reden-konst een Konst is / neem men een Be-wijs oft Middel / en dat zy / *Een Werkende Heblykheidt*. Dit be-wijs werde eerstlijk t;saamenghe-boeght met het Ghe-zegh des Ghe-schils / en daar van zal worden ghe-maakt het *Meerder* / *Alle Werken-de Heblykheidt is een Konst*. Daar na met het Onderwerp / en daar van zal 't *Minder* ghe-maakt worden / *De Reden-konst is een Werkende Heblykheidt*. Hier uit zal nu 't be-sluit volghen / *De Reden-konst is een Konst*.

3. Het be-sluit ber-scheekt in der daadt niet van 't Ghe-schil. Want dat vooz de ghe-maakte Sluit-reden het Ghe-schil / oft de vzaagh gze-noemt wierd / dat wordt in de Sluit-reden het Be-sluit ghe-noemt. Waar uit ondertusschen be-slooten wordt dat het Be-sluit niet een Ghe-wrocht / maar een Deel der Sluit-reden is. Want wyl de Sluit-reden een Reden zy / waar in 't Be-sluit volghet uit de vooz-ghaanden / zo volghet ghan-schlyk / dat het Be-sluit wel een Ghe-wrocht der vooz-ghaanden / maar een Deel der Sluit-reden is.

IX. De Vorm der Sluit-reden is een be-guaame Schikking der dzy Voor-stellen om het Be-sluit uit de vooz-ghaanden noodt-zaaklyk te ver-zaamelen.

X. Deze Be-guaamheidt is ghe-leghen in de Ghe-stalte en Wijs.

Figura.
Medium.

XI. De Ghe-stalte is een Wettighe Schikking des Middels met de Deelen des Ghe-schils.

1. s. Ghelyk zich de Strip tot de Lijn / en de Lijn tot de Ghe-stalte heeft in de Landt-meeterp.; also heeft zich een Merk-teken tot het vooz-stel / en het vooz-stel tot de Ghe-stalte der Sluit-reden in de Reden-konst. En ghelyk-men om een recht-llynighe Ghe-stalte te stellen / (neemt een *Dry-hoek*) ten minsten dzy rechte Lijnen noodigh

digh heeft/ en 36 veel Stippen / in welke de rechte lijnen/ r'zamen-loopende / de hoeken maaken ; alz6 zijn in een Sluit-reden d'p Dooz-stellen noodigh/ en 30 veel Merktenen.

XII. De Wijs is een Wettighe Be-paaling Modus.
der Voor-stellen na de Hoe-ghrôotheid en Hoe-
daanigheidt.

I. s. Want het Be-sluit volgt niet uit ieder Dooz-sel/ oft volgt ten minsten niet noodt-zaaklijk ; maar alleen uit Dooz-ghaanden / welke met eenighe hoe-ghzôorheidt an-ghedaan / en dooz een zekere wet en wijs be-vestigt en be-neent zijn.

XIII. De Wijzen der Sluit-reden zijn zommighe Rechte, zommighe Ver-keerde.

XIV. Rechte Wijzen zijn/ in welke het Meer- Direc
der Uiterste van het Minder be-slooten wordt. Modi.

I. s. Als / *Alle Mensch is een Dier :*
Sokrates is een Mensch :
Dies is Sokrates een Dier.

XV. Ver-keerde Wijzen zijn / waar in het Modi In-
Minder Uiterste van het Meerder be-slooten verli.
wordt.

I. s. Als / *Alle Mensch is een Dier :*
Gheenighe Steen is een Mensch :
Dies is Eenigh Dier gheen Steen.

Deeze Wijzen worden nimmer oft zeer zelden ghe-
bruikt.

XVI. De Rechte Wijzen zijn Al-ghe-meen Modi Vni-
oft By-zonder. versalis.

XVII. Al-ghe-meene Wijzen zijn / in welke
baide

baide de Dooz-ghaanden / óft een van baide Al-
ghe-meen is.

1. 5. Als / *Alle Dier leeft :*
Alle Mensch is een Dier :
Alle Mensch dan leeft.
- óft / *Alle Mensch is een Redelyk Dier :*
Sokrates is een Mensch :
Sokrates dan is een Redelyk Dier.

Modi Sin-
gularis.

XVIII. By-zondere Wijzen zijn / waar in
de baide Dooz-ghaanden By-zonder zijn.

1. 5. Als / Judas is on-vróóm ghe-weeft :
Judas is een Ghóds-ghc-zant ghe-weeft :
Eenigh Ghóds-ghc-zant dan is on-vróóm
ghe-weeft.

Zó-daanighe Be-wijs-redenen heeft Aristoteles niet
ghe-waerdicht Sluit-redenen te noemen / maar hy heet
ze Vit-legghingen, óft Voor-draaggingen : om-dat z; p de
nóódt-zaaklykheid des Ghe-bólghs in de Sluit-rede-
nen van de barde Ghe-stalte uit-legghen / en den Zinnen
dooz-draaghen. Van de Peripaterischen worden z; p uit-
legghende Sluit-redenen ghe-heeten ; van Ramus/
Eighe Sluit-redenen ; van anderen / By-zondere Sluit-
redenen.

VII. Hóóft-

VII. Hóófdt-stuk.

*Van der Sluit-redenen dry Ghe-stalten,
en der zelve Wijzen.*

I. REGHEL.

De Ghe-stalten der Sluit-redenen zijn dry.
Want op zo veel Wijzen kan het Be-wijs
met de Deelen des Ghe-ichils ghe-schikt wor-
den.

II. De Eerste Ghe-stalte is/ in welke het Be-
wijs het Meerder Uiterst onder-worpen/ en van
het Minder uit-ghe-sproken wordt.

VER-KLAARING.

1. 5. In de Eerste Ghe-stalte zijn de dry Merk-te-
kenen / zegt Aristoteles in 't 1. Boe. der Dooz. 1. hóóf.
zo an-ghe-baan / dat het uiterste in 't heele Middel / en
't Middel in 't heele Eerste 3p / óft niet. Het Middel
dan zal in de Eerste Ghe-stalte zijn / Dat en zelf in een
ander is , wíl 't ander in dat zelve is. En der-halven is
het Middel niet alleen in plicht / maar óók in Stande /
het Middel. Bp voorb. In deze Sluit-reden.

Gheenigh Dier ghe-voelt :
Alle Mensch is een Dier :
Alle Mensch dan ghe-voelt.

Is het laatste Merk-teken oft het Onder-werp de Mensch; het Eerste Merk-teken oft 't Ghe-zegh / Ghe-voelt; het Middel / Dier: De Mensch wordt onder dier be-gheepen / en dier onder dat / dat ghe-voelt. Men neem een andere Sluit-reden :

Gheenigh Dier is een Steen :
Alle Mensch is een Dier :
Gheenigh Mensch dan is een Steen.

Dit Minder Merk-teken oft Onder-werp Mensch, wordt wel be-gheepen in 't Middel Merk-teken / welk Dier is / maar het Middel Merk-teken Dier, wordt niet be-gheepen in 't Ghe-zegh / 't welk Steen is.

III. De Tweede Ghe-stalte is / waar in het Be-wijs van beide Uitersten uit-ghe-sproker wordt.

I. s. Want het Be-wijs wordt in de Tweede Ghe-stalte ghe-stelt / Buiten de uitersten, en eerst in Standt. Want het Middel wordt beide de uitersten toe-ghe-ri-gent / en het Meerder uiterste is ghe-leggen naast het Middel / het minder uiterste is verder van het Middel af / als ghe-leert wordt in 't 1. Boe. der Dooz. 5. hooft. 3p boozb.

Alle Dier ghe-voelt :
Gheenighe Plant ghe-voelt :
Gheenighe Plant dan is een Dier.

Hier wordt het Middel Merk-teken / Ghe-voelt, op de Eerste en hoogste plaats ghe-stelt / het Ghe-zegh Dier op de tweede / het Onder-werp Plant op de derde. Want Ghe-voelen wordt van Dier ghe-zeit / en Dier van Plant, en dit is / dat ghe-zeit wordt / dat het Minder uiterste verder van 't Middel af is, als het Meerder uiterste.

IV. De derde Ghe-stalte is / waar in het Be-wijs van beide Uitersten onder-wozpen wordt.

I. s. Het

1. 5. Het Be-wijs wordt in deze Ghe-stalte ghe-stelt / Buiten de uitersten , en laatst in Stelling; Want het **Middel** wordt beide uitersten onder-woopen / en het **Meerder** uiterst is verder van het **Middel** / het **Minder** uiterst komt nader by het zelve / als **Aristoteles** leert in 't 6. hooft. des zelsden Boek. By voorb.

Alle Dier ghe-voelt :

Alle Dier leeft :

Eenigh leevendigh dan ghe-voelt.

In deze **Sluit-reden** be-houdt het **Middel Dier**, an dat de de uitersten onder-woopen / de laatste plaats ; het **Minder** uiterst **Leeft** , de tweede ; het **Meerder** uiterst **Ghe-voelt** , de eerste en hooghste : waar uit blijkt dat het **Meerder** uiterst verder van het **Middel** af is / als het **Minder** uiterst.

2. Daar ontzeken 'er gheen / den welken dunkt dat het **Middel** ook op de vierde wijs met de **Deelen** des **Ghe-schils** kan ghe-schikt worden / en dat 'er der halven een vierde **Ghe-stalte** ghe-gheeven wordt / waar in het **Be-wijs** van het **Meerder** uiterst uit-ghe-sproken / en het **Minder** onder-woopen wordt. By voorb.

Alle Mensch is een Dier :

Alle Dier ghe-voelt :

Eenigh ghe-voelend dan is een Mensch.

Maar zo-daanighe **Sluit-redenen** sluiten aberechts in de **Eerste Ghe-stalte**. Want van beide de uiterste **Merck-tekenen** / moet dat het **Meerder** ghe-acht worden / welk van 't **Middel** uit-ghe-sproken wordt / en dat het **Minder** / welk het **Middel** onder-woopen wordt. Zo beide **Merck-tekenen** het **Middel** onder-woopen worden / als in de tweede **Ghe-stalte** ghe-schiedt / oft zo by beide van 't **Middel** uit-ghe-sproken worden / als in de derde ghe-schiedt / dan moet dat het **Meerder** **Merck-teken** ghe-acht worden / dat eerder / en dat het **Minder** / dat daar na met het **Middel** 'tzaam-ghe-boeght wordt. Van de **Voorzstellen** is dat het **Meerder** / waar in het **Meerder** **Merck-teken** / en dat het **Minder** / waar in het **Minder** **Merck-teken** niet het **Middel** ghe-paart wordt.

Het Be-fluit moet uit de Dooz-ghaanden zo in-ghes-
braght worden/ dat het Meerder Merk-teken het Ghe-
zeggh/ en het Minder / het Onder-werp des Be-fluits zy.
Zo 't anders gheschiedt / zo wordt het Be-fluit ave-
rechts in-ghes-braght. By voorb. In de Sluit-reden
der vierde Ghe-stalte/ die ik boven ghe-stelt heb / is Dier
het Middel Merk-teken : dies is Ghe-voelt het
Meerder Merk-teken / om-dat het van Dier uit-ghes-
spröken wordt / en Mensch het Minder / om-dat het an
Dier onder-woopen wordt. Waar uit volgt / dat dit
vooz-stel / *Alle Dier ghe-voelt*, het Meerder Dooz-stel
is/ om-dat in 't zelve het Meerder Merk-teken met het
Middel ghe-stelt wordt: en dat dit / *Alle Mensch is een
Dier*, het Minder is/ om-dat in 't zelve het Middel met
het Minder Merk-teken ghe-stelt wordt. En der-hal-
ven dat dit het Be-fluit is / *Alle Mensch dan Ghe-voelt*,
niet dit / *Eenigh ghe-voelend is een Mensch*. Want als het
Minder Merk-teken van het Meerder be-voeten wordt
zo is 't een ave-rechte Sluit-reden.

3. Indien de Sluit-reden der vierde Ghe-stalte het
Minder be-neent heeft / de Dooz-ghaanden om-ghes-
stelt zijnde / zal 't een Sluit-reden der Eerste Ghe-stalte
zijn / ave-rechts be-fluitende in *Fapesmo*, oft *Frisefmo* :
van welke wijzen wy handelen an't Eind van dit hooft-
stuk. By voorb. Het zy een Sluit-reden der vierde
Ghe-stalte :

Gheenighe Steen is een Mensch :
Alle Mensch is een Dier :
Eenigh Dier dan is gheen Steen.

Hier uit wordt een Sluit-reden der Eerste Ghe-stalte
ghe-voemt in *Fapesmo*, op deze wijs :

Alle Mensch is een Dier :
Gheenighe Steen is een Mensch :
Eenigh Dier dan is gheen Steen.

V. De Al-ghemeene Wijzen, zeker en recht
be-fluitende / zijn vier-tien: hier in de Eerste
Ghe-

Ghe-stalte, Barbara, Celarent, Dary, Ferio; vier in de Tweede / Cesare, Camestres, Festino, Baroco: zes in de Darde / Darapti, Felapton, Disamis, Datifi, Bocardo, Ferison.

1. 5. Welke alle om 't ghe-bueghen in deze verskens be-gheepen worden.

De Eerst' heeft Barbara, Celarent an haar zy,

En daar na Dary, en Ferio daar by.

De tweede Cesare, Camestres, daar be-neven

Men haar Festino moet en óók Baroco gheeven.

Darapti an de dard', en óók Felapton gheeft,

Waar by zy Disamis, Datifi, Bocardo en Ferison heeft.

VI. Elke Ghreep van deze Woorden wordt ^{Syllaba.} vooz ieder Voor-stel ghe-hecht / en wijst dooz zijn Klink-letter an de Hoe-ghisóótheid en Hoe-daa- ^{Vocalis.} nigheid der zelve.

VII. De Klink-letters der Wijzen zijn vier / A. E. I. O. van welke de A. be-tekent een Al-ghe-meen Be-vestighend, de E. een Al-ghe-meen Be-neenend, de I. een Zonderling Be-vestighend, de O. een Zonderling Be-neenend.

1. 5. En dat wordt met dit tweeling-baers uit-ghe-drukt.

A. vestight, E. be-neent, dóch baide Al-ghe-meen;

I. vestight, zonderling, en Zó Zeght O. óók Neen.

VIII. De On-be-paalde Voor-stellen worden op deze plaats ghe-houden vooz Zonderlinge; ghelyk ook de By-zondere, zó zy by een Al-ghe-meen óft Zonderling Voor-stel in de zelfde Sluit-reden ghe-boeght worden. Want zó zy alleen By-zonder zijn / zó stellen zy By-zondere óft Uit-legghende Sluit-redenen.

§ 4

IX. De

IX. De By-zondere Wijzen der Uit-legghende Sluit-redenen zijn in ieder Ghe-stalke twee; van welke die in de Eerste en Tweede Ghe-stalke ghe-maakt worden/ min Natuurlijk zijn / om-dat het By-zonder van gheenigh ding natuurlijk be-vestight wordt.

1. 5. Dooz-beelden der Al-ghe-meene Wijzen / welke zeker en recht be-sluiten/ in de Eerste Ghe-stalke.

- Bar- *Alle Dier ghe-voelt :*
 bà- *Alle Mensch is een Dier :*
 ra. *Alle Mensch dan ghe-voelt.*
- Cc- *Gheenigh Dier is een Steen :*
 la- *Alle Mensch is een Dier :*
 rent. *Gheenigh Mensch dan is een Steen.*
- Da- *Alle Verw is zicht-baar :*
 ri- *Eenighe Hoe-daanigheid is Verw :*
 i. *Eenighe Hoe-daanigheid dan is zicht-baar.*
- Fc- *Gheenighe dueghdt is een uiterste :*
 ri- *Eenighe Heblykheid is dueghdt :*
 o. *Eenighe Heblykheid dan is gheen uiterste.*

2. De eene der By-zondere Wijzen in de Eerste Ghe-stalke be-vestight/ de andere be-neent. Als by voorb.

- Messias moest ghe-kruist worden :*
Iezus Christus is Messias :
Iezus Christus dan moest ghe-kruist worden.
- Aristoteles is gheen Athenienser ghe-weest :*
Alexanders Meeſter is Aristoteles ghe-weest :
Alexanders Meeſter dan is gheen Athenienser ghe-weest.

3. Dooz-beelden der Al-ghe-meene wijzen / zeker en recht be-sluitende in de Tweede Ghe-stalke.

- Cef- *Gheenighe Rijke is ghe-brekkigh :*
 a- *Alle Ghierighaart is ghe-brekkigh :*
 rc. *Gheenighe Ghierighaart dan is rijk.*

Cam- *Alle*

- Cam- *Alle Dier is Sterflijk :*
 ef- *Gheenighe Gheest is sterflijk :*
 tres. *Gheenighe Gheest dan is een Dier.*
- Fef- *Gheenigh Dier is een Plant :*
 ti- *Eenigh Levendigh is een Plant :*
 no. *Eenigh Levendigh dan is gheen Dier.*
- Ba- *Alle Mensch is een Dier :*
 ro- *Eenighe redelyke Zelf-standigheidt is gheen Dier :*
 co. *Eenighe redelyke Zelf-standigheidt dan is gheen Mensch.*

4. De By-zondere Wijzen in de tweede Ghe-stalte be-sluiten beide be-neenlijk. By hoogh.

- Plato was gheen Staghiriet :*
Aristoteles was een Staghiriet :
Aristoteles dan was Plato niet.
- Aristoteles was een Staghiriet*
Plato was gheen Saghiriet :
Dies was Plato Aristoteles niet.

5. Dooz-beelden der Al-ghe-meene Wijzen / zeker en recht be-sluitende in de derde Ghe-stalte.

- Da- *Alle Dueghdt is moeyelyk :*
 rap- *Alle Dueghdt is eerlyk :*
 ti. *Dies is Eenigh eerlyk moeyelyk.*
- Fef- *Gheenighe Steen leeft :* (ghen.
 lap- *Alle Steen wordt Natuurlijk tot zyn plaats be-woo-*
 ton. *let dan, dat Natuurlijk tot zyn plaats be-wooghen*
wordt, leeft niet.
- Dif- *Eenigh Mensch dolt :*
 am- *Alle Mensch is een Redelyk Dier :*
 is. *Eenigh Redelyk Dier dan dolt.*
- Da- *Alle Ghierighaart heeft ghe-brek :*
 tis- *Eenighe Ghierighaart is plaats-ryk :*
 i. *Eenighe plaats-ryke dan heeft ghe-brek.*
- Bo- *Eenigh Lichaam is niet ver-derflijk :*
 car- *Alle Lichaam be-staat uit Stof en Vorm :*
 do. *let dan, dat uit Stof en Vorm be-staat, is niet ver-*
derflijk.

- Fc- Gheenighe dueghdt brengt Ellendt an :
 ris- Eenighe dueghdt is moeilyk :
 on. Eenigh Moeilyk dan brengt Ellendt an.

**De Eene der by-zondere wijzen in de derde Ghe-stalte
 te be-vestigt/ de andere Be-neent. By boorz.**

Judas is Ghod-loos ghe-weest :

*Judas is een Apostel óft Ghodts-ghe-zant ghe-weest :
 Dies is eenighe Ghodts-ghe-zant Ghod-loos ghe-weest.*

Sokrates is niet on-vroom ghe-weest :

Sokrates is een Heiden ghe-weest :

Dies is eenighe Heiden niet on-vroom ghe-weest.

7. En deze zijn de rechte wijzen / welke in 't Twist-
 reden meest ghe-byrukt worden. By deze voeght Aristo-
 teles in 't 1. Boe. der Dooz. 7. hóof. eenighe Der-kerde
 Wijzen / die uit een be-vestighdt Meerder / 't; p Al-ghe-
 meen óft Zonderling / en uit een Be-neendt Minder / be-
 sluiten een Zonderlinge Be-neening des Minder Werk-
 tekens van 't Meerder. Zó-daanighe wijzen zijn 'er twee
 in de Eerste en Darde Ghe-stalte: in de Eerste/ Fapemo,
 Frisemo: in de Darde / Fapemo, Frisemo: waat van deze
 Dooz-beelden zijn.

Fap- *Alle Mensch is een Dier :*

esm- *Gheenigh Paerdt is een Mensch :*

o. *Eenigh Dier dan is gheen Paerdt.*

Fris- *Eenigh Dier is een Mensch :*

esm- *Gheenighe Plant is een Dier :*

o. *Eenigh Mensch dan is gheen Plant.*

Fap- *Alle Konst is een Heblykheidt :*

esm- *Gheenighe Konst is een Weetenschap :*

o. *Eenighe Heblykheidt dan is gheen Weetenschap.*

Fris- *Eenighe on-vroome is ryk :*

esm- *Gheenighe on-vroome is gheluk-zaligh :*

o. *Eenighe ryke dan is niet gheluk-zaligh.*

8. Alle deze Wijzen sluiten dooz een Der-kerde schik.
 Maar zó de Dooz-ghaanden ver-stelt / en op be-hoorzlyke
 wijs

wijs om-ghe-keert worden / zo worden uit de zelve Sluit-
redenen van de Eerste Ghe-stalte / be-sluitende het
Maerder uiterste van het Maender / en dat in *Ferio*. Doch
hoe zo tot de Rechte wijzen her-leit moeten worden / kan
uit de Mè-klinkers *F. S. M. P.* be-kent worden / detwelke Consonan-
tes.
op deze plaats eben 't zelve ghe-bzuik hebben / welk is
in 't her-leiden van de Rechte Wijzen der tweede en derde
Ghe-stalten tot de Eerste. Waar van wy in 't 8. hooft.
zegghen zullen.

9. Daar zijn 'er / die ook andere Der-keerde Wijzen in
de Eerste Ghe-stalte stellen / welke zo *Baralipton*, *Celan-
tes*, *Dabitis*, noemen. Maar men be-hoozde deze Wijzen
niet te onder-scheiden van de dyp hoozste Wijzen der
Eerste Ghe-stalte. Want *Baralipton* is niets anders als
Barbara, het Be-sluit dooz Toe-bal om-ghe-keert zijnde.
En *Celantes* is niets anders als *Celarent*; en *Dabitis*
niets anders als *Dary*, het Be-sluit een-boudighlyk om-
ghe-keert zijnde. Maar de ver-andering des Be-sluits
alleen / ver-andert gheen Wijzen; maar de ver-andering
der hoe-ghoortheid oft hoe-daanigheid in de Dooz-
ghaanden. Na deze wijs magh men ook de Al-ghe-mee-
ne Wijzen der tweede / en de Be-bestighende wijzen der
derde Ghe-stalte ver-dubbelen. *Aristoteles* heeft hooz-
waar deze wijzen niet ver-haalt in 't 1. Boe. der Dooz-
al-waar hy handelt van de Wijzen der Sluit-redenen:
maar in 't 2. Boe. 1. hooft. al-waar hy handelt van de
maght om veel te be-sluiten uit de zelve Dooz-ghaanden.

10. Het zelve Oo-
ke zommighe willen / dat Aberechte Sluit-redenen in de
Tweede Ghe-stalte zijn / en Dyzmen de zelve op deze wijs:

Fa- *Alle Dier ghe-voelt:*
resm- *Gheenighe Plant ghe-voelt:*
o. *Dies is eenigh Dier gheen Plant.*

Fi- *Eenigh Leevendigh is een Dier:*
resm- *Gheenighe Plant is een Dier:*
o. *Eenigh Leevendigh dan is gheen Plant.*

Want in *Firesmo* moest recht be-slóten worden / *Eeni-
ghe Plant leeft niet;* waar uit dooz Een-boudigh Om-
keer volghet / dat *Eenigh Leevendigh gheen Plant is.* In
Faresmo moest be-slóten worden / *Gheenighe Plant*

is een Dier, waar uit door Een-boudigh Om-keer be-
 stóten wordt / dat Gheenigh Dier een Plant is. Zó dat óók
 deze wijzen lieber tót de Nachten van veel te be-sluiten/
 waar van wy óók handelen zullen in 't einde van 't vol-
 ghende Hóóft-stuk / als tót de aberechte wijzen be-trok-
 ken moeten worden.

VIII. Hóóft-stuk.

Vande Reghels, Wetten en Eighen-
 schappen der Sluit-redenen.

I. REGHEL.

De noodt-zaaklijkheid des Ghe-vólghs/
 welke wy ghe-zeit hebben de Ziel der Sluit-
 reden te zijn / stuent op eenighe Ghronden óft Re-
 ghels / zó zeker en be-kendt / dat zy van niemande
 be-neent kunnen worden.

II. De Al-ghe-meene Be-vestighende Sluit-
 redenen stuenen op de Spruek óft Reghel van
 Allen / welke zich alzó heeft: *Al wat van eenigh
 Al-ghe-meen al-ghe-meenlijk ghe-zeit wordt, dat
 wordt óók ghe-zeit van al, die onder dat Al-ghe-meen
 be-ghreepen worden.*

VER-KLAARING.

I. 6. Zy hoorb. Leeven wordt al-ghe-meenlijk ghe-
 zeit van Dier: als / *Alle Dier leeft. De Mensch wordt
 onder Dier be-ghreepen: als / Alle Mensch is een Dier.
 Ver-halven kan Leeven óók van de Mensch be-vestigt
 worden: als / Alle Mensch leeft. En dit is een be-vesti-
 ghende Sluit-reden in de Eerste Ghe-stalte.*

III. De

III. De Al-ghe-meene Be-neenende Sluit-redenen stuenen op de Spreek oft Regel van Gheenighe / welke alzô luidt: *Al wat van Eenigh Al-ghe-meen Al-ghe-meenlyk be-neent wordt, dat wordt ook be-neent van al die, welke onder dat Al-ghe-meen be-ghreepen worden.*

1. 5. By voorb. Een Steen wordt be-neent van Dier: als / *Gheenigh Dier is een Steen. De Mensch wordt onder Dier be-ghreepen: als / Alle Mensch is een Dier.* Dies kan een Steen ook van de Mensch be-neent worden: als / *Gheenigh Mensch is een Steen.* Dit is een be-neenende Sluit-reden in de Eerste Ghe-stalte. Zô noodt-zaaklyk als het dan is / dat Leiden in Neder-landt is / mits het zeker is dat Hollandt in Neder-landt / en Leiden in Hollandt is; oft dat Leiden niet in Engelandt is / omdat het ghe-wis is / dat Neder-landt niet in Engelandt / en dat Leiden in Neder-landt is: Zô noodt-zaaklyk is 't / dat het Be-sluit volgt uit wel-ghe-schikte Voorghaanden. 't Welk lichtelyker ver-staan zal worden / zô de Spreek van Allen en van Gheenighe wat klaater voor-ghe-stelt / en de Sluit-redenen toe-ghe-past wordt / op deze wyjs: *Al wat ghe-zegh van eenigh Middel al-ghe-meenlyk be-vesticht oft be-neent wordt, dat wordt ook be-vesticht oft be-neent van 't Onder-werp, dat onder dat Middel be-ghreepen wordt. Al-waar byp onder-scheide Deelen zijn / welker Eerste het Meerder voor-beelt / het tweede 't Be-sluit / het derde 't Minder.*

IV. De By-zondere Sluit-redenen stuenen op deze Uit-spraak; *Al, die met een by-zonder darde over-een-komen, die komen ook met elk-ander over-een: en / welker een met een by-zonder darde over-een-komt, 't ander niet, die komen ook met elk-ander niet over-een.*

1. 6. Ghelyk / indien twee balken der zelve Maat / eben-ghelyk zijn / wel be-sloten wordt / dat die balken onder

onder elk-ander óók eben-ghelyk zyn : zó óók / indien 't met David óber-een-komt dat hy te ghelyk en een Koning en een doodt-slaagher ghe-weeft is / zal bólghen / dat eenigh Koning een doódt-slaagher ghe-weeft is / en dat dooz zó-daanigh een Sluit-reden :

David is een doodt-slagher ghe-weeft :

David is een Koning ghe-weeft :

Dies is eenigh Koning een doodt-slagher ghe-weeft.

Daar teghen ghelyk / indien de eene van twee balken eener maat eben-ghelyk zy / en d'andere niet ; bólghen dat die elk-ander on-eben-ghelyk zyn : zó óók / zó 't met Judas óber-een-komt dat hy een Ghódt's-ghe-zant ghe-weeft is / en dat hy zynen Heer niet ghe-trouw ghe-weeft is / zal bólghen / dat Eenigh Ghódt's-ghe-zant zynen Heer niet ghe-trouw ghe-weeft is : en dat dooz zódaanigh een Sluit-reden :

Judas is zynen Heer niet ghe-trouw ghe-weeft :

Judas is een Ghódt's-ghe-zant ghe-weeft :

Dies is eenighe Ghódt's-ghe-zant zynen Heer niet ghe-trouw ghe-weeft.

Zó 'er twee zyn / welker gheen van beide met eenigh derde óber-een-komt / zó is 't on-zeker / óft zy met elk-ander óber-een-kómen / óft niet.

V. Die met deze Reghels óber-een-kómen / zyn waare Sluit-redenen ; die 'er van ver-schillen / zyn Drógh-redenen, óft on-dueghende Sluit-redenen.

Paralogismi.

VI. Op dat de Sluit-redenen lichter van de Drógh-redenen moghen onderscheiden worden / zó moeten eenighe Wetten waar-ghe-nomen worden : van welke zommighe allen Ghe-stalten ghe-meen zyn / zommighe elke Ghe-stalte Eighen.

VII. De

VII. De Ghe-meene Werten zijn zeven: De Eerste. In een Sluit-reden moeten gheen meerder nocht minder Merk-tekenen zijn/ als dyp.

1. 5. Deze Wet wordt ghe-bööden in 't 1. Boe. der Dooz. 25. hooft. en de zelve wordt zo be-weezen. 't Gheschil heeft twe Merk-tekenen/ het Meerder en Minder/ oft het Ghe-zegh en Onder-werp: Het Middel oft 't Be-wijs wordt van buiten an-ghe-nömen/ en dat moet eenigh zijn/ als wy ghe-töont hebben in 't 6. hooft. dezes Boer.

2. 't Ghe-buert dikwijls/ dat in een Sluit-reden vier Merk-tekenen zijn/ daar 'er nochtans maar dyp te zijn schijnen: en dat ghe-schiedt dooz-neemlijk om dyp ööz-zaaken. Eerstlyk / om-dat eenigh woödt / oft reden in een Sluit-reden dubbel-zinnigh is: als in deze Sluit-reden:

Dat gheen Be-ghin nocht Eindt heeft, is eeuwich:

De Werldt heeft gheen Be-ghin nocht Eindt:

Dies is de Werldt eeuwich.

Hier zijn vier Merk-tekenen. Om-dat Be-ghin en Eindt in 't Meerder van de Langduurigheid ver-staan wordt; in 't Minder van de Ghzöocheidt.

3. Ten tweden / om-dat de Af-ghe-trokken met de t'zaam-ghe-ghzoeide / en de t'zaam-ghe-ghzoeide met de Af-ghe-trokken ver-mengt worden: als in deze Sluit-reden.

Witheidt is een Hoe-daanigheid:

Sneeuw is Wit:

Dies is Sneeuw een Hoe-daanigheid.

4. Ten darden / om-dat de Vallen in de Naamen/ oft de Tyden in de Werk-woöden ver-andert worden: als in deze Dooz-beelden:

Alle

Alle Slaaven zyn haarer Heeren :

Davus is een Slaaf :

Dies is Davus zyn Heer.

Gheenigh Kindt heeft lang ghe-leeft :

Nestor is een Kindt ghe-weest :

Dies heeft Nestor niet lang ghe-leeft.

5. Zo nochtans de Ver-andering der Vallē / oft des Tijds / in de Dooz-gaanden ghe-schiedt / sōk in 't besluit ghe-schiedt / zo maakt het gheen Vierde Werk-teken / als blijkt uit deze Dooz-beelden.

Alle Slaaven zyn haarer Heeren :

Davus is een Slaaf :

Dies is Davus zyns Heeren.

Gheenigh Kindt leeft lang :

Nestor is een Kindt ghe-weest :

Dies heeft Nestor , terwijl hy een Kindt ghe-weest is , niet lang ghe-leeft.

VIII. De tweede Wet. Daar moet in 't Besluit niet meêr nocht min zyn / als 'er in de Dooz-gaanden ghe-weest is.

1. 5. Dat is / de uitersten / welke met het Middel in de Dooz-gaanden ghe-schikt waren / moeten zo in 't besluit ghe-stelt worden / als 3p in de Dooz-gaanden ghe-stelt waren / zonder eenighe Sp-boeghing oft Af-trekking. Want zo den uitersten iet sp-ghe-boeght oft af-ghe-trokken wordt / zo worden 'er vier Werk-tekenen / als blijkt uit de Onder-woppe Dooz-beelden :

Die Ghódt be-haaghen zyn gheluk-zaaligh :

Alle Ghe-lóvighen be-haaghen Ghódt :

Alle Ghe-lóvighen dan zyn zaligh , en worden met gheen teghen-spoedt ghe-queelt.

Allz Zondaars , zich beterende , worden in ghe-nade ghe-nómen :

Eenighe Menschen worden niet in ghenade ghe-nómen :

Eenighe Menschen zyn dies gheen Zondaars.

Want

Want beide deze Sluit-redenen zijn valsch: d'eerste/ om dat 'er meer; de tweede om-dat 'er min in 't Be-sluit is/ als 'er in de Dooz-ghaanden ghe-weeft is.

IX. De derde. Het Middel moet niet in 't Be-sluit komen.

1. 5. Want het Middel is niet 't gheen be-slotten wordt / nocht dat / waar van iet be-slotten wordt. Dies zijn de Sluit-redenen on-dueghende/wanneer oft 't ghe-heele Middel / oft een deel des zelfs in 't Be-sluit ghe-stelt wordt. Zp voorb.

*Alle Paerdt ver-schilt van de Mensch:
Socrates ver-schilt niet van de Mensch:
Socrates dan ver-schilt niet van een Paerdt.*

Deze Sluit-reden is ghe-brekigh / om-dat Ver-schilt een deel des Middels is. Want men moest in-ghe-bzacht hebben / Dies is Socrates gheen Paerdt.

X. De vierde. De uitersten moeten zo ghe-stelt worden in Be-sluit, als zp ghe-stelt waaren in de Dooz-ghaanden.

1. 5. Dat is / dat van 't Middel uit-ghe-sproken wordt in de Dooz-ghaanden / dat moet in 't Be-sluit uit-ghe-sproken worden / en dat het Middel onder-wozpen wordt / moet in 't Besluit onder-wozpen worden: oft/ zo an beide d' uitersten het Middel onder-wozpen wordt/ oft zo zp beide van 't Middel uit-ghe-sproken worden; zo moet dat in 't Be-sluit uit-ghe-sproken worden / dat in 't Meerder Dooz-stel met het Middel t'zaam-ghe-boeght wordt; en dat moet Onder-wozpen worden / dat in de An-neeming met het Middel t'zaamen-ghe-stelt wordt. Dies zal deze Sluit-reden ghe-brekigh zijn.

*Alle Dier leeft:
Alle Mensch is een Dier:
Alle Levendigh dan is een Mensch.*

Ⓢ

Want

Want daar moest in-ghe-braght worden/ *Alle Mensch dan leeft. Wanneer 'er een andere Standt der uitersten is in de Dooz-ghaanden / en een andere in 't Be-sluit / zo be-sluit de Sluit-reden oft ghaensch niets / oft zo be-sluit ver-keerdelyk.*

XI. De bysde. Uit twee Be-neenende wordt niets be-slooten.

1. 5. Deze Wet staat ghe-schreeven in 't 1. Boe. 24. hoof. der Dooz. en stuent op deze reden / om-dat de Spreek van Allen eischt beide de Dooz-stellen / de Spreek van Gheenighe / een van beide be-vestigt. Dies is dit een on-dueghende Sluit-reden :

Gheenighe Steen is een Dier :

Gheenigh Mensch is een Steen :

Gheenigh Mensch dan is een Dier.

2. Zo nochtans de Be-neening een Deel des Middels zo wordt uit twee Be-neenende een ghoede Sluit-reden ghe-maakt. Want deze Sluit-reden/

Dat niet ghe-voelt is gheen Dier :

Een Plant ghe-voelt niet :

Dies is een Plant gheen Dier.

Be-sluit recht/ om-dat het Ledeken Niet, in 't Meerder met Ghe-voelt ghe-boeght zijnde / gheen Be-neening ver-ooz-zachte / maar alleen het Middell on-eindigh maakte / en de zelve kracht in de An-neeming moet oeffenen / en der-halven / schoon het Minder in Ghe-daante Be-neendt zo / zo wordt het nochtans ghehouden dooz een Be-vestighend van een On-eindigh Ghe-zegh. Men kan ook zegghe / dat deze Sluit-reden sluit dooz de kracht der Schikking van de Tweede Ghe-stalte / en dat het Meerder / dooz Teghen-stelling om-ghe-keert / ghe-stelt is dooz het om-te-keeren. Want zo men dooz / *Dat niet ghe-voelt, is gheen Dier, zeght / Alle Dier ghe-voelt, zo zal 't een Sluit-*

Sluit-reden van de Tweede Ghe-stalte zijn in Ca-
mesfres.

XII. De zeste. Uit twee Zonderlingen wordt
niets be-slooten.

1. 5. Deze Wet wordt op de zelfde plaats vooz-ghe-
stelt/en stuent op de zelve reden/naamlyk dat de Spreek
van Allen en van Gheenighe/ oft Baide / oft ten minsten
een van baide vooz-stellen al-ghe-meen ver-eischt. Dies
is deze Sluit-reden ghe-bykkigh;

Eenigh Dier is een Mensch:

Eenigh Dier is een Beest:

Dies is eenigh Beest een Mensch.

2. Dat uit twee Sp-zonderen iet rechte be-slooten werd/
en niet uit twee Zonderlingen / heeft deze ooz-zaak; de
Zwerbende On-deelighen / welke de Zonderlinge vooz-
stellen stellen / zijn Gheylk-naamigh. Dies zijn in een
Sluit-reden / uit loutere Zonderlingen vier Werk-teke-
nen. De Be-paalde On-deelighen / welke Sp-zondere
vooz-stellen stellen / zijn der Gheylk-naaming niet on-
der-hebigh.

XIII. Ten zebenden. Het Be-sluit volgt
het zwakker oft slechter deel.

1. 5. Daarom/ bewijl het Be-neende vooz-stel slechter
sp als 't Be-vestighend / en 't Zonderling als 't Al-ghe-
meen: indien een van baide vooz-ghaanden beneenend
sp / zo moet het Be-sluit ook Be-neenend zijn; en zo een
van beiden Zonderling sp / zo moet het Be-sluit ook Zon-
derling zijn. Want de vooz-ghaande vooz-stellen
zijn de ooz-zaak des Be-sluits: Maar de ooz-zaak
kan niet slechter zijn als 't Ghe-wyocht. Der-hal-
ven / zo 'er eenighe zwakheid hangt in de vooz-
ghaanden / dezelve ghaat over tot het Be-sluit / ghe-
lyk

Ijk de Erf-ziekten tot de Na-komelingen. Deze Regel strekt zich ook uit tot de Eigenschappen der Stof/ zo dat / indien een van beide de Dooz-ghaanden noodzaaklijk 3p/ de andere ghe-buerlijk/ het be-sluit ook moet Ghe-buerlijk zijn / als ghe-leert wordt in 't 1. Boe. der Dooz. 24. hooft. en deze Wetten zijn Al-ghe-meen.

XIV. De By-zondere Wetten zijn dyp: de Eerste. Het Meerder van de eerste Ghe-stalte moet Al-ghe-meen, en het Minder moet Bevestighend zijn.

1. 5. Deze Wet wordt be-slooten uit het 4. hooft. van 't 1. Boe. der Dooz. Dies zijn deze Sluit-redenen on-dueghende:

Eenigh Dier is een Beest:

Alle Mensch is een Dier:

Alle dan oft Eenigh Mensch is een Beest.

Alle Mensch is een Dier:

Gheenigh Paerdt is een Mensch:

Gheenigh Paerdt dan is een Dier.

Zo nochtans de Be-neening een deel des Middels is/ zo is de Sluit-reden niet ghe-brekkelig/ als top boven ghe-zeit hebben.

XV. De Tweede. Het Meerder der Tweede Ghe-stalte moet Al-ghe-meen, en een van beide Dooz-ghaanden Be-neenend zijn.

1. 5. Deze Wet staat in 't zelfde Boek 5. hooft. Dies zijn deze Sluit-redenen ghe-brekkelig:

Eenigh Dier is een Mensch:

Gheenigh Paerdt is een Mensch:

Dies is eenigh Paerdt gheen Dier.

Alle

Alle Mensch is een Dier :

Alle Paerdt is een Dier :

Alle Paerdt dan is een Mensch.

XVI. De darde. Het Minder van de darde Ghe-stalte moet Be-veitighend , en 't Be-sluit, Zonderling zijn.

1. 5. Deze wet wordt be-ghreepen in 't 6. hoof. des zelfden Boe. Der-halven zijn deze Sluit-redenen ghe-brekkelig :

Alle Dier leeft :

Gheenigh Dier is een Plant :

Gheenighe Plant-dan leeft :

Alle Mensch is een Dier :

Alle Mensch leeft :

Alle Levendigh dan is een Dier.

XVII. De Eigenschappen / welke met de Sluit-redenen , na deze Reghels ghe-bóymt / ober-een-komen / zijn twee. De Eerste / dat uit Waar-achtighen niets volgt / als wat waar is.

1. 5. Van deze Eigenschap handelt Aristoteles in 't 2. Boe. der Dooz. 2. hoof. der-halven / indien uit waare Dooz-ghaanden een Valsch be-sluit volgt / zo is 't een teken / dat de Dooz-der Sluit-reden niet dueght / en dat 'er teghen eenighe der dooz-noemde Wetten ghe-zou-dicht is / daarom is deze Sluit-reden /

Alle Mensch is een Dier :

Alle Paerdt is een Dier :

Alle Paerdt dan is een Mensch.

• Een Dooz-reden / om dat een valsch Be-sluit be-zammelt wordt uit waare Dooz-ghaanden : en dat om dat halve de Dooz-ghaanden be-vestigt zijn in de twee

de Ghe-stalte. Zo de Dóym der Sluit-reden ghoedt is/
zò hindert niets / óf men kan uit valsche Dooz-ghaan-
den wel een waar Be-sluit zaamelen. Alzò is in deze
Sluit-reden/

Alle Steen is een Dier :

Alle Mensch is een Steen :

Alle Mensch dan is een Dier.

De Dóym ghoedt / en baide de Dooz-ghaanden ; sijn
ópenlijk valsch / en nóchtrans is 't be-sluit waar-achtigh :
Maar dit ghe-schiedt dooz ghe-bal. Dóch uit waare
Dooz-ghaanden / Wettelijk ghe-schikt zijnde / volghet nóit
tet valschs.

XVIII. De andere Eighenschap is / dat uit
een wel-ghe-bóymde Sluit-reden, veel Be-sluiten
konnen ghe-zaamelt worden ; en dat óft dooz
Om-keer des Be-sluits, óft dooz Onder-buertig-
heidt,

1. 5. Deze Eighenschap wordt dooz-ghe-schreeven in 't
1. hóof. des zelsden Boex. Want / die be-weezen heeft/
dat alle Mensch een Dier is, óft / dat gheenigh Mensch een
steen is, óft / dat Eenighe Planten schaadlyk zyn : die heeft
dooz de zelve Dooz-ghaanden be-weezen / dat Eenigh Dier
een Mensch is, dat gheenighe Steen een Mensch is, en / dat
eenigh Schaadlyk een Plant is ; om-dat die Be-sluiten in
deze konnen om-ghe-keert worden / óft dooz Toe-bal/
óft Een-boudighlyk. Deze wijzen noemen de Schóof-
ghe-leerden Baraliphton, Celantes, Dabitis, als wy bóven
ghe-zeit hebben.

2. De Onder-buertigheidt / óft Onder-neeming / ghe-
schiecht óft onder 't Onder-werp / óft onder 't Middell/
óft onder 't Ghe-zegh. Onder 't Onder-werp / als ier-
mandt uit een Al-ghe-meen Be-sluit / een Zonderling
Dooz-stel in-bzengt / welk in 't zelve be-gheepen wordt.
Ghelyk zò iemandt be-weezen had / dat alle zinnen ghe-
schieden door ont-fanghing des Voor-werps, en daar uit be-
slóot / dat óók 't ghe-zicht dooz ont-fanghing des Dooz-
werps

werps ghe-schiedt. Onder 't Middel ghe-schiede de Onder-buertigheid / als uit een Al-ghe-meen Meerder van de Eerste oft Darde Ghe-stalte / een Zonderling in-ghe-bzaght woꝝdt / welk onder 't zelbe he-gheepen woꝝdt : als / indien iemandt uit deze Sluit-reden /

Alle Dier wordt ghe-voet :

Alle Mensch is een Dier :

Alle Mensch dan wordt ghe-voet.

In-bzaght / dat het Chameleon ghe-boet woꝝdt. Onder 't Ghe-zegh ghe-buert de Onder-neeming / als uit een Al-ghe-meen Meerder van de Tweede Ghe-stalte / een Zonderling in-ghe-bzaght woꝝdt / welk onder 't zelbe he-gheepen woꝝdt ; als ;o iemandt uit deze Sluit-reden

Gheenigh Ziel-loos lichaam wordt ghe-voet :

Alle Plant wordt ghe-voet :

Gheenighe Plant dan is Ziel-loos.

In-bzaght / dat de Steenen niet ghe-boet woꝝden / wijl ;p Ziel-loos zijn.

IX. Hoófdt-stuk.

Van de Ver-klaaring der tweede en darde Ghe-stalte door Her-leiding tot de eerste en door Uit-legging.

I. REGHEL.

De Sluit-redenen der eerste Ghe-stalte zijn Vol-maakter als de andere ; en dat om tweerlepe Ooꝝ-zaak : Eerstlijch / omdat in de zelbe allerlepe Ghe-schillen /

Be-vestighende , Be-noonende , Al-ghe-meene , Zonderlinge , konnen be-slooten worden : daar in de Tweede Ghe-stalte alleen Be-noonende Gheschillen ; in de Darde / alleen Zonderlinge kunnen be-slooten worden.

VER-KLAARING.

I. 5. Om deze Ooꝝ-zaak zeght Aristoteles in 't 1. Boe. der Dooꝝ. 14. hooꝝ. dat de Eerste Ghe-stalte is / Bequaamt om wetenschap te baaren.

II. De tweede Ooꝝ-zaak / waarom de Eerste Ghe-stalte vol-maakter als de andere ghe-houden wordt / is deze ; om-dat in de zelve blijkt de Noodt-zaaklijkhede des Sluit-redenighen Ghevolghs / en de Spruек van allen en Gheenighe : welke in de andere Ghe-stalten niet zo klaarlijkt ghe-zien worden / of zo be-hoeven Ver-klaaring.

I. 5. Want het Middel is in de Eerste Ghe-stalte/het Middel in Standt/ en tusschen de uitersten in-ghe-stelt ; zo dat het Ghe-zegh de Eerste en hooꝝste plaats behoudt / het Middel de tweede / het Onder-werp de darde. In de andere Ghe-stalten is het Middel alleen het Middel in pliecht / in standt een uiterste. Want in de Tweede Ghe-stalte wordt het Middel op de Eerste en hooꝝste plaats ghe-stelt / het Ghe-zegh op de tweede / het Onder-werp op de darde en laeghste : In de darde / wordt het Ghe-zegh op de eerste plaats ghe-stelt / het Onder-werp op de tweede / het Middel op de darde. Dit heeft Aristoteles ghe-wilt / als hy in 't 1. Boe. der Dooꝝ. 5. en 6. hooꝝ. ghe-zijt heeft / dat het Meerder uiterste in de tweede Ghe-stalte is / dat in Standt is na by 't Middel ; het Minder uiterste / dat Verdt van 't Middel af is : Dat in de darde Ghe-stalte daar teghen het Meerder uiterste is / dat Verdt van 't Middel is ; Het Minder uiterste / dat Naast by 't Middel komt.

2. Om

2. Om deze Gbz-zaak is 't / dat een Sluit-reden der Eerste Ghe-stalte / na 't richt-snoer van de Spreek van Alle en Gheenighe t'zaamen-ghe-stelt / het Be-sluit niet alleen noodt-zaaklijk in-bzengt / maar oók zo klaarlijk / dat dat Ghe-vólgh an een ieder blijk: anders / als in de Sluit-redenen van de Tweede en Darde Ghe-stalte gheschiedt / die na 't richt-snoer van de Spreek van Allen en Gheenighe niet t'zaam-ghe-zet zijn. En op deze Naam worden de Sluit-redenen der Eerste Ghe-stalte vol-maakt ghe-noemt; en de Sluit-redenen der Tweede en Darde Ghe-stalte / ten op-zicht der zelbe / on-vol-maakt: dooz een be-noeming veel ver-scheiden van die / waar dooz wy de Sluit-reden namaals deelen zullen in Vol-maakte en On-vol-maakte. Want op deze plaats wordt een Vol-maakte Sluit-reden ghe-noemt / na de uit-beelding van Aristoteles in 't 1. Bo. der Dooz. 1. hooft. Die buiten die dingen, die an-ghe-nómen zijn, niets anders ghe-brek heeft, op dat de Noodt-zaaklijkheid des ghe-vólghs blijk. On-vol-maakte wordt ghe-noemt / welke een óft meér dingen ghe-brek heeft, welke wel door onderfelde Merk-tekenen noodt-zaaklijk zijn, nóchtans door de Voor-stellen niet ghe-nómen zijn, op dat naamlijk de noodt-zaaklijkheid des Ghe-vólghs blijk. Welke die dingen zijn / die de on-vol-maakte Sluit-reden ghe-brek heeft / zullen wy nu zeggen.

III. De Noodt-zaaklijkheid des Ghe-vólghs in de Sluit-redenen der Tweede en Darde Ghe-stalte, wordt ver-klaart op tweerley wyjs / dooz Her-leiding tot de Eerste Ghe-stalte, en dooz Uit-legghing.

IV. De Sluit-redenen der Tweede en Darde Ghe-stalte worden tot de Eerste her-leidt óft Be-toonlijk, óft door On-móoghlijk.

V. Be-toonlijke Her-leiding is / de welke gheschiedt dooz om-ghe-keerde / óft ook over-ghe-stelde Voor-stellen.

Reductio
Ostensiva.

¶ 5

VI. Her-

VI. Her-leiding door On-mooghlijk is/ die gheschiedt/ als/ een van beide de Dooz-ghaanden blyvende/ het Teghen-zeghlyk des Besluitts in des anderen plaats ghe-stelt wordt.

VII. Tot beide de Her-leidingen zijn dienstigh de M^e-klinkers/ die in de naamen der Wijzen be-ghreepen worden.

VIII. De Doozste M^e-klinkers wijzen an/ dat ieder wijs van de Tweede en Darde Ghe-stalte, tot die Wijs der Eerste Ghe-stalte moet herleit worden/ die de zelfde M^e-klinker in 't beghin heeft; Cesare, Camestres, tót Celarent; Festino, Felapton, Ferison, tót Ferio; Darapti, Disamis, Datisi, tót Dary; Baroco, Bocardo, tót Barbara.

IX. Uit de Middelse M^e-klinkers moeten deze vier / S. P. M. C. an-ghe-merkt worden. Van welke de S. an-wijst / dat dat Voor-ste P. daar 3p dooz-ghe-hecht wordt / Een-voudighlyk moet om-ghe-keert worden; P. dat het dooz Toe-val moet om-ghe-keert worden: M. dat de Dooz-ghaanden moeten om-ghe-stelt worden/ de Een in des anders plaats: C. dat de Sluitreden moet dooz On-mooghlijk her-leit worden.

1. 5. En dit wordt uit-ghe-druke dooz dit tweeling haers;

S. wil Een-voudigh: P. door Toe-val zyn ghe-dreit.
M. om-ghe-stelt: C. door on-mooghlyk zyn her-leit.

3p doozb. Het 3p een Sluit-reden in Cesare.

Ces. Gheenighe Rijke is ghe-brekkygh:
a. Alle Ghierighaart is ghe-brekkygh:
re. Gheenighe Ghierighaart dan is ryk.

De Letter S. in de Eerste Ghreep booz het Meerder Syllaba. ghe-hecht / wijst an dat de zelve Een-boudighlyk moet om-ghe-keert worden / in deze / Gheenighe ghe-brekkighe is rijk. De Om-keer ghe-maakte zijnde / en het Minder met het Be-sluit be-houden / zo zal 't een Sluit-reden in Celarent zijn. Op de zelve wijs worden Festino en Ferison tot Ferio : Datifi tot Darii her-leit/ be-halven dat in Ferison en Datifi het Minder Een-boudighlyk moet her-leit worden / om-dat de S. booz het Minder ghe-hecht is.

2. Het zo ook een Sluit-reden in Darapti.

Da- Alle dweghdt is moeilijk :

rap- Alle dweghdt is Eerlyk :

ti. Eenigh Eerlyk dan is moeylyk.

Waar in zo booz / Alle Dweghdt is Eerlyk, ghe-zeit wordt / Eenigh Eerlyk is Dweghdt, 't welk een Om-keer des Minders is booz Toe-hal/ waar booz de P. ghe-hecht is/ het Meerder met het Be-sluit blyvende / zo zal 't een Sluit-reden in Darii zijn. Eben alsz wordt Felapton tot Ferio her-leit.

3. Het zo eindlyk een Sluit-reden in Camestres.

Cam- Alle Dier is sterfelyk :

es- Gheenighe Gheest is sterfelyk :

tres. Gheensghe Gheest dan is een Dier.

Alwaar de Letter M. an-wijst / dat het Meerder in des Minders plaats / en het Minder in des Meerdere's plaats moet ghe-stelt worden. Daar na be-tekent de Letter S. booz 't Minder en 't Be-sluit ghe-hecht / dat zo beide Een-boudighlyk moeten om-ghe-keert worden. 't Welk ghe-daan zijnde / zo zal 't zo-daanigh een Sluit-reden in Celarent zijn :

Gheenigh Sterfelyk is een Gheest :

Alle Dier is Sterfelyk :

Gheenigh Dier dan is een Gheest.

Op de zelfde wijs wordt Difamis tót Dary her-leit/
be-halven/ dat hier niet het Minder/ maar het Meerder/
daar de S. vooz ghe-hecht is / een-boudighlyk om-ghe-
keert werde.

X. Alle Wijzen van de Tweede en Darde
Ghe-stalte kunnen niet alleen Be-toonlyk, maar
ook door On-mooghlyk tot de Eerste her-leit wo-
den/ be-halven Baroco en Bocardo, die alleen op
deze wijs / en niet ook Be-toonlyk kunnen her-
leit worden/ ghelyk de Letter C. an-wijst.

X I. In de Tweede Ghe-stalte wordt het
Meerder be-houden/ en de Teghen-zegghing des
Be-sluits in des Minders plaats ghe-stelt.

X II. In de Darde wordt het Minder be-
houden / en de Teghen-zegghing des Be-sluits
in des Meeders plaats ghe-stelt.

I. 5. 't Zelve wordt dooz deze beerskens an-ghe-
weezen.

*De Tweede 't Meerder houdt, en 't Minder Voorstel keert.
De Darde het Teghen-deel in 't Meêr en Minder gheert.*

By voorb. 't Zp een Sluit-reden in Baroco.

Ba- *Alle Mensch is een Dier :*

ro- *Eenigh Leevendigh is gheen Dier :*

co. *Eenigh Leevendigh dan is gheen Mensch.*

Zó iemandt misschien / de Vooz-gbaanden toe-ghe-
stemt zijnde/ be-neent het Ghe-bólgh dezer Sluit-reden/
om-dat hy in de zelve niet ziet de Spreek van Allen en
Gheenighe, zó moet de Noódt-zaklykheid des Ghe-
bólghs an-ghe-weezen worden / en / het Meerder ghe-
laaten / en des Be-sluits teghen-zegghing in des Min-
ders plaats ghe-stelt zijnde / een on-ghe-schikt Be-sluit
op-ghe-nómen worden in Barbara, op deze wijs :

Alle

*Alle Mensch is een Dier:
 Alle Leevendigh is een Mensch:
 Alle Leevendigh dan is een Dier.*

Dezer Sluit-reden be-sluit is valsch / ook zelfs na 't
 Bonnis van die / die in de Eerste Sluit-reden de Hoofd-
 zaaklykheid des Ghe-volghs ver-eischte. En dit Be-
 sluit volgt opentlyk uit de Dooz-ghaanden : om-dat
 het in-ghe-braght wordt na de Maat van de Spruek
 van Allen. Ver-halven / wyl uit waare Dooz-ghaan-
 den in een wel-ghe-maakte Sluit-reden/gheen valscheit
 volgt / zo is 't Hoofd-zaaklyk / dat een van beide de
 Dooz-ghaanden valsch is. Maar het Meerder kan van
 hem / daar wy mede te doen hebben / niet valsch ghe-
 sdydeelt worden: om-dat het in de Doozige Sluit-reden
 van hem toe-ghe-stemt was. Zo blijft dan / dat het
 Minder valsch is / en des zelfs teghen-zegghing waar-
 achtigh : om-dat twe teghen-zegghinge niet kunnen te
 ghelyk valsch sijn : Maar het Be-sluit der doozige
 Sluit-reden weer-spreekt het valsche Minder. Ver-
 halven is 't Be-sluit der Doozige Sluit-reden waar-
 't welk moest be-weezen worden.

2. Zo de Sluit-reden in Baroco be-staat in een By-
 zonder Minder / zo moet sy her-leit worden tot Dary.
 Het is een Sluit-reden/

*Alle Mensch is lacchelyk:
 Busafalus is niet lacchelyk:
 Busafalus dan is gheen Mensch.*

En men stel de Teghen-zegghing des Be-sluits in de
 plaats des Minders / het Meerder blyvende en 't zal zo-
 daanigh een Sluit-reden in Dary sijn.

*Alle Mensch is lacchelyk:
 Busafalus is een Mensch:
 Dies is Busafalus lacchelyk.*

3. Het is ook een Sluitereden in Bocardo.

Eenigh

Eenigh Dier is gheen Mensch :

Alle Dier leeft :

Eenigh Leevendigh dan is gheen Mensch.

Indien het Minder be-houden / de Teghen-zegging des Be-sluits in de plaats des Meerders ghe-stelt wordt / zo zal 't zo-daanigh een Sluit-reden in Barbara zyn.

Alle Leevendigh is een Mensch :

En alle Dier leeft :

Alle Dier dan is een Mensch.

Dit Be-sluit is valsch : der-halven soek een van beide de Dooz-ghaanden. Niet het Minder / om-dat het in de Doozighe Sluit-reden toe-ghe-stemt is. Zo dan het Meerder Valsch is / zo is 't Be-sluit van de Doozighe Sluit-reden waar / welke het zelbe teghen-spreekt.

4. Aldus kunnen alle Wijzen van de Tweede en Dardede Ghe-stalte tot de Eerste her-leit worden : Felapton met Baroco en Bocardo tot Barbara ; Festino, Darapti en Disamis tot Celarent : Camestres en Ferison tot Darrij : Cesare en Datisi tot Ferio. Maar de Be-toonlijke Her-leiding is lichter. Laat ons nochtans een Dooz-beeldt oft twee gheeven. Het 3p een Sluit-reden in Camestres :

Alle Dier is Sterfsijk :

Gheenighe Gheest is Sterfsijk :

Gheenighe Gheest dan is een Dier.

Waar uit / het Meerder blyvende / en de Teghen-zegging des Be-sluits in de plaats des Minders ghe-stelt sijnde / dus-daanigh een Sluit-reden in Darrij worden zal.

Alle Dier is Sterfsijk :

Eenighe Gheest is een Dier :

Eenighe Gheest dan is Sterfsijk.

Het 3p soek een Sluit-reden in Darapti :

Alle

Alle dweghd is moeilyk :
Alle dweghd is Eerlyk :
Eenigh Eerlyk dan is moeilyk.

Indien / het Winder blybende / de Tegden-zegging
 des be-sluits ghe-stelt wordt in de plaats des Weer-
 ders / zo zal 't dus-daanigh een Sluit-reden in Celarent
 zyn.

Gheenigh Eerlyk is moeilyk :
Alle dweghd is Eerlyk :
Gheenighe dweghd dan is moeilyk.

XIII. Schoon de Sluit-redenen der Eerste
 Ghe-stalte door de Schijn-baarlykheidt des Ghe-
 volghs beter zyn dan de andere / nochtang trekt
 de Eigenschap der Stof den Redener dikwijls
 tot de Tweede en Darde Ghe-stalte, zo dat het
 Be-sluit niet kan / be-houdens het zelfde Middel,
 in de Eerste Ghe-stalte be-slooten worden / zon-
 der Om-keer, oft ten minsten niet kan be-slooten
 worden uit Eindighe en Even-natuurlyke
 Door-ghaanden.

1. 5. 't Welk ik daarom ver-maan / op dat niemandt
 achte / dat de Tweede en Darde Ghe-stalte daarom on-
 noodigh zyn / om-dat allerley ghe-schillen in de Eerste
 Ghe-stalte kunnen be-slooten worden / en dat wel door
 een / zo niet ghybster / ten minsten openbaarer Hoofd-
 zaaklykheidt. Want dikwijls laat het Be-sluit in de
 Eerste Ghe-stalte gheen Sluit-reden toe / als uit On-
 eindighe Door-stellen. Want zo iemandt be-wyzen wil-
 de / Dat Eenigh Leevendigh gheen Mensch is, door het Mid-
 del Dier, zo moest zo-daanigh een Sluit-reden ghe-
 maakt worden in Baroco;

Alle Mensch is een Dier :
Eenigh Leevendigh is gheen Dier :
Eewigh Leevendigh dan is gheen Mensch.

Ofst zódaanigh een in Bocardo ;

Eenigh Dier is gheen Mensch :

Alle Dier leeft :

Eenigh Leevendigh dan is gheen Mensch.

Indien iemandt het zelve **Be-fluit** in de **Eerste Ghe-
stalte** be-fluiten wilde / be-houdens het zelve **Middel/
dien** zoud 't noodt-zaaklijk zyn de **Eindighe Dooz-
ghaanden** in **On-eindighe** te ver-anderen / op deze wijs :

Dat gheen Dier is, is gheen Mensch :

Eenigh Leevendigh is gheen Dier :

Eenigh Leevendigh dan is gheen Mensch.

Maar de **Eindighe Dooz-stellen** zyn buiten twijfel
En-boudigher en **Natuurlijker** / als d' **on-eindighe**.
2. **Het** zj ook een **Sluit-reden** in **Disamis** :

Eenigh Mensch is Wit :

Alle Mensch is een Dier :

Eenigh Dier dan is Wit.

Deze zal wel in **Dary** kunnen ghe-bjmt worden / op
deze wijs :

Alle Mensch is een Dier :

Eenigh Wit is een Mensch :

Eenigh Wit dan is een Dier.

Maar wie ziet niet / dat het **Minder** dezer **Sluit-red-
den** / en 't **Be-fluit** / min **Natuurlijk** zyn / als de **Dooz-
stellen** der **bozighe Sluit-reden** zyn ? En dit zj van de
Her-leiding.

XIV. **Dooz** **Uit-legghing** wordt de **Hoode-
zaaklijkheid** des **Ghe-bólghs** in de **darde Ghe-
stalte** ver-klart / als in de plaats van een **Al-
ghe-meen Middel**, ghe-nómen wordt een **By-zon-
der Middel**, welk onder dat **Al-ghe-meen** be-
ghree-

ghzeepen woꝝdt / om't zelfde Be-fluit te ver-zaa-
melen.

I. 5. Bp boozb. Het 3p een Sluit-reden in Datisi j

Alle Mensch kan dwaalen :
Eenigh Mensch is een Wÿs-ghier :
Eenigh Wÿs-ghier dan kan dwaalen.

Zo iemandt an de Hoódt-zaaklykheid van deze Sluit-
redening twÿfelt / men neem een Bp-zonder Middel / te
weten Aristoteles in de plaats van Mensch / en het zal
zo-daanigh een uit-legghende Sluit-reden zÿn:

Aristoteles heeft kunnen dwaalen :
Aristoteles is een Mensch ghe-weest :
Eenigh Mensch dan heeft kunnen dwaalen.

Deze Be-wÿs-redening is klaarer / om-dat het een
ghe-boelyk Middel heeft / waar dooz 3p ghelyk-bóymigh
is dezer zeer klaare uit-spraak ; Al , die met het zelfde
By-zonder óver-een-kómen , die kómen óók met elk-ander
over een.

2. De Sluit-redenen der Tweede Ghe-stalte worden
dooz uit-legghing niet ver-klaart / om-dat het Middel in
de Tweede Ghe-stalte moet uit-ghe-spróken worden ;
Maar het Bp-zonder woꝝdt natuurelyk niet uit-ghe-
spróken / maar alleen Onder-woꝝpen. En zo beel van
de Teeling óft van de wÿs van de Sluit-redenen te bou-
wen.

X. Hóófdt-stuk.

*Van de Vinding des Middels, ghe-past tót de
Ghe-stalten en Wijzen.*

I. REGHEL.

NU volgt Euporia, oft de Wijs van een be-
quaam Middel te vinden / om een Be-sluit
in ieder Ghe-stalte en Wijs op te neemen.

VER-KLAARING.

I. 5. Van Euporia, oft van de wijs van een Middel
Merk-teken te vinden wordt op deze plaats ghe-han-
delt / niet zó veel de zelve tót de waarheid en valsheid /
oft tót de Hóódt-zaaklijkheid en Ghe-buertijkheid der
Be-sluiten be-hóórt (want zó zullen wy van de zelve han-
delen in de Bp-zondere Op-merking van Sluit-reden)
maar hóórt zó veel zó ziet op de Sluit-redenighe Dijn-
en op de Ver-scheidenheid der Ghe-stalten en Wijzen.
Als twiſt-reedt Aristoteles van de Vinding des Mid-
dels in 't 1. Boe. der Dooz. 26. hóóf. tót an 32. hóóf.

II. De Vinding van een be-guaam Middel
be-ſtaát in de vooz-kennis des Be-sluits, en in de
ver-ghelijking des Middels met de Deelen des
Ghe-schils.

III. In 't Be-sluit is waar te neemen de Hoe-
ghróórtheid en Hoe-daanigheid: en dat / op dat
blijke/

blijke / in welke Ghe-stalten en Wijzen het zelve be-weezen en weêr-leght kan worden.

I. s. Dat in veel Ghe-stalten en Wijzen kan be-weezen worden / dat is lichter te be-wijzen / als dat in wainigh kan be-weezen worden. Der-halven is een Al-ghe-meen Be-vestighend zwaarfst te be-wijzen / om-dat het alleen in Barbara kan be-weezen worden. Daar naast is een Al-ghe-meen Be-neenend / welk in dyp Wijzen kan be-weezen worden / in Celarent, Cesare en Camestres. Het Darde is een Zonderling Be-vestighend / welk be-weezen kan worden in vier Wijzen / in Dary, Darapti, Disamis en Datifi. Een Zonderling Be-neenend is al-ter lichtst te be-wijzen / als dat be-weezen kan worden in Ferio, Festino, Baroco, Felapton, Bocardo, Ferison. Ausghelij / diens Teghen-stel in veel Wijzen en Ghe-stalten be-sloóten kan worden / dat is lichter te weêr-legghen / als 't gheen in wainighe be-sloóten wordt. Der-halven is een Al-ghe-meen Be-vestighend lichtst te weêr-legghen. Want het woordt weêr-leght door het Be-wijzen van een Al-ghe-meen oft Zonderling Be-neenend / 't welk ghe-schiedt in negen wijzen / in Celarent, Cesare, Camestres, Ferio, Festino, Baroco, Felapton, Bocardo, Ferison, Daar naast is een Al-ghe-meen Be-neenend / welk weêr-leght wordt in vyf Be-vestighende Wijzen / in Barbara, Dary, Darapti, Disamis, Datifi. Dien volghet een Zonderling Be-vestighend / welk alleen in dyp Wijzen weêr-leght wordt / in Celarent, Cesare, Camestres. Een Zonderling Be-neenend wordt zwaarfst weêr-leght / en dat alleen in een Wijs / naamlijk in Barbara.

IV. Het Middel kan met beide de Uitersten ver-ghe-leeken worden / als het Voor-ghaande, als het Na-volghende / en als het Teghen-strijdighe.

V. Het Middel wordt ghe-noemt het Voor-ghaande, als 't in een Be-vestighde Uitspraak onder-worpen wordt; het Na-volghende,

de , als 't in een Be-vestighde Uit-spraak uit-ghe-sproken wordt ; het Teghen-strijdigh , als 't in een Be-neende Uit-spraak onder-woopen oft uit-ghe-sproken wordt.

1. 5. Hier uit is wel te be-sluiten / hoe-daanigh een Middel ieder Ghe-stalt en Wijs ver-eischt. In Barbara en Dary is 't Middel het vooz-ghaande des Ghe-zeghs / en het Na-bolghende des Onder-werps : in Celarent, Ferio, Cesare, Festino, het teghen-strijdigh des Ghe-zeghs / en 't Na-bolghend des Onder-werps : In Camestres en Baroco het Na-bolghende des Ghe-zeghs / en het teghen-strijdigh des Onder-werps : in Darapti, Disamis, en Datisi, het vooz-ghaande van de beide uitersten : in Felapton, Bocardo, en Ferison, het Teghen-strijdigh des Ghe-zeghs en 't vooz-ghaande des Onder-werps. Zo 't Middel het Na-bolghende des Ghe-zeghs en 't vooz-ghaande des Onder-werps is / zo zal 't een Ver-keerde Sluit-reden in de Eerste (ghe-meenlyk in de Vierde) Ghe-stalte zijn : is 't het Teghen-strijdighe van beide d' uitersten / zo zal 't een Droggh-reden uit twee Be-neenende zijn : is 't het vooz-ghaande des Ghe-zeghs en 't Teghen-strijdighe des Onder-werps / zo zal 't een Droggh-reden zijn uit een Minder Be-neenend in de Eerste oft Tweede Ghe-stalte : is 't Eendigh het Na-bolghende van beide uitersten / zo zal 't een Droggh-reden zijn uit twee Be-vestighende in de Tweede Ghe-stalte.

2. Deze Leer wordt met zeer wainighe woorden gheleert van de School-ghe-leerden / ghelyk de Wijsen der Ghe-stalten ; maar welker ghe-bruyk ghy zwaarlyk ver-staan zult. De wijs van deze woorden is lichter / welke in deze vaerskens be-ghreepen worden / en de welke wy in 't Duitsch-vooz de Duitschen na onze Taal ghe-boeght hebben.

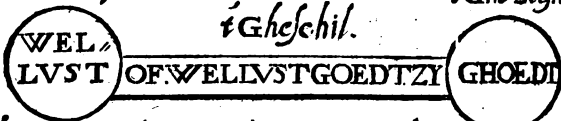
*Leert Vagnas, Vignis, oft Vigis,
Wat Tegnes, Negres, Tognos is,
Wat Nogros, Vostog onder-winden,
So kunt ghy alle Middel vinden.*

In welke wóórden eerstlyk an te merken zyn de Klinkers A. E. I. O. welke dooz de ghe-woone kracht de Hoe-ghedóórtheit en Hoe-daanigheidt des Be-sluits be-rekenen: daer na de Mē-klinkers V. N. T. S. G. van welke de V. het Dooz-ghaande be-tekent / N. het Na-bólghende ; T. het Teghen-strýdighē ; S. het Subject óft Onder-werp ; G. het Ghe-zeggh. Der-halven / zó 'er een Al-ghe-meen Be-beflighend Be-sluit te be-wýzen is / zó zal Vagnas dooz zyn Mē-klinkers an-wýzen / dat 'er een Middel ver-eischt wordt / welk het Dooz-ghaande des Ghe-zegghs / en het Na-bólghende des Onder-werps is ; is 't een Zonderling Be-beflighend / zó zal Vignis an-wýzen / dat 'er een Middel nóódygh ; p / dat het dooz-ghaande des Ghe-zegghs en het Na-bólghende des Onder-werps is ; Vigis , dat het Dooz-ghaande van beide uitersten is ; is 't een Al-ghe-meen Be-neeënd / zó zal men uit het wóórdt Tegnes batten / dat het Middel het Teghen-strýdigh des Ghe-zegghs / en 't Na-bólghende des Onder-werps moet zyn / en ; zó van 't óbertighe.

3. Tót een boozb. zp de ghe-woone bjaagh / Of de Wel-lust ghoedt zy ? zoek eerst de Na-bólghenden des Ghe-zegghs / Te ver-kiezen, be-taamlyk ; daer na de Dooz-ghaanden / Ghe-lukkingheidt , Ghe-zondsheit, &c. Eindlyk de Teghen-strýdighen / Te vlieden, leelyk, &c. Zoek óók de Na-bólghenden des Onder-werps / Ghe-rust , na de natuur : Daer na de Dooz-ghaanden / Wel-lust uit de Zang-kunst. Eindlyk de Teghen-strýdighen / Moeilyk, Arbeidt , &c. Daer werd nu een Al-ghe-meen Be-sluit / Alle Wel-lust is ghoedt. 't Zelve wordt alleen in Vagnas be-bonden / welk wóórdt an-wýst / dat het Middel moet het Dooz-ghaande des Ghe-zegghs / en 't Na-bólghende des Onder-werps zyn. Men neem tót boozb. Na de natuur, en het zal een Sluit-reden in Barbara zyn : Al wat na de natuur is, is ghoedt : Alle Wel-lust is na de Natuur : Alle Wel-lust dan is ghoedt. Moet 'er be-slóten worden dat Eenighe Wel-lust ghoedt is , uit het wóórdt Vigis , moet men het Dooz-ghaande van beiden neemen / ghetlyk Wel-lust uit de Zang-kunst, en de Sluit-reden zal zyn in Darapri, Disamis óft Darisi : als / Alle Wellust uit de Zang-kunst is ghoedt : Alle Wel-lust uit de Zang-kunst is Wel-lust ; dies is eenighe Wel-lust ghoedt.

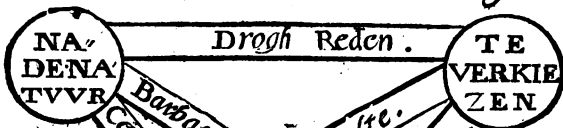
Laat ons hier een Dooz-schijf by-boeghen / waar in deze Leer openlyk ghe-zien werde.

1 Onderwerp VOOR-SCHRIFT 'Ghozegh
'Gheschil.

1 Navolghende

1 Navolghende

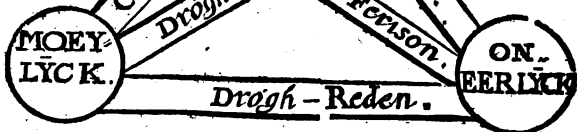
1 Voorghaande

1 Voorghaande

Tegenstrydigh

Teghenstrydigh

En zo veel van de Wyjs van een Sluit-reden te maaken / en van de wyjs van het Middell Merck-teken te binden.

X I. H66fde-

XI. Hóófdt-stuk.

Van In-drang, Denk-reden en By-spel.

I. REGHEL.

NU is óberigh / dat wy handelen van der Sluit-reden Schifting en Ghe-daanten.

II. Sluit-reden kan op vijf wijzen vooz-neem-lijk ghe-schift worden: Eerstlijk in be-knópt en eigenlijk ghe-noemde Sluit-reden, en in Sluit-reden uit In-drang: Ten tweden in Vol-maakte en On-vol-maakte Sluit-reden: Ten darden in Enkele en t'Zaam-ghe-zette: Ten vierden in Zuivere en Wijzighe: Ten vijfden eindlijk in Rechte en Abe-rechte.

VER-KLAARING.

I. s. Sluit-reden is uit vier ghe-tal / welke an haar Ghe-daanten on-eben-ghelyk me-ghe-deelt worden. Ver-halben / wat tót noch toe van Sluit-reden ghe-zeit is / moet van de be-knópt en eigenlijk ghe-noemde / Vol-maakte / Enkele / Zuivere en Rechte Sluit-reden vooz-neemlijk ber-staan worden: van In-drang / On-vol-maakte / t'Zaam-ghe-zette / Wijzighe en Abe-rechte Sluit-reden alleen by ghe-bólgh / en vooz zo veel zo tót de Natuur der Eerste Ghe-daanten komen.

III. Be-knópt en Eigenlijk Ghe-noemde Sluit-reden is / in welke het een uiterste van 't ander vooz 't Middel be-slooten wordt.

IV. In-drang, en dringende Sluit-reden is/ waar in het eene uiterste dooz 't ander van 't Middel be-slooten wordt. In-drang wordt ook uit-ghe-beelt een doozt-ghang van de By-zonderen tot de Al-ghe-meene.

1. 5. In-drang is ghe-noemt / om-dat het van die dingen die zeker zijn / het ghe-moedt des Coe-hoorders indringt om te ghe-lóben / dat on-zeker is. In-drang (zegt Aristoteles in 't 2. Boe. der Dooz. 23. hooft.) besluit het eene uiterste / naamlijk het Meerder / dat is / 't Ghe-zegh / van 't Middel / dooz 't ander uiterste / naamlijk 't Minder / oft dooz 't Onder-werp / en al die dingen / die 't Onder-werp ghelyk zijn. Ver-halben is In-drang der Sluit-reden eenigh-zins teghen-ghe-stelt. Want in Sluit-reden wordt het eene uiterste van 't ander / dat is / het Ghe-zegh van 't Onder-werp / dooz 't Middel be-slooten. Hier uit volghet nochtans niet / dat het Middel in 't Be-sluit ghe-stelt wordt / als men een In-drang maakt. Want het Middel wordt in de uithelding van In-drang ghe-noemt / niet het gheen 't Be-sluit be-wijst / maar 't gheen dooz zijn Natuur het Middel is / en dat / in een be-knoptlyk ghe-noemde Sluit-reden / het Be-wijs moest ghe-weest zijn. Men neem dyp Merck-tekenen. Als by doozb. Lang-leevigh zyn : Ghal-vócht derven : Mensch, Paerdt, Exel. Indien iemandt het ghe-leide der Natuur volghde / die zoud bewyzen / dat de Mensch, het Paerdt, &c. lang-leevigh zyn, om-dat zy 't Ghal-vócht derven : en dat zoud een be-knopt en eigenlyk ghe-noemde Sluit-reden zijn / waar in 't Ghe-zegh Lang-leevigh zyn, be-wezen wordt van 't Onder-werp / Mensch, Paerdt, Exel, &c. Dooz 't Middel Ghal-vócht derven. Maar in In-drang wordt be-wezen / dat de Dieren, die 't ghal-vócht derven, lang-leevigh zyn, om-dat de Mensch, het Paerdt, de Exel, &c. lang-leevigh zyn. En dat is by Aristoteles het eene uiterste van 't ander dooz 't Middel be-sloóten worden.

2. Als In-drang in 't 1. Boe. der Plaatsl. II. hooft. uit-ghe-beelt wordt Een voort-ghang van de By-zonderen tot de Al-ghe-meene, zo moeten de woorden der uithelding

beelding niet al te be-knopt ghe-nómen worden. Want daar zijn twee Ghe-daanten van In-drang / als Rud. Agri. in 't 1. Boe. 18. hóof. van de Reden-k. Vind. wel an-merkt, De Eene / waar dooz uit de Ghe-daanten 't Ghe-flacht / óft uit de Bp-zonderen de Al-ghe-meenen be-flóóten worden : De Tweede / waar dooz uit de Deelen 't heel be-flóóten wordt. Baider Dooz-beelden vindt men dooz-gbaans bp de ghoede Schryvers. Alzó bewijft Aristoteles in 't 8. Boe. der Zede. 1. hóof. dat de byndtschap allen Menschen noodigh is : om-dat de Ryken die van doen hebben om wel-daadigheidt te ghe-buiken / en haar booz-spoedt te be-houden : De Armen tot een toe-blucht / en om haar ghe-byklikheidt te onder-stutten ; De ouden / op dat zp ghe-eert worden / en op dat die dingen / daar zp zelbe niet kunnen bp-zijn om uit te boeten / mits haar zwakheidt / van haar byndten ten einde ghe-bragt werden. De Jongelingen / op dat zp niet zondighen ; die in de kracht van haar leven zijn / om treffelike dingen te be-dryven. Dit is een In-drang van de Eerste Ghe-daante / en de zelbe is eigentlijk een Doozt-gbang van Bp-zonderen tot Al-ghe-meenen / óft ten minsten van Min Al-ghe-meene tot een Al-ghe-meener. Van de laatste In-drang zal 't een Dooz-beeldt zijn / zó iemandt be-wijft / dat de ghansche Heplighe Schryfte van Ghódt in-ghe-gheeben is / is / om-dat de Wet / de Profeten / de Euangelien en de Schryften der Apostelen van Ghódt in-ghe-gheeben zijn. Deze Ghe-daante van In-drang wordt on-eighenlyk ghe-noemt / Een Doozt-gbang van de Bp-zonderen tot een Al-ghe-meen.

V. Op dat In-drang vast zp / zó moeten Alle By-zonderen op-ghe-telt worden / op dat daar uit een Al-ghe-meen ; óft Alle Deelen , op dat daar uit een Heel be-flóóten werde.

VI. Óft / zó 't zelbe te moeilijk is / zó moet men na veeler Bp-zonderen óft Deelen op-telling / daar bp-boeghen / Dat de Gheleggenheidt van d'anderen Een-zelvigh is , óft iet dier-ghelyk.

I. 5. Als Hozaïus / willende be-wijzen / dat gheent-
ghe Menschen met haar lot te vreden zijn / na dat hy
ghe-zeit had / dat nocht de Koop-lieden / nocht de Zoldaa-
ren / nocht de Bouw-lieden / nocht de Rechts-ghe-leerden
met haar lot te vreden zijn / zo sluit hy d' In-drang op de-
ze wijs /

*De and'ren van deez' aart (mits zy zo veel zijn) zouden
Den klappert Fabius ver-moeyen.*

VII. In-drang wordt ver-nieticht / als men
een Booz-beeldt kan by-bzengen / dat den ande-
ren on-ghelyk is : en dat wordt Instantia , dat is /
An-houding ghe-noemt.

I. 5. By boozd. Indien iemandt be-sluit / dat ieder
deel des lichaams moet af-ghe-houtwen worden / zo 't zo
quaalijk ghe-stelt is / dat niemandt van des zelfs be-
houdents hoopen kan / en het ghe-baar loopt / dat het
't ghe-beele lichaam niet met zijn smet an-steke ; om-dat
de boet / de handt / het oog / in zo-daanighe uit-komst
moet af-ghe-houtwen worden : hier kan op ghe-ant-
woort worden / dat de reden in de andere deelen die booz-
by-ghe-ghaan worden / on-ghelyk is. Want het zoud
be-lachelyk zijn / ook het hooft af te houtwen / om 't oer-
righe lichaam te be-houden. En / zo men in de In-drang
van 't hooft ook ghe-wagh ghe-maakt had / niemandt
zoud toe-ghe-staan hebben / dat dat deel / schoon quaalijk
ghe-stelt / af te houtwen was. En zo veel van de Eerste
Schifting der Sluit-reden.

VIII. Ten tweeden / wordt Sluit-reden ghe-
schift in Vol-maakte en On-vol-maakte. Vol-
maakte Sluit-reden is / waar in Gheenigh Deel
ghe-bzeekt.

IX. On-vol-maakte / waar in Eenigh Voor-
stel schozt / als Denk-reden ; oft een deel des Be-
wijs / als By-spel.

I. 5. Aristos

1. 6. Aristoteles her-haalt dooz-ghaans vier Ghe-daanten van Bewijs-redeningen / Sluit-reden / In-drang / Denk-reden / en Bp-spel. Denk-reden zeght hy een On-bol-maakte Sluit-reden te zyn; en Bp-spel/ een On-bol-maakte In-drang. Dooz is dat de Reden-kabeler de Sluit-reden en In-drang: de Reden-ryker / oft Redener / Denk-redenen en Bp-spel ghe-bzuikt. Want schoon de Redener ook de Sluit-reden en In-drang ghe-bzuikt; nochtans heeft hy lieft de Denk-redens en Bp-spelen / zo op dat hy zyn konst be-dekke / als op dat hy niet schijne 't ver-standt der Coe-hoózers te mis-trouwen / als oft 't noodigh zy met die te handelen / als met die der ghe-meenste dingen on-be-wust zyn.;

X. Denk-reden is een Sluit-reden, ghe-knót van een van beide Voor-stellen.

Enthymema.

XI. Dies be-staat zy uit twee Voor-stellen; waar van 't Doozste het Voor-ghaande, 't laatste het Ghe-vólgh ghe-noemt wordt.

Antecens. Consequens.

XII. Zo 't Onder-werp des Ghe-vólghs in 't Voor-ghaande ghe-stelt wordt/ zo is het Meerder ver-zweeghen: zo 't Ghe-zegh, het Minder. Welk van beide ghe-schiedt/ zo kan de Denk-reden tot een Een-boudighe Sluit-reden her-stelt worden / dooz Bp-boeghing van 't Voor-stel, 't welk achter-ghe-laaten is.

XIII. Zo nocht het Onder-werp, nocht het Ghe-zegh des Ghe-vólghs in 't Voor-ghaande is/ zo is het Minder ver-zweeghen: en 't zelve Bp-ghe-boeght zynde/ zo wordt de Denk-reden her-leit tot een Voor-waardighe Sluit-reden.

1. 6. Denk-reden wordt in 't Latijn ghe-noemt Enthymema, para to Enthumeomai, dat is / ik denk, omdat het eene Dooz-stel met de stem uit-ghe-drukt / en 't ander te be-denken ghe-laaten wordt. In deze
Denk-

Denk-reden. *De Ghierighaart heeft ghe-brek, dies is de Ghierighaart niet rijk; wordt het Onder-werp des Ghe-bólghs in 't Dooz-ghaande ghe-stelt; waar uit be-slóóten wordt / dat 'er het Meerder ghe-breekt; 't welk by-ghe-boeght zijnde / zó zal 't een volle Sluit-reden zijn / op deze wijs; Gheenighe Rijke heeft ghe-brek: Alle Ghierighaart heeft ghe-brek: dies is gheenighe Ghierighaart rijk. Een ander: Die niet zondight, is gheen stichter der Zonde, dies is Ghódt gheen stichter der zonde: Hier is 't Ghe-zegh des Ghe-bólghs in 't Dooz-ghaande uit-ghe-drukt / dies ont-breekt 'er het Minder; 't welk 'er by-ghe-daan zijnde / zó zal 't zó-daantigh een Sluit-reden zijn / Die niet zondight, is gheen stichter der zonde: Ghódt zondight niet: dies is Ghódt gheen Stichter der zonde. Laat 'er ons het derde by-boeghen / De dueghdt maakt luttigh, dies maakt de On-dueghdt ellendigh; Hier wordt nócht het Onder-werp nócht het Ghe-zegh des Ghe-bólghs in 't Dooz-ghaande uit-ghe-drukt: waar uit bólghet / dat 'er het Meerder ghe-breekt / welk 'er by-ghe-boeght zijnde / zó zal 't een Dooz-waardighe Sluit-reden zijn / na deze wijs: Indien de dueghdt ghe-luttigh maakt, zó maakt de On-dueghdt ellendigh; maar de dueghdt maakt ghe-luttigh; dies de On dueghdt ellendigh.*

2. **Aristoteles** beeldt Denk-reden in 't 2. Boe. der Dooz. 27. hóof. op deze wijs uit: Denk-reden is een onvol-máakte Sluit-reden uit VVaar-schijnlijke en Tekenen. Deze uit-beelding boeght der Denk-reden niet dooz zich en ten op-zicht der Dózm / maar alleen ten op-zicht der Stóf: dies boeght zó niet an alle Denk-redenen / maar alleen der Reden-rijke Denk-redenen. Want om-dat de Reden-kabelers ófkwijler Sluit-redenen als Denk-redenen ghe-bruiken / daar teghen de Reden-rijkers meér Denk-redenen als Sluit-redenen: zó is 't ghe-schiet / dat Aristoteles die Denk-redenen in zjn uit-beelding alleen be-ghreepen heeft / die by de Reden-rijkers in 't ghe-bruik zjn: ghelyk die zjn / die het Be-wijs haalen uit de plaats der Waar-schijnlijke en Tekenen.

3. **Quintilianus** ver-saakt Enthymema in zjn 5. Bo. 10. hóof. Commentum, óft Commentationem, dat is / Een Ver-dichtsel óft Ver-zierzel: en zeght dat het zelve een Dooz-houdigh Ver-standt heeft: Een, waar door 't al 't gheen in 't Ver-standt be-ghreepen is; 't tweede, waar door 't

cen

een Zin-spruek met Reden: 't Darde, waar door 't een zeker be-sluit van een Bewijs-reden; óft uit Ghe-vólghen, óft uit teghen-strýdighen, be-tekent. By Cicero in de Plaastl. an Crebat. is Enthymema allerley Zin-spruek / maar in-zonderheide die uit Recht-strýdighen ghe-maakt wordt / om-dat 3p Scharp-zinnighst schýnt: als / die ghy niet beschuldight ver-doemt ghy: die ghy acht wel ver-dient te hebben, zeght ghy quaalýk ver-dient te hebben.

XIV. By-Spel is / wanneer be-toont wordt Para- dat het uiterst in het Middel is / dooz iet / dat het deigma. ghelyk is.

1. 6. Dat is / als het Meerder uiterste / óft het Ghe-zegg / be-slooten wordt in 't Middel te zyn dooz Eenigh Dooz-beeldt / dat het darde / dat is / het Onder-werp ghelyk is. Want een By-spel be-staat uit vier Werk-tekenen / waar uit twe Redeneeringen worden; een Vol-maakte / waar in uit een Al-ghe-meen Meerder / eenigh Zonderling be-weezen wordt: een ander on-vol-maakte / waar in uit een Zonderling / 't welk het Onder-werp des hoozt-ghe-bzachten be-sluits ghelyk is / een Al-ghe-meen Dooz-stel be-weezen / welke de Ghelyk-nis van beide de Zonderlinge zaaken be-ghýpt / en welke het Meerder van de Eerste Sluit-redening was. By voorb. Het Meerder uiterst 3p / Schaadelýk zyn: Het Middel / den Na-buuren Oor-lógh an-doen: Het Minder uiterst / óft Onder-werp / dat de Atheniënzers den Thebaners Oor-lógh an-doen: 't gheen 't Minder uiterst / óft Onder-werp ghelyk is / dat de Thebaners den Fosenzers Oor-lógh an-doen. Hier uit werde zó-daanigh een By-speltighe Bewijs-redening; Den Na-buuren Oor-lógh an-doen is schaadlyk: En zó de Atheniënsers den Thebaners Oor-lógh an-doen, zó doen zy den Na-buuren Oor-lógh an: dies zó de Atheniënzers den Thebaners Oor-lógh an-doen, zó is 't schaadlyk. By deze Sluit-reden boegh men het By-spel / en daar dooz werd het Meerder Dooz-stel be-beflight: 't Is den Thebaners schaadlyk ghe-weest den Fosenzers Oor-lógh an te doen: En dat was den Na-buuren Oor-lógh an-doen: daarom is 't schaadelyk den Na-buuren Oor-lógh an te doen. Hier wordt
nu

nu 't Ghe-zegh van 't Middel be-slóten / dooz iet / dat het Onder-werp van de Dooz-ggaande Sluit-reders ghelyk is.

2. Bp-spel be-sluit niet nóódt-zaaklyk / ver-halven werkt ; p gheen zekere kennis : om-dat-men boozt-ghaat van 't Zonderling tót het Al-ghe-meen : het óber-reedt nóchtans/en baart een waaning/en dat uit deze ghronde/ dat Ghelyke met Ghelyken over-cen-komen is be-quaams. Maar dan óber-reedt het eindlyk / als 't ver-zócht is/ dat het Middel met het Onder-werp óber-een-komt/ naamlyk / dat de Atheniënzers den Thebaners Oor-lóg an-doen , dat dat den Na-buuren Oor-lóg an-doen is , en dat het Ghe-zegh met dat óber-een-komt / dat het Onder-werp ghelyk is / naamlyk / dat het den Thebaners schaadlyk ghe-weest is den Fosenzers Oor-lógh an te doen.

3. Bp-spel heeft acht op een deel tót een deel / om-dat uit het eene Be-kender Zonderling een ander be-slóten wordt / dat on-be-kender is. En dat strydt niet met de ghe-ghebe uit-beelding/ waar in ghe-zeit wordt/ dat het Meerder uiterst van het Middel be-weezen wordt/en dat ver-halven een Al-ghe-meen be-sluit uit een Zonderling in-ghe-braght wordt : om-dat in Bp-spel het Al-ghe-meen Dooz-stel niet om zich her-tóont wordt / maar op dat daar uit een ander ghelyk Zonderling be-slóten werde.

4. Bp-spel wordt van Quintilianus in 't 5. Boe. II. hóóf. uit-ghe-beelt / Een Ver-haal van een zaak, die ghe-schiet , óft als ghe-schiet is . nut om-dat te over-reden , dat men voor-ghe-stelt heeft. Waar van twe Ghe-slachten zijn der Bp-spelen / na 't ghe-tuighnis van Aristoteles/ in 't 2. Boe. der Redenr. 20. hóóf. 't eene / als men booz-lede dingen ver-haalt ; 't ander/ als wy zelf iet ver-zieren/ als ghe-schiet. Dit Ghe-slacht wordt wederom ghe-deelt in Sprookje en Ghe-lyknis. En op deze wijs wordt Bp-spel van de Reden-rykers ghe-nómen/ en dat wel eighenlyk : by de Reden-kabelers is Bp-spel al dat/ waar dooz men een by-sondere zaak dooz een andere ghelyke zaak be-wijft.

Fabula.
Parabola.

XII. Hóófdt-ftuk.

Van Voor-waardighe, Schiftighe, *en*
Be-trekkighe Sluit-reden.

I. REGHEL.

T En darden / wierd Sluit-reden ghe-schift in
Enkele en t'Zaam-ghe-zette. Enkele Sluit-
reden is / die nócht uit t'Zaam-ghe-zette Voor-
stellen be-staat / nócht in veel Sluit-redenen kan
ont-knoopt worden. Syllogif-
mus Sim-
plex.

II. t'Zaam-ghe-zette, die uit een van beide
óft alle beide t'Zaam-ghe-zette Dooz-ghaanden/
óft ook uit veel Sluit-redenen t'zaam-ghe-boeght
is. Syllogif-
mus Com-
positus.

III. Sluit-reden, uit een óft beide t'Zaam-
ghe-zette Dooz-ghaanden t'zaam-ghe-boeght / is
óft Voor-waardigh óft Schiftig, óft Be-trek-
kigh.

IV. Voor-waardighe Sluit-reden is / diens
Meerder, óft Minder, óft ook beide Voor-stellen
dooz-waardigh zijn. Syllogif-
mus Hy-
potheticus.

V. Indien alleen het Meerder dooz-waardigh/
zo is 't Be sluit Een-voudigh: maar zo 't Min-
der Dooz-waardigh is / zo is 't Hoedt-zaaklijck/
dat het Be-sluit ook Dooz-waardigh zp.

VER-KLAARING.

I. s. Ghelijck alle t'Zaam-ghe-zette uit-spraak ghe-
meenlijck Dooz-waardigh ghe-noemt wordt; alzó
wordt

wordt 66k alle Sluit-reden booz-waardigh ghe-noemt / die uit een / oft beide ghe-laschte Dooz-stellen / t'zaam-ghe-boeght is. Wp Aristoteles is Sluit-reden Exhupotheseos een abe-rechte Sluit-reden / diens Ghe-daante is Sluit-reden door on-moghelijk, als te zien is in 't 1. Boe. der Dooz. 23. hooft. waar van wp handelen in 't 14. hooft. laat ons hier booz-beelden bp-boegghen :

1. Indien'er een Ghódt is, zo wordt de werltd door Voor-zienigheid ghe-heerscht :

Maar daar is een Ghódt :

Dies wordt de werltd ghe-heerscht door Voor-zienig-heidt.

2. Al wat ghe-voet wordt, heeft anders-slachtighe deelen :

Maar zo een steen leeft, zo wordt zy ghe-voet :

Dies zo een Steen leeft, zo heeft zy anders-slachtighe deelen.

3. Indien de Mensch ghe-voelt, zo leeft hy ook :

Maar zo de Mensch een Dier is, zo ghe-voelt hy :

Daarom zo de Mensch een Dier is, zo ghe-voelt hy.

V I. Van de Voor-waardighe Sluit-reden, heb-bende alleen 't Meerder booz-waardigh / zijn twee wel be-sluitende Wijzen: De Eerste / van de Stelling des Dooz-ghaanden tot de Stelling des Ghe-vólghs : de tweede / van de Af-weering des Ghe-vólghs tot de Af-weering des Dooz-ghaanden.

V II. Eben zo veel be-drieghlijke Wijzen zijn'er: de Eerste / van de Af-weering des Dooz-ghaanden tot de Af-weering des Ghe-vólghs ; de andere / van de Stelling des Ghe-vólghs tot de Stelling des Dooz-ghaanden.

1. 5. Het Dooz-ghaande oft 't Ghe-vólgh stellen / is 't zelve / be-houdens de Hoe-daanigheid / an-neemen : dat is / het Be-bestighde Be-bestighen / oft 't Be-neende Be-

Be-neenen. Het Dooz-ghaande oft Ghe-vólgh Af-wee-
ren / is diens Teghen-zegging an-neemen / dat is / het
Be-vestighde Be-neenen / oft 't Be-neenende Be-vesti-
ghen / en dat Teghen-zegghijk ; bp boozb.

1. *Indien de Mensch ghe-voelt, zó is hy een Dier :*
Maar de Mensch ghe-voelt :
Dies is de Mensch een Dier.
2. *Indien de Steenen leeven, zó worden zy ghe-voet :*
Maar de Steenen worden niet ghe-voet :
Dies leeven de Steenen niet.

Van deze Sluit-redenen ghaat de boozste boozt van
de Stelling des Dooz-ghaanden tot de Stelling des
Ghe-vólghs / dat is / zp neemt an het Dooz-ghaande
van het Dooz-waardigh Meerder / en bjeugt daar uit
diens ghe-vólgh in : de Achterste ghaat boozt van de Af-
weering des Ghe-vólghs tot de Af-weering des Dooz-
ghaanden / dat is / zp neemt an de Teghen-zegging des
Ghe-vólghs / en bjeugt daar uit in de Teghen-zegging
des Dooz-ghaanden. In het twist-reden be-blijticht
men zich der koztbeide / en als men uit het Dooz-ghaande
het Ghe-vólgh wil in-bjeugen / het Meerder booz-ghe-
stelt zijnde / zeght men ; Maar 't Voor-ghaande is waar,
dies óók 't Ghe-vólgh : oft , maar 't Eerste is waar , dies óók
't Laatste. In-dien men uit het Ghe-vólgh het Dooz-
ghaande be-sluiten wil / zó zeght men ; Maar 't Ghe-vólgh
is vals , dies óók 't Voor-ghaande : oft / het Laatste is
vals , dies óók 't Eerste.

2. **Laat ons Dooz-beelden van on-dueghende Sluit-
redenen hier bp-boeghen.**

1. *Zo een Plant een Dier is, zó leeft zy :*
Maar een Plant is gheen Dier :
Dies leeft een Plant niet.
2. *Zó een Plant een Dier is, zó leeft zy :*
Maar een Plant leeft :
Dies is een Plant een Dier.

Van deze Sluit-reden is de Eerste Ghe-brekkiigh/om-
dat zp boozt-ghaat van de Af-weering des Dooz-ghaan-
den ;

den; de Laatste/ om-dat ;p boozt-ghaat van de Stelling des Ghe-bólghs.

3. Maar óók deze is Ghe-brekigh ;

Indien alle Dier Redelyk is , zó is ook alle Beest Redelyk :

Maar gheenigh Beest is Redelyk :

Dies is gheenigh Dier redelyk.

De Góy-zaak des ghe-byez is / om-dat het Minder Recht-strýdigh is teghen 't Ghe-bólgh / en 't Be-sluit Recht-strýdigh teghen 't Dooz-ghaande / niet Teghen-zeghlyk : want men moest in-bzengen / *Dies is eenigh Dier niet Redelyk.* Want dat is het booz-ghaande af-weeren / als wy ghe-zeit hebben.

VIII. Indien het Onder-werp des Dooz-ghaanden en Ghe-bólghs in 't Dooz-waardigh Meerder Een-zelvigh is / zó kan de Dooz-waardighe Sluit-reden Enkel en Een-boudigh worden / als / met de Dooz-waarde Indien, het Gemeene Onder-werp van 't Dooz-ghaande en Ghe-bólgh wegh-ghe-wozpen wordt.

IX. En de Sluit-reden van de Stelling des Dooz-ghaanden zal in de Eerste ; van de Af-weering des Ghe-bólghs / in de Tweede Ghe-stalte zyn.

1. 5. Laat die twee Sluit-redenen / welke ik hier bóven ghe-zeit heb wel te be-sluiten / tót een Dooz-beeldt zyn : Van deze zal de Eerste in de Eerste ; de Tweede in de Tweede Ghe-stalte zyn / zó / met het Ledeken *Indien* , het Onder-werp des Be-sluits van 't Meerder af ghe-trokken wordt op deze wyjs :

1. *Alle Ghe-voelend is een Dier :*

Alle Mensch ghe-voelt :

Dies is alle Mensch een Dier.

2. *Alle Leevendigh wordt ghe-voet :*

Gheenighe Steenen worden ghe-voet :

Gheenighe Steenen dan Leeven.

2. En

2. En hier uit blijkt / dat de andere Wijzen der Dooz-
waardighe Sluit-redenen ghe-bzekkigh zyn. Want in-
dien een Sluit-reden van de Af-weering des Dooz-
ghaanden / Een-boudigh wordt / zo zal 't een Droggh-re-
den zyn uit een Be-neende Minder in de Eerste Ghe-
skalte. Zo een Sluit-reden van de Stelling des Ghe-
bölghs Een-boudigh wordt / zo zal 't een Droggh-reden
zyn uit twe Be-vestigende in de Tweede Ghe-
skalte. Men neem tot Dooz-beeldt de twe Ghe-bzekkighe
Sluit-redenen / die ik böben ghe-stelt heb ; uit de zelve
zullen Een-boudighe worden / op deze wijs ;

1. *Alle Dier leeft :*
Maar een Plant is gheen Dier :
Een Plant dan leeft niet.
2. *Alle Dier leeft :*
Maar alle Plant leeft :
Dies is alle Plant een Dier.

X. Indien het Onder-werp van 't Dooz-
ghaande anders als van 't Ghe-bölgh in 't Meer-
der is / en 't Ghe-zeggh Een-zelwigh ; zo zal de
Dooz-waardighe Sluit-reden wel kunnen Een-
boudigh worden / maar zy zal gheen Enkele
Sluit-reden kunnen worden.

XI. Indien ook 't Ghe-zeggh ver-scheiden is /
zo zal zy uit de zelfde Merck-tekenen zelf niet
Een-boudigh konnen worden.

1. 6. *Want deze Sluit-reden /*

Indien Abram uit het Ghe-loof ghe-rechtvaerdicht
is , zo zullen wy ook uit het Ghe-loof ghe-recht-
vaerdicht worden :

Maar Abraham is uit het Ghe-loof ghe-rechtvaer-
dicht.

Dies zullen wy ook uit het Ghe-loof ghe-rechtvaer-
dicht worden :

Zal wel können Een-boudigh worden / maar 3p zal het Meerder door be-trekking der deelen t'zaam-ghe-zet hebben : als /

Ghelyk Abram ghe-rechtight is , zó Zullen wy ook ghe-rechtight worden :

Maar Abram is uit de Wet ghe-rechtight :

Dies zullen wy ook uit de Wet ghe-rechtight worden.

Maar deze Sluit-reden /

In-dien uit de Wet de recht-vaerdigheid is , zó is Christus te ver-gheeffsch ghe-storven :

Maar Christus is niet te ver-gheeffsch ghe-storven :

Dies is de recht-vaerdigheid uit de Wet niet.

Kan gheen-zins Een-boudigh worden : om-dat het **Middel** 't welk om 't **Be-sluit** te be-wyzen an-ghe-nōmen wordt/niet Enkel is/maar deze ghe-hele uit-spraak/Christus is te ver-gheeffsch ghe-storven , en der-halven zijn in de zelve vier **Merck-tekenen** / de **Recht-vaerdigheid**, uit de **Wet** zijn ; **Christus**, te ver-gheeffsch ghe-storven zijn. **Maar** in een **Een-boudighe Sluit-reden** können gheen vier **Enkele Merck-tekenen** zijn. **Waar** in 3p bet-schilt van een **Dooz-waardighe Sluit-reden**/welke uit vier **Enkele Merck-tekenen** kan t'zaam-ghe-zet worden / maar zó nochtans / dat twe der zelve in een uit-spraak t'zaamen-smelten / welke een t'zaam-ghe-voeght **Merck-teken** is/ en wordt ghe-heel ghe-nōmen / vooz 't **Middel** / en be-dient het zelve amt in een **Dooz-waardighe Sluit-reden**/ dat een **Enkel Merck-teken** be-dient in een **Enkele Sluit-reden**.

2. **Waar** uit blijkt / dat **Dooz-waardighe Sluit-redenen** niet moeten ver-woyden worden / ja dat 3p dik-wijls noodt-zaaklijk zijn. **Onder-tusschen** is 't beter onder 't **Twist-reden** / zo 't ghe-schieden kan / **Een-boudighe** by te brengen / om-dat / zó misschien 't **Ghe-bólgh** van een **Dooz-waardighe Sluit-reden** van den **Ant-wooz** der be-neent werd / het be-wijs der zelve moeilijk is / en in deel om-weghen van woorden in-ghe-wikkelt.

XII. Schiftighe Sluit-reden is / diens Meer-der Voor-stel Schiftigh is. Syllogif-
mus Dis-
junctivus.

XIII. De welke / zó zp be-staat uit twee On-middelikh Teghen-stellighe leden / zo kan men boort-ghaan van de Stelling des eene lids / tot de ver-nieting des anderen : óft van de ver-nieting van een van beiden / tot de Stelling van 't an-dere.

1. 5. Bp boort. Uit deze Stelling / 't Is dagh óft nacht, kan in-ghe-braght worden / Maar 't is dagh, dies is 't gheen nacht : óft / maar 't is nacht, dies is 't gheen dagh : óft / maar 't is gheen dagh, dies is 't nacht : óft / maar 't is gheen nacht, dies is 't dagh.

XIV. Indien het Meerder Voor-stel meer / als twee leden heeft / zó woardt / de anderen wegh-ge-nomen zynde / dat overigh is / be-slooten.

1. 5. Als / 't Is Winter, óft Zomer, óft Lente, óft Herfst :
Maar 't is gheen Winter, nócht Zomer, nócht Herfst :
Dies is 't Lente.

Zó de Leden van een Schiftigh Dooz-stel niet teghen-ge-stelt / óft ten vollen op-ghe-telt zyn / zó is de Sluit-reden ghe-brekkigh ; als in deze Sluit-reden /

Hy is óft een Rechts-ghe-leerde, óft een Arts,
óft een Wys-ghier.
Maar hy is gheen Rechts-ghe-leerde, nócht Arts.
Dies is hy een Wys-ghier.

Alwaar 't be-sluit ghe-brekkigh is / om-dat een Rechts-ghe-leerde / een Arts / een Wys-ghier zyn / gheen Teghen-stellighen zyn. Want de zelve kan een Rechts-ghe-leerde / een Arts en een Wys-ghier zyn. Daar toe zyn óók de leden niet vol-komelikh op-ghe-telt. Want iemandt kan gheen van allen zyn ; die óft niet ghe-leert

is / oft ook een Ghodt-ghe-leerde / oft Taal-ghe-leerde zijn.

XV. Wanneer / beide oft alle Leden af-ghe-weert zijnde / het ghe-heel af-ghe-weert wordt / zo is 't een Sluit-reden van de op-telling der deelen.

1. 5. Als by voorb. *Die on-ghelyk doet , die doet het oft door dief-stal, oft over-spel, oft laster, oft eenighe dier-ghelyke wys :*

Maar niemandt steelt het zijne , niemandt doet met zich zelven overspel, oft lastert zich zelven : Dies doet niemandt zich on-ghelyk.

XVI. Een Schiftighe Sluit-reden wordt Voorwaardigh , als het Schiftigh Meerder , doozwaardigh wordt.

1. 5. By voorb. *Dit Dooz-stel / 't Is dach oft nacht, kan ver-andert worden in een Dooz-waardigh / op deze wys / zo 't dach is , zo is 't gheen nacht ; zo 't gheen nacht is , zo is 't dach.*

Syllogif-
mus Re-
lativus.

XVII. Be-trekkighe Sluit-reden is / diens Meerder dooz Be-trekking der Deelen t'zaam-ghe-zet is.

1. 5. By voorb.

Waar Christus is , daar zullen de Ghe-loovighen ook zijn :

Christus is in den Heemel :

Dies zullen de Ghe-loovighen ook in den Heemel zijn.

Hier toe be-hooren de Ghelyk-maatighe Sluit-rededen : By voorb.

Ghelyk

Ghelijk Zich twe tot vier heeft, zo heeft zich dry tot

zes:

Maar twe heeft Zich tot vier, als de helft tot het ghe-

heel:

Dies heeft Zich dry tot zes als de helft tot het ghe-

heel.

Dus-daanighe Sluit-redenen ber-scheelen niet beel in Ghe-stalte van de Enkele. Doozts hoe quaalijk de Dooz-waardighe en Schiffighe Sluit-redenen vermengt worden met die / die Aristoteles Sluit-redenen Kata Metalepsin noemt / en de Be-trekkighe met die / welke hy Kata Proslepsin heet / zullen wy hier, na zegghen. Dit is van de Sluit-redenen / die uit t'zaam-ghe-zette Dooz-stellen be-staan.

XIII. Hoófdt-stuk.

Van Ver-strikking, Voor-sluit-reden, en Op-stapeling.

I. REGHEL.

Sluit-reden uit veel Sluit-redenen t'zaam-ghe-zet is óft Ver-strikking, óft Voor-sluit-reden, óft Op-stapeling.

II. Ver-strikking is een Bewijs-redening van Dilemma. twee Leden / welke beide een Schaadelyk Bp-boegh hebben.

VER-KLAARING.

1. s. Ver-strikking wordt in't Ghier Dilemma ge-noemt als dis lambanon, dat is/cen twijffelachtige Sluit-reden, en

¶ 4 •

van

van weêr-zijden vangende, óft de Teghen-party ver-strik-kende. Tót een hoorb. 3p dat van Bias by Ghellius in 't 5. Boe. II. h66f. *Indien men een Vrouw trouwen moet, Zo moet men een schoone, óft een leelyketrouwen: indien ghy een schoone trouwt, ghy Zult een ghe-meene hebben; trouwt ghy een leelyke, ghy Zult de straf draaghen.*

III. Ver-strikking be-staat in een Schiftighe Sluit-reden, waar dooz van de Af-weering der deelen be-slooten wordt de Af-weering des Ghe-heels; en in twee Een-tydighe Sluit-redenen/ waar dooz de Af-weering der Deelen Be-be-sicht wordt.

1. 5. De nu by-ghe-braghte Ver-strikking kan alzó ont-knóopt wordén.

Zo men een Vrouw trouwen moet, zo moet men óft een schoone óft een leelyke trouwen:

Maar men moet nócht een schoone, nócht een leelyke trouwen:

Dies moet men gheen Vrouw trouwen.

Een ghe-meene Vrouw moet men niet trouwen:

Maar een schoone Vrouw zal ghe-meen zyn:

Dies moet men een schoone niet trouwen.

Die den trouwer tót straf Zal zyn, moet men niet trouwen:

Een leelyke Zal den trouwer tót straf zyn:

Dies moet men een leelyke niet trouwen.

IV. Een Ver-strikking is krachteloos; Eerst-lyk / als de Leden niet on-middelýk teghen-stel-lyg zyn: Ten tweden / als 3p dooz gheen ghe-noegh zwaar on-ghe-mak ghe-dzongen wordén: Ten darden / als het niet ghelyke kracht teghen den Stichter ver-dzaapt kan wordén.

1. 5. Op tweeërlep wijs dan is de Ver-strikking van Bias / het trouwen an-gtaande / on-bast : Eerstlyk / om-dat de Leden niet on-middeljk teghen-stelligh zyn ; want daar is een Middel-baare Schoonheid, zeght Ghellius / de welke van 't ghe-vaar van al teghroote Schoonheid, en van de haat der hooghste leelijckheit be-vrijt is , welke van Ennius met een zeer uit-neemend woordt , Stara : van Favorinus Uxoria ghe-noemt wordt. Daar na zo volghet het niet noodt-zaaklyk / dat osten schoone ghe-meen zal zyn ; oft een leelijcke tot haat. By Ghellius is ook een Booz-beeldt van Ver-draaping in 't zelfde Boe. 10. hoof. 't welk zeer scharp-zinnigh is. Quatulus be-gheerigh om de Wel-spreekende te leeren / en zaaken te be-pleiten / heeft zich be-gheeben in de onder-wyzyng van Protagoras / en heeft de helft van 't loon toen ter-stonde ghe-gheeben eer hy leerde / en ver-bond zich de overighe helft te gheeben op de eerste dagh / als hy een zaak by de Rechters be-pleit en ghe-wonnen zoud hebben. Daar na / als 'er een lange tyd ver-liep / zo be-trekt Protagoras Quatulus booz 't recht / en twist-reedt met hem op deze wijs ; 't zy dat teghen u , 't zy dat voor u uit-ghe-sproken wordt , ghy zyt schuldigh te be-taalen , 't gheen ik eisch. Want zo teghen u ghe-vonnist zal worden. zo zal my 't loon na 't vonnis toe-komen , om-dat ik ghe-wonnen zal hebben : zo men daar teghen teghen my ghe-oordeelt zal hebben , zo zal my 't loon uit ons ver-drach toe-komen , om-dat ghy ghe-wonnen zult hebben. Quatulus zeght eerstlyk / dat hy 't be-droggh ont-moeten kost / indien hy niet zelf sprak / maar een booz-spraak ghe-bruikte / daar na ver-draapt hy de ver-strikking op deze wijs : 't Zy teghen , 't zy voor my uit-ghe-sproken zal worden , ik zal niet be-talen 't gheen ghy-eischt. Want zo de Rechters voor myn zaak vonnissen , zo zal u na 't Vonnis niets toe-komen , om-dat ik ghe-wonnen heb. zo zy teghen my uit-spreken , zo ben ik u na ons ver-drach niets schuldigh , om-dat ik niet ghe-wonnen zal hebben.

V. Voor-sluit-reden is / als twee Sluit-redenen Profyllo-
in vijf Voor-stellen zo be-ghreepen worden / dat gismus.
het Be-sluit der Boozste zy het Meerder oft Min-
der der Volghende.

1. 5. Als by voorb. *Alle Leevendigh wordt ghe-voet : Alle Plant leeft : Dies wordt alle Plant ghe-voet : Maar gheenighe Steenen worden ghe-voet : Dies zyn gheenighe Steenen een Plant. Oft alzo : Alle Dier ghe-voelt : Alle Mensch is een Dier : Alle Mensch dan ghe-voelt : En al wat ghe-voelt is Sterfsijk : Alle Mensch dan is sterfsijk. Van deze Sluit-redenen is de laatste altijd de voor-neemste ; de eerste is Helpende / en tót be-wijs ghe-baalt ; oft des Meeders / als in het eerste ; oft des Minders / als in 't tweede Voor-beeldt.*

Sorites.

VI. Op-staapeling is een Be-wijs-redening be-staande uit veel Voor-stellen zó t'zaam-ghe-stelt / dat het Ghe-zegh van 't Voor-gaande Voor-stel werde het Onder-werp des volghende / en daar uit het laatste Ghe-zegh van 't eerste Onder-werp be-slooten werde.

1. 5. Op-stapeling in 't Ghylx Sorites wordt ghe-noemt van Soros, dat is een hóóp, om-dat het is ghelyk een op-hóóping van Voor-stellen. Tót een voor-beeldt zy dat van Paulus tót de Rom. 8. hóóf. *Die Ghódt voor-bekent heeft, die heeft hy voor-be-stemt : Die hy voor-be-stemt heeft, die heeft hy ghe-roepen : Die hy ghe-roepen heeft, die heeft hy ghe-rechtvaerdicht : Die hy ghe-rechtvaerdicht heeft, die heeft hy ver-heerlykt, hier uit be-sluit / der-halven die hy voor-bekent heeft, die heeft hy ver-heerlykt.*

VII. Een Op-staapeling heeft zó veel Sluit-redenen, als 'er Merk-tekenen tusschen het Onder-werp des Eersten Voor-stels, en het Ghe-zegh des laatste ghe-stelt zyn.

1. 5. Der-halven be-ghyft de Op-staapeling van Paulus by Sluit-redenen / welke op deze wijs kunnen ghe-stelt worden. 1. *Die Ghódt voor-be-stemt heeft, die heeft hy ghe-roepen : Maar die hy voor-bekent heeft, die heeft hy*

hy voor-be-stemt : der-halven die hy voor-be-stemt heeft , heeft hy ghe-roepen. 2. Die Ghódt ghe-roepen heeft , heeft hy ghe-rechtvaerdight : Maar die hy voor-be-stemt heeft , heeft hy ghe-roepen : Dies die hy voor-be-stemt heeft , heeft hy ghe-rechtvaerdight. 3. Die Ghódt ghe-rechtvaerdight heeft , heeft hy ver-heerlykt : Maar die hy ghe-roepen heeft , heeft hy ghe-rechtvaerdight : Dies die hy ghe-roepen heeft , heeft hy ver-heerlykt.

XIV. Hóófdt-stuk.

Van Wijzighe en Ave-rechte Sluit-reden.

I. REGHEL.

TEn vierden wierd Sluit-reden ghe-deelt in Zuiver en Wijzigh. Zuivere Sluit-reden is/ welke be-staat in baide Zuivere Dooz-stellen.

Syllogif-
mus Pu-
nis.
Modalis.

II. Wijzighe , welke be-staat in baide / óft een van baide Voor-stellen , Wijzigh zynde.

VER-KLAARINGH.

1. 5. Van Wijzighe Sluit-redenen handelt Aristoteles in 't 8. hóof. en de volghende tot an 't 22. hóof. van 't I. Boe. der Dooz. Ontkn. De Wijzighe Sluit-reden heeft vijf Ouden : De Eerste Ouden is van die / welke be-staan in baide Dooz-stellen van de Noodt-zaaklijke Wijs : als/

*'t Is noodt-zaaklyk, dat alle Dier ghe-voelt :
Maar 't is noodt-zaaklyk, dat alle Mensch een Dier is :
Dies is 't noodt-zaaklyk, dat alle Mensch ghe-voelt.*

De

De tweede Orden is van die / welke uit een van beide Dooz-stellen be-staan van de Noodt-zaaklyke Wijs : en de andere Zuiver : als/

't Is Noodt-zaaklyk, dat alle Dier ghe-voelt :

Maar alle Mensch is een Dier :

Dies is 't Noodt-zaaklyk, dat alle Mensch ghe-voelt.

De derde Orden is van die / die be-staan uit beide de Dooz-stellen der Ghe-buerlyke Wijs : als/

Het ghe-buert, dat alle Mensch wandelt :

Maar 't ghe-buert, dat alle Mensch Wit is :

Dies ghe-buert het, dat eenigh Wit wandelt.

De vierde Orden is van die / welke uit een Zuiver Dooz-stel be-staat / en 't ander van de Ghe-buerlyke Wijs : als/

't Ghe-buert, dat alle Dier loopt :

Maar alle Mensch is een Dier :

Dies ghe-buert het, dat alle Mensch loopt.

De vijfde Orden be-staat uit het eene Dooz-stel van de Noodt-zaaklyke Wijs / en 't ander van de Ghe-buerlyke Wijs : als/

't Ghe-buert, dat alle Dier slaapt :

Maar 't is noodt-zaaklyk dat alle Mensch een Dier is :

Dies ghe-buert het, dat alle Mensch slaapt.

De Dooz-stellen van de On-mooghelyke Wijs / worden ghe-telt met de Dooz-stellen van de Noodt-zaaklyke Wijs : en de Dooz-stellen van de Mooghelyke Wijs / met die / welke sijn van de Ghe-buerlyke Wijs. In de Wijzigher Sluit-redenen sijn veel reghels en ver-hoedingen waer te neemen / welke Aristoteles op de an-ghe-togge plaats naer-stelyk dooz-stelt : Maar om-dat het ghe-buert der Wijzigher Sluit-redenen niet zeer ghroot is / en deze reghels zeer moeilijck sijn / so heb ik 't niet de pijn waerdigh ghe-acht / de selve zoogh-buldelijck in te stam-pen. So se nochtans iemandt be-gheert te weten / die leeze de zeer ghe-leerde uit-legghing van Jo. Monlozius op 't 1. Boek der Dooz. Ontken,

III. Een vijfden eindelijk wierd Sluit-reden ghe-deelt in Rechte en Ave-rechte. Rechte Sluit-reden is / die uit de op-ghe-nomen uit-spraakken 't ghe-schil zelf be-sluit. Syllogif-
mus Di-
rectus.

IV. Ave-rechte Sluit-reden is / die niet het ghe-schil zelf / maar iet anders be-sluit: waar uit nōchtrans het be-wijs des Ghe-schils dooz eenigh ver-dragh vōlghet. Syllogif-
mus In-
directus.

1. 5. Aristoteles in 't 1. Boe. der Dooz. 23. hōof. noemt de Rechte Sluit-reden Deiktikon: en de Ave-rechte Sluit-reden Ex hypotheseos, dat is / uit over-een-komst oft Ver-dragh, en zeer wel / want Ave-rechte Sluit-reden be-wijst niet het Ghe-schil zelf / maar iet anders: en dat met dat ver-dragh oft booz-waarde / dat het zelbe be-weezen / het Ghe-schil zelf ook booz be-weezen ghe-houden wordt.

V. Ave-rechte Sluit-reden is / oft een Sluit-reden / af-leidende tot on-moghelijck / oft Be-sluitende / uit Toe-laating.

VI. Sluit-reden, leidende tot on-mooghelijck / is / wanneer uit de Teghen-zegghing des Ghe-schils / welck op be-wijzen willen / en uit een ander openbaar waarachtigh Voor-stel, iet be-sloos-ten wordt / dat openbaarlijck valsck is.

1. 5. Een Sluit-reden / waar dooz To Adunaton, oft iet valschs oft on-ghe-schicks be-slooten wordt / is een op-rechte Sluit-reden: Maar het Dooz-ghe-stelbe Ghe-schil wordt uit een valsck Be-sluit / en dooz on-wegghen be-slooten. Die Be-sluiting stuent op twee ghron-den / waar in weēr-zijdes over-een-ghe-kōmen wordt: De Eerste is / uit waare Voor-ghaanden vōlghet gheen valsck Be-sluit: De tweede is / twe Teghen-zegghijcken kunnen niet te ghelijck valsck zijn. Laet ons de zaak met een Dooz-beelde ver-klaaren / en 't Ghe-schil zo / Of de Stee-

nen

nen leven? ghp ontkent / dat de Steenen leeven: uw Tegghen-partij / na 't ghe-boelen van Kardanus / zeght dat zy leeven. Heemt dan het ghe-boelen van Kardanus / dat het uwe tegghen-spreekt / de Steenen leeven: en boeght 'er deze uit-spraak by / zelfs na 't ghe-boelen der Tegghen-partij waarachtig; al wat leeft wordt ghe-voet, en heeft Werk-tuighighe Deelen: en daar uit bewijs-reedt aldus:

Al, wat leeft, wordt ghe-voet, en heeft Werk-tuighighe Deelen:

Maar de Steenen leeven:

Dies worden de Steenen ghe-voet, en hebben Werk-tuighighe Deelen.

Dit Be-sluit is booz-zeker valsch / zelfs na 't ghe-tuigh-nis der Erbareheidt. Ver-halven / wyl uit 't gheen waarachtig is niets valschs volght / zo is 't noodt-zaaklijk / dat een van beide Booz-stellen valsch is; p. Nu doch / stemt de Tegghen-partij het Meerder toe. Zo dan 't Minder valsch is; p / dat booz-zeker noodt-zaaklijk is / zo volght diens Tegghen-zegghing / de Steenen leeven niet, waarachtig te zijn / 't welk te be-wijzen waar.

V I I. Sluit-reden uit Toe-laating Be-sluitende / is / als het Booz-ghe-stelde Ghe-schil tot een ander ober-ghe-draaghen wordt / dit ver-dragh ghe-maakt zijnde / dat / het zelbe be-slooten / het Booz-ghe-stelde Ghe-schil be-weezen is.

1. 5. Het Booz-ghe-stelde Ghe-schil wordt abe-rechts be-weezen: Maar dat / waer toe het booz-ghe-stelde Ghe-schil ober-ghe-draaghen wordt / wordt rechts be-weezen. Zo be-wijst Aristoteles in 't 2. Boe. van den Heemel. II. hoof. dat alle Sterren rondt zijn. En om-dat het moellijk is met een Bewijs-redening dat van alle Sterren te gheljk te be-sluiten / zo draaght hy 't Ghe-schil ober tot de Maan / en be-wijst dat de Maan rondt is, en be-sluit daar uit / dat alle Sterren rondt zijn, booz be-weezen stellende / dat de gheleghentheid van alle Sterren een-zelvig is. Dat de Maan rondt is, be-wijst hy daar uit /

uit / dat haar licht met ronde ghe-deelten ghyoept en vermindert wordt.

2. Aristoteles in 't 1. Boe. der Dooz. 44. hooft. noemt zodaanighe Sluit-redenen / Sluit-redenen uit over-cenkomst toe-ghe-laaten. En in 't 23. hooft. Sluit-redenen die 't over-ghe-nomen besluiten: Ins-gheleyt in 't 29. hooft. Sluit-redenen uit over-neeming, dat is / uit de Verandering des Voor-ghe-stelden Ghe-schils. Hier toe moet beroepen worden de Sluit-reden / die Aristoteles Na de Hoe-daanigheidt noemt / waar dooz naamljk be-weezen wordt / 't gheen min waar-schynlijk is / met die booz-waarde / dat / 't gheen meêr be-wijslijk is / be-weezen zp. En zo veel van de Sluit-reden vol-strekklijk / en ten op-zicht der Dooz / an-ghe-merkt.

XV. Hóófdt-stuk.

Van Reden-kavelighe Sluit-reden.

I. REGHEL.

NU volgt Sluit-reden ten op-zicht der Stóf, óft in eenighe Eighen-schappen der Stóf antemerken / en in de Orde tót ver-scheide Ghe-wróchten, welke de Ver-scheide Eighensschappen der Stóf volghen.

II. En dooz deze op-merking wordt Sluit-reden ghe-schift in Waare en Be-drieghlijke: En de Waare in Reden-kavelighe en Be-íóoghighe.

VER-KLAARING.

1. 5. Twe-boudigh is de kennis des Tzaam-ghe-zetten Ghe-stels / óft der uit-spraak: de Eene / waar dooz de

de Deelen der uit-spraak by-; onderlijk be-ghzeepen worden; de Tweede / waar dooz ghe-óódeelt wordt / dat de uit-spraak waar óft valsch 3p. Die wordt ghe-meenlijk ghe-noemt be-ghyppighe kennis; deze óódeelige kennis / óft óók Coe-stemming. De Be-ghyppighe kennis ghaat dooz de Sluit-reden. Want een t'zaamghe-zet Ghe-stel kan dooz een Sluit-reden niet be-weezen óft weder-leght worden / 't 3p de Deelen be-kent en in 't Der-standt dooz be-ghzeepen zijn; De Coe-stemming / 3ó 't nóódig is / wordt dooz een Sluit-reden te weegh ghe-braght: 3ó dat de Meening 3p het Al-gemeen Ghe-wyócht der Sluit-reden. De Coe-stemming is óft waar óft valsch: waar van óók zommighe Sluit-reden af-leidt tót dwaaling / zommighe tót de waarheid. Zó 3p tót Dwaaling af-leidt / 3ó wordt 3p Apatetikos óft Be-drieghlijke Sluit-reden ghe-noemt / in 't 1. Boe. der Achter. 16. hóóf. En 3ó de Be-driegher alleen op de óber-winning ziet en op de eer / 3ó wordt 3p Eristikos, dat is / Twistigh ghe-noemt: 3ó by óók op woeker ziet / 3ó wordt 3p Sophistikos, dat is / Nues-wijs ghe-heeten. 11. hóóf. der Nues-w. weerl. Want die is een Sophista óft Nues-wijze, die woeker zoekt uit dat gheene / dat Wysheid schijnt / en niet is / in 't zelfde 1. hóóf. Zó de Sluit-reden tót de waarheid leidt / 3ó teelt 3p een Weetenschap / óft Waan / óft eenighe andere Coe-stemming óft Meening / welke gheen Weetenschap is. Zó 3p een Weetenschap teelt / 3ó wordt 3p Apodeixis, dat is Be-tóóghing ghe-heeten / als in 't 1. Boe. der Achter. 2. hóóf. en in 't 2. hóóf. der Nues-w. weerl. wordt 3p ghe-noemt Be-tóóghighe Sluit-reden / en Onder-wijzighe Sluit-reden: en in 't 8. Boe. der Plaatsl. 11. hóóf. Philosophema. Zó 3p Waan óft eenighe andere Coe-stemming teelt / 3ó wordt 3p Reden-kabelighe Sluit-reden ghe-noemt: en 3ó 3p iet be-sluit uit die dingen / die an de Tesghen-partyp waar-schijnlijk schijnen / 3ó wordt 3p Peirastikos, dat is / Ver-zoekighe ghe-noemt / als te zien is in 't 11. hóóf. der Nues-w. Weerl. Alwaar ghe-zeit wordt / dat Ver-zoeking cenigh deel der Reden-kaveling is.

III. Reden-kavelighe Sluit-reden is een Sluit-Syllogif-
reden welke Waan / oft eenighe andere Coe- mus Dia-
stemming/ be-halven Weetenschap/ baart. le&ic us.

1. s. Aristoteles in 't 1. Boe. der Plaatsl. 1. hooft.
beeldt Reden-kavelighe Sluit-reden uit / Een Sluit-re-
den, die uit V Vaar-schijnlijke be-slooten wordt: En Re-
den-kaveling / diens Werk-tuigh deze Sluit-reden is/
een Beleedt waar door wy van ieder voor-ghe-stelde vraagh
zullen kunnen bewijs-redenen en zelve de Twist-reden
staande houdende, niets teghen-strijdigh zegghen. Ver-
halven sijn 'er twe Deelen des Reden-kabelers / booz
halde zuden bp-bzengen al wat nut is om sijn ghe-boelen
te be-wijzen / en weder-legghen / wat van anderen daar
regghen bp-ghe-bzaght wordt/oft waarlijk bp-ghe-bzaght
kan worden. Deze Deelen wordt een Reden-kabeler ghe-
acht wel uit te voeren / als bp niets van die dingen aster-
laat / welke bozderlijk sijn om deze Einden te ver-krif-
ghen. In 't zelve Boe. 3. hooft.

2. Het Reden-kaveligh Beleedt oft Kunst is tot byp
dingen booz-neemlijk nut: tot Schoólsche Oeffeningen,
an-ghe-stelt om 't verstandt te scherpen en 't boordeel te
vasten: tot de t'zaamen-komsten en t'zaamen-spraaken,
welke in de daaghlijxche ver-keering, met allerley Menschen
an te legghen sijn: en om de VVijs-ghicrighe VVeeten-
schappen te ver-krijghen. En dat wel om tweeley reden,
Eerstlijk / om-dat in een ver-werde bzaght / de redenen
van weer-zuden ober-leght en ober-woghen sijnde / het
lichter is te stellen / wat waar is: als Aristoteles ghe-
tuigh in 't 2. Boe. der Ober-nat. 1. hooft. Ten Twe-
den / om-dat om de Beghinselen der Weetenschappen te
bebestighen/ zo is misschien in twyffel ghe-trokken wier-
den/ de Reden-kaveling zeer veel behulps bzengt. Want
wyl de Beghinselen dooz eighe redenen in haer Weeten-
schap niet kunnen bebesticht worden / zo is 'er alleen
oberigh/ dat is dooz Ghe-meene oft Reden-kavelighe re-
denen bebesticht worden.

3. En op deze wys beschryft Aristoteles de natuur en
uit-beelding der Reden-kaveling en Reden-kavelighe
Sluit-reden: hoe-wel / al ik nu niet betwisten. Dit zal
ik alleen zegghen/ dat die in opene dwaaling ver-keeren/
die

die met de Naam van Reden-kabelighe Sluit-reden alleen de Bewijs-redeningen ver-staan / die uit waar-schijnlijke booz-ghaanden Waan teelen / en nóchters de Waare Sluit-reden deelen in Reden-kabelighe en Be-roóghighe. Want daar zijn veel plaatsen / die bewijs-redenen ver-schaffen / welke wel niet Be-roóghig / maar nóchters noodt-zaaklijk zijn : detwelke / schoon zy gheen be-knópt ghe-noemde Weetenschap teelen / nóchters een vaste en on-twijfelachtighe toe-stemming werken : welke die Waan noemt / misbjuikt al te stout-lijk het woórdt van Waan. Op dat wy der-halben alle niet be-rooghighe Sluit-redenen / met de be-noeming van Reden-kabelighe Sluit-reden be-ghzeepen / zó hebben wy een ruimer uit-beelding booz-ghestelt / en de zelve ghe-haalt van 't Eind. Want ghelyk Be-roóghing een Weetenschap Baatende Sluit-reden is / zó woórdt Reden-kabelighe Sluit-reden ghe-noemt / niet alleen die / welke Waan teelt / maar alle die een Toe-stemming teelt / welke gheen Weetenschap is.

IV. In Reden-kavelighe Sluit-reden zijn attē merken de Vraaghen óft Ghe-schillen de Voorstellen , en de Vinding der Bewijs-redenen.

Quaestio
Dialectica.

V. Reden-kaveligh Ghe-schil, moet zó-daanigh zijn / dat het nócht der Ghódt-bzychtheid óft ghoede Zeden / nócht den ghe-meenen Zinnen teghen-strebe.

1. 5. Daar is niet an ghe-leeghen / óf de Vraagh / welke bodz een Reden-kabelighe Sluit-reden te bewijsen is / noodt-zaaklijk zy óft ghe-buerlijk / waar-schijnlijk óft on-ghe-meen / waar óf valsch ; als zy slechts niet teghen de Ghódt-bzychtheid / ghoede Zeden / óft ghe-meene Zinnen stríjdt. Want men be-hóópt (zeght Aristoteles in 't 1. Boe. der Plaatsl. II. hóóft.) niet alle vraaghen in ghe-schil te trekken / maar die alleen / waar van iemandt twijfelen magh / van die , teghen welke met reden te handelen is , niet met straf , óft ghe-tuighnisder Zinnen. Want zó iemandt in twijfel trok / *Of men Ghódt dienen moet , óf men de Ouders Eeren moet , óf men der Overheids*

heidt ghe-hoorzaamen moet; &c. Die was lieber met straf/ als Reden-kavelighe redenen te be-dwingen. In-ghelijc; zo iemandt twyfelt / Of de Sneeuw wit zy, die is met gheen andere reden / als met het ghe-tuighnis der Zinnen te weêr-legghen: En die dat ver-acht / wat zal die eindlijk toe-staan?

V I. Van 't Onder-werp der Reden-kavelighe Ghe-schillen is niets te be-zoeghen: De Reden-kavelighe Toe-eigheningen zijn oft van de Eerste/ oft van de Tweede Kennissen: Van welke die Daadlijke Ghe-schillen stellen; deze Kennelijke.

Problemata
ta Realia
& Notio-
nalia.

VII. De Kennelijke Ghe-schillen strekken zich zo wijdt uit/ als de Reden-konstighe An-doe-ningen oft Kennissen zelve / in 't eerste Boek dooz-ghe-stelt.

1. 3. By boozb. Als iemandt vzaaght / Of plaats een vlakke zy? dat is een vzaaght van de eerste kennis / oft een daadlijke; om-dat de Toe-eighening een waare zaak is: Maar als 'er ghe-vzaaght wordt / Of vlakke zy 't Ghe-slacht van plaats? dat is een Kennelijke vzaaght; om-dat de Toe-eighening niet eenighe waare zaak is / maar een Reden-konstighe / oft een Tweede Kennis / welke niet anders is / als ter dooz reden ver-ziert. Aristoteles in 't 1. Boe. der Plaatsl. 4. hooft. stelt vier Schokken van Reden-kavelighe Toe-eigheningen/ waar toe hy alle vzaaghen wil be-trokken hebben. Deze Schokken zijn Ghe-slacht, Vit-beelding, Eighen en Toe-val. Het Onderscheidt voeght hy by Ghe-slacht, zo het vzaaght zo als Ghe-daante: By Vit-beelding, zo 't met de Ghe-daante weêr-keerigh is. De Ghe-daante, zo hy by ghe-bal in de vzaaght toe-ghe-eighent wordt/ wordt tot Ghe-slacht be-trokken. De vzaaghen van 't Een-zelvighe en Ver-scheide, zeght hy tot Vit-beelding te be-hooren.

2. De vzaaghen van Ghe-slacht, Vit-beelding en Eighen, zijn vzaaghen van de tweede kennis / oft Kennelijke. De daadlijke vzaaghen worden be-roepen tot de vzaaghen van Toe-bal; en uit Kennelijke vzaaghen die/

waar in ghe-byaaght wordt / of iet een Toe-bal van iet zp. Want by Aristoteles is dat niet alleen een byaaght van Toe-bal / als ghe-byaaght wordt. By voorb. Of zwaartheit een Toe-val van een Raaf zy? Maar ook als ghe-byaaght wordt / Of een Raaf zwart zy; of hy roept; of het een Voghel zy? &c.

3. Deze Deeling der Reden-kabelighe Toe-eigheningen is mooghtlyk bequaam om het Wit te ver-krigghen / dat Aristoteles in zijn plaatslingen booz-ghe-stelt heeft. Maar ons booz-neemen is ghe-boeghtlyk / de Kennelyke Toe-eigheningen na die wyjs te deelen en te schikken / na welke wy in 't Eerste Boek de An-doeningen der Enkele Ghe-stellen ghe-deelt en ghe-schikt hebben. Want daar is Gheenighe Reden-konstighe An-doening / waar van gheen byaaght kan booz-ghe-stelt worden. Zo wordt in de Ghodt-gheleertheit ghe-byaaght. Of de Antichrist Zal zijn eenigh ondeeligh: of 't Ghe-loof zy de oorzaak der Ver-kiezing: Of 't Ghe-loof zy de Werk-tuighighe Oorzaak der Recht-vaerdigh-maaking: Of de Liefde zy de Vorm des Ghe-loofs, &c. Welke byaaghten zwaarhtlyk tot die Schokken der Toe-schrybungen konnen beroepen worden / die Aristoteles booz-ghe-stelt heeft.

VIII. De Daadlyke Ghe-schillen zijn ofst Vol-strekt, ofst Ver-ghe-leeken.

Problema-
ta Absolu-
ta.

IX. Vol-strekte Ghe-schillen zijn / als 'er ghe-byaaght wordt / of de Toe-eighening met het Onder-werp over-een-komt of niet.

Problema
Comparatum.

X. Een Ver-ghe-leeke Ghe-schil is / wanneer twe ofst meêr Onder-werpen booz-ghe-stelt zynde / ghe-byaaght wordt / met wien de Toe-eighening meêr / ofst met wien zp meest over-een-komt: ofst wanneer / twe ofst meêr Toe-eigheningen booz-ghe-stelt zynde / ghe-byaaght wordt / welk van beiden meêr / ofst welk van allen meest met het Onder-werp over-een-kome.

1. 5. *By voorb.* Als 'er ghe-bjaaght wordt / *Of Heerlykheid onder de ghoederen te tellen zy*, dat is een vol-streke te bjaagh: Maar als 'er ghe-bjaaght wordt / *Of de dueghdt, óf heerlykheid meêr te begheeren zy; óf Alexander starker óf matigher ghe-weest zy*, dat is een ver-ghe-leeke bjaagh.

XI. *De Reden-kavelighe Vraaghen óft Gheschillen van wat Ghe-slacht dat zy zijn / kunnen ghe-haalt worden uit alle Weetenschappen en Onder-wijzingen.*

1. 5. *Want de Reden-kaveling is een Al-ghe-meene Konst / welke alle Onder-wijzingen be-dient. Aristoteles in 't 1. Boe. der Plaats. 11. en 14. hóóf. telt slechts dyp Ghe-slachten van Reden-kavelighe Vraaghen: Zeden-boymighe: als / *Of Wellust ghoedt zy? Natuur-wes-tighe: als / *Of de Werldt Eenwigh zy: en Reden-konstighe: als / *Of 'er een Vierde Ghe-stalte van Sluit-redenen ghe-gheeven werde. Maar Aristoteles schijnt ghe-zien te hebben op de Deeling der Wijs-gheerte in Natuurlyke / Zedighe en Redelyke óft Reden-konstighe / welke toen ter tijdt an-ghe-nómen was. Waar van ziet Diog. Laertius in 't leeden van Zeno Sittiensis.****

XII. *De Reden-kavelighe Voor-stellen moeten zeeher / óft ten minsten waarschijnlijk / niet on-ghe-meen zijn.*

XIII. *Waarschijnlijk is / dat / wyl 't niet zeeher is / nóchtans meêr waar / als valsch schijnt.*

XIV. *De trappen van Waarschijnlijkheidt zijn vyf. Want Waarschijnlijk wordt ghe-noemt / en dat allen dunkt / en dat het meeste deel / en dat den Wijzen; en die óft allen / óft de meeste / óft de Edelste en Ver-maardtste.*

XV. On-ghe-meen wordt ghe-noemt / dat waar is buiten de meening des ghe-meenen volk.

XVI. Der-halven dat weinighen / en dat den ver-maardisten der wijzen dunkt / is dan eindlijk waar-schijnlijk / als 't zelfde niet on-ghe-meen is.

1. 5. Reden-kabeligh Dooz-stel wordt van Aristoteles uit-ghe-beelt in 't 1. Boe. der Plaatsl. 10. hooft. Een Bewijslike vraaghing; een vraaghing der Teghen-zegghing; ins-ghelijc / een op-neeming van dat, dat waar te zijn schijnt, en dat bewijslijk is. Want een Reden-kabeler lokt te eertijds met bzaaghen uit de toe-stemming van dien / waar mē hy twist-rede / en 't gheen toe-ghe-staan was / nam hy an om te Sluit-reden / op dat hy den antwoorder uit het toe-ghe-staane weder-leide. Welke wijs van twist-reden blijkt in de t'zaamen-spraaken van Plato / en Aristoteles leert de selbe in 't 8. Bo. der Plaatsl. Reden-kabeligh Dooz-stel wordt dan ghe-normt Een Vraaghing, ten op-zicht van die / die bzaaght: en een An-neeming, ten op-zicht van die / die Redeneert. Doch wijl Bzaaghing beelerlei; p (want men kan bzaaghen / Of een zaak zy, wat zy zy, hoe-ghrōot, hoe-daanigh, hoe-veelerlei, oft van waar; p p) zō wordt dat alleen een Reden-kabelighe Bzaaghing ghe-noemt / waar op ghe-antwoorder kan worden ja oft Neen.

2. Waarschijnlijk heb ik uit-ghe-beelt / dat wijl 't niet zekker zy, nochtans meēt waar als valsch schijnt. Want Aristoteles heeft niet zō zeer het Waarschijnlijk uit-ghe-beelt / als diens trappen en wijzen ver-haalt. Reden-kabeligh Dooz-stel / moet niet strijdigh zijn teghen de meening des ghe-meenen volks; oft des antwoorders. Want hoe zal de Antwoorder toe-stemmen / dat hy sōzbeelt valsch te zijn. De Reden-kabelighe Dooz-stellen zijn of zekker en noodt-zaaklijk (want ook deze zijn Waarschijnlijk) oft Ghe-huelijk / dat is zōdaanigh / dat p zomtijds valsch zijn. Want dit Dooz-stel / De Moeders lieven haar kinderen, schijnt allen Menschen waar te zijn; schoon 'er Moeders ghe-bonden zijn / die haar kinderen ghe-haat hebben.

XVI. Hóófdt-stuk.

*Van de Vinding der Reden-kavelighe Bewijs-
redenen , óft van de Plaatsen , en
Plaatsighe Reghels.*

I. REGHEL.

Tot de Vinding der Reden-kavelighe Bewijs-
redenen be-hoozt / Plaats en Reghel.

II. Plaats is een Zetel / en eenigh ghe-meen ^{Locus.}
ken-teken / door wiens ver-maan de Bewijs-re-
den ghe-bonden wordt.

III. Reghel is een Voor-stel , in-houdende de ^{Canon.}
reden van 't Ghe-vólgh der Reden-kavelighe
Sluit-reden.

VER-KLAARING.

I. 5. De Naam van Plaats / zegt Cicero in zijn
Plaatslingen an Trebatius / dat van Aristoteles ghe-
nómen is / booz een Zetel óft Wóón-plaats der Bewijs-
reden / óft óók booz een ken-teken / van waar alle reden
ter weder yden ghe-trokken wordt. Hy voeght 'er óók
hy / in 't 2. Boe. van den Redenaar / een be-quaame óó-
zaak van deze Meening. VVant ghelijk , zegt hy / zó
ik iemandt Ghoudt , dat veel-voudigh be-ghraaven was,
wilde toonen , het zoud ghe-noegh moeten zijn , als ik de
tekens en ken-tekens der plaats en toonde , dewelke bekend
zijnde , hy voor zich ghraaven , en 't gheen hy wilde , met wei-
nigh arbeidts , en zonder cenighe dwaaling vinden moght.
Zó ken ik deze ken-tekens der Bewijs-redenen , welke zy
my , als ik ze zoek , toonen , waar zy zijn : Het óverighe
wordt 'er door zórg en bedenking uit-ghe-haalt. Boethius
in 't 1. Boe. der Antek. op de Plaats. van Cicero / zegt

dat de reghels zelf / die hy Maximas noemt / van Aristoteles in zyn plaatsl. Plaatsen ghe-noemt worden / omdat zy de Overighe Dooz-stellen op de zelfde wyjs / als de plaatsen de Lichaamen / be-ghyppen. Hy zelf zeggt / dat plaats een Zetel der Bewijs-reden is. Dooz welke uit-beelding hy eens-deels wil / dat ver-staan werde het Meeste Dooz-stel / oft de regel / eens-deels des Meesten Dooz-stels onderscheidt. Ziet het 2. Boe. van de plaats. Onder. 2. hooft. Wat van Aristoteles ghe-boelen zy / het schijnt een wainigh meêr der reden Ghelikhôymigh / dat hy de al-ghe-meenste en be-kendste dooz-stellen / Reghels noemt. Want uit de zelve / als uit eenighe Reden-kabelighe ghe-lôof-waardigheden / vloeyt alle Bewijs-redening. By voorb. Als 'er be-weezen wordt / dat Reden-konst een Konst is , om-dat zy een Hebligheid is met waare Reden Werkende , zo is de Bewijs-reden ghe-nomen van de uit-beelding / en stuent op dezen Reghel / Dien de uit-beelding voeght , dien voeght ook 't uit-ghe-beelde. De plaats / Zetel / en Ken-teken dezer Bewijs-reden is de uit-beelding : De Regel / waar op deze Bewijs-redening stuent / is een Reden-kabelighe Ghzondt oft Ghe-lôof-waerdigheid. De plaats is nut tot de Binding der Bewijs-redenen : De Regel tot het Oo-z-deel / oft om de vaste Bewijs-redenen van de on-vaste te onder-scheiden.

IV. De Bewijs-redenen worden ghe-deelt in Konstighe , en On-konstighe.

Argumen-
ta Artifi-
cialia.

V. Konstighe Be-wijs-redenen zijn / de welke uit de an-merking van de Deelen des Ghe-schils niet zonder kunst / uit-ghe-haalt worden.

In-artifia-
lia.

VI. On-konstighe , welker Binding gheen kunst ver-eischt. En zijn niets anders als Ghe-ruighnissen.

Testimo-
nia.

Infita.
Assumpta.

I. s. De Kunstighe Bewijs-redenen worden van Cicero in de Reden. Verdeel. ghe-noemt In-ghe-ente ; de On-konstighe / An-ghe-nomene : Om-dat die in de dingen zelve ghe-hecht zijn ; en deze van buiten an-ghe-nomen

men worden. En schoon zy zonder konst ghe-bonden worden / nōchtans worden zy niet zonder kunst ver-handelt.

VII. De On-konstighe Bewijs-redenen worden op de zelfde wijs by-ghe-bragt / om de Kennelijke / als om de Daadlijke Ghe-schillen te bewijzen en te weder-legghen: Maar de Konstighe Bewijs-redenen niet.

VIII. De Konstighe Bewijs-redenen welke by-ghe-bragt worden om de Kennelijke Ghe-schillen te bewijzen oft weêr-legghen / worden ghe-nōmen uit de Natuur oft Eigenschap der An-doening oft Kennis / waar van in 't Gheschil ghe-bzaaght wordt.

1.5. Dat is / men neemt de uit-beelding dier An-doening oft Kennis / welke in Verschil is / oft eenighe Reghel tōt de zelbe be-hōdzende (hoe-daanighe wy in de Leer van de Enkele Ghe-stellen zommighe ver-zaamelt hebben) en die wordt ghe-stelt in de plaats van 't Meerder / en daar uit / na dat men de An-neeming ghe-maakte heeft / wordt be-slōten / dat de An-doening / die in Verschil is / in 't Onder-werp is. Op deze wijs wordt be-slōten / dat de lucht niet het Ghe-slacht der windt is , om-dat zy dier Onder-werp oft Stōf is : Dat de On-sterfelijkheid niet het Ghe-slacht des eewighen leevens is , om-dat zy diens An-doening oft Eigenschap is. En die Bewijs-redening stuent op deze Reghel : Dat een Onder-werp oft Eigenschap der Zaak is , kan dier Ghe-slacht niet zyn ; Welke wy ghe-stelt hebben in 't 11. hōōf. des 1. Boe. 15. Regh. Zō bewijzen de Ghōdt-ghe-leerden / dat de ghoede Werken niet zyn de oorzaak onzer Recht-vaerdigh-maaking ; om-dat alle oorzaak eerder is als haar Ghe-wrōcht : Maar de ghoede Werken zyn laater als de Recht-vaerdigh-maaking. Deze Bewijs-redening stuent op de 3. Reghel des 1. Boe. 15. hōōf. Dus-daanighe Sluit-redenen worden van Aristoteles ghe-noemt in 't 2. Boe. der Achter. 8. hōōf. Reden-konstighe , dat is / Kennelijke Sluit-redenen , en der zelbe

ghe-bruik is aller-ghrootst in alle Onder-wijzingen. En Aristoteles schijnt zijn Plaatsighe Reghels en Leeringen meest ghe-boeght te hebben tot de wijs en 't ghe-bruik om die te maaken / be-halven dat hy in 't tweede en derde Boek zommighe dingen booz-schryft / welke zien op de Vinding van 't Daadlijk Be-wijs. Waarom wy een wainigh moesten af-wyken van Aristoteles Be-leeding in 't booz-schryben van de Leer van de Vinding der Reden-kabelighe Bewijs-redenen; om-dat Aristoteles niet het zelfde booz-neemen ghe-hat heeft / dat wy hebben moesten.

IX. De Konstighe Bewijs-redenen, welke by-ghe-bragt worden / om de Daadlijke Ghe-schillen te be-wijzen oft weer-legghen / worden ghenomen uit de An-doeningen / welke tot de Natuur van 't Onder-werp oft Ghe-zegh behoren / als uit haar plaatsen.

X. Van welke nochtans die booz-treffijker zijn / die uit de Natuur des Ghe-zeghs ghenomen worden: om-dat 'er niet ghe-bzaaght wordt / of het Onder-werp zy / maar of het Ghe-zegh zy / oft of het Ghe-zegh in 't Onder-werp zy.

1. §. By boozb. In-dien iemandt bewijst / dat een Tooneel-speeler gheen Reden-ryker is, om-dat hy niet Reden-rykt, oft zijn redenen niet ver-rykt, zo is de Bewijs-reden ghe-nomen van de Be-tekening des Ghe-zeghs: Maar zo iemandt bewijst / dat de Reden-konst een Konst is, die de Reden siert, om-dat zy van reden ghe-noemt wordt, zo is de Bewijs-reden ghe-leit van de Be-tekening des Onder-werps.

XI. De Konstighe Bewijs-redenen zijn oft Vol-strekt oft Ver-ghe-leeken.

XII. De Vol-strekte Bewijs-redenen zijn oft Over-een-stemmigh oft Strijdigh.

Argumen-
ta Absolu-
ta.

XIII. Over-

XIII. Over-een-stemmighe Bewijs-redenen worden ghe-noemt / die met Eenigh deel des Ghe-schils ober-een-stemmen. Argumen-
ta Consen-
tanea.

XIV. En die worden ghe-leit oft van de Naam / oft van de zaak zelf.

XV. De Bewijs-redenen, welke van de Naam ghe-leit worden / hebben twee Paatsen, Be-tekéning, en Een-aartighen.

XVI. De Ober-een-stemmighe Bewijs-re-
denen / die van de zaak zelf ghe-leit worden / heb-
ben neghen Plaatsen / Uit-beelding, Ghe-slacht,
Ghe-daante, Heel, Deel, Oór-zaak, Ver-oor-zaak,
Onder-werp, en By-voegh.

I. s. Tót uit-beelding moet be-trokken worden het Ghe-daantigh Onderscheide / welk met Ghe-daante weér-keerigh is: het Ghe-slachtigh Onderscheide wordt be-trokken tót Ghe-slacht; gheljk óók de Ghe-daante / ver-ghe-leken zijnde met zijn On-deelighen. De On-deelighen hebben zich tót de Ghe-daanten / als de Ghe-daanten zich hebben tót de Ghe-slachten: der-halven be-hoóft de In-drang der On-deelighen tót de plaats van Ghe-daante. De plaats van Heel en Deel is zeer eng. Want 3p be-ghrijpt alleen het heeligh Heel en zijn Deelen. Het Mooghlijk Heel en zijn Deelen be-hoózen tót de plaats van Ghe-slacht en Ghe-daante: Het Dórmighe Heel met zijn Deelen / tót de plaats van uit-beelding en Ghe-slacht: Het Weezenlijk Heel met zijn Deelen / tót de plaats van Óó?-zaak en Ver-óó?-zaak. De Eighe-
schappen / Doo?-werpen / Tekenen / 't 3p 3p Doo?-ghaan-
de / 't 3p 3p Na-bólghende / óft dat 3p 't 3p 3p saam-ghe-voegh-
de zijn / ins-gheljk de Om-standigheden / be-hoózen tót
de plaats der Bp-voeghen.

XVII. De Strijdighe Bewijs-redenen wor- Argumen-
ta Dissen-
tanea.
den ghe-nomen van de Teghen-stellighen. Van
deze zijn vijf Plaatsen / Ver-schillighen, Rech-
strijdighen, Be-trekkighen, Be-róóvighen en Te-
ghen-zeghlijken.

XVIII. De

XVIII. De Ver-ghe-leeke Bewijs-redenen hebben vijf plaatsen / Meerderen / Minderen / Ebenen / Ghelijken / en On-ghelijken.

XIX. De Ghe-tuighnissen zijn óft Ghódljke, óft Menschlijke.

XX. Uit alle deze Plaatsen moet men gheen Bewijs-redenen neemen om ieder Ghe-schil te be-wijzen / óft te weder-legghe : maar in zó ghroot een over-bloedt / moet men / de lichtste ver-werpen / de ghe-wichtighste / en die met het booz-ghe-stelde Ghe-schil meest over-een-komen / nu uit deze / nu uit die plaatsen uit-kezen.

XVII. Hóófdt-stuk.

*Van de Reghels, tót de Over-een-stemmi-
ghe Plaatsen be-hoorende.*

I. REGHEL.

Elke Plaats heeft zijn Reghels, en de selve óft Vol-strekte óft Ver-ghe-leekene van welke wy die eerst / en deze daar na zullen ver-haalen.

VER-KLAARING.

1. 6. De Reghels / tót ieder plaats be-hóógende / zullen wy ver-mengdelijk booz-stellen / en elk met by-zon-dere booz-beelden ver-klaaren : daar na óók onder-stellen / welke nóódt-zaaklyk en zeker sijn / welke daar te-ggen Waarschijnlyk en Be-wijslyk / en welke uit-nee-mingen in ieder waar te neemen sijn.

II. De

I I. De Plaats van Be-rekening heeft twee Reghels. De Eerste Reghel is / dien de Oorspronklijkheid des Naams boeght / dien boeght ook de Naam : En / dien de Oorspronklijkheid des Naams niet boeght / dien boeght ook de Naam niet.

1. 5. Zó zult ghy be-sluiten / dat Ghódt almaghtigh is, om-dat hy alles doen kan : ins-ghelyc / dat Eenigh Vórst niet ghroot-daadigh is, om-dat hy gheen ghroote daaden doet.

III. De Tweede / dien de Naam boeght / boeght ook de Oorspronklijkheid des Naams / niet in teghendeel.

1. 5. Als / hy is Sofron ; dies Sofci teen fronesin , dat is / hy laat. Zyn oordeel van de Ghe-bruiklyke dingen niet door wellust óft droefheid ver-dorven worden. Beide deze Reghels zyn on-zeeker ; nochtans be-dyegghen zy min in de Naamen der Ghe-slachten óft Ghe-daanten / als in de Naamen der On-deelighen.

IV. De Plaats van de Een-aartighen heeft dzy Reghels. De Eerste / dien het eene der Een-aartighen boeght / dien boeght ook het andere : en / dien het eene niet boeght / dien boeght ook het andere niet.

1. 5. Hier toe be-hóort die Spreek van Misio by Terentius / Ik ben een Mensch en acht niets Menschlyc van my vreemd te Zyn. Alzó in de Woertigheden / op Caesar ghezeit by Zwoetonius / wordt be-slóten / Dat Bibulus gheen Raats-heer ghe-weest is , om-dat hy 't ghe-meene best niet be-raaden heeft. De wóórden zyn.

Door

*Door Bibulus is nooit, door Casar veel ghe-schiet ;
Want dat 'er, wyl die Raats-heer was, iet schach ghe-lueght
my niet.*

In deze Reghel moet deze ber-boeding by-ghe-braghe worden / dat de Een-aartighen niet alleen door Der-wantschap des Naams / maar ook der Natuur ghe-boeght zijn. Want in die / van welke 't een een Heblykheid / oft Natuurlyk ver-moghen / en 't ander een Doening be-rekent / is de In-brengging zeer be-drieghtlyk. Want het volght niet : Hy heeft Ghe-zicht ; dies ziet hy : hy is dronken ; dies is hy een dronkaart ; hy doet recht-vaerdighlyk ; dies is hy recht-vaerdigh : en zo in anderen.

V. De Tweede / De Een-aartighen hebben Een-aartighe Ghe-volghen.

1. 5. Als / indien ghy zo bewijs-reedt / Een Reden konstenaar doet die dingen die door de reghels van een konst ghe-stiert worden : dies is Reden-konst een Konst. Hier moet men ber-boeden / dat niet uit r'zaam-ghe-ghzoeden / welke door Toe-bal van elk-ander uit-ghe-sproken worden / be-slooten werde / dat ook de Af-ghe-trokken van elk-ander uit-ghe-sproken worden. Want schoon iet zoet zo / dat wit is / als by voorb. Melk ; zo volght nochtans niet / dat eenighe zoetheit witheid is.

VI. De derde / De Een-aartighen der Recht-strijdighen, zijn onder zich Recht-strijdigh.

1. 5. Als / indien ghe-Zondtheit en Ziekte recht-strijdighen zijn, zo zullen, Ghe-zondt en Ziek zijn, ook recht-strijdighen zijn. De Reghels van de Een-aartighen / zo zo op deze wijs be-paalt worden / be-drieghen zelden.

VII. De Plaats van Uit-beelding heeft twee Reghels. De eerste / dien de Uit-beelding boeght / dien boeght ook 't Uit-ghe-beelde : en / dien de Uit-beelding niet boeght / dien boeght ook 't Uit-ghe-beelde niet.

1. 5. Als

I. 5. Als zō ghy be-wijst / dat Reden-konst een Konst is, om-dat zy een Hebtykheid is met waare reden werkende: oft / dat zy gheen weetenschap is, om-dat zy niet is een Zekere kennis van een noodt-zaaklyke Zaak door de Naaste Oorzaak.

VIII. De tweede dat der Uit-beelding boeght/ boeght ook 't Uit-ghe-beelde: en / dat der Uit-beelding niet boeght/ boeght ook 't Uit-ghe-beelde niet.

I. 5. Als / die de Middel-maat ghe-woon is te houden in alle dingen, die is ghe-lukkig: Eenghoedt man is ghe-woon de Middel-maat in alle dingen te houden, maar een on-vroom man niet: dies is een ghoedt man ghe-lukkig, een on-vroom on-ghe-lukkig. Hier moet men zich wachten / dat men niet / 't gheen men van de uit-beelding door zō beel zp een uit-beelding is / zeght / van 't uit-ghe-beelde be-sluit, als in deze Sluit-reden ghe-schiedt: Een Redenlyk Dier zyn dry woorden: de Mensch is een Redenlyk Dier; dies zyn de Mensch dry woorden. In anderen zyn de Reghels van de uit-beelding zeer zeket / als men slechts wecr-keerighe uit-beeldingen neemt.

IX. De Plaats van Ghe-slacht heeft twee Reghels. De Eerste / dat van 't Ghe-slacht al-ghe-meenlyk be-vesticht wordt / dat wordt ook be-vesticht van de Ghe-daanten; en wat al-ghe-meenlyk van Ghe-slacht be-neent wordt / dat wordt ook van de Ghe-daanten be-neent.

I. 5. Zō zult ghy be-wijzen / dat het ghe-zicht dwaalen kan, om-dat alle Zinnen kunnen dwaalen: en / dat de recht-vaerdigheid niet van de Natuur is, om-dat gheenighe dweghdt van de Natuur is. In deze Reghel moet men ver-hoeden / dat men niet 't gheen 't Ghe-slacht door Toe-bal/en niet na 't Weezen toe-ghe-schreeven wordt / dat in een andere

andere *Heeming* / van de *Ghe-daante* be-sluit: *ghelyk* / in-dien iemandt zo bewijs-reedt: *Dier is een Ghe-slacht*, oft *Een-ghreepigh*: *Een Eezel is een Dier*; *dies is een Eezel een Ghe-slacht* oft *Een-ghreepigh*.

X. De tweede / het *Ghe-slacht* wegh-*ghe-nomen* zijnde / zo wordt de *Ghe-daante* wegh-*ghe-nomen*: oft / dien 't *Ghe-slacht* be-nomen wordt / dien wordt ook de *Ghe-daante* be-nomen.

1. 5. Als indien ghy be-wijft / dat een *Zin* gheen *weetenschap* is, om-dat 'zy gheen *Heblykheid* is. Deze *Reghel* plaght zo voort-*ghe-braght* te worden / Van *Ghe-slacht* tot *Ghe-daante* is een *Be-neendt* *Be-sluit* *ghoedt*; maar gheen *Be-vestighdt*. Want om-dat *Ghe-slacht* zich wij-der uit-strekt als *Ghe-daante* / zo is 't niet noodigh / dat het *Ghe-slacht* *ghe-stelt* zijnde / ook de *Ghe-daante* *ghe-stelt* werde. De *Reghels* van *Ghe-slacht* zijn zeer zee-ker.

XI. De *Plaats* van *Ghe-daante* heeft d'yn *Reghels*. De *Eerste* / de *Ghe-daante* *ghe-stelt* zijnde / wordt het *Ghe-slacht* *ghe-stelt*: oft / dien de *Ghe-daante* toe-*ghe-schreeven* wordt / dien wordt ook 't *Ghe-slacht* toe-*ghe-schreeven*.

1. 5. Zo kan men be-sluiten / dat de *Reden-konst* een *Heblykheid* is, om-dat 'zy een *Konst* is. Deze *Reghel* wordt ook zo voort-*ghe-stelt* / Van de *Ghe-daante* tot het *Ghe-slacht* is een *Be-vestighdt* *Be-sluit* *ghoedt*, maar gheen *Be-neendt*. Want 't is niet noodigh / indien de *Ghe-daante* iemandt be-nomen wordt / dat dien ook 't *Ghe-slacht* be-nomen wordt: en het volgt niet; 't is gheen *Mensch*; *dies is 't gheen Dier*.

XII. De tweede / al de *Ghe-daanten* wegh-*ghe-nomen* zijnde / zo wordt het *Ghe-slacht* wegh-*ghe-nomen*: oft / dien al de *Ghe-daanten* be-

be-nomen worden / dien wordt ook 't Ghe-slacht
be-nomen.

*1. 5. Als / Vriendtschap is gheen sterckheit, gheen Maa-
righheit, gheen Recht-vaerdigheit, gheen Voor-zichtigheit; dies is zy gheen dueghdt. Dus-daanigh een Bewijs-rede-
ning is een Slutt-reden van de op-telling der Deelen.*

XIII. De derde / dat allen Ghe-daanten
voeght / dat voeght ook 't Ghe-slacht: oft / dat
Gheenighe Ghe-daante voeght / voeght ook
't Ghe-slacht niet.

*1. 5. Deze Reghel is de ghrondt van In-drang / zo
Be-vestighe als Be-neende; waar van wy op zyn
plaats ghe-handelt hebben: daar van daan haalmen
voor-beelden. Doozts zyn alle Reghels dezer plaats
zeer zeecker.*

XIV. De Plaats van Heel heeft twee Re-
ghels. De eerste / het Heel ghe-stelt zijnde / zo
worden alle Voor-neeme Deelen ghe-stelt.

*1. 5. Oft / dien 't Heel toe-ghe-schreeven wordt, dien
worden ook alle de voor-neeme Deelen toe-ghe-schreeven:
als / An Sempronius is voedsel ghe-Zonden; dies ook klede-
ren, kost en wooning. Ik heb ghe-zeit de Voor-neeme
Deelen. Want het heel ghe-stelt zijnde / zo is 't niet nood-
digh / dat ook ieder der Minste Deelen / welke wel tot de
Heeling der zaak / maar niet tot het Weezen be-hoózen/
ghe-stelt werde.*

XV. De tweede / dat het Ghelijk-slachtigh Heel
voeght / voeght ook elk Deel in 't by-zonder: En
dat het Ghelijk-slachtigh Heel niet voeght / voeght
ook gheenighe der Deelen.

*1. 5. Als / Het waater is van Zijn Natuur vochtigh; dies
is ieder druppel des waters vochtigh; De Heemel is niet ver-
derslyk;*

derflijk; dies ook de Sterren niet. Hier moet ver-hoet worden / dat men niet van 't Deel fluit / 't gheen 't Heel toe-ghe-schreeven wordt / booz zo veel 't Heel is. Want / om-dat het waater over al op de aarde is , daarom moet ook niet ieder druppel over al zyn. De Reghels deezer Plaats zyn zeeker.

XVI. De Plaats van de Deelen heeft vier Reghels. De eerste / alle Deelen ghe-stelt en ver-eenight zijnde / zo wordt het Heel ghe-stelt.

I. 5. Als / Casar heeft Neder-landt, Aquitanien en Celten ghe-wonnen ; dies heeft hy ghanfch Frankryk ghe-wonnen. Ik heb ghe-zett ver-eenight zijnde : want al de Deelen van een Huis ghe-stelt / en die niet ver-eenight zijnde / zo is het Huis niet.

XVII. De tweede / een Booz-neem Deel wegh-ghe-nomen zijnde / zo wordt het Heel wegh-ghe-nomen.

I. 5. Als / de Kinderen worden ver-steken van de kennis van Christus , dies worden zy ook ver-steken van 't Ghe-loof. Ik heb ghe-zett het Voor-neemste ; om-dat een handt wegh-ghe-nomen zijnde / de Mensch niet ver-ghaat / maar wordt alleen te wegh ghe-bjaght dat hy lam zyn : Maar het hoosdt oft eenigh ander noodigh Deel wegh-ghe-nomen zijnde / zo is 't noodt-zaktyk dat hy ver-gha.

XVIII. De derde / wat an alle Deelen boeght / boeght ook het Heel : en / wat Gheenigh Deel boeght / boeght ook het Heel niet.

I. 5. Als / De Wet , de Profeten , de Euangelien , de Schrif-ten der Apostelen oft Ghódt's-ghe-zanten , zyn van Ghódt in-ghe-gheeven ; dies is de ghanfche Schrift van Ghódt in-ghe-gheeven : De wanden , steylen , sparren , balken , het dak , toonen niet owdt te zyn ; dies schynst het gheen owdt huis.

XIX. De

XIX. De vierde / dat een Ghelijk-flachtigh Deel voeght / dat voeght ook het Heel: en dat een Ghelijk-flachtigh Deel niet voeght / dat voeght ook het Heel niet.

I. 5. Als / ieder water-druppel is voghtigh; dies is het water voghtigh: De Sterren zijn niet ver-derfijk; dies ook de Heemel niet. In deze Reghel moet men ber-hoeden / dat men niet van 't Ghelijk-flachtigh Heel Be-sluit / 't gheen het Ghelijk-flachtigh Deel om de uiterlyke Oór-zaak / en om de Ghe-teggenheidt van zyn eigne Natuur / voeght. Want het volgt niet: / Ieder water-drop is rondt; dies is de ghansche hoofd-stóf des waters rondt. Want be-halven / dat gheenighe hóofd-stóf van een be-paalds Ghe-stalte zy / uit-ghe-nómen de Marde / zo is óók de rondigheidt der droppen niet van de Natuur des waters / maar van de wainigheidt der Stóf / waar door 't ghe-schiedt / dat het waater niet bloepen kan. In de anderen / zijn de Reghels dezer plaats zeker.

XX. De Plaats van de Oór-zaaken in 't ghe-meen / heeft een Reghel. De Oór-zaak in der daadt ghe-stelt zijnde / zo is 't noodt-zaaklijk dat het Ver-óór-zaak ghe-stelt werde / en buert-wijs.

I. 5. Oór-zaak in der daadt wordt ghe-noemt / welke óór-zaak / óft die haar plicht óft óór-zaaklijkheidt oef-fert. En het wikkelt een Teggen-zegghing in / als te-mandt zeght / dat de Oór-zaak óór-zaak / en dat het Ver-óór-zaak niet ver-óór-zaak wordt; dat de Timmer-lieden bouwen / en 't huis niet ghe-bouwt wordt; óft / dat het huis ghe-bouwt wordt / en dat 'er gheen is / die 't bouwt.

XXI. De Plaats van Stóf heeft twee Re-ghels. De eerste / de Stóf wegh-ghe-nomen zijn-de / zo wordt het 't zaam-ghe-zette wegh-ghe-nomen met de Stófighe Vórm.

1. §. Als indien ghy be-wijst / dat / waargheen hout is, daar ook gheen Schepen zyn : oft / om-dat de Steenen gheen Werk-tugghigh lichaam hebben, dat zy daarom ook gheen Ziel hebben. Ik heb ghe-zett de Stóffighe Vórm; want de On-stóffighe Dórm / als de Menschlyke Ziel / wordt de Stóf wegh-ghe-nómen zynde / niet wegh-ghe-nómen.

XXII. De tweede / hoe-daanigh de Stóf is / zó-daanigh is het t'zaam-ghe-zette.

1. §. Als / Het Beeldt is uit ver-molmt hout; dies is 't Zelf ook ver-molmt. Deze Reghel heeft alleen plaats in din-gen / die door konst ghe-maakt zyn : in Natuurlyke is zó be-driegblyk.

XXIII. De Plaats van Vórm heeft een Re-ghel. De Vórm ghe-stelt zynde / wordt het t'zaam-ghe-zette ghe-stelt; en / de zelve wegh-ghe-no-men zynde / wegh-ghe-nómen.

1. §. Als / de Dwerghen hebben een Redelyke Ziel, dies zyn zy Menschen: De Sterren hebben gheen Ziel; dies leeven zy niet. Deze Reghel is zeer zeker / als slechts 't eerste deel ver-staan wordt van Stóffighe Vórm. Want de Redelyke Ziel ghe-stelt zynde / zó is 't niet noodt-zaaklyk / dat de Mensch zó. Dit nóchtans is noodt-zaaklyk / dat een Mensch zó / al die een Redelyke Ziel heeft.

XXIV. De Plaats van den Werker heeft twee Reghels, de eerste / zó de Oór-zaak is / zó is 't Ghe-wrocht.

1. §. Als / Ghódt is ghoedt, dies zyn ook zyn werken ghoedt. Deze Reghel is be-driegblyk / zó zó niet voor-zichtrighlyk be-paalt wordt. Want eerstlyk be-drieght zó in de Oór-zaaken door Coe-bal. Het volght dóch niet / dat de Zoon ghoedt oft quaad is, om-dat de Vader zó-daanigh ghe-weest is. Want de Zoon wordt van de Vader niet voort-ghe-braght, boó zó veel hy ghoedt oft quadt / maar

maar booz zó veel by een Mensch is. Hier toe be-hoort die Scharp-zinnigheidt van Marcialis in de 3. Quik des 7. Boe.

*Ghy vraaght, Seveer, hoe't weezen kan,
Dat Charin, d'aller slimste Man,
Iet immer deed, dat dueghde wat?
Ik Zal't u Zegghen plat, maar radt:
Wie had ooit Neroos bozeschijn?
Wat beter als diens baden zijn?*

Want Charinus had de ghe-meene Badt-stoben / en Hero de warme Badt-stoben ghe-maakt / niet booz zó veel by on-zuivere, en on-bzooome Menschen waren; maar booz zó veel by de arbeit van erbare Kunsteners ghe-bruikt hadden. Daar na be-drieght by in de Ghe-lyk-naamighe Gó-zaken. Want het volgt niet / dat de Zon ghe-zielt is, schoon zy de mes be-Zielt: óft / dat een wet-steen scharp is, om-dat zy 't yzer scharpt. Eindlyk be-drieght by in Gyp-wilghe Gó-zaken / wanneer men booz-dachtlyk iet doet / dat met zyn erbaarenheide niet óber-een-komt; ghelyk wanneer een Schilder min treflyk schildert / als na zyn kunst.

XXV. De tweede / dat de Oór-zaak der Oór-zaak is / is ook de Oór-zaak van 't Ver-óór-zaakte.

1. 5. Als / de dueghdt is eens-deels van de natuur, eens-deels door onder-wyzing, eens-deels door ghe-woonte: De dueghdt is een oor-zaak der borgherlyke ghe-luk-zaaligheide: dies is de Borgherlyke Ghe-luk-zaaligheide eens-deels van de Natuur, eens-deels van 't Onder-wys, eens-deels van de Ghe-woonte. Deze Reghel heeft alleen plaats in de Gó-zaken / die dooz zich onder-schikt zyn. Want in de Gó-zaken / die dooz Toe-bal onder-schikt zyn / be-drieght by dikwyls. Het volgt óoch niet; Ghódt is de Oór-zaak onzer wil; de wil is de oor-zaak der zonden: dies is Ghódt de Oór-zaak der zonden.

2. Tót de plaats van Werkende Gó-zak pleghen óok deze Reghels be-trokken te worden: De Naaste Oór-zaak ghe-stelt óft wegh-ghe-nomen zijnde, zó wordt het

het ghe-wrócht ghe-stelt óft wegh-ghe-nómen: en/ de Ver-
schóve Oór-zaak wegh-ghe-nómen zijnde, zó wordt het
ghe-wrócht wegh-ghe-nómen. Maar/ wy hebben ghe-
óó;deelt / dat zj tot de Leer van Be-toóghing te be-trek-
ken zjin/ om-dat zj Weetenschap baaren.

XXVI. De Plaats van Eindt heeft een Re-
ghel: Het Eindt ghe-stelt zijnde / zó worden de
Middelen tót het Eindt ghe-stelt.

*1. 5. Als he-Auit Ovidius / dat de Mensch moest ghe-
schapen worden met een ver-heeven an-ghe-zicht, om-dat hy
de Heemelsche dingen be-schouwen moest, 't welk het eindt is
van een ver-hebe Ghe-stalte. De wóorden van den
Dichter zjn deese.*

*En daar al 't aar ghe-diert, vry van ghe-ringer waerde,
Met neer-ghe-bóghen hals ghaan bokken na de aarde
Ghaf Ghódt den Mensch een op-ghe-heeven an-ghe-zicht
Op dat hy met ver-standt anschoud' het Heemels licht.*

De Middelen worden meentgh-maal uit-ghe-drukt
door Be-neening van die dingen / welke het eindt be-let-
ten: als / De oogh-appel moet alle Verwen toc-laaten; dies
moet zy Zonder Verw Zyn: De wit-verkoorne moeten be-
houden worden: dies moeten zy niet ter doods Zondighen.
Zomtijds ghe-schiedt het / dat het Eindt zj de. En-
bóndighlyk naaste Óz-zaak; en dan werkt het Wee-
tenschap/en be-hóórt tót Be-toóghing. Het Eindt wegh-
ghe-nómen zijnde / zó is 't niet nóódt-zaaklyk dat
de Middelen wegh-ghe-nómen worden. Want het
bólght niet/ dat hy/ die niet ghe-leert is / van Boeken en
Meesters is ver-steken ghe-weest.

XXVII. De Plaats van 't Ver-óór-zaak
heeft vier Reghels. De eerste / het t'zaam-ghe-
zette ghe-stelt zijnde / zó wordt de Síóf en Vórm
ghe-stelt; en 't zelve wegh-ghe-nómen zijnde / zó
wordt de Stoffighe Vórm wegh-ghe-nómen.

1. 5. Als / De Planten zijn levendighe dingen; dies hebben zy een Lichaam en Ziel: De Steenen zijn gheen Leevendighe dingen; dies hebben zy gheen Ziel. **H**eb ghe-zet / dat het t'zaam-ghe-zet wegh-ghe-nómen zijnde / alleen de Stóffighe Vorm wegh-ghe-nómen wordt: want dat / het t'zaam-ghe-zette wegh-ghe-nómen zijnde / de Stóf / óft On-stóffighe Dóym wegh-ghe-nómen werde / is niet nóddt-zaaklijk. Want het volgt niet / dat 'er gheen pper 3p / zó 'er gheen Zwaerd is; óft dat de Ziel des Menschen niet is / zó de Mensch ver-ghaan is.

XXVIII. De tweede / het Ghe-wrócht ghestelt zijnde / zó wordt ghe-stelt dat de Werkende Oór-zaak is / óft ghe-weest is.

1. 5. Als / daar is een ghe-bouw; dies is 'er een Timmerman, óft hy is ghe-weest: **H**ier zijn voet-stappen; dies hebben hier Menschen voor-by-ghe-ghaan. **O**p deze plaats pleeght óók deze Reghel ver-haalt te worden: Her Ghe-wrócht wegh-ghe-nómen zijnde, zó wordt ook de Naaste Oór-zaak wegh-ghe-nómen. **M**aar 't is beter dezelve tót de Leer van Be-rógging te be-trekken. **G**helijk wy óók dien die wy uit-ghe-drukt hebben / daar zouden ghe-braght hebben / zó 3p alleen van de Naaste Oó-zak kost ver-staan worden. **M**aar nu / wyl 3p van ieder Oó-zak moet ghe-nómen worden / welke tót de uit-werking der zaak van nódden is / zó kost men ze op deze plaats niet voor-by-ghaan.

XXIX. De derde / als 't Ghe-wrócht is / zó is de Oór-zaak.

1. 5. Als / de Schildery is schoon; dies is zy van een vaaren Konstenaar ghe-schildert. **O**p deze Reghel moet men de zelve be-paalingen boeghen / welke wy ghe-boeght hebben op de eerste Reghel van de plaats van Werkende Oó-zak.

XXX. De vierde / de Middelen wegh-ghe-nomen zijnde / wordt het Eindt wegh-ghe-nomen.

1. 5. Als / de Steenen worden niet ghe-voet ; dies leeven zy niet : Veelen Menschen wordt het Euangely niet ver-kon-dicht ; dies Zullen niet alle Menschen zaaligh worden.

XXXI. De Plaats van Onder-werp heeft deze Reghel ; Het Onder-werp ghe-stelt zijnde / wordt de Eighenschap ghe-stelt : en / 't zelve wegh-ghe-nomen zijnde / wegh-ghe-nomen.

1. 5. Als / Christus is Ghódt ; dies heeft hy maght om de Zonden te ver-gheeven. De Schriften der Oudt-vaders is Ghódt's woordt niet : dies Zyn zy van gheen Ghódtlyk an-zien. Deze Reghels zyn zonder be-paaling vast en zeeher.

XXXII. De Plaats der By-voeghen strekt zich wijdt uit / en onder de zelve worden be-ghree-pen de Eighenschappen, Voor-werpen, Tekens, en Om-standigheden.

XXXIII. De Plaats van Eighenschap heeft twee Reghels: De eerste / dien de Eighenschap toe-ghe-schreeven wordt / dien wordt ook 't Onder-werp toe-ghe-schreeven : en / dien de Eighenschap niet toe-ghe-schreeven wordt / dien kan ook 't Onder-werp niet toe-ghe-schreeven worden.

1. 5. Als / Christus is Al-wetend ; dies is hy Ghódt : De Ghódt's-boden óft Engelen ver-vullen gheen plaats ; dies zyn zy gheen lichaamen.

XXXIV. De tweede / dat van 't Eighen ghe-zeit wordt / wordt ook van 't Onder-werp ghe-zeit : en / dat van 't Eighen niet kan ghe-zeit worden / kan ook van 't Onder-werp niet ghe-zeit worden.

1. 5. *Zó-daanigh is die In-bzenghing : Vlied een Ver-neem-al, want een Klappert is een ding : dat is / Een Klappert moet men vlieden : dies ook een Ver-neem-al. Zó-daanigh is ook dat van Seneka in Hippolptus :*

*De schoonheid is zó vluchtigh als een vloedt :
Wat wys Mensch trouwt op zulk een wankel ghoedt ?*

Dat is / Een wys man moet op gheen brósch óft vluchtigh ding ver-trouwen : dies ook op gheen schoonheid.

XXXV. De Plaats van Voor-werp heeft deze Reghel : Dien het Voor-werp toe-ghe-eghent wordt / dien wordt ook 't Onder-werp toe-ghe-schreeven : en dien 't Voor-werp niet toe-ghe-schreeven wordt / dien kan ook 't Onder-werp niet toe-ghe-schreeven worden.

1. 5. *Als / De Leer van de Nues-wijzige Be-drieghlykheden stiert het ver-standt in de kennis der dingen : dies is zy een deel van de Reden-konst : De Reden-konst handelt niet van noodt-zaaklyke dingen : dies is zy gheen weetenschap. De Bétwys-redenen van deze plaats zyn zeer vast / zó zy van Eighe Dooz-werpen ghe-nómen zyn : in de andere zyn zy alleen waar-schynlyk : ghelyk / indien iemandt aldus be-sluit : Hy spreekt van den Kryghs-handel : dies is hy een Zoldaat : Van de Letter-oeffening : dies is hy een Oeffener : Hy heeft gheen ver-maak in der Vrouwen ghe-tooy, maar in de wapenen : dies is hy gheen Meisken.*

XXXVI. De Plaats van de Tekens heeft deze Reghel : Het Dooz-ghaande / Na-bólghende / óft t'Zaam-ghe-boeghde Teken ghe-stelt zynde / wordt de be-tekende zaak ghe-stelt ; en / 't zelbe wegh-ghe-nomen zynde / ook wegh-ghe-nomen.

1. 5. *Als / De Mórghen-star schijnt : dies Zal de Zon op ghaan. De Wolken worden t'Zaam-ghe-drongen : dies Zal 't reghenen. De Vrouw heeft ver-keerde lusten : dies heeft zy ont-*

fangen. Hy vlucht: dies is hy bewust van de ont-dekte t'zamen-zwaering. De ader-slagh is on-ffen: dies heeft hy de hoorts. Hy is haer-achtigh: dies on-buisch. Daar worden gheen Zoldaaten an-ghe-nomen: dies zal 'er gheen Oorlogh zyn. Hy is Sempronius ryandt niet ghe-weest: dies heeft hy hem niet ghe-doot. Hy doet gheen boete: dies heeft hy niet on-willigh ghe-Zondight. Hy is niet bleek: dies heeft hy kort niet ziek ghe-weest. 't Is gheen volle Maan: dies is 'erook gheen Taaning. Zy lieft den jongen niet: dies is zy ook zyn Moeder niet. De Bewijs-redenen van de Tekens zyn vast / als de Tekens noodt-zaaklyk en den be-tekende dingen es-gyen zyn. In de andere zyn zy be-wijslyk / en be-quaa-met om ver-moeden te baaren / als een zekere kennis der zaak. Den Redeners zyn zo-daanighe Bewijs-redenen zeer ghe-meen / in-zonderheit in de Ghe-schillen van de daadt: De Wys-ghewen ghe-bynken die spaarigh-lyker.

XXXVII. De Plaats van de Om-standig-beden heeft deze Reghel: De Om-standigheid der zaak ghe-stelt zynde / zo wordt de zaak zelf ghe-stelt: en / de zelve wegh-ghe-nomen zynde / wegh-ghe-nomen.

I. s. Als / Hy heeft wat uit een heylighe plaats ghe-stoolen: dies is hy een Kerk-roover. De Lente komt: dies worden 'er bloemen ghe-vonden. Hy ghaat in een Monnik-kap: dies is hy een Monnik. Christus moest ghe-booren worden terwyl de Mozaische Burgher-heersching stond, en dat te Betlehem: En de Mozaische Burgher-heersching is ver-delght, te ghelyk met Betlehem: dies zal Christus niet ghe-booren worden, maar is ghe-booren. Hy heeft gheen Zwarte kleeren an: dies draaght hy gheen roww. De Bewijs-redenen van deze plaats zyn eens-deels noodt-zaaklyk / en vast: eens-deels alleen Be-wijslyk / en on-vast: dies moeten zy niet uit de Reghel / maar uit het Ghe-bruik onder-scheiden worden.

XVIII. Hoófdt-

XVIII. Hóófdt-stuk.

*Van de Reghels be-hoorende tót de Strijdi-
ghe en Ver-ghe-leeke Plaatsen, en
tót de Ghetuighnissen.*

I. REGHEL.

De Plaats van de Teghen-stellighen in 't ghe-
meen / heeft twee Reghels; De eerste / waar
van het eene der Teghen-stellighen be-vesticht
wordt / daar van wordt het ander be-neent.

VER-KLAARING.

1. §. Als / Het is een Paerdt: dies is 't gheen Mansch;
Hy is Ziek: dies niet ghe-zonds, &c. Hier moeten de Wets-
ten van Teghen-stel waar-ghe-nomen worden / welke
op ver-haalt hebben in 't I. Boe, 22. hóóf.

II. De tweede / de Ghe-zegghen der Teghen-
stellighen zijn teghen-ghe-stelt.

1. §. Als / hy is recht-vaerdigh, die de Wetten houdt: dies
on-recht-vaerdigh, die Ze over-treedt. Hier moet men ver-
hoeden / dat van de Teghen-stellighen gheen Ghe-slach-
tigh Onder-scheidt oft An-doening uit-ghe-sproken
wordt. Want het volgt niet: De Mensch is een ghe-Zieldt
lichaam: dies is een beest een on-ghe-Zieldt lichaam. **Oft**
niet dit / de Witheid is Zienlyk: dies is Zwartheid on-zienlyk:
Om-dat Ghe-zieldt Zyn, des Menschen Ghe-slachtigh
Onderscheidt is; en Zienlyk Zyn, is een An-doening
van Dertw / niet van Witheid. Maar dit volgt: De
Witheid ver-strooyt: dies ver-zaamelt de Zwartheid het
Ghe-zicht.

III. De

**III. De Plaats der Recht-strijdighen heeft
dyp Reghels; De eerste / dat het eene der Recht-
strijdighen ontfangt / dat ontfangt ook het andere;
en dat het eene niet ontfangt / ontfangt het ander
niet.**

*1. 5. Als / De liefde is in de ghe-lustende Be-gheerte: dies
ook de haat: Den-Beeften voeght het recht niet: dies worden
zy niet ver-onghelykt.*

**IV. De tweede / de Recht-strijdighen hebben
Recht-strijdighe Oór-zaaken, Ghe-wróchten, en
By-voeghen.**

*1. 5. Als / de Dueghdt is van de ghoede: dies is de On-
dueghdt van de quaaide Ghe-woonte: Die maakt Zaaligh:
dies deze ellendigh: Die is te wenschen; dies deze te vlieden.
Hier; syn twe dingen te schuwen: eerstlyk / dat men gheen
Oór-zaaken óft Ghe-wróchten dooz Toe-val neemt.
Want het volghet niet: Een ghaedt Man be-schermt en be-
mint de Zynen: Een on vroom dan haat en ver-laet de Zynen:
Om-dat de zynen te be-minnen van de dueghdt / en niet
van de Natuur is. Het ander is / dat men gheen Oór-zaa-
ken by-bzeng / welker Ghe-wróchten hangen van de
Schikkingen der Stóf. Want om de on-ghelykheidt
der Stóf / ghe-schiedt het dik-wyls / dat de zelfde Oór-
zaak Recht-strijdighe Ghe-wróchten doozt-bzengt / óft
Recht-strijdighe Oór-zaaken / Ghelyke Ghe-wróchten.
Want de warmte ver-hardt de klap / en ver-weekt het
wasch. En de dzeighementen werken niet zelden in som-
mighen 't zelfde / dat de Ghe-beden in anderen; naam-
lyk om-dat de Werkende Oór-zaak niet na de wijs van
haar kracht doet / maar na de wijs van de Onder-wor-
pe Stóf.*

**V. De derde / van de On-middelighen Recht-
strijdighen moet noodt-zaaklyk het eene 't Be-
ghyppigh Onder-werp in zyn / 't ander niet.**

1. 5. Als /

I. 5. Als / Een Vryeling is gheen Slaaf; dies is hy Vry: 't Ghe-tal is niet even; dies on-even. De Reghels dezer plaats zijn / de Dooz-ghe-stelde Be-paalingen by-ghe-braght zijnde / vast ghe-noegh / in-zonderheid de derde.

VI. De Plaats der Be-trekkighen heeft dezen Reghel; het eene der Be-trekkighen ghe-stelt zijnde / zo wordt het ander ghe-stelt / en / 't zelve wegh-ghe-nomen zijnde / wegh-ghe-nomen.

I. 5. Als / Dien de Vader een Heer is, die is des Vaders Slaaf. Hier toe be-hoóft dat van Martialis.

*Dan weet Sossibian, en lydt, Zich on-verbloemt
Een Slaaf te zyn, als hy zyn Vader Heere noemt.*

De Bondt-ghe-nóten der Romainen zyn den Romainen niet onder-daanigh; dies zyn ook de Romainen niet haar Over-he-den. Deze Reghel is zeer zeker.

VII. De Plaats der Be-roóvighen heeft een Reghel: Van de Be-roovighen moet noodt-zaaklijk 't een in 't Be-ghyppigh Onder-werp zijn / 't ander niet.

I. 5. Als / Hy is blindt; dies ziet hy niet. Ik, zegt onze Zaligh-maaker / ben het licht der Werldt: wie my volgt, wandelt niet in de duisternis. Een Be-ghyppigh Onder-werp wordt ghe-noemt / zo ten op-zicht der Natuur / als ten op-zicht van de Tydt van de Natuur be-stemt. Deze Reghel is vast.

VIII. De Plaats der Teghen-zeghlijken heeft dezen Reghel; het een der Teghen-zeghlijken ghe-stelt zijnde / wordt het ander ghe-weert / en in teghen-deel.

I. 5. Deze Reghel is de Ghzondt / waar op de be-ghinsels van alle weetenschappen stuenen; en die ze Be-neent / die is buiten reden.

IX. De

**IX. De Plaats van 't Meerder heeft twee Re-
ghels; De eerste / dien 't Meerder boeght / dien
boeght ook het Minder.**

*I. 5. Als / Ghódt heeft den Menschen 't leeven ghe-gheev-
ven : dies zal hy hun voetsel gheeven : Hy heeft hun 't lichaam
ghe-gheeven : dies zal hy hun ook de kóst gheeven.*

**X. De tweede / dat het Meerder niet boeght/
boeght ook het Minder niet.**

*I. 5. Als / De Engelen zijn niet zuiver voor Ghódt : veel
min de Menschen. Die van de Vyandt ghe-vangen is , magh
gheen uiterste wil maaken : veel min de Vyandt.*

**XI. De Plaats van 't Minder heeft ook twee
Reghels: De eerste / dien 't Minder niet boeght/
dien boeght ook 't Meerder niet.**

*I. 5. Als / Men magh zijnen Broeder niet licht-vaerdigh-
lyk ghrum worden : veel min dooden.*

**XII. De tweede / dat het Minder boeght/
boeght ook 't Meerder.**

*I. 5. Als / Een on-kwisch an-zien van een vreemde Vrouw
is zonde : dies ook over-spel Zelf: Ghódt gheeft den beesten
kóst en kleederen : hoe veel meer den Menschen?*

**XIII. De Plaats van 't Even heeft dyp Re-
ghels. De eerste / de Evene boeghen den Evenen.**

*I. 5. Als / 't Is David ghe-oorlóft ghe-weest de Toon-
brooden te eeten om den honger te stillen ; des is 't Christus Leer-
lingen ook ghe-oorlóft ghe-weest de aeren te plukken op den
Sabbath, om in's-ghelyc den honger te stillen.*

XIV. De

**XIV. De derde / dien 't eene der Evenen
boeght / dien boeght ook 't ander : en dien 't eene
niet boeght / dien boeght ook 't andet niet.**

1. 9. *Als / Christus heeft maght ghe-bat om den jichtighen
wonderlyk te ghe-reezen ; dies heeft hy ook maght ghe-bat om
de Zonden te ver-gheeven. An een ghroot-moedigh man be-
taamt gheen haastighe ghang ; dies ook gheen haastighe en
snelle reden.*

**XV. De derde / dat het eene der Evenen
boeght / boeght ook 't ander : En dat het eene niet
boeght / boeght ook 't ander niet.**

1. 9. *Als / Orfens , Pollux , Thezeus , Herkules kosten ter
Hellenghaan : dies schijnt deze wel-daadt an Aeneas niet ghe-
weighert te moeten worden , die in Edelheid des Ghe-slachts
niet laepher is , als 29. Zo twist-reedt Aeneas by Virgili-
lius / als hy zeght ;*

*Moght Orfens , door 't be-hulp van harp , ter hellen daalen ,
Om daar de Schim van zijn ver-leede Vrouw te haalen ?
Heeft Pollux door een buertigh sterven niet ver-lóft
Zijn broer , en langs dees wegh vaak heen en weer ghe-troeft ?
Wat zal ik Thezeus u ? óft Herkules ver-haalen ?
Ghy weet ook myn Ghe-slacht van Iupiter te daalen :*

*Tyrus heeft Alexanders an-val niet ver-draaghen ; dies
Zoud Ieruzalem ze ook niet ver-draaghen , zo 't Alexander
be-streeden had.*

2. *Al de Reghels van de Ver-gheleekene / hebben een
ghroote waar-schijnlykheid / en zijn by na zeker / zo
't Bewijs met de Deelen des Ghe-schils be-quaaamlyk
ver-ghe-leeken word : dat is / zo 't ver-ghe-leeken word
met het Onder-werp óft Ghe-zegg des Ghe-schils zelf ;
en niet met eenigh ding / welk het Onder-werp óft
't Ghe-zegg te be-paalen by-ghe-boeght is : want als
dit ghe-schiedt / zo is 't be-sluit on-be-quaaam. Ghelyk-
indien iemandt zo bewijs-reedt / Een Stik-zienighe kan van
veers een Os zien : dies ook een Voghelken : en dat uit deese
Reghel ; Dien 't Meerder voeght , dien voeght ook 't Min-
der.*

der. De **Obz**-zaak der dwaaling be-**staat** in de quade **Ver-ghelijking**. Want **schón** een **Os** gh**z**óóter **z**p dan **Een Voghelken**; zó is 't **nóchtans** van een gh**z**óóter **ber-ziening** / van **bér** een **Voghelken** / als een **Os** te zien.

3. **Zommighe** stellen deze plaatsfen alsó / dat **z**p niet an-merken de **Eben** óft **On-ebenheide** der dingen / dat **h**p ghe-**daan** hebben / maar der **waar-schijnlijkheide** : 't welk óók **Aristoteles** ghe-**daan** heeft in 't 2. **Boe**. der **Plaatsl.** 10. **hóóf.** **Deze vier Reghels** be-**gh**ijpen alle **Redeneringen** van 't **Meerder** / **Minder** en van 't **Eben**.

1. **Reghel** / **Zó**, 't gheen **meér** schijnt te zijn , niet is, zó zal ook niet zijn , 't gheen **min** schijnt te zijn : als / *De Engelen zijn niet zuiver voor Ghódt ; veel min de Menschen. Men magh zynen broeder. niet licht-vaerdighlyk ghrám worden : veel min dooden.* **Deze Reghel** komt óber een met onze **twe Be-nernde** / de eene van 't **Meerder** / de andere van 't **Minder**.

2. **Zó**, 't gheen **min** schijnt te zijn , is , zo zal ook dat zijn , dat **meer** schijnt te zijn ; als / *Ghódt heeft het leeven ghe-gheeven : dies zal hy ook voetsel gheeven : Een on-kuische an-schouwing van een vrouw , is Zonde , dies ook overspel.* **Deze Reghel** komt óber een met onze **twe be-vestighe** / de eene van 't **Meerder** / de andere van 't **Minder**.

3. **Zó** een van die , die even schijnen , is , zó zal ook 't ander zijn ; als / *David moght de Toon-brooden eeten ; dies moghten Christus Leerlingen ook aeren plukken op den Sabbath om den honger te stillen : Christus. heeft maght ghe-hat om wonder-werken door Zyn kracht te doen : dies heeft hy ook maght ghe-hat om de zonden te ver-gheeven : Orfeus , Pollux , Thezeus en Herkules moghten ter Hellen ghaan ; dies ook Aeneas.* 4. **Zó** een van die , die even schijnen , niet is , zó zal ook 't ander niet schijnen ; als / *eenen ghroot-moedighen man voeght gheen be-roerde ghang : dies ook gheen be-roerde reden : Tirus heeft Alexanders an-val niet weder-staan ; dies zoud Ze Ieruzalem niet weder-staan hebben.* **Deze twe Reghels** komen óber een met onze **d**p van de **Ebene**.

4. **Waar** uit blijkt / dat de **zelve** bewijs-reden dikwyls van 't **Meerder** en **Minder** te **ghelijc** is ; van 't **Minder** naamlyk dooz de **waar-schijnlijkheide** / en van 't **Meerder** dooz de **zaak** : als / *Ghódt heeft het leeven ghe-gheeven ; dies zal hy ook voetsel gheeven. Want het is min waar-schijnlyk / dat Ghódt het leeven gheeft / als dat hp 't **voetsel** gheeft / en **nóchtans** is dat in der **daadt** gh**z**óó-
ter.*

ter. En schoon daar in weynigh ghe-legghen 3p / welke wijs wy in deze plaatsen in-gyaan / 3o sal nochtans de Leer van 't Meêr en Minder lichter en klaarêr zyn / 3o wy in deze plaatsen onder-wyzen de vergelijking der hoe-ghoôrheid / dat wy ghe-daan hebben / als 3o wy onder-wyzen de Vergelijking der Bewyslykheid in de Dooz-stellen. Want deze Vergelijking is den Denk-redenen ghe-boeghlyker / als den Dol-kome Sluit-redenen.

XVI. De Plaats van de Ghelijken heeft deze Reghel ; de Ghelijken boegghen den Ghelijken.

1. 5. Op deze plaats wordt gheen Enkele / maar een t'zaam-ghe-zette Ghe-lyknis / oft Ghelyk-bôzmygheid ver-staan ; als / de Vaten van een nauwe mondt ver-spuwen de over-vloedighlyk over-ghe-storte over-vloedt des rochts , de allenx in-ghe-drupte nemen zy an : dies be-ghrypen de teêre Ver-standen der Leerlingen de Reghels der Onder-wyasingen lichter allenxkens voor-ghe-stelt , als ôver hooop. De bewys-redenen uit de plaats van de Ghelijken ghe-trokken / ber-klaaren meêr / als 3p be-wyzen : en / ghelyk Molin zeggt / 3p brengen meer schaamte van te Ver-schillen by / als noodt-zaaklykheid van toe te stemmen.

XVII. De Plaats van 't On-ghelijke heeft een Reghel ; Dat de Ghelijken den On-ghelijken boegghen / is niet noodt-zaaklyk.

1. 5. Deze plaats duegghet niet om te be-wyzen / oft om te weder-legghen / maar om de redenen van 't Ghelyke ghe-haalt te ont-knôpen. Want 3o iemandt be-wees / dat alles onder de Menschen ghe-meen moet zyn / omdat alles onder de Beesten ghe-meen is : 3o moest men ant-wôbden / dat de wijs der Menschen en Beesten on-ghelyk is : en dat daarom niet noodt-zaaklyk 3p / dat hun de zelve / oft ghelyke dingen boegghen.

XVIII. De Plaats van de Ghe-tuighnissen heeft tien Reghels. De eerste/ het Ghódljk Ghe-tuighnis is aller-zeekerst / en daarom van zelfs ghe-loof-waerdigh.

1. 5. De Toe-stemming / welke 't Ghe-tuighnis te weegh brenge / wordt eigentlijk Ghe-loof ghe-noemt / 't welk zo veel vaster is / als des zeggheers an-;ienlykheid óft Ghe-lóof-waerdigheid ghzóoter is. Een Ghódljk ghe-tuighnis is / dat van Ghódt zelve boozt-ghe-braght wordt: als dat / *Deze is mijn ghe-liefde Zoon: hoort hem:* en dier-ghelyke: óft óók dat van Menschen ghe-zeit óft ghe-schreeven is / welke zekerlyk van Ghódt an-ghe-blaazen ghe-weest zyn / ghelyk de Profeten en Apostelen ghe-weest zyn. Heden moet men gheen ghe-tuighnis als Ghódljk an-nemen / be-halven dat in de ghe-re-ghelde Boeken der heilige Schryft be-ghreepen wordt.

XIX. De tweede / tót de zekerheid van 't Ghódljk Ghe-tuighnis komt naast het Ghe-tuighnis van een der Zinnen / zo in- als uit-wen-digh / waar toe ook be-hoozt het Ghe-tuighnis des Ghe-wissen.

1. 5. De kracht van 't Ghe-weeten is ghroot , zegt Cice-ro booz Milo ; en dat niet alleen booz 't Ghe-richt / zo dat zy niet vreezen , die niets be-dreeven hebben , en zy , die ghe-zondicht hebben , altijd meenen , dat de straf voor haar ooghen zweeft. Maar óók in 't ghansche leeben / en in alle dingen. Want Ghódt heeft onzer natuur in-ghe-stoht eenighe kracht om eenighe Dooz-stellen / die al-ghe-meenst en van de be-kenste waarheid zyn toe te stemmen / waar op de konsten en weetenschappen / zo Beschouwwighe / als Gheffentighe / stuenen. Ghelyk als deze uit-spraakken zyn : 't Heel is ghrooter als zyn deel. Ghode is men Ghódt's-dienst , den Ouders Eer , der Overheid Ghe-hoorzaamheid schuldigh , &c. Die zo-daanighe Dooz-stellen niet ghe-lóoben / die schynen booz-waar haar ghewisse en de kracht van haar eighe Natuur te ver-zwoeren.

2. Niet

2. Niet minder is de kracht der uiterlijke Zinnen ; welker óóydeel die zeeke te zijn be-neenen / die hebben / de weetenschappen en alle toe-stemming des ghe-moedts wegh-ghe-nómen / On-beghrypelykheid en Weer-span-nigheide in-ghe-voert / als de Akademischen en Scryp-tischen.

• **XX.** De derde / gheen Menschlyk Ghe-tuigh-nis is dooz zich Ghe-loof-waerdigh / óft van een Noodt-zaaklyke waarheidt : nóchtrans zijn zom-mighe vaster als andere.

1. 5. Gheen Menschlyk Ghe-tuighnis / dooz zó beel't Menschlyk / dat is / dooz zó beel't van een Mensch doozt-ghe-bzaght is / is zó zeeke / dat van 't zelve niet magh ghe-twyselt worden : zó om-dat het bóven de Menschlyke ghe-leghentheid is / niet te konnen dwaalen / zó om-dat de Menschen dooz harts-tóchten zeer lichtlyk ver-rukt worden / dooz welker an-dynging zó als waarachtigh om-helzen / dat zó met een ghe-ruste harts-tócht wel weten valsch te zyn.

XXI. De vierde / dat op een stille toe-stem-ming van allen stuent / is bóven andere waar-schynlyk.

1. 5. Als / dat des Menschen Ziel on-sterfelyk is. In dit ghe-tal moet men niet rekenen eenighe ver-ouderde Meeningen des ghe-meenen volk : als / dat de Zwaanen op haar sterven zoetlyk zingen : Dat een Beer on-ghe-vormde tongen baert, &c. Welke ghe-harte Menschen ver-achten.

XXII. De vijfde / als der Menschen Ghe-tuighnissen ver-schillen / zó is dat ghe-looflyk waar te zyn / dat de meeste en wijsste ghe-tuighen.

XXIII. De zeste / een ervaren konstenaar moet men in zyn konst ghe-looben.

XXIV. De zebende / zó 't Ghe-schil van woorden zp/ zó zijn de ghe-bzuiklijste de beste.

XXV. De achste / in de Ghe-schillen van 't Recht/ ghelden meest de Wetten/ de In-stellingen des volks / de Raadts-besluiten / het be-haaghen der Vorsten / plakkaarten / de antwoorden der Wijzen / ghe-meene handelingen / de ghe-woonte / en bonnissen in ghelijke zaaken uit-ghe-sproken.

XXVI. De neghende / in een Ghe-schil van de daadt worden ghe-tuighen/ handt-schziften en de be-lijdenis bp-ghe-bzaght.

XXVII. De tiende / een Be-neendt Ghe-tuighnis be-wijst niet.

1. 5. Want het bólght niet / Aristoteles oft Plato hebben dat niet ghe-zeit ; dies heeft sich dat zó niet. Maar zó 'er eenighe kracht van be-wijzen in 't ghe-tuighenis zp / dat bólght : als / Aristoteles / Plato en andere wijsheidts ver-standighe Mannen / hebben ghe-zeit dat dit sich alzó heeft / dies heeft het sich alzó : oft / hebben ghe-zeit / dat het sich alzó niet heeft ; dies heeft het sich alzó niet. Want schoon een ghe-tuighnis niet be-neendt moet zijn / zó hindert nóchts niets / waar door een be-neende be-sluit door een ghe-tuighnis be-weezen werde. De ghe-tuighnissen der heplighe Schzift / óók Be-neende / be-wijzen in dingen ter zaaligheidt nóddigh om te doen oft te ghe-lóóven ; in de andere niet alzó : naamlijk / omdat alle dingen / ter zaaligheidt nóddigh / in de heilighe Schzift ból-kómelijk be-ghzeepen worden. En zó veel van de Vol-strekte Reghels.

XIX. Hoófdt-stuk.

Van de Ver-ghe-leeke Reghels.

I. REGHEL.

De Ver-ghe-leeke Reghels zijn óft van een zekere / óft van een on-zekere Plaats.

I I. De Reghels van een zekere Plaats zijn Al-ghe-meen / óft Bp-zonder : waar van die een ber-ghe-lyking be-ghyppen in ieder ; deeze alleen in een zeker Ghe-slacht.

VER-KLAARING.

I. 5. Bp boorz. Deze Reghel / diens Ghe-wrócht méér zó-daanigh is , dat is ook méér zó-daanigh , is van een zekere plaats / om-dat 3p uit-dykt de plaats van 't Ghe-wrócht / waar uit het be-wijs ghe-nomen is : en 3p is Al-ghe-meen / om-dat 3p alle dingen toe-ghe-past kan worden die in eenigh Ghe-slacht een Ber-ghe-lyking toe-laa-ten. Maar deeze / dat een voor-treffelijker Onder-werp voeght , dat is ook zelf voor-treffelijker , is wel van een zekere plaats / om-dat 3p an-wijst / dat het Be-wijs ghe-nomen is uit de plaats van 't Onder-werp ; maar 3p is niet Al-ghe-meen / om-dat 3p die dingen alleen kan toe-ghe-past worden / welke in ghoedtheit ver-ghe-lee-ken worden. Maar deze / dat lang-duurigher is , is beeter , is van een on-zekere plaats / en Bp-zonder : om-dat 3p nócht de plaats der Bewijs-reden uit-dykt / nócht allen dingen / die onder zich ver-ghe-lee-ken worden / kan toe-ghe-past worden.

III. De Ver-ghe-leeke Reghels van een zekere Plaats kunnen uit de Vol-strekte Reghels , na de rp der Plaatsen ghe-bózmt worden. Want

Na 3

daar

daar zijn wainigh Plaatsen, welker Be-vestighe-
Regheis gheent ver-gheelijking toe-laaten.

1. 5. Aristoteles stelt de Ver-ghe-leeke Regheis in 't
3. Boe. der Plaatsl. maar dewelke meesten-deel Bp-
zonder zijn en van een on-zekere plaats. Uit dezelve heb-
ben wy eerst die ghe-koozen / die tót zekere plaatsen be-
roepen kunnen worden: en die al-ghe-meenlijk uit-ghe-
braght kunnen worden / zullen wy al-ghe-meenlijk booz-
stellen; die niet al-ghe-meenlijk boozt-ghe-braght kun-
nen worden / zullen wy bp-zonderlijk booz-stellen. Waar
in wy de zelfde rp der plaatsen volghen zullen / die wy
in 't boozighe hooft-stuk ghe-volghen hebben / en de Vol-
streckte Regheis / zó veel 't ghe-schieden kan / in Ver-ghe-
leeke ver-keeren. De Be-neende zijn tót de Ver-gheelij-
king niet be-quam: om-dat in de Be-neening gheen
trappen; sijn. Daar na zullen wy 'er óók de Booz-neem-
ste van die bp-voeghen / die tót zekere plaatsen niet kon-
nen be-roepen worden.

2. De Be-tekening laat gheen Ver-gheelijking toe:
om-dat de zelfde Oo-zspoonklykheid / óft veelen niet
boeght / óft zekerklyk niet boeght na méer en min.

3. De Ver-ghe-leeke Regheis van de Een-aartis-
ghen. 1. Dien 't een Een-aartigh méer voeght, dien voeght
ook 't ander méer. Als / *Cesar heeft het ghe-meene best méer
be-raaden als Bibulus; dies is hy méer een Raats-heer ghe-weest.*
2. Zó 't een Een-aartigh treflijker is als 't een, zó is ook
't ander treflijker als 't ander. Als / *Zó de Ghódt-vruchtig-
heid treflyker is als de Ghe-leertheid; Zó is 't ook beter Ghódt-
vruchtigh als Ghe-leert te Zyn.*

4. Van d'uit-beelding. 1. Dien d'Uit-beelding méer
voeght, dien voeght ook 't Uit-ghe-beelde méer. Als / *In
dien de uit-beelding van Waarheid zp / Een Verw 't ghe-
Zicht ver-spreidende, zó zal volghen / dat dat witter zp als
een ander / dat het ghe-zicht meerder ver-spreidt.* 2. Dat der
uit-beelding méer voeght, voeght ook 't uit-ghe-beelde
méer. Als / *De Heblykheid be-roepende de Harts-tochten
anzes ghe-moeds en onze doeningen tót Middel-maatigheid, is
nutter en vorderlyker tót de Ghe-luk-Zaaligheid, als de ryk-
dommen; dies ook de dweght, wiens uit-beelding dit is.*

5. Van Ghe-nacht en Ghe-daante. 1. Dat het Ghe-
nachte

flacht meêr voeght , voeght ook der Ghe-daante meêr , en , dat eener Ghe-daante meêr voeght , voeght den On-deeli-ghen meêr. *Als / Zó een on-stóffighe Zelf-standigheit scharp-Zinnigher is als een lichaamlyke , Zó is de Menschelyke Ziel af-ghe-scheiden , scharp-Zinnigher , als in 't lichaam.* 2. Dat onder een treflijker Ghe-slacht óft Ghe-daante be-ghreepen wordt , dat is ook zelf treflijker. *Als / Om-dat het leevendigh edeler is als 't niet leevendigh , Zal een Vlieg edeler zyn als de Heemel.*

6. **Van Heel en Deel.** 1. Indien een Ghelijk-slachtigh Heel meêr zo-daanigh is , als een Heel , zó zal het Deel ook meêr zó-daanigh zyn als een Deel , en buert-wijs. *Als / In-dien Ghoudt zwaarder is als Kooper , Zó zal ook eenigh Deel van 't Ghoudt zwaarder zyn als eenigh Deel van 't Kooper , be-houdens de Zelfde Ghelyk-vórmigheit van ghroote.* 2. Dat Vol-strektlyk zó-daanigh is , óft iet te weegh brengt , dat zó-daanigh zy , diens Heel is meêr zó-daanigh , en brengt meêr te weegh , dat iet zó-daanigh zy , als een Deel. *Als / Indien de Rubarbar de kracht heeft om de Ghal te zuiveren , Zó zal een Drachma meerder kracht hebben om te zuiveren , als een Scrupulus , welke een derde deel van een Drachma is.* **Onder deze Al-ghe-meene Reghel worden veel by-zonde-re be-ghreepen.** *Als /* 1. Veele ghoden zyn voor wainighe te stellen. *Zó is de dueghdt met de edelheid treflijker als de dueghdt alleen.* 2. Dat eerlyk , ghe-nueghlyk en nut is , is beter als dat alleen eerlyk , ghe-nueghlyk , óft nut is. 3. Dat het ghoede door zyn by-komst ver-meerdert , óft door zyn af-ghang ver-mindert , is beter , als dat het ghoede door zyn by-komst niet ver-meerdert , óft door zyn af-ghang niet ver-mindert. 4. Hoe iet het ghoede door zyn by-komst meêr ver-meerdert , óft door zyn af-ghang meêr ver-mindert , hoe 't beter is.

7. **Van Stóf en Dóym.** 1. Diens Stóf meêr zó-daanigh is , dat is ook zelf meêr zó-daanigh. *Als / om-dat het Ghoudt treflijker en ghe-duurigher is als een Steen óft Rots ; zó vólght / dat een Ghulden Beelde treflijker en ghe-duurigher is als een Steenen.* 2. Dat een Edeler Vórm heeft , is ook zelf Edeler. *Als / om-dat des Menschen Dóym treflijker is als de Dóym van een Beest (want die is On-stóffig en On-sterfelyk ; deze Stóffig en Sterfelyk) zó vólght / dat de Mensch edeler is / dan de Beesten.* *Met ghelyke reden kunt ghy ober-reden/*

dat een **Bliegh** treffijker is dan de **heemel**: om-dat diens **Dôym** een **Ziel** is / dezës eenighe niet leedendighe **Dôym**.

8. Van **Werkende** **Ööz**-zaak. 1. Dat door zich, eenvoudighlijk, en door zijn **Natuur** zó-daanigh is, is meêr zó-daanigh, als dat, dat door **Toe-val**, na iet, óft door **Deel-neeming** zó-daanigh. Zó is de **Spijs** ghe-zonder als de **Ghe-nees-dranken**, om-dat die dooz zich ghezondt is / de **Ghe-nees-dranken** dooz **Toe-bal**: en 't **licht** is nutter als de **duisternissen**, om-dat dat allen nut is / deze alleen den dieben / en die haar **ber-berghen** willen. **Eindlyk** is de **Zon** blinkender dan de **Maan**; om-dat zþ dooz haar **natuur** blinkt / deze dooz **Deel-neeming**. 2. Dat door zich en door zijn **natuur** meêr zó-daanigh is, dat werkt meêr, en buert-wijs. Zó **ber-warmt** het buur meêr / als ghe-warmt waater / om-dat het warmer is. Zó zult ghy **be-kennen** / dat pzet zwaater is als hout / om-dat het haastigher daalt. Deze **Reghel** magh slechts by ghebraght worden in de **Ööz**-zaaken dooz zich: want in de **Ööz**-zaaken dooz **Toe-bal** be-drieght zþ meenigh-maal. Want het gloepende pzet / schón 't niet heeter zþ als eers **blam** / zó byandt het nochtans heftigher / dooz de **dikte der Stóf** / welke de byandt helpt / en den **lyder** de **warmte** heftigher in-dykt. 2. Dien de **Oör**-zaak meêr voeght, dien voeght ook 't **Ghe-wrócht** meêr, en buert-wijs. Zó bewijst ghy / dat de **ouden** dooz-zichtigher zyn / als de **jongelingen** / om-dat zþ meerder **erbaarenheid** der dingen hebben. 4. **VVaarom** een ieder zo-daanigh is, dat is meêr zó-daanigh. Zó / om-dat het **water** van 't buur warm wordt / kan men **be-sluiten** / dat het buur meêr warm is. Deze **Reghel** be-drieght vaak: en dooz-neemlyk in de **Ghelyk-naamighe** **Ööz**-zaaken / en in die dooz **Toe-bal**. Want het vólghet niet: *Iemandt is dronken om de wijn; dies is de wijn meêr dronken: Het mes is scharp door 't be-hulp der wet-steen; dies is de wet-steen scharper als 't mes. Ten tweeden zó be-drieght de Reghel in de Ghe-wróchten / die niet meêr en min ont-fangen. Als / zó ghy bewijst / dat de Vader meêr een Mensch is als de Zoon, om-dat de Zoon een Mensch is door de werking des Vaders. Ten darden be-drieght zþ in die / die niet van een **Ööz**-zaak hangen. Want schón de **Leerling** de ghe-leertheid van de **Meester** ghe-schept heeft; zó vólghet nochtans niet / dat de **Meester** altydt ghe-lerder is als de **Leerling**. Want het*

het kant ghe-schieden / dat de Leerling zijn Meester in ver-standt en scharp-zinnigheidt über-trefst. 5. VVelker werking, werk, ghe-wrócht óft ghe-bruik beter is, die zijn ook zelf beter, en hoe veel zy beter zijn, hoe veel zy ook zelve beter zijn. Zó is 't Ver-standt treffliker als een Zin/ om-dat diens werking treffliker is: en de Timmer-konst is treffliker als de Schoen-maakerp / om-dat een Huis treffliker is als een Schoen: en de dueghdt is treffliker als de rijk-dommen / om-dat diens ghe-bzuik tót het ghe-moedt/ dezer tót het lichaam be-hóózt.

9. Van 't Eindt en de Middelen. 1. Dien 't Eindt meêr voeght, dien voeghen ook de Middelen meêr, en buert-wijs. Zó be-wijst ghy / dat iemandt meerder ver-standt/ boeken/ bezigheidt / scharp-zinnigheidt heeft / om-dat hy ghe-leerder is: óft dat hy ghe-leerder is / om-dat hy meêr ver-standts / bezigheidts / ver-nufts / etc. heeft.

2. 't Eindt is treffliker als de Middelen. Als / de Ghe-zondtheit is treffliker als de Artsen. Deze Reghel heeft een andere na-buurighe: Dat om zich be-gheert wordt, is beter als dat, dat om dat be-gheert wordt, óft om een ander, óft ook als dat be-gheert wordt, om VVaan óft Roem. Zó be-wijst ghy / dat de ghe-leertheit treffliker is als de boeker sien / de bzienden als de rijk-dommen / de ghe-zondtheit als de schönheidt. 3. Dat naast an 't Eindt komt, is beter. Zó is de Webel-konst treffliker als de Rijd-konst / om-dat zy nader an de über-winning komt: 4. Dat tót een beter Einde be-trokken wordt, is beter. Zó be-wijst Aristoteles dat de wijs-heidt beter is als de zedighe dueghdt / om-dat zy tót de Be-schouwighe Ghe-luk-zaaligheidt leidt: de welke hy zeght zó veel treffliker te zijn als de Gessenighe Ghe-luk-zaaligheidt / waar toe de zedighe dueghdt be-trokken wordt / als de eeuwighe dingen treffliker zijn als de ver-ghankliker. In 't 10. Boe. der Zede. 5. hóof.

10. Van Onder-werp en Wp-boegh. 1. Dat in een Edeler Onder-werp is, dat, zó 't ghoedt zy, is beter: zó quaadt zy, slechter, als dat in een On-edeler Onder-werp is. Zó is de dueghdt beter als de ghe-zondtheit / en de on-dueghden zijn slimmer als de ziekten / om-dat het ghe-moedt edeler is / als 't lichaam. 2. VVaar van 't Onder-werp ghoedt ghe-noemt wordt, is beter, als dat, waar van 't niet ghoedt ghe-noemt wordt. Zó is 't eerlijk ghoedt

beter als het nutte / om-dat men daar van ghoedt ghe-
noemt woerdt/ van dit niet. 3. Van die, welke baide 't On-
der-werp ghoedt maaken, is dat beter, dat het Onder-werp
met meerder ghoedt an-doet. Zó zijn de Ghódt-ghe-leer-
de dueghden/ 't ghe-lóof/ de hoop/ de liefde/ treflijker als
de bozgherlijke dueghden. 4. Dat ontrent treflijker Voor-
werp ver-keert, dat is ook zelf treflijker. Zó is de Wys-
gheerte treflijker als de Artsensj: om-dat die ontrent het
ghe-moedt: deze ontrent het lichaam ver-keert. 5. Dat
is beter, waar uit ghrooter ghoeden, óft kleiner quaaden
vólghen. Om deze reden stelt Cicero in 't 1. Boe. der
Plichten / de raadt van Solon / waar door hy de Aro-
paghiten eerst ghe-stelt heeft / booz de zeghe van The-
mistokles by Salamis: om-dat deze eens slechts / die
alstijdt der bozgherschap bozderen zal.

11. Van de Ver-schillighen. Als men een van tweeën
be-neent in ons te zijn, op dat wy ons 't ander roe-eighe-
nen, zó oordeelen wy dat treflijker te zijn, dat wy willen dat
in ons schijnt te zijn. Alsó / om-dat het meeste deel zich
be-neent arbeidsaam te zijn / op dat zy ver-standigh schyn-
nen: zó oordeelen zy beter te zijn / dat zy ver-standigh/
als dat zy arbeidsaam sijn.

12. Van de Recht-strijdighen. 1. Dat veerst van zijn
Recht-strijdigh af-wijkt, is meêr zó-daanigh. Zó is dat
witter / dat min met zwartheid ghe-mengt is. 2. Diens
Recht-strijdigh leelijker is, dat zelve is beter, en in teghen-
deel. Als / zó de on-bzómigheid leelijker is als de zek-
te / zó zal de bzómigheid beter sijn als de ghe-zondt-
heidt. 3. VVelx ver-lies, af zijn, oft onder-ghang slim-
mer is, dat zelve is beter, en in 't teghen-deel. Als / zó de
schaade van een ghoede naam een ghzóóter quaadt zy/
als de schaade van gheidt / zó zal een ghoede naam een
meerder ghoedt sijn als 't gheidt.

13. Van 't Meerder/ Minder en Eben. 1. Dat meêr
zo-daanigh an 't Meerder is, dat is ook meêr zó-daanigh
an 't Minder. 2. Indien 't Minder meêr zó-daanigh is, zo
zal ook 't Meerder meêr zó-daanigh zijn. Alsó / wijl de ghe-
zondtheit een meerder ghoedt zy als de rijk-dommen/
indien de dueghdt treflijker zy als de ghe-zondtheit / zy
zal óók treflijker sijn als de rijk-dommen. 3. Indien een
van de Evenc meêr zo-daanigh zy, zó zal ook 't ander meêr
zó-daanigh zijn. 4. Dat meêr zó-daanigh is als een der

Eycnen,

Evenen, dat is ook meêr zó-daanigh als 't ander. *By voorb.* Indien van twee eben-ghelyke ghe-wichten / 't een ; waar-der óft lichter is als een darde / zó zal 't óók 't ander zyn : óft / indien een darde ; waar-der óft lichter is als 't eene / zó zal 't óók ; waarder óft lichter zyn als 't ander. En zó in anderen. 5. Indien 't een Ghe-slacht meêr zó-daanigh zy als 't ander, dat in 't voor-treflijkste Ghe-slacht meest zó-daanigh is, dat zal meerder zó-daanigh zyn als dat, dat meest zó-daanigh is in een min voor-treflijk Ghe-slacht. *Als / indien de weetenschap trefliker is als kunst / zó zal de edele weetenschap trefliker zyn als de edele kunst.* 6. Indien een vol-strekt Ghe-zegh met een vol-strekt Onder-werp door zyn Natuur over-een-komt, zó zal de an-ghroei-jing van 't Ghe-zegh ook over-een-komen met de an-ghroei-jing van 't Onder-werp. *Als / indien 't gheen eerlyk is / ghoedt is : zó zal dat eerlyker is / beter ; en dat eerlykst is / best zyn. Ik heb ghe-zeit door zyn Natuur. Want zó 't Ghe-zegh niet met het Onder-werp door zyn Na-tuur óber-een-komt / zó be-drieght de Reghel. Want het bólght niet / Indien de oeffening des lichaams ghoedt is ; zó zal de ghroeter beter ; en de ghrooiste , de beste zyn : Dewyl de oeffening niet uit zich en haar natuur ghoedt is / maar door zó beel zó maatigh is.*

14. Van Ghelyk en On-ghelyk. Dat dien ghelyker is, welk zó-daanigh óft meêr zó-daanigh is, dat zelve is ook meêr zó-daanigh, en in 't teghen-deel. Zó wordt *Nix* sterker ghe-acht als *ylpsses* / om-dat hy *Achilles* / den sterksten der Ghzycken / ghelyker is. Hier moet waar-ghe-nómen worden / dat de ghelyknts in-ghe-stelt werde in 't eighen Ghe-slacht. Want niet / indien ic mandt *Achilles* ghelyker is in ghzamschap / zal daarom óók sterker zyn / maar alleen ghzams-stuerigher.

15. Van de ghe-tuighnissen worden de *Der-ghe-leeke* Ghe-schillen op de zelve wys be-bestight / als de *Dof-strekte*. Want ghelyk door 't ghe-tuighnis van *Aristoteles* be-wezen kan worden / dat de ghierigheidt quaadt is ; alzó kan óók be-wezen worden / dat zó sinnet is als de óber-daadt. Zó dat men in deze plaats gheen *Der-ghe-leeke* Reghels vandoen heeft / 't zó misschien om te onder-scheiden de an-zienlykheidt der ghe-tuighnissen / men deze Reghel moght an-tekenen. Dat Ghódt zeghe te zyn, is ghe-loofliker, als dat de Menschen ; dat de wij-zen,

zen, als dat het ghe-meen volk : dat veel, als dat weinighe : dat ervaren kunstenaars, als dat on-ervarene : en dat ieder te ghen zich, als dat hy voor zich ghe-tuight.

16. En dit zijn de *Der-ghe-leeke Reghels* / welke de *De-tekening van een zekere plaats* / oft opentlijk / oft ver-bozghentlijk be-gryppen. In welke alle de zelfde be-paalingen ver-staan moeten worden / welke by de *Dol-strekte Reghels* / daar zy op passen / ghe-boeght zijn. By voorb. De eerste *Der-ghe-leeke Reghel* van de *Een-aartighen* / past op de eerste *Dol-strekte Reghel* van de zelfde plaats. Die heeft zich alzô: Dien 't een der *Een-aartighen* voeght, dien voeght ook 't andere. By deze *Reghel* is deze *ber-hoeding ghe-boeght* / dat niet *Een-aartighen* by-ghe-braght werden / die alleen in *ber-wantschap* des woôrds / en niet oók der natuur t'zaam-ghe-boeght zijn. Deze zelfde *ber-hoeding* moet by-ghe-braght worden in de *Der-ghe-leeke Reghel* / welke zô boozt-ghe-braght is : Dien het eene der *Een-aartighen* meêr voeght, dien voeght ook 't ander meêr. *Der-halven ghelijc niet volgt* : *De-ze is dronken, dies is hy een dronkaardt* : alzô volgt oók niet: *dere is dronkener, dies is hy een meerder dronkaardt*. En zô in anderen.

17. Nu zijn van de *Der-ghe-leeke Reghels* die noch *ôberigh* / die gheen *be-tekening* van een zekere plaats be-gryppen / ghelijc zeer veel zijn in 't 3. Boe. der *Plaats*. wy zullen 'er de booz-neemste uit kiezen. 1. De lang-duurigher en *stantvastigher* ghoederen zijn meêr te be-gheeren, als / de ghoederen des ghe-moedts zijn meêr te be-gheeren / als de ghoederen des lichaams. 2. Ieder ding is dan meêr te wenschen, als het be-quamer en meêr ten ghe-bruik is. Als / de *starkheid* in de *Zueght* / *Booz-zichtigheid* in den *Ouderdom*. 3. Dat altijd, oft dikwijls tot nut is, is beter, als dat zelden. Als / de *maatigheid* is beter als de *starkheid*. Die met zich zelve ver-ghe-noeght zijn, zijn meêr te ver-kiezen, als die, die anderen ghe-brek hebben : als / de *ôber-bloet* der dingen is te ver-kiezen *bôben Gheldt*. Want die 't gheldt *ôber-bloedigh* heeft / heeft der dingen ghe-brek : Maar die dingen *ôber-bloedigh* heeft / heeft gheen gheldt *nôddigh*. 5. Dat beerlijker is, is wenschlijker : als / *Roem* *bôben Rijkdom*. 6. Het moeilijk is beter als 't licht-doenlijke. 7. En 't eighen, als 't ghe-meene. *Booz't ghe-meen* wordt hier niet *ber-*

ber-staan 't ghe-meene best/ maar dat/ dat beele hebben :
 dooz 't eighen / dat wy alleen hebben / oft met weinighen
 ghe-meen hebben. Want dat be-minnen wy meest.
 8. Dat anderen niet mē-ghe-deelt kan worden, is beter, als
 dat mē-ghe-deelt kan worden : als / de weetenschap is be-
 ter als rijk-dommen. 9. De niet noodighe moet men
 stellen voor de noodighe : *Zō wenschen wy lieber ghe-
 makijk te leeben als te leeben.* Deze Reghel keert Cicero
 niet om / als hy in zyn Plaats. zeght : dat de noodi-
 ghe beter zijn als de niet noodighe. Want dooz de niet
 noodighe ber-staat hy de ober-töllighe. Maar hy Aristo-
 teles zijn niet noodighe / de welke be-hoózen tot het wel
 zyn (op dat ik met de Schoól-ghe-leerden spreek) nood-
 dighe / welke be-hoózen tot het zyn. 10. Die van anderen
 niet ghe-gheeven kunnen worden, zijn beter, als die van
 anderen ontfangen worden : als / de dueghdt en ghe-*leert-*
heidt zyn beter als de rijk-dommen. 11. Dat zich ie-
 mandt liever wil ver-krijghen, is beter, als dat hy zich liever
 wil van anderen na-ghe-laaten te worden : als / de vrienden
 zyn beter als de rijk-dommen. Want vrienden zoeken
 wy zelf te ber-krijghen ; de rijk-dommen willen wy lie-
 ver dat ons van anderen na-ghe-laaten worden.

18. En dit zyn de booz-neemste Reghels / waar dooz
 men de Ver-ghe-lecke Ghe-schillen be-bestighen kan/
 welke oft uit de Vol-strekte Reghels oft uit Aristoteles
 3. Boe. der Plaatslingen ghe-trokken kunnen woz-
 den. In welke alle / en inzonderheid in die / die de
 Ver-ghelijking der dingen be-ghrijpen in de ghoedtheid/
 moet deze ver-ghoeding by-ghe-braght worden / dat die
 dingen / die ver-ghe-leeken worden / in 't overighe even-
 ghelijk zyn. By voorb. Het lang-duurigh ghoedt moet
 wel ghe-stelt worden voor het min lang-duurighe ; maar
 dan eindlijk, als zy in 't overigh even-ghelijk zijn. En
 zō beel van Reden-kabelighe Sluit-reden.

XX. Hóófdt-ftuk.

Van Be-tóóghing.

I. REGHEL.

Demon-
stratio.

NU volgt Be-tóóghing, welke uit-ghe-beelt
wordt een wetenschap baarende Sluit-re-
den.

VER-KLAARINGH.

1. 5. Be-tóóghing (in 't Ghyter Apodeixis) is by den
Landt-meeters een ont-werp van een Dooz-schryft/waar
in zy de waarheid haarer Dooz-stellen booz bógghen stel-
len om ghe-zien te worden. Hier teghen wordt ghe-stelt
Pseudografema, dat is/ valsche Be-schrijving óft Ont-werp.
Deze wóóyden (als óók zommighe andere/welke in de leer
der Sluit-redenen ghe-bzuikt worden) zyn uit de Landt-
meeterje tót de Reden-konst óber-ghe-djaaghen: en
daar wordt Be-tóóghing ghe-nómen/ zomtyds wel booz
ieder zeecker en klaar be-wijs: maar op deze plaats wordt
het be-knóptlyk ghe-bzuikt/ booz een weetenfchap wer-
kende Sluit-reden: en Pseudografema, voor een dooling
baarende Sluit-reden, der weetenfchap teghen-strýdigh.

2. Het Ghe-flacht der Be-tóóghing is Sluit-reden:
waar in zy met de Reden-kabelighe Sluit-reden óber-
een-komt. Het onder-scheidt is van 't Eindt ghe-haalt/
welk is VVeetenfchap. Het wóóydt van Weetenfchap
wordt óft ruimlyk ghe-nómen/ booz ieder waare kennis/
óft toe-ftemming: óft be-knóptlyk booz een baste en on-
bedzyeghlyke toe-ftemming: óft eindlyk aller be-knópt-
lykft/ booz een Toe-ftemming der Dooz-stellen/ welke
dooz een Óóz-zaak óft Ghe-wóócht be-kent worden.
Want een baste en on-be-dzyeghlyke kennis/ is óft van
eenighen zin (ghelyk wanneer wy be-kennen/ dat op de
middag de Zon fchynt) óft van 't ver-ftandt: ghelyk wan-

wanneer men handelt van de Al-ghe-meene Dooz-stellen / tot welker waarheid een zin niet ghe-raakt / als welke in de Sp-zondere be-staat. De kennis der Al-ghe-meene Dooz-stellen wordt oft zonder Sluit-reden ghe-teelt / oft dooz een Sluit-reden. Zonder Sluit-reden wordt de kennis ghe-teelt / als op de Dooz-stellen / dooz haar eighen licht klaar zijnde / met volle toe-stemming des ver-standts om-helzen / zonder eenighe be-wijzing. Zó be-kennen wy dat *Heel ghroeter is als zijn Deel, dat men Ghódt eeren moet, en vier-ghelijke andere.* Zó-daanigh een kennis noemt Aristoteles / in 't 2. Boe. der Achter. in 't laatste Hóóft-stuk / Ver-standigheidt, en Intelligen-
tia. onder-scheidt de zelve van weetenschap / welke hy zeght met de Redening ghe-boeght te zijn. En wijl de Reden uit verscheide plaatsfen ghe-haalt kan worden / zó komt die kennis met de naam van weetenschap alleen hier / welke van een Oó-zzaak oft van een Ghe-wócht ghe-teelt wordt. En dit is de be-knópfte meening van weetschap / en dezer plaats eighen / als uit het vólghende blyken zal.

II. Be-tóóghing is oft Tou dioti, oft *Waarom een zaak zy, oft Tou hoti, oft Dat een zaak zy.*

III. Be-tóóghing *Waarom een zaak zy, is / welke niet alleen be-wijst dat een zaak is / oft niet is : maar gheeft ook de Oó-zzaak / waarom een zaak zy / oft niet zy.* Demon-
stratio
Tou dioti.

IV. Be-tóóghing *Dat een zaak zy, is / welke alleen bewijst / dat een zaak is / oft niet is.* Demon-
stratio
Tou hoti.

1. 5. Deze Schiffting is ghe-nómen van 't Eindh der Be-tóóghing. Want wijl Be-tóóghing een weetenschap baarende Sluit-reden is : zó vólght ghan-schlijk / dat / zó veelerley als weetenschap is / zó veelerley óók Be-tóóghing zy. En nu is zommighe weetenschap / *Waarom* 't zy, zommighe *Dat het zy* : djes moest óók Be-tóóghing op die wijs ghe-deelt worden. Ziet het 13. hóóft. des 1. Boe. der Achter.

2. Weetenschap *Vaarom een zaak zy is een Reden-kabelighe kennis / waar dooz wy be-kennen dat de Oó-zzaak /*

zaak / waarom een zaak is / de 602-zaak van die zaak 3p / en dat die zaak zich niet anders hebben kan. Aristoteles in 't 1. Boe. der Achter. 2. hoof. beeldt de wetenschap waarom een zaak zy met deze woorden uit : VVy meenen ieder ding een-voudighlijk te weten , als wy meenen te be- kennen , dat de Opr-zaak , waarom een zaak is , dies zaak oor-zaak is , en dat die zaak zich niet anders hebben kan. In deze uit-beelding van Aristoteles is 't Ghe-slacht niet uit-ghe-drukt : In d'onze is het Ghe-slacht van wetenschap/een Reden-kavelighe, dat is/ Bewijs-redighe kennis. Dooz dit deel wordt niet alleen de Zinnighe kennis van wetenschap onder-scheiden : maar ook de kennis der uit-beeldingen en be-ghinsels ; welke gheen Reden-kavelighe / dat is / Twist-redighe kennis is : maar een Ver-standighe kennis. Want het Weezen der dingen / 't welk in de uit-beelding ver-klaart wordt / en de waarheid der eerste be-ghinselen / wordt zonder twist-redening be-ghreepen. Het Onderscheidt / waar dooz de wetenschap waarom een zaak zy, 30 van Waan/ als van Weetenschap dat een zaak zy onder-scheiden wordt / is ghe-haalt eens-deels van de Hoe-daanigheit des Middels / waar dooz de wetenschap ghe-teelt wordt / eens-deels van de Dooz-waarde / welke in 't ghe-moedt van den Weeter weezen moet. Het Middel / waar dooz de wetenschap waarom een zaak zy , ghe-teelt wordt / moet zijn de 602-zaak / en dat wel waarom een zaak is / dat is / 30-daanigh / dat dezelve ghe-stelt zijnde / de zaak ghe-stelt wordt : en / wegh-ghe-nomen zijnde / wegh-ghe-nomen wordt. Want de kennis / welke dooz een Ghe-wrocht oft Bp-boegh ver-kreeghen wordt / is gheen wetenschap waarom een zaak zy , als ook die niet / welke dooz een ver-schoobe en niet weer-keerighe 602-zaak ver-kreeghen wordt. Die een wetenschap waarom een zaak zy ver-kright / moet 30 van ghe-moedt ghe-stelt zijn / niet alleen dat hy be-kenne de 602-zaak der zaak / maar ook dat hy be-kenne dat de zelve de 602-zaak 3p der zaak / welke hy zoekt / en dat hy ghe-loobe / dat die zaak zich niet anders kan hebben / dat is / dat het niet ghe-schieden kan / dat die 602-zaak ghe-stelt zijnde / de zaak niet ghe-stelt werde : oft wegh-ghe-nomen zijnde / niet wegh-ghe-nomen werde. Waar uit te weegh ghe-baght wordt / dat des Weeters ghe-moedt 3p 30-daanigh / dat niet ver-andert

nocht

nócht door redenen ghe-bóghen kan worden. De weetschap dat een zaak zy, verschilt van de weetenschap waarom een zaak zy daar in / dat zy niet uit de naaste bóz-zaak / om welke de zaak is; maar uit het naaste Ghe-wócht / óft uit de verschóbe Góz-zaak slechts ghe-teelt wordt.

3. Doozt zijn Weetenschap en Be-tóoghing uit diet ghe-tal, welke tót een ghe-zeit worden. Waar door 't gheschiet dat Weetenschap en Be-tóoghing waarom een zaak zy meest Een-boudighlyk en zonder By-werping ghe-noemt worden Weetenschap en Be-tóoghing; de Weetschap en Be-tóoghing dat een zaak zy ins-ghelyk niet. Want de Weetenschap en Be-tóoghing waarom een zaak zy zijn de booz-naamste Ghe-daanten haars Ghe-slachts: en dat is de natuur van een Ghe-lyk-naamigh Ghe-slacht / dat de booz-naamste Ghe-daante meest door de Naam des Ghe-slachts ver-staan wordt. En op dat ghy te beeter be-kent / op wat naam de Weetenschap en Be-tóoghing waarom een zaak zy treffijker zijn als de Weetenschap en Be-tóoghing dat een zaak zy, zo moet de zaak een weinigh volder ver-klaart worden. Daar zijn vier Weetelyke Dyaaghen / welke van eenighe zaak konnen in-ghe-stelt worden / Of een zaak zy, wat zy zy, óf zy in zy, en waarom zy in zy. Van deze worden de twe eerste / om-dat zy tót de Enkele Ghe-stellen be-hóogen / ghe-noemt Enkele Dyaaghen: de andere / om-dat zy tót de t'Zaam-ghe-boeghde Ghe-stellen be-hóogen / worden t'Zaam-ghe-boeghde Dyaaghen ghe-noemt. By boozd. *Of 'er Dwerghen Zyn en wat Dwerghen Zyn*, zijn Enkele Dyaaghen: *Of de Dwerghen Ghal-Ziek Zyn*, en / waarom zy Ghal-ziek Zyn, zijn t'Zaam-ghe-boeghde Dyaaghen. Vvat dat zy, dat ghe-zeit wordt, óft wat het woordt be-tekent, waar door de voor-ghe stelde zaak be-noemt wordt, is gheen Reden-konstige dyaagh / maar een Dooz-kennis / nóddigh in de Reden-konstige handeling van ieder ding. Want te ver-ghoeffsch wordt 'er ghe-dyaaght / *Of 'er Dwerghen zyn*, óft / *wat zy Zyn*, óft *bók* / *óf de Dwerghen Ghal-ziek Zyn*, óft / *waarom zy Ghal-ziek Zyn*, zo de Be-tekening der wóorden niet booz-be-kent zijn.

4. Den Keif-standigheden boeghen alleen de Enkele Dyaaghen: den Cor-ballen / *bók de t'Zaam-ghe-*

ghe-boeghde. Want men kan vzaaghen / Of'er, en wat Taaning zy; ins-ghelijc/ Of'er Taaning in de Maan zy, en waarom Z'er in zy, oft/ of de Maan Taaning lyde, en waarom zy Ze lydt. Maar van de Maan en andere Zelf-standigheden kan wel wat zy zy en of zy zy, ghe-vzaaght worden; maar of zy in-zy, en waarom zy in-zy, gheen-zins. Want de zelf-standigheden zijn in gheen Onderwerp. De Vzaagh of 't zy, is in een Toe-bal niet ber-scheiden van de vzaagh / of 't in-zy. Want te vzaaghen of'er Taaning zy, is niets anders als te vzaaghen / of de Maan Taaning lydt. Maar ook de vzaagh / wat het zy, is daar in niet ber-scheiden van de vzaagh waarom 't zy. Want de zelfde 662-zaak ont-knoopt beide. Want die weet en be-kent / waarom de Maan Taaning lydt, die be-kent ook wat Taaning zy.

5. Waar uit blijkt / dat Weetenschap en Be-toogging waarom een zaak zy tot alle vzaaghen be-hooren. Want die de 662-zaak weet van eenigh Toe-bal. Bp hoorb. Van Taaning / die be-kent / of, en wat Taaning zy: of de Maan Taaning lydt, en waarom zy Taaning lydt. De Weetenschap en Be-toogging dat een zaak zy be-hoort alleen tot de vzaagh / of 't zy, en / of 't in-zy. Hier uit is nu kenlijk / op wat naam de Weetenschap en Be-toogging waarom een zaak zy treffijker zijn als de Weetenschap en Be-toogging dat een zaak zy: naamlijk om-dat die ber-keeren ontrent de vzaagh waarom een zaak zy, de welke ont-knoopt zijnde / zo is 'er niets oberigh / dat ghe-vzaaght kan worden: Maar deeze ber-keeren ontrent de vzaagh / of de zaak zy, en of zy in-zy: de welke ont-knoopt zijnde / zo blijft noch de ghe-heele vzaagh / wat 't zy, en waarom 't zy. Voeght hier bp / dat de Be-toogging waarom een zaak zy 't Eindt is / waar toe de andere Ghe-daante be-trokken wordt.

6. uit dit ghe-zeide blijkt / dat de Be-toogging waarom een zaak zy, niet zo ghe-naemt wordt / om-dat zy waarom een zaak zy be-sluit / maar om-dat zy de vzaagh dat een zaak zy, alzo lost / dat zy ook der vzaagh waarom een zaak zy vol-doet / daar de Be-toogging dat een zaak zy alleen de vzaagh dat een zaak zy lost. Bp hoorb. Als ik zo be-sluit; al wat hoe-ghroot is, is in een plaats: maar alle lichaam is hoe-ghroot: dies is alle lichaam in een plaats: 't Be-sluit is gheen 662-zaaklyke uit-spraak / be-sluitende

waar-

waarom een lichaam in een plaats zy; maar 't is een-bou-
digh / alleen be-fluitende dat een lichaam in een plaats zy.
En nochtans is 't een Be-tóoghing waarom een zaak zy,
om-dat het de Obj-zaak be-ghijpt / Waarom een lichaam in
een plaats zy: zo dat uit het Mind en 't Be-fluit dus-
daanigh een Obj-zaaklyke uit-spraak t'zaamen-ghe-
bzaght kan worden / alle lichaam is in een plaats, om-dat het
hoe-ghroot is.

7. Aberroes / en die hem bôlgghen / ber-denken eenighe
darde Ghe-daante van Be-tóoghing / welke 3p noemen
een Voor-neemste Be-tooghing: en 3p zegghe / dat de
Be-tóoghing waarom een zaak zy is / waar dooz alleen
waarom een zaak zy; maar de Dooz-neemste Be-tóoghing
is / waar dooz dat een zaak zy te ghelyk en waarom een
zaak zy be-kent wordt. Deze darde Ghe-daante van
Be-tóoghing kan nocht dooz Aristoteles an-zien / die der
zelve nergbens ghe-denkt / nocht met reden be-beflight
worden. Want dat de Be-tóoghing / welke dooz de naa-
ste Obj-zaak de vzaagh is van waarom een zaak zy, zom-
tyds alleen een kennis van waarom een zaak zy, zom-
tyds sôk een kennis van dat een zaak zy baart / dat komt
niet boozt van de ver-scheidenheid der Be-tóoghing /
maar van ons / dien zomtyds dat een zaak boozt de Be-
tóoghing be-kent is / zomtyds niet: en dan wordt waar-
om, en dat een zaak zy te ghelyk be-kent. Ja het kan ghe-
schieden / dat den eenen dat een zaak zy be-kent is /
den anderen niet: indien deezen de Be-tóoghing booz-
ghe-stelt wordt van de naaste Obj-zaak ghe-trokken /
zo sal 't den eenen een Be-tóoghing waarom een zaak
zy zyn / en den anderen een Dooz-neemste. Ziet van deze
zaak meerder by Zab. II. h66f. van de Ghe-daan. der
Be-tóog.

XXI. Hóófdt-stuk.

Van de Voor-kennissen.

I. REGHEL.

Alle Be-tóóghing *waaron een zaak zy*, en alle Be-tooghighe Weetenschap / ver-keeren ontrent dzy dingen. Deze dzy zijn: het Onder-werp, de An-doening, en de Oór-zaak, waar dooz be-toont wordt / dat de An-doening in 't Onder-werp is.

II. Uit het Onder-werp en An-doening wordt het te Be-tooghene Ghe-schil t'zaam-ghe-stelt: uit de Oór-zaak, eerstlijch met de An-doening, en daar na met het Onder-werp ghe-paart zijnde / worden ghe-maakt de Dooz-ghaanden / oft de Be-ghinselen / waar dooz 't Ghe-schil be-weezen wordt.

VER-KLAARING.

1. 6. Dze dingen zijn 'er zeght Aristoteles in 't 1. Bo. der Achter. 7. en 10. hóóf. welke in alle Be-tóóghing an-ghe-merkt worden / en waar ontrent alle Be-tóóghighe weetenschap ver-keert. 't Eerst is het Be-sluit / welk be-tóóght wordt / oft de An-doening, welke eenigh Ghe-slacht, dat is / Onder-werp, door zich in-is: het ander zijn de ghe-lóóf-spruken / waar uit de Be-tóóghing / dat is / de Be-ghinselen en Gdz-zaaken ghe-maakt worden: het derde is / het Onder-werp / wiens An-doeningen en Toe-ballen / welke hem dooz zich in-zijn / de Be-tóóghing ver-klaart.

III. In

III. In al deeze zijn twee dingen waar te neemen: de Voor-kennillen, welke de Be-tóoghing Præcogni-
tiones.
Condi-
tiones. hooz-ghaan / en de Voor-waarden, welke in de Be-tóoghing zelf waar te neemen zijn.

IV. De Voor-kennis is zom oft 't zy, zom wat dat zy, dat 'er ghe-zeit wordt, óft wat het woordt be-tekent.

V. Van de dyp Merk-tekenen, waar uit de Be-tóoghing t'zaam-ghe-zet is / moet hooz-be-kent zijn / wat de naam be-tekent: van 't Onder-werp, Oór-zaak, en de Hooz-ghaanden óft Beghinsels / ook Of zy zyn: dách dat moet van de An-doening, en 't Be-sluit be-tooght worden.

1. 5. Alle Reden-kabelighe Kennis / zeght Aristoteles in 't 1; Boe. der Rechter. 1. hooft. VVordt uit een voor-ghaande kennis ghe-teelt. Waarom 't noodt-zaaklijk is / dat al / waar ontrent de Be-tóoghing en Be-tóoghghe Weetenschap ber-keert / hooz de Be-tóoghing eenighzins hooz-be-kent zyn. Van welke zaak ziet Aristot. 1. Bo. der Rechter. 7. en 11. hooft. van de dyp Merk-tekenen moet des naams be-tekening hooz-be-kent zijn / om-dat men anders van on-be-kende dingen twiſt-reden zoud. Eenighe willen óok dat men de Weezenlyke uit-beelding des Onder-werps hooz-be-kennen moet. Maar dat heeft alleenlyk plaats in eenighe vol-kome weetenschap / als in de Natuur-weet, óft Landt-mectery. Maar als men van Bp-zondere Be-tóoggingen en van die weetenschap / welke uit Bp-zondere Be-tóoggingen ghe-teelt woordt / reden heeft / zó is 't niet noodt-zaaklijk / dat men de weezenlyke uit-beelding des Onder-werps hooz-be-kent / als in die Be-tóoggingen / in welke het Middel is de Wym des Onder-werps.

Physica.
Geometria.

2. Het Of 't zy woordt hier ruim ghe-nómen / en beghijpt óf een zaak zy een-boudighlyk / en óf de zaak in-zy. Van 't Onder-werp der Be-tóoghing / en van de Oó-zak / waar hooz de An-doening van 't Onder-werp be-tóoght woordt / moet hooz-be-kent zyn óf 't zy een-boudighlyk / want dewyl 't on-zeeker is / óf 'er een Oó-zak zyn / zó is de Bewijs-rekening on-bast / en bzenge gheen

gheen weetenschap boort. Als 't niet ghe-wis is / of 't Onder-werp $z\beta$ / $z\delta$ is $z\beta$ on-be-quaam en on-ghe-schikt. Want te ver-gheeffsch zult ghy be-wijzen / dat de Dwerghen Ghal-ziek Zyn, om-dat zy kort van lichaams standt Zyn, $z\delta$ 't niet zeker is / dat 'er Dwerghen Zyn. Van de Dooz-ghaanden oft Be-ghinsels der Be-röogding moet booz-be-kent Zyn dat zy waar Zyn. $Z\delta$ is dan öberigh / dat van de An-doening be-röoght wordt / of zy zy, en van 't ghanfche Be-sluit / 't werk uit het Onder-werp en An-doening be-staat / dat het waar zy, oft dat de An-doening in 't Onder-werp $z\beta$.

3. Deze zelve dingen moeten booz-be-kent Zyn in de ghanfche wetenschappen. $Z\delta$ wordt in de Natuur-weet booz-be-kent / wat het Onder-werp $z\beta$ / oft ten minsten wat het be-teekent / naamlijk / het natuurlijk lichaam; wat de An-doeningen be-tekenen / als / dry-voudighe af-mecting, plaats, tijdt, be-weeghing, rust, teeling, ver-der-ving, &c. En dan wat dezer An-doeningen Öbz-zaaken en Be-ghinsels be-tekenen / als / Stöf, Vörm, Be-rooving, Natuur, Kerste Hoc-daanigheden, Over-drang, &c. Daar toe wordt booz-be-kent / dat 'er een natuurlijk lichaam, en Zyn Ghe-daanten Zyn; dat 'er Stöf, Vörm is, &c. Dat de ghe-zelbe An-doeningen in 't natuurlijk lichaam en Zyn Ghe-daanten in-Zyn / dat wordt dooz de zelve Öbz-zaaken en Be-ghinsels be-röoght. De andere Wetenschappen hebben de zelve wijs.

VI. Van deze Dooz-kennissen ghe-schieden die klaar Zyn / en ieder ghe-moetende / alleen in 't ver-standt: welke $z\delta$ klaar niet Zyn / of $z\beta$ kon-nen ook niet ghe-weeten worden / worden strax in 't be-ghinsel zelf der Weeten-schappen uit-ghe-brukt.

VII. En $z\delta$ $z\beta$ / $z\delta$ haast $z\beta$ boort-ghe-braght worden / verstandt van den Leerling ghe-looft worden / $z\delta$ worden $z\beta$ eighentlijk Onder-stellingen ghe-noemt; $z\delta$ de Leerling an de zelve twijfelt / oft ook tot de teghen-strydighe Meening helt / $z\delta$ worden $z\beta$ ghe-noemt Ver-eischingen.

Hypothe-
ses.

Aitemata.

I. S. Kom

1. 5. Sommighe dingen worden in de Weetenschappen by-ghe-bzaght / welke niet kunnen niet ghe-weeten worden / als / de Ghe-loóf-spzueken : eenighe konnen wel niet ghe-weeten worden / maar nochtans zo haast / als zy van den Meester booz-ghe-stelt zijn / zo worden zy van den Leerling zonder eenigh be-wijs ghe-looft / als de uit-beeldingen : eenighe worden niet daad-lijk ghe-looft / nochtans worden zy by ver-ghunning / en ghelyk als uit ver-dragh by-ghe-bzaght ; om-dat der zelve be-wijs (zo zy misschien be-wezen kunnen worden) tot de Over-natuur-weet be-hoort. Zo wordt in de Natuur-weet booz-onder-stelt dat 'er een Ziel is ; daar nochtans een Disearchus / na 't ghe-tuighnis van Cicero 1. Boe. Tusc. ghe-wilt heeft / dat de Ziel niet met allen is , en dat dit een ghe-heel ydele naam is.

XXII. Hoófdt-stuk.

Van 't Be-tóoghlijk Ghe-schil , en van 't Middel der Be-tóoghing.

I. REGHEL.

De Voor-waarden , welke in de Be-tóoghing *waarom een zaak zy* an te merken zijn / be-hooren ten deel tot het Ghe-schil / ten deel tot de Oorzaak óft 't Middel der Be-tóoghing , ten deel tot de Booz-ghaanden / óft Be-ghinsels.

II. Niet alle Ghe-schil laat een Be-tóoghing *waarom een zaak zy* toe / maar dat alleen / dat waar is / en van zijn waarheid een zekere en on-veranderlijke Oorzaak heeft.

VER-KLAARING.

1. 1. **Eerſtig** moet het waar zyn ; dat niet is , kan niet ghe-weeten worden , 1. Boe. der **Achter**. 2. hooft. ten **tweeden** / moet het een zekere en on-ber-anderlijke **Oo-zaak** zynet waarheidt hebben. Want wyl weetenschap zyn een kennis van een zaak dooz haer ooz-zaak / zo zal de weetenschap niet zeker / en dies volghens gheen weetenschap zyn / zo zyn op gheen on-ber-anderlijke ooz-zaak ſtunt.

III. Der-halven kunnen nocht on-middel-**ghe** Dooz-ſtellen / nocht ghe-ballighe dingen be-tooght worden : maar alleen de **Eighe** **Coe-val-len**.

1. 1. De eerste dezer dooz-waarden ſtaat in 't 1. Boe. der **Achter**. 3. hooft. de laaste in 't zelfde Boe. 8. hooft. doozts kunnen de **On-middelghe** Dooz-ſtellen niet be-tooght worden / maar worden zonder **Be-tooghting** ghe-weeten / om-dat zyn gheen ooz-zaak haarer waarheidt hebben. Dus-daanigh zyn de Dooz-ſtellen / waar in de uit-beelding / oft de deelen der uit-beelding van 't uit-ghe-beelde uit-ghe-ſproken worden. Want deze Dooz-ſtel-len / De **Mensch** is een **Dier** , de **Mensch** is met reden be-ghaaft , be-ſtaan in een **Ghe-zegh** / welk zo naauw met het **Onder-werp** t'zaamen-hangt / dat 'er gheentighe **Middel-ge** Ooz-zaak van haer t'zaamen-bechting tuffchen-ghe-woopen is / vermits een **Dier** te zyn , en met reden be-ghaaft te zyn , zyn des **Menschen** **Weezen** zelf. Der-hal-ven kan niet met be-tooght worden waarom de **Mensch** een **Dier** , oft met reden be-ghaaft zy , als waarom de **Mensch** een **Mensch** zy.

2. De **Ghe-ballighe** kunnen ook niet be-tooght wor-den / om-dat zyn niet hangen van een zekere en on-ber-an-derlijke Ooz-zaak ; waar van zyn ook dooz gheen zekere wet ghe-bueren. Alleen de **Coe-ballen** kunnen be-tooght worden / en dat wel de **Eighe**ne. Want de **Zelf-ſtandig-heden** hebben gheen Ooz-zaak / waarom zyn in 't **Onder-werp**

werp zijn / waar van zp uit-ghe-spyken worden : om-dat zp altijd uit-ghe-spyken worden als een Ghe-slacht oft als een onderscheidt. En de niet eighe Coe-ballen hebben gheen zekere en be-paalde Oo2-zaak. En daar is niets an ghe-leeghen / of de eighe Coe-ballen bloeyen van 't Weezen des Onder-werps / of van de uiterlijke Oo2-zaak / of zp ghe-duurigh zijn / of zp bp wijlen ghe-schieden. Dit wordt slechts ver-eischt / dat het eighen Coe-bal met zijn Oo2-zaak zo noodt-zaaklijk t'zaamen hangt / dat het / de zelve ghe-stelt zijnde / ghe-stelt / en de zelve wegh-ghe-nomen zijnde / wegh-ghe-nomen werde. Bp hoogh. Schoon de Maan niet altijd af-ghaat, zo kan nochtans be-tooght worden dat de Maan af-ghaat, om-dat zy altijd af-ghaat, als de aarde tusschen de Zon en de Maan na de Middell-lyn is tusschen-ghe-stelt, en nimmer ghaat zy af, als de aarde niet tusschen de Zon en Maan is tusschen ghe-stelt. Zo veel van 't Be-tooghlyk Ghe-schyl.

IV. Het Middel der Be-tooghing moet zijn de naaste Oo2-zaak des Ghe-zeghs; en dat oft de Werker oft het Eindt; en de Werker, oft innerlyk / oft uiterlyk.

1. 5. Welkyl naaste Oo2-zaak op twee wijzen ghe-zet wordt / oft vol-strekllyk / oft in haar Ghe-slacht de naaste; zo wordt op deze plaats een vol-strekllyk naaste Oo2-zaak ver-staan / dat is / zo daanigh een / de welke ghe-stelt zijnde / het Ghe-wyocht ghe-stelt / en wegh-ghe-nomen zijnde / wegh-ghe-nomen wordt. Want wyl 'er vier Ghe-slachten van Oo2-zaaken zijn / en in ieder Ghe-slacht eenighe naaste Oo2-zaak / zo is 'er uit de vier naaste Oo2-zaaken maar een / welke vol-strekllyk naast is. Voorders wordt 'er ver-eischt / dat deze Naaste Oo2-zaak zp de Oo2-zaak des Ghe-zeghs. Dat zp ook de Oo2-zaak des Onder-werps zp / is niet noodt-zaaklijk; om dat 'er niet ghe-byaaght wordt of 't Onder-werp zp / (want dit wordt voor-onderstelt) maar / of 't Ghe-zegh

Ghepra-suppo-neert.

2. Deze Naaste Oo2-zaak moet een Werkende oft Eindighe Oo2-zaak zijn. Want mits het Ghe-zegh een Coe-bal is / zo heeft het gheen eigentlijk ghe-noemde

Stof oft Vorm. De eindighe Ooꝝ-zaak wordt by-ghe-
braght in die dingen / welke om een ander ghe-
schieden : als sijn de Natuurlijke Middelen en Werk-tuighen ;
ins-ghelijc de Doeningen en hebligheden / zo'er eenighe
be-tooght kunnen worden. In de oðerighen wordt de
Werkende Ooꝝ-zaak by-ghe-braght. Zomtijds ghe-
huert het / dat de Naaste Werkende Ooꝝ-zaak / ook zo
de Stof oft Vorm des Onder-werps : en dus-daanighe
Be-tooghingen sijn wel de booz-treflijkste / nochtans
verschillen zo in Ghe-daanste niet van de anderen.
Maar deze dingen zullen dooz be-quame booz-beelden
lichtlijker be-kent worden.

1. Booz-beeldt.

Al wat redelyk is, is be-ghrÿpigh van Weetenschap :
Alle Mensch is redelyk :
Alle Mensch dan is be-ghrÿpigh van Weetenschap.

In deze Be-toogging is het Middell / Redelyk, de in-
wendighe Werkende Ooꝝ-zaak des Ghe-zeghs / en de
Vorm des Onder-werps.

2. Booz-beeldt.

Al wat aardtsch is, zinkt in het waater :
Alle ebben-hout is aardtsch :
Alle ebben-hout dan zinkt in het waater.

Hier is het Middell de in-wendighe Werkende Ooꝝ-
zaak des Ghe-zeghs / en de Stof des Onder-werps.

3. Booz-beeldt.

*Al, wat uit Stof en Vorm be-staat, heeft een dry-vou-
dighe af-meeting :*
Alle lichaam be-staat uit Stof en Vorm :
Dies heeft alle lichaam een dry-vondighe af-meeting.

Hier is het Middell de in-wendighe Werkende Ooꝝ-
zaak des Ghe-zeghs / en te ghelijc de Stof en Vorm des
Onder-werps.

4. Booz-

4. Dooz-beeldt.

Dat met een dry-voudighe af-meeting be-ghaast is, laat gheen ander lichaam met Zich toe te ghelyk in de zelfde plaats :

Maar alle lichaam is met een dry-voudighe af-meeting be-ghaast :

Der-halven, &c.

Hier is het Middell de in-wendighe Werkende Oo-zaak des Ghe-zeghs / en de Eigenschap des Onder-werps.

5. Dooz-beeldt.

Dat van der Zonnen straalen, door de tusschen-ghe-worpe aarde, niet kan ver-licht worden, dat lydt be-rooving des lichts, van de Zon ont-fangen :

Maar de Maan kan van der Zonnen straalen, door de tusschen-ghe-worpe aarde niet ver-licht worden :

Zo-dan de Maan, &c.

Hier is 't Middell de uit-wendighe Werkende Oo-zaak des Ghe-zeghs.

6. Dooz-beeldt.

Die ghe-maakt is tot de be-schouwing der Heemelsche dingen, moest van een ver-heeven an-zicht zyn :

De Mensch is ghe-maakt tot der Heemelsche dingen be-schouwing :

De Mensch dan, &c.

Hier is 't Middell de eindighe Oo-zaak des Ghe-zeghs.

3. Komt dits ghe-schiedt het / dat een en het zelve Ghe-schil be-tooght kan worden dooz een Werkende en Ein-dighe Oo-zaak te ghelyk. Zo zult ghy be-tooght heb-ben / dat een Dier slaapt, oft / om-dat de ghe-meene Zin door de dampen slaaperigh, en de ghangen der usterlijke Zinnen ver-sloopt zyn (en dit is een Be-toogging van de Werkende Oo-zaak) oft / Op dat de Gheesten ver-quikt, en de krach-ten des Diers her-stelt werden: en dit is een Be-toogging van de Eindighe Oo-zaak.

4. Dooz zyn de Be-tooggingen waarom een zaak zy niet

niet alleen be-vestigt / maar óók be-neent. Want ghes-
 lijk wy be-tóoghen / dat de Mensch be-ghrypigh van weeten-
 schap is, om-dat hy met reden be-ghaaft is: zo kan óók be-
 tóoght worden / dat een Beest niet be-ghrypigh van weeten-
 schap is, om-dat het niet met reden be-ghaaft is. Want wyl de
 Be-vestiging de Óbz-zaak der Be-vestiging is, zo is de
 Be-neening de Óbz-zaak der Be-neening / en buert-
 wjs. Als ghe-zelt wordt in 't 1. Boe. der Achter. 12. hooft.

5. Het Middel der Be-tooghing / op dat ik 'er dit op
 de laatste plaats by-boeghe / wordt niet alleen de Óbz-
 zaak / maar óók de uit-beelding des Ghe-zeghs ghe-
 noemt. Want de wyl de naaste Óbz-zaak des Eighen
 Toe-bals 't hooz-neemste deel der uit-beelding is / zo
 ghe-schiedt het / dat de zelve ver-banglijk de uit-beelding
 ghe-noemt wordt. Als de naaste Óbz-zaak des Ghe-
 zeghs de Óbz-zaak des Onder-werps is / zo wordt het Mid-
 del óók ghe-noemt de uit-beelding des Onder-werps.
 Maar dit is nocht nocht-zaaklijk / nocht ghe-duurigh /
 hoe het te ver-staan is / dat Aristoteles in 't 2. Boe. der
 Achter. 11. hooft. zeght / dat alle oor-zaaken het Middel der
 Be-tooghing zijn kennen, ber-klaart Zabarella aller best
 in 't Boe. van 't Mid. der Be-tóog. en in de Antek. op
 11. hooft. van 't 2. Boe. der Achter.

XXIII. Hóófdt-stuk.

*Van de Voor-waarden der Be-ghinsels van Be-
 tóoghing waarom een zaak zy.*

I. REGHEL.

De Voor-waarden der Be-ghinsels / óft der
 Voor-stellen van Be-tooghing *waarom een
 zaak zy* zijn zom Vol-streht / zom Be-trokken.

II. Vol-strehte Hooz-waarden worden ghe-
 noemt / welke den Hooz-stellen / in zich zelve en
 vol-

Condi-
 tionem
 absolutæ.

vol-strektlyk an-ghe-merkt / boeghen; Be-trok-ke, die de zelve / met het Be-sluit ver-ghe-leeken / passen.

III. De Vol-strekte Voor-waarden zijn: Eerstlyk / dat de Voor-stellen waar en weêr-keerigh moeten zijn: Ten tweden / dat zy on-middeligh / oft eerst moeten zijn.

VER-KLAARING.

1. 5. Van de Dooz-waarden der Be-ghinselen van Be-tôoghing handelt Aristoteles in 't 1. Boe. der Dooz. 2. en 6. hooft. De Be-tôoghighe Dooz-stellen moeten VVaar zijn / (want het valsche kan niet ghe-weeten worden) en dat wel Noodt-zaaklyk. Want uit niet noodt-zaaklyke Dooz-stellen kan gheen noodt-zaaklyk be-sluit ghe-zaamelt worden / als by ghe-bal en dooz Toe-bal. Daarom wijl het Be-sluit der Be-tôoghing noodt-zaaklyk zijn moet / en dat om de dooz-ghaande Dooz-stellen / so moeten de Dooz-stellen zelve ook noodt-zaaklyk zijn. En dat is ook noch niet ghe-noegh / maar zy moeten noodt-zaaklyk zijn in de hoogste trap / dat is / weêr-keerigh en Al-ghe-meen Eerste. Want zy be-ghyppen de naaste Dooz-zaak des Ghe-zeghs / de welke so-daanigh is / dat zy met haar Ghe-wycheit weêr-keerigh is.

2. Een Dooz-stel wordt op twee wyzen on-middeligh ghe-noemt: naamlyk / oft ten op-zicht des Onder-werps wordt een Dooz-stel on-middeligh ghe-noemt / in het welk het Ghe-zegh ghe-zeit wordt van het eerste en weêr-keerighe Onder-werp. In dezen Zin moet ook het Be-sluit on-middeligh zijn. Want alle Dooz-stel / welk Al-ghe-meen eerst en weêr-keerigh is / is op deze wyze on-middeligh. Ten op-zicht der Dooz-zaak wordt een Dooz-stel on-middeligh ghe-noemt / welk gheen Dooz-zaak zynner waarheit buiten zich heeft / waar dooz 't Be-tôoght kan worden. In dezen Zin wordt ghe-zeit / dat 'er vereischt wordt, dat de Voor-stellen der Be-tooghing on-middeligh en eerst zijn moeten. En dooz-waar so de Dooz-stellen niet on-middeligh waren / de weetenschap zoud wegh-ghe-nomen worden. Want al / wat een Dooz-zaak zynner

zijner waarheidt heeft / wordt niet ghe-weeten / 't zy het dooz die Doz-zaak be-tooght wordt. Zo dan de Be-ghinselen der Be-tooghing dooz andere Be-ghinselen be-tooght kosten worden / en die ins-ghelijc dooz andere / en zo boozts / zo zoud een booztghang ghe-gheeben worden tot het on-eindigh / welk met de natuur van weetensschap strydt. Als wy boozts zeggben / dat de Dooz-stellen der Be-tooghing niet kunnen be-tooght worden / dat moet van de Be-tooghing VVaarom een zaak zy berstaan worden. Want in 't volghende Hoofdt-stuk zullen wy leeren / dat zy dooz Be-tooghing dat een zaak zy bekent kunnen worden.

I V. Deze twe Voor-waarden worden in 't Meerder noodt-zaaklijc ver-eischt: Het Minder / als 't slechts waar zy / is niet noodigh dat noodt-zaaklijc / oft on-middeligh zy.

1. 5. Het Meerder Dooz-stel be-staat uit de An-doening en diens Naaste Doz-zaak / welke onder zich niet alleen weer-keerigh zyn / maar ook noodt-zaaklijc en on-middeligh t'zaamen-hangen: Maar het Minder is t'zaam-ghe-zet uit de Doz-zaak der An-doening en 't Onder-werp / welke niet noodigh is / dat zo naauw t'zaamen-hangen / dat zy een noodt-zaaklijc / weer-keerigh en on-middeligh Dooz-stel t'zaamen-zetten, wyl de weetensschap der An-doening en niet des Onder-werps ver-eischt wordt.

2. Het Minder is niet noodt-zaaklijc / ik laat staan dat het weer-keerigh en Al-ghe-meen eerst zoud zyn / ver-mits het Middel der Be-tooghing de uit-wendighe werkende Doz-zaak des Ghe-zeghs is. Zy boozb. Dat van de straalen der Zon, door tusschen-ghe-worpe aarde, niet ver-licht kan worden, dat lydt ghe-brak des lichts, van de Zon ontfangen: de Maan kan van der Zonnen straalen, door tusschen-ghe-worpe aarde, niet ver-licht worden: daarom, &c. In deeze Be-tooghing heeft het Minder gheenighen trap van noodt-zaaklijcheit / dewyl 't niet ghe-duurigh zy. In de Be-tooghingen van de inwendighe Werkende Doz-zaak / oft van de Eindighe Doz-zaak / is het Minder altijd wel noodt-zaaklijc / maar nochtans is 't niet altijd

altijdt weêr-keerigh : om-dat meenigh-maal het naaft en weêr-keerigh Onder-werp gheen naam heeft. *Wp boozb. Alle plant, diens rocht in de steelen der blaaden be- vriest, ver-dort: Het rocht der wijn-stok be-vriest: daar- om, &c. Het Minder dezer Be-tooghing is niet weêr- keerigh / om-dat niet der wijn-stok alleen deze be-byezing ghe-buert. Maar dat ghe-schiedt daarom / om-dat 'er gheen eighen naam is / waar dooz die planten al en alleen be-tekent werden / dien de be-byezing des dochts en af- val der bladen ghe-buert. Om de zelve Doz-zaak ghe- schiedt het, dat ook 't Be-sluit niet weêr-keerigh zp. Ziet het 1. Boe. der Achter. 5. hooft. en 2. Boe. 16. hooft.*

3. Het Minder is niet on-middeligh ; ver-mits de naaste Doz-zaak des Ghe-zeghs een eerder Doz-zaak heeft / waar dooz zp be-tooght kan worden. Want in alle Doz-zaaken / welke in Be-tooghing komen / is eeni- ge rijing en onder-seghkking / zo dat ieder laater zp 't Ghe- wôcht der booz-ghaande. Zo dikwijls dan eenigh Ghe- wôcht dooz zo-daanigh een Doz-zaak be-tooght wordt / welke 't Ghe-wôcht der booz-ghaande Doz-zaak is / zo moet noodt-zaaklijk 't Minder Middeligh zyn. Endan moet dat Minder in de boozighe Doz-zaak ont-knoopt worden / en zo boozt / tot dat men komt tot de eerste Doz- zaak dezer rijing / welke een Be-tooghing / na beide Doz-stellen on-middeligh stelt. Deze Be-tooghing is de Ghronde van al de andere / die van de zelve rij zyn. Dies moet men in 't leeren van een weetenschap van de Eerste Be-tooghing boozt-ghaan tot de na-bôlghende / met een t'zaamen-zettighe Schik : en dan wordt het Middeligh Minder / als een on-middeligh ghe-acht ; om-dat het nu te boopen be-tooght is. Want een be- tooght Doz-stel is niet min be-quam om Werten-schap te baaten / als een on-middeligh en on-be-tooghtlyk Doz-stel. Zo nochtans iemandt baft op een Be-toog- hing / diens Minder Middeligh is / die moet met een ont-kubôpighe Schik boozt-ghaan tot de Eerste en Ghrondighe Be-tooghing : en hy zal niet eêr de weetens- chap ver-kreeghen hebben / als hy tot de Eerste Doz- zaak zal ghe-komen zyn : Want hier in rust het ghe- moedt. Laat ons hier booz-beelden by-boeghen / op dat de zaak te beter ver-staan werde. *Dat met een dry-voudi- ghe af-meeting be-ghaast is, laat gheen ander lichaam met Zich*

te ghelyk in de Zelfde plaats toe: alle lichaam is met een dry-vondighe af-meeting be-ghaast: daarom, &c. Het **Minder** dezer **Sluit-reden** kan op deze wyjs be-tooght worden: Dat uit **Stof en Vorm** be-staat, is met een dry-vondighe af-meeting be-ghaast: alle lichaam be-staat uit **Stof en Vorm**: alle lichaam dan, &c. Het **Minder** dezer **Be-toogging**/ ghelyk ook het **Meerder** / is **On-middeligh** / om-dat wt **Stof en Vorm** be-staan, des **Lichaams** uit-beelding is.

4. **Dier-ghelyke** rij is in de **Be-tooggingen** van de **Eindighe Dooz-zaak** / waar in het **Onder-schikt Eindt** dooz het verder en laater eindt be-tooght wordt / tót dat men an het laatste eindt in ieder **Ghe-slacht ghe-kómen** is / waar in 't ghe-moedt rust. **Op** hoop. Een **Dier** heeft longen, op dat het her-aasseme: het her-aassemt tót ver-koeling des harten: het hart wordt ver-koelt, op dat de maatigging der hitte be-waart werde: de maatigging der hitte wordt be-waart, op dat des **Diers** leeven be-houden werde. **Indien** deze **Be-tooggingen** in **Dooz** ghe-stelt wierden / zó zullen **op** alle / uit-ghe-nómen de laatste / een **Middeligh Minder** hebben: het laatste is de **Ghyndt** van de andere.

5. **Zomtijds** ghe-schiedt het / dat de **Be-tooggingen** van de **Werkende Dooz-zaak** / niet ont-knoopt kunnen worden in **On-middelighe Dooz-stellen** / 't **op** de **Be-tooggingen** van de **Eindighe Dooz-zaak** / met de **Be-tooggingen** van de **Werkende Dooz-zaak** ghe-mengt worden. **Op** hoop. De **Mensch** is scharpft van ghe-voelen, om-dat hy danst van huidt is: hy is dunst van huidt, om-dat hy over-vloedighe en uit-ghe-werkte leevendighe **Gheesten** herft: hy heeft over-vloedighe en uit-ghe-wróchte leevendighe **Gheesten**, om-dat hy de ghrootste herffenen (der leevendighe gheesten winkel) heeft. **Tót** hier toe de **Werkende Dooz-zaaken**. Dat de **Mensch** de vol-maakste en ghrootste herffenen heeft, moet van 't **Eindt** be-tooght worden / naamlyk / Om-dat hy moest redeneren. Dat de **Mensch** redeneren moet, wordt wederom be-tooght van de **Werkende Dooz-zaak** / naamlyk / om-dat hy een **Redelyk Dier** is. Hier rust men nu / om-dat het **Minder** des **Menschen** uit-beelding / en der-halven **on-middeligh** en **on-be-toogghlyk** is.

V. De Voor-waarden der Be-ghinsels toe het Be-sluit be-trokken/zijn dyp: Eerstlyk wordt'er ver-eischt / dat zy de Oor-zaaken des Be-sluits zijn: Ten tweeden / dat zy Eerder: Ten darden / dat zy be-kender zijn / als 't Be-sluit.

VI. Deze Voor-waarden worden ver-eischt in beide Voor-stellen.

1. s. Ghelyk zich 't Middel der Be-toóghing waarom een zaak is heeft tot de be-toóghene An-doening / zo hebben zich de Be-ghinsels oft Dooz-ghaanden tot het Be-sluit. Daarom / ghelyk yet Middel de Dooz-zaak is / waarom de An-doening zy: Zo zijn de Be-ghinsels de Dooz-zaaken / niet alleen waarom 't Be-sluit be-kent werd (want in dezen Zin zijn de be-ghinsels dooz-zaaken in alle Sluit-reden) maar óók waarom het waarachtigh zy. En ghelyk het Middel eerder is als de An-doening / niet in tyd / maar in Natuur: alzo be-houden de Be-ghinsels óók de waarheid / niet in tyd / maar in natuur eerder zynde als de waarheid des Be-sluits. Eindlyk ghelyk het Middel be-kender is als de An-doening / niet ten op-zicht van ons / en dooz een berwerde kennis / maar na de natuur en dooz een onderscheide kennis: zo zijn óók de Be-ghinsels be-kender als 't Be-sluit. Want om-dat wy 't Be-sluit met een volle toe-stemming des ver-standts om-helzen om de Be-ghinsels / zo is 't noodt-zaaklyk dat wy de Be-ghinsels meér toe-stemmen: om-dat dat / waarom ieder ding zo-daanigh is / meér zo-daanigh is: als Aristoteles leert in 't 1. Boe. der Achter. 2. h66f.

VII. Als de Be-ghinsels der Be-toóghing al deze Dooz-waarden be-houden / zo zijn zy Dier zaak eighen, welke be-tooght wordt.

VIII. De Be-ghinsels worden der be-tooghde zaak eighen ghe-noemt / als zy nácht anders-slachtygh oft vzeemdt / nácht ghe-meen zijn.

1. s. Deze Toe-maat van de Eighenschap der Be-ghinsels uit de Dooz-waarden wordt be-slóoten in 't

2. Boe. der Achter. 2. hooft. en wordt ver-klaart eens-deels in 't 7. hooft. al-waar ghe-leert wordt / dat de Be-ghinfels niet anders-flachtigh moeten zijn ten deel in 't 6. hooft. al-waar ghe-tóont wordt / dat 3p niet ghe-meen kunnen zijn. Dooxts worden anders-flachtighe Be-ghinfels ghe-noemt / welke uit een andere weetenschap ghe-baalt ; yn : ghelegh / indien iemand / om natuur-weestighe ghe-schillen te be-wijzen / wis-konstighe be-ghinfels bp-braecht / oft tel-konstighe be-ghinfels om Land-meetighe Ghe-schillen te be-wijzen. En / 't is eenen niet ghe-oorloft, die uit 't een in 't ander Ghe-slacht óver-ghaat, te be-tóoghen, oft / 't is den be-toogher niet ghe-oorloft uit de eene in d'andere weetenschap óber te ghaan : naamlijk / om-dat het Middel met het darde, dat is / met het Onder-werp / en 't Eerste, dat is / het Ghe-zegh / met het Middel door zich óver-een-komen moet, als ghe-zeit wordt in 't 6. hooft. des zelfden boex : 't welk niet zoud kunnen ghe-schieden / zo 't be-sluit en de be-ghin-selen niet van 't zelve Ghe-slacht / oft Onder-werp waren / dat is / zo 3p niet van de zelve weetenschap waren. Want een weetenschap wordt ghe-noemt / welke van een Ghe-slacht oft Onder-werp is / als blijkt uit het 28. hooft. des zelfden boex.

2. Zo nochtans de eene Weetenschap der andere onder-buerticht is / als de Zang-konst der Tel-konst / oft de Schou-konst der Meet-kunst ; de Ghe-schillen van een nederigher Weetenschap moeten be-tóoght worden door de Be-ghin-selen van de hoogher Weetenschap. En dit is nochtans gheen Ober-tredt in een ander ghe-slacht / om-dat de Onder-buertighde Weetenschap eenigh-zins het zelve Onder-werp heeft / met de hoogher weetenschap : En der-halven worden 3p gheen verscheide weetenschappen ghe-acht. Ik heb ghe-zeit Eenigh-zins : om-dat de Onder-buertighde Weetenschap het Onder-werp der hooghere weetenschap an-merkt met eenighe ghe-boelike hoe-daanigheidt / welke nochtans tot de Wozmighen wijs des Onder-werps niet be-hoozt. Hier uit ghe-schiedt het / dat de An-doeningen van beide wel ver-scheide zijn : maar 3p kómen in de anderen óber-een. Zo an-merkt de Tel-konst het Ghe-tal vol-streke-lijk ; De Zang-kunst / welke der Tel-konst onder-buerticht is / an-merkt het ghe-tal in 't ghe-luide. Ans-ghe-lijc

Ijz de Weet-konst an-merkt de Ghzootheit vol-strekt-lyk; De Schouw-konst / welke der zelve onder-buertight is / an-merkt de Ghzootheit in de Dertw / het licht / oft de schaduw. ziet het 7. hooft. van 't an-ghe-tooghe boek.

3. Ghe-meene Be-ghinsels zyn / welke veels weetens-
schappen kunnen toe-ghe-past worden. Dus-daanighe
Weetenschappen baaren gheen weetenschap / om-dat zy
een Middel be-ghynnen / welk met de Deelen des Ghe-
schils niet dooz zich t'zaamen-hangt / maar alleen dooz
Toe-bal. En dan weten wy eindlyk ieder ding waar-
lyk / als wy dat weten voor zo veel als 't in-is in 't On-
der-werp, en dat / uit de Be-ghinselen, welke des zelve,
voor zo veel 't dat zelve is, Be-ghinselen zyn. Als Aristo-
teles spreekt in 't 9. hooft. des an-ghe-tooghe boex. Maar
't gheen wy uit ghe-meene redenen be-kennen / weten
wy alleen uit Toe-bal. Men moet doch niet meenen / dat
de Be-ghinselen der Weetenschappen ghe-meen zyn / de
welke / wyl zy der hoogher Weetenschap zyn / tot de On-
der-buertighe Weetenschap by-ghe-bracht worden :
Om-dat de Onder-buertighe Weetenschap (als ter-
stondt ghe-zeit is) van de Onder-buertighe Weeten-
schap niet ver-scheiden ghe-acht wordt.

I X. De Be-ghinsels worden ghe-deelt in
Ghe-loof-sprueken en Stellingen.

X. Ghe-loof-spruek is een Be-ghinsel / Axioma.
diens waarheidt / der woorden be-tekening be-
kent zynde / van niemandt kan niet ghe-weeten
worden.

X I. Stelling is een Be-ghinsel / wiens waar-
heidt niet alleen uit de be-kende Be-tekening der Thesis.
woorden / maar uit het oozdeel der zinnien / en al-
lerlepe ver-klaaring be-kent wordt.

X II. En zy is oft Uit-beelding, oft Onder-
stelling.

X III. Uit-beelding is / waar dooz wy wat Definitio.
een zaak zy : Onder-stelling, waar dooz wy / of zy Hypothe-
sis.
zy / oft niet / uit-spreken.

1. 5. Deze Deeling der Be-gheinselen is ghe-trokken uit het 1. Boe. der Achtter. 2. en 10. hooft. En van waar Axioma (Ghe-loof-spreek) ghe-noemt 3p / is in 't 1. Bo. 27. hooft. ghe-zeit. Stelling wordt zomtijds ghe-nomen vooz alle Dooz-stel / welk an weer-zijden wordt te be-twist-reden vooz ghe-stelt ; als in 't 8. boek der Plaats. 4. 5. hooft. zomtijds vooz een on-ghe-woone Zin-spreek van eenigh edel Wijs-ghier : 1. Boe. der Plaats. 1. hooft. In de Reden-rijk wordt Stelling ghe-nomen vooz een On-eindigh Ghe-schil / op deze plaats vooz een Ghe-daante van een On-eindigh Dooz-stel.

2. Aristoteles in 't 10. hooft. des an-ghe-tooghen boer/beeldt Ghe-loof-spreek uit / dat noodt-zaaklijk is waar door zich te zijn, en noodt-zaaklijk is te schijnen, hy zeght / dat noodt-zaaklijk is waar te zijn, dat is / dat ghe-loof-waerdigh vooz zich zelf is / oft dat gheen dōz-zaak zjner waarheid heeft / waar vooz 't be-tooght kan worden. En dat is den Ghe-loof-spreeken met de Stellingen ghe-meen / hy voeght 'er oök hy / dat noodt-zaaklijk is te schijnen, dat is / dat van niemandt / der reden maghtigh / ernstigh en van herten kan be-neent worden. Daar zal misschien wel iemandt zjn / die een Ghe-loof-spreek lie-ber be-neent / als zich ver-wonnen kent : Maar daer zal niemandt ghe-bonden worden / die / zō hy slechts der reden maghtigh 3p / de selbe van herten en met zjn ghe-moedt be-neent. Laat deze der Ghe-loof-spreeken vooz-beelden zjn : Niets kan te ghelyk zyn en niet zjn : 't Heel is ghroeter als zjn Deel : Die met het Zelfde even-ghelyk zyn, die zjn ook onder elk-anderen even-ghelyk : Zō van even-ghelyke even-ghelyke ghe-nomen worden, zō zullen d'overighe ook even-ghelyk zjn. Deze Dooz-stellen hebben zō ghedōt een klaarheid / dat / de be-tekening der woorden be-kent zjnde / waar mē 3p uit-ghe-spoken worden / men van haare waarheid niet kan on-be-wust zjn. Want die weet / wat Heel, wat Deel, wat Ghroeter zjn be-te-kent / het kan niet ghe-schieden / dat hy niet weete / dat 't Heel ghroeter is als zjn Deel.

3. En in deze zaak ver-schillen de Ghe-loof-spreeken van de Stellingen. Om de Stellingen te be-kennen / wordt / be-halven de be-kende be-tekeningen der Merk-tekenen / ver-eischt ook het oordeel der Zinnen / en zomtijds eenighe ver-klaaring des Meesters. De
 vooz-

booz-beelden der uit-beeldingen kunnen uit ieder onderwijzing ghe-haalt worden. Uit de Natuur-weet; Een Natuurlyk lichaam is, dat in Stóf en Vorm be-staat: Beghinselen zyn, die nócht uit anderen, nócht uit elk-anderen worden, en waar uit alle dingen worden: De natuur is het beghin en oor-zaak der Be-weeghing en rust van dat, daar zy in is, eerstlyk, door Zich, en niet door Toe-val, &c. uit de Meet-konst; Stip is, waar van Gheenigh Deel is: Lijn is langte Zonder breedte: Een rechte Lijn is, welke na de Evenghelykheid tusschen zyn stippen light: &c. De Onder-stellingen in de Natuur-weet zyn; Dat 'er een Natuurlyk lichaam, een Heemel, een Ziel is, &c. In de Tel-kunst; Dat 'er Eenheidt ghe-gheeven wordt; dat 'er gheen ghrootst ghe-tal ghe-gheeven wordt, &c. In de Meet-konst; Dat 'er een Lijn ghe-gheeven wordt: Dat men van ieder Stip tót ieder Stip een rechte Lijn haalen kan, &c. Deze alle zyn zó-daanigh / dat / schoon zy gheen Be-tooghing be-boeven / zy nóchtans niet uit der Merk-tekenen be-kende be-tekens alleen / zó 'er niets anders by-komt / be-kent worden waat te zyn. Want schoon iemandt weet / wat de naam van Lichaam be-tekent; zó zal hy daarom nóchtans niet weeten / dat alle lichaam uit Stóf en Vorm be-staat: ja zelfs niet / óf 'er een Natuurlyk lichaam zy, zó hy dooz 't oordeel der Zinnen niet ghe-helpen wordt.

4. Hier uit is 't dat het noodt-zaaklyk zy / dat de Ghe-loof-spzueken ver-staan werden van hem / die eenighe weetenschap an-leeren wil / als eér hy tót de Meester komt, en dat de Stellingen ver-staan werden / niet noodt-zaaklyk zy. Want deze pleegghen meest in 't be-ghin der weetenschappen uit-ghe-drukt te worden. En de uit-beeldingen worden wel altydt uit-ghe-drukt: dat de Onder-stellingen / zó zy der zinnen ooz-deel be-kent zyn / uit-ghe-drukt worden is niet noodt-zaaklyk.

5. En schoon de klaarheid der Ghe-lóof-spzueken zó ghroot zy / dat men der zelbe niet kan on-be-wust zyn / zó moet men nóchtans niet meenen / dat der zelbe kennissen (de Byziken noemen ze Koinas Ennoias) ons / als wy ghe-boozen worden / in-ghe-ent zyn (want de Ziel van die ghe-boozen wordt is na 't ghe-ruighnis van den Wys-ghier / in 't 3. Boe. van de Ziel. 4. hóof. een Casereel / waar in met der daat niets ghe-schreeven staat) maar dat zy van 't Natuurlyk ver-moghen uit de by-zon-

deren / dooz een Zin be-kent zynde / be-slooten worden / als be-tooght wordt in 't 2. Boe. der Achter. 't laaste hooft.

6. Daar toe staat an te merken / dat de Ghe-loof-sprueken meest al-ghe-meener zyn als de Stellingen / en ook an meer weetenschappen ghe-meen; daar de Stellingen ieder weetenschap eighen zyn. En dat derhalven de an-merking der Ghe-loof-sprueken tot de Over-natuur-weet be-hoozt / en in de Ober-natuurlyke Be-tooghingen alleen kunnen by-ghe-braght worden / als Deelen: en dat zy dienen om de Be-tooghingen van andere Weetenschappen te schoózen / als eenighe uiterlyke Werk-tuighen: en dat zy ook dan wel niet al-ghe-meenlyk ghe-nomen worden / maar zo deel zy ghe-noegh zyn / dat is / be-drongen tot het Onder-werp der booz-ghe-stelde Weetenschap. Welke dingen naerftighlyk ont-bouwt worden van Aristoteles in 't 1. Boe. der Achter. 10. hooft. en in 't 3. Boe. der Ober-nat. 3. hooft. Zy boozt. Deze Ghe-loof-spruek / Die an 't Zelfde even-ghelyk zyn, die zyn ook onder elk-ander even-ghelyk, is ghe-meen an de Tel-kunst en Meet-kunst / beide ghe-bruyken zy de zelve / maar in haar eighe Onder-werp. De Meet-kunst zeght: De ghrootheden, welke an een Zelfde even-ghelyk zyn, zyn ook onder elk-anderen even-ghelyk: de Tel-kunst / de ghe-tallen, die an een Zelfde even-ghelyk zyn, &c.

Metaphy-
lica.

XIV. Als de Be-toogging na de booz-zelde werten ghe-schikt is / zo be-wijst zy niet alleen / dat de An-doening in haar Onder-werp is / maar zy ber-klaart ook / wat de zelve zy / en be-ghypt de vol-kome uit-beelding der zelve.

1. 5. De Be-toogging waarom een zaak zy ber-schilt door standt der Merk-tekenen, oft dooz Ghe-bal van de vol-maakte uit-beelding der te be-tooghene An-doening. Als Aristoteles be-toont in 't 2. Boe. der Achter. 10. hooft. want de vol-maakte uit-beelding der An-doening be-staat in 't Ghe-slacht / Onder-werp / en naaste Obz-zaak. Het Onder-werp en de Obz-zaak worden altydt in de Be-toogging uit-ghe-brukt; het Ghe-slacht wordt oft uit-

uit-ghe-drukt (want zomtijds wordt door de Naam der An-doening het Ghe-slacht ghe-stelt) oft ten minsten door be-kent. Want door de Be-toogging moet de naam der An-doening / en der zelve be-tekening door be-kent zijn. Ver-halben be-ghijpt de Be-toogging al die din-gen / welke tot een vol-maakte uit-beelding noodigh zijn, maar in een ver-keerde schik. Want de Be-toogging wordt alzó door-ghe-stelt: *De aarde is tusschen de Zon en de Maan ghe-stelt; dies lijdt de Maan Taaning, oft ghe-brek deslichts, van de Zon ontfangen. De uit-beelding wordt op deze wijs door-ghe-stelt: Taaning is een ghe-brek deslichts van de Zon ontfangen in de Maan, om de aarde, tusschen de Zon en Maan in-ghe-stelt. Maar uit volgt / dat Be-toogging niet alleen een Weetenschap door-bringt van die zaak / die be-tooght wordt / maar ook een ver-standigheit. Een Weetenschap brengt zo door / door zo veel zo be-wijst: een Ver-standigheit / door zo veel zo de uit-beelding der Be-tooghte zaak be-ghijpt.*

XXIV. Hóófdt-stuk.

*Van Be-toogging dat een zaak zy,
en van Weer-keer.*

I. REGHEL.

BE-toogging dat een zaak zy is zommighe van 't Ghe-wrócht, zommighe van de ver-schoo-be Oór-zaak.

II. Van welke die een Oór-zaak uit een Ghe-boelikh Ghe-wrócht be-sluit / deze be-sluit een Ghe-wrócht uit een Ver-schoo-be Oór-zaak.

VER-KLAARINGH.

I. 5. Be-toogging (als boven ghe-zeyt is) is een Ghe-lyk-
C c 4

Ijk-naamigh Ghe-flacht / oft uit het ghe-tal van die/ welke an haar Ghe-daanten on-even-ghelyk mē-ghedeelt worden. Want de Be-toóghing waarom een zaak zy is in haar Ghe-flacht vol-maakt / en baart een vol-maakte Weetenschap. De Be-toóghing dat een zaak zy een on-vol-maakte. Want sy spzuit uit het ghe-bzels van eenighe booz-waarden / die wy boven ghe-zet hebben dat noodt-zaaklyk tót een Be-toóghing waarom een zaak zy ver-eischt worden. Want wy hebben boven booz-waarden ver-haalt / welke in de Be-ghinselen en Booz-stellen der Be-toóghing waarom een zaak zy ver-eischt worden / dat sy noodt-zaaklyk waar / on-middeligh / de Gōz-zaaken des Be-sluits / eerder en be-kender zyn moeten. Van deze zyn eenighe ghanseh on-scheidlyk van de Be-toóghing. Want zó de Booz-stellen niet noodt-zaaklyk waar / be-kender als 't be-sluit / en Gōz-zaaken van het kennen des Be-sluits zyn / zó zal de Be-toóghing on-nut zyn / en in gheenighe wys de naam van Be-toóghing ver-dienen. Indien de óberighe booz-waarden af-zyn / zó wordt niet te weegh ghe-bzacht / dat de Be-toogging gheen Be-toogging sy / maar dat het een slechter Be-toogging sy. Want zó de Be-ghinsels on-middeligh zyn / en nóchtans de Gōz-zaaken van die zaak niet zyn / welke be-tooght wordt / en eerder als 't Be-sluit / zó wordt een Be-toogging van 't Ghe-wyócht te weegh ghe-bzacht. Zó sy de Gōz-zaaken der be-tooght de zaak / oft des be-sluits / en nóchtans niet on-middeligh zyn / zó wordt een Be-toogging van de Ver-schoóve Gōz-zaak te weegh ghe-bzacht. Wy boozb. Indien iemandt laater als ghe-woon op-ghe-wekt zijnde , de wanden van zyn Slaap-kaamer ziet van de Zon be-scheenen worden , terstondt daar uit be-sluit , dat de Zon nu al een wyl bóven den zichteinder ghe-weest is. Dit is een Be-toogging dat een zaak zy , van 't teken / oft van het ghe-boeligh Ghe-wyócht. Zó-daanigh is ook deze Be-toóghing ; De Maan wordt ver-licht door ronde an-ghroeijsingen ; dies is zy rondt : De plantenghroeijen en schieten bladen uit ; dies leeven zy : 't Ghe-klóp der Slach-aderen is on-even-ghelyk ; dies heeft hy de koorts , &c. Een booz-beeldt van de Ver-schoóve Gōz-zaak is dit : De planten hebben gheen ghe-voeligh Ziel ; dies her-aassemen zy niet. Want de ghe-boeligh Ziel is de ver-schoóve Gōz-zaak der her-aassening : de Longen zyn de

de naaste **Obz**-zaak. **Ko**-daanigh is dat van Anachar-
zides/ de welke ghe-byaaght zynde/ waarom in Schritten
gheen fluitsters waren / ghelyk als in Ghrieken / heeft
ghe-antwoorde / om-dat daar gheen **Wijn**-gharden zyn.
Maamlyk dit wilde hy / dat de fluitsters uit de **Dyon**-
kenschap zyn : en dat hy de Schyren zieh niemant
Dyonken Dyonk/ om-dat daar gheen **Wijn** is : en dat daar
gheen **Wijn** is / om-dat daar gheen **Wijn**-gharden zyn.

III. De Be-róóghing van 't Ghe-wrócht kant
be-vestighdt en be-neendt zyn : de Be-róóghing
van de ber-schoobe **Oor**-zaak is altijd be-neendt/
en wordt be-slooten in de tweede Ghe-italte in Ca-
mestres.

1. 5. Dit wordt van Aristoteles ghe-leert in 't 1. Boe.
der Achter. 16. hooft. de reden der Regel is / dat het Ghe-
wócht met de naaste **Obz**-zaak weér-keerigh is : en der-
halven het Ghe-wócht ghe-stelt zynde / de naaste **Obz**-
zaak ghe-stelt / en 't zelbe wegh ghe-nómen zynde / wegh-
ghe-nómen wordt. Maar de Ber-schoobe **Obz**-zaak
wegh-ghe-nómen zynde / zo wordt het Ghe-wócht wel
wegh-ghe-nómen / maar de zelbe ghe-stelt zynde / is 't niet
noodt-zaaklyk dat het Ghe-wócht ghe-stelt werde : om-
dat zy niet weér-keerigh zyn. Der-halven / ghelyk men
besluit / dat de Planten leeven , om-dat zy ghroeijen en ghe-voet
worden : zo kan ook be-slooten worden / dat de Steenen niet
leeven , om-dat zy nócht ghroeijen , nócht ghe-voet worden.
En ghelyk uit het on-ghelyk en be-roerd ghe-klap der
Slagh-aderen / de koozts be-slóóten wordt : zo wordt
uit het ghelyk en be-zadight ghe-klap / de bypheid van
de koozts óft de koozts-loofheid be-slooten. Maar het
bólght niet / dat alle Dier her-aassemt , om-dat het een ghe-
voelighe Ziel heeft : schoon 't bólght / dat gheenighe Plant
her-aassemt , om-dat zy gheen ghe-voelighe Ziel heeft.

2. Om deze ooz-zaak kan de Be-tooghing van de
Ber-schoobe **Obz** zaak niet ghe-telt worden onder de Be-
tooghingen waarom een zaak zy , als zommighe willen/
om-dat zy niet löft het ghe-schil waarom een zaak zy/
bermits zy die ooz-zaak niet by-bjengt / waar in 't ghe-
moedt be-rusten kan. Want indien / gheen ghe-voelighe

Ziel hebben, de naaste Ooꝛ-zaak is / waarom de Plan-
ten niet her-aassenen / zo zoud / een ghe-voelighe Ziel heb-
ben, de naaste Ooꝛ-zaak der her-aassening zyn. Want
indien de Be-neening is de ooz-zaak der Be-neening / als
wy boven ghe-zeit hebben / zo zal de Be-befstighing ooz-
zaak der Be-befstighing zyn. Nu is / een ghe-voelighe Ziel
hebben, niet de naaste ooz-zaak der her-aassening / om-
dat niet alle Dier her-aassent.

3. Van deze twee Ghe-daanten der Be-tooghing dat
een zaak zy, is die / welke van 't Ghe-wzocht is / niet
wainigh edeler / als de Be-tooghing van de Der-schoobe
Ooꝛ-zaak. Want eerstlijk / heeft zy noode-zaaklijker
Dooz-stellen / wyl zy uit de zelfde Merk-tekenen t'zaa-
men-ghe-stelt wordt / maar uit de Be-tooghing waarom
een zaak zy be-staat. Ten tweden baart zy een-weeten-
schap niet Een-houdighlyk / maar in haar Ghe-slacht
vol-maakt. Want de Ooꝛ-zaak kan dooz gheen andere
reden ghe-weeten worden / als dooz die / waar dooz zy
uit het Ghe-wzocht be-tooght wordt. Ten darden/worde
zy ghe-vormt in de Eerste Ghe-stalte / en kan be-befsticht
zyn. De Be-tooghing van de Der-schoobe Ooꝛ-zaak/ver-
mits zy uit min noode-zaaklijke en niet on-middeliche
Dooz-stellen be-staat; nocht baart een weetenschap in
haar Ghe-slacht vol-maakt / waar in 't ver-stande be-
rusten kan / nocht kan in de Eerste Ghe-stalte ghe-vormt
worden. Baide zyn zy nochtans zo vol-maakt / dat zy
ghe-noegh zyn om een weetenschap te baaren/waar dooz
men be-kent dat de zaak is oft niet is.

IV. Na dat men uit het Ghe-voeligh Ghe-
wzocht ghe-bat heeft / dat de Ooꝛ-zaak is / zo
wordt de ver-ghelyking van die Ooꝛ-zaak met
het Ghe-wzocht in-ghe-stelt : en zo haast het
ver-stande dooz zyn ver-nuftigheide be-vindt/dat
die Ooꝛ-zaak de Ooꝛ-zaak dezeg Ghe-wzochts
is / zo ghe-schiedt de Weer-keer van de Ooꝛ-
zaak tot het Ghe-wzocht / dooz de Be-tooghing
waarom een zaak zy.

1. 5. **Zomtyds is 't on-be-kent/** dat het Ghe-wrócht is ; en be-kendt / dat de Oór-zaak is ; en wordt terstondt óók de Be-tooghing dat een zaak zy by ghe-byaght: ghe-lyk te zien is in veel Wys-konstige Be-tooghingen. **Zomtyds loopt het Ghe-wrócht in de Zinnen /** en is de Oó-zaak on-be-kent : en dan moet eerst uit het Ghe-wrócht de Oó-zaak / daar na uit de Oó-zaak 't Ghe-wrócht be-tooght worden. Deze wys van Be-tooghden wordt by de Latynsche Wys-ghieren Regressus , dat is / Weér-keer ghe-noemt. De Weér-keer dan be-staat in d'p Deelen : het eerste is de Be-tooghing dat een zaak zy , be-sluitende dat de Oó-zaak is uit het ghe-voelijk ghe-wrócht : het tweede is eenighe be-denking des ver-standts / waar doo- 't / met de oó-zaak met het ghe-wrócht te ver-ghelyken / be-bindt dat de zelve de oó-zaak des booz-ghe-stelden Ghe-wróchts is. Want uit het ghe-voelijk Ghe-wrócht wordt niets anders be-slooren / als dat de Oó-zaak is , welke een bet-werde kennis der Oó-zaak is. En op dat uit de Oó-zaak het Ghe-wrócht doo- een Be-tooghing waarom een zaak zy be-slooten magh werden / so moet de Oó-zaak zelf onderscheidlyk be-kent worden / als de zelve be-kent worde de Oó-zaak van dit óft dat Ghe-wrócht te zyn. Want so iemandt uit een on-ghelyke en be-roerde ader-slagh be-sluit / dat iemandt de koopts heeft / die be-kent noch niet dat de koopts de oó-zaak is van de on-ghelyke en ontroerde ader-slagh. Want het is niet noodt-zaaklyk / dat / indien twe ghe-duurigh t'zaam-ghe-hecht zyn / het een van die oó-zaak zy van 't ander ; wyl twe Ghe-wróchten van een zelve Oó-zaak ghe-duurigh konnen t'zaam-ghe-hecht zyn / als de on-ghelykheidt der ader-slagh / ende doo- / óft so iet / in de koopts. Als nu 't ver-standt be-bindt / dat de Oó-zaak / uit het Ghe-wrócht be-tooght / de Oó-zaak van dat Ghe-wrócht is / so wordt de Be-tooghing waarom een zaak zy ghe-bóymt ; En dat is het derde Deel van Weér-keer.

2. En dat de Oó-zaak / uit het Ghe-wrócht be-tooght / de Oó-zaak van dat Ghe-wrócht zy / dat wordt doo- gheen andere reden / als doo- 't Ghe-voelen in-ghelyke óft recht-strýdighe dingen be-kent. Want het is noodt-zaaklyk / dat de Oó-zaaken van ghelyke Ghe-wróchten / Ghelyk ; en van Recht-strýdighe / Recht-strý-

strijdigh zijn. By voorb. Zó iemandt ber-neemt / dat in de Gaaning der Maan de aarde tusschen de Zon en Maan in-ghe-stelt wordt / en nóchtans niet weet dat de Tusschen-stelling der aarde de Góy-zaak der Gaaning is : die neem waar / dat een duister lichaam / tusschen een kaers en een muur ghe-stelt / dooy zijn booy-werping een schaduw an de muur maakt : en by zal lichtlyk verstaan / dat de aarde te weegh byengt / dat de Maan van de Zon niet verlicht wordt / als zy tusschen beide ghe-stelt is.

3. Deze dyp deelen zijn in de Natuur altydt onderscheiden / maar in de tyd niet altydt. Want het gheschiedt zomtyds / dat de Góy-zaak / als zy eerst ghe-bonden wordt / zonder eenigh ver-loop van tyd / onderscheidlyk be-kent werde / en dat óft om de klaarheid der zelve / óft om de dooy-zichtigheid van ons ver-standt. By voorb. Zó iemandt uit de Róok be-sluit dat 'er Vuur is / die verstaat óók terstondt / waarom dat de Róok zy : wel niet uit de zelve Be-tooghing dat een zaak zy , maar uit een andere Be-tóoghing waarom een zaak zy , welke het ver-standt boymt / óft met gheenigh / óft met zó klein ver-loop van tyd / dat het op het zelve ooghenblik schijnt te ghe-schieden.

Circulus.

4. Doch 't is niet / dat iemandt meens / dat Weer-keer een Kring is / den welchen Aristoteles klaarlyk weer-leght in 't 1. Boe. der Nychter. 3. hóof. Want daar is ghoot onderscheidt tusschen een Weer-keer en een Kring. Want in een Kring zijn dyp Deelen : in 't eerste wordt het booy-ghe-stelde Ghe-schil be-tóoght : in 't tweede wordt be-tooght het Meerder uit het Be-sluit / in de plaats des Meerders ghe-stelt / en het Minder om-ghe-keert zijnde : in 't derde wordt het Minder be-weezen uit het Be-sluit / in de plaats van 't Minder ghe-stelt / en 't Meerder om-ghe-keert zijnde. In Weer-keer wordt het Meerder niet be-tooght / maar alleen het Minder / en dat uit het Meerder der eerste Be-tóoghing / om-ghe-keert / en 't Be-sluit in de plaats van 't Minder ghe-stelt zijnde / daar toe is in een Kring alle booyt-ghang van de Góy-zaak tót het Ghe-wyócht : Maar in Weer-keer ghaat men eerst booyt van 't Ghe-wyócht tót de Góy-zaak / daar na van de Góy-zaak tót het Ghe-wyócht. Eindlyk is in een Kring het be-ghin en 't eindt een-zelvig.

bigh. Want al / wat in de tweede en derde Sluit-reden be-róoght wordt / dat was in de eerste onderscheidlyk be-kent. Maar in Weêr-keer wordt eerstlyk voort-ghe-ghaan van 't ber-werdelijk be-kende Ghe-wzocht / tót de ber-werdelijk te be-kennen Gó-zzaak : daar na van de onder-scheidlyk be-kende Gó-zzaak / tót het onder-scheidlyk te be-kennen Ghe-wzocht. In een Kring zal dan 't zelfde zyn 't eerste en 't laatste / 't be-kender en on-be-kender / en wel dooz 't zelfde Ghe-slacht van kennis. Ja 't zelfde zal dooz zich zelven be-weezen worden. Want indien A. be-weezen wordt dooz B. en B. dooz C. en C. dooz A ; zó wordt booz zeker A. dooz A. be-weezen. Maar in Weêr-keer hebben deze on-ghe-rýmthe-den gheen plaats.

5. Weêr-keer heeft het ghyótfte ghe-bzuik in de Na-tuur-wet, dewelke een ghyoot Deel ber-keert ontrent de ghe-boeljkke Ghe-wzochten / welker Gó-zakken on-be-kent zyn. Deze Gó-zakken moeten eerst na-ghe-spoort worden uit de Ghe-wzochten : daar na moet uit de kennis der ghe-bonde Gó-zakken / af-ghe-leit worden de vol-maakte en onderscheide kennis der Ghe-wzochten / waar dooz wy niet alleen be-kennen dat de Ghe-wzochten zyn / (want dit onder-scheiden de Zinnen) maar óók waarom en wat zy zyn / als waar ons ber-standt niet verder voort-ghaan kan. En zó veel van de waare Sluit-reden. Phyfica

XXV. Hóófdt-stuk.

Van Nues-wijsheid óft Be-driegblykheid.

I. REGHEL.

NU volgt de Valsche Sluit-reden ; de welke de Ghe-daante van waare Sluit-reden na-bootsende dooling baart / óft een on-kunde van een quaade Schikking.

VER-

VER-KLAARING.

1. 5. On-kunde / na 't ghe-tuighnis van Aristoteles in 't 1. Boe. der Rechter. 16. hooft. is tweeflep : de eene / na de Be-necning : de andere / na de Schikking. Die ghe-buert an 't Ghe-moedt om-dat het gheenighe ; deze om-dat het een quaade meening heeft , als Aristoteles leert in 't 12. hooft. des an-ghe-tooghen Boe. Die wordt der weetenfchap en alle waare Meening teghen-ghe-stelt / als een Be-roóding tegen Hebflykheid ; deze / als een Recht-strydigh teghen een Recht-strydigh.

2. De Reghels van de Be-drieghlyke Sluit-reden zyn in de Reden-konst zeer noodt-zaaklyk / niet op dat wy / daar in onder-weezen / andere be-drieghen ; maar op dat wy van andere niet be-dyooghen werden. Want om-dat die gheen knoop löffen kan , die ze niet kent , 2. Boe. der Ober-nat. 12. hooft. Zo is niemandt een ghoedt Reden-konstenaar te achten / als die be-driegghen kan / en niet wil. 't Is gheen Nues-wijs , oft be-drieggher , die kan , maar die wil be-driegghen. 1. Boe. der Re-dent. 1. hooft. En op die wyfs handelt de Arts van 't vergif / de Zeden-bómer van de on-duegghden / de Rechts-ghe-leerde van 't on-recht. Ook is deze Leer niet alleen daar toe nut / dat wy niet van andere / maar óók / dat wy niet van ons zelven be-dyóghen werden. VVant die van anderen lichtlyk door een Drógh-reden be-drooghen wordt , en 't zelve niet ghe-waar wordt , de zelve kan dat ook meenigh-maal van zich zelyen lijden. 1. hooft. der Nues-wij. Weér-1.

3. Maar het rechte (zegghe wy / die be-neenen dat de Leer der be-drieghlyke Sluit-reden tot de Reden-konst be-hóózt) is de Maat van zich zelf / en van 't kromme / en het eene der Teghen-stellighen is ghe-noeghzaam / om zich zelf en het teghen-stelligh te onder-scheiden. 1. Bo. van de Ziel. 5. hooft. waar uit wy meenen te bólgghen / dat de Reghels van de waare Sluit-reden ghe-noegh zyn om 't be-dyógh der be-drieghlyke Sluit-reden te ontdekken / en dat deze Leer in de Reden-konst ober-tólligh is. Maar 't is zo niet. Want het rechte is dan eindlyk de Maat van 't kromme / als het kromme / booz ; 6 deel het

het krom is / het rechte teghen-ghe-stelt woꝝdt : en de kennis van 't eene Teghen-stelligh is dan eindlyk ghe-noegh om baide te onder-scheiden / als het Teghen-stellighe / booz zo beel het Teghen-stelligh is / met het Teghen-stelligh t'zaam-ghe-zet woꝝdt. Maar als het kromme de schyn van 't rechte an-doet / oft als een Teghen-stelligh de Ghe-daante van een ander Teghen-stelligh an-doet : zo is de kennis van ieder recht niet ghe-noegh om het kromme van 't zelbe te onder-scheiden / noch de kennis van 't eene Teghen-stelligh om 't onder-scheidt van baide te ver-staan. Nu is de be-drieghlyke Sluit-reden niet alleen ghe-bzekkigh / maar zo bootst ook de Ghelyknis van een ghoede Sluit-reden : en der-halben zyn de Reghels / van de Sluit-reden tot noch toe booz-ghe-stelt niet ghe-noegh / om de laaghen en be-drieghlykheden der Nues-wyzen te ver-staan. Wat is 'er dan meêr te doen / wyl 't niet ghe-noegh is / dat men 't ghe-bzek van een be-drieghlyke Sluit-reden be-kent heeft ? Men moet 'er daar toe de Ghe-daante van de waare Sluit-reden af-trekken / en openlyk be-troeghen / uit wat kooker der be-drieghlykheden het blankef sel ghe-baalt is / dat de Nues-wyze der ghe-bzekkigh-ghe Sluit-reden an-ghe-sineert had.

II. De Valsche Sluit-reden is oft Nues-wijsheid oft Valsch Ont-werp.

III. Nues-wijsheidt oft Be-drieghlykheidt Sophisma.
is / welke de Ghe-daante van een Reden-kavellighe Sluit-reden na-aapt.

IV. Valsch Ont-werp, welk de schyn van een Pseudo-graphema.
Be-trooghighe Sluit-reden na-bootst.

1. 5. Op zo beel wyzen als 't eene der Teghen-stellighen ghe-zeit woꝝdt / op zo beel wyzen woꝝdt ook 't ander ghe-zeit. Der-halben wyl de waare Sluit-reden twe-boudigh zo / zo is 't ook nootd-zaaklyk / dat de Valsche Sluit-reden twe-boudigh zo. Van 't Valsch Ont-werp staat op deze plaats niets te leeren. Want ghelyk de waarheidt zeer klaar-schijnende is in de nootd-zaaklyke en on-middelighe Booz-stellen : alzô is 't moeplyk de Booz-

Wooz-waarden en Ghe-daanten der Be-tóoghing zó be-dekteligh te beinzen / dat iemandt be-djooghen kan wozen / die in de konst van be-tóoghhen taamlyk ghe-oeffent zyn. Het be-djogh der Nues-wijsheden is be-dekter / en moeplyker om te ont-dekken. Daarom men daar bare méer handelen moet.

2. De Nues-wyzen worden by de Ghrieken ghe-noemt Sofisten. Welke naam in zyn óbz-sprong keerlyk ghe-weest is. Want by d'ouden wierd ieder konstenaar / na 't ghe-tuighnis van Zwidas / een Sofist ghe-noemt / en by-zonderlyk wierd die be-naaming den Artzen / Rechts-ghe-leerden / Ghódt-ghe-leerden / Zangkonsfenaars / Dichters / en booz al den Wijs-ghieren toe-ghe-schreeven / ghelyk 't zelve de doozluchtighe Man Gherardt Doffius wydt-lóopigh be-wyft in 't 1. hóof. van de Natuur der Redent. En een Sofist wordt ghe-noemt Apotou Sofizein, dat is / de wijsheid Lecraaren : om-dat de meeste Wijs-ghieren dit deden / niet alleens op dat zyn zelve wijs wierden / maar óók / op dat zyn andere wijs maakten. Na-dat die / welke zich booz Meesters der Wijsheid uit-ghaben / be-ghosten haer ghe-moedt en onder-wijs tót ghe-win te keeren / zó is de naam van Sofist óók tót laster ghe-keert : en is die een Sofist ghe-noemt / die dooz eenighe listighe bjaaghskenen den wijzen speelde / en dooz be-ghóochelingen van wóbzden anderen be-spótte / en deez konst zyn Leerlingen om winst leerde. En dit blijkt uit Aristoteles / die de Sofisten óft Nues-wyzen van zyn tyd noemde / die winst zoeken uit het gheen, dat wijsheid schijnt te zyn, en met der daadt niet is. En de Nues-wijsheid / welke schijnt wijsheid te zyn, en met der daadt niet is. Ziet het 1. hóof. der Nues-wij. weér-leg. En ghelyk de Nues-wyzen niet zó zeer dat deden / dat zyn moghten wijs zyn / als dat zyn moghten wijs schynen ; zó ghe-bzuikten zyn óók bewijsredeningen / die de Ghe-daante der waare Sluit-redenen ber-tóonden / en in der daadt Djogh-redenen waren.

3. Aristoteles stelt het op-schryft van dit deel der Reden-konst Peritoon Sophistikoon clenchoon, dat is / van de Nues-wijze weér-leggingen. Weér-legging wordt uit-ghe-beelt een Sluit-reden met de teghen-zegghing des be-sluits, naamlyk van een ander be-vestigt en beschermt

schermt. Want de plichten van een Leeraar der wijsheid zijn twee : de waarheid leeren / en een booz-in-ghe-nôme dwaaling ver-delghen oft weêr-legghen. En die laatste is by den Ghylken Elenchein ; en de Bewijs-redeningen / waar door de dwaaling weêr-leght wordt / worden Elenchoi ghe-noemt. En om-dat nu der Nues-wijzen booz-stel was / anderen teghen te spreken / en haare meeningen te ver-nietighen / en dat op dat zy een meening van wijsheid by andere van zich ver-wekten , welke hun tót ghe-win ghe-dyde , zó is 't ghe-schiedt / dat de Nues-wijs-heden / Nues-wijze Weêr-legghingen ghe-noemt wierden / dat is / dewijl zy gheen Weêr-legghinghen zijn / maar Droggh-redenen / nochtans schijnen Weêr-legghingen te zijn.

XXVI. Hóófdt-stuk.

*Van de Nues-wijs heden oft Bedriegh-
lijkheden in 't wóórdt.*

I. REGHEL.

De Nues-wijs heden oft Be-drieghlijkheden zijn oft in 't woordt / oft in de dingen.

II. De Plaatsen der Nues-wijs-heden welke in 't woordt be-staan / zijn zes / Ghelijk-naaming, Dubbel-zin, Menging, Schifting, Maat-klank oft Toe-zang, en Ghe-stalte des wóórds.

VER-KLAARING.

I. s. Deze Deeling stelt de Wijs-ghier booz in 't 4. hóóf. van 't an-ghe-wezen Boek. En ber-klaart daar de Nues-wijs-heden in de woorden ghe-leegghen ; en in 't volghende hóófdt-stuk / die tót de dingen zelbe be-hooren. En 't is gheen wonder / dat in de woorden

be-dzieghlykheden ghe-leghen zijn. Want alle twiſt-re-
denen ghe-ſchieden wel van de dingen/ maar wyl de din-
gen ſelve in de twiſt-redenen niet kunnen by-ghe-bzaght
wozden/ zo moeten de woorden op die wijs by-ghe-bzaght
wozden / als de Legh-penningen in de Reken-konſt by-
ghe-bzaght wozden. Der-halven / ghelyk die / die 't ghe-
bruik der Legh-penningen niet weeten / van de er-baarne
lichtlyk be-dzooghen wozden ; zo wozden zy ook lichtlyk
met een Dzoogh-reden ver-ſtrikt / die 't ghe-bruik en de
be-tekening der woorden niet wel ghe-noegh ver-ſtaan/
menende dat met de dingen altydt over-een-komt/
't gheen met de woorden over-een-komt / oft in teggen-
deel. Ziet het 1. hooft. des an-ghe-tooghen werx.

Sophisma.
Homou-
mie.

III. Nues-wijsheid der Ghelyk-naaming is/
welke ſpruit uit de dubbel-zinnigheit van een
eenigh woordt.

IV. Deze Nues-wijsheid wordt ghe-loſt door
d'onder-ſcheiding van 't dubbel-zinnigh woordt.

1. 5. In een Sluit-reden zijn dyp Merk-tekenen :
daarom kan de be-dzieghlykheit der Ghelyk-naaming
dyp-voudighlyk ghe-bueren. Eerſtlyk als het **Middel**
dubbel-zinnigh is : als / *het eindt eener zaak is des Zelfs*
ghoedt : de doods is het eindt des leevens : dies is de doods
des leevens ghoedt. Deze Be-dzieghlykheit wordt ghe-
loſt door de onder-ſcheiding van **Eindt**. Want het **Eindt**
wordt in 't Meerder ghe-nomen voor een **Soz-zaak** in
't **Minder** voor 't **Laatſte** van een zaak. Ten tweeden
wordt be-dzieghlykheit van Ghelyk-naaming be-
ghaan / als het **Onder-werp** dubbel-zinnigh is : als /
Hoe-ghrootheid is gheen Zelf-ſtandigheit : Lichaam is een
Hoe-ghrootheid : dies is Lichaam gheen Zelf-ſtandigheit.
Deze Be-dzieghlykheit wordt ontknoopt door de **On-**
der-ſcheiding van **Lichaam**. Want in 't **Minder** wordt
ver-ſtaan een **Wis-konſtigh Lichaam** ; in 't be-Sluit een
Natuurlyk Lichaam. Ten darden houtwt men een
Nues-wijsheid der Ghelyk-naaming / als het **Ghe-**
zegh dubbel-zinnigh is : als / *dat rondt is , heeft be-ghin*
wocht eindt : de Werldt is rondt : dies heeft zy be-ghin nocht
eindt.

einds. Deze Nues-wijsheid wordt ontknóopt met Be-ghin en Eindt te onderscheiden. Want in 't Meerder wordt ver-staan 't Be-ghin en Eindt van Ghóótheid; in 't be-sluit het Be-ghin en Eindt van Eýdr. Zó-daa-nigh was de Nues-wijsheid/ welke hy ghe-bzuikte/ die/ als 'er stil-stande van wapenen met den vbandt booz dar-tigh daghen ghe-maakt was / 's nachts de akkers ver-woefte / om-dat 'er booz daghen / en niet booz nachten/ stil-stande ghe-maakt was. Ziet het 1. Boe. van Cic. van de Plichten.

2. Hier toe schynen te be-hoozen de be-dzieghlyke draaghen / *Hebt ghy af-ghe-laaten van over-spel, óf niet? Hebt ghy, 't gheen ghy niet ver-looren hebt, óf hebt ghy 't niet?* Want 't ꝑ ghy be-vestight/ 't ꝑ ghy be-neent / ghy zule in 't be-dyógh blyggen hangen / om de Ghelyk-naaming. Want zó ghy zeggt / dat ghy af-ghe-laaten hebt van óber-spel / zó be-kent ghy óóit óber-spel ghe-daan te hebben: om-dat wy / 't gheen wy af-ghe-laaten hebben te doen/ óóit ghe-daan hebben. Zó ghy be-neent / dat ghy af-ghe-laaten hebt van óber-spel / zó zal de Nues-wijs in-bzengen / dat ghy dan nóch óber-spel be-dyíft. Ins-ghelyc; zó ghy u be-vestight te hebben / dat ghy niet ver-loozen hebt / zó zal de Nues-wijs zeggghen/ dat ghy hóózen hebt / welke ghy niet verloozen hebt: zó ghy 't ont-kent/ zó zal hy zeggghen / dat ghy gheen óóghen hebt: die ghy óók niet ver-lóózen hebt. Waarom men zeggghen moet/ dat het wooydt / *niet op houden óft afaaten*, dubbels-zinnigh is. Want wyl hy ghe-zeit wordt *op te houden*; die iet ghe-daan heeft/en niet meér doet/zó kan 't wooydt/ *niet op-ghe-houden hebben*, ghe-nómen worden/ óft booz niet ghedaan hebben, óft booz nóch te doen. En der-halben kan hy ghe-zeit worden/ *niet op-ghe-houden te hebben van over-spel*, en die nooit over-spel ghe-daan heeft, en die 't noch voort-ghaat te doen. Ins-ghelyc; kan óók iemandt ghe-zeit worden/ *niet verlooren te hebben*, en dat hy nooit ghe-hat heeft/ als hoornen: en dat hy nóch heeft / als oóghen: om-dat hy ghe-zeit wordt *ver-lóózen te hebben*/ die iet ghe-hat heeft/ en niet meér heeft. Ziet H. Shelliux 16. Boe. van d'Artische Nachten. 2. hóóf.

Sophisma.
Amphiboliz.

V. Nues-wijsheid der Dubbel-zin is / welke spzuit uit de dubbele zin van een reden / wiens bijzondere woorden dooz zich gheen Ghelijk-naaming hebben.

VI. Deze Nues-wijsheid wordt ghe-lóft dooz d'onder-scheiding der dubbel-zinnighe reden.

1. 5. De be-drieghlykheid der Dubbel-zin wordt twee-zins ghe-boutwt. Eerstlyk / als de t'zaamen-zetting der Reden zelf dubbel-zinnig is : als / *Dat iemandt ziet , dat zelve ziet iemandt : iemandt ziet een boom : dies ziet de boom zelve iemandt.* Deze be-drieghlykheid wordt ontknópt dooz de Onder-scheiding der Dubbel-zinnighe reden / dat Zelve ziet iemandt. Want dat Zelve kan óft een Noemer zyn / en dan zal 't Meerder valsch zyn : óft een An-klaagher , en dan zal 't Meerder wel waar zyn / maar noch sans zal daar uit dit besluit niet volghen / *dies ziet de boom zelve iemandt , om-dat de Sluit-reden hier Werk-tekenen zoud hebben. Van dit Ghe-slacht is óók dit bedrygh / Die haarer Heeren zyn , hebben haar eighen recht : De Slaaven zyn haarer Heeren ; Dies hebben de Slaaven haar eighen recht. Want de dubbel-zinnigheid is in 't woórdt Heeren , welk in 't Meerder / van 't Meêr-voudigh Ghe-tal is : in 't Minder / van 't Een-voudigh. Vier-ghelyke dubbel-zinnigheid is in deze uit-spraakken : *De Schoon-moêrs haaten de Snaaren : 't Ghe-rucht is , dy een Vrouw te hebben : Ik Zegh dy Aacida de Romeinen te kunnen ver-winnen.**

Nominativus
Accusativus.

Numerus
Pluralis,
Singularis.

2. Daar wordt ook be-drygh van Dubbel-zin beghaan / als de aart der reden zelf / óft de Spreek-wijszen dubbel-zinnigheid óft on-zekerheid der Zinspreek maakt : als / *die een boek in 't licht gheeft , die wil 't van ieder ghe-lezen hebben : Die een boek in 't vuur werpt , die gheeft een boek in 't licht : Die dan een boek in 't vuur werpt , die wil 't van ieder ghe-lezen hebben.* Dit be-drygh wordt ghe-lóft dooz d'onder-scheiding van dat spreekghe-bzruk in 't licht gheeven , 't welk in 't Meerder be-tekent uit-gheeven ; in 't Minder / branden. Zó-daanigh is het be-drygh van die gheene / die de an-roeping der dooden daar uit be-sluiten / dat de Arts-bader Jakob / in de zegghening zijner Ra-kómelingen / als hy van Jozefs kinderen spreekt / onder anderen alzó zeght in 't

48. hóof.

48. hooft. Gen. 16. Ver. *En mijn Naam Zal in deze kinderen ghe-noemt worden, en de Naam mijner Vaderen Abraham en Izaak. Want dat Jakobs naam in Jozefs kinderen zoud ghe-noemt worden / be-tekent anders niet na de eigenschap der Hebreeusche Taal / als dat 3p na Jakobs naam Israëlitien zouden ghe-noemt worden.*

VII. De Nues-wijsheidt der Menging is / welke spzuit uit de Menging van die te schiften zijn. Sophisma Compositionis.

VIII. De Nues-wijsheidt der Schifting is daar teghen / welke spzuit uit de Schifting van die te mengen zijn. Sophisma Dictionis.

IX. Deze Neus-wijsheidt worden ghe-lost dooz d'onderscheiding van de ver-scheide zinnen / welke de Reden heeft na de ver-scheide Menging oft Schifting der Deelen.

1. 5. Deel dingen zijn / Ghe-schift zijnde / waar / welke / ghe-mengt zijnde / valsch zijn : als / dat iemandt zittende staan kan : veel dingen daar teghen zijn / ghe-mengt zijnde / waar / welke / Ghe-schift zijnde valsch zijn : als / *Alle Zondaars, berouw hebbende, zullen be-houden worden. Als de Bewijs-redening an-ghe-stelt wordt van de Ghe-schifte tot de Ghe-menghde / zo be-ghaat-men de Be-drieghlykheid van Menging ; als van de Ghe-mengde / tot de Ghe-schiften / de be-drieghlykheid der Schifting. Waide Be-drieghlykheden kunnen op acht wijzen be-ghaan worden. Eerstlyk in de Wijzighe uit-spraakken : als / 't Is moghelyk dat iemandt zittende sta. Want zo de Deel-neeming zittende, ghe-boeght wordt met het werk-woordt staan, zo is de uit-spraak valsch : zo 3p ghe-boeght wordt met de wys Moghelyk, zo is de uit-spraak waar. Want in iemandt zittende / bók terwyl hy zit / is de maght / oft 't ver-moghen van staan / maar niet van staan / zo lang hy zit.*

Participium.

2. Ten tweeden in de uit-spraakken / welker Deelen dooz eenighe Letter-konstige koppeling t'zaam-ghe-boeght oft ver-deelt worden : als / *Alle Dier is oft redelyk oft on-redelyk : Maar niet alle Dier is redelyk : Dies is*

alle Dier on-redelyk. Hier is de Schifting van 't Meerder de Goy-zaak der Be-drieghlykheid. Want het Meerder is waar / zo 't ghe-mengt ghe-nomen wordt / en als een Enkele uit-spraak / diens Ghe-zegg / redelyk oft on-redelyk, ghe-nomen wordt als iet eenighs. Maar zo 't Ghe-schift ghe-nomen wordt / en als een ghe-laschte uit-spraak / op deze wijs: *Alle Dier is redelyk, oft alle Dier is on-redelyk, zo is 't opentlyk valsch.*

3. Ten darden / als in 't Meerder het ken-teken van Hoe-ghysoetheit / ghe-nomen zijnde ver-zaamlyk / oft ver-deeldlyk in de Ghe-slachten der by-zonderen / alzo ghe-bzuikt wordt / als oft 't ghe-nomen wierd ver-deeldlyk in de By-zonderen der Ghe-slachten : als / *Alle Zweef-starren zijn zeven: De Zon en Maan zijn Zweef-starren: Dies zijn de Zon en Maan zeven. Deze be-drieghlykheid be-staat in het woordt Alle, 't welk / zo 't ver-zaamlyk ghe-nomen wordt / zo zal 't Meerder wel waar / maar 't Minder valsch zijn. Want dit moest het Minder zijn / de Zon en Maan zijn alle Zweef-starren. Indien 't woordt Alle ghe-nomen wordt ver-deeldlyk / zo zal 't Meerder valsch zijn. Een ander voorbeeld: Alle Dier is in de Ark van Noach ghe-weest: Veele Dieren zijn door de Zondt-vloedt ver-looren ghe-gaan: Dies zijn veel Dieren, die door de Zondt-vloedt ver-looren ghe-gaan zijn, in Noachs Ark ghe-weest. Deze Be-drieghlykheid is ook ghe-leeghen in 't woordt Alle, het welk / zo 't van de By-zonderen der Ghe-slachten ghe-nomen wordt / zo zal 't Meerder valsch zijn; wordt het ghe-nomen van de Ghe-slachten der By-zonderen / zo zal 't Minder valsch zijn. Want gheen Ghe-slachten van Dieren zijn ver-looren ghe-gaan / van die / welke Alle ghe-zeit worden in Noachs Ark ghe-weest te zijn.*

4. Ten vierden / als eenigh woordt / oft met het Voorghaande / oft met het Na-volghende t'zaamen-ghe-boeght kan worden: als dat van Menander: *Ik heb dy ghe-maakt een Slaaf zijnde vry. Want deze uit-spraak kan twe-zins onder-stipt worden: naamlyk / Ik heb dy ghe-maakt een Slaaf, zijnde vry, dat is / ik heb dy tot slaverny ghe-braght / als ghy byp waart: oft / Ik heb dy ghe-maakt, een Slaaf zijnde, vry, dat is / ik heb dy in Vryheidt ghe-stelt.*

5. Ten vyfden / wanneer een plaats van eenighen
Schijf

Schryber an-ghe-tooghen wordt/ waar van men eenigh deel over-slaat. Dit Bedrôgh heeft de outbel ghe-bruikte Mat. 4. als hy Christus ver-zocht / dat hy zich van de spits der kerk zoud af-werpen / by-bringende het ghe-tuighnis van David / op deze wijs: Daar is ghe-schreeven, zegt hy / hy zal zynen Engelen van dy beveelen, en zy zullen dy op de handen verheffen, op dat du misschien dÿn voet an gheen steen stootst. En daar is ghe-schreeven / Hy zal zynen Engelen van dy ghe-bieden, dat zy dy behouden, wandelende op alle dÿne weggen, dat is / volghende het voorstel van dÿn beroep: Op dat zy dy met beide handen op-houden, op dat du dÿn voet an gheen steen stootst. Psal. 91.

6. Ten zefsten / als eenigh woordt nu ghe-schift / nu ghe-mengt ghe-nomen wordt: als / Al die in zorghe-loosheidt leeft, is te ver-achten: De Raadt leeft in zorghe-loosheidt; Dies is de raadt te ver-achten. Dit bedrôgh heeft meêr plaats in de spraak / als in 't Ghe-schift.

7. Ten zebenden / als van 't heel beslooten wordt / dat van de Deelen ghe-zeit wordt / oft van de Deelen / dat van 't heel ghe-zeit wordt: als / Twe en dry zÿn even en on-even: Vyf zÿn twe en dry: Dies zÿn vyf even en on-even. Dit is een bedrôgh der Menging. Vyf zÿn een ghe-tal: Twe en dry zÿn vyf: Dies zÿn twe en dry een ghe-tal. Dit is een be-drôgh der Schifting.

8. Ten achtsten / als zÿ t'zaam-ghe-boeght worden / die op zich zelf uit-ghe-sproken worden; oft als zÿ ghe-deelt worden / die ghe-mengdelyk uit-ghe-sproken worden: als / Deze hondt is een Vader: Deze hondt is dÿn; Dies is hy dÿn Vader. Dit is een bedrôgh der Menging. In-sghelyx / Misillus is een ghoedt Schoen-maaker; Dies is hy ghoedt. Dit is een bedrôgh der Schifting. Deze be-drieghlykheidt kan oôk be-trokken worden töt het bedrôgh van 't Een-boudighlyk Ghe-zegh / töt het Ghe-zegh na iet / oft het teghen-deel. Want daar hindert niets / of in 't zelfde be-drôgh kunnen veel ooz-zaaken der be-drieghlykheden t'zaamen-loopen.

X. De Nues-wijsheidt der Toe-zang oft Maat-klink is / welke spruit uit de wijs van schryben oft uit-spreken: oft / waar in alleens uit-ghe-sproken worden / die ver-scheidelyk ghe-schree-

Sophisma
Accidentis
sive
Profodiz.

ven worden; oft/ ver-scheidelyk uit-ghe-sproken worden/ die alleens ghe-schreeben worden.

XI. Deze Nues-wijsheidt wordt ghe-lôst/ als men be-toont / oft dat zy aleens uit-ghe-sproken worden/ die ver-scheidelyk ghe-schreeben worden; oft dat zy verscheidelyk uit-ghe-sproken worden/ die al-eens ghe-schreeben worden.

I. 9. Het woordt van Maat-blank oft Coe-zang wordt hier al-ghe-meenlyk ghe-bzuikt/ booz alle ver-andering van een woordt. De be-drieghlykheden van deze plaats zijn tweerlep / als uit de booz-ghe-stelde uit-beelding blijkt. De be-drieghlykheden van 't eerste Gheslacht zijn/ waar in 't onderscheidt des schrybens be-dekt wordt door de ghelykheidt der uit-spraak. Dat gheschiedt by-zins. Want zy worden alleens uit-ghe-sproken / oft die in Letters ver-anderen / oft die in An-blaazing ver-schillen / oft die in de tekenen der Coe-zangen onderscheiden worden. By voorb. *Al wat fel is, is wreeds; alle huidt is vel; dies is alle huidt wreeds. Oft / Al wat met ghe-be-ghint, be-teekent vol-maaktheid: een Ghek be-ghint met G: dies be-tekent een Ghek vol-maaktheid.* Deze Be-drieghlykheden zijn in de Letters. Doozts: *Houwelyk is de Echte bandt van Man en Vrouw; Ian is onwelyk: Dies is Ian de Echte bandt van Man en Vrouw.* Dit be-droggh be-staat in de An-blaazing. Eindlyk indien iemandt ver-mengt het Werk-woordt *Ik dol*, en een *dól* in een Koei-schuit/ het zal een be-droggh zijn in de tekenen der Coe-zangen. Dus-daanighe Be-drieghlykheden zijn in de Ghyekische Taal veel / na dat zy be-ghoft hebben de tekens der An-blaazingen en Coe-zangen by de woorden te schryven: als indien iemandt ver-mengt *Ado*, ik zing, met *Hado*, ik be-haaghe, *Hektos*, de zeste, met *Ektos*, buiten, *Dea* een Ghoddin, met *Déa* een Schouspel, &c. *Al zér* de tekenen der An-blaazingen en Coe-zangen in 't ghe-bzuik waren / be-hôorden zo-daanighe be-drieghlykheden tot het tweede Gheslacht.

2. De be-drieghlykheden van 't wede Gheslacht worden be-ghaan op twee wyzen. Eerstlyk/ als men 't gheen in Schars ghe-schreeben is / als ernstigh neemt / oft in teghendeel. Ghelyk wanneer een Slaaf zich meent van

Aspiratio.

't Zelfde magh de Leezer ook van onze Taal ver-staan.

zijn

zijn tóornighen heer ghe-*preezen* te worden / als hy schryft / *Hoor sijn man, du hebst dijn dingen wel ghe-daan* : Ten tweeden / als de wóórden / die in de booz-laatste ghezeep lang zijn / ghe-nómen worden / als of *3p* in de booz-laatste kort waren ; ghelyk / indien iemandt vermengt / be-deelen met bedelen. Dit bedrygh strekte zich eertyds by den Latijnen tót alle wóórden / welke alleen in de hoe-ghyóótheidt ber-schilden (ghelyk als zijn / *Malum* als 't booz een bygicht ghe-nómen wordt / en *Malum* , als 't teghen ghoedt ghe-stelt wordt : *Populus* , als 't booz een boom ghe-nómen wordt / en *Populus* , als 't booz een ghe-zelschap van menschen ghe-nómen wordt) om-dat de Euden het onderscheidt der hoe-ghyóótheidt in de uit-spraak van ieder ghezeep waar-neemen ; daar 't heden alleen in de booz-laatste Ghezeep ghe-schiedt.

XII. De Nues-wijsheid om de Ghe-stalte des woordts, is / waar in uit de Ghelijknis der wóórden be-slooten wordt / dat hun de zelfde Toe-vallen, óft ook de zelfde be-tekening boeght. Sophisma
Figura
Dictionis.

XIII. Deze Nues-wijsheid wordt ghe-lóft / als men in ghelyke wóórden de ber-scheidenheidt der Toe-vallen, óft der be-tekening be-toont.

1. s. *Aristoteles* zeght / dat de Nues-wijsheid van de Ghe-stalte des woordts ghe-schiedt , als iemandt , 't gheen het zelfde niet is , op de zelfde wijs uit-leght. En hy stelt twe wijzen der zelde : De eerste is / als men om de ghelyke uit-gang ófdeelt / dat het Ghe-slacht / en de andere Letter-konstige Toe-ballen der wóórden / een-zelvigh zijn. Als indien iemandt be-sluit dat Ghe-tuighnis van 't Vroulijk Ghe-slacht is / om-dat 'Ghe-rangnis *36* Feminini
Generis. daanigh is / óft dat *Rijkdom* van 't Gheenerlep Ghe-slacht is / om-dat *Hartoghdom* van 't Gheenerlep Ghe-slacht is. De andere wijs is / als men om de ghelyke uit-gang der wóórden ófdeelt / dat de be-tekening ; aaken van de zelfde be-tekening / óft van 't zelfde Zegh-wóórde zijn. Als indien iemandt zeide / branden (naamlyk ghelyk als 't *huurbrandt*) *staan* , be-weghen , zijn Doeningen ; der-halven óók branden (ghelyk 't *houtbrandt* / dat is / ghe-bjant wordt) *staan* , rusten : óft On-

dankbaarheids is een Hoe-daanigheid ; derhalven 66k Langheid.

2. Hier toe be-hoopen de Nues-wijs-heden / in welke de woorden on-be-quaamlyk ghe-boeght worden met de Naamen / Dooz-naamen oft Sp-woorden der Be-trekking / Hoe-daanigh, Hoe-ghrôot, Die, De welke, Zó als, Dat, VVaar, VVanner, Hoe veel, Hoe dikwijls, &c. Als / dat, op de Spijs-markt ghe-kóft is, is dy op 't avondt-maal voor-ghe-zet : Op de Spijs-markt is raauw vleisch ghe-kóft : Dies is dy raauw vleisch op 't avondt-maal voor-ghe-zet. Deze be-drieghlykheid is daar in ghe-leeghen / dat in 't Minder de Hoe-daanigheid met de Zelf-standigheid an-ghe-nómen wordt / daar dat alleen tót de Zelf-standigheid der zaak be-trokken wordt / niet tót de Hoe-daanigheid. Ans-ghelyk / Zó veel vinghers als een jong kindt heeft, Zó veel heeft een oudt man : Een jong kindt heeft tien kleine ringers : Dies heeft een oudt man tien kleine ringers. Hier is be-drygh / om-dat in 't Minder een ver-knóchte met een ver-deelde Hoe-ghyóótheid an-ghe-nómen wordt / daar zó veel als alleen tót een ver-deelde Hoe-ghyóótheid be-trokken wordt. Zó óók / dat ik ben, bistu niet : Ik ben een mensch ; dies bistu gheen Mensch. Hier is be-drygh / om-dat in 't Minder de Ghe-daante an-ghe-nómen wordt / daar dat in 't Meerder een On-deeligh be-tekent. En zó in d'anderen.

XXVII. Hóófdt-stuk.

Van de Nues-wijsheden oft Be-drieghlyk-heden in de dingen.

I. REGHEL.

DE Plaatsen der Nues-wijsheden, welke in de dingen be-staan / zijn zeven : Toe-val, Een-voudigh Ghe-zegh en Ghe-zegh Na iet, Weér-leg-

legghings On-kund, Ghe-vólgh, Eisch van 't gheen in Ghe-schil is, Gheen Oor-zaak als Oor-zaak, en Veel-voudighe Vraaghing.

II. Nues-wijsheidt des Toe-vals is / als men be-sluit / dat an 't Onder-werp boeght / al wat van 't Ghe-zegh ghe-zeit wordt. Sophisma
Acciden-
tis.

III. Deze Nues-wijsheidt wordt ghe-lóft / als men be-toont / dat / 't gheen van 't Onder-werp be-slooten wordt / van 't Ghe-zegh dooz Toe-val ghe-zeit wordt / óft dat het Ghe-zegh zelf dooz Toe-val van 't Onder-werp ghe-zeit wordt.

VER-KLAARING.

I. s. Aristoteles zeght / dat de Nues-wijsheden óft Djógh-redenen des Toe-vals sijn / als alles ghe-eischt is ghe-weest, even der zaak als het Toe-val in te zijn, dat is / als / 't gheen van 't Ghe-zegh ghe-zeit wordt van 't Onder-werp be-slooten wordt. Op dat deze uit-beelding ver-staan werd / só moet men de Reghel van Aristoteles an-merken / welke staat in 't 3. bóóf. van 't boek der Zegh-w. Als 't een an 't ander toe-ghe-schreeven wordt, als an 't Onder-werp, al wat van 't toe-ghe-schreeven ghe-zeit wordt, 't zelfde wordt van 't Onder-werp ghe-zeit. Des ze reghel mist dan / als iet van 't toe-ghe-schreeven dooz Toe-bal ghe-zeit wordt / óft als het toe-ghe-schreeven zelf van 't Onder-werp dooz Toe-bal ghe-zeit wordt: en daar uit hout men het be-djógh van Toe-bal. Dat ghe-schiedt dan op twee wijzen. De eerste wijs is / als iet van 't Ghe-zegh dooz Toe-bal ghe-zeit wordt: als / *De Mensch is een Ghe-daante: Sokrates is een Mensch: Dies is Sokrates een Ghe-daante.* Dit Be-djógh is daar in ghe-leggen / dat een Ghe-daante Zyn van de Mensch dooz Toe-bal ghe-zeit wordt / daar een Mensch Zyn van Sokrates ghe-zeit wordt dooz zich. De tweede wijs is / als 't Ghe-zegh zelf van 't Onder-werp dooz Toe-bal ghe-zeit wordt: als / *Een Muis knaaght kaes: Een Muis is een Ghreep: Dies knaaght een Ghreep kaes.* Hier is be-djógh / om-dat kaes knaaghen van de Muis dooz zich ghe-zeit wordt,

wozdt; Een gheep zyn, dooz Toe-bal en ten op-zicht des Naams. Weer-zijds spzuit het Be-drogh uit de ber-an-derde Heeming der woorden / oft Ghe-flacht der Onder-stelling / als de Schoöl-ghe-leerden spzeeken. Want Mensch wozdt in 't Meerder ghe-nomen met een Een-voudighe Heeming; in 't Minder / met een t'zaam-ghe-ghoepde Heeming: En Muis wozdt in 't Meerder Döymlijk / oft booz de be-tekende zaak; in 't Minder Stöflijk / oft booz de zaak zelf ghe-nomen.

Sophisma.

I V. Nues-wijsheid van Een-voudigh Ghe-zegh is / als uit 't gheen Een-voudighlijk waar is / be-slooten wozdt / dat iet na iet waar is. Daar reghen is. Nues-wijsheid van Ghe-zegh na iet / als uit 't gheen na iet waar is be-slooten wozdt / dat iet Een-voudighlijk waar is.

V. Deze Nues-wijsheid wozdt ghe-löft dooz 't ghe-toonde Onderscheidt van 't gheen Een-voudighlijk / en 't gheen na iet ghe-zeit wozdt.

1. 5. Een-voudighlijk Ghe-zegh wozdt ghe-noemt / diens Ghe-zegh met het Onder-werp öber-een-komt / ten allerlep op-zicht / deel / tijdt en plaats / zonder eenighe be-paaling: Na iet ghe-zeit wozdt ghe-noemt / diens Ghe-zegh met het Onder-werp öber-een-komt ten zekeren op-zicht / deel / plaats oft tijdt: Dooz-beelden der Nues-wijsheden van Een-voudigh Ghe-zegh: De Rechter-handt moet niet af-ghe-sneeden worden; dies moet de Rechter-handt niet af-ghe-sneeden worden, als 'er de kanker inghe-komen is. De Mensch is sterflijk; dies is hy ook sterflijk na de Ziel. Het wegh-ghe-leghte moet men den weër-eischen-den Heer weder-gheeven; derbalven, Zó by dy een wegh-ghe-leght Zwaerd is, Zó moetstu 't ook eenen dollen Heer weder-gheeven, indien hy 't weër-eischt. Van na iet ghe-zeit: Des Menschen Ziel is on-sterflijk; dies is de Mensch on-sterflijk. De wijn hindert den koortfighen; dies is de wijn hinderlijk. Missillus is een ghoedt Schoen-maaker; dies is hy ghoedt. Homerus is een dichter, dies is hy, &c.

V I. Nues-

VI. Nues-wijsheidt van Weer-legghings On-
kund is / als 't Be-sluit der Be-bestighing van den
ant-woozder schijnt teghen te spreken / doch doet
het niet om eenighe achter-ghe-laate booz-waar-
de der Teghen-zegghing.

Sophisma
Ignora-
tionis
Elenchi.

VII. Deze Nues-wijsheidt wordt ghe-lóft /
als men be-toont welke Booz-waarde der Te-
gghen-zegghing daar ontbreekt.

1. 5. Dat Weer-legghing een Sluit-reden met Te-
gghen-zegghing is / hebben wy in 't 25. hooft. ghe-zeit.
Van de Booz-waarden der Tegghen-zegghing hebben
wy ghe-handelt in 't 22. hooft. des 1. Boe. En schoon
alle Nues-wijsheidt zondicht dooz Weer-legghings
on-kund (want alle Nues-wijsheidt schijnt een Weer-
legghing te zijn / daar zp gheen is) zo wordt nochtans
by-zonderlijk Weer-legghings on-kund op deze plaats
ghe-noemt / als het be-sluit eens anders be-bestighing
teghen-ghe-stelt wordt / met na-laating van eenighe
booz-waarde / welke tot een wettighe Tegghen-zegghing
ber-eischt wordt. By boozb. Indien iemandt zullende
be-wijzen / *Dat Christus Davids Heer niet is, besloot / dat
Christus Davids Zoon is, die zondighde dooz Weer-leg-
ghings onkund. Want Heer en Zoon zijn, zijn Te-
gghen-stellighen / zo zp iemandt ten zelvden op-zicht toe-
ghe-schreeven worden : Maar Christus worden deze
Toe-eigheningen ten ber-scheiden op-zicht toe-ghe-
schreeven : Davids Heer Zyn, na de Ghódelijke Natuur :
Zoon zyn, na de Menschelijke Natuur.*

VIII. Nues-wijsheidt des Ghe-vólghs is / als
eenighe Uit-spraak uit een andere be-slooten
wordt / waar uit zp niet vólght.

Sophisma
Conse-
quentis.

IX. Deze Nues-wijsheidt wordt ghe-lóft /
dooz an-wijzing der Reghel / waar teghen deze
be-sluiting zondicht.

1. 5. Daar zijn vier Reghels / welke in de be-sluiting
des Ghe-vólghs uit het Booz-ghaande moeten waar-
ghe-nómen worden / van de welke zo 'er een ghe-schon-
den

den wordt / zo zal 'er gheen ghe-bólgh weezen: En zo iemandt zo-daanigh een Be-fluuting be-ghaat / zo zal 't eent be-drieghlykheidt van 't Ghe-bólgh zyn. De eerste Reghel: Een Al-ghe-meen be-befstighende wordt niet Eenvoudighlyk om-ghe-keert. Zo dan iemandt / om-dat alle *Vleijert lief-taaligh is*, neemt / dat alle lief-taalighe een *Vleijert is*, die wordt be-dyóghen dooz 't be-dyógh des Ghe-bólghs. De tweede Reghel: uit een Al-ghe-meen Be-befstighend wordt gheen Al-ghe-meen Be-neenend be-flooten / als dooz Tegghen-stelling. Zo dan iemandt zo be-fluit / *Al wat ghe-teelt is*, heeft een be-ghin; dat dan niet ghe-teelt is, als de *Menschlyke Ziel*, de *Werldt*, dat heeft gheen beghin, die be-dyíft een Be-drieghlykheidt des Ghe-bólghs. Want zo moest men in-bzengen / *Derhalven dat gheen beghin heeft*, is niet ghe-teelt, 't welk een Om-keert dooz Tegghen-stelling is. De derde Reghel: het *Winder* moet niet be-neent zyn in de *Eerste Ghe-stalte*: en / dat al eben eens is / uit de weering van 't Dooz-ghaande / kan de weering des Ghe-bólghs niet be-flóóten worden. De vierde Reghel: Een van beide Dooz-ghaanden moet be-neent zyn in de *Tweede Ghe-stalte*: en dat al eens is / de *Stelling* van 't Dooz-ghaande kan niet be-flóóten worden uit de *Stelling* des Ghe-bólghs. Zo-daanighe *Sluit-redenen* van zyn *Dyógh-redenen*: *Alle Mensch is een Dier: Een Paerdt is gheen Mensch: Dies is een Paerdt gheen Dier. Oft zo / Indien een Paerdt een Mensch is, zo is 't een Dier: Maar 't is gheen Mensch: Dies is 't gheen Dier. Ins-ghelyk / Alle Vleijerdt is lief-taaligh: Crispus is lief-taaligh; dies is Crispus een Vleijerdt. Oft zo / Indien Crispus een Vleijerdt is, zo is hy lief-taaligh: maar hy is lief-taaligh: dies is hy een Vleijerdt.* Zo dan iemandt dooz zo-daanighe *Dyógh-redenen* óft van zich zelf / dat dikwoíls ghe-schiedt / óft van een ander be-dyóghen wordt / dat is een be-drieghlykheidt des Ghe-bólghs.

2. Maar om-dat het Ghe-brek van een valsch Ghe-bólgh in zo-daanighe *Sluit-redenen* openbaar is / zo pleegghen de *Mues-wijzen* het zelve te be-dekken / óft dooz ber-wijgging van een van beide Dooz-ghaanden: als / *Crispus is lief-taaligh: dies is hy een Vleijerdt: Hy wandels by nacht: dies is hy een dief. Oft dooz om-wegghen van woóden: als / die zeght, dat du een Dier bist, die zeght waar: die dy zeght een Exel te zyn, die zeght ook dat du een Dier bist:*

bist: die dan zeght dat du een Exel bist, die Zeght waar. Want deze Bewijs-redening heeft zich alleens / als of zo ghe-stelt wierd: Du bist een Dier: een Exel is een Dier: dies bistu een Exel. Welke een Bewijs-redening is uit twee Be-vestigende in de tweede Ghe-stalte.

X. Nues-wijsheidt Om-dat ghe-nómen wordt 't gheen in 't be-ghin in Ghe-schil ghe-weest is, wordt ghe-noemt / als iet dooz zich zelf be-weezen wordt / óft dooz iet anders / dat eben zo on-be-kent is. Sophisma
Petitionis
Principii.

X I. Deze Nues-wijsheidt wordt ghe-lóft / als men be-toont dat het Middell niet ver-scheiden is van 't Ghe-schil / óft ten minsten / dat het niet be-kender is / als 't Ghe-schil.

I. 5. Deze Be-drieghlykheidt wordt ghe-meeulijk ghe-noemt / Eisch van 't be-ghin, ver-mits het is de Eisch van 't gheen in 't be-ghin ghe-vraaght ghe-weest is. De Be-drieghlykheden van deze plaats worden twee-zins ghe-sicht: Eerstlyk / als 't zelve dooz zich zelf be-weezen wordt: Ten tweden / als 't on-be-kende dooz 't eben on-be-kende be-wezzen wordt. 't Zelfde wordt dooz zich zelf ghe-zelt be-weezen te worden / als 't Onder-werp óft 't Ghe-zegh des Ghe-schils / met een ver-anderde Naam / als 't Middell by-ghe-braght wordt / om 't Ghe-schil te be-wijzen. Als / indien iemandt be-wijst / dat de Menschlyke Ziel is uit voort-spruiting, om-dat zy ghe-teelt wordt uit het Zaadt der Ouders. Ik heb ghe-zelt dat het Onder-werp óft Ghe-zegh des Ghe-schils by-ghe-braght wordt met een ver-anderde Naam. Want zo óok de Naam niet ver-anderd wierd / zo zoud 't een Buezeliche Bewijs-redening zyn / en een loutere Kokkusmos, nochtans is niet alle Bewijs-redening / waar in 't Middell een-zelbigh is met het Onder-werp óft Ghe-zegh des ghe-schils / als een Nues-wijsheidt te ver-werpen / maar die alleen diens Middell niet alleen met der daadt en dooz haar Natuur met het Ghe-schil een-zelbigh is / maar ook ten op-zicht van ons. Gheilyk als de zelve is / die wy wainigh te boozen booz- Petitio
Principii.

Koekoer-
zang.

voorz-ghe-stelt hebben. Maar zo 't Middel door zyn Natuur een-zelvigh zy met het Gheschil/ en niet ook ten op-zicht van ons / oft na onze wijs van be-grijpen/ zo is de bewijs-redening niet te ver-werpen : 't zy iemandt meene / dat alle Bewijs-redenen / welke ghe-haalt worden uit de Weezenlijke plaatsen / van Gheslacht / Ghe-daante / uit-beelding / heel / Deel/ een be-drieglijke bewijs-redening te weegh brengen.

2. De tweede wijs is / als het Middel eben zo on-bekent is als het Gheschil zelf / ghelyk indien iemandt bewijst / dat het ghe-Zicht gheschiedt door witzending, om-dat het niet gheschiedt door omfanging. Deze Nues-wijsheid dient daar toe/eens-deels op-dat de Nues-wijs schijne in bewijs-redenen ober te bloeyen; anders-deels op dat hy/ de Ghe-daante der woorden ver-andert zynde / een schijn van bewijslykheid door zyn uit-spraakken ver-werbe.

Sophisma
non Causæ
pro Causa.

XII. Nues-wijsheid van Gheen Oor-zaak als Oor-zaak is / waar in dat / dat gheen Oor-zaak / oft een Oor-zaak door Toe-val is / voor een waare Oor-zaak en een Oor-zaak door zich door-ghe-woopen wordt.

XIII. Deze Nues-wijsheid wordt ghe-lobt door an-wijzing van de waare Oor-zaak / waar van 't Ghe-wrocht door zich af-hangt.

1. s. Het Be-drygh van gheen Oor-zaak als Oor-zaak hangt / oft in een Sluit-reden leidende tot on-ghe-mak / oft in een rechte Sluit-reden. In een Sluit-reden leidende tot on-ghe-mak / als de valscheidt van 't in-ghe-braghte Be-sluit an een van de Voor-gaanden ghe-wees-ten wordt/die des zelfs gheen Oor-zaak is:ghelyk/indien iemandt willende be-wijzen / dat de Menschlyke Ziel sterf-lyk is , also bewijs-reedt / al wat on-sterfelyk is, is eeuwich : de Menschelyke Ziel is on-sterfelyk : dies is zy ook eeuwich. Maar dit be-sluit is valsch : De Oor-zaak der valscheidt is in 't Minder : welk was de Menschelyke Ziel is on-sterfelyk ; dies is de Menschelyke Ziel sterfelyk. Want deze Bewijs-redening is een Nues-wijsheid van gheen Oor-zaak als Oor-zaak. Want hy zeght dat dit Voor-stel / de Ziel is on-sterfelyk, Oor-zaak van 't valsch be-sluit is/ daar het is

is / *Al wat onsterflijk is, is eeuwigh. In de rechte Sluit-redenen wordt dit be-droggh be-ghaan / als an de Obj-zaak door Toe-bal toe-ghe-schreeven wordt / 't gheen niet als an de Obj-zaaken door zich boeght : als / de Ghods-dienst ver wekt Burgherlijke Oorloghen : uit het leezen der Heilighe Schrift zyn Ketteryen ghe-sprooten : de Wijn maakt dronken, &c. dies moet de Ghods-dienst, het leezen van de Heilighe Schrift, de wijn, in de ghe-meente niet ghe-leeden worden.*

XIV. Nues-wijsheid van veele Vraaghen is / *Sophisma Plurium Interrogationum.*
als twe oft meer vraaghen zo voor-ghe-stelt worden / dat zy de Ghe-daante van een ver-toonen.

XV. Deze Nues-wijsheid wordt ghe-toft door onder-scheiding der Vraaghen / en de toe-eigening der antwoordt an elk in 't by-sonder.

1. 5. De Be-drieglijkheid van veel Vraaghen wordt ghe-sticht op twee wijzen : Eerstlijk / als twee Onderwerpen / oft twee Ghe-zegghen / oft ook Maet / met onderscheide Naamen voor-ghe-stelt worden : als / *is de Werldt eeuwigh en vol-maakt ? Dit is een be-drieglijke vraagging. Want zo ghy be-vestigend ant-woordt / zo zal u de Nues-wijs an-randen / als of ghy toe-ghe-staan hat / dat de Werldt eeuwigh is : Zo ghy be-neenend ant-woort / dat zal hy zo op-neemen / als of ghy be-neende / dat de Werldt vol-maakt is. Ten tweeden wordt het be-droggh van veel Vraaggingen ghe-sticht in een woort : als / *hebt ghy af-ghe-laaten over-spel te doen, of niet ? Hebt ghy hoornen ver-looren, of niet ? Maar hier van hebben wy / zo veel als ghe-noegh is / ghe-zeit in de plaats van Ghelyk-naaming. En zo best van Sluit-reden.**

XXVIII. Hóófdt-ftuk.

Van Be-leedt.

I. REGHEL.

Ordo five
Methodus.

Nu is overigh de Orde óft 't Be-leedt. Be-leedt is een be-guaame Schikking der dingen / tot het zelfde be-hoozende / op dat zy aller best / en lichtlykft ver-staan worden / en 't ghe-huegghen aller styfste in-hangen.

I I. 't Welk op dat ghe-schiede / zo moet men hooz-stellen / die tot de kennis der Na-vólghenden dienen / óft ten minsten / die lichtelyker als de anderen ver-staan worden.

VER-KLAARING.

1. 5. Hoe wel *Ordo* zich wyder uit-strekt / als Be-leedt : als men nochtans van de Leeringen spreekt / zo kunnen deze woorden ver-mengdelyk en zonder onderscheide ghe-bzuikt worden. Zabarella en Bihkolhomineus willen in die Boeken / waar in zy onder zich zeer scherp-zinnigh van de Natuur des Be-leedts twyft-reden / dat *Ordo* niets anders zy / als de bloote Schikking der te ver-handelen dingen : dat Be-leedt is een in-hynging van een on-be-kende zaak / uit een be-kende zaak / en dat Be-leedt der-halven te weegh hyngt / dat die dingen die on-be-kent zyn / be-kent werden ; dat *Ordo* gheenighe kennis dooz zich te weegh hyngt / maar alleen daar toe bequaam is / dat de on-be-kende dingen / dooz behulp van eenigh Be-leedt / lichtelyker en beter bekend worden. Maar dit onderscheide wordt nocht van de Wysghieren / ghe-wislyk niet van Aristoteles / althit be-houden (die dooz-ghaans het woordt van Be-leedt neemt dooz de

De Schikking der Onder-wijzing/oft booz de Onder-wijzing/be-leedighlyk ghe-schike zynde/zelf) noch 't schijnt op reden te stuenen. Want de Reden-konstige Werk-tuighen worden booz haar plichten onder-scheiden: Derhalven / wyl 't on-be kende uit het be-kende in te byengen / de plicht van Sluit-reden 3p / 36 wozyt het te ver-gheefs an 't Be-leedt toe-ghe-schreeven / booz 36 beel het Be-leedt is : 't 3p men mxt de Naam van Be-leedt alle Reden-konstige Werk-tuighen be-ghyppen wil.

2. Het Ghe-slacht van Be-leedt zegghe wy lieber dat Schikking is / als Heblykheid / oft Werk-tuighige Heblykheid met Zabarella. Want wy zien hier niet op 't ver-mogghen van Schikken / oft op de Ervaarenheid in den Konstener / maar op de Schikking zelf / welke den dingen van den Konstener op-ghe-leght is. Want 36 Be-leedt moet uit ghe-beelt worden / een Werk-tuighige Heblykheid / 36 moeten ook uit-beelding / Schifring / en Sluit-reden booz 't zelve Ghe-slacht uit-ghe-beelt worden / dewyl deze alle op de zelve wys in de Reden-konst an-ghe-merkt worden.

3. Het onderscheidt des Be-leedts haalen wy van 't Dooz-werp / en 't Eindt. Het Dooz-werp / oft de Stof / waar in 't Be-leedt ver-keert / zyn alle dingen tot het zelve, dat is / tot het zelve Onder-werp / oft tot het zelve Eindt / Be-hoorende. Tot het zelve Onder-werp / als de te ver-handele dingen / noodt-zaaklyk zyn : tot het zelve Eindt / als 3p ghe-buerlyk / en in ons ghodt-duncken ghe-leeghen zyn.

4. Het Eindt des Be-leedts is / dat het 't Ver-standt en 't ghe-hueghen be-diene om de voor-ghe-stelde dingen beter en lichtlyker te vatten, en troulyker te be-waaren. Op dat dit ghe-schiede / moet 't gheen be-kender is / booz 't on-be-kender ghe-stelt worden. Be-kender wozyt ghe-noemt / niet alleen die dingen / welke nut zyn tot de kennis der Na-dolghenden / maar ook / welke lichtlyker be-kent worden. Het wozyt ghe-zeit tot de kennis van een ander te wozyden / oft om-dat het een Middell is / waar uit 't gheen on-be-kend is kan in-ghe-braght worden (36 wozyden de Be-ghinsels ghe-zeit be-kender te zyn als die dingen / die uit de be-ghinsels wozyden) oft om-dat het 36-daarygh is / dat het ander zonder 't zelve niet be-kent kan wozyden (36 is een Vier be-kender als een

waerd/ en ghe-schlyk 't Ghe-slacht als zyn Ghe-daante) oft eindlyk om-dat het wel niet noodt-zaaklyk is/ maar alleen nut om een ander te be-kennen : Zo worden de Dieren ghe-zeit be-kender te zyn als de Stammen. Want schoon de Stammen / zonder de kennis van de Natuur des Diers/ be-kent konnen worden / zo worden zy nochtans lichtlyker be-kent / zo de kennis der Dieren booz-ghe-ghaan is.

III. Be-leedt is zommigh Natuurlyk , zommigh Ghoedt-dunkigh.

Methodus
Naturalis.

IV. Natuurlyk Be-leedt is / waar in de Orde der Natuur / en van onze onderscheide kennis ghe-houden wordt.

I. 9. Onder andere dingen / welke in de Leer van 't Be-leedt oft Orde be-twist zyn / is 't booz-neemste/ oft 't Onder-wijzigh Be-leedt (dat is 't gheen wy Natuurlyk noemen) ghe-nómen moet worden van de Natuur der dingen , oft van onze lichter en beter kennis : oft / of in 't Onder-wijzigh beledt voor-ghe-stelt moeten worden, die eerder door de Natuur zyn, of die ons be-kender zyn. 't Eerste be-schermt Dikkolhomineus / in 't 17. en 18. hooft. van d'Inleid. en in 't 5. Deel. van de Bozgh. Antek. 't Laatste Zabarella / in 't 1. Boe. van 't Bele. 5. en volgh. hooft. en in 't 1. Boe. der Ver-antw. 3. en volgh. hooft. Ik acht beide waar te zyn / en dat men 't be-leedt moet neemen van de Natuur / en van onze lichter kennis. Want zo wy te doen hebben met zo-daanighe menschen / dien de reden wel ghe-schikt is / zo moet het Be-leedt zo an-ghe-stelt worden / dat het dienstigh zy om der booz-ghe-stelde dingen onderscheide kennis lichtlyker te ver-krigghen. En nu zyn die zelfde dingen / die ons be-kender zyn na een onderscheide kennis / ook eerder van Natuur. Want een onderscheide kennis is / die over-een-komt met de dingen zelf en met de Orde der Natuur. Want de dingen zelf zyn de maat van onze kennis / en ieder ding heeft zich alzó tót de waarheid, als het zich heeft tót zyn weezen. Als ghe-zeit wordt in 't 1. Boe. 2. hooft. Beide dan / Zabarella en Dikkolhomineus/ schynen daar in ghe-dwaalt te hebben / dat zy ghe-meent heb-

hebben / dat iet zomtijds ons be-kender is als iet anders / na de onderscheide kennis / dat niet eerder dan na ruuren is / oft óók / dat laater is. Deze onder-stelling is buiten twyfel valsch: Zó zp nóchtans waar ware / dat is / Indien iet eerder dooz ;jn Natuur was als een ander / dat ons on-be-kender zoud ;jn na een onderscheide kennis ; oft ;ó ons iet be-kender was na een onderscheide kennis / dat laater in Natuur ware / ;ó zoud het be-leedt na Zabarellas ghe-boelen moeten in-ghe-stelt worden na de Gde van onze kennis / niet / als Plukholomineus acht / na de Gde der Natuur.

V. In 't Natuurlijk Be-leedt moeten alle Deelen Ghelijk-slachtigh zijn.

1. 6. Dooz deze Wet woedt dat niet alleen be-besight / dat de Onder-wijzingen niet moghen ver-mengt worden / en dat in Wys-konsten gheen Zede-bózmghe / en in de Zede-bózming gheen Wys-konstige dingen moghen booz-ghe-schreeben worden: Maar dit óók / dat iet d'ing op ;jn plaats booz-ghe-stelt werde / en dat 't gheen met 't Ghe-slacht weér-keerigh is / an 't Ghe-slacht ; en dat met de Ghe-daante / an de Ghe-daante toe-ghe-eghent werde: en dat alzó alle dingen / ;ó veel moghelijk is / weér-keerigh ;jn.

2. Deze Wet moet wel uit-ghe-boert worden in de Reghels zelbe / welke tót het Weezen der Onder-wijzingen be-hóózen: Maar niet in de Ver-klaaringen / waar dooz de Reghels der Onder-wijzingen ver-klaart en be-besight worden. Want dikwijls zal 't een Leeraar nóó-digh ;jn / dat hy / de Natuur-weet ver-handelende / iet uit de Reden-konst / oft de Zede-bózming ver-handelende / iet uit de Natuur-weet ver-haale. Ja zelfs de Ghóde-ghe-leertheit / en alle andere Onder-wijzingen / hebben veele dingen van nóóden te haalen uit de Wys-gheerte / tót ontbouwing van haar vershillen / welke nóchtans gheen Deel van die Onder-wijzingen stellen. Indien die be-straffer van Aristoteles dit an-ghe-merkt had / hy zoud buiten twyfel billijker van de Schriften en 't Be-leedt van dien treffelken Wys-ghier ghe-bózdeelt hebben: In welke hy de Reghels niet onderscheidt van de ver-

klaaring der Reghels / 't welk hy booz al moest ghe-
daan hebben.

V I. Het Natuurlijk Be-leedt moet altijd
boozt-ghaan van de Al-ghe-meenen tot de Zon-
derlingen : en in die boozt-ghang moeten alle
Deelen booz be-quaaame banden van ober-tret
t'zaam-ghe-heggt worden.

1. 6. Van de Al-ghe-meenen) naamlijk / om-dat de
Al-ghe-meenen niet alleen be-kender zyn als de Zonder-
lingen na de Onderscheide kennis / maar ook dienstigh
zyn om de Onderscheide kennis der Zonderlingen te ver-
kriffighen : dewijl zy in de uit-beelding der zelve be-ghzee-
pen worden. De boozt-ghang van de Al-ghe-meenen
tot de Zonderlingen ghe-schiedt dooz de Schifting. De
Deelen van de zelve Schifting moeten dooz een be-
quaame ober-tret t'zaam-ghe-hecht worden. Deze hech-
ting be-staat in deze oft dier-ghe-lijke Dym : En dit zy
ghe-noeg van deze zaak ghe-zeit , nu volgt na onzo
voor-ghe-stelde Orde , &c. Welke wijzen van spreken
het ghe-bueghen des Lezers on-uit-spreeklijk helpen.

V II. Natuurlijk Be-leedt is oft Heeligh oft
Deeligh.

Methodus
Totalis.

V III. Heeligh Be-leedt is/waar dooz eenighe
heele Leering ghe-schikt wordt,

I X. En 't is oft t'Zaamen-zettigh , oft Ont-
knóopigh.

Methodus
Syntheti-
ca.

X. t'Zaamen-zettigh Be-leedt is/ welk boozt-
ghaat van de Een-boudighste Be-ghinselen tot
die dingen / die uit die Be-ghinselen t'zaam-ghe-
stelt worden.

X I. Met dit Be-leedt worden de Be-schou-
wighe Onder-wijzingen booz-ghe-schreeven.

Methodus
Analytica.

X II. Ont-knóopigh Be-leedt is/ welk 't be-
ghin van 't Eindt ghe-maakt hebbende / boozt-
ghaat tot de Naaste Middelen / en van deze tot
andere

andere ver-schoobener / tót dat men ghe-komen is tót de Eerste en Een-boudighste.

XIII. Met dit Be-leedt worden de Konsten en Oeffenighe Onder-wijzingen booz-ghe-stelt.

1. 5. De Be-schouwighe Onder-wijzingen hebben gheen eindt van zich ver-scheiden / maar de kennis der booz-ghe-stelde dingen zelf / is hun het eindt. Want in de zelve rust het ghe-moedt. Maar de Konsten en Oeffenighe Onder-wijzingen rusten niet in de kennis der booz-ghe-stelde dingen / maar hebben een verder eindt / naamlijk eenigh werk / oft Oeffening / oft een werking met de kennis óber-een-komende. Waar uit vólgt / dat de Be-schouwighe Onder-wijzingen / als zijn de Natuur-weet / de Ober-natuur-weet / en Wis-konst / ghe-schikt moeten worden met een t'zaamen-zettigh Be-leedt / boozt-ghaande van de Eerste Be-ghinselen der dingen / tót die / die uit die Be-ghinselen ghe-maakt worden. Zó wordt in de Natuur-weet eerst ghe-handelt van de Be-ghinselen der Natuurlijke Dingen ; daar na van die / welke uit de Be-ghinselen worden : en dat eerst in 't ghe-meen / daar na in 't by-zonder / tót dat men ghe-kómen is tót de Be-nedenste Ghe-daanten. Maar in de konsten / als zijn de Letter-konst / Reden-rijk / Reden-konst / Ghe-nees-konst / Timmer-konst ; ins-ghelijc in de Oeffenighe Onder-wijzingen / als in de Zede-bózing / Boz-gher-stiering / huis-houding / moet men boozt-ghaan van 't Eindt tót de Middelen. Want dat in de uit-werking der dingen by ons eerst is / dat is laatst in de be-stemming oft boozt-stelling / en buert-wijs. Ver-halven / wíl de ghe-zeide Onder-wijzingen boozt-ghaan van de Middelen tót het Eindt / in de uit-werking (want een Timmer-man legt eerst de ghzonden / bereidt de balken / latten / rijlen / etc. en daar van maakt by het huis) zó vólgt / dat in de be-stemming / het eindt de eerste plaats houde / en dan de Middelen / die het Eindt naaft vólghen / welke laatst uit-ghe-wyacht worden. Want de Onder-wijzingen moeten niet de Oude der uit-werking / maar der Be-stemming onder-houden. Om-dat de be-stemming niets anders is / als de Oeffenighe kennis der booz-ghe-stelde dingen zelf. En boozt-waar 't Eindt heeft zich alsó

in de Oeffenighen tot de Middelen/ als de Onder-stellingen / oft Be-ghinselen zich hebben in de Wis-konsten tot de Be-luiten/ welke uit hun ver-zaamelt worden : als Aristoteles zeght in 't 7. Boe. der Zede-böym. 8. hooft.

2. In beide Be-leeden wordt de Oude der Natuur onder-houden: In het t'zaamen-zettighe / de Oude der Ceelende oft Werkende Natuur: In het ontknoopighe de Oude der Op-zettende oft Be-stemmende Natuur. Dies dwaalt Pikkolhomineus / in 't 21. hooft. der Inlei. in 't 7. Deel der Bözgh. Antek. de welke / hoe wel hy be-kent / dat het t'zaamen-zettighe Be-leedt be-quaaemt is vooz de Be-schoutwighe Onder-wijzingen; het ontknööpigh / vooz de konsten en Oeffenighe Onder-wijzingen; zo d'ijft hy nöchtans dat alle Onder-wijzingen met beide Be-leeden kunnen be-schreeven worden. En heeft in de tien trappen der Zedighe Wijs-gheerte / het t'zaamen-zettighe onder-houden; maar met gheen zeer ghe-lukkig vooz-neemen. Ghelk klaar ghe-noegh be-tóont is van Zabarella in 't 2. Boe. zijner ver-antw. 4. en volgh. hooft.

3. Ghalenus telt d'ijf Ghe-daanten van Be-leedt: en de twee Ghe-daanten ver-klaart zijnde / boeght 'er de derde hy / naamlijk het uit-beeldighe Be-leedt. Maar 't is niet nödt-zaaklijk / ja 't kan niet ghe-schieden / dat in de Onder-wijzingen een ander Be-leedt onder-houden werde / als het t'zaamen-zettighe en ontknööpigh. Want de uit-beelding is zo zeer gheen Be-leedt / als een Werk-tuigh oft Deel des Be-leedts. Want alle Be-leedt neemt een be-ghin van de uit-beelding van een'gh Heel / en de Schifting ghe-maakt zijnde / ghaat het voozt tot de Deelen / oft Ghe-daanten onder dat Heel be-gbreepen zijnde. Ziet hy Zabarella meerder van 't uit-beeldighe Be-leedt teghen Ghalenus be-twist / in 't Boe. van Be-leedt. 4. hooft.

Methodus
Partialis.

XIV. Deeligh Be-leedt is / waar door eenigh Deel der Onder-wijzing ghe-schikt wordt / oft eenigh Ghe-stel op zich zelven ver-handelt wordt.

1. 5. Want het ghe-bruik van 't Deeligh Be-leedt oft des zelfs an-merking is twee-boudigh: want oft het kan an-ghe-

an-ghe-merkt worden / als een Deel van 't Heeligh Be-leedt / oft booz zo veel 't een Be-leedt is van eenigh Ghe-stel / by-zonderlijken op zich zelven an-ghe-merkt zijnde / zonder Be-trekking tot eenigh Heeligh Be-leedt. Van 't Heeligh Be-leedt / booz zo veel 't een Deel van een Heeligh Be-leedt is / staat dit eene ding te leeren (be-halven die dingen / die by van 't Be-leedt in 't ghe-meen ghe-zeit hebben) dat het dikwijls ghe-schiedt / dat in eenigh Deel van een Onder-wijzing / welke ghe-heel met een 't Zaamen-zettigh Be-leedt ghe-schikt wordt / een Ont-knoópigh Be-leedt onder-houden wordt ; oft in teghendeel / dat in de Deelen van een Ont-knoópigh Be-leedt / een 't Zaamen-zettighe Schik onder-houden wordt. By boozh. De Natuur-weet wordt met een 't Zaamen-zettighe Gode ghe-schikt / zo by ghe-heel an-ghe-merkt wordt : Nochtans in dat Deel / alwaat van 't ghe-zielde lichaam ghe-handelt wordt / kan be-quaamlyk een ont-knoópighe Gode onder-houden worden / het Be-ghin ghe-maakt zijnde van de Werkingen / welke het Eindt des Ghe-zielden Lichaams zijn / en van daar voort-gaande tot de Gode-zaaken en Be-ghinselen / welke zijn de ber-móghens van de Ziel / de Maatigging / de Werk-tuighighe Deelen des ghe-zielden lichaams / etc. Ins-gheleij worden de Ghe-nees-konst / Letter-konst / Reden-konst / zo by ghe-heel an-ghe-merkt worden / met een ont-knoópigh Be-leedt booz-ghe-stelt : daar nochtans in de Deelen een 't Zaamen-zettighe Gode onder-houden wordt. Want de Natuur-spraak / welke een deel der Ghe-nees-konst is / wordt met een 't zaamen-zettighe Gode booz-ghe-stelt : En in de Letter-konst wordt eerst ghe-handelt van de Letters en Ghyepen / daar na van 't woórd / en eindlyk van de reden en diens stichting. Zo wordt in de Reden-konst eerst ghe-handelt van 't Enkel Ghe-stel / daar na van 't Zaam-ghe-boeghd : 't welk booz-zeeker is. Suntitelsthai, dat is / 't Zaamen-zetten, oft booz-gaan met een 't Zaamen-zettighe Gode. Booz zo veel nochtans de Ghe-nees-konst / Letter-konst en Reden-konst be-ghinnen van de kennis van 't Eindt / en van daar voort-gaan tot de Middelen / zo worden by ghe-zeit ghe-heel met een Ont-knoópighe Gode be-leedt te worden / als Sabarella wel waat-ghe-nómen heeft. in 'e 2. Boe. van 't Be-leedt. 20. hóof.

2. De Ghe-stellen/die by-zonderlyk ver-handelt konnen worden / zyn oft Enkele / oft t'Zaam-ghe-boeghde : in beiden is 't Be-leedt noodigh. De Enkele Ghe-stellen worden met dit Be-leedt ver-handelt : Eerstlyk moet de Naam van 't booz-ghe-stelde Ghe-stel over-woghen / en daar in de oöz-spronklykheid na-ghe-spoort / de Ghelyk-naaming ver-dreeben / en de Een-naamighe woorden ver-klaart worden / oft inde zelfde of in andere taalen / welke onder de Ghe-leerden ghe-bruiklyk zyn / in-zonderhetd in de Latynsche / Ghyekische en Hebreeuſche / zó zyn naamlyk tót de ver-klaaring van 't booz-ghe-stelde Ghe-stel iet boozderen. Na de onder-zoeking des Naams / moet men booz-stellen des booz-ghe-stelden Ghe-stels naaste Ghe-slacht en Oöz-zaaken ; en / zó 't Ghe-stel een Coe-bal is / óók 't Onder-werp en Dooz-werp : en hier uit de uit-beelding t'zaamen-zetten. Der uit-beelding moet men onder-werpen de By-boeghen (booz-naamlyk wel de Eighe ; maar nochtans óók ; omtýdts de Ghe-meene) Ghelyken en On-ghelyken / Ghe-wýchten / en eindlyk de Teghen-stellighen. Ten laafsten moet 'er by-ghe-boeght worden des Ghe-stels Schifting oft in Ghe-daanten / oft in Heelende Deelen / zó de reden van 't op-zet zulk ver-eischt : En de Ghe-daanten oft Deelen moesten daar na op de zelfde wyjs ghe-handelt worden.

3. Daar zyn 'er / die op de eerste plaats de uit-beelding stellen / en de zelve daar na ontknópen : en in die ontknóping eerstlyk óber-weeghen de Naam van 't uit-ghe-beelde Ghe-stel / op de zelve wyjs / als ghe-zeit is : daar na ver-klaaren zyn 't Ghe-slacht en Onder-scheidt / waar uit de uit-beelding be-staat / en uit het Onder-scheidt lókken zyn de Oöz-zaaken / het Onder-werp en Dooz-werp / zó beel naamlyk die noodigh zyn tót de kennis van 't booz-ghe-stelde Ghe-stel. Hier by boeghen zyn de By-boeghen / Ghe-wýchten / etc. De eerste wyjs is het t'zaamen-zet-righ Be-leedt ghelyk : de laafte het ont-knópighe : In beide moet booz-neemlyk waar-ghe-nómen worden / dat men niet iet licht-baerdighlyk by-bzenge tót ver-klaaring der Ghe-daante / 't welk be-hóóyt om 't Ghe-slacht te ver-klaaren.

4. Een t'Zaam-ghe-boeghdt Ghe-stel wydt met dit Be-leedt ver-handelt. Eerstlyk moet men de Staat des Ghe-schils recht stellen / daar na zyn eighen ghe-boe-len

fen met redenen en ghe-tuighniffen be-bestighen; en te-der Bewijs-reden onder-werpen de Weêr-leggingen der ontloffingen en uit-neemingen/waar mē de Teghen-stryders onze Bewijs-redenen pleegghen te be-spotten. Eindlyk moet men oock de Bewijs-redenen der Teghen-party booz-stellen / en met alle vastigheid weder-legghen. Maar van de handeling des Enkelens en t'Zaam-ghe-boegghden Ghe-stels staat meêr te zeggghen in de Leer van 't Ghe-bzuik en Oeffening der Reden-konst. En dit z; p van 't Natuurlyk oft Onder-wyzygh Be-leedt.

XV. Ghoedt-dunkigh Be-leedt is / 't welk de Methodus Arbitraria. Oude der Natuur ver-laatende / ghe-past is na een ver-warde kennis / oft na het be-ghypp des ghe-meenen vólk / oft om te ober-reden / oft ver-maaken.

1. 6. Zó wy Menschen moeten leeren die een wel-ghe-schikt ver-standt hebben, zó moet men zonder twyffel een Natuurlyk Be-leedt ghe-bzuiken. Maar zó wy te doen hebben met het ghe-meen vólk / en met menschen / die ghe-oeffender zinnen / als ver-standt / hebben / zó moet men haar be-ghypp be-zóghen / en op de eerste plaats booz-stellen / niet die Eerder in Natuur / en Een-voudighlyk / oft na de onderscheide kennis / be-kender zyn : maar die hun be-kender zyn.

2. Dat Be-leedt ghe-bzuiken de Redeners en Dichters / den welken / buiten het booz-neemen van onder-wyzen / booz-ghe-stelt is / dat z; p den Toe-hóózer oft Leezer moghen be-wegghen en ver-maaken / en hun ober-reden / t' gheen van zyn meeningh dikwyls byzembt is. Deze Einden ver-krigghen z; p niet slychlyk / 't z; p booz re-nighe Ver-berghing den Toe-hóózer oft Leezer be-dryegghen. Deze Ver-berghing be-staat in Na-laating / Wp-boegghing / en Ver-dzaatjing. Want de Redeners laten na / al wat hun schaadlyk moght zyn / oft den Toe-hóóres ver-driet haaren / schón 't zeer veel tót de Hoofdt-zak schynt te be-hóózen : hoe-daanigh onder anderen zyn / die on-baste Deelen der Bewijs-redeningen / Wel-ghe-maakte uit-beeldingen / Verlingen / ober-gbang / etc.

Zp

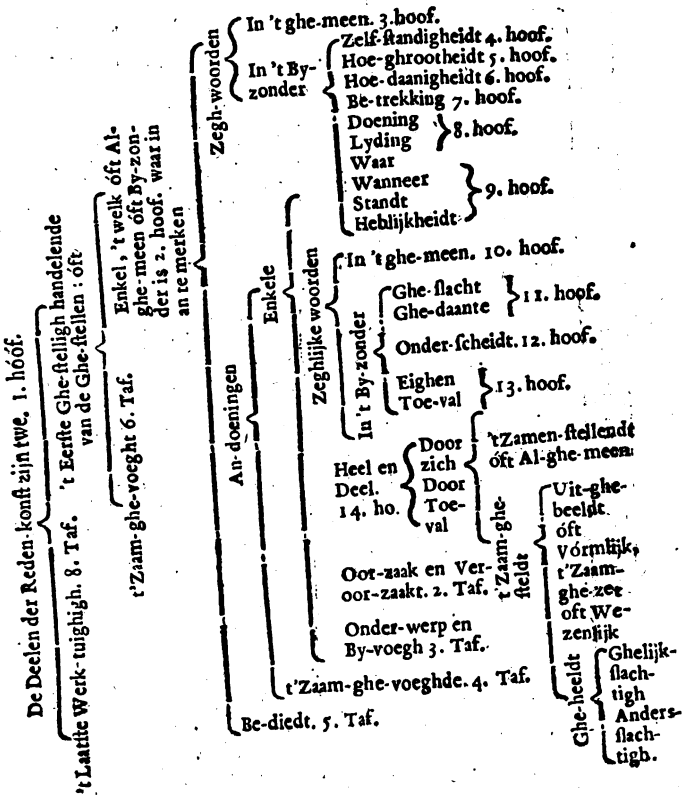
Zp hengen ook Zjd-ghangen by / welke schoon zp tot
 be-twisting der Hoofd-zaak niet zo zeer be-hoopen / zo
 dienen zp nochtans om den Toe-hooper te ver-maaken
 en op te houden. Eindlijk ver-draagen zp de Be-wijzin-
 gen met een wonderlijke kunstigheid / op dat niet de
 konst / van den Toe-hooper ver-merkt zijnde / ver-dacht
 zp / en diens Toe-stemming ver-hindere.

• t E I N D T.

Ry

Ry der Reden-konftighe Onder-wijzingen door Tafels ghe-fchikt.

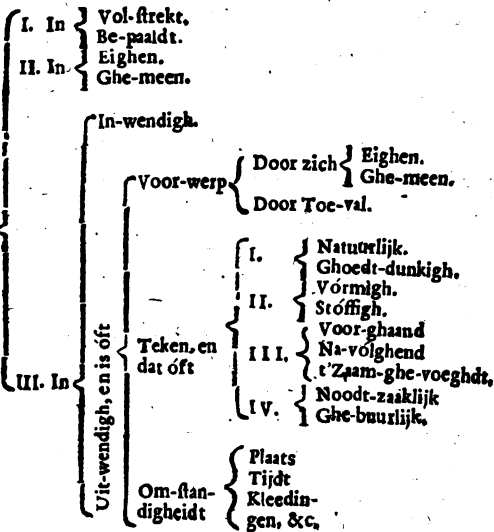

De tweede Tafel.

Oorzaak wordt an-ghe-merkt oft Oft in 't by-zonder, en zy is oft	In 't ghe-meen, 15. hoof.	I.	Eerste.	} dingen.	
	Stof, en de zelve 16. hoof.	II.	Tweede. Der Natuurlijke		
		III.	Der Konstighen Der Teeling. Der Menging.		
		Vorm; en de zelve 16. hoof.	I.	Stoffigh.	
			II.	On-stoffigh.	
			III.	Zelf-standigh.	
			IV.	Toe-valligh.	
			V.	Natuurlijk.	
			VI.	Konstigh.	
			VII.	Voor-neeme.	
			VIII.	Schikkende.	
		Werker; en die oft, 17. hoof.	I.	Doenighe.	} Beghinnende. Voorghaande. Werk-tuigh.
			II.	Uit-vloeyighe.	
		III.	In-blijvende.		
		IV.	Over-ghaande.		
		V.	Vrije.		
		VI.	Noodt-zaaklijke.		
		VII.	Door zich.		
		VIII.	Door Toe-val.		
	Eindt; en dat oft 18. hoof.	I.	Voor-neeme.		
		II.	Min-voor-neeme.		
		III.	Eerste.		
		IV.	Tweede.		
		V.	Al-ghe-meene.		
		VI.	By-zondere.		
		VII.	Naaste.		
		VIII.	Ver-schoove.		
		I.	Wien.		
		II.	Wiens.		
		III.	Voor-neem.		
		IV.	Tweede.		
		V.	Onder-schikt.		
		VI.	Laatst.		

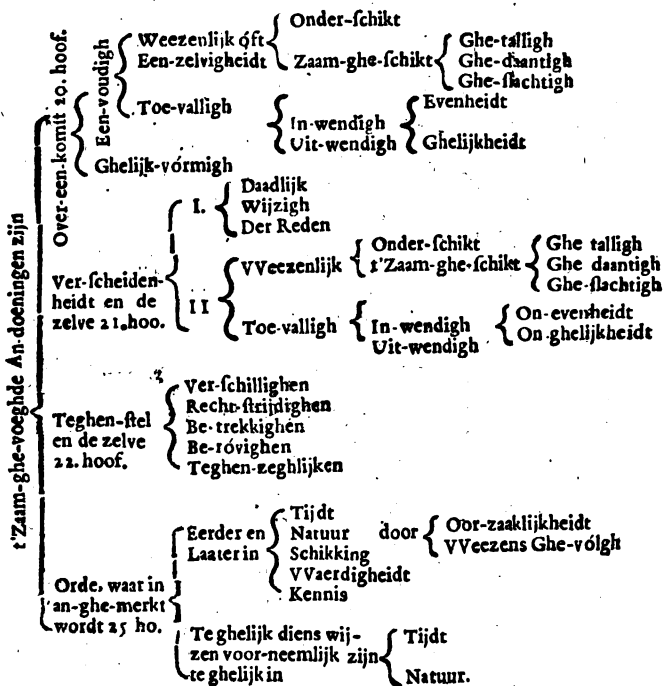
De darde Tafel.

Onder-werp en By-voegh is. hoof.
Vwaar van dit dry-zins ghe-deelt
wordt.

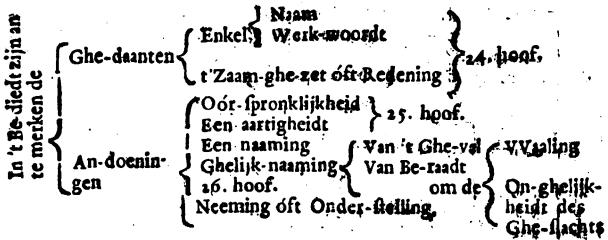

De

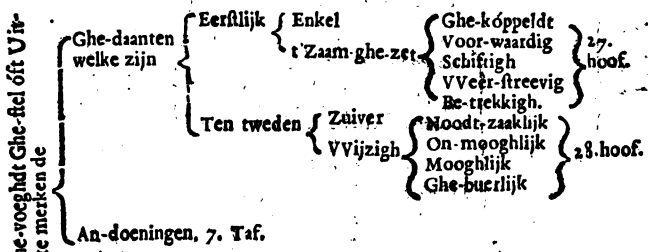
De vierde Tafel.

De vijfde Tafel.

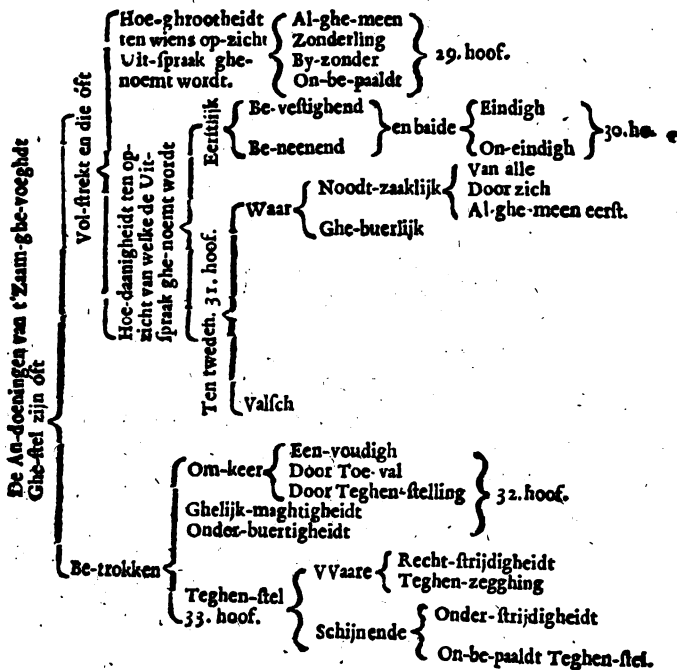
De zeste Tafel.

ff

De

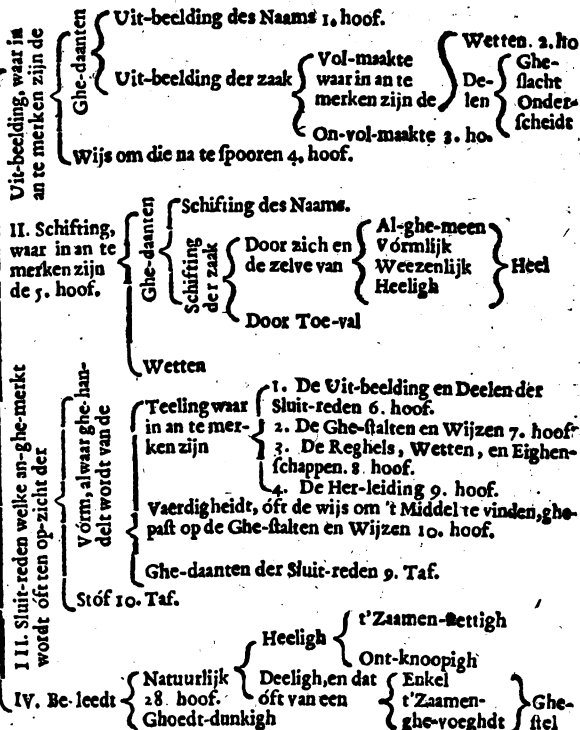
De zevende Tafel.

De

De achtste Tafel.

't Werk-tuighigh Deel handelt van de Re-
den-konstighen Werk-tuighen welke zijn

De neghende Tafel.

Sluit-reden wordt vijf-achtich
ghe-schift in Ghe-daan-jens

I.	{ Be-knóptlik ghe-suende sluit-reden
Ih-drang.			
II.	{ Vól-mákt
On-vól-mákt	{ Denk-reden
By-spel		11. hoof.
III.	{ Enkel
Zácht-ghe-zélfte	{ Ghe-láchte Uitspraaken
12. hoof.	{ Voor-waardig
Schiftigh
Be-trekkigh	
		{ Veel sluit-
redenen	{ Ver-stríking
Voor-sluit-reden
Op-stapeling	13. hoof.
IV.	{ Zuiver
Vvijzigh			14. hoof.
V.	{ Recht
Ave-techt			

De

Na-reden.

Det hier toe / Ghoedt-hartighe Leezer / hebt
 ghy mijn blyt in 't ver-taalen van dit Boek in-
 ghe-zien / hoe wel oft quaalijk het ghe-schiede
 is / stel ik an u ghe-zondt en be-leefde oordeel; en
 mits my niets ghe-wisser is / als niet allen
 te zullen be-haaghen / zo stuer ik my ook dies te min an
 beeler Aues-wyzen on-ghe-rjmdt heekelen / de welke
 niet anders weeten te be-rispen / als dat de Konst-woor-
 den ver-taalt sijn / 't welk / haars oordeels / teghen reden
 is : Maar anders hebben die oude Latijnen / die de
 Konst eerst uit Ghyeken ghe-kreegghen hebben / en an-
 ders zo veel ghe-leerde Mannen ghe-oordeelt / de-welke
 in 't ver-taalen niet eerder / in 't ver-tooghen niet lieber
 ghe-hat hebben / als ver-standighe duitfche woorden te
 fpreken / en meêr ghe-acht een nieuwt duitfch woordt te
 binden / als met een oude Bastardt-woordt een zuivere
 reden te stoppen en ver-duifteren; doch veel-licht zult ghy
 zegghen / Ik ver-fta deeze woorden niet : Maar waar-
 om? ghy ver-ftaat de Konst niet / ghy ver-ftaat de zaak
 niet. Hoe byemdt luidt ons het woordt van Schiften in
 onze ooren? en wat hebben wy eêr / als te zegghen de
 Saus is ghe-schift? wiften wy nu slechts het ghe-
 byuk des woordts zo wel in 't een als in 't ander / wy
 waren be-recht; en zo in allen / waar van ik gheen meêr
 op-haal / om-dat in het kozt be-ghjyp van dit werk / by
 ons ver-taalt en met eenighe kozte ver-klaringen ver-
 rijkt / der zaak na ons ver-moghen vol-daan is. Maar
 mits noch eenighe andere hinder-paalen oêrigh sijn/
 welke den Duitfen be-latten tot volle kennis dezer Konst
 te komen / als onder anderen de ghyote ghe-meenschap
 van de dyn Al-ghe-meene Konsten / de Letter-konst naam-
 lijk / de Reden-ryk-konst en Reden-konst / zo zullen wy/
 slechts ver-merkende eenighen dienst ghe-daan te heb-
 ben / de zelve Konsten onze Landts-luiden door Ghyds
 ghenade trachten mede te deelen / om alzô by trappen van
 onderen op tot de ver-standighe kennis van hooghere
 weetensschappen te ghe-raaken. Onder-tuffchen / be-
 leefde Landts-ghe-nooten ont-fangt met deze kleene
 ghaaf /

ghaaf / doch met gheen klerne moepte boozt-ghe-bzaght /
 mijn noopt ten vollen be-toonbaare ghunst / en uwre rede-
 ljkheid / die ik alleen zoek te be-paaghen / be-scherme
 mijn arbeidsaamheid teghen aller on-redelyke laster-
 monden / op dat uw ghunst / eben als in dit / my ook in
 't boozt-bzengen van iet anders op-muntre. Daart
 wel.

A. L. Kók.

